

Міністерство освіти і науки України
Департамент освіти і науки
Миколаївської обласної військової адміністрації
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
Навчально-науковий гуманітарний інститут

МАТЕРІАЛИ

Національний університет
кораблебудування
імені адмірала Макарова

Навчально-науковий
гуманітарний інститут

VIII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО- ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

м. Миколаїв
4 квітня 2025

54025, м. Миколаїв, пр. Героїв України 9,
тел.: +38(0512)42-47-33

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ТА
ФІЛОСОФІЇ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК:
ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ**

Матеріали VIII Всеукраїнської студентської
науково-практичної конференції

4 квітня 2025 року

МИКОЛАЇВ

2025

УДК 1: 3: 001: 8 (062.552)

А 38

Науковий редактор: Людмила Матвієнко, кандидат історичних наук, доцент

Редакційна колегія: Ірина Ворчакова, кандидат політичних наук, доцент;

Оксана Гінкевич, кандидат педагогічних наук, доцент;

Людмила Мухіна, кандидат психологічних наук, доцент;

Оксана Патлайчук, кандидат філософських наук, доцент;

Михайло Федоренко, кандидат історичних наук, доцент;

Ірина Шаповалова, кандидат філософських наук, доцент.

Затверджено Вченою радою НУК

Протокол №4 від 25.04.2025

А 38

Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук: перспективи та виклики: матеріали VIII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. 4 квітня 2025 року. Миколаїв : НУК ім. адм. Макарова, 2025. 721 с.

У матеріалах конференції подається комплексний аналіз актуальних проблем соціально-гуманітарних наук. Зокрема розглядаються психолого-педагогічні проблеми становлення особистості, осмислюються трансформації та перспективи сучасного соціального і політичного процесу; визначається специфіка дискурсу історії та розвитку регіональних медіа.

Матеріали конференції стануть у пригоді дослідникам соціально-гуманітарних наук, магістрантам, студентам.

УДК 1: 3: 001: 8 (062.552)

© Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, 2025

Шановні колеги, студенти!

Від імені оргкомітету та кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії Національного університету імені адмірала Макарова дозвольте висловити щирю вдячність співробітникам, викладачам та здобувачам освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, Національному університету «Одеська політехніка» Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, Чорноморського національного університету ім. Петра Могили, Херсонського державного університету, Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради за активну та постійну участь у проведенні VIII всеукраїнської студентської Науково-практичної конференції: «Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук: перспективи та виклики».

Бажаємо Вам натхнення, внутрішньої стійкості та сили, творчої наснаги та професійних успіхів! Шановні колеги, сподіваємося, що ми і в майбутньому зможемо розвивати нашу співпрацю з метою розвитку студентської науки України!

З повагою завідувач
кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін та філософії

Людмила Матвієнко

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ В СУЧАСНИХ ВИМІРАХ

Звеліндовська Ю. Р., Матвієнко Л. В. Роль золотарства у козацькій Україні	15
Мінаєв А. І., Матвієнко Л. В. Винахід змінив світ назавжди	19
Фоменко К. А., Матвієнко Л. В. «Німецький Гібралтар» – нереалізований проєкт Адольфа Гітлера.....	22
Остапенко К. А., Гребеньова В. О. Повстання у Кванджу (1980 р.) як крок до корейської демократії	25
Іванов В. А., Федоренко М. О. Політика багатовекторності України 1991-2014 роки. Причини і наслідки	30
Ферцович М. С., Федоренко М. О. Оборона Миколаєва у 2022 році за матеріалами ЗМІ	41
Олейников Є. О., Федоренко М. О. Російська весна, як початок сучасної російсько-української війни	49
Піструй А. С., Побережець Г. С. Історія як інструмент формування національної ідентичності в умовах глобалізації	53
Талюта І. О., Побережець Г. С. Миколаївська конка: втрачені сторінки історії міста	57
Дюміна К. М., Бобіна О. В. Мої переживання Великої Війни.....	60
Луценко І. В., Коваленко О. В. Концепція тоталітаризму: зміст та витоки.	64
Ленець М. В., Зубко О. А. Візуалізація «кам'яної баби» половицького часу з палацу Кочубеїв у Диканьці за допомогою фотограмметрії.....	69
Коч Д. Д., Куриленко Т. В. Миколаїв та Миколаївщина в російсько-українській війні 2014-2024 рр.: стратегічна роль в контексті національної безпеки України.....	72
Яриловець В. В., Буглай Н. М. Перша світова війна як глобальний міжнародний конфлікт.....	76
Медулашвілі Т. К., Буглай Н. М. Зовнішня політика Отто фон Бісмарка в контексті стратегії «реальної політики»	79
Єдин В. В., Буглай Н. М. Повоєнне врегулювання «німецького питання» (1945–1949 рр.).....	83
Балаж А. В., Стахов Б. О., Опря І. А. Ева Перон як символ боротьби за гендерну рівність	87

Кучер А. І., Войнаровський А. В. Заходи по організації комуністичного партизанського руху та підпілля у 1941 р. на території Вінницької області. .	91
Маслянюк Д. П., Войнаровський А. В. Особливості радянської релігійної політики на Вінниччині по завершенню Другої світової війни.....	96
Нежид Д. С., Войнаровський А. В. Боротьба органів державної безпеки УРСР з антирадянськими проявами в 1948 р. на Вінниччині.....	102
Герасименко О. А., Войнаровський А. В. Протиставлення «правильного» радянського українця «ворогам народу» на сторінках журналу «Перець» 1943 – 1956 рр.....	108
Кропивницький Д. І., Жмуд Н. В. Антирелігійна пропаганда на сторінках сатирично-гумористичного журналу «Червоний Перець»: огляд за 1932 рік.....	113
Будниченко Ю. С., Жмуд Н. В. Окупація Червоною армією Східної Польщі в 1939 році: передумови, перебіг, результати	116
Полянська А. С., Жмуд Н. В. Фортеці і замки Поділля XIV – XVII ст.: історіографічний огляд	120
Рябуха О. С., Криворучко О. І. Відновлення податків на теренах УРСР після вигнання нацистів у 1943 -1944 рр.....	123
Вавшко О. А., Федьков О. М. Політична активність українського селянства скрізь призму публікацій початку ХХ ст.	129
Рога О. О., Войнаровський А. В. Окупація Правобережної України росією в кінці XVIII ст.: індоктринація імперської експансії.....	133
Мукомел В. В., Войнаровський А. В. Джохар Дудаєв – політичний лідер і символ боротьби Ічкерії за суверенітет.....	139
Гранченко М. В. Історія освіти на Миколаївщині в кінці XVIII - на початку ХХ ст.: аналіз наукових праць з теми дослідження (частина 2).....	145
Стоцька Д. С., Опря І. А. Популізм в ідеології Хуана Домінго Перона.....	148
Білик А. Р., Опря І. А. Симон Болівар і його роль у формуванні незалежних республік Латинської Америки.....	152
Августінова А. М., Опря І. А. Конституційний компроміс: Хартія 1814 року у Франції.....	157
Тарасенко Д. Ю., Жалій Т. В. Використання методу усної історії в освітньому процесі старшої (профільної) школи з предметів історичної та громадянської галузі	161
Єремєєв М. І., Опря І. А. Синкретизм християнства та релігії йоруба в Латинській Америці	165
Сорочинська А. О., Опря І. А. Моральні та етичні принципи кодексу самураїв	169

Мокра В. В., Опря І. А. Вестфальський мир 1648 року та його вплив на Європу	172
Пешков Д. М., Коваленко О. В. Водопостачання навчальних закладів Полтави наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття: організаційні та соціальні аспекти	177
Чікан М. В., Лисенко О. Є. Теорія та практика панамериканізму у першій половині ХІХ ст.	181
Бабак А. Ю., Коваленко О. В. Археологія та Агата Крісті	185
Михайлов М. О., Рижева Н. О. Історична ретроспекція середньовічного озброєння в контексті сучасних реалій України	190
Бондар Ю. О. Історіографія промисловості Української РСР у повоєнний період (1946–1965 рр.): теоретико-методологічні засади дослідження	194
Супруненко Р. М., Бабенко Л. Л. В'ячеслав Липинський про Хмельниччину у монографії «Україна на переломі...»	198

РОЗДІЛ ІІ

НОВІ ПАРАДИГМИ ТА НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕНЬ У СУЧАСНІЙ ПОЛІТОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ

Ніколаєва О. Ю., Федоренко М. О. Еволюція поглядів на співвідношення політики і моралі від Сократа до Макіавеллі	203
Гозун Є. С., Кравчук О. Ю. Соціологічний аналіз кібербезпеки: вплив соціальних чинників на інформаційну безпеку в сфері публічного управління	207
Орел О. С., Кравчук О. Ю. Соціологічні дослідження в галузі інклюзивної освіти: роль публічного управління у забезпеченні рівного доступу	210
Задера Є. О., Кравчук О. Ю. Комунікаційні бар'єри та колаборативні практики ІТ-спеціалістів в умовах соціальної дистанції: роль публічного управління в епоху цифрової зайнятості	214
Логачов М. В., Кравчук О. Ю. Цифрові трансформації в українських медіа: виклики та можливості для публічного управління	217
Іванов В. А., Кравчук О. Ю. Публічне управління в сучасному суспільстві: виклики та можливості для особистості	220
Дар'єв А. С., Кравчук О. Ю. Цифровізація управління енергохабами: моделі, алгоритми та перспективи розвитку	224
Бреславська К. В., Бобіна О. В. Як я проживаю війну	227
Федоров А. Д., Кравчук О. Ю. Робототехніка як інструмент вдосконалення державних послуг у публічному управлінні	230
Гучек Д. А., Кравчук О. Ю. Використання технологій штучного інтелекту в публічному управлінні для підвищення ефективності та прозорості адміністративних процесів	234

Музика С. Є., Продан Т. Я. Вплив економічних процесів на суспільство .	238
Марунчак А. В., Шаповалова І. В. Проблеми відродження національної культури в Україні	242
Алексєєва А. Ю., Сищенко Д. О., Шаповалова І. В. Пропаганда під час війни в Україні, схеми і маніпуляції суспільною думкою в ЗМІ	247
Кудря А. В., Белосвіт Я. О., Шаповалова І. В. Феномен конформізму – чому люди йдуть за натовпом?.....	252

РОЗДІЛ III

ФІЛОСОФСЬКІ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Баришник Ю. М., Патлайчук О. В. Епоха диктатури толерантності у сучасній культурі	256
Козирко О. А., Патлайчук О. В. Межі та об'єктивність наукового пізнання у контексті штучного інтелекту та квантових обчислень	260
Джангиров М. В., Патлайчук О. В. Аналіз глобальних проблем сучасності на прикладі України та можливих шляхів їх вирішення	268
Корзняков О. С., Патлайчук О. В. Аналіз теорії поведінкової економіки як науково-дослідницької програми за методологією І. Лакатоса	272
Баришник Ю. М., Патлайчук О. В. Філософські проблеми квантової механіки	277
Куровський В. В., Патлайчук О. В. Етичні питання в процесі розвитку штучного інтелекту	280
Гунченко О. В., Патлайчук О. В. Феноменологія мистецтва: філософська інтерпретація живопису Поля Сезанна в роботах Моріса Мерло-Понті	284
Єфремова С. О., Патлайчук О. В. Філософія свободи: межі та відповідальність у сучасному світі.....	290
Куровська В. Р., Патлайчук О. В. Інновації та їхній вплив на концепцію антропоцентризму в екології	293
Січкаренко М. А., Патлайчук О. В. Час та буття: екзистенційні виміри людського досвіду	297
Гозун Є. С., Патлайчук О. В. Феноменологія цифрового досвіду: нові виміри людського сприйняття	300
Алексєєва А. Ю., Патлайчук О. В. Концепт «надлюдини» Фрідріха Ніцше у сучасному світі.....	304
Сищенко Д. О., Патлайчук О. В. Вплив концепції Ніцше про надлюдину на сучасний кінематограф на прикладі фільмів серії Джокер ...	308
Зайцев О. В., Патлайчук О. В. Поняття "ікігай" як сенсу життя: порівняння з європейськими пошуками сенсу життя	312

Форсова Д. А., Патлайчук О. В. Як побороти стрес за допомогою давньогрецької філософії.....	317
Куйбар В. В., Патлайчук О. В. Вплив штучного інтелекту на сучасну світову культуру.....	320
Біда В. М., Куриленко Т. В. Свобода як цінність	323
Чернега О. Д., Куриленко Т. В. Природа свідомості: дихотомія розуму та тіла	327
Ряжських О. В., Патлайчук О. В. Віртуальна реальність: перспективи та небезпеки.....	330
Говера Л. М., Скальська Д. М. Філософсько-естетичні засади арт-практики	333
Федорчук О. О., Глушко Т. П. Мнемонічні практики в період Середніх віків (крізь призму спадщини А. Блаженного та Ф. Аквінського)	336
Глатковська А. В., Патлайчук О. В. Постправа як інструмент російської пропаганди в TikTok	340
Шинкаренко А. А., Патлайчук О. В. Етичні проблеми науки	345
Шоп Т. В., Дем'яненко Н. М. Особливості формування суб'єкт-суб'єктних відносин у контексті інноваційної освіти	349
Мельникова О. Є., Ступак О. П. «Антропоцентричність» алгоритмічної упередженості у штучному інтелекті	353
Мельниченко О. Ю., Патлайчук О. В. Загрози, тренди та фінансові моделі сучасних Українських медіа	359
Губкін Р. А., Сонечко О. С. Соціальна реабілітація спортсменів-інвалідів в умовах воєнного стану: роль спеціалізованих центрів та спортивних ініціатив.....	363
Кісаров-Дагнер О. Л., Сонечко О. С. Цифрова культура та її вплив на соціальні взаємодії.....	367
Зайцев А. М., Сонечко О. С. Феномен культури скасування та його вплив на суспільство	371
Крилова Н. М., Куриленко Т. В. Людина в сучасному соціальному просторі: інформаційно-комунікаційний аспект	375
Дар'єв А. С., Ступак О. П. Співдія зі штучним інтелектом: етична перспектива	379
Дегтярьова О. А., Камєнсков А. О., Ступак О. П. Самостійна робота студентів ЗВО як засіб формування професійної компетентності	383
Пушкар Д. Р., Куриленко Т. В. Віртуальна реальність та її вплив на життя людини	387
Рижик В. В., Ступак О. П. Постмодернізм у сфері філософії права.....	391

Бойченко Т. В., Продан В. О., Ступак О. П. Трактат І. Канта «До вічного миру» в контексті соціально-політичних викликів сучасності	395
Авраменко Г. С., Василько І. Ю., Ступак О. П. Етичні аспекти використання штучного інтелекту у вищій освіті	399
Горошок О. С., Куриленко Т. В. Феномен волонтерства: ціннісний вимір	404
Бінківська К. Р., Хрипко С. А. Феномен жіночої свободи: між соціальними конструкціями та екзистенційним вибором.....	407
Бантис Є. М., Хрипко С. А. Феномен соціальних та гендерних ролей: між суспільними очікуваннями та індивідуальним вибором	410
Бурдак А. М., Хрипко С. А. Соціальні мережі як інструмент маніпуляції суспільною свідомістю: теоретичний огляд VS цінності практичного дослідження	413
Лукандій З., Хрипко С. А. Платонівська концепція добра і зла: подорож до світу ідей	416
Заріфі З. Н., Ломачинська І. М. Вплив ісламського тероризму на міжнародні відносини та глобальну безпеку	423
Алексєнко О., Ломачинська І. М. Вплив Ягеллонської ідеї на релігійно-культурні процеси України.....	427
Донець О., Ломачинська І. М. Релігійно-філософський синкретизм духовних практик дзен-буддизму та християнства.....	432
Дейнега Є., Ломачинська І. М. Етноментальні чинники сучасної української релігійної освіти	437
Сліпчук І., Ломачинська І. М. Релігійність як технологія впливу на виборця в політичних кампаніях	442
Лішнянський Р., Ломачинська І. М. Становлення ідей справедливої війни в християнській думці епохи Середньовіччя	447
Ломачинський Б., Горбань О. В. Світоглядні виклики соціальних мереж	452
Гончаренко А. Р., Шульгіна Д. Г., Шаповалова І. В. Матеріалізм та ідеалізм: що є первинним - матерія чи свідомість?.....	457
Грасман К. М., Шаповалова І. В. Смертна кара: етичні аргументи «за» і «проти»	461
Ісмаїлова А. Ш., Шаповалова І. В. Свобода і відповідальність у філософських працях П. Ван Інвагена	465
Гембицький Г. Д., Шаповалова І. В. Філософія як спосіб пізнання світу	469

РОЗДІЛ IV

УКРАЇНСЬКІ МЕДІА: СУЧАСНІ ТРЕНДИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Доргаліс М. М., Куриленко Т. В. Українські медіа: сучасні тренди, проблеми та перспективи.....	473
Хабуденко А. Д., Сонечко О. С. Фейкові новини та інформаційні маніпуляції в українському медіапросторі	477
Кучеренко К. К., Філатова О. С. Вплив соціальних мереж на сучасний медіапростір	481

РОЗДІЛ V

ПСИХОЛОГІЧНІ СТУДІЇ: ПОШУК ВІДПОВІДЕЙ НА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Дюміна К. М., Бобіна О. В. Українка в американському коледжі	485
Крутцов А. Ю., Карсканова С. В. Психологічні підходи до розуміння феномену самотності	489
Білінський Р. Р., Мухіна Л. М. Синдром вигорання в Японії у психологічному контексті.....	492
Мельник А. С., Мухіна Л. М. Вплив соціальних мереж на самооцінку та розвиток особистості	495
Огаренко А. В., Мухіна Л. М. Вплив вимушеної еміграції на психоемоційний стан людини	498
Чернетинська К. Ю., Мухіна Л. М. Соціально-психологічні фактори, що впливають на адаптацію студентів до навчання у вищому навчальному закладі	501
Антипченко В. А., Мухіна Л. М. Поняття конфлікту та його основні характеристики	505
Чабаненко В. В., Мухіна Л. М. Психологічні аспекти впливу соціальних мереж на особистість	508
Шуляр К. Г., Мухіна Л. М. Психологічна допомога молодшим школярам, які пережили психотравмуючу ситуацію таку, як війна	512
Письменна А. Б., Крапива М. С. Психологічні особливості адиктивної поведінки в юнацькому віці	515
Білоус С. Л., Шевченко А. Ф. Психологічні аспекти готовності особистості до професійної самореалізації в умовах сьогодення	519
Дорошенко-Громошняк А. С., Яблонський А. І. Психологічні особливості конфліктів в сучасній сім'ї	524
Прийма О. М., Карсканова С. В. Психологічна сепарація та стиль батьківського виховання.....	528

Баліка А. В., Чугуєва І. Є. Особливості нейродіагностики постінсультних хворих та їх реабілітація	532
Коваль А. А., Чугуєва І. Є. Реабілітація дітей з посттравматичним стресовим розладом	536
Коцубальська Л. С., Чугуєва І. Є. Особливості посттравматичного стресового розладу у військових.....	540
Лебедєв Г. В., Чугуєва І. Є. Емоційна сфера особистості що проживає на території активних бойових дій.....	545
Піскун Н. Г., Рогальська-Яблонська І. П. Основні напрями розвитку емоційно-почуттєвої сфери дитини дошкільного віку.....	548
Брятко А. Ф., Чугуєва І. Є. Вплив засобів масової інформації на тривожність під час війни.....	552
Борсукевич В. В., Білюк О. Г. ПТСР у дітей, які пережили психотравмуючі події	555
Волкожа Л. С., Карсканова С. В. Особливості агресивних реакцій у сучасних молодших школярів	559
Гордієнко Д. О., Мухіна Л. М. Вплив темпераменту на поведінку особистості	564
Комарницька М.Д., Василенко М.С., Мухіна Л. М. Дім, який будуємо ми: життя після переселення	567
Пилипчук Є. І., Яблонський А. І. Психологічні особливості осіб з адиктивною поведінкою	571
Болдарєв Б. С., Ларченко І. В. Психологічні аспекти формування особистості спортсменів у фехтуванні.....	575
Макогон Г. О., Ларченко І. В. Формування соціально–психологічного іміджу сучасного керівника	580
Матвієнко А. М., Ларченко І. В. Психологічні стратегії подолання стресу українців в Чехії в умовах вимушеної міграції.....	585
Волошина Л. В., Ларченко І. В. Психологічні особливості проектування життєвих перспектив майбутніх психологів.....	589
Бережник О. В., Ларченко І. В. Ефективність групової терапії у стабілізації психоемоційного стану студентської молоді.....	594
Сінченко В. М., Ларченко І. В. Психологічні чинники емоційного вигорання волонтерів у кризових ситуаціях.....	598
Павленко К. М., Ларченко І. В. Когнітивна продуктивність студентів в умовах хронічного стресу теоретичний аналіз та наукові підходи	603
Левда З. А., Ларченко І. В. Подолання негативної самооцінки у юнацькому віці психологічні аспекти.....	608

Мацик М. О., Мухіна Л. М. Емоційний інтелект як чинник запобігання професійному вигоранню	613
Джафарова Р. І., Мухіна Л. М. Особливості та методи зниження стресу у школярів	617
Кулик Л. В., Рогальська-Яблонська І. П. Прокрастинація як психологічна проблема у професійному середовищі.....	620
Рудзінська Н., Куриленко Т. В. Психологічна реабілітація дітей у воєнний час засобами природотерапії	624
Задера Є. О., Куриленко Т. В. Пошук сенсу життя в сучасному світі.....	628
Семенів Ю. П., Куриленко Т. В. Використання природотерапії у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: психолого-педагогічний та соціально-філософський вимір	632
Подопрігора К. С., Марущак О. В. Соціально-психологічні чинники дружби дітей у молодшому шкільному та підлітковому віці	636
Найдьонова І. О., Марущак О. В. Психологічні особливості формування та розвитку соціально-комунікативних умінь та навичок у дитини з розладами аутичного спектру	639
Демкова Н. Ю., Рогальська-Яблонська І. П. Психологічний супровід процесу адаптації дітей шестирічного віку до навчальної діяльності	643
Іщенко Я. П., Ларченко І. В. Психологічні особливості когнітивного функціонування осіб у зонах бойових дій	646
Сугакова П. В., Сонечко О. С. Психологічні виклики сучасності	651
Луценко О. О., Сонечко О. С. Психологічний стан спортсменів у воєнний час: проблеми та шляхи їх подолання	654
Українець Л. В., Карсканова С. В. Усвідомлення життєвого шляху як фактор особистісного зростання	657
Попович В. О., Старченко А. В. Неповна сім'я як фактор ризику низької самооцінки та підвищеної тривожності у дітей молодшого шкільного віку	662
Афанасьєва Т. О., Рогальська-Яблонська І. П. Формування у дітей дошкільного віку нормативної поведінки в ігровій діяльності	667
Дігтяренко В. Ю., Литвиненко І. С. Розвиток саморефлексії як механізм ефективної самодопомоги особистості	671
Мочалова О. Особливості роботи психологів в дошкільних закладах з гіперактивними дітьми.....	674
Малюженко М. В., Литвиненко І. С. Розвиток резилентності у дітей молодшого шкільного віку як властивості особистості	677
Полякова А. О., Філатова О. С. Вплив сучасних медіа на свідомість і поведінку	680

Гончарова О. О., Литвиненко І. С. Деякі аспекти професійного вигорання у працівників гуманітарної сфери в контексті розвитку їхньої особистості ...	685
Малішевський С.М., Литвиненко І. С. Превенція депресії у людей похилого віку, в умовах війни	690
Корнієнко В. А., Олексюк О. М. Вплив військової служби на особистість.....	693
Новацький А. М., Рогальська-Яблонська І.П. Гіперактивність дитини дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема.....	697
Кухарчук І. О., Бобіна О. В. Нескінченний лютий: психологічні виклики війни	701
Панченко І. С., Мухіна Л. М. Психологічні особливості особистісного зростання підлітків	705

РОЗДІЛ VI

ТРЕНДИ ТРАДИЦІЙНИХ І МАРГІНАЛЬНИХ ГАЛУЗЕЙ МОВОЗНАВСТВА

Литвинова А. Д., Ворчакова І. Є. Вплив латини на юридичний дискурс та її переклад у сучасному праві	708
Фоменко К. А., Ворчакова І. Є. Залежність використання cockney accent та posh accent від соціального статусу носія мови	714
Гаврилюк О. О., Марущак О. В. Маргінальні сфери сучасної лексикології: методичні підходи до вивчення неологізмів у курсі етнолінгвістики	717

РОЗДІЛ І

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ В СУЧАСНИХ ВИМІРАХ

УДК: 739.2:94(477)

Звеліндовська Ю. Р.

група 2141, Навчально-науковий інститут комп'ютерних наук та управління
проектами
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
555juliajulia@gmail.com

Матвієнко Л. В.

кандидат історичних наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
liudmyla.matviienko@nuos.edu.ua

Роль золотарства у козацькій Україні

У статті наведено відомості про організацію золотарського ремесла Гетьманщини, проаналізовано попит тодішнього суспільства на ювелірні вироби, перераховано основні техніки і прийоми обробки кольорових металів, розповсюджені у золотарстві.

Ключові слова: Гетьманщина, золотарство, майстер, контракт.

Золотарство, або ювелірне ремесло в Україні, розвивалося з часів Київської Русі. Незважаючи на найменування, найпопулярнішим дорогоцінним металом, який використовували майстри-золотарі у своїй роботі, було срібло. Центри золотарства існували починаючи з XV ст., однак згодом, перебуваючи під владою Польщі, українські землі були спустошені війнами – тому у I пол. XVII ст. ремесла остаточно занепали. Після завершення Визвольної війни 1654 р. золотарство поновило свій розвиток [2].

Запорізька Січ, як суто військове формування, не сприяла розвитку художніх ремесел, і, як правило, у руках рядового козака мистецький витвір міг опинитися лише як військова здобич. Представники вищих станів мали змогу купувати дорогий одяг і прикраси – джерела описують розкішний вигляд

запорожців у святкові дні [4]. Основними багатствами Війська Запорізького володіла козацька старшина. Родина гетьмана Самойловича мала, серед іншого, колекції срібного посуду та зброї, оздобленої коштовними матеріалами [2]. 1689 р. І. Мазепа подарував московському князеві дорогоцінності коштом більше 5000 рублів. Козацтву була притаманна глибока релігійність і шанобливе ставлення до церкви [4], тому остання перебувала у достатку – про це свідчать описи монастирських ризниць XVIII ст. і згадки іноземців про українські собори [2].

Більшість золотарських виробів Гетьманщини створено для внутрішнього ринку та на замовлення козацької верхівки і церков. Масовий експорт не проводився, місцеві ювеліри деколи виконували замовлення московської та молдавської знаті. Прагнучи посилити українську економіку, Б. Хмельницький обмежив вивезення предметів розкоші і діяльність іноземних купців. Незважаючи на розкол України у 1663 р., внутрішня торгівля активно розвивалася, у багатьох містах проводилися ярмарки [1]. Імпорт матеріалів для золотарства здійснювався з Аугсбурга, Нюрнберга, Данціга, Бреславля, Константинополя.

Ювеліри укладали контракти із замовниками, де прописувалися строк виконання, обсяг роботи, технічні прийоми, кількість потрібних матеріалів і допустимий «вгар» – домішки, що виплавлялися з металів. Про дрібне замовлення домовлялися усно. Матеріали, як правило, надавав замовник. Оплата за роботу здійснювалася на основі кількості використаних матеріалів. У контрактах були передбачені штрафи на випадок неякісної роботи золотаря, а у разі порушень з боку замовника майстер міг звернутися до органів влади щодо отримання компенсації.

Центрами золотарства Гетьманщини були Київ, Чернігів, Стародуб, Переяслав, Кременчук, Батурин, Миргород, Ніжин, Острог та інші. У деяких з цих міст існували окремі золотарські цехи, але здебільшого ювеліри об'єднувалися з іншими майстрами. Існує припущення, що київські золотарі належали іконописному цеху. Більшість майстрів були міщанами, які наймалися працювати на феодалів, інші мали вдома майстерні або працювали при монастирях (Києво-Печерська лавра, Єлецький монастир та ін.). Серед відомих ювелірів треба згадати І. Равича (1677 - 1762 рр.), С. Тарановського, І. Білецького, Ф. Левицького (працював у 1747 - 1757 рр.). Загалом дослідники виявили понад 200 імен київських золотарів.

Визначити авторство деяких виробів можливо завдяки підписам майстрів або їхнім таврам. Золотарські пам'ятки також могли мати на собі тавро міста, з якого походили, та пробу металу – у XVIII ст. в Україні вже використовувалася каратна система проби [2]. Ювеліри працювали із золотом, сріблом, міддю та різними сплавами. Вироби прикрашались камінням, але значно поширенішою

оздобою були окремі вставні медальйони. Високого розвитку набули техніки з використанням емалі. Оправи церковних книг XVII - XVIII ст. є зразком поєднання різних технік і професіоналізму українських ювелірів. Оклади являли собою завершену художню композицію, людські постаті зображувалися динамічно, а оздобні елементи відрізнялися великою кількістю деталей і відтворювали популярні європейські стилі, такі як готика і бароко.

Техніки, відомі з часів Київській Русі – чернь, скань, філігрань, досі активно застосовувалися. Гравірування, карбування і позолота створювали контрастні рельєфи. Бажані форми досягалися куванням, плавленням, литтям, паянням, різьбленням, витягуванням дроту. Майстри-емальєри створювали барвисті фініфті – вставки виїмчастої емалі, на яких зображувалися декоративні елементи і людські постаті [3]. Ця техніка набула поширення наприкінці XVII століття [2].

З вищесказаного можна зробити висновок про те, що золотарське ремесло Гетьманщини було організованою і розвинутою формою діяльності. Попит на ювелірні вироби сприяв створенню центрів золотарства. Існувала чітка система замовлень і контролю якості. Майстри володіли численними техніками, поєднуючи традиційні та модні на той час прийоми обробки дорогоцінних матеріалів, а вироби, що збереглися, досі вражають своєю художньою довершеністю.

Список використаних джерел

1. Бакалець О. А. Скарби монет як джерело вивчення грошового обігу Гетьманщини (1648 – 1781 рр.). Київ: ВД СтилоС, 2012. 336 с.
2. Петренко М. З. Українське золотарство. Київ: Наук. думка, 1970. 207 с.
3. Щербаківський Д. М. Оправа книжок у київських золотарів, XVII–XVIII ст. Київ: Укр. наук. ін-т книгозн., 1926. 52 с.
4. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків: у 3 т. Львів: Світ, 1990. Т. 1. 319 с.

Zvelindovska Y. R.
group 2141,
Educational Research Institute of Computer Science and Project Management
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
555juliajulia@gmail.com

Matviienko L. V.
Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
liudmyla.matviienko@nuos.edu.ua

The role of goldsmithing in Cossack Ukraine

The article provides information about the organization of the goldsmith's craft of the Hetmanate, analyzes the demand of the then society for jewelry, and lists the main techniques and methods of processing non-ferrous metals common in goldsmithing.

Keywords: Cossack Hetmanate, goldsmithing, craftsman, contract.

Мінаєв А. І.

група 2151,

Навчально-науковий інститут комп'ютерних наук та управління проектами

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

minaiev.andrii@gmail.com

Матвієнко Л. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

liudmyla.matviienko@nuos.edu.ua

Винахід змінивший світ назавжди

У статті розглянуто історію створення ядерної зброї та її вплив на глобальну безпеку людства. Досліджено позитивні і негативні наслідки впливу ядерної енергії на глобальні геополітичні процеси.

Ключові слова: ядерна зброя, винахід, концепція стримування, глобальна безпека, геополітичні процеси.

Наукова революція кінця XIX – початку XX ст. відкрила еру «нової фізики», яка заклала фундамент для майбутніх відкриттів у галузі атомної науки. Ці досягнення проклали шлях до одного з найвизначніших наукових відкриттів – поділу атома урану у кінці 1938 року, здійсненого німецьким фізиком О. Ханом та Ф. Штрассманом. Вчені швидко усвідомили, що енергія, вивільнена під час поділу атома, має великий потенціал і може бути використана як для мирних цілей, так і для створення надпотужної зброї. У липні 1939 року угорський фізик Л. Сілард звернувся до А. Ейнштейна з проханням підписати лист до президента США Ф. Рузвельта. У ньому вчені попередили, що нацистська Німеччина може створювати атомну зброя, використовуючи уран-235, і закликали негайно розпочати власні дослідження [1].

Після отримання листа створено консультативний комітет S-1. Проте масштабна програма з розробки атомної зброї, відома як Манхеттенський проєкт офіційно стартував у 1942 році під керівництвом бригадного генерала Л. Р. Гровза з інженерного корпусу армії США. Розробку атомної бомби очолив фізик

Дж. Р. Оппенгеймер. Уранова бомба отримала назву «Little Boy», а плутонієва – «Fat Man» через збільшений корпус. Перше випробування зброї відбулося 16 липня 1945 року на полігоні Трініті в Аламогордо, Нью-Мексико, з потужністю вибуху 20 000 тонн тринітротолуолу [2].

Одразу після випробувань, вранці 6 серпня 1945 року американські літаки скинули над Хіросімою бомбу «Little Boy». Друга була скинута 9 серпня над містом Нагасакі. Від теплового випромінювання та ударної хвилі миттєво загинуло 300 000 чоловік; опіки, поранення та опромінення отримали ще 200 000. Сполучені Штати стали першою державою зі зброєю такої руйнівної сили, що поклато початок нової геополітичної напруги – «гонки озброєнь». Ейфорія суспільства після перемоги у Другій світовій війні змінилася шоком від нового світу, де апокаліпсис вже не є книжковою вигадкою. Одні вважали, що ядерне стримування між США та СРСР запобігло Третій світовій війні та забезпечило відносний мир. Інші ж вважали, що ядерна зброя – це каталізатор, який рано чи пізно спричинить новий конфлікт – цього разу вже ядерний. Думки вчених щодо застосування атомної зброї також розділилися. Р. Оппенгеймер, «батько атомної бомби», висловлював глибокі моральні сумніви, визнаючи свою відповідальність за сотні тисяч смертей. Його слова «Тепер я став смертю, руйнівником світів», відображають каяття та усвідомлення наслідків. Згодом він виступав за міжнародне регулювання атомної енергії та проти розробки термоядерної зброї, що призвело до звинувачень у неблагонадійності з боку влади [1].

Найближче до ядерної катастрофи світ підійшов у 1962 році під час Карибської кризи. Напередодні Карибської кризи по всьому світу готувалися до можливої атомної війни – будували бомбосховища, розробляли спеціальні інструкції, проводили навчання з евакуації на випадок вибуху. Ядерна зброя на довгі роки стала одночасно найбільшою загрозою та захистом – від подібної загрози з іншого боку океану [3].

Загалом, створення суперзброї настільки великої руйнівної сили не могло не вплинути на систему колективної безпеки. Проаналізувавши сучасну політику наддержав, можна зробити висновок, що «криза гуманізму» залишається актуальною, а «гонка озброєнь» продовжує набирати все більших масштабів.

Список використаних джерел

1. Берд К., Шервін М. Оппенгеймер. Тріумф і трагедія Американського Прометейя. – Київ: BookChef, 2023. – 784 с.
2. "Destroyer of Worlds": The Making of an Atomic Bomb [nationalww2museum.org URL: https://www.nationalww2museum.org/war/articles/making-the-atomic-bomb-trinity-test](https://www.nationalww2museum.org/war/articles/making-the-atomic-bomb-trinity-test) (дата звернення 03.01.2025).

3. Cuban Missile Crisis: The Welshman who prevented nuclear war [bbc.com](https://www.bbc.com/news/uk-wales-63431334)
URL: <https://www.bbc.com/news/uk-wales-63431334> (дата звернення 03.01.2025).

Minaiev A. I.

group 2151,

Educational and scientific institute of computer science and project management

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

andrejminaev29@gmail.com

Matviienko L. V.

Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

liudmyla.matviienko@nuos.edu.ua

The invention that changed the world forever

The article examines the history of the creation of nuclear weapons and its impact on the global security of mankind. The positive and negative consequences of the impact of nuclear energy on global geopolitical processes are studied.

Key words: nuclear weapons, invention, concept of deterrence, global security, geopolitical processes.

Фоменко К. А.

група 2723, філологічний факультет
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
kfm29461@gmail.com

Матвієнко Л. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
liudmyla.matviienko@nuos.edu.ua

«Німецький Гібралтар» – нереалізований проєкт Адольфа Гітлера

Анотація: У статті розглянуто роль та місце Півдня України в окупаційних планах нацистської Німеччини, які мали назву "Німецький Гібралтар". Особливу увагу приділено винятковому становищу та значенню Південної України та Криму в нацистській колонізаційній програмі, яка була розроблена у відповідь на розвиток подій на радянсько-німецькому фронті під час війни.

Ключові слова: Нацистська Німеччина, Німецький Гібралтар, Крим, Україна, Рейх, колонізація, переселення.

«Німецький Гібралтар» – так Адольф Гітлер називав майбутнє Криму у своїх задумах щодо Третього рейху. Ідея полягала в перетворенні півострова на стратегічну військову базу, забезпечення військово-морського контролю над Чорним морем і використання його як інструменту спостереження для союзників. Ця концепція була частиною нацистських амбіцій панування у Східній Європі.

Нацистське керівництво розглядало Крим як ключовий елемент у встановленні «нового порядку» на окупованих радянськими військами територіях: згідно з меморандумом, поданим міністром східних територій Альфредом Розенбергом у квітні 1941 року, Крим спочатку мав увійти до складу «незалежної» України, але згодом перетворився на райхскомісаріат. Він став незалежною адміністративною одиницею. У цих планах півострів мав слугувати військовою базою, подібною до Гібралтару на Чорному морі. Однак впливові діячі, такі як Роберт Рей, розглядали Крим як курорт виключно для німців. [3]

Нацисти хотіли не лише змінити адміністративний статус Криму, але й повністю змінити його етнічний склад. Гітлер вважав, що територія Радянського Союзу достатньо велика для розміщення корінного населення півострова і наголошував на необхідності вигнання «чужинців» та переселення німців. Існувало кілька варіантів переселення німців до Криму.

Перший задум передбачав переселення етнічних німців з Придністров'я (між річками Дністер і Південний Буг), які були нащадками переселенців ХІХ століття. Однак, попри те, що ця ідея була логічною і здійсненою, вона так і не була реалізована через брак ресурсів та організаційні труднощі. [2]

Другий проєкт виник улітку 1942 року і стосувався переселення німців з Південного Тіролю, який відійшов до Італії після Першої світової війни. Адольф Гітлер вважав, що клімат та географічне розташування Криму ідеально підходить для тірольців. Реалізація другого варіанта колонізаційної програми була відкладена через опір Генріха Гімmlера, який мав інші наміри щодо тірольців.

Третім планом створеним восени того ж 1942 року була евакуація німецьких поселенців з Близького Сходу, зокрема з Палестини. Однак британська військова присутність у регіоні робила реалізацію цього проєкту майже неможливою. Всупереч великим амбіціям, ці задуми зіткнулися з багатьма перешкодами: у 1943 році начальник штабу Вермахту Вільгельм Кейтель попереджав, що кримська економіка може зруйнуватися, якщо місцеве населення буде виселено. Навіть Адольф Гітлер і Генріх Гімmlер були змушені визнати, що масштабне переселення стане можливим лише після закінчення війни.

Отже, у результаті жоден з варіантів переселення не був реалізований, а окупація Криму виявилася лише тимчасовою. Нацистські мрії перетворення Криму на «Німецький Гібралтар» залишився нереалізованим через військові невдачі, логістичні труднощі та спротив самих нацистських лідерів. Окупація півострова принесла лише страждання місцевому населенню, а спроби «очищення» Криму так і не були реалізовані. Зрештою, депортацію кримчан, що почалася у 1944 році здійснила радянська влада, але це була одна з найважчих подій в історії Криму.

Список використаних джерел

1. Громенко С., Готенланд – альтернативне майбутнє Криму. 2016 URL:<https://ua.krymr.com/a/27863177.html> (дата звернення: 16.01.2025).
2. Захарченко О., Нацистський проєкт «Готенланд» в Криму і на Півдні України., м. Миколаїв, 2016 URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Hist-visnyk-42-7.pdf> (дата звернення: 10.01.2025).
3. Kunz N., Die Krim unter deutscher Herrschaft (1941–1944):

Germanisierungsutopie und Besatzungsrealität. 2006 URL:
<https://academic.oup.com/ehr/article-abstract/CXXI/494/1561/389354?redirectedFrom=fulltext> (дата звернення:
21.01.2025).

Fomenko K. A.
group 2723,
Educational and Scientific Humanitarian Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
kfm29461@gmail.com

Matviienko L. V.
Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
liudmyla.matviienko@nuos.edu.ua

"German Gibraltar" - Adolf Hitler's unrealized project

Abstract: The article examines the role and place of Southern Ukraine in the occupation plans of Nazi Germany. Particular attention is paid to the exceptional position and significance of Southern Ukraine and Crimea in the Nazi colonisation programme, which was developed in response to developments on the Soviet-German front during the war.

Keywords: Nazi Germany, German Gibraltar, Crimea, Ukraine, Reich, colonization, resettlement.

Остапенко К. А.

група 4 АП,
факультет історії і міжнародних відносин
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
katua200307@gmail.com

Гребеньова В. О.

кандидат історичних наук, доцент кафедри культури,
методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
grebenyova@gmail.com

Повстання у Кванджу (1980 р.) як крок до корейської демократії

Анотація: У статті розглядаються події повстання у Кванджу (18–27 травня 1980 року) як одного з ключових моментів боротьби за демократію в Південній Кореї. Аналізуються політичні передумови протесту, його перебіг, наслідки та вплив на подальший розвиток корейської демократії. Окрема увага приділяється реакції влади, масовим репресіям і поступовому переосмисленню подій у суспільстві.

Ключові слова: Повстання у Кванджу, 18 травня 1980 року, демократія, військовий режим, Чон Ду Хван, політичні репресії, Південна Корея, масові протести, громадянський опір.

Повстання у Кванджу (18–27 травня 1980 року) — це один із найкривавіших і найвідоміших епізодів боротьби за демократію в історії Південної Кореї. Події відбувалися на тлі політичної нестабільності після смерті президента Пак Чон Хі у 1979 році, що залишило вакуум влади. Генерал Чон Ду Хван скористався ситуацією та влаштував військовий переворот у грудні 1979 року, фактично узурпувавши владу. Його військовий режим ввів воєнний стан у країні, що призвело до обмеження громадянських прав та репресій проти опозиції.

Місто Кванджу було центром рухів за демократизацію Південної Кореї у 1980-х роках. 18 травня 1980 року в місті відбулася серія вуличних протестів, і

військовий уряд ввів війська, внаслідок чого загинуло щонайменше 196 осіб. Протягом багатьох років, ці події зазнавали жорсткої цензури. Хоча повстання в Кванджу майже не згадувалося у підручниках світової історії, воно надихнуло зарубіжні рухи опору проти авторитарних режимів у різних частинах Азії, зокрема в Гонконгу. [1]

Після путчу 12 грудня 1979 року в Сеулі генерал Чон Ду Хван 17 травня 1980 року оголосив воєнний стан у країні з метою придушення студентських заворушень, які вважав «прокомуністичними». 18 травня, близько 5:00 ранку, Чун Дон Йон та інші студенти в Кванджу були попередньо затримані, а близько 1:00 ночі в Кванджу були введені повітряно-десантні війська, а до університетів прибули війська воєнного стану.

На цьому тлі студентські протести 18 травня стали початком опору. Студенти зібралися перед Національним університетом Чоннам відповідно до рішення мітингувати перед воротами навчального закладу, якщо він буде закритий. Повітряно-десантні війська зупинили протест перед Національним університетом Чоннам, і студенти перегрупувалися на станції Кванджу, щоб висловити свій протест. Оскільки кількість протестувальників поступово збільшувалася, повітряно-десантні війська почали придушення протесту в центрі міста, і з 13:00 18-го числа проводилися операції з придушення без розбору, що призвело до численних поранених. [2]

Вранці 19-го числа спостерігалось тимчасове затишшя, але в другій половині дня протести поступово посилювалися, оскільки розлючені студенти і громадяни билися з військовими і міліцією. Протести перетворилися з простого студентського протесту на громадянське повстання, оскільки громадяни більше не боялися, а активно брали участь у боротьбі за власне виживання.

Сили воєнного стану оточили і побили протестувальників, включаючи деяких старшокласників, які відбивалися камінням і пляшками із запалювальною сумішшю, а також вривалися до поліцейських будок і радіостанцій. Вони атакували відстаючі десантні війська, оточили окремі автомобілі, забрали зброю і щити, а о 16:50 зробили перші постріли з бронетранспортера, оточеного цивільними особами, і відкрили вогонь. [2]

20 травня на знак помсти протестувальники спалили будівлю представництва телерадіокомпанії MBC, яка, на їх думку, неправильно висвітлювала причини студентських протестів. До 21 травня до студентського руху долучились близько 300 тисяч осіб, які виступали проти диктаторського військового режиму в країні. Військові склади та поліцейські дільниці було захоплено, і повстанцям удалось відтіснити армійські підрозділи. Кванджу поспіхом заблокувала регулярна армія. У самому місті було сформовано новий уряд для забезпечення порядку та перемовин з центральним урядом. Тим часом

у «звільненому» місті Кванджу були сформовані Розрахунковий комітет громадян і Студентський розрахунковий комітет. До першого увійшли близько 20 проповідників, юристів і професорів. Другий був сформований зі студентів університетів, які взяли на себе керівництво похоронами, громадськими акціями, регулюванням дорожнього руху, вилученням зброї та наданням медичної допомоги.

Порядок у місті підтримувався добре, але переговори зайшли в глухий кут, оскільки армія закликала ополченців негайно роззброїтися. Це питання викликало розкол у комітетах: одні вимагали негайної капітуляції, інші закликали до продовження опору доти, доки їхні вимоги не будуть виконані. Після палких дебатів ті, хто закликав до подальшого опору, зрештою взяли владу у свої руки. У міру поширення новин про криваві репресії в прилеглих регіонах, включно з Хвасуном, Наджу, Хенамом, Мокпхо, Йонамом, Канджіном і Муаном, спалахнули протести проти уряду. До 24 травня більшість цих протестів стихла, а в Мокпхо тривали до 28 травня.

Основна відповідальність за різанину у Кванджу лежить на Чон Ду Хвані та нових військових, які приймали остаточні рішення і командували, а не на силах воєнного стану. Було б неправильно покладати всю провину на сили воєнного стану і замовчувати злочини, скоєні тими, хто віддав наказ про різанину. Хоча в той час до складу командування входили командувач сил воєнного стану Лі Хі Сон (який також виконував обов'язки начальника штабу армії), заступник командувача Джин Чон Чхе, голова відділення сил воєнного стану в Північному Чолланамдо, і командири підлеглих підрозділів, згідно з секретною доповідною запискою Державного департаменту США, опублікованою SBS у 2018 році, рішення про остаточну операцію з придушення було прийнято Чон Ду Хваном, який на той час був командувачем силами безпеки. [3] Ліберали, такі як Мун Бу Сік, також пояснювали звірства антираціональним божевіллям «націоналізму» [4]. Нові військові вважаються «державою», оскільки вони захопили державну владу.

На сьогоднішній день офіційно підтверджена кількість жертв становить 5 060 осіб, з них 154 загиблих, понад 70 зниклих безвісти, 3 208 поранених та 1 628 інших. З того часу понад 100 поранених померли від отриманих травм, а понад 20 військовослужбовців та працівників міліції загинули. Однак це лише кількість людей, які отримали прямі поранення, і важко оцінити прямі, непрямі та похідні збитки, завдані Рухом 18 травня.

Це було визнано в липні 1990 року, коли був прийнятий Закон про компенсацію жертвам демократичного руху в Кванджу для відшкодування збитків, завданих повстанням 18 травня. Єдиною інформацією про масштаби збитків, яку ми маємо, є кількість людей, визнаних причетними до повстання до

п'ятої репарації, фактично завдані збитки, а також матеріальні збитки, зібрані адміністративними органами відразу після події.

Після придушення силами воєнного стану, повстання 18 травня свого часу було відкинуто як «бунт, спланований Північною Кореєю», але наполеглива боротьба за правду і справедливість призвела до його повного визнання як загальнонаціонального продемократичного руху в 1996 році, а в 2001 році жертви були вшановані як продемократичні герої, а кладовище 5-18 травня було перетворено на Національне кладовище 5-18 травня. Повстання 5-18 травня стало рушійною силою червневого повстання 1987 року, що стало переломним моментом у розвитку корейської демократії, який призвів до досягнення демократії та відновлення прав людини [5].

Сьогодні Рух 18 травня надає цінний досвід для людей у багатьох країнах Азії, які борються проти диктатури, і слугує духовним орієнтиром для продемократичних рухів. Його також згадують як велику і прекрасну подію люди по всьому світу. Жителі Кванджу і Республіки Корея зберігають дух 18 травня близько до своїх сердець, оскільки він послужив основою корейської демократії, і вони поширюють цей дух на виклики, що виникли в нову еру демократії, прав людини, миру і возз'єднання.

Список використаних джерел

1. Juke C., Тиравський В. Демократизацію Південної Кореї уже не спинити. Global Voices по-українськи. URL: <https://uk.globalvoices.org/2021/11/18/5776/> (дата звернення: 07.09.2024).
2. 5·18광주민주화운동(五一八光州民主化). 한국민족문화대백과사전. (пер. з кор. 5-18 Рух за демократизацію Кванджу (18 травня Рух за демократизацію Кванджу). Енциклопедія корейської національної культури.). URL: <https://encykorea.aks.ac.kr/Article/E0038496> (дата звернення: 08.09.2024).
3. 장훈경. [끝까지판다①][단독] «전두환, 최종진압 작전 결정»..美 비밀 문건. 다음 - SBS. (пер. з кор. Чан Хун Гюн. [Продавати до кінця①][Ексклюзив] «Чон Ду Хван, остаточне рішення про операцію придушення». Секретний документ США. Далі - SBS). URL: <https://v.daum.net/v/20180514210314266> (дата звернення: 09.09.2024).
4. 네이버 뉴스 라이브러리. NAVER Newslibrary. (пер. з кор. Бібліотека новин NAVER. Бібліотека новин NAVER.). URL: <https://newslibrary.naver.com/viewer/index.naver?articleId=1980090500329203001&editNo=2&printCount=1&publishDate=1980-09-05&officeId=00032&pageNo=3&printNo=10750&publishTyp>

e=00020 (дата звернення: 07.09.2024).

5. 광주항쟁의 결과와 의의. 경기도 의왕시 내손순환로. (пер. з кор. Наслідки та значення повстання у Кванджу. Кільцева дорога Несон, Уйван-си, Кьонгі-до.). URL: https://contents.kdemo.or.kr/sub07/sub07_06.html (дата звернення: 07.09.2024).

Ostapenko K. A.

group 4 AIP,

Faculty of History and International Relations

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Vinnytsia, Ukraine

katua200307@gmail.com

Grebenyova V. O.

PhD in History, Associate Professor of the Department of

Culture, Methods of Teaching History and Special Historical Disciplines,

Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University

Vinnytsia, Ukraine

grebenyova@gmail.com

Gwangju Uprising (1980) as a Step Toward Korean Democracy

Abstract: The article examines the events of the Gwangju Uprising (May 18-27, 1980) as one of the key moments in the struggle for democracy in South Korea. The political preconditions of the protest, its course, consequences and impact on the further development of Korean democracy are analyzed. Particular attention is paid to the reaction of the authorities, mass repression and gradual rethinking of events in society.

Keywords: Gwangju Uprising, May 18, 1980, democracy, military regime, Jeong Doo Hwan, political repression, South Korea, mass protests, civil resistance.

Іванов В. А.

група 2381,

Навчально-науковий інститут автоматики та електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
Ivanovvolodymyr2381@gmail.com

Федоренко М. О.

кандидат історичних наук, доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
mykhailo.fedorenko@nuos.edu.ua

Політика багатовекторності України 1991-2014 роки. Причини і наслідки

У статті проаналізовано політику багатовекторності України в період 1991–2014 років, її причини та наслідки. Визначено ключові зовнішньополітичні орієнтири країни, а також вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на формування державного курсу. Окреслено основні виклики та ризики, пов'язані з балансуванням між європейською та євразійською інтеграцією. Проведено ретроспективний аналіз стратегічних рішень, що визначали політичну та економічну динаміку України в цей період.

Ключові слова: багатовекторність, зовнішня політика України, європейська інтеграція, євразійська інтеграція, міжнародні відносини, стратегічне балансування.

Вступ

Після проголошення незалежності у 1991 році Україна опинилася перед необхідністю визначення стратегічного зовнішньополітичного курсу. Стратегія багатовекторності виникла як основний підхід, що дозволяв Києву врівноважувати відносини між ключовими геополітичними центрами – Російською Федерацією, Європейським Союзом та Сполученими Штатами.

Дана стратегія мала свої причини та наслідки, які суттєво вплинули на подальший розвиток держави.

Україна прагнула використати багатовекторний підхід для забезпечення економічної стабільності, зміцнення безпеки та розвитку державних інституцій.

Проте ця стратегія, окрім певних переваг, містила й значні ризики, що призвело до періодичних політичних та економічних криз.

Мета роботи: Проаналізувати причини, розвиток та наслідки політики багатовекторності України у 1991-2014 роках, а також визначити її вплив на міжнародне становище держави.

Основна частина

1. Причини багатовекторної політики

1.1 Історичні передумови Україна мала тісні економічні, культурні та політичні зв'язки з Росією, що сформувалися ще за часів СРСР. На момент здобуття незалежності понад 80% українських підприємств були інтегровані у загальносоюзну економіку, а більшість продукції промисловості експортувалася до Росії та інших республік СРСР. [1]

Водночас значний сегмент українського суспільства тяжів до європейської спільноти. У 1994 році Україна підписала Угоду про партнерство і співробітництво з ЄС, а у 1998 році було ухвалено Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу. Цей дуалізм зумовлював труднощі вибору зовнішньополітичного курсу, оскільки економічна взаємозалежність із Росією та суспільні прагнення до європейських стандартів життя створювали суперечливі зовнішньополітичні орієнтири. Окрім того, Конституція України (в редакціях 1996, 2004, 2010 років) визначала суверенітет і незалежність держави, що впливало на її зовнішню політику.

У редакції 1996, 2004, 2010 років зазначено:

"Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права". [9]

1.2 Економічні фактори

Україна довгий час залишалася економічно залежною від Росії, особливо у сфері постачання енергоресурсів. Основними факторами такої залежності були імпорт природного газу, нафти та ядерного палива для атомних електростанцій. У 2005 році Україна споживала приблизно 76 млрд кубометрів газу, з яких понад 80% постачалося з Росії через компанію "Газпром" [12]

Залежність України від російських енергоресурсів змушувала країну балансувати між двома політичними центрами впливу: Європейським Союзом та Російською Федерацією. Укладення торгових угод з ЄС надавало можливість експортувати українську продукцію на європейський ринок, тоді як співпраця з Росією гарантувала стабільне постачання газу та нафти. Водночас Москва використовувала енергетичний сектор як інструмент політичного тиску, що стало особливо помітним під час "газових воєн"[2]

Газові війни 2005-2006 та 2008-2009 років.

Перший серйозний конфлікт між Україною та Росією у сфері енергетики стався у 2005-2006 роках. Після перемоги на президентських виборах Віктора Ющенка Україна заявила про намір проводити незалежну енергетичну політику та поступово зменшувати залежність від російського газу. У відповідь «Газпром» підвищив ціни на газ з 50 до 230 доларів за 1000 кубометрів, що спричинило короточасне припинення постачання газу у січні 2006 року. Це викликало кризу в країнах ЄС, які значною мірою залежали від транзиту газу через Україну.[13]

Конфлікт 2008-2009 років мав ще серйозніші наслідки. У січні 2009 року «Газпром» повністю припинив постачання газу до України через боргові суперечки та звинувачення у незаконному відборі газу з транзитного потоку. Це спричинило енергетичну кризу в країнах ЄС, що змусило Брюссель активніше втручатися у врегулювання українсько-російських газових суперечностей.[20]

Після цих криз Україна розпочала активну політику енергетичної диверсифікації, укладаючи угоди про реверсне постачання газу з Європи та розширюючи власний видобуток енергоресурсів. Це дозволило країні значно зменшити залежність від Росії, а після 2015 року повністю припинити імпорт газу безпосередньо з РФ.[6]

1.3 Внутрішньополітичні чинники

Розподіл українського суспільства на прихильників прозахідного та проросійського курсів активно використовувався політичною елітою для мобілізації електорату, що призводило до частих змін зовнішньополітичних пріоритетів держави. Як зазначає Т. Сидорук, політична еліта України досі не виробила стратегічного проєкту розвитку держави, що ускладнює реалізацію задекларованої стратегії “європейського вибору”[15]

У 2010 році Верховна Рада України ухвалила Закон «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» №2411-VI, який визначив позаблоковий статус України з метою балансування між Заходом і Російською Федерацією. Цей закон встановлював основні принципи внутрішньої та зовнішньої політики, спрямовані на забезпечення національних інтересів та безпеки держави.

Стаття 11. Засади зовнішньої політики

1. Україна як європейська позаблокова держава здійснює відкриту зовнішню політику і прагне співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, уникаючи залежності від окремих держав, груп держав чи міжнародних структур.[14]

Відсутність чіткої та послідовної стратегії розвитку зовнішньої політики України, обумовлена внутрішньополітичними розбіжностями та впливом різних політичних сил, призводила до нестабільності та коливань у зовнішньополітичних пріоритетах країни. Це підтверджується дослідженням,

яке вказує на постійні зміни пріоритетів зовнішньої політики України протягом тридцятирічного періоду незалежності.

1.4 Безпекові міркування

У 2010 році Верховна Рада України ухвалила Закон «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» №2411-VI, який закріпив позаблоковий статус держави. Це рішення було спрямоване на уникнення конфліктів із великими державами та збереження нейтрального статусу, що дозволяло Україні отримувати військово-технічну допомогу від Заходу, одночасно підтримуючи стратегічні партнерські відносини з Російською Федерацією. Однак після подій 2014 року, зокрема анексії Криму та військової агресії на сході України, Київ переглянув свій позаблоковий курс. У грудні 2014 року Верховна Рада скасувала позаблоковий статус, відкриваючи шлях до євроатлантичної інтеграції. [7]

У 2017 році стратегічною метою України офіційно визначено вступ до НАТО.

Соціологічні дослідження того періоду відображають зміну громадської думки щодо вступу до НАТО. Згідно з опитуванням, проведеним у травні 2014 року Фондом "Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва" спільно з Центром Разумкова, 34% громадян підтримували приєднання до Альянсу, тоді як 48% були проти, а 17% не визначилися. Для порівняння, у серпні 2012 року лише 12% підтримували вступ до НАТО, а 65,5% були проти. Це свідчить про значне зростання підтримки євроатлантичної інтеграції серед населення після початку російської агресії.[16]

Політичні дії також висловлювалися щодо змін у безпековій політиці України. Президент Петро Порошенко у 2017 році заявив про можливість проведення референдуму щодо вступу до НАТО, підкреслюючи важливість цього питання для національної безпеки. Він зазначив: "Зараз ми твердо тримаємо курс на євроатлантичну інтеграцію. І в скорому досяжному майбутньому в Україні точно пройдуть референдуми і щодо вступу до НАТО, і я впевнений, що народ України підтримає мою ініціативу щодо членства в Євросоюзі". Це відображає прагнення українського керівництва до посилення обороноздатності країни через інтеграцію в євроатлантичні структури.[19]

2. Етапи розвитку багатовекторності

2.1 1991-1994

Формування незалежної зовнішньої політики. Підписання Будапештського меморандуму (1994), що гарантував територіальну цілісність України в обмін на відмову від ядерної зброї.

2.2 1994-2004

Період активного маневрування між Заходом і Росією. Співпраця з НАТО, укладення Договору про дружбу з РФ, підписання Угоди про партнерство та

співробітництво з ЄС.

2.3 2004-2010

Після Помаранчевої революції (2004) Україна вперше офіційно визначила європейську інтеграцію як пріоритетний напрям. Це спричинило охолодження відносин із Москвою.

2.4 2010-2014

Повернення до проросійського вектора за президентства Віктора Януковича. Підписання Харківських угод (2010) про продовження базування Чорноморського флоту РФ у Криму. Відмова від Угоди про асоціацію з ЄС (2013) викликала Революцію Гідності. Після Революції, за президентства Петра Порошенка, до Конституції України були внесені зміни 7 лютого 2019 року. Вони закріпили стратегічний курс України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та НАТО. Ці зміни стосувалися преамбули, статей 85, 102 та 116 Конституції, підкреслюючи євроінтеграційний напрям зовнішньої політики України.

Позиції міжнародних гравців

3.1 Позиція ЄС

З моменту отримання незалежності Україною в 1991 році Європейський Союз розглядав її як потенційного стратегічного партнера у Східній Європі. ЄС сприймав Україну як буферну зону між собою та Росією, а також як державу, яка могла б зміцнити регіональну безпеку та економічну стабільність.

Протягом 1990-х років ЄС вибудовував відносини з Україною, підписавши Угоду про партнерство та співробітництво (1994), що заклала основу для майбутнього співробітництва. У 2004 році ЄС запровадив Європейську політику сусідства, а у 2009 році – Східне партнерство, яке передбачало політичну асоціацію та економічну інтеграцію для низки пострадянських країн, включаючи Україну.[3]

У 2013 році ЄС запропонував підписати Угоду про асоціацію, яка передбачала глибшу політичну та економічну співпрацю, а також створення зони вільної торгівлі. Відмова Віктора Януковича підписати цю угоду викликала глибоке розчарування серед європейських лідерів, оскільки вони розглядали Україну як важливого партнера, що мав потенціал для подальшої інтеграції в європейський простір. Експерти зазначають, що відмова від підписання угоди була обумовлена тиском з боку Росії. Зокрема, після розмови з президентом Росії Володимиром Путіним, Янукович змінив своє рішення щодо євроінтеграції, побоюючись негативних економічних наслідків для України.[17]

До 2014 року Європейський Союз надавав Україні значну фінансову допомогу, спрямовану на підтримку реформ, підвищення енергетичної ефективності та сприяння демократичному розвитку. Зокрема, ЄС виділив 1,0056

млрд євро на двосторонню допомогу Україні, зосереджуючись на таких пріоритетах, як підтримка демократичного розвитку та належного врядування, регуляторна реформа та розвиток потенціалу, а також розвиток інфраструктури.[18]

Однак, незважаючи на цю підтримку, внутрішньополітична нестабільність та зовнішній тиск з боку Росії створювали значні перешкоди для чіткого визначення євроінтеграційного курсу України. Експерти зазначають, що на той час українсько-російські відносини мали значну позитивну динаміку, і успішний розвиток цих відносин вважався стратегічно важливим для України.[11]

3.2 Позиція США

Сполучені Штати Америки з моменту проголошення незалежності України у 1991 році послідовно підтримували її суверенітет та територіальну цілісність, розглядаючи Україну як важливий елемент регіональної стабільності та безпеки в Європі. Одним із ключових моментів у двосторонніх відносинах стало підписання Будапештського меморандуму 5 грудня 1994 року. Відповідно до цього документа, Україна відмовилася від ядерної зброї в обмін на гарантії безпеки з боку США, Великої Британії та Росії. Цей крок був важливим для нерозповсюдження ядерної зброї та зміцнення глобальної безпеки. Однак, як зазначають дослідники, Меморандум не надав Україні дієвих механізмів захисту у випадку порушення його положень.[8]

У наступні роки США активно залучали Україну до євроатлантичної співпраці, надаючи фінансову та технічну допомогу для реформ у сферах економіки, безпеки та демократії. Під час президентства Джорджа Буша-молодшого (2001–2009) Сполучені Штати підтримували євроатлантичні прагнення України. У 2008 році на саміті НАТО в Бухаресті Україна отримала запевнення, що в майбутньому зможе приєднатися до Альянсу, хоча на той момент не отримала Плану дій щодо членства. США також відіграли важливу роль у підтримці демократичних процесів в Україні. Під час Помаранчевої революції 2004 року Вашингтон висловлював занепокоєння щодо демократичності виборчого процесу та підтримував прагнення українського народу до чесних виборів. Це сприяло приходу до влади Віктора Ющенка, який орієнтувався на західний вектор розвитку. Після перемоги Віктора Януковича на виборах 2010 року відносини між Києвом і Вашингтоном дещо охололи через авторитарні тенденції його правління. Однак США продовжували підтримувати демократичні процеси в Україні. Після відмови Януковича від підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2013 році Вашингтон посилив свою підтримку проєвропейських протестів, відомих як Євромайдан. Експерти наголошують, що підтримка США була ключовою у зміцненні української незалежності та сприяла її інтеграції до євроатлантичних структур. Проте, як показали події 2014 року,

гарантії безпеки, надані Будапештським меморандумом, виявилися недостатніми для запобігання агресії з боку Росії.[5]

3.3 Позиція Росії

Росія з самого початку незалежності України прагнула зберегти її у своїй сфері впливу. Кремль вбачав у Києві не лише важливого економічного та геополітичного партнера, але й частину історичної спадщини, що мала залишатися у «русском мире». З початку 1990-х років Росія намагалася прив'язати Україну до своїх економічних структур, зокрема через Співдружність Незалежних Держав (СНД) та ЄврАзЕС. Україна підписала Угоду про створення СНД у 1991 році, але не ратифікувала її Статут, що означало обмежену участь у цій організації. Росія, зі свого боку, намагалася посилити економічні зв'язки, пропонуючи Україні вступ до ЄврАзЕС, створеного у 2000 році для поглиблення інтеграції на пострадянському просторі. Однак Україна обережно ставилася до таких ініціатив, побоюючись втрати економічного суверенітету та прагнучи інтеграції з Європейським Союзом.[10]

Економічний тиск був одним з головних інструментів впливу Кремля на Київ. Газові війни 2006 і 2009 років стали яскравими прикладами використання енергетики як засобу політичного тиску. Росія неодноразово припиняла постачання газу Україні або підвищувала ціни, змушуючи Київ погоджуватися на вигідні для Москви угоди.

Після Помаранчевої революції (2004) відносини між Україною та Росією значно погіршилися. Кремль негативно ставився до європейських прагнень України та підтримував проросійські політичні сили, такі як Партія регіонів.

У 2010 році, після обрання Віктора Януковича, Росія відновила свою позицію головного стратегічного партнера України. Харківські угоди (2010), які продовжили термін перебування Чорноморського флоту РФ у Криму, стали символом відновлення проросійського курсу Києва. Ці домовленості передбачали продовження терміну перебування Чорноморського флоту Росії на території України на 25 років після 2017 року, тобто до 2042 року, з можливістю автоматичного продовження на наступні п'ятирічні періоди, якщо жодна зі сторін не висловить заперечення. В обмін на це Україна отримала знижку на російський газ у розмірі 100 доларів США за тисячу кубометрів, якщо ціна перевищувала 330 доларів, або 30% від ціни, якщо вона була нижчою за 330 доларів. [4]

Ці домовленості викликали значний резонанс в українському суспільстві та політичних колах. Прихильники угод вважали їх економічно вигідними, оскільки вони забезпечували суттєву знижку на газ, що мало позитивно вплинути на економіку України. Однак критики наголошували на тому, що продовження перебування іноземного військового флоту на території України обмежує її

суверенітет та створює потенційні загрози національній безпеці. Дослідники також зауважують, що Харківські угоди стали інструментом політичного впливу Росії на Україну, посилюючи її залежність від російських енергоресурсів та обмежуючи можливості для євроатлантичної інтеграції. Це, у свою чергу, вплинуло на внутрішньополітичну ситуацію в Україні, сприяючи поляризації суспільства та політичних еліт щодо зовнішньополітичного курсу держави.

Після початку протестів у 2013 році Москва використала політичний та економічний тиск, змушуючи Віктора Януковича відмовитися від Угоди про асоціацію з ЄС. Росія запропонувала Україні фінансовий пакет на суму 15 мільярдів доларів та значну знижку на газ, аргументуючи це необхідністю збереження стратегічного партнерства між двома країнами. Однак це рішення викликало масові акції протесту, що переросли у Революцію Гідності. Зрештою, у лютому 2014 року Янукович втік з країни, що призвело до зміни влади, подальшої анексії Криму Росією та початку військового конфлікту на Донбасі.[22]

Таким чином, до 2014 року Росія розглядала Україну як ключову державу для збереження власного впливу в регіоні, використовуючи політичний тиск, економічні важелі та енергетичну залежність Києва.

4. Наслідки політики багатовекторності

Відсутність чіткої зовнішньополітичної стратегії призвела до нестабільності та втрати довіри міжнародних партнерів.

Погіршення відносин із обома сторонами: Захід не довіряв Україні через непослідовну політику, а Росія прагнула зберегти свій вплив силовими методами.

Ослаблення національної безпеки створило передумови для анексії Криму та військового конфлікту на Донбасі.

Зростання суспільного запиту на європейську інтеграцію стало ключовим фактором у визначенні зовнішньополітичного курсу України після 2014 року.

Висновки

Політика багатовекторності дозволила Україні певний час балансувати між великими геополітичними гравцями, але в довгостроковій перспективі вона виявилася неефективною. Відсутність стратегічного вибору призвела до серйозних внутрішніх і зовнішніх криз, які визначили подальший курс країни. Події Революції Гідності, військова агресія РФ та економічні санкції суттєво вплинули на зміну зовнішньополітичного курсу України.

Список використаних джерел

1. Білорус О. Г. Економічна система глобалізму, КНЕУ, 2003, с. 145.
2. Бучин М. А. Бурій Д. А. Енергетична війна Російської Федерації проти

- України як різновид гібридної війни, науковий журнал «Політикус», розділ 2. Режим доступу: http://politicus.od.ua/3_2023/2.pdf (дата звернення: 27.02.2025).
3. Верховна рада. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами № 998_012. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/998_012 (дата звернення: 27.02.2025).
 4. Гаврилюк Б. В. Політичне значення Харківських угод 2010 року для України // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції— Вінниця: Вінницький національний технічний університет, 2023. Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-frtzip/all-frtzip-2023/paper/viewFile/17960/14976> (дата звернення: 28.02.2025).
 5. Гвоздков С. Ю. Еволюція позиції США щодо інтеграційних проєктів Росії на пострадянському просторі (1991–2014 рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 – всесвітня історія / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2016.
 6. Довідка про стан енергетичного сектору України. – 2016. razumkov.org.ua. Режим доступу: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2017_ENERGY-FINAL.pdf (дата звернення: 27.02.2025).
 7. Законопроект щодо скасування позаблокового статусу України і відновлення курсу на членство в НАТО зареєстровано в Парламенті // Урядовий портал. – 2014. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/247563605>. (дата звернення: 27.02.2025).
 8. Качмар О. Б., Когут М. Г. Аналіз положень Будапештського меморандуму з точки зору їх ефективної реалізації в умовах повномасштабної війни // Аналітично-порівняльне правознавство: електронне наукове видання. – 2024. – № 8. – С. 28–32. – Режим доступу: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/08/5.pdf> (дата звернення: 29.02.2025).
 9. Конституція України: Офіц. текст. Ст. 18 в ред. 1996 р. Президент України. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i#:~:text=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%2018.,%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20%D1%96%20%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0> (дата звернення: 29.02.2025).
 10. Національна безпека і оборона. № 3 (36), 2002 / Український центр

- економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. – Київ, 2002. – 52 с. Режим доступу: https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD36_2002_ukr.pdf (дата звернення: 27.02.2025).
11. Національний інститут стратегічних досліджень. 11та перспективи співробітництва України та Росії. – Київ: НІСД, 2011. – 43 с. – Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-12/1202_dop.pdf
12. Панченко Є. Г. Модернізація української газотранспортної системи: національні та міжнародні виклики // Економіка України. – 2018. – № 10. – С. 110–126.
13. Пилипенко С. Українсько-російські торговельно-економічні відносини в умовах глобальної інтеграції // Економічний вісник. – 2007. journals.uran.ua/
14. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/2411-vi-11671>. (дата звернення: 01.03.2025).
15. Сидорук Т. Внутрішньополітичні фактори стримування євроінтеграційного курсу України / Т. Сидорук. – Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. Режим доступу: https://ipien.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/08/sydooruk_vnutrishniopolitychni.pdf. (дата звернення: 28.02.2025).
16. Ставлення громадян до вступу в НАТО й інших питань безпеки // Фонд «Демократичні ініціативи». – 2014. – Режим доступу: <https://dif.org.ua/article/stavlennya-gromadyan-do-vstupu-v-nato-y-inshikh-pitan-bezpeki>. (дата звернення: 25.02.2025).
17. Стало відомо, чому Янукович передумав підписувати угоду про асоціацію [Електронний ресурс] // ТСН. – 2014. – 02 грудня. – Режим доступу: <https://tsn.ua/politika/stalo-vidomo-chomu-yanukovich-peredumav-pidpisuvati-ugodu-pro-asociaciyu-393729.html> (дата звернення: 27.02.2025).
18. Україна – Європейський Союз. Порядок денний асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію– 45 с. – Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/files/1.2.pdf> (дата звернення: 10.03.2025).
19. Українська правда. – 2017. Порошенко обіцяє найближчим часом провести референдум Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2017/12/1/7163936/> (дата звернення: 28.02.2025).
20. Фари́на О. Висвітлення україно-російського газового конфлікту в міжнародних інформаційних агенціях у січні 2009 року: дипломатичний аспект: дипломна робота / О. Фари́на. – Київ: НаУКМА, 2009. Режим доступу:

https://msj.ukma.edu.ua/images/uploads/textblog/diplom_faryna_2009.pdf (дата звернення: 29.02.2025).

21. Центр Разумкова. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. Національна безпека і оборона.
22. Ash T., Lough J., Pugsley S. Боротьба за Україну / Пер. укр. – Лондон: Chatham House, 2017. – 125с. Режим доступу: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/Struggle-for-Ukraine-UA-2.pdf> (дата звернення: 01.03.2025).

Ivanov V. A.
Group 2381,

Educational and Research Institute of Automation and Electrical Engineering
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
Ivanovvolodymyr2381@gmail.com

Fedorenko M. O.
Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
mykhailo.fedorenko@nuos.edu.ua

Ukraine's Multivector Policy in 1991-2014. Reasons and consequences

The article analyzes Ukraine's multi-vector policy in the period 1991-2014, its causes and consequences. The key foreign policy priorities of the country, as well as the influence of internal and external factors on the formation of the state course are identified. The main challenges and risks associated with balancing between European and Eurasian integration are outlined. A retrospective analysis of the strategic decisions that determined the political and economic dynamics of Ukraine during this period is carried out.

Keywords: multi-vectorism, foreign policy of Ukraine, European integration, Eurasian integration, international relations, strategic balancing.

Ферцович М. С.

група 2387ст3,

Навчально-науковий інститут автоматики та електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
mazzzekeen@gmail.com

Федоренко М. О.

кандидат історичних наук, доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
mykhailo.fedorenko@nuos.edu.ua

Оборона Миколаєва у 2022 році за матеріалами ЗМІ

Метою даної роботи є відтворення хронології та ключових моментів оборони Миколаєва у 2022 році на основі повідомлень ЗМІ.

Ключові слова: російське вторгнення в Україну, оборона Миколаєва, російсько-українська війна, миколаївський фронт, бойові дії, засоби масової інформації.

З початком повномасштабної війни російські війська розпочали наступ із Кримського півострова, окупованого з 2014 року. Одним із їхніх пріоритетів було захоплення всього Півдня України та створення «коридору» до Придністров'я. Унаслідок цього під окупацією опинилася значна частина Херсонської області разом із обласним центром.

Далі на шляху загарбників постало місто Миколаїв. Спершу вони намагалися взяти його штурмом — їхні танкові колони проривалися до самого центру, проте, зазнавши серйозних втрат і залишивши після себе знищену бронетехніку, змушені були відступити. Потім противник спробував обійти місто через Вознесенськ і Баштанку, але й там його атаки були відбиті.

Коли стало зрозуміло, що Миколаїв не вдасться взяти штурмом, ворог перейшов до тактики тривалої осади. Місто зазнавало щоденних обстрілів із РСЗВ та ракетами, які тривали понад вісім місяців.

Передумови, підготовка та початок оборони Миколаєва

Миколаїв розташований на півдні України, у місці злиття річок Південний Буг та Інгул, неподалік від Чорного моря, що робить його ключовим транспортним вузлом та портовим містом, стратегічно важливим для морської

торгівлі та військових операцій. Контроль над Миколаєвом забезпечує контроль над важливими морськими шляхами.

Миколаїв є важливим транспортним вузлом, через який проходять автомобільні та залізничні магістралі, що з'єднують південь України з іншими регіонами країни. Під час російсько-української війни 2022 року Миколаїв відіграв ключову роль у захисті півдня України. Контроль над містом був критично важливим для запобігання просуванню російських військ до Одеси та інших міст. З огляду на близькість до окупованого Криму, Миколаїв має важливе значення для оборони південних рубежів України.

Враховуючи ці фактори, Миколаїв є стратегічно важливим містом для України, і його контроль має вирішальне значення для забезпечення безпеки країни.

Як і в більшості обласних центрів України, перші вибухи пролунали в Миколаєві близько 5 ранку 24 лютого. У цей час російська авіація атакувала військову інфраструктуру. За словами Віталія Даніли т. в. о. заступника начальника Головного управління Національної поліції., в ніч проти 24 лютого управління патрульної поліції підняли по тривозі. Весь особовий склад був озброєний штатною зброєю. Вранці 24 лютого, коли вже почалися бомбардування, вся патрульна поліція в посиленому режимі була на службі.

«Коли відбулися перші вибухи, а наше управління розташовано біля аеродрому [Кульбакіно] дуже близько, у мене перші емоції були, максимально зберегти особовий склад. Та знайти інше місце дислокації, бо я розумів, що це може бути також цілцю ворога щодо знищення нашого управління», — зі слів Віталія Даніли [1].

Близько п'ятої години ранку 24 лютого військова авіація РФ завдала і по території Очаківського військового порту. «Нас попереджали, що може розпочатися наступ. Аеропорти були закриті, і сполучення з нами були закриті. Тому, певною мірою ми всі були готові, але що станеться саме так, ніхто не знав. Був удар завданий по військовій інфраструктурі, але ж постраждали і цивільні жителі, і цивільні об'єкти. Звичайно, що певна паніка була у людей», — розповідає Олексій Васьков, заступник міського голови Очакова. Завдяки перехопленій інформації ГУР МО щодо бомбардування аеродрому 299-та і 10-та бригади встигли підняти всю авіацію в повітря до початку авіанальоту, завдяки чому не зазнали жодних втрат [1].

Уже 25 лютого в місті були помічені перші російські диверсійно-розвідувальні групи. Виявляти та нейтралізувати їх взялися бійці територіальної оборони, правоохоронці, а також місцеві жителі, які активно допомагали у цьому. Цього ж дня в Миколаєві тричі було чути звуки вибухів, а о 20:25, за свідченнями очевидців, було чути звуки пострілів в Інгульському районі міста.

О 22:25 російські війська обстріляли Кульбакине, Херсонське шосе, залізничний склад та частину Корабельного району.

26 лютого вдень у Миколаєві розпочалася підготовка до кругової оборони. За повідомленням начальника Миколаївської ОВА Віталія Кіма, з боку Каховки в Херсонській області зафіксували прорив російських військ. У складі колони було 12 танків, до яких прибувало підкріплення.

«Пряма команда — готуватися до кругової оборони міста. Зараз мобілізуємо усі сили військових по периметру, де працює важка артилерія», — говорив Віталій Кім [2].

Перші дні повномасштабного російського вторгнення стали надзвичайно важким випробуванням для Миколаєва. Місто опинилося на передовій лінії зіткнення, і його жителі зіткнулися з жорстокістю війни. Багато мешканців Миколаєва виявили готовність захищати своє місто, вступаючи до територіальної оборони та Збройних Сил України.

Хроніка бойових дій

26 лютого російські війська активізували використання диверсійно-розвідувальних груп. Територіальна оборона разом із поліцією цілодобово патрулювала місто, однак час від часу відбувалися сутички з диверсантами. Того ж дня п'ять військових гелікоптерів РФ висадили десант на території покинутої пожежної станції поблизу НУК ім. адмірала Макарова. У результаті бою з 79-ю бригадою та підрозділами Національної гвардії України всі російські десантники були ліквідовані, а два ворожі гелікоптери — підбиті. Пізніше російські танки, увірвавшись до міста зі стріляниною, зіткнулися з опором сил Територіальної оборони та Збройних сил України. Після бою окупанти почали відступати в напрямку Херсона.

Увечері 27 лютого російськими військами було завдано ракетних ударів по Миколаївському міжнародному аеропорту. Міський голова Олександр Сенкевич повідомив, що з Криму через Херсонську область у напрямку Миколаєва рухається колона російської техніки. У зв'язку з цим було ухвалене рішення розвести мости в місті.

У ніч на 28 лютого українські Сили оборони знищили ворожу колону військової техніки, яка прямувала до Миколаєва. Про це повідомляв Віталій Кім, начальник Миколаївської ОВА: «По колоні, яка вийшла до нас, був нанесений удар двома одиницями: одну збили, але друга досягла мети і супротивник лишився великої колони постачання з дизельним паливом, у них не було з чим йти далі, вони зупинилися» [2].

Ніч на 1 березня у Миколаєві минула відносно спокійно — авіа- та артилерійських ударів по військовій інфраструктурі та житлових кварталах не зафіксували. Тим часом колона російських військ уночі відступила від міста та

рушила в напрямку Херсона.

Перша серйозна спроба штурму Миколаєва відбулася 2 березня. Російські збройні формування намагалися оточити місто та взяти його в «кільце». Близько 10:00 у селі Баловне, за 18 кілометрів від Миколаєва, висадився російський десант, а тим часом на підступах до Калинівки українські Сили оборони знищували ворожі колони техніки. Атаку на місто вдалося відбити [2].

4 березня близько 10:30 російським окупантам вдалося прорватися в Миколаїв — їхня техніка та особовий склад увійшли на територію аеродрому в мікрорайоні Кульбакине. Одночасно ще одна ворожа колона спробувала прорватися в місто з боку Баловного, але цей наступ було відбито.

Бої на аеродромі Кульбакине, що тривали впродовж наступних годин, відіграли вирішальну роль в обороні міста. Про це згодом повідомив начальник патрульної поліції Миколаївської області Віталій Даніла, який особисто брав участь у боях. Його підрозділ патрульних поліцейських прибув на летовище вже під час запеклого протистояння. На той момент російські війська зайняли частину території та відтіснили українські Сили оборони [2].

«Це перша спроба армії РФ зайти в Миколаїв і закріпитися. Зайшли зі сторони аеродрому. З військової точки зору вони робили це правильно, аеродром дав би їм змогу передислокувати туди свої сили з повітря, — розповідає Віталій Даніла. — У першу чергу, ми повинні були зав'язати бій, не дати їм зайти в місто. А потім вже дати відпрацювати артилерії. Пішов з хлопцями так впевнено і побачив, що військові також включилися, дуже багато бадьорості в них з'явилося: "Це наше місто, ми його не здамо, зараз їм насиплемо!". І коли ми вже почали відбивати ворога, я отримав ще одне завдання — зайти до них в тил і застати там зненацька. І ми зайшли, почали зачистку. Почала працювати наша артилерія по їхній техніці» [1].

Остаточно відбити російські війська від летовища вдалося приблизно о 19:40, адже після відступу вони ще раз спробували атакувати. Зазнавши значних втрат у живій силі та техніці, окупанти відійшли до Миколаївського авіаремонтного заводу.

«Бойовий досвід відіграв ключову роль», — зазначив Віталій Даніла. Колишній десантник-розвідник зумів ефективно організувати оборону аеродрому та власним прикладом надихнув бійців.

«Єдиний момент, коли російські війська могли взяти Миколаїв — вони його пропустили. Це було на початку березня. Це був єдиний шанс, коли місто було не зовсім готове. Коли люди були пригнічені морально — лише тоді у них був шанс це зробити. Ми цей шанс зламали. Ми взяли ініціативу в бою», — в інтерв'ю розповів генерал-майор ЗСУ Дмитро Марченко, керівник оборони Миколаєва у лютому-березні 2022 року [3].

Ніч проти 5 березня минула доволі спокійно, але вже вдень окупаційні війська підтягнули резерви та знову рушили колонами в напрямку мікрорайону Кульбакине, де їх основною ціллю залишався аеродром. «Підходять війська, стріляють. Але ми працюємо в штатному режимі. Насправді ми готові їх відбивати. Тому не хвилюйтеся, усе під контролем», — написав тоді Віталій Кім у своєму Telegram-каналі.

Черговий штурм міста було відбито. Частину російської техніки, що рухалася до аеродрому, знищили, а деякі машини вдалося захопити як трофеї. На підступах до Корабельного району розгорнулася позиційна боротьба, яка тривала 5–6 березня. За словами міського голови Олександра Сенкевича, станом на 6 березня російські війська тримали поблизу Миколаєва близько 1 200 одиниць техніки, зокрема танки, броньовані машини та артилерію [2].

У ніч на 7 березня російські війська розпочали масований артилерійський обстріл Миколаєва, спрямований на залякування цивільного населення. Ворожі снаряди влучили в житлові будинки, магазини, аптеки та об'єкти цивільної інфраструктури.

Згодом Віталій Кім повідомив, що російські військові зайшли на територію Миколаївського міжнародного аеропорту поблизу села Баловне та закріпилися там. Відбивати летовище вирушили військовослужбовці трьох бригад, спецпризначенці та бойовий підрозділ патрульних під командуванням Віталія Даніли.

«Прийняли бій. Вони намагалися піти в атаку, але ми їх відстрілювали, потім відпрацьовували з усіх видів озброєння. А з іншої сторони, на об'їзній, приймала бій 79-та окрема десантно-штурмова бригада. Там намагалися танки також зайти на об'їзну і закріпитися, але вони дуже вдало відбили їх. Там 79-та, 35-та, 36-та... всі були. І коли вони [російські військові] вже зрозуміли, що аеропорт не можуть взяти, а з іншої сторони 79-на також затискає, для того, щоб не залишитися в кільці, вони прийняли рішення відступати», — розповів Віталій Даніла [1].

Окупантів вдалося вибити з аеропорту близько 14:30. Про взяття об'єкта під контроль Збройних Сил України повідомив Віталій Кім: «Аеропорт наш! Вибити! Облаштовуємося, там зручно. З інших напрямків ми їх теж відбили», — сказав він під час відеозвернення.

Після відбиття аеропорту артилеристи Сил оборони змусили російські війська відступити від Миколаєва з усіх напрямків. Це була остання спроба росіян захопити місто штурмом. Миколаїв вистояв.

Психологічний вплив, інформування та ключові фігури

Дмитро Марченко, позивний «Марчелло», бойовий генерал і кіборг, здобув величезну повагу серед жителів Миколаєва. Саме завдяки йому місто змогло

вистояти, коли російські війська намагалися оточити та окупувати його в березні 2022 року. Багато хто з нас пам'ятає бігборди, які були розміщені на узбіччях доріг з написом: «Миколаїв — герой. Марченко з нами». Це вселяло надію, що місто не дозволить ворогу захопити себе і залишиться частиною України [4].

Генерал ефективно організував оборону міста, яку ворог так і не зміг прорвати, незважаючи на значну перевагу в живій силі та техніці. Це підтверджує і полковник СБУ Роман Костенко, який також брав участь в обороні Миколаєва. Він вважає, що місто вистояло саме завдяки генералу Марченку, зокрема через його здатність налагодити комунікацію між різними підрозділами ЗСУ та територіальною обороною. За словами Костенка, Марченко був призначений комендантом міста за власною ініціативою. Важко уявити, що сталося б з Миколаєвом, якби цього не сталося, адже в перші години та дні взагалі не було чіткої лінії оборони — бої велися хаотично.

Незважаючи на свою важливу роль, генерал, відповідаючи на запитання журналістів, завжди підкреслював, що справжніми героями є не він, а солдати та офіцери, які були в окопах і біля гармат. Він також зазначав, що великий внесок зробили місцеві жителі, які не лише годували й обігрівали бійців, а й допомагали облаштовувати укріплення та чергували на блокпостах. «Я просто був адміністратором, якщо бачив якусь прогалину, то корегував», — не втомлюється повторювати генерал [4].

Марченко також вірить, що хороший командир повинен не тільки брати ініціативу на себе, а й відстоювати свою точку зору перед вищим командуванням. Як приклад він наводить ситуацію з Південнобузьким мостом — єдиною переправою через Південний Буг, яка з'єднує Миколаїв з Одесою. Вісім разів йому віддавали команду підірвати міст, але генерал щоразу знаходив аргументи, щоб переконати командування, що це не можна робити. І його почули — міст не лише вцілів, а з часом став важливою артерією, яка з'єднувала прифронтове місто з «великою землею».

Дмитро Марченко буквально надихав захисників Миколаєва своєю сміливістю. «У нього просто немає страху. Він приїхав у місто, звідки всі тікали», — згадує очільник Миколаївської ОВА Віталій Кім, який із перших днів війни працював поруч із генералом [4].

Сам Віталій Кім відіграв ключову роль в обороні Миколаївщини. Його ранкові та вечірні звернення стали своєрідним заспокійливим для мешканців області—багато хто засинав і прокидався під його слова в перші тижні війни. Його сповнені позитиву відео піднімали бойовий дух українців. Навіть у найскладніші моменти він зберігав оптимізм, а нерідко й гумор, розповідаючи про ситуацію на фронті та в тилу. Це додавало людям віри в себе і допомагало зрозуміти, що ворог не такий всесильний, і ми обов'язково вистоїмо.

Його звернення мобілізували жителів, спонукали до дій і не дозволяли впасти у відчай у критичні перші дні війни. Саме тоді, відгукнувшись на його заклик, містяни створювали на вулицях барикади зі старих шин і готували пляшки з «коктейлями Молотова», демонструючи рішучість захищати своє місто [4].

Інформація відіграла надзвичайно важливу роль під час оборони Миколаєва у 2022 році, впливаючи як на хід подій, так і на формування громадської думки. Оперативне інформування про пересування ворога, позиції, сили та засоби противника дозволяло українським захисникам швидко реагувати на загрози, перегруповуватися та ефективно протидіяти ворогу. Інформація сприяла координації дій між різними підрозділами ЗСУ, волонтерськими організаціями, місцевою владою та населенням для забезпечення ефективної оборони міста.

Своєчасне викриття російської пропаганди, фейків та дезінформації дозволяло протидіяти ворожим інформаційним операціям, зберігати інформаційну стійкість суспільства та запобігати паніці. Інформація відіграла ключову роль у забезпеченні успішної оборони Миколаєва. Вона сприяла ефективній координації дій, піднесенню патріотичного духу, протидії пропаганді, залученню міжнародної підтримки та впливу на хід бойових дій. Водночас, інформаційна війна, дезінформація та маніпулювання становили серйозні виклики для інформаційної безпеки України.

Значення оборони міста для подальшого ходу російсько-української війни

Оборона Миколаєва у 2022 році мала величезне значення для подальшого ходу російсько-української війни. Миколаїв став ключовим форпостом на шляху російських військ, які планували просунутися до Одеси та захопити південь України. Завдяки героїчному опору українських захисників плани ворога були зірвані, що дозволило зберегти контроль над стратегічно важливим регіоном.

Оборона Миколаєва продемонструвала, що українські міста здатні чинити ефективний опір навіть переважаючим силам противника, що надихнуло інші міста України на активну оборону та підняло бойовий дух українського народу.

Оборона Миколаєва відіграла вирішальну роль у зриві планів російських військ, піднятті бойового духу українського народу та забезпеченні стратегічної переваги України на півдні країни.

За спротив окупаційним військам президент України Володимир Зеленський 24 березня присвоїв Миколаєву звання міста-героя. Останній форпост, місто нескорених, фортеця Півдня — так називали Миколаїв міжнародна спільнота, військові експерти та політики в перші тижні повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. Попереду на жителів Миколаєва чекали випробування — масовані артилерійські обстріли, відсутність водопостачання, знищення інфраструктури тощо. Росіяни здійснили

щонайменше п'ять спроб штурму міста: десанти, спроби прориву з різних напрямків, і навіть часткова блокада не допомогли окупантам здолати оборону міста-героя Миколаєва. Попри всі спроби російських окупантів, Миколаїв залишається нескореним [1].

Список використаних джерел

1. Миколаїв. Місто нескорених -. ГОЛОВНА URL: <https://vn.mk.ua/mykolayiv-misto-neskorenyh/> (дата звернення: 10.03.2025).
2. Як Миколаїв вистояв у 2022 році. Історія оборони міста: Свідомі. Свідомі. URL: <https://svidomi.in.ua/page/yak-mykolaiv-vystoiav-u-2022-rotsi-istoriia-oborony-mista> (дата звернення: 10.03.2025).
3. ТРК МАРТ. Миколаїв | Місто-герой України | Документальний фільм, 2024. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=oX7SXeZQj0M>
4. (дата звернення: 10.03.2025).
5. Ukrinform. Люди, завдяки яким вистояв Миколаїв. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3672481-ludi-zavdaki-akim-vistoav-mikolaiv.html> (дата звернення: 10.03.2025).

Fertsovykh M. S

Group 2387st3,

Educational and Research Institute of Automation and Electrical Engineering

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

mazzekeen@gmail.com

Fedorenko M. O.

Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

mykhailo.fedorenko@nuos.edu.ua

Defense of Mykolaiv in 2022 according to media reports

The purpose of this article is to recreate the chronology and key moments of the defense of Mykolaiv in 2022 based on media reports.

Key words: Russian invasion of Ukraine, defense of Mykolaiv, Russian-Ukrainian war, Mykolaiv front, hostilities, media.

Олейников Є. О.

група 2144,

Навчально-науковий інститут комп'ютерних наук та управління проектами

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

evgenol5566@gmail.com

Федоренко М. О.

кандидат історичних наук, доцент кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

mykhailo.fedorenko@nuos.edu.ua

Російська весна, як початок сучасної російсько-української війни

У доповіді розглянуто події «Російської весни» 2014 року, які стали початком гібридної агресії Росії проти України. Окреслено, як зміна влади в Україні після Революції Гідності спричинила активізацію проросійських виступів на сході та півдні країни. Проаналізовано анексію Криму, захоплення адміністративних будівель на Донбасі та підтримку Росією сепаратистів через пропаганду, диверсії та військову допомогу. Відзначено також зусилля України щодо збереження територіальної цілісності та отримання міжнародної підтримки.

Ключові слова: Революція Гідності, Російська весна, народний протест, державний переворот, «фашистський режим», зелені чоловічки, референдум, анексія Криму.

Події весни 2014 року стали переломним моментом для України, яка після Революції Гідності опинилася перед новими викликами. Зміна влади, внутрішня нестабільність і прагнення включення до європейських структур викликали активну протидію з боку Російської Федерації, що реалізувалося у формі гібридної агресії. Її першим етапом стала так звана «Російська весна» – організована Кремлем кампанія, спрямована на дестабілізацію ситуації у південних і східних регіонах України.

Термін «Російська весна» з'явився у російському інформаційному просторі на позначення масових проросійських виступів у південних та східних областях.

Кремль позиціонував ці події як «народний протест» проти «державного перевороту» в Києві, однак насправді вони були добре спланованою операцією із залученням російських спецслужб та пропагандистських медіа [2].

Основною пропагандистською ідеєю стала теза про «захист російськомовного населення», яке нібито зазнавало утисків з боку нової української влади. Російські медіа поширювали фейки про «фашистський режим» у Києві, а в самих містах проросійські активісти організовували захоплення адміністративних будівель та сутички з правоохоронцями. Ці події супроводжувалися великою інформаційною кампанією, яка не лише вводила в оману місцеве населення, а й формувала виправдання для подальшої військової агресії [2].

Після втечі Віктора Януковича Україна вступила в період політичної нестабільності. Формування нового уряду відбувалося в умовах гострої кризи, а державні органи, ослаблені роками корупції, виявилися вразливими перед зовнішнім втручанням. У цей момент Кремль активізував свої зусилля, використовуючи проросійські сили в Україні для розхитування ситуації. Зокрема, у Криму проросійські пропагандисти організували мітинги, спрямовані на дискредитацію нової української влади. Водночас підрозділи російського спецназу почали підготовку до анексії півострова. На Донбасі проросійські рухи також посилили свою активність, спираючись на підтримку місцевих еліт, пов'язаних із Кремлем.

Україна, прагнучи закріпити свій проєвропейський курс, заявила про намір прискорити вступ до Європейського Союзу. Це викликало ще більшу агресію з боку Росії, яка розглядала Україну як частину своєї сфери впливу. Кремль розпочав реалізацію плану, спрямованого на зрив українського європейського вибору шляхом створення постійного джерела нестабільності на її території [3].

У міру того як ситуація загострювалася, Росія перейшла від інформаційної війни до безпосереднього військового втручання. Під виглядом «народного протесту» на територію України почали проникати російські диверсійні групи, які координували дії бойовиків і постачали їм зброю. Вже тоді стало очевидним, що кінцевою метою цих дій було не лише створення хаосу, а й захоплення українських територій [2].

Першим відкритим проявом військової агресії стала анексія Криму. Російські війська без розпізнавальних знаків – так звані «зелені чоловічки» – зайняли стратегічні об'єкти, блокували українські військові частини та встановили контроль над адміністрацією півострова. Під дулами автоматів був проведений незаконний «референдум», результати якого не визнала жодна демократична країна світу [1][2].

На тлі цих подій розпочався новий етап агресії – бойові дії на Донбасі.

Навесні 2014 року у Донецькій і Луганській областях відбулося захоплення адміністративних будівель, проголошення так званих «ДНР» і «ЛНР» та подальше формування незаконних збройних угруповань. Російська влада продовжувала стверджувати, що це «народне повстання», проте численні факти доводили її безпосередню причетність.

Росія не лише постачала бойовикам зброю та фінансування, а й направляла на Донбас кадрових військових під виглядом «добровольців». Водночас активно використовувалися методи гібридної війни: інформаційні кампанії, диверсії, кібератаки та економічний тиск [1].

Таким чином, події «Російської весни» стали лише першим етапом масштабної гібридної війни, яка триває вже понад десять років. Починаючи з інформаційної кампанії, Кремль поступово перейшов до військових методів, спочатку анексувавши Крим, а потім розв'язавши війну на Донбасі. Україна, попри втрати, змогла дати відсіч агресору, мобілізувати свої збройні сили та отримати підтримку міжнародної спільноти. Однак боротьба за територіальну цілісність і незалежність триває, а виклики, породжені подіями 2014 року, залишаються актуальними і сьогодні.

Список використаних джерел

1. Різник С. В. Окупація й анексія Криму. Енциклопедія Сучасної України / ред. І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк. – Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. – 24 т.
2. Вторгнення, анексія і гібридна війна. 5 років «російській весні» URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/5c94c811e60f4/> (дата звернення 06.03.2025)
3. Україна — ЄС: яким є шлях до євроінтеграції. URL: <https://esu.com.ua/article-74519> (дата звернення 10.03.2025).

Oleinykov Y. O.

group 2144,

Educational and scientific institute of computer science and project management

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

evgenol5566@gmail.com

Fedorenko M. O.

Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

mykhailo.fedorenko@nuos.edu.ua

Russian Spring as the Beginning of the Modern Russian-Ukrainian War

The report analyzes the events of the «Russian Spring» of 2014, which marked the beginning of Russia's hybrid aggression against Ukraine. It outlines how the change of power in Ukraine after the Revolution of Dignity led to the intensification of pro-Russian protests in the east and south of the country. The annexation of Crimea, the seizure of administrative buildings in Donbas, and Russia's support for separatists through propaganda, sabotage, and military assistance are analyzed. Ukraine's efforts to preserve its territorial integrity and gain international support are also highlighted.

Keywords: Revolution of Dignity, Russian Spring, popular protest, coup d'état, «fascist regime», little green men, referendum, annexation of Crimea.

Піструй А. С.

здобувачка вищої освіти 3 курсу
Миколаївський національний аграрний університет
Миколаїв, Україна
pistruiantonina23@gmail.com

Побережець Г. С.

кандидат історичних наук, доцент
кафедри українознавства
Миколаївський національний аграрний університет
Миколаїв, Україна
ann20081988ann@gmail.com

Історія як інструмент формування національної ідентичності в умовах глобалізації

Анотація: розглядається роль історії, як інструменту формування національної ідентичності в умовах глобалізації. Авторка аналізує взаємодію між історією та національною свідомістю, а також вплив глобалізаційних процесів на культурні та соціальні особливості націй. Водночас обговорюється, як історія допомагає зберігати національні традиції, сприяє відновленню національної гідності та посилює національну єдність. Особливу увагу приділено переосмисленню історії в сучасних умовах та її ролі у формуванні національних наративів. Авторка також акцентує увагу на важливості збереження національних традицій в умовах глобальної інтеграції та взаємодії культур.

Ключові слова: історія, національна ідентичність, глобалізація, національна свідомість, культурні традиції, історична пам'ять, національне відновлення, національний наратив, культурна інтеграція.

Історія відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності, особливо в умовах глобалізації, коли культурні та соціальні межі між країнами стають дедалі розмитішими. Відновлення національної свідомості, збереження традицій та історичних цінностей стають критичними для підтримки національної ідентичності. Водночас глобалізація впливає на цей процес, пропонуючи нові можливості для розвитку, але й вносячи певні загрози для збереження національних особливостей.

Історія як наука дає змогу народу зберігати пам'ять про своє минуле, її

використання у освітньому та культурному процесах сприяє формуванню колективної ідентичності. Історичні події, символи, герої та національні міфи стають важливими елементами, що визначають не тільки культурні, але й політичні процеси. Вони допомагають націям підтримувати єдність у складних умовах змін, а також у боротьбі за своє місце в глобалізованому світі. Водночас історія виступає як інструмент відновлення справедливості та національної гідності після періодів гноблення або колоніальної залежності.

Глобалізація, що сприяє інтеграції економік, культур та інформаційних технологій, також має вплив на національну ідентичність. В умовах глобальних змін багато народів стикаються з проблемою збереження своїх традиційних цінностей і культурних відмінностей. Важливою частиною цієї боротьби є історія, яка надає народам інструменти для захисту своїх культурних коренів. Відтак, національні історії набувають особливої актуальності, оскільки вони стають важливим елементом протистояння глобалізаційним тенденціям, які можуть підривати унікальність кожної культури.

Важливою складовою історії як інструменту формування національної ідентичності є переосмислення минулого в умовах сучасних викликів. У багатьох країнах спостерігається активний процес перегляду історії з метою осучаснення та адаптації її до нових умов. Цей процес включає в себе не лише наукові дослідження, але й культурні ініціативи, які сприяють популяризації історії серед молоді. Це може бути через кіно, літературу, музеї, освітні програми, що допомагають людям краще зрозуміти та відчувати свою національну приналежність. Такий підхід є особливо актуальним у контексті глобалізації, оскільки він дозволяє націям утримувати свою унікальність в умовах зростаючої культурної взаємодії [1].

У сучасному світі національна ідентичність не є статичним поняттям, а скоріше динамічним процесом, який постійно перебуває під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Водночас історія стає тим каркасом, на якому будуються уявлення про націю та її місце у світі. Вона допомагає створювати образи минулого, що визначають моральні та етичні норми, які лежать в основі національної свідомості. У той же час історія має здатність бути фактором консолідації суспільства в періоди криз, коли важливо знайти спільну точку опори для збереження єдності нації.

Одним з прикладів використання історії для формування національної ідентичності в умовах глобалізації є відновлення культурних традицій і свят. Народи, які довгий час знаходилися під впливом колоніальних держав або тоталітарних режимів, часто звертаються до свого минулого як до джерела сили та самовизначення. Історія стає не лише науковим дискурсом, але й основою для політичних та культурних рішень, що сприяють відновленню національної

гідності. Зокрема, в Україні останнім часом зростає інтерес до національної історії, що виявляється у відновленні свят та традицій, пов'язаних із важливими історичними подіями та постатями.

Крім того, в умовах глобалізації важливим є також питання історичної пам'яті. Те, як нація трактує своє минуле, визначає її сьогодення та майбутнє. Історія може слугувати основою для національної гордості, а також для розуміння власних помилок і невдач. Це особливо важливо для тих народів, які пережили важкі історичні періоди, такі як війни, окупації, депортації або геноциди. Переосмислення цих подій є важливим етапом на шляху до національного відновлення.

Глобалізація має подвійний вплив на історичну науку та національну ідентичність. З одного боку, вона пропонує нові можливості для розвитку, зокрема через технологічні досягнення, які дозволяють більш доступно досліджувати та популяризувати історію. З іншого боку, глобалізація може викликати загрозу для національних культур, коли через міжнародну взаємодію та інформаційну експансію зменшується значення локальних історій. У цьому контексті важливо зберігати баланс між відкритістю до світу та збереженням національних традицій [2].

Історія виступає не лише як наука, але й як важливий культурний та політичний інструмент у процесі формування національної ідентичності. Вона є тим засобом, що допомагає суспільствам орієнтуватися в умовах глобалізації, зберігати свою унікальність і водночас інтегруватися в сучасний світ.

Список використаних джерел

1. Побережець Г., Левченко М., Форостян А. Сучасні соціокультурні процеси в Україні та їх роль у розвитку національної свідомості. Миколаївський національний аграрний університет, Херсонський державний університет. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.v47i.728>. Доступно за посиланням: <https://orcid.org/0000-0002-9064-6731>, <https://orcid.org/0000-0002-4069-1729>, <https://orcid.org/0000-0002-1823-4628>.
2. Пелагеша, Н. Є. (2009). Трансформація української національної ідентичності в умовах глобалізації. автореферат дис. канд. політ. наук, 23(05).

Pistrui A. S.
3rd-year student,
Mykolaiv National Agrarian University
Mykolaiv, Ukraine
pistruiantonina23@gmail.com

Poberezhets H. S.
Ph.D. in History, Associate Professor, Department of Ukrainian Studies
Mykolaiv National Agrarian University
Mykolaiv, Ukraine
ann20081988ann@gmail.com

History as a Tool For Forming National Identity in the Conditions of Globalization

Abstract: explores the role of history as a tool for shaping national identity in the context of globalization. The author analyzes the interaction between history and national consciousness, as well as the impact of globalization processes on the cultural and social characteristics of nations. The article discusses how history helps preserve national traditions, contributes to the restoration of national dignity, and strengthens national unity. Special attention is paid to the rethinking of history in contemporary conditions and its role in shaping national narratives. The author also emphasizes the importance of preserving national traditions in the context of global integration and cultural interaction.

Keywords: history, national identity, globalization, national consciousness, cultural traditions, historical memory, national restoration, national narrative, cultural integration.

Талюта І. О.

здобувачка вищої освіти 3 курсу
Миколаївський національний аграрний університет
Миколаїв, Україна
irataliyta@gmail.com

Побережець Г. С.

кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства
Миколаївський національний аграрний університет
Миколаїв, Україна
ann20081988ann@gmail.com

Миколаївська конка: втрачені сторінки історії міста

Анотація: досліджується історія кінної залізниці (конки) у Миколаєві – одного з перших видів громадського транспорту в місті наприкінці XIX – початку XX століття. Розглянуто передумови її появи, процес будівництва та експлуатації, маршрути, особливості рухомого складу та соціальну роль конки в житті миколаївців. Окрему увагу приділено ставленню городян до коней, які працювали на маршрутах, а також поступовому витісненню конки електричним трамваем у 1914 році.

Ключові слова: кінна залізниця, конка, Миколаїв, міський транспорт, історія транспорту, громадський транспорт XIX століття, Бельгійське товариство, електричний трамвай.

Сьогодні вже мало хто зможе уявити собі такий старовинний вид транспорту як кінна залізниця або конка. Ми бачимо її на стародавніх фото. Дворівневі або одnorівневі вагончики, що тягнуть по прокладених рельсах два коники. Коники були потужні і спеціально обучені. Правив ними кучер з відкритого переднього майданчика. Всередині вагончика, на першому і другому рівні (на даху) були розташовані пасажирські сидіння. На другий рівень вели сходи. Конка рухалася по рельсах, прокладених без шпал. Конка, власне, була передвісником електричного трамвая.

Кінна залізниця набула широкого розповсюдження в великих містах України в останній чверті XIX ст. Відносно недорогий проїзд робив її доступною для багатьох верств населення. З'явилася вона і в Миколаєві.

З побудовою морського комерційного порту в Миколаєві з'явилося багато

робочих місць і відповідно до міста прибуло на влаштування на роботу багато сільського населення. Їм було виділено під забудову великі ділянки землі в районі сьогодняшнього центрального ринку та вулиць Воєнних. Гостро постало питання про сполучення. Вулиці наприкінці XIX ст. в Миколаєві вже мали бруківку завдяки бюджетним коштам, отриманим завдяки вивезенню пшениці.

Міський архітектор Є. Штукенберг у січні 1892 р. склав «Проект кошторису на облаштування та експлуатацію кінної залізниці в Миколаєві» довжиною в 10,7 версти [1]. Після всіх проволонгів в листопаді 1895 р. з канцелярії Миколаївського військового губернаторства до столиці відправили наступний документ «... облаштування та експлуатація кінної залізниці в Миколаєві надані підприємцям дворянину М. Романовичу та відставному ротмістру В. Лихачову за «Контрактом», заключеним містом 1 лютого, з дозволу МВС від 9 грудня 1894 р. за №10435 [2].

«Всі 34 параграфи цього «Контракту»» невдовзі стали основою документу для діяльності Бельгійського анонімного товариства кінної залізниці в Миколаєві, яке було створено 9 березня 1896 р. в м. Льєже (Бельгія) [3].

Першу гілку було прокладено від Базарної площі до Воєнного ринку (сьогодні це – від дитячого містечка «Казка» до парку ім. Петровського). Стальні рельси системи «Диметр» з чотирма роз'їздами зі стрілками, де роз'їжджалися зустрічні екіпажі, укладалися без дерев'яних шпал посеред мостової. Вагони були однорівневі, відкриті. Для захисту пасажирів від дощу та вітру передбачалися плотні завіси. Вагон був розрахований на 26 пасажирів [4].

Підприємство кінної залізниці включало в себе і депо. Воно мало критий дах для вагонів, кам'яні стайні, і кузню та інші супутні приміщення.

Отже, влітку 1897 р. конка розпочала свою роботу. Миколаївці одразу з уподобанням зустріли цей вид транспорту. На кінці просто каталися заради задоволення. Миколаївці жартували, що їм би і на думку не спало відвідати Воєнний ринок, але конка зробила це ледь не обов'язковим заняттям.

Невдовзі було побудовано ще одну гілку, що з'єднала Комерційний порт та яхт-клуб. Робота конки регламентувалася «Правилами про порядок утримання і користування міськими кінними залізницями», де дозволявся безкоштовний проїзд для чинів поліції, почтальонів, розносчиків телеграм, а також дітей до 5 років. Оплата проїзда залежала від відстані (від 3 до 8 копійок).

Миколаївці дуже полюбили конку і опікувалися трудягами-конями, що її тягнули. Крім того, що їх підгодовували і знали по іменах, свідомі городяни ретельно стежили, щоб прибиральники взимку не сипали сіль на рельси, бо коням боляче наступати ратицею.

Але час конки минав, вже в 1914 р. її замінив електричний трамвай. Проте роль конки в перевезенні пасажирів і навіть в культурному житті Миколаєва була

надзвичайно великою.

Список використаних джерел

1. Державний архів Миколаївської обл. (ДАМО), Ф. 320. Оп. 1. Спр. 13697, арк. 1.
2. ДАМО, Ф. 230. Оп. 1. Спр. 13697, арк. 2.
3. ДАМО, Ф. 230. Оп. 1. Спр. 14072, арк. 3.
4. ДАМО, Ф. 216. Оп. 1. Спр. 2269, арк. 84.

Talyuta I. O.

3rd-year student,

Mykolaiv National Agrarian University

Mykolaiv, Ukraine

irataliyta@gmail.com

Poberezhets H. S.

Ph.D. in History, Associate Professor, Department of Ukrainian Studies

Mykolaiv National Agrarian University

Mykolaiv, Ukraine

ann20081988ann@gmail.com

Mykolaivsk Konka: Lost Pages of the City's History

Abstract: The article explores the history of the horse-drawn railway (conka) in Mykolaiv, one of the first forms of public transportation in the city in the late nineteenth and early twentieth centuries. The author analyzes the prerequisites for its appearance, the process of construction and operation, routes, features of the rolling stock, and the social role of the horse-drawn carriage in the life of Mykolaiv residents. Particular attention is paid to the attitude of citizens to the horses that worked on the routes, as well as to the gradual replacement of the horse-drawn carriage by the electric tram in 1914.

Keywords: horse-drawn railway, horse-drawn carriage, Mykolaiv, urban transport, history of transport, public transport of the nineteenth century, Belgian Society, electric tram.

Дюміна К. М.

група 4531,
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
katernyna.diumina.ua@gmail.com

Бобіна О. В.

кандидат історичних наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
oleg.bobina@nuos.edu.ua

Мої переживання Великої Війни

Автор описав свій психологічний стан в умовах російської агресії в Україну, в 2022р. Автор описує щоденні практики життя під час ракетних обстрілів Миколаєва, відсутності води, часткового дефіциту продовольства.

Ключові слова: війна, Миколаїв, психіка, стрес.

«Життя складається з неймовірної кількості емоцій та ситуацій, і я з вдячністю приймаю кожен із них», — так думала я, до того як відчула що це таке, коли все твоє життя перевертається з ніг на голову та вимагає з тебе рішучості та створення цілковито нового плану на майбутнє. В той день, коли я вперше почула вибухи за вікном, я зрозуміла, що життя ніколи вже не буде таким, як раніше.

Війна застала мене в Миколаєві, вдома. В перші моменти пострілів, 24 лютого о п'ятій ранку, я відчула страх та подумки переконувала себе, що незвичні для мене звуки — це просто фейерверки чи грім. На жаль, ці думки швидко зникли після перегляду стрічки новин. Я не могла повірити, що всі мої плани на майбутнє були зруйновані.

Проте, я мало думала про майбутнє в перші дні війни. Я була сфокусована на теперішньому, відчувала постійну тривогу та заспокоювала себе думками, що бомбування скоро закінчиться та воєнні дії будуть тривати максимум тиждень. Через цей тиждень стресу та життя в моменті я усвідомила, що помилялась, та зрозуміла, що мені необхідно адаптуватись та вчитись жити далі. Я навчилась реагувати на повітряні тривоги та різкі звуки спокійніше. Я була вдячна за те, що

я живу в своєму будинку, на своїй землі, та це тримало мене на ногах.

Підтримувати свій емоційний стан мені допомагали благодійність, хобі, та домашні справи для себе та родини. Спілкування з моєю сім'єю та друзями також допомагало бути в колії. Здавалось, що життя потихеньку здобувало ту саму дорогоцінну рутинність.

Після того, як росія обстріляла водогін, який постачав воду з Херсонської області, ми отримали додаткові складності щоденного життя. Тепер було необхідно виходити із дому не тільки на заклади їжі, яка була в великому дефіциті в магазинах, а і за водою. Я відчувала несумісні відчуття — неймовірний гнів на росію, злість, безсилля, та водночас величезну вдячність за воду, яку привозили нам одесити; за ті безцінні баки з водою. Ми їздили на Площу Перемоги на велосипедах, щоб набрати чотири баклажки питної води на найближчий тиждень і я була рада за можливість смачної питної води. Технічною водою для нас слугувала дощова вода. Я знову звикла до нової рутини та знаходила причини для вдячності в кожному дні. Я продовжувала жити, не відкладаючи життя на потім та адаптувалась до нових реалій, але ненадовго...

Влітку 2022 ми з мамою приїхали в Америку, а тато залишився вдома. Причина, чому ми прийняли це рішення — мій дядько, який жив в Нью-Йорку вже 12 років та вмовив нас зробити біженський пароль для в'їзду в США. Ми погодились приїхати за умови, що ми подорожуємо лише на 2 місяці, для того, щоб побачитись з ним.

2 червня 2022 року ми прилетіли в аеропорт Нью-Йорку. В момент коли ми вийшли з нього, я зрозуміла, що в реальності місто зовсім не таке як у фільмах. Навколо сміття, безхатки та дуже багато шуму. Я порівнювала кожний крок з Миколаєвом та подумки казала «вдома краще, вдома краще».

Я думала, що жити під час війни складно, бо немає доступу до таких базових речей як чиста вода та спокій при виході на вулицю. Виявилось, що навіть якщо навколо все мирно, але це не твоя Батьківщина, справлятися зі стресом в 100 разів складніше. Я не хотіла сюди приїжджати, це не мій дім та не моя атмосфера. Все навколо мені здавалось жахливим – незнайомі правила, ціни на хліб, які перетворювались в сотні гривень при переводі з доларів, та звісно сміття та безхатки, про яких я вже казала раніше.

Спершу мене заспокоювали лише розмови з мамою та океан, біля якого ми жили. Там завжди було тихо, чути лише звуки хвиль і мої думки. Океан приносив мені відчуття дому, але разом з цим, сум за домом з відчуттям провини за те, що я не в Україні. Мені було дуже соромно, що я не розділяю тих моментів з жителями моєї країни. Разом з цим, відчувала себе ізольованою, адже в Україні у мене було все, а в Америці — нічого. Я дуже вдячна людям, які допомагали нам почуватись менш відірваними від світу. Волонтери та просто люди, що

зустрічались на шляху, завжди підтримували нас, що дало змогу полегшити процес адаптації. Проте, я все ще була загублена, а мої думки рахували дні до повернення додому. Місяць за місяцем, а ситуація в Україні критично погіршувалась. В той момент я зрозуміла, що найближчим часом ми нікуди не повернемось.

Я довго не могла прийняти цей факт, працювала над тим, щоб перестати жити минулим та переключитись в реальність. Для цього я почала займатись пошуком роботи та позитивних моментів в кожному дні, займалась волонтерством і допомагала українцям, які тільки приїхали в США. Я розбиралась з місцевими правилами та документами, що займало велику частину днів та, відповідно, мої думки.

Пройшов рік, я встигла попрацювати на двох роботах, асистенткою вчителя в дитячому садочку та асистенткою української режисерки, Вірляни Ткач, в театрі. На другій роботі ми ставили виступи та шоу, засновані на українських поемах, письменниках та історії вцілому. Це неймовірний досвід, який давав мені змогу наголошувати про війну в американському суспільстві. Я розуміла, що я є частиною важливої організації, що поширює інформацію про Україну та війну. Мені траплялись прекрасні люди на цьому шляху, які підтримували, надихали та ділились своїм теплом. Я продовжувала встановлювати контакти в українській спільноті та в мене з'явилося бажання заводити більше нових знайомств.

Одного разу, одна із таких випадкових знайомих заохотила мене вступити в університет Нью-Йорку. Я довго казала, що це не для мене, адже я вже навчаюсь в Україні та люблю свою спеціальність. В той самий час, я розуміла, що завжди хотіла дізнатись більше про економіку та фінанси. Не сподіваючись на те, що мене приймуть я подала заявку разом з есе в університет Нью-Йорку, Хантер Коледж. Яким було моє здивування та шок, коли мене прийняли. Я не знала, що відчувати, адже ця подія означала, що найближчі декілька років я точно не повернусь додому. Я прийняла рішення навчатись, поширювати історію та інформацію про війну зі студентами, брати участь у місцевих заходах та бути частиною українського клубу в університеті.

Зараз я продовжую своє навчання, та що є найголовнішим, я усвідомила, що через те, що я живу за кордоном, не перестаю бути українкою та підтримувати свою країну. Війна торкнулась мене не настільки сильно, як тих, хто весь цей час знаходиться в країні, особливо в гарячих точках. Проте я не забуваю про всі події, через які я пройшла, та дякую всім воїнам та людям інших професій, хто допомагає нашому народу прийти до перемоги.

Dyumina K. M.
group 4531,
Educational and Scientific Humanitarian Institute
Admiral Makarov National Shipbuilding University
Nikolaev, Ukraine
kateryna.diumina.ua@gmail.com

Bobina O. V.
candidate of historical sciences, associate professor
of the department of social and humanitarian disciplines and philosophy,
Admiral Makarov National Shipbuilding University
Nikolaev, Ukraine
oleg.bobina@nuos.edu.ua

My Experiences of the Great War

The author described his psychological state in the conditions of Russian aggression against Ukraine, in 2022. The author describes daily life practices during the missile attacks on Mykolaiv, lack of water, partial shortage of food.

Keywords: war, Mykolaiv, psyche, stress.

Луценко І. В.

група ІА-33,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
Полтава, Україна
lutsenko.i@gsuite.pnpu.edu.ua

Коваленко О. В.

кандидат історичних наук, доцент
кафедри історії України,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Полтава, Україна
fhg.kovalenko@gsuite.pnpu.edu.ua

Концепція тоталітаризму: зміст та витоки

Публікація актуалізує проблему окреслення концепції тоталітаризму, визначення її витоків та поширення інформації про неї на ширший загал. В результаті було окреслено концепцію тоталітаризму, умови її появи та поширення інформації про неї серед ширшого кола людей.

Ключові слова: Тоталітаризм, тоталітарні режими, тоталітарний контроль, терор, репресії, обмеження свобод.

У сучасній історичній науці існує проблема характеристики концепції тоталітаризму, її витоків, ступеню впливу тоталітарних режимів на суспільство. Метою статті є окреслення концепції тоталітаризму та її витоків. Актуальність даної роботи зумовлена тим що тоталітарні режими все ще продовжують існувати та поширювати свій вплив.

Тоталітаризм – це політичний режим, для якого характерні контроль держави над усіма галузями суспільного життя, фактична ліквідація конституційних прав та свобод, репресії. Також тоталітаризм – це напрям політичної думки, що підтримує встановлення тоталітарних режимів, виправдовує етатизм, авторитаризм [6, с. 580].

Концепція тоталітаризму ґрунтується на жахіттях сучасних воєн, революції, терору, геноциду, а з 1945 року – загрози ядерного знищення. Це також один із найбільш різноманітних і суперечливих термінів у політичному лексиконі. У найпростішому вигляді ця ідея припускає, що незважаючи на

фашистський/нацистський «партикуляризм» (центральне місце займає нація чи панівна раса) і більшовицький «універсалізм» (прагнення до безкласового міжнародного братерства людей), обидва режими в основному були схожі – що, однак, не означає, що вони були цілком схожі. Крайній у своєму запереченні свободи тоталітаризм передає тип режиму з дійсно радикальними амбіціями. Його головні цілі – безперешкодне правління правовими обмеженнями, громадянською думкою, партійна конкуренція, а також переробка самої людської природи.

Сформульований у травні 1923 року Джованні Амендолою, тоталітаризм зародився як засудження фашистських амбіцій монополізувати владу та трансформувати італійське суспільство шляхом створення нової політичної релігії. Потім це слово швидко змінилося, щоб охопити націонал-соціалізм, особливо після «захоплення влади» нацистами в 1933 році. До середини 1930-х років порівняння німецької, італійської та радянської систем як тоталітарних стали звичайними; вони значно зросли після підписання нацистсько-радянського пакту в 1939 році [9, с. 10–11].

Ще в 1925 році Амендола був вражений «диким радикалізмом» і «одержимою волею» італійських фашистів. Сам Муссоліні з гордістю говорив про «*la nostra feroce volonta totalitaria*» («наша люта тоталітарна воля»). І чеснота «фанатизму», «волі» та «руху» за добробут нації невпинно повторювалася Гітлером і Геббельсом.

Після перемоги над фашизмом і нацизмом невдовзі виник новий глобальний конфлікт. Занепокоєння радянськими амбіціями в Європі спонукало Черчілля двічі використати термін «тотальний контроль» у його промові про «залізну завісу» 5 березня 1946 року у Фултоні, штат Міссурі. Через рік доктрина Трумена (основою доктрини була політика «стримування» СРСР у всьому світі) закріпилася в американському жаргоні зовнішньої політики та безпеки. Потім почалася «холодна війна», яка переривалася Берлінським повітряним мостом, будівництвом Берлінської стіни, китайсько-радянськими договорами, Корейською війною, Кубинською ракетною кризою та повстаннями в Угорщині, Чехії та Польщі [8].

Після розпаду Радянського Союзу ісламизм XXI століття та «війна з терором» продовжували підтримувати ідею тоталітаризму. Проте, якщо всі ці переживання невіддільні від дискурсу тоталітаризму, його довговічності також сприяли три досить різні чинники. Одним із факторів є еластичність терміну. Його можна застосовувати до інституцій чи ідеологій, до урядів чи рухів або до певної комбінації всього цього. Крім того, його можна використовувати, щоб окреслити існуючу реальність або бажання, міф, мету, тенденцію, експеримент або проект. Тотальність та її споріднені (тотальність, тотальна війна тощо) є

звичайними явищами сучасної епохи, тому не дивно, що тоталітаризм також є одним із них [11, с. 239–240].

Другим фактором, ще важливішим, є роль, яку відіграють журналісти, романісти, поети, драматурги та кінематографісти у публічному поширенні образів тоталітарного панування. Їхня роль полягала в тому, щоб тоталітаризм ніколи не став невиразним, академічним терміном, а центральним у народній мові освічених людей. Тоталітаризм був модним словом політичної журналістики до того, як наприкінці 1940-х і в 1950-х роках його почали досліджувати соціальні науки та політична теорія. Його першим літературним шедевром стала «Ніч ополудні» Артура Кестлера (1940) в якій зображено епоху «Великого терору» в СРСР. Далі було багато чудових творів на подібну тему, які зробили тоталітаризм яскравим і незабутнім для читачів, наелектризованих пафосом і жахом, які викликали такі твори [10].

Проте жоден романіст не є більш відповідальним за думку про те, що тоталітаризм проникає в усю людську особистість, домінуючи над нею зсередини, ніж Джордж Орвелл (Ерік Артур Блер, 1903–1950). Роман «1984» (1949) ввів терміни — «Поліція думки», «Великий брат», «Дводумство», — які відтоді увійшли в англійську мову так само ненав'язливо, як у Шекспіра та Біблії короля Якова [11, с. 233–234]. Поки його роботи з'являтимуться в навчальних програмах середньої школи та університетів, тоталітаризм як ідея буде жити. Так в Україні з 1 вересня 2018 року програма з зарубіжної літератури передбачає вивчення в 11 класі за вибором «1984» або «Скотоферму» Джорджа Орвелла [4].

До Солженіцина ще у 30-х роках ХХ сторіччя Георгій-Карась Галинський — вчитель з села на Черкащині, під псевдонімом Віталій Юрченко публікує документальну книгу «Пекло на землі» та трилогію «Червоний чад». Автор описує життя жахливе існування людей у таборах Радянського Союзу: катування та страти. Його було заарештовано та відправлено на Соловки радянським режимом восени 1929 року. В червні 1930-го Георгій-Карась Галинський втікає з табору та дістається Львова, де згодом опублікує свої твори, що спочатку зазнали нищівної критики, оскільки зображені жахіття радянських таборів видалися неймовірними для тогочасних читачів [7].

Створений Іваном Багряним у 1946 році Памфлет «Чому я не хочу вертатись до СРСР?» [3] та у 1950-му роман «Сад Гетсиманський» [1] описують жахи панування радянської тоталітарної системи: репресії, табори, які на собі відчув автор. Перебування в ув'язненні в 1932–1937 рр. та втеча з таборів, лягають в основу пригодницького роману «Тигролови» [2], що як і «Сад Гетсиманський» містять автобіографічні елементи Багряного, та яскраво зображають жахливу суть радянського тоталітарного режиму.

З 1950-х років більшість академічних коментаторів, які прихильні до

терміну «тоталітаризм», визнають, що тоталітаризм ніколи не був повністю успішним у своєму прагненні до повного панування. Це була ключова тема Девіда Рісмана в його листуванні з Ханною Арендт (він прочитав у рукописі останню частину «Походження тоталітаризму», 1951). Це також було темою Гарвардського проекту про радянську соціальну систему та її літературне дітище — зокрема, «Радянський громадянин: щоденне життя в тоталітарному суспільстві» Алекса Інкелеса та Реймонда Бауера (1961). До цього, як зауважив Деніел Белл, тоталітаризм завжди був концепцією в пошуках реальності. Крім того, на відміну від політичних філософів, соціологи схильні розглядати тоталітаризм як ідеальний тип, односторонню модель, сконструйовану для дослідницьких цілей [9, с. 167–168].

Отже, тоталітарний режим — це режим, для якого характерні контроль держави над усіма галузями суспільного життя, ліквідація прав та свобод, репресії проти незгодних з режимом. Тоталітаризм як поняття зароджується в першій чверті XX століття, як засудження фашистських амбіцій і надалі розширює своє значення та починає використовуватись стосовно держав у яких поширений тоталітарний контроль. Радикальні форми тоталітаризму студіюються у низці наукових досліджень та зображаються у літературних творах, що говорить про актуальність окреслення специфік даного типу режиму.

Список використаних джерел

1. Багрянний І. Сад Гетсиманський. Харків: Фоліо, 2017. 576 с.
2. Багрянний І. Тигролови. Харків: Фоліо, 2023. 298 с.
3. Багрянний І. Чому я не хочу вертатись до СРСР? Вінніпег: Накладом Ком. Українців Канади, 1946. 38 с.
4. Зарубіжна література. 10 – 11 класи. Рівень стандарту: навч. прог. для закладів заг. сер. освіти. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.zarubizhna.literatura-10-11-standart.pdf> (дата звернення 13.11.2024).
5. Орвелл Д. 1984: роман / пер. з англ. В. Шовкун. Київ: Видавництво Жупанського, 2024. 320 с.
6. Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ: Наукова думка, 2000. 680 с.
7. Юрченко В. Пекло на землі: історичний роман-спогад / упоряд. Р. Федорів. Оф. М. Яцків. Львів: Червона калина, 1994. 376 с.
8. “Iron curtain” speech. URL: <https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/cold-war-on-file/iron-curtain-speech/> (дата звернення: 25.02.2025).

9. Baehr P. Hannah Arendt, totalitarianism, and the social sciences. Stanford, California: Stanford University Press, 2010. 221 p.
10. Koestler A. Darkness at Noon: A Novel. New York : Scribner., 2019. 274 p.
11. Totalitarian Communication. Hierarchies, Codes and Messages / editor Kirill Prostoutenko. Bielefeld : transcript Verlag, 2010. 316 p.

Lutsenko I. V.

group IA-33,

Poltava National Pedagogical University

named after V. G. Korolenko

Poltava, Ukraine

lutsenko.i@gsuite.pnpu.edu.ua

Kovalenko O. V.

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor

of the Department of History of Ukraine

Poltava National Pedagogical University named after V. G. Korolenko

Poltava, Ukraine

fhg.kovalenko@gsuite.pnpu.edu.ua

The concept of totalitarianism: content and origins

The publication actualizes the problem of outlining the concept of totalitarianism, determining its origins and spreading to a wider public. As a result, the concept of totalitarianism, the conditions for its emergence and spread among a wide circle of people were outlined.

Key words: Totalitarianism, totalitarian regimes, totalitarian control, terror, repression, restrictions on freedoms.

Ленець М. В.

9-М клас,
Науковий ліцей №3 Полтавської міської ради
Полтава, Україна
matviylenec2610@gmail.com

Зубко О. А.

Заступник директора з навчально-виховної роботи,
Вчитель історії й географії
Науковий ліцей №3 Полтавської міської ради
Полтава, Україна
zubko0401@ukr.net

Візуалізація «кам'яної баби» половецького часу з палацу Кочубеїв у Диканьці за допомогою фотограмметрії

Дослідження присвячено візуалізації «кам'яної баби» половецького часу з палацу Кочубеїв (с. Диканька) за допомогою фотограмметрії. Розглянуто метод фотограмметрії в археології.

Опрацьовано джерела та інформаційні ресурси; проведено фотограмметрію половецької «кам'яної баби», з'ясовано перспективи використання зображення для популяризації археологічних старожитностей; описано основні етапи дослідження, створено 3D-модель «кам'яної баби» половецького часу та надруковано її на 3D-принтері; визначено результати та перспективи наукової проблеми.

Ключові слова: археологія, артефакт, «кам'яна баба», фотограмметрія, 3D-модель.

Українська археологічна наука, прагнучи зберегти свою культурну спадщину в умовах сучасних викликів, активно впроваджує новітні технології. Обмеження доступу до музейних експонатів, спричинені пандемією COVID-19 та повномасштабним вторгненням російського агресора, стимулюють науковців до пошуку інноваційних методів. Зважаючи на руйнування та пошкодження численних пам'яток матеріальної культури українського народу, фотограмметрія стає ключовим інструментом для їхнього захисту та збереження.

Фотограмметрія – це метод, що дозволяє фіксувати, визначати розміри та форми об'єктів за допомогою їхніх зображень на цифрових образах або

фотосканування. Вона є особливо корисною для камеральної обробки здобутого матеріалу, дозволяючи створювати 3D-моделі артефактів на основі серії фотографій.

Отримана 3D-модель має широке застосування. Вона використовується для візуалізації знахідки, віртуальної реконструкції відсутніх частин, створення ортофотоплану будь-якої проєкції об'єкта з подальшим переведенням у графічне зображення. Фотограмметрія, як метод, лише починає робити перші кроки в археологічній науці України. Однак, її потенціал для збереження та дослідження культурної спадщини є величезним, особливо в умовах, коли традиційні методи дослідження стають обмеженими.

У фокус нашого наукового інтересу потрапила кам'яна скульптура половецького часу – «кам'яна баба», яка є експонатом із маловідомою та багатовіковою історією внутрішнього подвір'я Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського.

Під час польового дослідження ми користувалися програмою Reality Capture. Вона використовує фотографії, лазерне сканування для автоматичного збирання інформації про оточення та створення 3D-моделі з високою точністю.

Дослідження на місцевості «кам'яної баби» дало можливість визначити, що вона вдало розташована для кругової зйомки мобільним телефоном. Нами було зроблено серію фотографій для програми Reality Capture. Отримані кадри були завантажені й почався процес створення моделі. Програма проаналізувала дані та фотографії, а далі відбулося перетворення фото на 3D-модель для друку на 3D-принтері.

Проведені польові дослідження та застосування сучасних технологій дозволили нам створити детальну цифрову копію історичної пам'ятки, що відкриває нові можливості для наукових досліджень, збереження та популяризації української культурної спадщини.

Завдяки фотограмметрії ми можемо створювати надзвичайно детальні тривимірні моделі археологічних об'єктів. Ці моделі слугують основою для створення захопливих віртуальних екскурсій, які дозволяють користувачам віртуально подорожувати до місць зберігання або розкопок.

Дана 3D-модель «кам'яної баби» половецького часу може використовуватися: як навчальна модель для учнів, вчителів, студентів, викладачів коледжів, ЗВО історичного спрямування; для віртуальної екскурсії; у роботі музейної експозиції; експонат може бути доповнений додатковою інформацією; з метою публікацій 3D-моделі й візуалізація її в соціальних мережах; для створення мерчу експозиції кам'яних стел внутрішнього подвір'я Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського (брелоки, листівки, футболки, світшоти) та інші.

Фотограмметрія, як метод візуалізації археологічних знахідок, є потужним інструментом для популяризації археології. Вона робить археологічні дані доступними, зрозумілими та цікавими, сприяючи збереженню культурної спадщини та підвищенню інтересу до минулого. Цей метод відкриває нові можливості в археології, дозволяючи не лише зберігати культурну спадщину, але й ділитися нею з широкою аудиторією. У майбутньому фотограмметрія стане невід'ємною частиною археологічних досліджень, сприяючи розвитку науки та популяризації історії.

Список використаних джерел

1. Борисова Т., Борисов А. Поширення дослідницьких даних в археології: практики та перспективи. І Всеукраїнський археологічний з'їзд (Ніжин, 23-25 листопада 2018р.). Київ: ІА НАНУ, 2018. 34 с.
2. Жигола В.С., Скороход В.М. Новітні методи фіксації в археології. Археологія. Київ: Інститут археології НАН України, 2019. №1. С.118-130.
3. Кузик З., Ставовий А., Ільків Т. Документування та моделювання археологічних об'єктів засобами цифрової фотограмметрії. Сучасні досягнення геодезичної науки. Львів: Львівська політехніка, 2017. Вип. 1. С.125-130.

M. Lenets

9th grade,

Scientific Lyceum No. 3 of the Poltava City Council

Poltava, Ukraine

matviylenec2610@gmail.com

O. Zubko

Vice Director for Educational Work,

History and geography teacher

Scientific Lyceum No. 3 of the Poltava City Council

Poltava, Ukraine

zubko0401@ukr.net

Visualization of the "stone woman" of the Polovtsian period from the Kochubey Palace in Dykanka using photogrammetry

The study is devoted to the visualization of the "stone woman" of the Polovtsian period from the Kochubey Palace (Dykanka village) using photogrammetry. The method of photogrammetry in archaeology is considered.

Sources and information resources were analyzed; photogrammetry of the

Polovtsian "stone woman" was conducted, and the prospects for using the image to popularize archaeological sites were clarified antiquities; the main stages of the research are described, a 3D model of the "stone woman" of the Polovtsian period is created and printed on a 3D printer; the results and prospects of the scientific problem are determined.

Keywords: archaeology, artifact, "stone woman", photogrammetry, 3D model.

УДК 94(4/9) (470+571) (477) +"364:2014-2024"

Коч Д. Д.

група 2281,

Факультет економіки та екології моря

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

koch.dima94@gmail.com

Куриленко Т. В.

викладач кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

Миколаїв та Миколаївщина в російсько-українській війні 2014-2024 рр.: стратегічна роль в контексті національної безпеки України

У роботі розглядається стратегічна роль Миколаївщини у контексті російсько-української війни 2014-2024 років. Миколаїв, з його географічним розташуванням, став важливим військовим центром на півдні України, що зіграло значну роль у забезпеченні обороноздатності держави.

Ключові слова: російсько-українська війна, обороноздатність, інфраструктура, стабільність регіону, безпека.

Російсько-українська війна, яка розпочалася в 2014 році, стала ключовим викликом для суверенітету та територіальної цілісності України. Одним із важливих регіонів, які відіграють стратегічну роль у цій війні, є Миколаївщина. Географічне розташування, потужний промисловий потенціал, зокрема суднобудування, та важливість для логістичних і оборонних потреб України

роблять цей регіон об'єктом посиленої уваги як української влади, так і агресора. Проблематика дослідження включає в себе головний аспект, а саме – стратегічне значення Миколаївщини в контексті війни. Розташування регіону поблизу Чорного моря та його транспортна інфраструктура створюють передумови для оборонних викликів. Аналіз цього питання дозволяє оцінити, як регіон впливає на загальну стратегію захисту України.

Визначення основного аспекту: стратегічної ролі Миколаївщини в контексті російсько-української війни 2014-2024 рр.

У контексті військових дій та гібридної агресії Російської Федерації, Миколаївщина стала важливим плацдармом для захисту національних інтересів та територіальної цілісності України. З початком війни у 2014 році регіон став свідком низки викликів: від спроб дестабілізації через проросійську пропаганду до забезпечення тилової підтримки українських військових. У 2022 році, коли Росія розпочала повномасштабне вторгнення, значення Миколаївщини зросло ще більше. Завдяки мужності місцевого населення та зусиллям Збройних сил України область вистояла перед безпрецедентним тиском. Географічне положення міста, інфраструктурний потенціал та історично важлива роль у оборонній промисловості визначають унікальність регіону для національної безпеки.

Миколаївщина розташована на перетині важливих транспортних шляхів, зокрема водних, які забезпечують вихід до Чорного моря через Південний Буг та Дніпро. Морські порти Миколаєва виступають центром транспортування як військових, так і гуманітарних вантажів, а також забезпечують експорт критично важливих для економіки країни товарів. . Окрім цього, область є потужним центром суднобудівної промисловості. Миколаївські суднобудівні заводи мають багаторічний досвід у створенні військових і цивільних кораблів. У період війни ці підприємства стали важливим ресурсом для модернізації Військово-Морських Сил України. Крім того, виробничий потенціал Миколаївщини активно використовується для ремонту та обслуговування військової техніки. Роль міста Миколаїв у військових процесах не обмежується індустріальним потенціалом. Воно стало форпостом оборони півдня України. У 2022 році, під час повномасштабного вторгнення Росії, Миколаїв виступив бар'єром для просування ворожих військ у напрямку Одеси. Це забезпечило виграш часу для організації оборони та стабілізації ситуації на фронті [2,3].

Обороздатність Миколаївщини, як і будь-якого регіону, що знаходиться на лінії конфлікту, є невід'ємною складовою національної безпеки. Одним із першочергових завдань у цьому напрямі стає відновлення та модернізація військової інфраструктури. Важливою складовою є також створення надійної мережі укріплень, яка б дозволила забезпечити не лише оборону, але й ефективне

протистояння будь-яким загрозам у разі ескалації бойових дій. У цьому контексті актуальним є впровадження інтегрованої системи територіальної оборони, що дозволить поєднати зусилля військових і цивільного населення. Зміцнення територіальної оборони є ключовим елементом регіональної стратегії безпеки. У сучасних умовах війни технологічна перевага часто відіграє вирішальну роль, і тому доступ до інноваційних технологій у сфері оборони стає критично важливим. Реалізація цих заходів сприятиме створенню більш стійкої та захищеної системи оборони. Ефективна військова інфраструктура у поєднанні з підготовленими підрозділами територіальної оборони слугуватиме основою для забезпечення миру, стабільності та розвитку регіону навіть в умовах тривалого військового протистояння [1, с.70].

Отже, за роки війни цей регіон став ареною значних військових дій. Важлива риса, яку можна відзначити у контексті війни — це значення Миколаївщини для оборони південних кордонів України. Миколаїв, завдяки своєму стратегічному розташуванню та важливим військовим об'єктам, відіграв ключову роль у забезпеченні національної безпеки. Місто стало важливим тилом для українських збройних сил, сприяючи постачанню та ремонту військової техніки, а також надаючи підтримку для боротьби з агресором на інших фронтах. Загалом, Миколаївщина є прикладом того, як регіон може не лише витримати удари агресії, але й стати важливим центром для відбудови країни.

Список використаних джерел

1. Паньків Н., Чернишова А. Проблеми та перспективи відновлення України під час та після завершення російсько-української війни. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. Хмельницький, 2023. № 1. С. 67–79.
2. URL: <https://heraldes.khmnu.edu.ua/index.php/heraldes/article/view/694/709> . (дата звернення: 5.03.2025).
3. Українська Гельсінська спілка з прав людини. 821 день повномасштабної війни у Миколаївській області: узагальнення подій.
4. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/821-den-povnomasshtabnoi-viyny-u-mykolaivskiy-oblasti-uzahalnennia-podiy>. (дата звернення: 6.03.2025).
5. Охріменко О., Попов Р. Повоєнна відбудова України: потенціал та стратегія перетворень. Економіка та суспільство. 2022. №45.
6. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-7>. (дата звернення 6.03.2025).

Koch D. D.
group 2281,
Faculty of Economics and Marine Ecology
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
koch.dima94@gmail.com

Kurylenko T. V.
Lecturer
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

**Mykolaiv and Mykolaiv region in the Russian-Ukrainian war of 2014-2024:
strategic role in the context of national security of Ukraine**

The paper examines the strategic role of Mykolaiv region in the context of the Russo-Ukrainian War of 2014-2024. Mykolaiv, with its geographical location, has become an important military center in southern Ukraine, playing a significant role in ensuring the country's defense capability.

Key words: Russian-Ukrainian war, defense capability, infrastructure, regional stability, security.

Яриловець В. В.

група 4851,
Навчально-науковий педагогічний інститут
імені В.О. Сухомлинського
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
Vledyourolovets@gmail.com

Буглай Н. М.

доктор історичних наук, професор кафедри історії
Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
buglay@ukr.net

Перша світова війна як глобальний міжнародний конфлікт

Аналізуються причини Першої світової війни, що змінила світ і стала прологом великих геополітичних змін. Глобальна катастрофа, почавшись як регіональний конфлікт, втягнула в себе всі провідні держави. Розкриваються чинники, що спричинили вплив війни на внутрішнє життя країн та еволюцію громадської позиції по відношенню до неї. Особлива увага приділена впливу війни на подальший розвиток міжнародних відносин.

Ключові слова: агресія, військово-політичні союзи, геополітика, експансія, міжнародні відносини, мілітаризація, політичні цілі, світова війна.

Початок ХХ століття вплинув на долю людства через Першу світову війну, що стала рубежем між «старим» і «новим» світом. Перша світова війна стала відображенням докорінних змін глобального і внутрішнього характеру в різних державах, наслідком розвитку глибинних економічних та політичних процесів, боротьби за домінування на європейській та світовій міжнародній арені. Тривав цей конфлікт із 1914 року по 1918 рік, а основні його причини полягали в складних суперечностях між країнами-учасницями, які були результатом глобальної кризи цивілізації. Це час широкого розвитку індустріального процесу, коли монополії прагнули експансії та нормою була агресивна політика проти інших країн. Нерівномірності соціально-економічного розвитку провідних держав на межі ХІХ – ХХ століть також вплинули на рівень та характер

зовнішньої експансії та призвели до військового конфлікту світового масштабу. Війна охопила 38 держав з населенням 1.5 мільярда людей також вона стала причиною багатьох зруйнованих життів людей з усього світу [3].

Наприкінці XIX – на початку XX століття сформувались два ворогуючі блоки держав: Троїстий союз і Антанта, що зумовило неминучість широкомасштабного воєнного конфлікту. Протистояння між цими блоками на тлі переділу світу швидко привело до загострення протиріч практично в усіх регіонах світу, а особливо в Європі. Саме тут розгортається політична боротьба на Балканах, що переросла в збройну сутичку між Австро-Угорщиною і Сербією після вбивства Франца Фердинанда. На бік Австро-Угорської монархії стала Німеччина, а Сербію підтримала Антанта. Політичне блокове протистояння перейшло у фазу «гарячої війни» [2]. Міжнародна політика держав перейшла межу загальноприйнятих норм міжнародного права. Воюючі країни відірвали від мирної праці й мобілізували до армії понад 70 млн. чоловік, у тому числі Німеччина – 19,7 % свого населення, Австро-Угорщина – 17,3 %, Франція – 10,5 % [1].

Розрахунок німецького генштабу на короткочасну, блискавичну війну виявилися нереальними. Кровопротитні битви виснажили армії обох коаліцій, а економіка воюючих країн до затяжної війни не була пристосована. В усіх країнах – основних учасниках війни під впливом величезних втрат і породжених війною труднощів розвіювалися шовіністичні настрої та наростало народне невдоволення. Світова війна породила негативні зміни в способі життя народів, економічну розруху, відірвала від господарства мільйони робітників і селян усіх воюючих країн. З ходом війни життєвий рівень населення країн-учасниць значно погіршується, зростає смертність серед цивільного населення. На фронті і в тилу наростали антивоєнні настрої. Виснаження ресурсів воюючих держав, зростаюче громадське невдоволення війною, відсутність рішучих переваг у обох блоків, все більше схиляло сторони глобального протистояння до пошуку шляхів мирного врегулювання. Врешті, перший глобальний конфлікт завершився поразкою держав німецького блоку, 11 листопада 1918 року було підписано Комп'єнське перемир'я. Війна закінчилась повною поразкою Німеччини та її союзників, що не змогли здійснити плани перерозподілу світу й утвердити панівне становище в міжнародних відносинах [1].

Таким чином, Перша світова війна як глобальний міжнародний конфлікт, була спричинена економічними, політичними та соціальними суперечностями між провідними державами світу. Визначення її причин і наслідків допомагає зрозуміти яким чином геополітика впливає на розвиток світу й міжнародні відносини. Ця війна продемонструвала жорстокість, її руйнівний вплив спричинив глибоку цивілізаційну кризу та глобальні зміни у світовій історії.

Подальші дослідження цієї теми мають допомогти засвоєнню уроків історії, щоб запобігти новим глобальним конфліктам.

Список використаних джерел

1. Історія сучасного світу: соціально-політична історія XV – XX століть: Навч.посіб. / Ю.А. Горбань, Б.І. Білик, Л.В. Дячук та ін.; За ред. Ю.А. Горбаня. К.: Знання. 2007. 439 с.
2. Троян С. С. Перша і Друга світові війни у парадигмі еволюції Вестфальського світопорядку // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол.ред. Л.М. Алексієвець. Вип. 23. Тернопіль. Вид-во: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2019. С. 49-60.
3. Троян С. С. Перша світова війна у фокусі «плинної нестабільності»: Міжнародна і внутрішня політика. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 280 с.

Yrolovets V. V.

group 4851, Educational and Scientific Pedagogical Institute
named after V. O. Sukhomlynskyi
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
Vledyourolovets@gmail.com

Buglay N. M.

Doctor of Historical Sciences, Professor of History Department
Educational and Scientific Pedagogical Institute
named after V. O. Sukhomlynskyi
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
buglay@ukr.net

The First World War as a global international conflict

The article analyses the causes of the First World War, which changed the world and became the prologue of major geopolitical changes. The global catastrophe, which began as a regional conflict, involved all the leading powers. The factors that caused the war's impact on the internal life of countries and the evolution of public attitudes towards it are revealed. Particular attention is paid to the impact of the war on the further development of international relations.

Keywords: aggression, military-political alliances, geopolitics, expansion, international relations, militarisation, political goals, world war.

Медулашвілі Т. К.

група 4851,

Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

medulashvili4@gmail.com

Буглай Н. М.

доктор історичних наук, професор кафедри історії

Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

buglay@ukr.net

Зовнішня політика Отто фон Бісмарка в контексті стратегії «реальної політики»

Висвітлюється концепція «реальної політики» через призму політичної діяльності Отто фон Бісмарка. Розглядаються дипломатичні та військові маневри Бісмарка, що знайшли втілення в політичних стратегіях об'єднання Німеччини в ХІХ столітті. Аналізуються основні принципи «реальної політики», зокрема використання сили, маніпуляцій та дипломатії для досягнення національних інтересів.

Ключові слова: Бісмарк, «реальна політика», національні інтереси, війна, альянси, Німеччина.

«Реальна політика» (Realpolitik), як прагматичний і орієнтований на результат підхід до державної політики, існує з давніх часів. Однак її найбільш зразкове і майже досконале втілення приписують німецькому державному і політичному діячу, першому рейхсканцлеру Німецької імперії Отто фон Бісмарку (Отто Едуард Леопольд фон Бісмарк-Шенгаузен). Концепція передбачає відмову від ідеології на користь практичних міркувань, дозволяючи державам укладати і розривати союзи в міру необхідності для просування своїх національних інтересів. Прихильники «реальної політики» розглядають суверенну державу як унітарного суб'єкта, інтереси якого можна досить чітко ідентифікувати. Ці інтереси визначаються в термінах влади і обертаються навколо збереження та посилення міжнародної позиції держави. Однією з

найбільших політичних заслуг Отто фон Бісмарка стало те, що він досягнув внутрішньополітичного консенсусу, створивши федеративну монархію, в якій Пруссія була першою серед рівних, що і дало початок створенню Німецької імперії [1].

Згідно з концепцією «реальної політики» у світі важко вижити, і виживають лише ті, хто не зупиняється ні перед чим: військова та економічна міць мають бути досягнуті за будь-яку ціну. У цьому сенсі Realpolitik – це наука виживання в нашому небезпечному світі. «Єдиною слушною основою великої держави, і цим вона істотно відрізняється від малої, є державний егоїзм, а не романтика...», – стверджував Отто фон Бісмарк, обґрунтовуючи методи своєї політики, що базувалися на прагматизмі, силі та національних інтересах держави [3].

Реальна політика Бісмарка характеризувалася нещадним переслідуванням національних інтересів, часто на шкоду етичним міркуванням. Керівним принципом був державний егоїзм – забезпечення домінування Пруссії, а згодом Німеччини над загальноєвропейськими справами. Збереження і розширення влади диктувало Бісмарку зовнішню і внутрішню політику. Він розглядав дипломатію як інструмент для маніпулювання балансом сил, щоб забезпечити Пруссії роль провідної німецької держави. Врешті, дипломатичні та військові маневри Бісмарка протягом XIX століття змінили європейський політичний ландшафт, а кульмінацією стало об'єднання Німеччини.

Однією з перших демонстрацій Realpolitik Бісмарка стало врегулювання конфлікту в Шлезвіг-Гольштейні. Данський уряд через конституційні зміни 1852 року намагався встановити контроль над спірними герцогствами Шлезвіг і Гольштейн, незважаючи на те, що там переважало німецькомовне населення. Запускається програма культурної «даніфікації» – рідна для багатьох мова витісняється з публічного життя. Бісмарк скористався зростанням націоналістичних настроїв у Німецькій конфедерації, але його справжнім наміром був не лише захист німецького населення. Натомість він прагнув втягнути Австрію в конфлікт, підготувавши підґрунтя для майбутньої конфронтації між двома німецькими державами.

У 1864 році Бісмарк успішно об'єднав Пруссію та Австрію у військовій кампанії проти Данії, забезпечивши швидку перемогу. Данія була не в змозі протистояти об'єднаним силам й поступилася Шлезвігом і Гольштейном. Однак головний хід Бісмарка полягав у післявоєнному врегулюванні конфлікту. Він навмисно розділив управління двома герцогствами – Пруссія контролювала Шлезвіг, а Австрія контролювала Гольштейн, – створивши внутрішній конфлікт, який він згодом використав [2].

Наступний крок Бісмарка продемонстрував його непохитну відданість Realpolitik. Він спровокував конфронтацію з Австрією, змусивши її розпочати

війну в 1866 році. Об'єднавшись з Італією, яка мала територіальні суперечки з Австрією, і стратегічно ізолювавши Австрію, Бісмарк забезпечив швидку перемогу Пруссії. Австро-пруська війна призвела до виключення Австрії з німецьких справ і створення Північнонімецької конфедерації під керівництвом Пруссії. Ця війна стала прикладом стратегії Бісмарка, яка полягала у використанні виваженої агресії та створення альянсів для зміни балансу сил.

Фінальним кроком у об'єднанні Німеччини на основі реальної політики Бісмарка стала франко-пруська війна (1870-1871). Розуміючи, що війна з Францією об'єднає решту німецьких держав під керівництвом Пруссії, Бісмарк маніпулював дипломатичною напруженістю, щоб спровокувати конфлікт й підбурити Наполеона III оголосити війну Пруссії. Війна завершилася вирішальною перемогою Пруссії, кульмінацією якої стало проголошення Німецької імперії у Дзеркальній залі Версаля 18 січня 1871 року. Поразка Франції не лише зміцнила німецьке об'єднання, але й закріпила позицію Німеччини як домінуючої держави в Європі. Ця війна продемонструвала здатність Бісмарка формувати міжнародні події за допомогою стратегічного розрахунку та військової переваги.

Після об'єднання Німеччини Бісмарк перейшов від агресивної експансії до підтримки стабільності в Європі. Його зовнішня політика була спрямована на запобігання війні на два фронти для Німеччини. Для цього він побудував складну систему альянсів, забезпечивши дипломатичну ізоляцію Франції. Його найвизначнішим дипломатичним досягненням стало створення Союзу трьох імператорів (Німеччина, Австро-Угорщина та Росія), а згодом Подвійного та Троїстого союзів, покликаних протистояти французькому впливу.

Реальна політика Бісмарка не була позбавлена суперечностей. Його готовність використовувати обман, війну та політичні маніпуляції піднімає етичні питання про ціну влади. Його політика надавала пріоритет виживанню та розширенню держави, а не моральним міркуванням, посилюючи уявлення про те, що в «реальній політиці» мета виправдовує засоби.

Отже, «реальна політика» Бісмарка забезпечила на певний час німецьку гегемонію, але і продемонструвала неоднозначність силових політики, заснованої на прагматизмі та державному егоїзмі, а також пріоритеті влади над моральними принципами. Хоча його стратегії були високоефективними у досягненні національних цілей, вони також заклали підґрунтя для майбутніх конфліктів та сприяли нестабільності в Європі на початку XX століття.

Список використаних джерел

1. Коломієць А. Є. Етико-філософський аналіз політичної діяльності Отто фон Бісмарка // Гілея: науковий вісник / Збірник наукових праць / Гол.ред. В.М.

- Вашкевич. К.: «Видавництво «Гілея»». 2017. Вип. 119 (№ 4). С. 146–151.
2. Папенко Н., Папенко Є. Отто фон Бісмарк та створення єдиної Німецької імперії // Етнічна історія народів Європи. КНУ імені Тараса Шевченка. Вип. 54. 2018. № 4. С. 109–117.
 3. Speech in the Prussian House of Representatives in Berlin. bismarck-biografie.de. URL: <https://www.bismarck-biografie.de/en/quellen/politische-kommunikation/587-rede-im-preussischen-abgeordnetenhaus-3-12-1850> (дата звернення: 11.03.2025).

Medulashvili T. K.
group 4851,

Educational and Scientific Pedagogical Institute
named after V. O. Sukhomlynskyi
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
medulashvili4@gmail.com

Buglay N. M.

Doctor of Historical Sciences, Professor of History Department
Educational and Scientific Pedagogical Institute
named after V. O. Sukhomlynskyi
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
buglay@ukr.net

Otto von Bismarck's foreign policy in the context of the strategy of "realpolitik"

The concept of "realpolitik" is highlighted through the prism of Otto von Bismarck's political activity. The author examines Bismarck's diplomatic and military manoeuvres, which were embodied in the political strategies of German unification in the XIX century. The basic principles of "realpolitik" are analysed, including the use of force, manipulation and diplomacy to achieve national interests.

Keywords: Bismarck, "realpolitik", national interests, war, alliances, Germany.

Єдин В. В.

група 5851мз,

Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
vital.edin@gmail.com

Буглай Н. М.

доктор історичних наук, професор кафедри історії
Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
buglay@ukr.net

Повоєнне врегулювання «німецького питання» (1945–1949 рр.)

В тезах охарактеризоване «німецьке питання», як одне з головних у відбудові Європи після Другої світової війни. Показані події Берлінської кризи 1948–1949 рр. і блокаду Західного Берліна з боку СРСР та їх наслідки для облаштування повоєнної Німеччини.

Ключові слова: Європа, Німеччина, «німецьке питання», Берлінська криза 1948–1949 рр., блокада Берліна.

Центральне розташування німецьких земель спричинило їхнє втягнення в боротьбу різних політичних сил, що ускладнювало утворення єдиної національної держави, а запізніле об'єднання країни – у другій половині XIX ст. – погіршило ситуацію в Європі. Згодом «німецьке питання» стало розумітися як проблема визначення ролі Німеччини після Другої світової війни в Європі. В цьому сенсі Німеччина постає як країна, яка успішно трансформувалася і її історичний досвід може бути також корисним і актуальним для України.

Важливою проблемою післявоєнних міжнародних відносин було т. зв. «німецьке питання», а саме – доля повоєнної Німеччини. За рішеннями Ялтинської і Потсдамської конференцій Німеччину було поділено на чотири зони окупації, а Берлін – на чотири сектори. Верховна влада належала урядам СРСР, США, Великої Британії, Франції. З командувачів окупаційних військ було утворено Контрольну Раду, яка у своїй діяльності керувалася союзницькими угодами та рішеннями Потсдамської конференції. Виходячи з потреби об'єднати

зусилля для економічної відбудови західнонімецьких земель, у квітні 1946 р. відбулася спільна нарада делегацій американської та британської зон (в ній взяли участь і представники Комуністичної партії Німеччини), на якій було прийнято рішення об'єднати обидві зони у т. зв. Бізонію і створити виборну Двizonaльну економічну раду. Це рішення підтримали всі партії, за винятком комуністів. 2 грудня 1946 р. угода про Бізонію була підписана. У лютому 1948 р. до цієї угоди приєдналася Франція, і Бізонія трансформувалася в Тризонію. Американці боялися, що в центрі Європи може виникнути політична нестабільність, спровокована економічною руїною. Саме тому вони прийняли рішення включити Західну Німеччину до «плану Маршалла». Від нього пролягав прямий шлях до грошової реформи в західних зонах, до нового і справді вирішального кроку в розколі Німеччини. В даному випадку економічні інтереси поєднувалися з політичними міркуваннями. Західні держави розуміли, їм не вдасться одночасно стримувати прибічників державності в Німеччині і СРСР. До того ж і «холодна війна» набирала обертів. Всі ці обставини логічно вели до створення на території західних окупаційних зон стабільної демократичної держави [1, с.280].

Берлінська криза 1948–1949 рр. виникла через те, що у Західній Німеччині була запроваджена нова західнонімецька марка. СРСР спробував утримати Берлін під своїм контролем, але нова валюта залишалася в обігу. 22 червня 1948 р. радянське командування оголосило про проведення грошової реформи вже у своїй зоні окупації повоєнної Німеччини та в районі Великого Берліна. 23 червня 1948 р. західні держави поширили грошову реформу на західні сектори Берліна. У відповідь 24 червня 1948 р. радянська окупаційна адміністрація повністю перекрила залізницю, шляхи, канали та комунікації між зонами окупації й Берліном. Західна частина Берліна, в якій тоді проживало близько 2,5 млн. мешканців, опинилась у блокаді. Основна мета подібних дій з боку СРСР – намагання вести переговори з німецького питання з позиції сили, змусити західні держави відмовитися від планів створення західнонімецької держави. Але у відповідь на це західні країни організували «повітряний міст» між своїми зонами окупації та Берліном. За час кризи в блокованому Берліні вдалося зробити близько 280 тис. польотів (259 щодоби і 25 щогодини 11 перевезти близько 2,3 млн. т. вантажу (третина – продовольство і медикаменти, дві третини – вугілля). Берлінський «повітряний міст» працював у вкрай небезпечних умовах, що призвело до загибелі пілотів – 31 американського і 40 – британських. Але СРСР змушений був визнати неефективність блокади і тому 12 травня 1949 р. скасував всі обмеження зв'язку, транспорту й торгівлі між Берліном і західними землями, а також між західними і східними зонами окупації Німеччини. «Повітряний міст» існував до 30 вересня 1949 р. для створення стратегічних запасів палива,

продовольства медикаментів [2, с.58].

Берлінська криза мала міжнародні наслідки у політичній, ідеологічній, соціально-економічній і військово-стратегічній сферах. За часів Холодної війни поняття «Захід» і «Схід» набули нового змісту. «Захід» означав групу країн, яка орієнтувалася на США, а «Схід» включав країни, підтримувані СРСР. В умовах Холодної війни більшість держав були змушені діяти у фарватері політики наддержав. Цілі зовнішньої політики США й СРСР явно суперечили одна одній, і це не могло не призвести до розколу Європи й усього світу на два конфронтуючі військово-політичні угруповання [3, с. 90].

У червні 1949 р. США, Франція та Велика Британія вирішили створити централізовану окупаційну адміністрацію як перший крок до створення централізованої західнонімецької держави. У вересні 1949 р. були проведені вибори до Бундестагу, а потім, 7 жовтня 1949 р., проголошено створення Федеративної Республіки Німеччина (ФРН). Закінчення блокади Берліна збіглося зі схваленням військовими губернаторами Основного закону ФРН, який був урочисто оприлюднений 23 травня 1949 р. У відповідь СРСР проголосила створення 7 жовтня 1949 р., Німецької Демократичної Республіки (НДР) передавши їй функції управління, але зберігши за собою контрольну комісію. Так відбувся поділ Німеччини на Східну і Західну.

Тож, спробою врегулювання «німецького питання» в повоєнній Німеччині стала Берлінська криза 1948–1949 рр. як один з найгостріших конфліктів початку Холодної війни. Комуністам не вдалося отримати контроль над всім Берліном, що зберегло баланс сил у розділеному місті. Західні держави захистили Західний Берлін, який залишався для жителів Східної Німеччини єдиним способом переїхати до ФРН. Криза пришвидшила політичний поділ Німеччини, що з 1949 до 1990 року існувала у вигляді двох держав – НДР і ФРН, кожна з яких належала до різних військово-політичних блоків.

Список використаних джерел

1. Іваницька О. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002). Навч. посіб. Вінниця: Вид-во «Фоліант», 2003. 560 с.
2. Крушинський В. Берлінська криза 1948-49 // Політична енциклопедія / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім І. Ф. Кураса; редкол.: Ю.Левенець (голова) [та ін.]; [упоряд. Ю. Шаповал]. Київ: Парлам. вид-во, 2011. С.58.
3. Кудряченко А. І. Берлінська криза 1948–1949 років – балансування на межі війни // Актуальні проблеми всесвітньої історії: конфлікти як складова міжнародних відносин. Зб. наук. пр. / за ред. д.і.н., проф. А.І. Кудряченка; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» Київ: Фенікс, 2014. С.88–99.

Yedyn V. V.
group 5851mz,
Educational and Scientific Pedagogical Institute
named after V. O. Sukhomlynskyi
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
vital.edin@gmail.com

Buglay N. M.
Doctor of Historical Sciences, Professor of History Department
Educational and Scientific Pedagogical Institute
named after V. O. Sukhomlynskyi
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
buglay@ukr.net

Post-war settlement of the ‘German question’ (1945-1949)

The thesis describes the ‘German question’ as one of the main ones in the reconstruction of Europe after the Second World War. The events of the Berlin crisis of 1948-1949 and the Soviet blockade of West Berlin and their consequences for the arrangement of post-war Germany are shown.

Keywords: Europe, Germany, ‘German question’, Berlin crisis of 1948-1949, blockade of Berlin.

Балаж А. В.

група Ist1-B22,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кам'янець-Подільський, Україна
ist1b22.balazh@kpnpu.edu.ua

Стахов Б. О.

група Ist1-B22,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кам'янець-Подільський, Україна
ist1b22.stakhov@kpnpu.edu.ua

Опря І. А.

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський, Україна
oprya.ihor@kpnpu.edu.ua

Ева Перон як символ боротьби за гендерну рівність

У статті розглядається роль Еви Перон як символу боротьби за гендерну рівність, аналізуючи її внесок у розширення прав жінок в Аргентині. Водночас висвітлюється, як її діяльність вплинула на сучасний феміністичний рух та уявлення про жіноче лідерство.

Ключові слова: Аргентина, Ева Перон, фемінізм, гендерна рівність.

У середині ХХ ст. народною знаменитістю Аргентини була актриса і друга дружина Хуана Перона – Марія Ева Дуарте де Перон. Будучи першою леді Аргентини, Евіта – так вона була відома широкому загалу – користувалася популярності народу, особливо серед жінок. Їхню прихильність вона здобула тим, що займалася благодійністю та активною політичною діяльністю, яка передбачала захист малозахисених верств населення. Ева Перон прожила досить коротке життя, оскільки померла у віці 33 років, втім її роль у політичному житті Аргентини є досить значною, що й визначає актуальність теми роботи

Відповідно метою статті є дослідити роль Еви Перон як символу боротьби за гендерну рівність, зокрема її внесок у розширення прав жінок в Аргентині, а

також визначити вплив її діяльності на сучасний феміністичний рух і уявлення про жіноче лідерство.

Громадська діяльність Еви Ібаргурен почалася 1943 року після того, як вона почала працювати у профспілці. Потім, у 1944 року, Евіта та Хуан Перон познайомилися на благодійному заході, організованому для допомоги постраждалим від землетрусу. Після чого Перон почав залучати Евіту до свого політичного життя. Зокрема, вона часто була присутня на його зустрічах з політиками та військовими, слухаючи їхні розмови, хоча й не брала в них участі. Її інтерес до політики зростав, адже вона слухала промови Перона і підтримувала його ідеї. У червні того ж року Евіта почала вести щоденну політичну програму, в якій вихваляла досягнення Х. Перона.

Тоді майбутній лідер країни також зміцнював свої політичні позиції, заручаючись підтримкою робітників і військових. У 1944 році він став міністром оборони, а згодом віце-президентом. Однак його політика викликала опір опозиції, і до 1945 року проти нього об'єдналися всі політичні сили. Його звинувачували в нацизмі та демагогії [1. с. 245].

Всупереч твердженням як пероністів, так і антипероністів, Евіта не відігравала значної ролі у подіях 17 жовтня 1944 р. Після одруження з Пероном Евіта стала ще більш значущою постаттю в аргентинському політичному житті.

Згідно з деякими даними, частина політичної верхівки держави не забула її минуле, через що продовжила зневажати Евіту. Зі свого боку, вона вирішила здобути достатньо влади, щоб помститися. Підтвердженням цього є її нібито спроба бути призначеною почесною президенткою Товариства благодійності Ла-Капіталь – посади, традиційно зарезервованої для Першої леді. Коли члени Товариства проігнорували її намагання, невдоволення Еви Перон призвело до того, що вона домоглася захоплення установи урядом. Після чого вирішила створити власну благодійну організацію – Фонд Еви Перон.

У своїх спогадах Евіта висміює таке трактування: «Олігархія ніколи не була ворожою до тих, хто міг би бути їй корисним. Влада і гроші завжди були важливішими за родовід справжнього олігарха. Але істина інша. Я, навчившись у Перона обирати незвичні шляхи, не хотіла слідувати традиційній моделі президентської дружини». Отож, на нашу думку, вона пояснює, що мала вибір: бути такою, як усі аргентинські Перші леді або зробити щось геть інше [6, с. 235].

Спершу образ Еви Перон не був прихильний аргентинському населенню яке звикло бачити Першу леді «за спиною чоловіка». Вона чітко дала це зрозуміти ще під час президентської кампанії – Евіта супроводжувала чоловіка в усіх його поїздках по провінціях, слухала його виступи, а також зверталася до жінок під час мітингу на стадіоні Луна Парк. Фактично, вже через кілька днів після інавгурації Перона вона почала формувати новий образ Першої леді,

зустрічаючись із профспілками тричі на тиждень, відвідуючи робітничі райони, заводи, а також виступаючи на публічних заходах разом із Пероном [4].

Ева Перон активно підтримувала чоловіка під час виборчої кампанії 1946 року, а після його перемоги стала його радницею, керувала міністерствами охорони здоров'я та зайнятості, займалася соціальною роботою, боролася за права жінок і дітей. З 6 червня по 23 серпня 1947 року вона супроводжувала президента в турне Європою та Латинською Америкою, щоб перейняти досвід соціальної допомоги. 9 вересня того ж року було ухвалено закон про виборчі права жінок [2].

8 липня 1948 року заснувала Фундацію Еви Перон, яка будувала лікарні, школи, притулки та надавала допомогу нужденним. 1949 року створила Жіночу пероністську партію та брала участь у розробці нової конституції. 1951 року профспілки висунули її кандидаткою на пост віцепрезидентки, що викликало суперечки. 22 серпня в центрі Буенос-Айреса тисячі прихильників закликали її погодитися балотуватися [3, с. 364].

Висновки. Будучи публічною особою Евіта використовувала свій талант для впливу на народ. Її виступи завжди були наповнені пристрастю, а її риторика – рішучістю та безкомпромісністю. Вона стала голосом перонізму, який лунко відгукувався в серцях простого народу. Навіть коли її здоров'я погіршувалося, вона продовжувала брати активну участь у політичному житті. Вона не просто підтримувала Перона, а й формувала ідеологічний фундамент його руху. Її вплив виходив далеко за межі традиційної ролі Першої леді, роблячи її однією з найвизначніших жінок в історії Аргентини.

Список використаних джерел

1. Adelman J. Reflection on Argentine Labour and the Rise of Peron. Vol. 11, No. 3, 1992 pp. 243-259.
2. Centro de Documentación Histórico del Luna Park. JUAN PERÓN Y EVA DUARTE. Buenos Aires. URL: <https://museoevita.org.ar/centro-de-documentacion/> (дата звернення: 17.03.2025).
3. Dore E., Molyneux M. Hidden Histories of Gender and the State in Latin America. Duke University Press, Durham, USA, 2020. 400 p.
4. Halac R., Cernadas Lamadrid J. C. Eva Perón. Yo fui testigo. Buenos Aires: Perfil, 1986. pp. 113-187.
5. Матвієнко В. Перон Марія Ева Дуарте де. Політична енциклопедія. редкол.: Ю. Левенець (голова), та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. 810 с.
6. Navarro, Marysa. The Case of Eva Perón. Vol. 3, No. 1, Women and National Development: The Complexities of Change (Autumn, 1977), pp. 229-240.

Balazh A. V.
group Ist1-B22,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
Kamanets-Podilskyi, Ukraine
ist1b22.balazh@kpnu.edu.ua

Stakhov B. O.
group Ist1-B22,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
Kamanets-Podilskyi, Ukraine
ist1b22.stakhov@kpnu.edu.ua

Opria I. A.
Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
oprya.ihor@kpnu.edu.ua

Eva Peron as a symbol of the struggle for gender equality

This article examines Eva Perón's role as a symbol of the struggle for gender equality, analyzing her contribution to the empowerment of women in Argentina. At the same time, it highlights how her work influenced the modern feminist movement and ideas about female leadership.

Keywords: Argentina, Eva Peron, feminism, gender equality.

Кучер А. І.

група ІМАІЗ,
факультет історії і міжнародних відносин
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
ndunasenko@gmail.com

Войнаровський А. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри культури,
методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
voinarovskiy95@gmail.com

Заходи по організації комуністичного партизанського руху та підпілля у 1941 р. на території Вінницької області.

У статті розглянуто особливості організації радянського партизанського руху на теренах Вінницької області у 1941 році в умовах окупації. На основі аналізу архівних документів висвітлено реальний стан та умови організації діяльності партизан та міфологізацію даної теми в історичній літературі.

Ключові слова: Друга світова війна, партизани, підпілля, окупаційний режим, диверсії, карально-репресивна діяльність.

Історія партизанського руху періоду СРСР була представлена відшліфованою за відповідними стандартами радянської ідеології. Значний вплив на формування образу «народного месника» у свідомості суспільства відігравали партизанські мемуари, які виходили накладами у сотні тисяч примірників, художніми фільмами випуску 1970 – 1980-х років, виставками музейних композицій. У них описувалися подвиги радянських партизан і всенародну допомогу, підтримку «народних месників».

В «Історії міст і сіл Української РСР: Вінницька область» наголошувалося, що з перших днів війни розпочалася масштабна організаційна робота по формуванню баз партизанського руху, комплектуванню особового складу [1, с.50]. У зв'язку із загрозою окупації області ворогом партійні організації

розгорнули роботу по створенню підпілля. Були сформовані 7 підпільних райкомів партії (із 45 районів області): Теплицький, Джулинський, Монастирищенський, Самгородоцький, Барський, Комсомольський, Чечельницький. Було створено 174 партизанських групи [1, с. 50].

Втім розглядаючи заходи Вінницького обкому КП (б) У та облвиконкому Вінницької області, ми не знайдемо жодної згадки про заходи щодо підготовки партизанського руху. Нагальними були питання проведення мобілізації, підготовки кадрових резервів, формування загонів для боротьби з диверсантами, організацію евакуації. Потрібно наголосити на декількох аспектах розвитку партизанського руху в Україні. Концепція війни «малою кров'ю на чужій території», що панувала напередодні війни, не передбачала існування партизанського руху. Усі партизанські бази було демонтовано [2, арк. 1-2]. Перша згадка на засіданні Вінницького обкому КП (б) У про організацію партизанського руху датується 29 липня, коли обком був за межами окупованої області [2, арк. 3].

Розпорядженням від 8 серпня 1941 р. для організації партизанського та підпільного руху підготовлено дві групи складом у 15 та 11 осіб. Здійснено облік особистих даних з вказівкою прізвища, ім'я по батькові, року народження, національності, партійності, місця народження, службової посади до війни та місце проживання сім'ї. З 26 осіб росіян – двоє, поляків – двоє, євреїв – двоє, українців – двадцять. Особливо наголошувалось на даних щодо сімей, очевидно, які мали би бути заручниками для НКВС [3, арк. 2]. Партійний документ вказує на відмінності між радянською історіографією 1970-х та документом, відмінності досить суттєві – 174 партизанських групи та дві групи за партійним документом під грифом «щільно таємно». З опису реально згадується лише діяльність підпільного райкому у Теплику [1, с. 50].

Але станом на 1941 рік партизанський рух в Україні в основному був представлений погано організованими групами оточених і розбитих загонів Червоної армії. Вони були знищені окупантами і місцевими силами. Частково вимерзли холодною зимою 1941/1942. У результаті навесні 1942 р. залишились лише невеликі загони, які не завдавали значної шкоди окупантам [4].

Іноді диверсантів і розвідників видавало окупантам або знищувало власноруч місцеве населення, яке розуміло, що за кожний склад, міст або комендатуру потрібно буде відповісти всім навколишнім селам [5, с. 48-49]. Підтвердження цьому ми знаходимо у доповіді командира 2-ї Вінницької партизанської бригади імені Сталіна А.Г. Кондратюка: «Ми займалися замиканням телефонних і телеграфних ліній Берлін – фронт. За ці наші дії населення дуже страждало, німці призначали величезні контрибуції, розстрілювали. У нас було зроблено одне замикання на 72 години, яке позбавило

їх зв'язку з центром на 3 доби. За це німці розстріляли 8 чоловік і призначили 40 тисяч контрибуції» [6, с. 323].

Причиною цьому також були антирадянські настрої, що панували у суспільстві, більшість селян ненавиділи комуністичну владу не лише завдяки німецькій пропаганді, а й злочинним заходам уряду на селі [7, с. 55-56]. На початку війни перші виступи в тилу ворога були нечисленними й неорганізованими.

Розходження із загально прийнятими однозначно позитивними оцінками щодо ставлення місцевого населення до радянського партизанського руху ілюструють також численні усні свідчення мешканців Вінниччини, зібрані від очевидців (або зі слів їхніх батьків, родичів, сусідів). Для підтвердження цієї тези наведемо кілька промовистих прикладів. Досить показовим є той факт, що більшість інформаторів відмовилися повідомити своє прізвище, ім'я, по батькові саме через досі існуючий страх перед ще донедавна «єдино правильною» радянською версією партизанщини: «Мати ховала все, ми боялися, боялися і партізан, хотя ми не знали толком, хто то і що, ми боялися неізвиесності, стрілянин, чужинців...Боялися всього...Прийшли партізани, мужики, забирали і грабили, не було ні грошей , нічого...» [8, арк. 4]; «На самому началі війни ми не понимали, хто то такі партизани. Багато людей в селі, як тільки прийшли німці, здавали тих хлопців, бо часто партізани грабили сусідів, до нас не йшли, але я боявся, постійно боявся...» [9, арк. 6]; «Бачила програму про партізан, то там казала жінка, що вони маладци, герої, мама мені інше розказували про цих хлопців, що вони, як приходили, то нада було все ховати і двері зачиняти, а якщо допомгти їм і визнає німець, то біда всьому селі. Ну, то таке, якщо вже в тілівізорі каже, що герої, що помагали, то най його...може й так» [10, арк. 6]; «У нашому селі, в лісі були партизани, оці німці взнали та й спалили всі хати. А як взнали, то окупанти зловили в лісі партизана Підгаєцького, забили його до смерті, а потім підвисили на грушці, щоб не було повадно остальному населенню. Потом і почали ті партизани всьо, забирали продукти, грабили, шкодили... Не знали ми, кому вірити...» [11, арк. 7] тощо.

Отже, партизанський рух на теренах Вінницької області у перший рік німецько-радянської війни є нічим іншим як вигадкою радянських ідеологів, яка була належно рафінована у повоєнний період. Вся діяльність партизан полягала у кращому випадку в переховуванні та виживанні на окупованій території.

Список використаних джерел

1. Історія міст і сіл Української РСР: Вінницька область. – К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1972. – 630 с.
2. Державний фонд Вінницької області (далі – ДАВО). Ф 425. Оп 1. Спр.1. – арк.

3. 29 июля 1941 г. Подпольные организации, партизанские отряды периода Великой отечественной войны 1941 – 1945 годов. Винницкая область. Директивы Совнаркома и ЦК ВКП (б) Партийным и советским организациям прифронтовых областей об организации борьбы против фашистских захватчиков.
3. ДАВО. Ф 425. Оп 1. Спр.2. – арк. 3. 8 августа 1941 г. Подпольные организации, партизанские отряды периода Великой отечественной войны 1941 – 1945 годов. Винницкая область.
4. Ніколаєць Юрій, Щербатюк Володимир, Партизанський рух в Україні на початку війни: розвінчання міфів // День. – 2000. – 5 травня.
5. Гогун А. Сталинские коммандос. Украинские партизанские формирования, 1941–1944 / А. Гогун. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2012. – 527 с.
6. Жизнь в оккупации. Винницкая область. 1941–1944 гг. / сост. В.Ю. Васильев, Р. Ю. Подкур, С.Д. Гальчак, Д. Байрау, А. Вайнер. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2010. – 856 с.
7. Чайковський А.С. Невідома війна: (Партизанський рух в Україні 1941-1944 рр. мовою документів, очима історика.). – К.: Україна, 1994. – 255с.
8. Рукописний фонд навчально-наукової лабораторії з етнології Поділля факультету історії, права і публічного управління імені Михайла Коцюбинського (далі – РФ ННЛЕП ФІППУ ВДПУ). Фонд «Діти війни» (далі – Ф.ДВ-32). Оп.1. Спр.213 : Марія, 1930 р. н.; с. Жабелівка, Вінницького р-ну, Вінницької обл. Записав: Пенішкевич Олег, студент ІЕП ВДПУ (інститут історії, етнології і права, далі – ІЕП), 2015 р. 6 арк.
9. РФ ННЛЕП ФІППУ ВДПУ. Ф. ДВ-32. Оп.1. Спр. 25 : Павлюк Михайло Васильович, 1941 р. н., с. Юрківці, Могилів-Подільського р-ну, Вінницької обл. Записала : Мардигіза Юлія, студентка ІЕП ВДПУ, 2015 р.10 арк.
10. РФ ННЛЕП ФІППУ ВДПУ. Ф.ДВ-32. Оп.1. Спр. 231 : Жінка, 1931 р. н.; с. Лозовата, Липовецького р-ну, Вінницької обл. Записав: Дем'яненко Катерина: студентка ІЕП ВДПУ, 2015 р. 6 арк.
11. РФ ННЛЕП ФІППУ ВДПУ. Ф.ДВ-32. Оп.1. Спр. 42 : Нужнова Надія Савівна, 1929 р. н., с. Курилівці, Жмеринського р-ну, Вінницької обл. Записав: Ліщишена Катерина, студентка природничо-географічного факультету ВДПУ, 2015 р. 8 арк.

Kucher A. I.
group 1MAIZ,
faculty of history and international relations
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
Vinnytsia, Ukraine
ndunasenko@gmail.com

Voynarovskiy A. V.
PhD (History), Associate Professor of the Department of Culture,
Methods of Teaching History and Special Historical Disciplines
Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyi
Vinnytsia, Ukraine
voinarovskiy95@gmail.com

Measures to organize the communist partisan movement and underground in 1941 in the Vinnytsia region

The article considers the peculiarities of the organization of the Soviet partisan movement in the Vinnytsia region in 1941 under the occupation. Based on the analysis of archival documents, the real state and conditions of the organization of partisan activity and the mythologizing of this topic in the historical literature are highlighted.

Key words: World War II, guerrillas, underground, occupation regime, sabotage, punitive and repressive activities.

Маслянко Д. П.

група 1МАІП,
факультет історії і міжнародних відносин
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
masliankodenys@gmail.com

Войнаровський А. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри культури,
методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
voinarovskiy95@gmail.com

Особливості радянської релігійної політики на Вінниччині по завершенню Другої світової війни

У статті здійснено дослідження особливостей та принципів політики сталінського тоталітарного режиму на теренах Вінниччини по завершенню Другої світової війни. Розглянуто підходи до контролю над діяльністю конфесій, подвійні стандарти у ставленні до різних релігійних громад.

Ключові слова: сталінський тоталітаризм, релігія, конфесія, атеїзм, Вінницька область, релігійні культи, російська православна церква.

Взаємини між комуністичним тоталітаризмом та релігією є надзвичайно актуальною темою, адже сталими ці відносини назвати не можна, у них простежувалася тенденція «гойдалок» від відвертого винищення до пошуку компромісів, які були пов'язані як правило у утилітарними моментами та політичною кон'юктурою. Одним з таких етапів які викликають значний інтерес є період після Другої світової війни та його практики на теренах Вінниччини.

Завершення 1920-х – початок 1930-х років стали етапом форсованої побудови соціалізму сталінського взірця. Цілком очевидно, що у майбутній державі про жоден формат існування будь-якої конфесії питання не розглядалося. Реалізуючи план винищення Церкви, сталінський режим у всій

повноті виправдав формат тоталітаризму.

Зламним у відносинах між більшовицькою державою і соціальним інститутом Церкви стає 1929 р. З цього моменту ідеологія і практика відокремлення релігії від держави і суспільства, змінюються на доктрину тотальної ліквідації Церкви усіма доступними засобами. на всесоюзній нараді в ЦК ВКП(б). Друга п'ятирічка оголошувалася «безбожницькою» [1, с. 45-47].

Сталінський тоталітаризм у боротьбі з Церквою мобілізував усі державні інституції та підконтрольні режиму організації. Для репресивної системи притягнення священика до відповідальності у вигаданих, фальсифікованих злочинах лише заохочувалось. Адже це була додаткова підстава потім дискредитувати особу духовного стану перед громадськістю та розгорнути ще раз агітацію проти Церкви. Нагадаємо, що уже з встановлення комуністичного влади духовенство перебувало у соціальній категорії позбавленців. Потужний винищення релігійності було справою закладів освіти на всіх рівнях, культурного-просвітницького штурму під координацією Спілки войовничих безбожників (СВБ) [2, с. 105-105].

Втім антирелігійна кампанія зустріла спротив значної частини подолян, звісно в умовах потужного терору з боку силових відомств він мав пасивний характер, але відзначимо і окремі акції активного Опору, що проявилось у захисті священиків, збереженні від руйнування та «перепрофілювання» храмів, відвідування служб. Однією з форм антикомуністичного протесту стала практика «катакомбної» церкви та створення численних сектантських організацій. Ще одним видом протесту стає поширення листівок антикомуністичного характеру, різноманітних молебних служб[2,с. 107].

Характерною рисою репресивних практик сталінізму була давня імперська традиція – «поділяй і володарюй». Органами НКВС усіяло розпалювалися конфлікти як всередині кліру конфесій так і розпалювалася міжконфесійна ворожнеча. Особливістю Подільського краю була поліконфесійність, що було пов'язано з етнічними характеристиками, і як один із засобів боротьби була пропаганда міжетнічної ворожнечі та дискредитації вірян одних громад проти інших[1, с.49].

Класичною ознакою були подвійні стандарти, формально проголошувалася свобода совісті та віросповідання, але на практиці на це не лише не зважали, але й використовували як серйозну підставу для дискримінації чи фізичної ліквідації. Ситуація загострилася після прийняття сталінської конституції 1936 р., коли подоляни апелювали до її положень, але лише зазнавали репресій[3, с.106].

Підсумовуючи зазначимо, що у 1930-х роках на теренах Поділля комуністичний режим практично винищив служителів церкви як духовну та

інтелектуально-організаційно основу життя вірян, загнавши в глибоке підпілля. Але цілком викоринити почуття віруючих не вдалося, що яскраво продемонструвала доба нацистсько-румунської окупації краю[4, Арк.205].

Ситуація докорінно змінюється у роки війни між нацистською Німеччиною та СРСР. Сталінізм у боротьбі за виживання був змушений вдатися до серйозних поступок у сфері ідеології та здійснити максимальну кількість заходів щодо консолідації радянського суспільства у боротьбі проти Німеччини. Однією з таких сфер стає релігійне життя. 4 квітня 1942 року в Москві на Великдень на одну ніч був відмінено комендантську годину. Оголошення по радіо про це відбулося за кілька годин до служб, які пройшли в умовах світломаскування і на яких були присутні по оцінці НКВС до 85 тисяч чоловік[5, с. 360].

14 вересня 1943 при РНК СРСР було створено Раду у справах Російської православної церкви (РСРПЦ), а 19 травня 1944 року — Раду у справах релігійних культів (РСРК), на які покладалися завдання здійснення взаємодії між урядом і, відповідно, Московською Патріархією та «релігійними об'єднаннями мусульманського, юдейського, буддійського віросповідань, вірмено-григоріанської, старообрядницької, греко-католицької, католицької та лютеранської церков і сектантських організацій». Ради повинні були розробляти проекти відповідних законодавчих актів і постанов уряду, спостерігати за виконанням законодавства про культу, Ради мали в республіках, областях і краях своїх уповноважених[6, с. 72].

Хоча Положення «Про порядок відкриття церков» від 28 листопада 1943 року й «Про порядок відкриття молитовних будинків релігійних культів» від 19 листопада 1944 року припускали багатоступеневість і тривалість процедури відкриття нових культових установ, відкриті на зайнятої німцями території установи культу після відновлення радянського режиму на даній території реєструвалися як «фактичні діючі» і, як правило, не зачинялися. У 1946 році на території СРСР налічувалося 10547 соборів, церков і молитовних будинків, у тому числі в РРФСР — 2816 церков, молитовних будинків і соборів[7, с. 173].

З 1 січня 1946 року тариф на електроенергію для всіх релігійних установ був різко знижений: з 5,5 руб. до 1,65 руб. за кВт-годину. Розпорядженням № 1637 від 24 лютого 1947 року Рада міністрів СРСР зобов'язала Міністерство торгівлі постачати продовольчими товарами учнів і викладачів духовних навчальних закладів усіх конфесій нарівні з державними світськими навчальними закладами[5, 419].

З початку 1948 року розпочалося посилення антирелігійної політики. Спочатку воно торкнулося неправославних релігійних організацій. У квітні 1948 року Рада у справах релігійних культів розіслала своїм уповноваженим на місцях інструкцію, в якій повідомлялося, що Рада «категорично пропонує припинити

будь-яку реєстрацію релігійних громад» [8, с.63].

Контроль держави над релігійними громадами у Вінницькій області здійснювався наступним чином, окреме, можна сказати привілейоване ставлення було по відношенню до парафій православної церкви. Відповідальним від Вінницького обкому КП(б)У був призначений Уповноважений Ради по справам православної церкви по Вінницькій області Л. Франчук [4, Арк.12].

У документі датованому 31 серпня 1946 р. «Про наявність церковно-сектантського елементу на території області та характер проведення ними антирадянської діяльності» зазначалося наступне:

«Територія Вінницької області засмічена великою кількістю церковно-сектантського елементу, який має широку мережу духовенства і пресвітерсько-проповідницького апарату проводить серед населення активну релігійну роботу, вербуючи нових членів громади, особливо серед молоді. Реакційна частина церковно-сектантського елементу, прикриваючись релігійною діяльністю проводить активну антирадянську роботу, спрямовану на зрив партійно-державних заходів, а також до шкідництва та саботажу в колгоспах. До початку Великої Вітчизняної війни на території області діючих церковних парафій не було. Окупантами після зайняття Вінницької області було відкрито 840 церков. В період окупації на території Вінницької області існувало дві духовних єпархії: українська автокефальна, що нараховувала 215 парафій,, які обслуговували більше 150 священників, і автономна слов'янська єпархія, в юрисдикції якої знаходилося 230 парафій з 169 священниками. Окрім того, половина області перебувала під румунською окупацією, де верховним релігійним органом була «Духовна православна консисторія Трансністрії» (м. Тирасполь). До складу цієї консисторії входило повітових благочинь: Тульчинське, Жмеринське, Могилів-Подільське, Бершадське та Ямпільське, на чолі яких були поставлені священники з Румунії. Повітові благочиння об'єднували 4-5 районних благочинь, на чолі яких були також румунські священники. Апаратом Духовної консисторії в 22 районах Вінницької області було відкрито близько 400 церков, які обслуговували 250 священників. Більшість священників на окупованій румунами території пройшли 3-місячні курси консисторії в Одесі. Діяльність церковних громад була спрямована на підтримку окупаційної влади, тому єпископи звертались до вірян із профашистськими закликами та наклепом на радянську владу. Румунська консисторія організувала серед кліру конкурси на кращі проповіді. Автокефальне духовенство, що було основою українських націоналістів та однією із форм «протягування» націоналістичних ідей в маси, окрім профашистських читали також націоналістичні проповіді. Деяка частина духівництва співпрацювала з окупаційними каральними органами, зраджуючи партійно-радянський актив. [4, Арк.207]

На території області функціонує 827 парафій, які мають 682 церкви і 135 молитовних будинків. До окупації 60 приміщень використовували з суспільно-просвітницькою метою (школи, клуби тощо). Активними вірянами є понад 16 500 людей. Церкви обслуговує 421 священник і 13 дияконів. Серед очільників церкви: архімандритів – 2, протоієреїв – 93, ігуменів – 4, ієромонахів – 23, священників / ієреїв – 299, з них 154 мають середню і вищу спеціальну духовну освіту, 14 – вищу педагогічну, 59 – середню педагогічну, 18 – загальну технічну, 22 – загальну середню. За стажем релігійної служби духовенство розподілялося наступним чином: до 5 років – 209 осіб, від 5 до 30 років – 187 осіб, більше 30 років – 38 осіб. Під час окупації значно зросла кількість священників. Із 421 священників прийняли рукопокладання 157. Серед них – значна кількість тих, хто до війни працював вчителем. Так, священник Ковальчук Павло ще до війни закінчив педагогічний інститут і заочно авіаційний інститут, працював інспектором Вінницького Району [4, Арк. 208].

Усі інші конфесії були відокремлені від православних, і цей сегмент контролював Уповноважений Ради по справах релігійних культів при Раді Міністрів ССРСР по Вінницькій області Шумков. У звіті вказували на існування та боротьбу за виживання конфесій – Римо-католицької церкви, Юдейських громад, Християн євангельської віри (ХЄВ) /П'ятидесятники/, Адвентисти – реформісти, П'яцуни, Духобори, Богомоли, Єговісти, Червонодраконівці, Монахи, Вільні Християни, Інокентіївці, Іоніти, Скопці, Апокаліпсисти, Вільні християни. Обком партії неодноразово наголошував щодо необхідності глибокого посилення науково-атеїстичної пропаганди та антирелігійної роботи серед населення[9, Арк. 12-14].

Таким чином, можна констатувати, що до релігійних течій, які опинились в найбільш сприятливій ситуації після війни, належить, насамперед, Руська православна церква. «Право на існування» отримали інші конфесії. Досить помітною була політика більш лояльного ставлення до православних та відверто ворожого до інших конфесій.

Список використаних джерел

1. Войнаровський Анатолій; Жмуд, Наталка; та Гребеньова, Валентина (2024) «Переслідування християнських конфесій на українському Поділлі протягом 1930-х років», *Ocasional Papers on Religion in Eastern Europe: Vol. 44: Вип. 7*, 4.
2. Войнаровський Анатолій. Спілка безвірників України як інструмент винищення релігії у 1930-х роках (на прикладі Вінниччини).// Уманська старовина. Вип.11. / 2024 С. 103-116.
3. Зінько І. Ю. Антирелігійна політика радянської влади на Поділлі у повоєнний

період.// Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. 21. Серія : Історія : Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. П.С. Григорчука. Вінниця, 2013. 304 с./С. 154 -158.

4. Державний архів Вінницької області. Ф. 136. Оп. 13. Спр.105. Арк. 205.
5. Войналович В.А. Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940-1960-х років : політологічний дискурс. К. : Світогляд, 2005. С. 742.
6. Панченко П.П. Релігійні конфесії в Україні в контексті історизму. К. : Український центр духовної культури. 2003. 134 с.
7. Кальниш Ю.Г. Державно-церковні відносини: світова практика і досвід України // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. 1991. № 1. С. 171-180.
8. Державно-церковні відносини: світовий досвід і Україна (історико-політичний аналіз): Монографія / За ред. І.І. Тимошенка. К. : Вид-во Європейського університету, 2002. 136 с.
9. Державний архів Вінницької області. Ф.136. Оп. 30. Од. 3б. 180. 131 арк.

Maslyanko D. P.

group 1MAIP,

faculty of history and international relations

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi

State Pedagogical University

Vinnytsia, Ukraine

masliankodenys@gmail.com

Voynarovskiy A. V.

PhD (History),

Associate Professor of the Department of Culture,

Methods of Teaching History and Special Historical Disciplines

Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyi

Vinnytsia, Ukraine

voinarovskiy95@gmail.com

Peculiarities of Soviet religious policy in the Vinnytsia region after the end of World War II

The article studies the features and principles of the policy of the Stalinist totalitarian regime in the Vinnytsia region after the end of World War II. It examines approaches to control over the activities of denominations, double standards in

relation to different religious communities.

Keywords: Stalinist totalitarianism, religion, denomination, atheism, Vinnytsia region, religious cults, russian orthodox church.

УДК 94:351.746.1(477):323.22(477.44) «1948»

Нежид Д. С.

група ІМАІЗ,

факультет історії і міжнародних відносин
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
dimaneghed@gmail.com

Войнаровський А. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри культури,
методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
voinarovskiy95@gmail.com

Боротьба органів державної безпеки УРСР з антирадянськими проявами в 1948 р. на Вінниччині

У статті розглядаються та аналізуються заходи органів державної безпеки УРСР у боротьбі з антирадянськими проявами на Вінниччині після закінчення Другої світової війни. Розглядається опір населення та фальсифікація кримінальних справ з політичних мотивів радянською таємною міліцією та розгортання репресій проти населення та кваліфікація цих виступів як кримінальних злочинів.

Ключові слова: державна безпека, кримінальний злочин, антирадянська діяльність, сталінський тоталітаризм, УРСР, Вінницька область.

Період завершення Другої світової війни позначився загостренням кризових явищ і це було об'єктивно зумовлено колосальними людськими втратами, занепадом економіки та зростанням злочинності у боротьбі людей за виживання. Вінницька область становила особливий край, який зазнав значних спустошень

у ході війни. У частини населення це викликало невдоволення і відповідні антирадянські настрої, які переслідувалися місцевими структурами міністерства державної безпеки як кримінальні злочини. Загострення соціально-господарських та побутових проблем стали чинником, що зумовив зріст кримінальної злочинності та протестів з боку українців у повоєнний період.

Аналізуючи ступінь дослідження проблеми, зауважимо, що наявними є нечисельні праці які стосуються проблем боротьби з кримінальною злочинністю на території повоєнної УРСР. Дані аспекти розглядалися у працях М. Геруса [1], О. Шеремети[2], В. Шаламова[3], В. Россіхіна[4], А. Гурова[5].

Закінчення війни та перші повоєнні роки не стали очікуваним покращенням життя, яке багато хто пов'язував із закінченням війни. Відновлення комуністичної влади виразно підкреслило соціально-економічну неефективність державного управління сільським господарством, переважну більшість якого на Вінниччині становили колгоспи. Фактична відсутність оплати селянської праці обумовила її низьку продуктивність. З іншого боку, жорсткий тоталітарний тиск та загроза репресій створювали безвихідну ситуацію та стагнацію для більшості мешканців краю. Даний період характеризують як відбудову, але доречно вести мову про повоєнне виживання та загострення кризових явищ. За роки війни суттєво зменшилося доросле чоловіче населення, що теж позначилося на якості та характері життя мешканців Вінниччини.

Наявність кризових явищ у Вінницькій області ілюструють доповідні записки, довідки органів управління МДГБ по Вінницькій області про ліквідацію повстанських та кримінальних банд на території області підготовлений для партійного керівництва краю[9, Арк1-2.].

Зокрема у доповідній Вінницькому обкому КП (б) У зазначалося, що у 1948 р. на території Вінницької області мали місце активні ворожі прояви у формі: «терористичних актів та замахів на життя радянського і партійного активу на селі – 6 випадків; диверсійних актів з метою вивести з ладу та пошкодити сільськогосподарські машини та молотильні агрегати – 5; підпали колгоспних будівель і житла партійних активістів – 12; розповсюдження анонімних антирадянських документів терористичного і повстанського характеру – 7; інші активні антирадянські прояви». У зв'язку з цим було розгорнуто проведення агентурно-оперативних заходів Управлінням МГБ Вінницької області та викрито наступні активні ворожі прояви: «8 лютого 1948 року о 21 годині пострілом з вогнепальної зброї важко поранений голова сільської ради села Кукавка Яришівського району Слободянюк Іван Савович, кандидат в члени ВКП (б).» Слідством встановлено, що Слободянюк був поранений мешканцем села Кукавка Рахманько Олександром Васильовичем на підґрунті прагнення помститися за те, що мати Рахманько у 1946 р. за ініціативою Слободянюка була

виключена з колгоспу за невироблені мінімум трудоднів. Рахманько був заарештований та засуджений[9, Арк. 3].

29 січня 1948 року у нічний час невідома група осіб пробралися через вікно до клубу села Кунки Гайсинського району, зняли зі стін всі портрети, плакати, транспаранти і пошматували їх, а також викрали всі віконні шибки. У результаті розслідування злочинці були встановлені, ними виявилися мешканці села Кунка – Могила Григорій Омелянович, Римар Микита Тимофійович, та Кавун Іларіон Артемович. Дані особи заарештовані та засуджені[9, Арк.3].

З 21 по 26 серпня 1948 року у с. Чапаєвка Погребищенського району під час обмолочування зерна до молотилки «МК 1100» разом зі снопом було подано шматок заліза. У результаті цього молотилка була виведена з ладу і простояла більше доби. У результаті проведених заходів було встановлено, що молотилка виведена з ладу колгоспницею Харьковою Катериною Михайлівною. Харькова з 1942 по 1945 рік перебувала у Німеччині, затримувалася гестапо і тричі була допитаною. При розслідуванні з'ясовано і доведена приналежність її до агентури німецької контррозвідки. Про обставини її вербування Харькова розповіла, що весною 1944 року вона була завербована співробітником гестапо у якості агента, для виявлення серед росіян тих осіб які проводять роботу проти німців. Диверсійний акти здійснила наче тому, що не хотіла працювати на молотарці. Харькова засуджена[9, Арк.4].

30 липня 1948 року в колгоспі імені Хрущова, села Маянів Тиврівського району у молотарку зі снопом був поданий молоток. У результаті пошкодження барабана молотарка була тимчасово виведена з ладу. Злочинець не встановлений[9, Арк.3].

Вночі 26 липня 1948 року у с. Нападівка Комсомольського району, невідома особа проколола два ската колгоспного вантажного автомобіля, а в ніч 1 липня з підготовленої до роботи жатки було знято три деталі. У результаті проведених заходів було встановлено, що ця шкідницька робота була здійснена жителем цього ж села, колишнім поліцаєм Богuzем Спиридоном Антоновичем, що був родичем колишнього голови колгоспу виключеного з ВКП (б) Білоуса. Богузь заарештований і засуджений[9, Арк. 4].

У ніч на 26 липня 1948 р., в приміщенні сільської ради с. Рахнівка, Гайсинського району, у тій частині, яка зайнята під квартиру головою колгоспу, членом ВКП (б) – Антонюком Іваном Софроневичем виникла пожежа, унаслідок якої згорів соляний дах будинку. Злочинець не встановлений, окрім цього випадку в області мали місце ще 11 випадків підпалу будинків партійно-радянського активу села, але злочинці у всіх випадках не були знайдені[9, Арк 4.].

5 липня 1948 р. до Вінницької міської ради поштою надійшла анонімна

листівка, із закликами до колгоспників виступати проти колгоспного ладу і бойкотувати участь в жнивах. Аналогічні листівки надійшли до партійних організацій Херсона. Унаслідок проведених оперативно-розшукових заходів автор листівок встановлений. Ним виявився учень 7 класу села Нижче-Ольчедаєво, Яришівського району Цільмак Петро Юхимович. Цільмак в період окупації проживав у вказаному селі. Його мати мала побутові зв'язки з румунськими жандармами, його батько перебував в полоні у румун. Цільмак заарештований та засуджений[9, Арк. 5].

8 липня 1948 р. на адресу голови колгоспу с. Ставки, Джулинського району члена ВКП (б) Шимко К. Г. надійшов анонімний лист, у котрому автор попереджував Шимко, що якщо він не змінить своє ставлення до колгоспників у період жнив, його будинок буде спалено. У результаті проведених агентурно-оперативних заходів встановлено, що автором цього листа є донька колишнього куркуля – Кружилко Ганна Яківна. Кружилко притягнута до кримінальної відповідальності[9, Арк.3].

26 квітня 1948 р. на вітрині, поблизу редакції районної газети у м. Яришів, була виявлена листівка терористично-повстанського характеру. Автор закликав населення здійснити теракт над секретарями Яришівського райкому партії і над іншим сільським активом Яришівського району, а також закликав боротися проти колгоспів, закінчувалася листівка вивалюваннями Гітлера. Вжитими заходами розшуку, автор листівки встановлений. Ним виявився Волошин Федір Іванович, 1931 р. народження. Мати Волошина за походженням з родини куркулів: її батько і два брата розкуркулені та вислані за межі району. Брат батька Волошина у 1928 р. був засуджений до 10 років позбавлення свободи, як учасник СВУ. Брат Волошина антирадянськи налаштований. Волошин заарештований та засуджений[9, Арк.5].

У доповідній підготовленій заступником начальника управління МГБ по Вінницькій області полковником Булгаковим вказувалося, що в окремих випадках працівники МГБ ще не викрили і не заарештували авторів та поширювачів анонімних документів антирадянського характеру[9, Арк.6].

Аналізуючи даний масив документів можна зробити наступні висновки – в області нагніталася обстановка зростання загрози діяльності антирадянських елементів та демонструвалося затяге старання місцевих керівників МГБ продемонструвати свої зусилля у боротьбі з цим явищем. Якщо до політичних акцій опору сталінізму можна віднести підпали осель партійного та радянського активу та анонімні листи з антирадянською риторикою, то псування сільськогосподарської техніки навряд чи було спланованою акцією. Радше говорити про недбалість та халатність або ж інші мотиви. Але й ці правопорушення намагалися кваліфікувати і здійснювали це як державні

злочини за статтями 541 – 5414 КК УРСР «державна зрада» різного рівня тлумачення. Задля нагнітання ступеня провини та міри відповідальності фактично у всіх розслідуваннях вказується наявність організованих структур, як правило сімейної спорідненості, що передбачало відповідальність родичів.

Список використаних джерел

1. Герус М.М. Кримінальне середовище в УРСР у післявоєнний період (1945-1958 рр.): історико-правова характеристика./Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. № 5. Т.1. с. 26-34.
2. Шеремета О.В. До питання про становище дітей в Україні в перші повоєнні роки (1946-1950 рр.). Історії України: Маловідомі імена, події, факти: зб. статей. К., 1998. Вин. 3. С. 70-78.
3. Шаламов В. Нариси злочинного світу. Збірн. пр.: у4т. Т. 2. Львів, 1998. 576 с.
4. Россіхін В.В. Питання правового статусу та режиму утримування різних категорій ув'язнених у пенітенціарних установах СРСР у 1937-1953 рр. Держава та регіони. Серія: Право. 2012. №2(36). С. 194-201.
5. Гуров А.І. Кримінальний професіоналізм і боротьба з ним. К: Прогрес, 1993. 96 с.
6. Войнаровський Анатолій, Жмуд Наталка. Вінниччина завершального періоду другої світової війни 1944–1945 рр.: соціально-господарське становище//Історія & Археологія. Спецвипуск. 1944 рік: європейський та український вимір подій. 2024. 80 с. /С.7 – 15.
7. Державний архів Вінницької області. Ф. Р.2355 Оп. 8. Спр. 1. 174 арк.//Статистичне управління Вінницької області. Відділ сільського господарства. Річний звіт по колгоспам за 1944 р. 178 арк.
8. Войнаровський А.В., Мазур І.В. Окремі аспекти життя населення Вінниччини на початковому етапі Другої світової війни 1939 – 1941 рр.// Вінниччина: минуле та сьогодення. Красезнавчі дослідження. Матеріали XXVII Всеукраїнської Вінницької наукової історико-краєзнавчої конференції. 7 – 8 жовтня 2016 р. Вінниця, 2016. С. 319 – 324.
9. Державний архів Вінницької області. Ф. П.136. Оп. 29. Спр.185. 102 арк.//Вінницький обком КП (б) У Доповідні записки, довідки органів МГБ про ліквідацію повстанських та кримінальних банд на території області.

Nezhyd D. S.
group 1MAIZ,
faculty of history and international relations
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University
Vinnytsia, Ukraine
dimaneghed@gmail.com

Voynarovskiy A. V.
PhD (History),
Associate Professor of the Department of Culture,
Methods of Teaching History and Special Historical Disciplines
Vinnytsia State Pedagogical University
named after Mykhailo Kotsyubynskyi
Vinnytsia, Ukraine
voinarovskiy95@gmail.com

The struggle of the state security bodies of the Ukrainian SSR against anti-Soviet manifestations in 1948 in the Vinnytsia region

The article examines and analyzes the measures of the state security bodies of the Ukrainian SSR in the struggle against anti-Soviet manifestations in the Vinnytsia region after the end of World War II. The resistance of the population and the falsification of criminal cases for political reasons by the Soviet secret police and the deployment of repressions against the population and the qualification of these protests as criminal crimes are considered.

Keywords: state security, criminal offense, anti-Soviet activity, Stalinist totalitarianism, Ukrainian SSR, Vinnytsia region.

Герасименко О. А.

група 1 МАІП,
факультет історії і міжнародних відносин
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
gerasimenko.oleksandr.istor@gmail.com

Войнаровський А. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри культури,
методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
voinarovskiy95@gmail.com

**Протиставлення «правильного» радянського українця «ворогам народу»
на сторінках журналу «Перець» 1943 – 1956 рр.**

Анотація: У статті досліджуються механізми пропаганди через засоби масової інформації, зокрема через сатирично-гумористичний журнал «Перець» у період з 1943 по 1956 роки. Аналізується використання радянською владою методу протиставлення «правильного» українця «ворогам народу» для створення соціальних стереотипів, маніпулювання громадською думкою та підтримки ідеологічного контролю.

Ключові слова: протиставлення, «правильний» українець, «ворог народу», сатирично-гумористичний журнал «Перець», радянська пропаганда.

Радянська влада активно використовувала засоби масової інформації як інструмент ідеологічного впливу. Особлива роль, в контексті радянської пропаганди, належала сатирично-гумористичним виданням.

Метою даної статті є аналіз ролі сатирично-гумористичного журналу «Перець» у формуванні образу радянського українця та ворогів народу, дослідження методу їх протиставлення, що використовувався в період 1943–1956 років.

Дослідження методів радянської пропаганди допомагає зрозуміти механізми маніпуляції громадською думкою та ідеологічного впливу, які

залишаються актуальними й до сьогодні.

Радянська влада, як зазначав І. Дзюба, прагнула виховати нову людину, руйнуючи традиційні структури життя та спрощуючи людські зв'язки. Це передбачало звільнення особистості від соціальних забобонів і впровадження класового мислення, а також створення нових соціально-культурних стимулів і міфології, що перетворювалася на нову релігію. На думку дослідника нова людина уявлялася як особа, вільна від релігійних забобонів і буржуазної моралі, з колективістською свідомістю, соціальною активністю, раціональністю та здатністю до творення пролетарської культури [89].

Безумовно, засоби масової інформації завжди відігравали провідну роль у формуванні ідеологічного впливу на суспільство та особистість, і радянське керівництво, варто відмітити, активно і успішно використовувало дану функцію.

Сатирично-гумористичним виданням на теренах Радянського Союзу відводилося особливе місце у пропаганді радянського способу життя та маніпулюванні соціальними стереотипами. К. Єремєєва стверджує, що в радянському суспільстві гумор виконував роль зброї для викорінення недоліків і приниження ворогів. Офіційний політичний гумор слугував формою повсякденного спротиву, стимулюючи соціальну активність як альтернативу реальному опору, знімаючи напруженість у суспільстві через сміх [5 с.28].

У цьому контексті сатирично-гумористичний журнал «Перець» не був винятком і як справжній радянський часопис повною мірою долучився до формування нормативних образів, які мали служити ідеологічним моделям радянського суспільства.

Цілком логічно, що основні наративи журналу «Перець» під час Другої світової війни були пов'язані з мобілізацією населення на боротьбу з ворогом. Контент журналу був спрямований на підтримку радянського патріотизму та висміювання ворогів-нацистів. Яскравим прикладом такої пропагандистської сатири став малюнок Б. Фрідкіна [91 с.1], на якому зображена могутня постать радянського солдата-партизана, який підмітає мітлою із багнетів дружки нацистів та їхню символіку. Підпис під малюнком «Буде і на нашій вулиці свято!» відображає віру у беззаперечну перемогу та закликає до боротьби із загарбниками. Очевидно, що радянська пропаганда формувала образ українця як борця за радянську владу, зосереджуючи увагу на важливості радянської ідентичності над українською. Відсутність етнічних символів підкреслювала цю ідею, нав'язуючи думку, що "справжній" українець підтримує радянську владу і ненавидить її ворогів.

У протизагаді «справжньому» українцю в журналі друкується вірш А. Малишка «От собака – так собака» Головним персонажем вірша є «п'яний поліцай», який співпрацює з німецькими окупантами. Він зображений як

зрадник, що «спить в ограбленій хатині», мародер та морально занепада особа. Поліцай виступає жорстоким прислужником окупантів «Німець віша – він допоможе, Німець б'є – він теж». Автор порівнює поліцай із собакою, підкреслюючи його покірність і рабську поведінку. «Ворог народу» постає не лише як колаборант, а й як нікчемна істота, що втратила людську гідність і викликає емоційну відразу. У вірші відсутній позитивний герой, але окреслюється образ «справжнього українця», який не зраджує свій народ, зневажає окупантів і поліцаїв, а також бореться проти загарбників [106 с.4].

По завершенні Другої світової війни контент сатирично-гумористичного журналу «Перець» змінив акценти, переходячи від боротьби з нацистами до нових ворогів, проте зберіг чорно-білу риторичку, що розділяє людей на «правильних радянських українців» і «ворогів народу».

Як зазначає науковиця К. Єремєєва, в повоєнні часи тематика журналу «Перець» головним чином була присвячена післявоєнній відбудові, яка мала прославляти позитивного героя і робити акцент на спадковості героїзму: спочатку військового, а потім – трудового [5 с.88].

До прикладу, художник В. Литвиненко в останньому номері журналу за 1945 рік зобразив «старий рік» в образі досвідченого солдата у касці та з автоматом, а «новий рік» представлений в образі усміхненого молодого робітника з кельмою у руці, який зачухе рукави, аби приступити до відбудови країни. Репліка солдата «Я своє діло зробив: над Берліном прапор Перемоги підніс, мир завоював. Тепер починай ти. З Новим роком, з миром, з першим роком п'ятирічки!» звучить як заклик до нового фронту, а саме до відбудови країни. Варто зазначити, що обидва персонажі втілюють образ «правильного» українця та символізують важливість військової служби та праці на благо країни. Підтекст малюнка безальтернативний: якщо ти не такий, то ти «ворог народу» [107 с.1].

Велика кількість карикатур та фейлетонів у засобах масової інформації були присвячені недолікам у сільському господарстві. Оскільки журнал «Перець» був сатиричним виданням, він був покликаний викривати негативні явища, які заважали успішній відбудові країни, а саме бюрократію, ледарство, нехлюйство. Так у дописі Ю. Мокреєва «Вітрогон» автор зобразив типове протиставлення між «правильними» українцями, які є працьовитими і чесними та негативними персонажами, що втілюють ледарство та кумівство. На колгоспних зборах було викрито, що Савка Дудник, родич голови, обіймає дві посади «зав пекарнею» та «завклубом» при цьому отримує велику кількість трудоднів і фізично не напружується, лише «горобцям дулі дає». Громада була обурена такою поведінкою: «ми оремо, косимо, ми скиртуємо, в барабан подаємо, а воно здорове, як дуб, ходить по селу і насіння полускує!». Голова колгоспу

намагається захистити свого родича проте виносить резолюцію, яка подобається громаді: «Дудник стопроцентний ледар, нахлібник і вітрогон». Відповідну резолюцію допоміг прийняти «папірець з району», що виявився суворою доганою, яку отримав голова колгоспу «Троянда» через свого родича. Не оминув автор фейлетону провідної ролі комуністичної партії, яка «усе бачить, все знає, і кожному ділу дає правильний напрямок» [109 с.6].

Дослідник П. Бринько зазначає, що «у сільському господарстві одним з основних недоліків було управління колгоспами та радгоспами «зверху», що не давало їм права самим планувати виробництво з урахуванням клімату та своїх фізичних можливостей» [91].

Ця проблема досить яскраво висвітлювалася на шпальтах сатиричного часопису. Художник В. Гливенко на обкладинці травневого номеру журналу проілюстрував масштаб бюрократизації радянської системи управління сільським господарством. Голова колгоспу, який би мав керувати господарством, змушений вести нескінченне листування з різними інстанціями, оскільки його стіл «завалений» різними «відношеннями» - офіційними паперами, які потребують негайної відповіді та звітів, а не реальної організації роботи на ланах та фермах. У даному випадку позитивний образ голови колгоспу протиставляється бюрократичній системі, яка сковує роботу керівника, не даючи йому управляти господарством, та породжує безмежну звітність, яка не має ніякого практичного значення. Промовистим є підпис під малюнком: « Ех, не такого відношення вимагає сільське господарство!». Дивно, що радянська влада не розгледіла у цьому зображенні критики радянської системи управління [110 с.1].

Таким чином, сатирично-гумористичний журнал «Перець» відіграв важливу роль у радянській пропаганді, створюючи стійкі ідеологічні стереотипи. За допомогою карикатур, гумористичних фейлетонів та інших дописів у журналі радянська влада конструювала образ «правильного» українця - відданого прихильника радянського ладу та ганьби ворогів народу. Часопис виконував не стільки розважальну, скільки політичну функцію, закріплюючи ідеологічні меседжі в масовій свідомості громадян. Аналіз цих матеріалів дозволяє зрозуміти вплив радянської пропаганди на суспільство та її тривалі наслідки.

Список використаних джерел

1. Бринько П. С. Відновлення сільського господарства України у повоєнний період (1945 – 1953 pp.) URL: <https://surl.li/hxydng> (дата звернення 16.01.2025).
2. Гливенко В. Л. Ех, не такого відношення вимагає сільське господарство! Перець. 1948 №10 с.1

3. Дзюба І. М. Пастка. Тридцять років зі Сталіним. П'ятдесят років без Сталіна. Київ: Криниця, 2003. 141 с.
4. Єремєєва К. А. Бити сатирою: журнал «Перець» в соціокультурному середовищі Радянської України. Харків: Раритети України, 2018. 200 с.
5. Литвиненко В. Г. З Новим роком! Перець. 1945 №23-24 с.1
6. Малишко А. С. От собака – так собака. Перець. 1943 №1(13) с.4
7. Мокреєв Ю. О. Вітрогон. Перець. 1947 №1 с.6
8. Фрідкін Б. М. Буде і на нашій вулиці свято! Перець. №1(13) 1943 с.1.

Herasymenko O. A.
group 1 MAHL,

Department of History and International Relations
Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi
Vinnytsia, Ukraine
gerasimenko.oleksandr.istor@gmail.com

Voinarovskiy A. V.
PhD (History),

Associate Professor of the Department of Culture,
Methods of Teaching History and Special Historical Disciplines
Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyi
Vinnytsia, Ukraine
voinarovskiy95@gmail.com

Contrasting the “proper” soviet Ukrainian to the “enemies of the people” on the pages of the magazine Perets (1943–1956)

Abstract: The article examines the mechanisms of propaganda through mass media, particularly via the satirical and humorous journal Perets during the period from 1943 to 1956. It analyzes how the Soviet authorities utilized the method of contrasting the “proper” Ukrainian with the “enemies of the people” to create social stereotypes, manipulate public opinion, and sustain ideological control.

Keywords: contrast, “proper” Ukrainian, “enemy of the people,” satirical and humorous magazine Perets, Soviet propaganda.

Кропивницький Д. І.

1 МАП,
факультет історії і міжнародних відносин
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
kdm140286@gmail.com

Жмуд Н. В.

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри культури,
методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
zmudnatalka@gmail.com

Антирелігійна пропаганда на сторінках сатирично-гумористичного журналу «Червоний Перець»: огляд за 1932 рік

У статті простежується проведення антирелігійної пропаганди в УРСР у 1932 р. на сторінках сатирично-гумористичного періодичного видання «Червоний Перець».

Ключові слова: антирелігійна пропаганда, УРСР, журнал «Червоний Перець», 1932 рік.

Одним із стратегічних векторів сталінського тоталітарного режиму була антирелігійна політика, яка посилилася в роки Голодомор-Геноциду 1932-33 рр. Важливим джерелом для з'ясування причин і наслідків дій більшовицької влади проти релігії та церкви є вивчення діяльності офіційних засобів масової інформації, які завжди ефективно формували світогляд у потрібному ідеологічному ключі.

Ефективну роль у конструюванні радянських наративів, зокрема позитивного образу комуністичної влади і відповідно негативних внутрішніх та зовнішніх ворогів, відіграв сатирично-гумористичний часопис «Червоний Перець» (далі – ЧП). Саме завдяки сміховій мові його контент завжди був зрозумілим і популярним серед широких мас населення.

Мета статті – простежити проведення антирелігійної пропаганди в УРСР у

1932 р. на сторінках сатирично-гумористичного періодичного видання «Червоний Перець».

У сатиричних публікаціях релігію, церкву, духовенство та вірян представлено лише в негативних конотаціях, передусім, як пережиток минулого, гальмо прогресивного розвитку молодого радянської держави і ворожий табір до більшовицької ідеології.

Карикатури представляли священнослужителів у світлі куркульських пособників, поширювачів антикомуністичних ідей, саботажників тощо. До прикладу, їх часто звинувачували у зриві хлібозаготівель та невиконанні річного сільськогосподарського плану (текст «Божественні агітатори») [ЧП, 1932, № 7, С. 6].

Вірян, які продовжували відвідувати церкву, зображали як відсталіх громадян і промовисто протиставляли освіченим атеїстам, закликали категорично відмовитися від християнських атрибутів й символів (молитви, хрести, ікони) тощо.

На сторінках часопису систематично гостро критикується місцеве керівництво колгоспів за лояльне ставлення до різних представників християнських конфесій: «Знайомтесь, голова колгоспу – Микита Бичок. Божий бичок: з одного боку у нього – церковний староста, з другого – штундистський пресвітер. Шукав він ще католицького ксьондза, але не знайшов. Доведеться компенсувати себе двома куркулями Бондаренками. З того часу почалося «Нове життя», не життя, а масляниця». І заклик автора фейлетону: «Колгоспнику! Нещадно жени з червоних ланів своїх білих бичків, «святих» поліцаїв, куркулячих прихильників» (текст «Про білого бичка») [ЧП, 1932, № 7, С. 11].

У журналі ЧП церковники змальовуються також в контексті провокаторів розпалювання антирасистських настроїв (карикатура «Слова і діла») [ЧП, 1932, № 8-9, С. 11].

В площині порівняння з релігією як опіумом для народу зображено, до прикладу, ворожий захід в образі «лицемірного буржуазного парламентаризму» (памфлет «Меса святого духа») тощо [ЧП, 1932, № 17-19, С. 11].

Застосовувавши всі можливі форми соціального тиску (моральне знущання, притягнення до кримінальної відповідальності, фізичне знищення тощо), вже на початок 1930-х рр. духовенство було практично знищено як соціальна категорія або перейшло у підпільну діяльність.

У 1932-33 рр. сатиричний журнал ЧП лише посилив антирелігійну пропаганду та формування атеїстичних настроїв. Особливо гостра критика торкнулася українського селянства, яке насильницькій колективізації відповіло наймасовішим в Радянському Союзі опором, що й змусило владу влаштувати Голодомор-Геноцид.

Список використаних джерел

1. Войнаровський А., Жмуд Н. Сатирично-гумористичний журнал «Червоний Перець» як джерело відображення повсякденного життя радянської України: аналітичний огляд за 1932 рік. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія: Збірник наукових праць. Вінниця. Вип. 49. С. 82-90.
<https://doi.org/10.31652/2411-2143-2024-49-82-90>
2. Червоний Перець. URL:
https://www.perets.org.ua/%D0%96%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C_1932_07/?page=4 (Дата звернення: 16.03.2025)
3. Червоний Перець. URL:
https://www.perets.org.ua/%D0%96%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C_1932_08-09/?page=1 (Дата звернення: 16.03.2025)
4. Червоний Перець. URL:
https://www.perets.org.ua/%D0%96%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C_1932_17-18/?page=1 (Дата звернення: 16.03.2025).

Kropyvnytskyi D. I.

1 MAIP,

Faculty of History and International Relations

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi

Vinnitsia, Ukraine

kdm140286@gmail.com

Zhmud N. V.

PhD (History),

Associate Professor, Associate Professor of the Department

Of Culture, Methods of Teaching History and Special Historical Disciplines

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi

Vinnitsia, Ukraine

zmudnatalka@gmail.com

Anti-religious propaganda on the pages of the satirical and humorous magazine «Chervony Perets»: a review of 1932

The article traces the conduct of anti-religious propaganda in the Ukrainian SSR in 1932 on the pages of the satirical and humorous periodical "Chervony Perets".

Keywords: anti-religious propaganda, Ukrainian SSR, magazine «Chervony Perets», 1932.

УДК 94:355.355((47+57):438.1)''1939''

Будниченко Ю. С.

І МАІП,
факультет історії і міжнародних відносин
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
gypz42@gmail.com

Жмуд Н. В.

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри культури,
методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
zmudnataalka@gmail.com

Окупація Червоною армією Східної Польщі в 1939 році: передумови, перебіг, результати

У статті охарактеризовано передумови, перебіг та результати окупації Червоною армією Східної Польщі у 1939 році.

Ключові слова: Східна Польща, СРСР, Пакт Молотова-Ріббентропа, окупація, Червона армія, 1939 рік.

Політична ситуація напередодні Другої світової війни була складною і напруженою, зокрема через укладення Пакту Молотова-Ріббентропа між Радянським Союзом та нацистською Німеччиною у серпні 1939 року. Ця угода передбачала, що обидві держави утримаються від військових дій одна проти одної протягом наступних десяти років. Однак, важливішим аспектом цього пакту був таємний протокол, який визначав сфери впливу держав-учасниць у Східній Європі. Згідно з цим протоколом, Німеччина та СРСР поділили території Польщі, Литви, Латвії, Естонії, Фінляндії та Румунії, що фактично заклало основу для окупації цих країн [1].

Актуальність теми нашого дослідження полягає в тому, що вивчення

воєнних дій Червоної армії на першому етапі Другої світової війни дозволяє простежити причинно-наслідкові зв'язки подальших подій цієї війни та її ролі у формуванні нового післявоєнного світового порядку.

Мета статті – охарактеризувати передумови, перебіг та результати окупації Червоною армією Східної Польщі у 1939 році.

Комуністичний режим прагнув не лише зміцнити свою владу в країні, але й поширити соціалістичні ідеї за її межами, створити союзників у боротьбі проти капіталізму. Нагальна потреба в ресурсах також грала ключову роль у зовнішній політиці СРСР. Індустріалізація, розпочата наприкінці 1920-х років, вимагала значних витратних матеріалів, тому були потрібні нові джерела сировини для підтримки економічного зростання. Територіальне розширення теж стало важливим елементом радянської політики, оскільки дозволяло створити буферні зони проти можливих агресорів, зокрема, з боку Німеччини [2].

Укладення Пакту Молотова-Ріббентропа дозволило Гітлеру розпочати війну проти Польщі з підтримкою СРСР, що в свою чергу вивільняло радянські сили для подальшої експансії на захід.

Взаємодія між радянськими та німецькими військами під час вторгнення у Польщу сприяла успішній реалізації військових планів обох країн-агресорів. На момент переходу Червоною армією польського кордону 17 вересня 1939 року, Німеччина, яка почала наступ 1 вересня, вже захопила Західну та Центральну Польщу.

Наступ Червоної армії відбувався у декількох напрямках по всій лінії кордону переважно механізованими танковими дивізіями, адже стратегічна доктрина СРСР покладала великі надії на використання саме танкових військ. Польська армія, зайнята боротьбою з німецькими агресорами на заході, не змогла дати належну відсіч окупантам на сході [3].

Радянська пропаганда намагалася виправдати вторгнення подаючи його як «звільнення українського і білоруського населення від польського гніту».

Одним з перших важливих стратегічних пунктів став Білосток, розташований на північному сході Польщі. Радянські війська здійснили швидкий наступ, обійшовши польські укріплення, що дозволило їм зайняти місто вже на початку операції.

А 22 вересня 1939 року вже було захоплено Львів, одне з найбільших міст Західної України, що мав вагоме економічне та культурне значення [4].

Після завершення військових дій у Польщі обидві країни мали чітке уявлення про нові кордони, що виникли внаслідок їхнього вторгнення. У жовтні 1939 року були затверджені нові межі впливу.

Радянська влада на анексованих територіях активно розгорнула масштабні репресії з метою ліквідувати будь-які прояви опору.

Одночасно розпочалась кампанія з «пролетаризації» місцевого населення, що мало на меті не лише економічну експлуатацію нових територій, але й зміцнення радянського контролю через соціальну трансформацію місцевого населення.

Одним із найжорстокіших аспектів радянської політики стали депортації, які розпочалися практично одразу після встановлення контролю над новими територіями. Влада масово виселяла до Сибіру польське населення, особливо з прикордонних регіонів і сіл, що були визнані небезпечними з огляду на можливий опір.

Депортації не обмежувалися лише польським населенням, що призвело до серйозних демографічних змін в регіоні. Під удар потрапили також українці, білоруси та представники інших національностей, яких радянська влада вважала небезпечними.

Соціальні наслідки репресій були катастрофічними, адже більшість поляків пережили глибоку травму, оскільки втратили не лише свої домівки, але й зв'язки зі спільнотою та ідентичність. Як протидія терору та асиміляційним процесам на окупованих територіях формувалися польські, українські та білоруські національні підпільні рухи.

Список використаних джерел

1. Німецько-радянський пакт. Holocaust Encyclopedia | United States Holocaust Memorial Museum. URL: <http://surl.li/lspgcj> (Дата звернення: 24.11.2024)
2. Терещук Г. 80 років тому Червона Армія «визволила» Західну Україну. Історик Ярослав Грицак про ті події і реакцію людей. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30168312.html> (Дата звернення: 24.11.2024)
3. 17 вересня 1939-го Червона армія почала «визвольний похід» на західноукраїнські землі. АрміяInform – Інформаційне агентство АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/09/17/17-veresnya-1939-go-chervona-armiya-pochala-vyzvolnyj-pohid-na-zahidnoukrayinski-zemli/> (Дата звернення: 20.11.2024)
4. Вступ радянських військ у Львів: очікування та страхи (побоювання)| Інтерактивний Львів. Інтерактивний Львів. URL: <https://lia.lvivcenter.org/uk/themes/reherit/enter/> (Дата звернення: 24.11.2024).

Budnychenko Y. S.

1 MAIP,

Faculty of History and International Relations

Vinnytsia State Pedagogical University

named after Mykhailo Kotsiubynskyi

Vinnytsia, Ukraine

kdm140286@gmail.com

Zhmud N. V.

PhD (History),

Associate Professor, Associate Professor of the Department of Culture, Methods

of Teaching History and Special Historical Disciplines

Vinnytsia State Pedagogical University

named after Mykhailo Kotsiubynskyi

Vinnytsia, Ukraine

zmudnatalka@gmail.com

**The occupation of Eastern Poland by the Red Army in 1939: prerequisites,
course, results**

The article describes the prerequisites, course, and results of the occupation of Eastern Poland by the Red Army in 1939.

Keywords: Eastern Poland, USSR, Molotov-Ribbentrop Pact, occupation, Red Army, 1939.

Полянська А. С.

1 МАП,

факультет історії і міжнародних відносин
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
anastasiaaapolianska@gmail.com

Жмуд Н. В.

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри культури,
методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
zmudnataalka@gmail.com

Фортеці і замки Поділля XIV – XVII ст.: історіографічний огляд

У статті представлено основні праці, присвячені дослідженню фортець і замків Поділля XIV – XVII століть, зокрема, розглядаються ключові напрямки та тенденції вивчення цієї теми.

Ключові слова: історіографія, Поділля, замки, фортеці, XIV – XVII ст.

Фортеці та замки Поділля XIV – XVII століть є важливими об'єктами історичної та культурної спадщини регіону. Їх роль у захисті території, збереженні політичної стабільності та розвитку місцевих земель неодноразово ставала темою наукових досліджень.

Метою цієї статті є аналіз історіографії досліджень оборонних споруд Поділля зазначеного періоду.

Широкий спектр питань археології та фортифікації, зокрема дослідження середньовічних і ранньомодерних фортифікацій Поділля, представлені у збірниках матеріалів «Археологія & Фортифікація України» міжнародних науково-практичних конференцій Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника за 2016 [1], 2019 [2], 2022 [3] роки. Значна частина матеріалів присвячена реконструкції історичних фортець, характеристиці їхніх архітектурних форм та функціональних змін упродовж століть.

Ключовими у вивченні еволюції фортифікаційного мистецтва є праці О. А. Пламеницької [5], присвячені середньовічній архітектурі західних регіонів України. Авторка зосереджує свою увагу на архітектурних і конструктивних особливостях фортець Поділля, урбаністичному розвитку містобудування регіону. Роботи глибоко аналізують роль фортифікаційних комплексів у соціально-політичному житті регіону.

Процеси урбанізації та розвиток фортифікацій Поділля висвітлюються у збірнику матеріалів конференції «Міста і містечка Поділля від доби Середньовіччя до початку XX ст.». Також представлені результати досліджень щодо впливу соціально-економічних змін на фортифікаційні споруди та містобудування [4].

Аналізу типології оборонних замків, їхнім конструктивним елементам, хронології розвитку оборонних технологій присвячена праця Юхима Сіцінського «Оборонні замки Західного Поділля XIV – XVII століть» [6].

Серед дослідників-краєзнавців Поділля варто відзначити Ю. А. Ролле, який зосередився на вивченні фортифікаційних споруд України, що мали стратегічне значення в контексті взаємодії між Польщею, Молдовою та іншими сусідніми державами [7]. У своїх дослідженнях Ролле торкнувся не лише архітектури цих фортець, а й їхньої ролі у військових конфліктах та політичних відносинах між країнами на перехресті культур і державних інтересів.

Наукові праці, присвячені фортецям і замкам Поділля XIV – XVII ст., охоплюють різні аспекти, починаючи від типології та архітектурних особливостей фортифікаційних споруд до їхніх функцій у соціально-політичному контексті.

Розвиток історіографії за останні десятиліття демонструє поступове зростання уваги до архітектурних та соціально-економічних аспектів фортифікацій, а також до використання новітніх методів дослідження.

Список використаних джерел

1. Археологія & Фортифікація України: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції / [редкол.: О.О. Заремба (відп. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2016.
2. Археологія & Фортифікація України: збірник матеріалів IX Міжнародної науково-практичної конференції / [редкол.: О.О. Заремба (голова) та ін.]. Кам'янець-Подільський: ФОП Буйницький О. А., 2019.
3. Археологія & Фортифікація України: збірник матеріалів XI Всеукраїнської наук.-практ. конференції / редкол.: О. О. Заремба (голова) та ін. Кам'янець-Подільський: ФОП Панькова А. С., 2022.
4. Міста і містечка Поділля від доби Середньовіччя до початку XX ст.:

матеріали наук. конф. 24-25 верес. 2015 р./ Вінниц. обл. краєзн. музей. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016.

5. Пلامеницька О. А. Початок мурованого оборонного будівництва на Поділлі // Архітектурна спадщина України. Вип. 1. Київ, 1994, С. 39-57.
6. Сіцинський Є. Оборонні замки Західного Поділля XIV-XVII ст. (історично-археологічні нариси). Київ, 1928.
7. Zameczki Podolskie na Kresach Multańskich. T. 1, Kamieniec nad Smotryczem. Warszawa; Kraków, 1880.

Polianska A. S.

1 MAIP,

Faculty of History and International Relations

Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi

Vinnytsia, Ukraine

anastasiaapolianska@gmail.com

Zhmud N. V.

PhD (History),

Associate Professor, Associate Professor of the Department of Culture,

Methods of Teaching History and Special Historical Disciplines

Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi

Vinnytsia, Ukraine

zmudnataalka@gmail.com

Fortresses and castles of Podillia, 14th-17th centuries: a historiographical review

The article presents the main works devoted to the study of fortresses and castles of Podillya of the XIV-XVII centuries, in particular, the key directions and trends of the study of this topic are considered.

Keywords: historiography, Podillya, castles, fortresses, XIV- XVII centuries.

Рябуха О. С.

група 1 МАІА,
факультет історії і міжнародних відносин
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
8ar@kosmotech.com.ua

Криворучко О. І.

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
krivoruchkoa62@gmail.com

Відновлення податків на теренах УРСР після вигнання нацистів у 1943 - 1944 рр.

Анотація: У статті досліджуються особливості відновлення радянською владою діяльності фіскальної системи в умовах Другої світової війни на теренах України. Зокрема розглянуто механізми принципів оподаткування населення в період триваючих військових дій, створення системи привілеїв для окремих категорій населення, спроби диференціації податків у регіональному вимірі та врахування певних особливостей окремих областей УРСР

Ключові слова: УРСР, податки, фіскальна система, колгоспи, одноосібники, норми прибутковості, пільги, воєнний стан.

У міру відновлення радянської влади на теренах України після вигнання нацистів держава здійснювала заходи з відновлення системи оподаткування та заготівель сільськогосподарської продукції. Відновлювалася система яка діяла у передвоєнні роки. На колгоспи поширювалася система прибуткового оподаткування, що застосовувалася в передвоєнний період. Водночас державні органи, списавши з усіх колгоспів попередню заборгованість за податковими зобов'язаннями, надавали економічно слабким із них пільги щодо обсягів і термінів сплати податків. Одним із основних фіскальних зобов'язань у післявоєнний період був сільськогосподарський податок, принципи якого базувалися на тих же засадах, що й у довоєнний період війни[1, с.325].

Разом з тим, у чинний закон про сільськогосподарський податок Указом Президії Верховної Ради СРСР від 3 червня 1943 р. було внесено зміни, якими держава намагалася впорядкувати оподаткування колгоспників та одноосібників шляхом ліквідації невідповідності, що існувала на цей час, між збільшеними прибутками від продажу продуктів на базарі (у зв'язку зі зростанням цін) і податковим обкладанням. Поряд з нормами прибутковості були переглянуті й ставки сільськогосподарського податку, оскільки попередні ставки обкладання за новими нормами прибутку могли перетворити прогресивну шкалу обкладання в пропорційну. Внаслідок цього сума податку з колгоспників й одноосібників, які мали вищі прибутки від свого господарства, збільшилася. Нарахована сума податку в середньому на одне господарство одноосібника була в 1945 р. майже в два рази більшою, ніж на господарство колгоспника, і в три рази більшою, ніж на господарство робітників і службовців[2, с.9].

Раднарком та облвиконкоми одержали право змінювати середні норми – для окремих областей, а обласні – для окремих районів та населених пунктів на 30% у бік зменшення або збільшення. Крім того, облвиконкомам було надано право районні норми прибутковості змінювати для окремих населених пунктів у тих же межах у бік збільшення або зменшення залежно від віддалі даного пункту від ринків збуту й розмірів ринкових прибутків колгоспних дворів від продажу сільгосппродукції[3, с.2].

Постановою Раднаркому УРСР від 30 березня 1943 р. «Про ставки воєнного податку з колгоспників та одноосібників у Ворошиловградській та Харківській областях на 1943 р.» середньообласні ставки воєнного податку були встановлені, зокрема, у Ворошиловградській області в сумі 350 крб., Харківській – 300 крб. При цьому облвиконкоми одержали право диференціювати ставки податку для окремих районів у межах від 150 крб. до 600 крб., виходячи з середньообласної ставки, а також знижувати ставку податку, встановлену для певного району та окремих населених пунктів залежно від їхнього економічного стану, відстані від ринків збуту й розміру ринкових прибутків від продажу сільгосппродуктів, та зовсім звільняти від сплати воєнного податку населення найбільш постраждалих від окупації населених пунктів. На 1944 р. у відповідності з постановою Раднаркому УРСР від 15 лютого 1944 р. «Про середньообласні ставки воєнного податку з колгоспників і одноосібників на 1944 рік» їх розміри встановлювалися для Ворошиловградської області – 320 крб., Харківської – 300 крб., Чернігівської, Сумської, Полтавської, Вінницької, Кам'янець-Подільської, Кіровоградської – 260 крб., Запорізької, Сталінської, Дніпропетровської, Київської, Житомирської, Миколаївської – 240 крб., Волинської, Ровенської – 220 крб. Виходячи з середньообласних ставок, облвиконкоми встановлювали ставки податку з колгоспників та одноосібників для окремих районів з

урахуванням тих же факторів, про які йшла мова вище. Слід зауважити, що платниками податку в 1944 р. були визначені сільські мешканці не лише визволених до 1 січня 1944 р. територій (для них кінцевим терміном сплати податку встановлювалося 15 травня), а й тих регіонів, які передбачалося звільнити в 1944 р. (з кінцевим терміном сплати податку 15 жовтня)[4, с. 428].

Ще один податок, який у післяокупаційний період війни сплачувала значна частина селян, був податок на неодружених, одиноких та малосімейних громадян. Як уже зазначалося, вперше цей податок було введено у 1941 р. для неодружених, одиноких та бездітних чоловіків у віці від 20 до 50 років і жінок у віці 20–45 років. А у 1944 р. контингент платників цього податку розширювався за рахунок малосімейних громадян, котрі мали одну і дві дитини. Колгоспники та інші громадяни, які були платниками сільськогосподарського податку, незалежно від розміру прибутку сплачували цей податок за наступними ставками: бездітні – 150 крб., ті, хто мав одну дитину – 50 крб., ті, хто мав дві дитини – 25 крб. Бездітні робітники та службовці, які працювали і проживали в сільській місцевості, сплачували цей податок у розмірі 6% від заробітку, за наявності однієї дитини – 1% від заробітку, двох дітей – 0,5% від заробітку [5, с.391].

Від цього податку повністю звільнялися наступні категорії сільських жителів: жінки, які одержували допомогу від держави на утримання дітей незалежно від їх кількості, громадяни, в яких діти загинули на фронтах війни, дружини солдатів та молодшого командного складу Червоної армії[1, с.337].

У зв'язку з запровадженням воєнного податку та переглядом норм прибутковості по сільськогосподарському податку відпала необхідність у культжитлозборі як самостійному податковому платежі, і з другої половини 1943 р. його для сільського населення було скасовано[1, с.341].

З інших державних податків мешканці українського села сплачували тільки податок на коней в одноосібних господарствах, причому на західні області УРСР він не поширювався. А з комплексу місцевих податків селяни сплачували разовий збір на базарах з продажу продуктів свого підсобного господарства, предметів власного виробництва та особистих речей. Ставки разового збору встановлювалися для окремих регіонів у залежності від цін на продукти, що склалися на базарах, від постачання товарів та інших економічних показників. У період війни ставки разового збору були значно підвищені у зв'язку з різким зростанням цін на сільськогосподарську продукцію. З одержаних від разового збору сум 10% відраховувалися на потреби управління, експлуатації та благоустрою базарів, а 90% надходили у відповідні місцеві бюджети[4, с.501].

Одним із елементів податкового навантаження на селянство залишалося самообкладання. Як уже зазначалося, воно декларувалося як форма добровільної

участі сільського населення у господарсько-культурному будівництві на селі, насправді ж, отримавши правове оформлення, стало обов'язковою формою оподаткування. Відмінністю від державних податків було лише те, що рішення про його проведення та цілі ухвалювалися на загальних зборах мешканців села, а ставки визначалися на державному рівні у таких розмірах: для господарств колгоспників, робітників, службовців, кооперованих кустарів та ремісників, які постійно проживають у сільських місцевостях, – до 20 крб.; для одноосібних господарств та господарств інших некооперованих категорій сільських мешканців залежно від володіння земельною ділянкою та робочою худобою – від 40 до 75 крб. Одержані шляхом самообкладання кошти дозволялось використовувати лише на прокладання та ремонт доріг; на будівництво та ремонт шкіл, житла для педагогічного персоналу, мостів, криниць, лазень; на громадські протипожежні заходи; на ремонт лікарень, хат-читальень та інших культурних закладів. За спеціальним рішенням уряду в роки війни 75% коштів самообкладання направлялося на покриття навчальних та господарських витрат шкіл, що перебували на сільському бюджеті[5, с. 396].

На визволеній від нацистських окупантів території України застосовувався особливий порядок оподаткування. Зокрема, згідно з наданими союзним урядом правами, РНК УРСР своєю постановою від 30 березня 1943 р. «Про проведення в 1943 р. державних і місцевих податків і зборів в містах і районах Ворошиловградської та Харківської областей» скасував з населення звільнених від окупантів районів недоїмки за попередні роки по всіх державних і місцевих податках і зборах. У 1943 р. від сплати всіх державних і місцевих податків і зборів звільнялися члени сімей (господарства) військовослужбовців, партизанів, громадян, які загинули або пропали безвісти під час окупації, якщо в сім'ї (господарстві) не залишилося працездатних, а також громадян, в яких під час окупації було повністю знищене господарство. Пільги не надавалися вищеназваним категоріям, якщо стосовно їх існували дані про компрометуючу поведінку під час окупації. На додаток до пільг, передбачених чинним законодавством, облвиконкоми знижували державні й місцеві податки і збори в межах до 50% громадянам, які зазнали збитків під час окупації, залежно від їх розміру. Оподаткування тих категорій населення, які повинні були сплачувати податки повністю або на пільгових умовах, здійснювалося лише через місяць після вигнання загарбників[2, с.11]. У подальшому зазначені пільги поширювалися на сільське населення визволених від окупантів інших регіонів України. Так, лише по сільськогосподарському податку сім'ям військовослужбовців упродовж січня – вересня 1944 р. було надано пільг на суму 158 млн крб. Сумарне податкове навантаження було різним як для окремих категорій сільських мешканців України, так і для селянських господарств у

межах кожної категорії.

Таким чином, відновлена податкова система після вигнання окупантів зберігала свої пріоритети. Зокрема це проявлялося у більш посиленому тиску на одноосібників по відношенню до колгоспників. Передбачалася глибша диференціація норм прибутковості селянських господарств для обкладання їх податком залежно від економічних особливостей областей, районів та населених пунктів. У післяокупаційний період в УРСР значно зросла кількість господарств, які користувалися пільгами по сільськогосподарському податку. Основні пільги надавалися сім'ям військовослужбовців та інвалідам війни, громадянам похилого віку, у господарствах яких не було працездатних членів сім'ї. Ще одним основним податковим платежем, який сплачували в означений період селяни, був воєнний. Облвиконкомом було надано право звільняти повністю або частково від сплати усіх або окремих державних і місцевих податків та зборів з населення в окремих населених пунктах, які найбільше постраждали від окупації.

Список використаних джерел

1. О. Перехрест. Українське село в 1941 – 1945 рр.: економічне та соціальне становище. Монографія НАН України. Інститут історії України/Черкаси: ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2011 668 с.
2. Войнаровський Анатолій, Жмуд Наталка. Вінниччина завершального періоду другої світової війни 1944–1945 рр.: соціально-господарське становище. Історія & Археологія. Спецвипуск. 1944 рік: європейський та український вимір подій. 2024. С.7 – 15.
3. Петро Нати́кач (м. Житомир) Податкова система в українському селі другої половини 40-х – початку 50-х рр. XX ст.: мовою документів / Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2016. №3. <http://eprints.zu.edu.ua/8295/1/%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%87.pdf>
4. Політична історія України XX століття: в 6 т. / [кер. О. М. Майборода]. К.: «Генеза», 2003. Т. 6: Від тоталітаризму до демократії (1945 – 2002 рр). 2003. 695 с.
5. Економічна історія України: в 2 т. / [під ред. В. М. Литвина]. К.: «Ніко Центр», 2011. 608 с.

Ryabukha O. S.
group 1 MAHA,
Department of History and International Relations
Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi
Vinnytsia, Ukraine
8ar@kosmotech.com.ua

Kryvoruchko O. I.
PhD (History),
Associate Professor of the Department of Culture,
Methods of Teaching History and Special Historical Disciplines
Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyi
Vinnytsia, Ukraine
krivoruchkoa62@gmail.com

Restoration of taxes in the territories of the Ukrainian SSR after the expulsion of the Nazis in 1943-1944.

Abstract: The article examines the features of the Soviet authorities' restoration of the fiscal system in the conditions of World War II in Ukraine. In particular, the mechanisms of the principles of taxation of the population during the ongoing military operations, the creation of a system of privileges for certain categories of the population, attempts to differentiate taxes in a regional dimension and take into account certain features of individual regions of the Ukrainian SSR are examined.

Keywords: Ukrainian SSR, taxes, fiscal system, collective farms, sole proprietors, rates of return, benefits, martial law.

Вавшко О. А.

група IstP2-B21,
Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка
Кам'янець-Подільський, Україна
istp2b21.vavshko@kpnpu.edu.ua

Федьков О. М.

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри археології,
спеціальних історичних і правознавчих дисциплін
Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка
Кам'янець-Подільський, Україна
san.fedkov@ukr.net

Політична активність українського селянства скрізь призму публікацій початку ХХ ст.

Анотація. У статті зроблено спробу висвітлити політичну активність українських хліборобів на основі матеріалів ліберально-демократичних газет «Громадська думка» та «Рада».

Ключові слова: селяни, хлібороби, Державна Дума, партії, преса..

Актуальність. Політична обізнаність та активність громадянина держави є необхідною умовою існування демократичного суспільства. На початку ХХ ст. українське селянство, яке становило значну частину населення, проживало неабиякі модернізаційні трансформації. Однак чи залучались хлібороби до участі в виборах представництва у Державній Думі та обговоренні важливих суспільно-політичних питань? Ця тематика залишається малодослідженою та дискусійною у сучасній історичній науці, тож залишається актуальним розглянути даний аспект.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі публікацій газет «Громадська думка» та «Рада» висвітлити політичну активність українських хліборобів.

Виклад основного матеріалу. Видатний дослідник Т. Шанін назвав селянство «великим незнайомцем», що не лише стало крилатим висловом, але і відображало його недостатню дослідженість у суспільно-історичному дискурсі. Зокрема, часто науковці при розгляді сторінок історії хліборобів вказують здебільшого на невирішене земельне питання, важке становище тощо. Однак

політична сфера була у зоні інтересів українського селянства початку ХХ ст.

Хлібороби відреагували на можливість відстояти свої права у представницькому органі влади в Російській імперії – в одній з публікацій до ліберально-демократичної газети «Громадська думка» С. Єфремов відзначає наступне : «вони одно собі затямили – що до думи мають іти й їхні представники. Як се все буде, в якій пропорції їхні представники увійдуть до Думи, про се темна маса поки не знає. І от на Думу вона покладає всі свої надії, хапається за неї, як за останній порятунок» [2, ст. 1].

Однак, одних надій недостатньо – жителі сіл зіткнулись з перепорою, В. Леонтович зазначає, що «добре вже видно, що селянство наше не скрізь добре розбірає, що то єсть тая Дума і як та що вона має робити» і причиною цьому є низький рівень освіченості та грамоти [4, ст. 1].

Попри усі труднощі, селяни брали участь у волевиявленні, В. Омелянович у дописі «Селяне і інтелігенція на виборах» акцентує увагу, що «виборними од всіх повітів пройшли в дуже великому числі селяни, малоземельні». Вони намагались обирати представників до Державної Думи зі свого середовища «покладаючися на те, що вони краще, як хто інший, будуть обороняти їхні інтереси» [5, ст. 1].

Хлібороби бажали змінити своє важке соціальне-економічне становище, тому мали свої очікування з приводу роботи законодавчого органу. І. Тарасенко з замітці «Лист з глухого кутка (Кролевецький пов., Чернігів. губ.)» описує даний аспект «на Державну Думу селяне покладали великі надії. Гадали, що вона добуде їм землі й волі скасує нечуваний гніт і надсильства самовладної адміністрації і встановить гарний лад у державі» [6, ст. 3].

Тому закономірним є те, що передвиборчі приготування навіть частиною побутових розмов, про це відзначає П. Шмигуленко в одному з дописів до газети «Рада»: «особливо в неділю, або в празник, то селяне тільки й балакають, що про вибори, Думу та партії, які за їх стоять» [8, ст. 2].

Розмови та сподівання не були марними, у дописі «Парламентська група трудящих» М. Хотовицький зазначає про ідею створення селянської партії : «селяни депутати між собою та членами інших партій, справді склали свою окрему групу». Діяльність організації було ефективним: «цікаво, що за скільки днів, одколи ся парламентська група трудящих народилась, вона вже показала себе й на ділі щирою заступницею покривджених та зневолених» [7, ст. 2].

Не лише власні інтереси обстоювали хлібороби, у публікації С. Єфремов наводить цікавий факт: «В селянському проекті знаходимо навіть пункт про ширі права окремих національностей, про запровадження народніх мов в школи, суди тощо. Самий тон селянського проекту більш рішучий, менш дипломатичний і через те одно вже безперечно гостріший; в йому менше слів, більше діла» [1, ст.

1].

Цю різкість проявили хлібороби і при розпуску законодавчого органу, Г. Коваленко у дописі газети «Громадська думка» акцентує увагу, що «народ почуває себе страшенно ображеним і образи цієї він певно скоро не забуде. Смішно було б думати, що цей ображений народ, посилаючи до нової Думи своїх послів, вибере до неї людей вгодних урядові. «Коли прийдеться вибирати до нової Думи, то треба буде вибрати ще «зліщих» послів ніж як були вибрані до першої Думи», – гомонять селяне в Глухівщині (Чернігів. губ)»» [3, ст. 1].

Отже, на сторінках ліберально-демократичної газет «Громадська думка» та «Рада» представники інтелігенції публікували дописи, які свідчать про політичну активність українських хліборобів – вони покладали на Державну Думу надії та сподівання щодо покращення важкого соціально-економічного становища, ставали виборними, входили до складу партій та відстоювали не лише власні інтереси.

Список використаних джерел

1. Єфремов С. Селяне в Думі. Громадська думка. 7 травня 1906 р. №104. С. 1
2. Єфремов С. Ставлення селян до Державної Думи. Громадська думка. 13 січня 1906 р. №13. С.1
3. Коваленко Г. Народ сумує. Громадська думка. 25 липня 1906 р. №170. С. 1
4. Леонтович В. Необхідність просвітницької роботи серед селянства; утиски на українське друковане слово. Громадська думка. 10 березня 1906 р. №56. С. 1
5. Омелянович В. Селяне і інтелігенція на виборах. Громадська думка. 13 квітня 1906 р. №83. С. 1 – 2
6. Тарасенко І. Лист з глухого кутка (Кролевецький пов., Чернігів. губ.). Громадська думка. 12 серпня 1906 р. №186. С. 3
7. Хотовицький М. «Парламентська група трудящих». Громадська думка. 1 травня 1906 р. №99. С. 2
8. Шмигуленко П. Вибори до Думи і селяне. Рада. 12 листопада 1906 р. №51. С. 2.

Vavshko O. A.
Group IstP2-B21,
Kamianets-Podilskyi National University named after I. Ohienko
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
istp2b21.vavshko@kpnu.edu.ua

Fedkov O. M.
Doctor of Historical Sciences, Professor,
Head of the Department of Archaeology,
Special Historical and Legal Disciplines
Kamianets-Podilskyi National University named after I. Ohienko
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
san.fedkov@ukr.net

Political Activity of Ukrainian Peasantry Through the Prism of Early 20th-Century Publications

Abstract. The article attempts to highlight the political activity of Ukrainian farmers based on materials from the liberal-democratic newspapers Hromadska Dumka and Rada.

Keywords: peasants, farmers, State Duma, parties, press.

Рога О. О.

група 1МАП,
факультет історії і міжнародних відносин
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
roga.olesiy@gmail.com

Войнаровський А. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри культури,
методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
voinarovskiy95@gmail.com

Окупація Правобережної України росією в кінці XVIII ст.: індоктринація імперської експансії

Анотація. У статті розглянуто принципи імперської політики росії у останній третині XVIII ст., а саме обґрунтування причин експансіоністської політики під виправданням захисту справедливості та забезпеченості конфесійних прав мешканців Речі Посполитої, відновлення історичної справедливості та недопущення до пропаганди «злочинних» ідей французької революції.

Ключові слова: правобережна Україна, російська імперія, Річ Посполита, експансія, геополітика, православна церква.

Агресивна політика москви в останній третині XVIII ст. вимагала дипломатичного обґрунтування та була одним з головних векторів експансії даного періоду. Російський уряд посилював свій вплив на українські регіони. Щоправда, за участь союзників у війнах з Туреччиною він розплачувався українськими територіями. Катерина II не заперечувала, коли по завершенню російсько-турецької війни 1768 – 1774 рр. австрійські війська захопили територію Північної Буковини, крім Хотинського краю. За Австрійською монархією було визнано і Закарпаття. У результаті першого поділу Польщі в 1772 р. між Пруссією, Австрією та Росією до Австрії відійшла також Галичина.

При сприянні Росії західноукраїнські землі опинилися під владою Габсбургів[1, с.45-46].

Нейтралізувавши таким чином сильного противника, російський уряд активізував експансію на Правобережну Україну. Цьому певною мірою сприяла й політика польського уряду на правобережних українських землях. Нещадним визиском кріпаків польська шляхта поставила місцеву людність у надзвичайно скрутні обставини. Проголосивши католицьку церкву панівною на всій території Речі Посполитої, польський сейм у 1768 р. надав їй перевагу над православною конфесією. Почалися переслідування православного духовенства, обмеження прав православних панів, скасовувався змішаний суд. Посилилося покатоличення українських дітей у школах. Навчання велося винятково польською та латинською мовами, учням прищеплювалася зневага до української мови, культури, побуту й звичаїв[2, с.145].

Вихід з такого становища частина громадськості вбачала в приєднанні Правобережної України до православної Росії. З таким проханням вона неодноразово зверталася до російського уряду. Спираючись на рішення «Вічного миру» 1686 р. про визнання Росії гарантом православного віросповідання в Речі Посполитій, російський уряд у 1768 р. домігся відкриття на Правобережжі та в Білорусії православної єпархії. Однак в умовах війни з Туреччиною Росія не могла активніше втручатись у внутрішні справи Речі Посполитої[3, с. 35-36].

Серйозне занепокоєння цариці Катерини II викликало прийняття польським сеймом у травні 1791 р. конституції Польщі, яка багато в чому перегукувалася з ідеями Французької буржуазної революції 1789 р. Змиритися зі зміною державного устрою Польщі російський уряд не збирався. Тим більше, що противники нової конституції з числа магнатів і шляхти зверталися до Росії за допомогою. Тому 3 липня 1791 р. вона почала готуватися до силового втручання у справи Польщі, координуючи дії при цьому з Пруссією, зацікавленою у черговому відторгненні нових польських земель[4, с. 57].

На початку травня 1792 р. російська армія двома колонами почала наступ на Правобережну Україну. Основне 64-тисячне військо наступало через Могилів і Сороки, а допоміжне — через Васильків. Для підтримки своїх дій царський уряд ініціював проголошення в Торговиці (сучасна Кіровоградщина) 14 травня 1792 р. конфедерації противників прогресивного реформування державного устрою Речі Посполитої. Рухаючись за царськими військами, «торговичани» ліквідовували запроваджені Чотирирічним сеймом установи й встановлювали свої тимчасові органи влади. Почалися виступи селян проти польських поміщиків. Польські війська не чинили опору й відходили на захід. Місцеве населення вбачало в російських військах визволителів від панського ярма і радо вітало їх. До кінця травня Правобережна Україна й частина Волині були зайняті

російськими військами [5, с. 93].

Після приєднання до Торговицької конфедерації короля Станіслава Августа Понятовського в умовах терору відбулися нові вибори до сейму. Він скасував демократичні реформи свого попередника й відновив владу магнатської олігархії. При підтримці конфедератів Росія і Пруссія 12 січня 1793 р. підписали конвенцію про другий поділ Польщі. До Російської держави відходила Правобережна Україна, про що населення повідомив царський маніфест від 27 березня 1793 р. [6, с. 71]

Проти розчленування Польщі й за відновлення прогресивних реформ виступила частина патріотично налаштованих польських офіцерів і шляхти на чолі з Тадеушем Костюшком. 24 березня 1794 р. він проголосив початок повстання. Повстанці здобули перемогу над російськими частинами під Равицею, але протистояти всій російській армії не змогли. Регулярні війська завдали поразки повстанцям під Мацейовичами і зайняли Вільно та Варшаву. Колись могутня й величезна Річ Посполита перестала існувати. Росія та Австрія підписали нову угоду про третій поділ Польщі, в 1795 р. до неї приєдналась і Пруссія. До Росії відійшли Західна Волинь, Західна Білорусія, Литва й Курляндія. Так на кінець XVIII ст. українські землі було поділено між Австрією і Росією. Почався новий етап у житті українського народу [7, с. 392].

На відвойованих українських землях російський уряд почав запроваджувати нові порядки. У 1793 р. Правобережна Україна була поділена на Ізяславську і Брацлавську губернії та Кам'янецьку область. Згодом відбулися нові адміністративно-територіальні зміни, й нарешті в 1797 р. всю територію Правобережної України остаточно поділено на Київську, Подільську й Волинську губернії. Нові адміністративні й судові установи вводилися повільно й почали діяти тільки наприкінці 1796 р. Щоб не загострювати ситуацію, царський уряд залишив чинними старі польські закони, а також юридичні норми Третього Литовського статуту [6, с. 128].

Землі католицької церкви й опозиційної шляхти були конфісковані й частково роздані як нагорода за заслуги царським генералам і вищим чиновникам. Значні володіння разом з кріпаками одержали генерали М. Кречетников, М. Кутузов, І. Ферзен, а також О. Безбородько, М. Новосильцев, М. Рєпнін та інші вельможі. Прибічники Росії Браницькі, Жевуські, Потоцькі та інші також примножили свої маєтності, дістали царські чини й звання. Щоб протиставити місцеве селянство, абсолютну більшість якого становили українці, польським панам, царський уряд указом імператриці від 18 квітня 1793 р. звільнив його від сплати державних податків, постоїв військ і обов'язку безплатного перевезення військових вантажів на три роки. На правобережні міста поширювалася дія жалуваної грамоти містам 1785 р. і окремо дозволялося

всі прибутки від торгівлі пускати на потреби міського господарства. Створювалися нові митниці поблизу Могилева, Жванця, Волочиська та інших прикордонних міст, налагоджувався систематичний поштовий зв'язок, школи передавались у юрисдикцію місцевої адміністрації і навчання велося російською мовою[8, с.71-72].

Попри те, що польське військо могло успішно опиратися агресорам, польський король Станіслав Август втратив бажання боротися і перейшов на бік Торговицької конфедерації. Станіслав Август змушений був підкоритися вимогам конфедератів та укласти з росіянами перемир'я. У Гродно був скликаний сейм, на якому проголошено відновлення колишньої конституції; Варшава і декілька інших міст були зайняті російськими гарнізонами. Польську армію переформували за російським взірцем, багато її частин розпустили[9, с.22].

На початку січня 1793 р. генерал М. Кречетников, призначений командуючим військами на Правобережжі, прибув до Полонного, в штаб російської армії, і розпочав підготовку до опублікування царського маніфесту про включення Правобережжя до складу Росії. З відповідними інструкціями у воєводства виїхали його представники. Польським військам, які присягали на вірність царському урядові, пропонувалося перейти на службу, іншим — протягом місяця залишити межі Правобережної України. У царському маніфесті від 27 березня 1793 р. засуджувалися здійснювані реформи і прийнята конституція, сейм називався «розбещеним зборищем бунтівників французьких». Маніфест оголошував про включення до складу Російської держави Правобережної України та частини Західної Білорусі: увійшло 4533 квадратних миль території і 410 міст і містечок. У результаті цієї війни Правобережна Україна за винятком західної Волині увійшла до складу Російської імперії[10, с. 141].

Отже, загарбання території Речі Посполитої та згодом її ліквідація обґрунтовувалися російською імперією кількома важливими чинниками — захистом православних від утисків з боку католицької церкви, возз'єднанням єдиних в минулому земель княжої держави несправедливо окупованих поляками та боротьбою із загрозою поширення ідей французької революції. Такими благовидними приводами імперія ретушувала власну загарбницьку політику та експансію.

Список використаних джерел

1. Філінюк А.Г. Російська колоніальна політика у Правобережній Україні на рубежі XVIII-XIX століття. Історія України: Маловідомі імена, події, факти: зб. статей. К.: Рідний край, 1999. Вип. 9. С. 43-56.

2. Філінюк А.Г. Боротьба поляків за вплив у Поділлі в 1793–1830 рр.: зб. наук. праць за мат. міжн. наук. конф. (23-24 червня 1991 р.). Хмельницький: Поділля, 1999. С. 142-151.
3. Лисий А. Нариси історії Подільської (Вінницько-Брацлавської) Єпархії. 1795-1995. А. Лисий. Вінниця : Він. єпарх. управління УПЦ, 1995. 120 с.
4. Бовуа Д. Російська влада і польська шляхта в Україні. 1793-1830 рр. : Перекл. з фр. З. Борисюк. Львів : Кальварія, 2007. 296 с.
5. Шандра В.С. Генерал-губернаторства в Україні / В.С. Шандра. К. : Ін-т історії України НАН України, 2005. 427 с.
6. Адміністративно-територіальний устрій Поділля. Історія і сучасність. Монографія. Олуйко В.М., Слободянюк П.Я., Баяк М.І. Хмельницький : ПП Мошак М.І., 2005. 400 с.
7. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів, 2002. 782 с.
8. Філінюк А.Г. Станова політика російського самодержавства у Правобережній Україні на рубежі XVIII – XIX ст.: до постановки проблеми. Наук. праці Кам.-Под. держ. пед. ун-ту. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-т, інформ.-вид. від., 2002. Т. 1. С. 70-73.
9. Шандра В.С. Київське генерал-губернаторство (1832–1914): історія створення та діяльності, архівний комплекс і його інформативний потенціал. К. : Ін-т історії України НАН України, 1999. 144 с.
10. Смолій В.А. Формування національної свідомості народних мас в ході класової боротьби. Друга половина XVII-XVIII століття / В.А. Смолій. К. : Наук. думка, 1985. 264 с.

Roga O. O.
group 1MAIP,
faculty of history and international relations
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
Vinnytsia, Ukraine
roga.olesiy@gmail.com

Voynarovskiy A. V.
PhD (History),
Associate Professor of the Department of Culture,
Methods of Teaching History and Special Historical Disciplines
Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyi
Vinnytsia, Ukraine
voinarovskiy95@gmail.com

**Occupation of Right-Bank Ukraine by Russia at the end of the 18th century:
indoctrination of imperial expansion**

Abstract. The article examines the principles of Russia's imperial policy in the last third of the 18th century, namely the justification of the reasons for the expansionist policy under the justification of protecting justice and ensuring the confessional rights of the inhabitants of the Polish-Lithuanian Commonwealth, restoring historical justice and preventing the propaganda of the "criminal" ideas of the French Revolution.

Keywords: Right-Bank Ukraine, Russian Empire, Polish-Lithuanian Commonwealth, expansion, geopolitics, Orthodox Church.

Мукомел В. В.

група 1МАП,
факультет історії і міжнародних відносин
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
vitalijmukomel07@gmail.com

Войнаровський А. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри культури,
методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Вінниця, Україна
voinarovskiy95@gmail.com

Джохар Дудаєв – політичний лідер і символ боротьби Ічкерії за суверенітет

У статті розглядається постать Джохара Дудаєва як військового, політичного лідера та символу боротьби Чеченської Республіки Ічкерія за незалежність.

Ключові слова: Джохар Дудаєв, Чеченська Республіка Ічкерія, незалежність Чечні, Перша чеченська війна, боротьба за свободу, військова кар'єра, чеченський національний рух, Генерал-майор, Грозний, Росія, політичний лідер, депортація чеченців, радянська армія, стратегічна авіація, опір Москві, загибель Дудаєва, національний герой, чеченський визвольний рух.

Постановка проблеми. Постать Джохара Дудаєва є однією з ключових у сучасній історії Кавказу та пострадянського простору. Його діяльність як першого президента Чеченської Республіки Ічкерія викликала суперечки як у політичному, так і в науковому середовищі. Незалежність Чечні, проголошена Дудаєвим, була неприйнятною для Росії, що призвело до кровопролитного збройного конфлікту – Першої чеченської війни.

Головна проблема полягає у тому, що оцінка ролі Дудаєва залишається неоднозначною. Для одних він є національним героєм та символом боротьби за свободу, для інших – суперечливою фігурою, що кинула виклик Москві, спровокувавши війну.

У сучасних історичних дослідженнях Дудаєв виступає як одна з найбільш суперечливих фігур. Оцінка його політичної діяльності варіюється залежно від перспективи дослідника. У працях російських істориків, таких як Валерій Тишков у книзі «Общество в вооруженном конфликте (этнография чеченской войны)» [1, с. 234], Дудаєв розглядається як радикальний лідер, який сприяв ескалації конфлікту з Росією. Водночас, для чеченських авторів, таких як Ахмед Автурханов у «Чечня: Війна і міф» [2], Джохар Дудаєв є національним героєм, символом боротьби за свободу та незалежність.

Найбільше досліджень в останні роки було присвячено періоду, коли Дудаєв очолив Чеченську Республіку Ічкерія, і його стратегії в контексті формування державності. Тема незалежності Чечні і практичних кроків, які вживав Дудаєв для досягнення цієї мети, є предметом жвавої дискусії. Дослідження військової стратегії Джохара Дудаєва, його підходів до організації оборони Чечні у 1990-х роках, зокрема під час Першої чеченської війни, стало окремим напрямком наукових розвідок. Дудаєв, маючи досвід у стратегічній авіації, значною мірою орієнтувався на партизанську тактику, що дозволило чеченським військовим значною мірою протистояти набагато сильнішій російській армії[3. с. 28].

У цьому контексті роботи, що висвітлюють військові стратегії, такі як статті Антона Гантемірова та міжнародних дослідників, зокрема М. Еванджелисти в «The Chechen Wars»[9, с. 45], роблять акцент на використанні не тільки традиційних методів, але й новітніх технологій (наприклад, засобів радіоелектронної боротьби), що дозволяло чеченцям наносити значні втрати російським військам.

В останніх дослідженнях дедалі більше уваги приділяється ролі міжнародної спільноти в контексті чеченської війни, зокрема визнанню незалежності Чечні. У роботах М. Грановського, зокрема у статтях на тему міжнародних відносин, відзначається відсутність достатньої підтримки для Чечні з боку західних країн. Тема «невизнаної держави» у контексті Ічкерії стала однією з центральних в аналізах таких авторів, як Джонатан Л. Хейс та Джеймс Д. Кернс[7, с. 61]. Оскільки міжнародне співтовариство не підтримало незалежність Чечні, а Росія продовжила агресивну політику, роль Джохара Дудаєва в цих умовах отримала ще більшу значущість як лідера, який, попри міжнародну ізоляцію, намагався забезпечити державну цілісність і свободу для Чечні.

Найбільш актуальними в останніх дослідженнях є спроби оцінити спадщину Дудаєва в умовах пострадянського простору, зокрема в Чечні та Росії. На сьогодні чеченська політика та національна пам'ять значною мірою орієнтуються на образ Дудаєва як патріота та борця за незалежність. Водночас у Росії його діяльність розглядається в контексті тероризму та сепаратизму. Це

створює певні труднощі для вивчення і об'єктивної оцінки його ролі, що, в свою чергу, відображається в численних наукових працях та публікаціях.

Досі немає єдиної точки зору щодо політичних рішень, які приймав Джохар Дудаєв у період його правління Чеченською Республікою Ічкерія. Одні дослідники схиляються до думки, що його рішучість у проголошенні незалежності Чечні була необхідною для захисту прав і свобод чеченського народу, інші — що ці рішення стали причиною війни, що призвела до значних людських втрат і руйнувань.

Незважаючи на численні роботи щодо стратегії Дудаєва у Першій чеченській війні, все ще залишається відкритим питання щодо того, чи була його військова тактика оптимальною для забезпечення незалежності Чечні в умовах агресії з боку Росії. Паралельно існує питання про ефективність управління під час війни та взаємодії з іншими політичними і військовими силами на Кавказі.

Відсутність міжнародної підтримки Чечні на шляху до незалежності є однією з основних причин поразки чеченців в Першій чеченській війні. Незважаючи на те, що тема міжнародних відносин активно досліджується, ще не отримала однозначної відповіді проблема того, чому західні країни, міжнародні організації та ООН не виявили значної підтримки чеченському національному руху. Це питання залишається відкритим і потребує подальших досліджень.

Ще однією не до кінця дослідженою частиною є внутрішні суперечності серед чеченських політичних сил та їх вплив на ефективність управління в період правління Дудаєва. Часто згадується, що національна боротьба не була єдиною, оскільки різні фракції в Чечні мали різні погляди на стратегію війни та незалежності, що призводило до внутрішніх конфліктів і ослаблення національного фронту.

Джохар Мусаєвич Дудаєв народився 15 лютого 1944 року в селі Ялхой-Мохк (Чечено-Інгуська АРСР). Його народження збіглося з однією з найтрагічніших подій в історії чеченського народу – депортацією до Середньої Азії. Радянська влада, звинувачуючи чеченців та інгушів у співпраці з нацистами, наказала масово виселяти їх з рідної землі. Дитинство Дудаєва пройшло у важких умовах вигнання, що сформувало його характер та переконаність у необхідності боротьби за національну свободу. Повернутися на батьківщину йому вдалося лише у 1957 році, коли Чечено-Інгуську АРСР було відновлено[2, с.53-54].

Попри дискримінацію чеченців у Радянському Союзі, Дудаєв зміг отримати військову освіту. Він вступив до Тамбовського вищого військового авіаційного училища, а пізніше продовжив навчання у Військово-повітряній академії імені Ю. А. Гагаріна. Завдяки таланту та наполегливості Дудаєв швидко просувався по кар'єрних сходах. Він служив у стратегічній авіації, командував полком, а згодом

– дивізією дальньої авіації, що базувалася в естонському місті Тарту. Дудаєв став першим чеченцем, який отримав звання генерал-майора в Радянській армії. Під його керівництвом авіаційні підрозділи брали участь у війні в Афганістані. Однак, на відміну від багатьох радянських офіцерів, Дудаєв проявляв людяність і співчуття до мирного населення, що зробило його популярним серед підлеглих і місцевих жителів[5, с. 109].

У 1990 році, коли в країнах Балтії посилювався рух за незалежність, Дудаєв відмовився виконувати наказ Москви про придушення протестів в Естонії. Це рішення стало переломним у його житті – він відкрито висловився проти радянської влади, що позначило його подальший шлях. Після розпаду СРСР Дудаєв повернувся на батьківщину і приєднався до чеченського національного руху. У 1991 році він очолив Загальнонаціональний конгрес чеченського народу, який проголосив незалежність Чечні від Росії [7, с.112].

27 жовтня 1991 року відбулися перші президентські вибори, на яких Дудаєва обрали президентом Чеченської Республіки Ічкерія. Його головною метою стало утвердження суверенітету Чечні, проте Москва не збиралася миритися з втратою республіки. Дудаєв намагався зміцнити державність Ічкерії, розробити економічну та військову стратегію, встановити міжнародні контакти. Він прагнув перетворити Чечню на повноцінну незалежну державу, розвиваючи її економіку та військовий потенціал[9].

У 1994 році Росія розпочала активну підготовку до військового вторгнення в Чечню, використовуючи як виправдання нібито хаос та криміналізацію регіону. У грудні того ж року російські війська розпочали повномасштабну війну, сподіваючись на швидку перемогу. Дудаєв, маючи військовий досвід, організував ефективну оборону. Незважаючи на перевагу Росії у чисельності та техніці, чеченські загони завдавали серйозних втрат супротивнику. Найбільшим успіхом стало звільнення Грозного в серпні 1996 року, що фактично змусило Москву піти на переговори [5, с.92].

Дудаєв не лише керував військовими діями, а й активно виступав у медіа, закликаючи світову спільноту визнати право чеченського народу на самовизначення. Однак його боротьба зробила його мішенню для російських спецслужб. 21 квітня 1996 року Дудаєв загинув унаслідок ракетного удару. За офіційною версією, російські військові вистежили його телефонний сигнал і завдали удару крилатою ракетою. Його смерть стала важким ударом для чеченського визвольного руху, але вона не зупинила боротьбу за незалежність. У серпні 1996 року Чечня домоглася тимчасового миру, і російські війська були змушені покинути територію республіки. Джохар Дудаєв залишається символом чеченської боротьби за незалежність. Його ім'я носять вулиці в багатьох країнах, а його постать викликає суперечки й досі. Для чеченців і багатьох інших народів

Дудаєв є героєм, який кинув виклик імперській системі та до останнього відстоював право свого народу на свободу. Його життя – це історія людини, яка відмовилася від особистих привілеїв заради своєї нації та поклала своє життя на вівтар ідеї незалежності. Його слова залишаються актуальними й сьогодні: «Коли боротьба за свободу починається, її вже не можна зупинити».[6, с. 81]

Постать Джохара Дудаєва займає одне з центральних місць у історії Чеченської Республіки Ічкерія та Кавказу в цілому. Його діяльність як президента Чечні, військового лідера та символу національної боротьби за незалежність є важливою темою для дослідження в контексті сучасної політики, історії та міжнародних відносин. Його рішучість у проголошенні незалежності Чечні виявилася важливим кроком у розвитку національного руху, але одночасно стала причиною масштабного збройного конфлікту з Росією, що призвело до значних людських втрат і руйнувань. Перші чеченські війни продемонстрували стратегічну майстерність Дудаєва як військового лідера, але його обмежені ресурси, відсутність міжнародної підтримки та внутрішні політичні суперечності значною мірою вплинули на результат боротьби. Однак спадщина Дудаєва продовжує залишатися важливою частиною національної пам'яті чеченського народу і символом його прагнень до незалежності.

Список використаних джерел

1. Конституція Чеченської Республіки Ічкерія (1992). – 32 с.
2. Постанови та звернення уряду ЧРІ періоду президентства Джохара Дудаєва.
3. Офіційні заяви Джохара Дудаєва (1991–1996).
4. Тишков В. А. Общество в вооруженном конфликте (этнография чеченской войны). М.: Наука, 2001. 552 с.
5. Автурханов А. Чечня: Війна і міф. Грозний: Видавництво Ічкерія, 2003. 320 с.
6. Джохар Дудаєв. «Лицар свободи». Видавництво «Залізний тато», 2020. 214 с.
7. Анна Політковська. «Друга чеченська». Видавництво «Новости», 2002. 448 с.
8. Анатолій Лівен. «Чечня: Трагедія російської могутності. Перша чеченська війна». Видавництво «Yale University Press», 1998. 288 с.
9. Марсель Х. ван Херпен. «Війни Путіна. Чечня, Грузія, Україна. Незасвоєні уроки минулого». Видавництво «Rowman & Littlefield Publishers», 2015. 336 с.
10. Алла Дудаєва. «Джохар Дудаєв. Мільйон перший». Видавництво «Голос-Пресс», 1997. 320 с.

Mukomel V. V.
group 1MAIP,
faculty of history and international relations
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
Vinnytsia, Ukraine
vitalijmukomel07@gmail.com

Voynarovskiy A. V.
PhD (History),
Associate Professor of the Department of Culture,
Methods of Teaching History and Special Historical Disciplines
Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyi
Vinnytsia, Ukraine
voinarovskiy95@gmail.com

**Dzhokhar Dudayev – political leader and symbol of Ichkeria’s struggle for
sovereignty**

The article examines the rise of Dzhokhar Dudayev as a military, political leader, and symbol of the Chechen Republic of Ichkeria's struggle for independence.

Keywords: Dzhokhar Dudayev, Chechen Republic of Ichkeria, independence of Chechnya, First Chechen War, struggle for freedom, military career, Chechen national movement, Major General, Grozny, Russia, political leader, deportation of Chechens, Soviet army, strategic aviation, resistance to Moscow, death of Dudayev, national hero, Chechen liberation movement.

Гранченко М. В.

1901 група,

Навчально-науковий педагогічний інститут ім. В.О.Сухомлинського
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Науковий співробітник відділу фондів

Миколаївського обласного краєзнавчого музею

Миколаїв, Україна

granchenko.maksim.1998@gmail.com

Історія освіти на Миколаївщині в кінці XVIII - на початку XX ст.: аналіз наукових праць з теми дослідження (частина 2)

Висвітлено наукові праці, присвячені історії навчальних закладів Миколаєва та сучасної Миколаївської області в часи імперського авторитарного режиму в кінці XVIII – на початку XX ст.

Ключові слова: історія освіти, історіографія, Миколаїв, Південь України, навчальні заклади, училища, колонізація Півдня.

З історії освіти на Миколаївщині в часи колонізації Півдня в кінці XVIII – на початку XX століття написано велику кількість наукових праць. Інформація, яка міститься в них потребує систематизації та оцінки їх наукової цінності.

Мета роботи полягає в зборі наукових праць по темі, оцінці їх наукової цінності та систематизації історичної інформації в них.

Актуальність містить регіональний аспект і полягає у висвітленні та аналізу історії освіти на Миколаївщині в кінці XVIII - на початку XX ст.

В 2001 році були опубліковані тези Кондрашова В.Ф. “Новобузька вчительська семінарія в 1874 – на початку XX ст.” [1]. У тезах, представлена нова інформація щодо заснування Новобузької вчительської семінарії, освітньої діяльності, навчальних планів, наявності навчальних посібників, а також вартості навчання та проживання. Окрему увагу приділено стипендіям, які отримували учні в 1887–1889 роках, реорганізації закладу у 1920 році, умовам життя студентів та їхньому впливу на здоров’я. Наприкінці роботи містяться відомості про випускників семінарії, зокрема про відомого українського письменника С. Черкасенка та учасника повстання 1905 року О. Гречнева. Дослідження базується на матеріалах Державного архіву Миколаївської області (ДАМО), фонду № 137 “Новобузька учительська семінарія”. Практичні висновки

та теоретичні положення Кондрашова В.Ф. стануть цінним матеріалом для дослідження історії освіти на Миколаївщині в розглянутий період.

Тези “Початкова та середня освіта Миколаївщини в другій половині XIX ст.”, вийшли у збірнику “Українська державність: проблеми історії, права, економіки, мовознавства, філософії, політології та культури” в 2001 році за авторством Дмитренко О.О. та Смирнової О.П [2]. В праці аналізується вплив реформ 1860-х років на розвиток освітньої системи, відкриття нових шкіл у 1870-х роках та роль земств, які фінансували третину витрат на освіту. Описано проект реформи 1860 року, зміни в освітній системі, відкриття у 1862 році першої чоловічої класичної гімназії, її фінансування та кількість викладачів у 1880 році. Розглянуто заснування у 1860-х роках дівочого парафіяльного училища, відкриття Дівочого училища у 1826 році та кількість його учениць у 1876 році. Окремо згадується створення у 1899 році приватної школи малювання, заснованої статським радником Аркадієм Казаковим. Дослідження спирається на фонди ДАМО № 230, 216, 231, 239, і містить багато цінної інформації про навчальні заклади Миколаївщини в другій половині XIX ст., яка може бути використана в подальших дослідженнях з історії освіти на Миколаївщині.

У 2002 році була опублікована стаття Володимира Даниловича Халамендика, завідувача кафедри педагогіки психолого-педагогічного факультету Миколаївського державного університету (МДУ) [3]. Хоча у статті містяться посилання на фонд 115 ДАМО, значна її частина заснована на цитуванні сучасних праць інших дослідників, а також власних робіт автора, що надає дослідженню компілятивного характеру. Водночас публікація містить цінну нову інформацію про діяльність Миколаївського учительського інституту. Зокрема, у ній наведені імена викладачів цього закладу: Афанасьєв Сергій Федорович, Гвоздев Олександр Миколайович, Васильєв Микола Олександрович, Мурзанов Володимир Олексійович (також знаний як художник), Погодаєв Олександр Михайлович, Малявинський Михайло Федорович та Місірків Лазар Петкович. Ці факти можуть стати цінною основою для дослідження історії освіти на Півдні України в царські часи.

Велика кількість наукових розробок з історії освіти на Миколаївщині свідчить про їх різну наукову цінність, одні праці є оригінальними – інші мають ознаки компіляцій. Інформація з наведених робіт про діяльність закладів освіти та окремих педагогів є цінною для подальших досліджень з історії освіти Півдня України.

Список використаних джерел

1. Новобузька вчительська семінарія в 1874 – на початку XX ст. // Українська державність: проблеми історії, права, економіки, мовознавства, філософії,

- політології та культури. Миколаїв; Одеса, 2001. Т.1. С.75-77
2. Дмитренко О.О., Смирнова О.П. Початкова та середня освіта Миколаївщини в другій половині XIX ст. // Українська державність: проблеми історії, права, економіки, мовознавства, філософії, політології та культури. Миколаїв; Одеса, 2001. Т.1. С.78-82
 3. Халамендик В.Д. Соціально-економічні передумови становлення та розвитку педагогічної освіти Півдня України другої половини XIX – початку XX ст. // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Вип.7. Педагогічні науки. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2002. С.121-134.

Hranchenko M. V.

1901 group,

V.O. Sukhomlynsky Educational and Scientific Pedagogical Institute

Admiral Makarov National Shipbuilding University

Researcher of the Funds Department

Mykolaiv Regional Museum of Local History

Mykolaiv, Ukraine

granchenko.maksim.1998@gmail.com

History of education in the Mykolaiv region in the late 18th - early 20th centuries: analysis of scientific works on the topic (part 2)

These theses highlight scientific works devoted to the history of educational institutions of Mykolaiv and the modern Mykolaiv region during the imperial authoritarian regime in the late 18th - early 20th centuries. The first part was published in the collection “Current Issues in the Development of Education and Management of Educational Institutions” on January 30, 2025, Kherson.

Keywords: history of education, historiography, Mykolaiv, South of Ukraine, educational institutions, schools, colonization of the South.

Стоцька Д. С.

група IstP1-B22,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,

Кам'янець-Подільський, Україна

istp1b22.stotska@kpmu.edu.ua

Опря І. А.

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,

Кам'янець-Подільський, Україна

oprya.ihor@kpmu.edu.ua

Популізм в ідеології Хуана Домінго Перона

У статті досліджено основні риси популістичної ідеології аргентинського президента Хуана Домінго Перона – перонізму. Розглядаються передумови його виникнення в середині ХХ ст., соціально-економічні та політичні фактори, що сприяли його популярності.

Ключові слова: Хуан Домінго Перон, ідеологія, популізм, перонізм.

Спостерігаючи за сучасною політичною ситуацією важко не помітити зростання тенденцій щодо використання політичними діячами з усього світу риторики популізму. Через це вивчення даної проблеми постає актуальним для широкого кола осіб, які так чи інакше пов'язані з суспільно-державними процесами (безпосередня та опосередкована участь у політичному житті країни), або ж виявляють інтерес до даної тематики.

Одним з останніх проявів ефективного застосування вказаної риторики, звісно, є виборча кампанія чинного президента США Дональда Трампа. Однак помилково було б припускати, що за весь час існування популізму це його найяскравіший вияв, чи взагалі винятковий прояв. Як влучно зауважував німецький політолог Клаус фон Байме: «Популізм ніколи не триває довго, але він якимось чином завжди поряд» [1, с. 153]. Крім того, використання даної риторики можна помітити в різний часовий проміжок у «різних регіонах світу: в Європі, Азії, Африці, Північній і Латинській Америці» [1, с. 151]. Відтак, метою статті є дослідити використання популізму на прикладі політичної ідеології аргентинського президента Хуан Домінго Перона.

На наш погляд, передусім необхідно звернути увагу на чинники, які сприяли

формуванню в Аргентині ідеології перонізму, котрі можна поділити на внутрішні та зовнішні. До перших належить суспільно-політична ситуація, що виникла в країні після отримання незалежності у 1816 р. та характеризувалася накопиченням різноманітних соціально-економічних труднощів протягом століття. Серед них варто виокремити економічну кризу 1930-х рр., яка в свою чергу «призвела до сильного падіння цін на аргентинські експортні товари (м'ясо, вовну, пшеницю, олію) та процеси індустріалізації, що принесли країні «певні зміни в громадську свідомість» [4, с. 128-129]. Вони були пов'язані із розвитком в Аргентині ідеології націоналізму, яка після економічної кризи передбачала «необхідність захисту національного виробництва» та «бажання відчувати себе господарями у власній країні» [4, с. 129].

Остання теза також пов'язана із зовнішнім чинником впливу на суспільно-політичне життя Аргентини. Зокрема, мова йде про історичний контекст розвитку цієї держави, який неможливо розглядати без урахування її досвіду поневолення Іспанією. Відтак, історики наголошують, що під час дослідження даної країни, чи навіть всієї Латинської Америки, не варто намагатися «оцінювати поза її колоніальним минулим» [2, с. 112]. Це спричинило деяке відставання держави у сфері створення стійкої традиції дотримання норм та принципів демократичного режиму. Тому слід звертати увагу на те, що «політичні режими в Аргентині мінялися значно частіше, ніж скажімо, в Європі», а в історії країни спостерігається тенденція до майже регулярних «революцій і державних переворотів за стійкої участі військової верхівки» [2, с. 112].

Вказані значні труднощі, з якими зіткнулися аргентинці в спробах зміцнити власну економіку та вдосконалити політичну систему за європейським прикладом змусили громадян цієї держави звернутися до «авторитарних, «жорстких» методів правління», які на їхню думку мали б допомогти у реалізації намірів посилення країни [5, с. 50]. При цьому слід розуміти, що для суспільств Латинської Америки, і відповідно Аргентини, ключову роль в ході організації приходу диктаторських режимів відгравали військові посадові особи, які «нерідко в процесі переворотів ставили на чолі держави» [5, с. 50].

І Хуан Домінго Перон не став винятком у цьому плані. Він бувши військовим міністром зі званням офіцера вже був «активно підтриманий представниками середнього класу та військовими» [7, с. 15]. Однак Хуан Перон не обмежився наявним до нього авторитетом, а усіма силами намагався здобути підтримку якомога більшої кількості населення. При цьому, він використовував чимало методів і прийомів популістичної риторики, аби вочевидь, отримати якнайкращий результат. Зокрема, відомо про його зустрічі «з робітниками столиці та провінцій», апеляції до «проблеми конфлікту між працею та капіталом» та, навіть залучення до політичної кампанії дружини Еви Дуарте

Перон [6, с. 227]. Як результат такої продуманої пропагандистської роботи він отримав бажане і став кумиром в очах «людини з вулиці», що також сприяло формуванню його статусу найвідомішого аргентинського популіста [8, с. 72].

Перебуваючи на посаді президента Аргентини впродовж дев'яти років Хуан Перон примножував власну популярність проводячи вдалі політичні заходи спрямовані на посилення незалежності країни від впливу іноземних держав, консолідації громадян та поліпшення в економічній сфері. Серед них слід виділити перекуп «телефонної мережі від американців» та проведення націоналізації «важливих підприємств, які належали іноземцям» [3, с. 210]. Зауважимо, що питання пов'язані з одержавленням приватної власності, яка належала зарубіжним країнам, гостро стояло серед аргентинців. З таких держав слід виділити Велику Британію, якій належали «найбільші інвестиції саме в Аргентині», і щодо якої громадяни Аргентини прагнули «зменшити залежність» [4, с. 129]. Враховуючи такі настрої населення щодо процесів націоналізації та розвитку вітчизняного виробництва не видається дивним, що Хуан Перон також посприяв створенню «Аргентинського інституту виробництва і обміну», який маючи монопольні права регулював торгівельні процеси в країні та впливав на «закупівлю й експорт сільськогосподарської продукції» [3, с. 210].

Крім того, він чимало уваги приділяв соціальним реформам на користь значної частини його прихильників – робітничого класу, представникам якого було надано «ряд широких пільг», а також зумовив початок роботи над створенням «соціального законодавства, що врахувало б вимоги робітників» [4, с. 130]. Зважаючи на зазначені дії Хуан Домінго Перона можемо сказати, що створена ним ідеологія, яка отримала назву перонізм, базувалася на принципах захисту національної економіки, піклуванням про становище пролетарів, максимального відокремлення країни від впливу іноземців та фактичну побудову «великої Аргентини» [7, с. 15].

Висновки. Отже, Хуан Домінго Перон будучи президентом Аргентини та відомим державним і політичним діячем створив власну ідеологію – перонізм, яка характеризувалася наявністю популістичної риторики. Вдало реалізуючи прагнення народу, що пов'язані зі значними труднощами в економічній, внутрішньо- та зовнішньополітичних сферах, він отримав значну підтримку від аргентинців, зокрема військових та робітників. Свою політичну кампанію Хуан Перон проводив із використанням популістичних методів впливу на свідомість людей залучаючи до цієї справи, крім особистого авторитету, навіть власну дружину Еву Перон. При цьому, формуванню ідеології перонізму у XX ст. в Аргентині сприяла сукупність суспільно-політичних чинників, які накопичувалися впродовж століття від моменту отримання державою незалежності.

Список використаних джерел

1. Богданова Т. Латиноамериканський популізм: сучасний вимір. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2024. № 8. С. 150-158. URL: <https://surl.li/dqlmma> (дата звернення: 17.03.2025).
2. Бредіхин А. В. Роль перонізму у громадсько-політичному житті Аргентини: теоретико-методологічний аспект. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2008. № 1. С. 110-115. URL: <https://surl.li/zfgapc> (дата звернення: 17.03.2025).
3. Кіянка І. Б. Латиноамериканський популізм: випадок аргентинського «перонізму». *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2014. Вип. 8. С. 208-211. URL: <https://surl.li/tdhlwt> (дата звернення: 17.03.2025).
4. Лисак О. Л. Передумови пероністського перевороту в Аргентині. *Гілея: науковий вісник. Серія «Історичні науки»*. 2016. Вип. 114. С. 128-131. URL: <https://surl.li/ccswms> (дата звернення: 17.03.2025).
5. Опря І. А. Авторитарні режими ХХ ст. та їх специфіка: приклад Латинської Америки. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів: у 3-х томах, 2021*. Вип. 20. Т. 1. С. 50-51.
6. Романюк. А. Політична доктрина популізму. Видавництво УжНУ «Говерла», 2009. Вип. 12. С. 223-229. URL: <https://surl.li/emsyni> (дата звернення: 17.03.2025).
7. Цапко О. М. Історична ретроспектива феномену популізму та політичної демагогії. *Проблеми всесвітньої історії*. 2021. № 1 (13). С. 10-23. URL: <https://surl.li/rqovtj> (дата звернення: 17.03.2025).
8. Яворський М. С. Феномен популізму крізь призму історії політичної думки (концептуалізація поняття). *Вісник НТУУ «КПІ». Серія «Політологія. Соціологія. Право»*. 2017. Вип. 1/2 (33-34). С. 69-73. URL: <https://surl.li/ueekzd> (дата звернення: 17.03.2025).

Stotska D. S.
group IstP1-B22,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University,
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
istp1b22.stotska@kpnu.edu.ua

Opria I. A.
Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University,
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
oprya.ihor@kpnu.edu.ua

Populism in the Ideology of Juan Domingo Perón

The article examines the key features of the populist ideology of Argentine President Juan Domingo Perón – Peronism. It explores the prerequisites for its emergence in the mid-20th century, as well as the socio-economic and political factors that contributed to its popularity.

Keywords: Juan Domingo Perón, ideology, populism, Peronism.

УДК 94(8)"18":929 Болівар

Білик А. Р.
група IstP1-B22,
історичний факультет
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кам'янець-Подільський, Україна
istp1b22.bilyk@kpnu.edu.ua

Опря І. А.
кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський, Україна
oprya.ihor@kpnu.edu.ua

Симон Болівар і його роль у формуванні незалежних республік Латинської Америки

У статті досліджується життєвий шлях і політична діяльність Симона

Болівара – лідера боротьби за незалежність Латинської Америки. Аналізується його внесок у звільнення кількох південноамериканських країн від іспанського панування, труднощі революції, внутрішні конфлікти та спроби об'єднання нових держав у союзну політичну систему.

Ключові слова: Симон Болівар, Латинська Америка, Картахенський маніфест, Лист з Ямайки.

Симон Болівар, є однією з найвпливовіших постатей в історії Латинської Америки. Його ім'я стало синонімом боротьби за незалежність, а його діяльність відіграла фундаментальну роль у звільненні кількох південноамериканських країн від іспанського колоніального панування. Він вивів такі держави, як Венесуела, Колумбія, Еквадор, Перу, Болівія та Панама на шлях суверенітету, заклавши основу для формування нових незалежних республік. Болівар не тільки став символом боротьби за свободу, а й залишив глибокий слід в історії Латинської Америки, що й визначає актуальність теми.

Відповідно, метою статті є проаналізувати роль Симона Болівара у боротьбі за незалежність Латинської Америки, його політичні ідеї та спроби створення союзної держави.

Рух за незалежність Латинської Америки почався наприкінці XVIII – на початку XIX століття, і одним із перших каталізаторів цього процесу стало вторгнення Наполеона в Іспанію у 1808 році. Ослаблення іспанської корони стало поштовхом для колоній, які почали вимагати права на управління своїми справами. На тлі революційних подій в Європі латиноамериканські колонії прагнули більшої автономії, і серед них зростала ідея повної незалежності. І хоча поразка Наполеона на континенті була відчутною, сам факт вторгнення ослабив позиції Іспанії, яка більше не могла підтримувати свою колишню могутність в Америці. Окрім цього, колонії, як і Іспанія, стали розглядати можливість створення власних урядів, і серед місцевих лідерів почався процес формування незалежних рухів. Серед цих лідерів особливо виділявся Симон Болівар, який був глибоко впливовий на цей процес [4].

Болівар, котрий виріс у вищих колах венесуельського суспільства і здобувши освіту в Європі, почав свою політичну кар'єру в умовах політичних змін у Венесуелі. Після того, як Венесуела проголосила свою незалежність 5 липня 1811 року, Болівар став активним учасником національного руху. Він активно підтримував ідеї про побудову республіки і став однією з ключових осіб, які боролися за незалежність Венесуели від Іспанії. У цей період Болівар зарекомендував себе як рішучий і мужній лідер, готовий приймати важливі стратегічні рішення на полі бою. Однак боротьба за незалежність була далека від легкості, і навіть попри здобутки, Болівар і його прихильники часто стикалися з

поразками та внутрішніми конфліктами [1].

Незважаючи на труднощі, Болівар продовжував боротьбу. Його політична кар'єра була переповнена випробуваннями та перешкодами. У 1814 році, після поразки від іспанців і смерті генерала Франциско Міранди, Болівар змушений був втекти до Нової Гранади. Проте це не зупинило його – він продовжував свій шлях боротьби, уклавши союз із патріотами з інших частин Латинської Америки. Болівар осмислював необхідність об'єднання зусиль для досягнення мети – звільнення всього континенту від колоніального ярма. Важливим етапом у його діяльності став «Картахенський маніфест» 1812 року, де він закликав до об'єднання революційних сил і боротьби з іспанським поневоленням. Пізніше, перебуваючи на Ямайці, Болівар написав один із своїх найвідоміших документів – «Лист з Ямайки», в якому він окреслив великі ідеї щодо майбутнього Латинської Америки [1].

У 1815 році Іспанія надіслала до своїх бунтівних колоній найсильніші експедиційні сили, щоб відновити контроль над територією. У цей критичний момент Болівар звернувся по допомогу до Гаїті, яке нещодавно звільнилося від французького панування, і отримав від гаїтян фінансову та військову підтримку. Завдяки цьому він зміг відновити сили й поновити боротьбу. Болівар виявився надзвичайно рішучим у своїй боротьбі, постійно мобілізуючи підтримку різних верств населення і заручаючись допомогою від іноземних союзників. Це дозволило йому повернути контроль над частинами Венесуели та продовжити боротьбу за незалежність.

Важливим моментом у житті Болівара стало створення нової незалежної держави – Болівії, яка була названа на його честь. Болівар не тільки був політичним лідером, але й виконував важливу роль у створенні нових політичних інститутів на основі західних ідеалів, таких як республіканізм і конституціоналізм. Однак ідеї Болівара щодо політичної організації держави часто стикалися з реальністю, де внутрішня нестабільність і політичні розбіжності між різними групами сильно ускладнювали реалізацію цих ідеалів [2].

Не зважаючи на складнощі, Болівар зміг вплинути на формування майбутніх політичних структур у Латинській Америці. Його бачення було впливовим і довготривалим: він прагнув створити союз між новими державами континенту, аби протистояти зовнішній загрозі та внутрішнім розбіжностям. Однак через політичні й економічні труднощі ці ідеї не були повністю реалізовані.

Симон Болівар залишив глибокий слід в історії Латинської Америки як символ боротьби за незалежність і як одна з найбільших фігур в історії континенту. Його стратегічне бачення і рішучість стали вирішальними факторами у створенні незалежних республік Латинської Америки, хоча його

ідеї та прагнення об'єднати ці країни під єдиною політичною системою так і не були повністю здійснені. Проте Болівар залишився неперевершеним і впливовим лідером, чийі досягнення визначили курс розвитку багатьох південноамериканських країн на багато років уперед [3].

Висновки. Симон Болівар відіграв ключову роль у здобутті незалежності Латинської Америки, очоливши визвольні рухи у Венесуелі, Колумбії, Еквадорі, Перу, Болівії та Панамі. Його політичне бачення ґрунтувалося на ідеях республіканізму та конституціоналізму, однак спроби створення єдиної союзної держави зазнали невдачі через внутрішні суперечності та регіональні розбіжності. Незважаючи на виклики, його діяльність заклала основу для формування незалежних республік та стала важливою віхою у боротьбі Латинської Америки за суверенітет. Спадщина Болівара залишається значущою і сьогодні, впливаючи на політичні процеси в регіоні.

Список використаних джерел

1. Britannica: [Веб-сайт]. URL: <https://www.britannica.com/biography/Simon-Bolivar> (дата звернення: 17.03.2025).
2. Khan Academy: [Веб-сайт]. URL: <https://pl.khanacademy.org/humanities/art-americas/latin-america-after-independence/south-america-after-independence/a/independence-from-spanish-rule-south-america> (дата звернення: 17.03.2025).
3. Lester D. Simon Bolivar: Venezuelan Rebel, American Revolutionary. United States of America, 2009. 137 с.
4. Teach Democracy: [Інтернет-портал]. URL: <https://teachdemocracy.org/images/pdf/simonboliver.pdf> (дата звернення: 15.03.2025).

Bilyk A. R.
Group IstP1-B22,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
istp1b22.bilyk@kpnu.edu.ua

Opria I. A.
Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
oprya.ihor@kpnu.edu.ua

Simón Bolívar and His Role in the Formation of Independent Latin American Republics

The article explores the life and political activities of Simón Bolívar, the leader of the Latin American independence movement. It analyzes his contribution to the liberation of several South American countries from Spanish rule, the challenges of the revolution, internal conflicts, and attempts to unite the newly independent states into a political union.

Keywords: Simón Bolívar, Latin America, Cartagena Manifesto, Letter from Jamaica.

Августінова А. М.

група ІstP1-B23,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кам'янець-Подільський, Україна
istp1b23.avhustinova@kpmu.edu.ua

Опря І. А.

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кам'янець-Подільський, Україна
oprya.ihor@kpmu.edu.ua

Конституційний компроміс: Хартія 1814 року у Франції

Хартія 1814 року визначила політичний устрій Франції після реставрації Бурбонів, поєднавши монархічні та революційні елементи. У статті розглядається її значення для розвитку французького конституціоналізму, природа компромісу між абсолютизмом і лібералізмом, а також вплив на суспільно-політичну думку ХІХ ст.

Ключові слова: Хартія 1814 р., реставрація Бурбонів, конституційна монархія, політичний компроміс.

Хартія 1814 року стала важливим етапом у розвитку французької державності, поєднуючи монархічні традиції з політичними реаліями після революції. Хоча вона не забезпечила тривалої стабільності, її ухвалення свідчило про еволюцію політичної думки та прагнення до збалансованої системи управління. «Хартія 1814 року» – назва нової конституції, яку, за рішенням Віденського конгресу, надав французькому народу Людовік ХVІІІ після реставрації у країні правління Бурбонів. Цей документ визначав політичний устрій Франції до 1830 р., тому його вивчення залишається досить актуальним.

Відповідно, метою статті є проаналізувати Хартію 1814 року як конституційний компроміс між монархічними традиціями та революційними здобутками у Франції.

Після падіння Наполеона у 1814 році та його короткого повернення під час «Ста днів» (1815 р.) у Франції відновили монархію Бурбонів. Король Людовік ХVІІІ, брат страченого Людовіка ХVІ, змушений був визнати незворотні соціальні та політичні зміни, зокрема конституційний лад [2, с. 266].

Період правління королів з династії Бурбонів (1814-1848 рр.) Отримав назву періоду Реставрації. Головою держави став король Людовик XVIII, який правив з 1814 по 1824 г. Однак реставрація монархії означала відновлення абсолютизму. Навіть такі переконані прихильники самодержавства, як російський цар Олександр I і австрійський канцлер Меттерніх, розуміли неможливість відновлення феодалізму у Франції. У той же час за їх згодою у Франції почався білий терор, від якого загинули десятки тисяч людей. Після вступу на престол Людовик XVIII дарував французькому народові Засновницьку Хартію від 4 червня 1814 р. Вона закріпила конституційні основи легітимної монархії [9].

Державний лад легітимною монархії (1814 – 1830 рр.). За формою правління Франція стала конституційною монархією. Формально Хартія 1814 р. хоча і визнавала «представницьку форму правління», але засновувала конституційну модель влади: «сильний король – слабкий парламент». Подібна монархична модель влади, в якій монарх наділявся великими повноваженнями, ґрунтувалася на принципах королівського суверенітету (замість народного суверенітету); божественного права (замість волеустановленого); єдності влади (замість принципу поділу) [6].

За традицією, що склалася після утворення конституційної монархії в 1791 р., Людовик XVIII проголосив рівність громадян перед законом, свободу віросповідання та свободу слова у межах закону. Водночас Хартія підтверджувала недоторканість власності, у тому числі і такої, що іменують «національною», забороняла будь-які висловлення проти «реставрації», проголошувала особу короля «священною й недоторканою». Той факт, що виконавча влада належала одному Людовику XVIII, а законодавча влада, де король мав «пропонувати закони», а палата перів та палата депутатів департаментів «мали право просити короля про видання законів», свідчить про те, що у Франції встановився такий різновид конституційної монархії, як дуалістична монархія із сильною королівською владою [1, с. 341, 342].

За своєю класовою основою Хартія 1814 року була покликана закріпити політичний союз дворянства з великою буржуазією. Це забезпечувалося за допомогою механізму політичного домінування дворян і буржуазії в системі влади, що знаходило відображення в аристократичній двопалатній основі представництва (верхня палата парламенту відображала інтереси дворян, нижня – буржуазії); декларації ліберальних свобод: конституційні та процесуальні гарантії недоторканності приватної власності (ст. 9), особистої свободи, свободи слова, друку, рівності перед законом і судом. Вирішенню цього завдання сприяла і виборча система, на основі якої формувалася нижня палата парламенту. Вибори були двоступеневих, коло виборців і депутатів обмежувався високим віковим і майновим цензи. Брати участь в голосуванні на виборах в палату депутатів могли

лише французи старше 30 років, які сплачують прямий податок у розмірі 300 фр. З 31 млн населення Франції активним виборчим правом володіли лише 50 тис. осіб. Депутатами нижньої палати могли бути особи, які досягли 40-річного віку і платили не менше 1 тис. франків прямого податку [8].

Як наслідок, хартія 1814 року заклала основу для конституційної монархії у Франції. Однак обмежене виборче право та значні повноваження короля викликали невдоволення серед широких верств населення. Це призвело до політичної нестабільності та зростання опозиційних настроїв, кульмінацією яких стала Липнева революція 1830 року. Після цих подій Хартія 1814 року була замінена на більш ліберальну Хартію 1830 року, яка враховувала вимоги часу та зміни в суспільстві.

Висновки. Хартія 1814 року стала компромісом між монархічними традиціями та новими політичними реаліями після Революції та Наполеонівських війн. Вона закріпила конституційну монархію, рівність перед законом і певні свободи, зберігаючи при цьому владу короля. Хоча документ сприяв стабілізації у 1814 – 1830 роках, обмеженість представницьких інституцій викликала невдоволення, що зрештою призвело до Липневої революції. Хартія стала важливим етапом у переході Франції до парламентської монархії та вплинула на європейську політико-правову традицію.

Список використаних джерел

1. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 730 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. проф. О. М. Бандурки. Харків: Майдан, 2020. 618 с.
3. Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ: Основи, 2006. 1464 с.
4. Історія країн Західної Європи та Північної Америки нового часу (XIX – початок XX століть): навч. посібник / за ред. Б. Сипко. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 456 с.
5. Duby G. Histoire de la France des origines à nos jours. Paris : Larousse, 1999. 1258 p.
6. Furet F. Revolutionary France 1770–1880. Malden: Blackwell, 2000. 630 p.
7. Lockwood H. Constitutional History of France. Chicago, 1889. 424 p.
8. Osterhammel J. The Transformation of the World: a Global History of the Nineteenth Century. Princeton : Princeton University Press, 2014. 1185 p.
9. Roberts J. W. France. A Reference Guide from the Renaissance to the Present. New York : Facts on File, 2004. 714 p.

Avgustinova A. M.
group IstP1-B23,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
istp1b23.avhustinova@kpnu.edu.ua

Opria I. A.
Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
oprya.ihor@kpnu.edu.ua

Constitutional Compromise: The Charter of 1814 in France

The Charter of 1814 defined the political system of France after the Bourbon Restoration, combining monarchical and revolutionary elements. The article examines its significance for the development of French constitutionalism, the nature of the compromise between absolutism and liberalism, and its impact on 19th-century socio-political thought.

Keywords: Charter of 1814, Bourbon Restoration, constitutional monarchy, political compromise.

Тарасенко Д. Ю.

група ІО-31,
факультета Історії та Географії
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка
Полтава, Україна
dashatarasenko60@gmail.com

Жалій Т. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри правознавства,
доцент кафедри історії України
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка
Полтава, Україна
dashatarasenko60@gmail.com

Використання методу усної історії в освітньому процесі старшої (профільної) школи з предметів історичної та громадянської галузі

Метод усної історії є ефективним підходом до викладання історичних та громадянських дисциплін у профільній школі. Його використання сприяє розвитку критичного мислення, історичної пам'яті та громадянської активності учнів. Стаття аналізує теоретичні основи цього методу, можливості його застосування в освітньому процесі, а також нормативно-правове підґрунтя, яке регулює навчальний процес.

Ключові слова: усна історія, історична освіта, громадянська освіта, профільна школа, інтерактивне навчання.

Сутність методу усної історії та його значення в освіті

Метод усної історії передбачає збирання, аналіз і використання усних свідчень очевидців історичних подій. У старшій школі цей метод допомагає учням глибше зрозуміти історичні процеси, розвивати навички аналізу та формувати особистісне ставлення до минулого.

Застосування усної історії сприяє:

- поглибленому розумінню історичних подій через особисті розповіді;
- розвитку комунікативних і дослідницьких навичок;
- формуванню критичного мислення через порівняння особистих спогадів

та офіційних джерел;

-підвищенню зацікавленості учнів у вивченні історії.

Використання методу усної історії в освітньому процесі. Метод усної історії передбачає збирання та аналіз особистих спогадів очевидців історичних подій. Цей підхід сприяє розвитку навичок дослідницької роботи, формуванню емоційного зв'язку з минулим та осмисленню історичних процесів через особистий досвід людей.

Переваги методу усної історії дозволяє:

-активізувати пізнавальну діяльність учнів;

-розвивати навички критичного мислення та аналізу історичних джерел;

-формувати комунікативні компетентності;

-розширювати розуміння суспільних процесів через призму особистих історій.

Законодавче регулювання застосування методу усної історії в освіті
Використання інноваційних методів навчання, зокрема усної історії, регулюється рядом нормативно-правових актів:

-Закон України «Про освіту» (№ 2145-VIII від 05.09.2017 р.) – гарантує академічну свободу педагогів у виборі методів викладання, що дозволяє впроваджувати метод усної історії в освітній процес.

-Закон України «Про повну загальну середню освіту» (№ 463-IX від 16.01.2020 р.) – визначає компетентнісний підхід у навчанні, що включає розвиток критичного мислення та аналітичних навичок.

-Концепція «Нова українська школа» (2017 р.) – передбачає використання інтерактивних методів навчання, зокрема проєктної діяльності, що може включати збір та аналіз усних свідчень.

-Державний стандарт базової середньої освіти (Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 р.) – регламентує необхідність формування історичної та громадянської компетентності учнів.

Практичне застосування методу усної історії у профільній школі

Метод усної історії може використовуватися в різних форматах:

-Проектна діяльність. Учні можуть збирати усні свідчення місцевих жителів, створюючи дослідницькі роботи чи відеоінтерв'ю.

-Тематичні уроки. Використання записаних історій очевидців для аналізу історичних подій.

-Дискусії та дебати. Обговорення різних поглядів на історичні події, порівняння офіційної історії з усними спогадами.

Прикладом ефективного застосування цього методу є проєкт «Жива історія» в рамках громадянської освіти, де учні досліджують локальну історію через інтерв'ю з жителями свого міста.

Виклики та перспективи методу усної історії в освітньому процесі

Попри очевидні переваги, метод має певні труднощі:

- суб'єктивність спогадів, можливість викривлення фактів;

- необхідність навчання учнів методології інтерв'ювання та критичного аналізу джерел;

- обмежений доступ до очевидців деяких історичних подій. Однак перспективи цього підходу значні. Залучення усної історії до шкільної освіти допомагає виховати відповідальних громадян, здатних критично оцінювати інформацію та формувати власні висновки.

Висновки

Метод усної історії є одним із найефективніших підходів до вивчення історії у старшій школі, оскільки залучає учнів до дослідницької діяльності, аналізу джерел та формування власних висновків. Завдяки цьому історія перестає бути лише набором дат, а набуває осмисленості, допомагаючи зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки та роль особистості в історичних процесах. Окрім розвитку критичного мислення, усна історія сприяє громадянській компетентності, навчаючи працювати з інформацією, оцінювати її достовірність та аргументовано висловлювати думку. Це особливо важливо в сучасному інформаційному просторі, де маніпуляції можуть впливати на суспільну свідомість.

Законодавчі акти України, зокрема Закон «Про освіту», Закон «Про повну загальну середню освіту» та Концепція «Нова українська школа», підтримують застосування інноваційних методів, що відкриває можливості для інтеграції усної історії в освітній процес. Водночас існують виклики, зокрема методологічні труднощі зі збором та аналізом усних свідчень, а також ризик їх суб'єктивності.

Перспективи використання методу значні: його можна інтегрувати в міждисциплінарні проекти, створювати цифрові архіви усних свідчень, використовувати мультимедійні ресурси. Це сприятиме формуванню критично мислячих, відповідальних громадян, які усвідомлюють значення історичної пам'яті та національної ідентичності, а також здатні активно брати участь у розбудові демократичного суспільства.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. Дата звернення: 26.02.2025.
2. Іваненко О. Методи активного навчання історії. Львів: Академія, 2019.
3. Концепція «Нова українська школа». 2017. Дата звернення: 26.02.2025.
4. Поліщук В. Усна історія в навчальному процесі. Київ: Освіта, 2020.

5. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. Дата звернення: 05.03.2025.
6. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020р. № 463-IX. Дата звернення: 05.03.2025.

Tarasenko D. Y.

Group IO-31,

Faculty of History and Geography

V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University

Poltava, Ukraine

dashatarasenko60@gmail.com

Zhaliy T. V.

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Law,

Associate Professor of the Department of History of Ukraine

V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University

Poltava, Ukraine

dashatarasenko60@gmail.com

The use of the oral history method in the educational process of high school (specialized) in historical and civic subjects

The oral history method is an effective approach to teaching historical and civic disciplines in specialized schools. Its use contributes to the development of critical thinking, historical memory, and students' civic engagement. The article analyzes the theoretical foundations of this method, its potential applications in the educational process, and the regulatory framework governing the learning process.

Keywords: oral history, historical education, civic education, specialized school, interactive learning.

Єремєєк М. І.

група IstP1-B22,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кам'янець-Подільський, Україна
istp1b22.yeremeiek@kpmu.edu.ua

Опря І. А.

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський, Україна
oprya.ihor@kpmu.edu.ua

Синкретизм християнства та релігії йоруба в Латинській Америці

У дослідженні висвітлено процес синкретизму християнства та релігії йоруба в Латинській Америці. Охарактеризовано історичні умови їхнього взаємозлиття, зміни в ортопраксії та ортодоксії. Визначено співвідношення пантеону оріша з культом святих римо-католицької церкви та логіку їхньої кореляції.

Ключові слова: християнство, релігія йоруба, Латинська Америка, оріша.

Синкретизм як загальнокультурне явище було відоме протягом усієї історії становлення та занепаду релігій, починаючи від первісної доби і до сучасності. Особливо актуальним цей процес є в сучасному глобалізованому світі, коли незначні релігійні рухи зникають під натиском світових релігій, кількість адептів яких невинно збільшується. Зокрема, така доля спіткала релігію йоруба, що була привезена до країн Латинської Америки разом із африканськими невольниками, які тривалий час зберігали свої традиції, однак під натиском владних структур та католицького місіонерства, були змушені «відмовитися» від традиційних вірувань на користь західного християнства.

Найбільше досліджень із зазначеної тематики проводять західні релігієзнавці. Так, Воле Шиїнка у своєму напрацюванні [5] визначив шляхи синкретизму релігії йоруба та християнства, а Стівен Протеро узагальнив багаторічні напрацювання своїх колег у науково-популярному виданні «Вісім релігій, що панують у світі: чому їхні відмінності мають значення» [1], виділивши основні особливості ортопраксії та ортодоксії релігії йоруба. Також слід віддати належне українським ученим. Зокрема, А. Недільська в статті «Роль

міфу у формуванні культурної ідентичності західноафриканський племен» визначила характерні риси культу оріша та міфотворчості племен йоруба навколо нього.

Мета роботи. Зважаючи на стан наукової розробки проблеми та її актуальність, метою нашого дослідження є висвітлення основних аспектів синкретизму християнства та релігії йоруба в державах Латинської Америки.

Для глибшого розуміння проблеми варто детальніше розглянути поняття синкретизму. У підручковій літературі подають наступне визначення: синкретизм – це поєднання різнорідних віроповчальних та культових положень у процесі взаємовпливу релігій у їх історичному розвитку [4, с. 359]. Особливу увагу звертаємо саме на роль історичного розвитку в контексті взаємовпливу релігій, оскільки саме цей чинник, на нашу думку, є визначальним.

Починаючи із початку XVI ст. триває активна работоргівля європейськими колонізаторами, шляхи якої проходили від Африканського континенту до сучасних держав Латинської Америки. Лиха доля поневолення не оминула й народ йоруба, що разом із собою в Новий світ привіз власну матеріальну й духовну культуру, включаючи традиційні вірування. Звичайно, що католицькі місіонери засуджували їх як язичницькі та диявольські, зокрема в XVI ст. на Гаїті заборонялося вдаряти в барабани, що було частиною ортопраксії релігії йоруба. Пізніше така заборона була розповсюджена на територію Бразилії та Куби, однак там ситуація полегшувалася тим, що із Старого світу прибувала велика кількість нових невольників, у тому числі й жерців (баболаво), які підтримували звичаї та традиційні вірування.

Найважчою була ситуація в США, де співвідношення чисельності рабів до білого населення було порівняно нижчим, ніж у державах Латинської Америки, а рабовласники-протестанти вчинялися до жорсткіших заходів спрямованих супроти традиційних вірувань йоруба [1, с. 306].

Отже, об'єктивними чинниками процесу синкретизму християнства та релігії йоруба в Латинській Америці були: 1) якісно більше співвідношення африканського населення до колоніалістів, що певною мірою сприяло подальшому співжиттю традицій та вірувань йоруба із релігією та культурою Нового Світу; 2) лояльніше ставлення рабовласників до традицій народу йоруба, що виявилось в опосередкованому прийнятті католицької віри із збереженням цілої низки звичаїв.

Суб'єктивними чинниками цього загальнокультурного явища можемо вважати особисте ставлення африканців до католицької віри, як до зовнішнього обрамлення давніх вірувань, яке не заміняло їх, а доповнювало.

Таким чином, після наказу владних структур зректися «язичницьких» вірувань, невольники з народу йоруба перенесли пантеон своїх богів на культ

святих римо-католицької церкви. Так, Огун – божество заліза, війни співвідноситься із святим Петром; Ємая, богиню океана та материнства, йоруба вбачають в образі Діви Марії; Ойя – богиня вітру, хоронителька спокою померлих у католицькому культі святих втілилася в образі святої Терези [1, с. 300-306].

Ортопраксія зазнала несуттєвих змін (тут вбачаємо аспект певної лояльності з боку владних структур держав Латинської Америки): ритміка в обрядовості залишилася традиційною, однак уводилися католицька терміносистема з використанням латинської, іспанської, французької або ж португальської мов.

Саме тому латиноамериканська меса значно відрізняється від західноєвропейської, зокрема містяться наступні відмінності: 1) одномоментне накладання двох мов – йоруба (у солістки) та латині (хоровий елемент); 2) початок богослужіння із словом Oddua, тобто ім'ям напівміфічного засновника держави Іле-Іфе, що в релігії йоруба займає значне місце як герой та родоначальник нації; 3) протиставлення вільної манери співу солістів до статичності хорового виконання, притаманне латинській традиції [2, с. 253].

Окрім цього, у традиційних судах народу йоруба під час присяги кладуть руку на Біблію і водночас цілують залізо, на знак поваги, шани та клятви Огуну, який є не тільки божеством металів, а й відповідає за справедливість.

Дуалістичність світу в релігії йоруба, тобто його розподіл на потойбічний та земний, співвідноситься з аналогічним розумінням світу християнами. Хаотичність, яка вирувала до створення Всесвіту, є початковою точкою творіння світу як і в космологічному світорозумінні християн, так і представників релігії йоруба. До прикладу, йоруба вірять, що Олорун із неродючого болота, яким було покрито все, створив світ, а створення всього іншого доручив іншим оріша; християнська ж доктрина вважає, що спочатку «земля була пуста та порожня», а потім Господь розпочав творення всього існуючого [3, с. 111].

Більшість дослідників переконані, що народ йоруба усвідомлено пішов на процес синкретизму релігій з метою обманути владні та місіонерські структури. Цю думку пропагує й етнічний представник релігії йоруба, дослідник традиційних вірувань та звичаїв цього народу Віле Шиїнка, який у своїй праці зазначає: «поставили римо-католицьких божеств на службу божествам йоруба, а потім схилилися перед першими»[5, с. 44].

Висновки. Отже, зважаючи на все вищезазначене, можна зробити висновок, що процес синкретизму релігії йоруба та християнства в Латинській Америці супроводжувався тривалим культурно-політичним процесом, який виявлявся у взаємовпливі католицизму та традиційних вірувань африканців, й навпаки. Сьогодні Латинську Америку вважають форпостом католицизму, однак деякою мірою латиноамериканський католицизм не схожий на традиційний,

догматичний варіант, що виявляється як в обрядовості, так і в аспектах світорозуміння. Зокрема, деякі представники йоруба переконані, що за культом святих прихованні їхні справжні боги, інші ж твердять, що і святі, і оріша є виявом божественної присутності в земному світі.

Список використаних джерел

1. Вісім релігій, що панують у світі: чому їхні відмінності мають значення / Стівен Протеро; пер. з англ. В'ячеслав Пунько; 5-те вид. Київ: Букшеф, 2023. 464 с.
2. Макаренко О. Інноваційні жанрові моделі сучасної меси в сучасному просторі. Музикознавча думка Дніпропетровщини. № 27, 2024. С. 246-255.
3. Недільська А. Роль міфу у формуванні культурної ідентичності західноафриканський племен. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: «Культурологія». 2024. Вип. 19. С. 107-112.
4. Харьковченко Є.А. Релігієзнавство: підручник. Київ: Наукова думка, 2007. 379 с.
5. Soyinka Wole. The tolerant gods, in Olupona and Rey, Orisa Devotion. The university of Wiskonsin press, 2007. 50 p.

Yeremeiek M. I.

group IstP1-B22,

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

istp1b22.yeremeiek@kpnu.edu.ua

Opria I. A.

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

oprya.ihor@kpnu.edu.ua

Syncretism of Christianity and Yoruba Religion in Latin America

The study highlights the process of syncretism between Christianity and Yoruba religion in Latin America. It describes the historical conditions of their merger, changes in orthopraxy and orthodoxy. The relationship between the pantheon of Orisha and the cult of saints in the Roman Catholic Church, as well as the logic of their correlation, is defined.

Keywords: Christianity, Yoruba religion, Latin America, Orisha.

Сорочинська А. О.

група IstP1-B23,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кам'янець-Подільський, Україна
Istp1b23.sorochynska@kpnpu.edu.ua

Опря І. А.

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський, Україна
oprya.ihor@kpnpu.edu.ua

Моральні та етичні принципи кодексу самураїв

У статті досліджено морально-етичну систему бусідо, яка визначала поведінку японських воїнів та стала важливим орієнтиром для японського суспільства. Охарактеризовано основні принципи, що формували характер самураїв і впливали на суспільство.

Ключові слова: бусідо, принципи, кодекс самурая, традиції, культура, воїни, моральні якості.

Дослідження кодексу бусідо, який визначав морально-етичні принципи самураїв, має велике значення для розуміння японської культури та суспільства, а також його впливу на сучасний світ. Актуальність теми зумовлена тим, що принципи бусідо, закріплені в японській історії, продовжують впливати на японську культуру, бізнес і суспільні норми. Крім того, вивчення бусідо дозволяє краще зрозуміти моральні орієнтири, що сформували характер японських воїнів і визначили їхній спосіб життя.

Відповідно, метою статті є аналіз моральних і етичних принципів кодексу самураїв (бусідо) та вивчення їхнього впливу на японське суспільство, а також розкриття сучасного значення цих принципів у японській культурі, бізнесі та інших сферах діяльності.

Бусідо, що в перекладі означає «шлях воїна» або «мораль воїна», є японським поняттям, яке відображає спосіб життя самураїв і має певну схожість із європейським ідеалом лицарства. Цей «шлях» ґрунтується на моральних засадах самураїв, які поєднують у собі такі якості, як стриманість у витратах, відданість своєму пану, досконале володіння бойовими мистецтвами та

готовність пожертвувати життям заради збереження честі. Виникнення бусідо пов'язане з періодом правління Токугава в Японії, коли неоконфуціанство стало основою для його розвитку, спираючись на конфуціанські тексти. Водночас на нього вплинули синтоїзм і дзен-буддизм, які допомогли поєднати войовничу сутність самураїв із мудрістю та внутрішнім спокоєм, пом'якшуючи їхнє насильницьке існування. Еволюція бусідо відбувалася між XVI та XX століттями [2]. Деякі дослідники вважали, що цей кодекс є частиною спадщини, яка бере початок ще з X століття, хоча інші науковці вказують, що сам термін «бусідо» рідко трапляється в літературі до модерного часу. Незважаючи на це, ідеї, які він уособлює, часто згадувалися в японській культурі та літературних творах. У період сьогунату Токугава певні елементи самурайських цінностей отримали офіційне визнання й були закріплені в японському феодальному законодавстві, що сприяло їхній формалізації [4].

Перший принцип бусідо – справедливість (Гі) і він закликає до непохитної чесності у всіх діях. Самурай вірить у справедливість, що живе в його власному серці, а не в судженнях інших. Для нього не існує півтонів у питаннях честі – лише правда або брехня, чорне або біле. Людина з чистою душею не має боятися правди, адже вона є її відображенням. Мужність (Ю) у бусідо є здатністю піднятися над страхом і натовпом, не ховаючись від життя, як черепаха в панцирі. Самурай прагне до героїчного духу, усвідомлюючи, що справжнє життя можливе лише за умов ризику й відваги. Це не сліпа безрозсудність, а розумна сміливість, де страх замінюється повагою та обережністю [1]. Чеснота (Дзін), або співчуття, є серцем самурайської сили. Завдяки суворим тренуванням самурай стає швидким і могутнім, але цю силу він спрямовує на благо інших. Якщо доля не дає йому такої можливості, він сам шукає спосіб допомогти. Наступним же принципом є повага (рей) - самурай не потребує жорстокості, щоб довести свою силу. Навіть із найлютішим ворогом він залишається ввічливим, адже справжня сила – у внутрішній гідності, а не в грубошах. Без поваги людина втрачає людяність і уподібнюється звіру. Щирість (Макото) для самурая – це непорушність слова. Якщо він сказав, що виконає щось, це вже є гарантією дії – обіцянки чи клятви не потрібні. Жодна перешкода не може зупинити його на шляху до мети. Честь (Мейо) – це внутрішній суддя самурая. Лише він сам може оцінити, чи гідні його дії. Усі рішення та вчинки є дзеркалом його душі, від якого не сховатися. Відданість (Тюгі) – це готовність самурая нести повну відповідальність за свої дії та бути вірним своєму пану чи справі. Його слово – це сліди, за якими можна йти, а його життя – приклад для інших [3].

Висновки. Отже, кодекс честі був не просто правилами для самураїв, а системою моральних цінностей, що пронизувала їхнє життя. Він базувався на честі, відвазі, вірності, милосерді, самоконтролі та справедливості, вимагаючи

від воїна як бойової майстерності, так і духовної чистоти. Конфуціанство прищеплювало обов'язок і повагу, буддизм – спокій перед смертю, а синтоїзм – відданість правителю й народу. Сьогодні ці принципи впливають на японську культуру, бізнес і побут, відлунюючи в мистецтві, спорті та корпоративній етиці світу. Бусідо показує, що самурайські ідеали залишаються вічним орієнтиром для життя за високими стандартами.

Список використаних джерел

1. Катруца Н. Синтоїзм, буддизм і конфуціанство як джерела формування освітньо-виховної системи Японії. Історико-педагогічний альманах. 2011. Вип. 2. С. 66-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ipa_2011_2_11 (дата звернення – 19.03.2025).
2. Бусідо [Електронний ресурс]. Українська бібліотека LibreTexts. URL: https://ukrayinska.libretexts.org/.../4.03:_Бусідо (дата звернення – 21.03.2025).
3. Добровольська К. В. Морально-етичні принципи самураїв / наук. кер. Л. А. Никифорова. URL: https://www.rusnauka.com/27_NNM_2009/Philosophia/52953.doc.htm (дата звернення – 18.03.2025).
4. Осика О. Осика К. Теоретичний аналіз філософсько-психологічних основ моральних принципів бусідо. Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць. 2019. № 44. С. 187-211.

Sorochynska A. O.

group IstP1-B23,

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

Istp1b23.sorochynska@kpnu.edu.ua

Opria I. A.

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

oprya.ihor@kpnu.edu.ua

Moral and Ethical Principles of the Samurai Code

The article explores the moral and ethical system of Bushido, which defined the behavior of Japanese warriors and became an important guideline for Japanese society. The main principles that shaped the character of samurai and influenced

society are characterized.

Keywords: Bushido, principles, samurai code, traditions, culture, warriors, moral qualities.

УДК 94(4)"1648":327

Мокра В. В.

група IstP1-B23,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський, Україна
istp1b23.mokra@kpmu.edu.ua

Опря І. А.

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський, Україна
oprya.ihor@kpmu.edu.ua

Вестфальський мир 1648 року та його вплив на Європу

У статті висвітлено значення Вестфальського миру року для Європи, його вплив на міжнародні відносини та формування сучасної системи суверенних держав. Вона розглядає передумови, хід переговорів і ключові наслідки мирних договорів, включаючи закріплення принципів суверенітету, невтручання у внутрішні справи інших країн і релігійної толерантності.

Ключові слова: Вестфальський мир, міжнародні відносини, державний суверенітет, релігійна толерантність, національна держава.

Вестфальський мир, укладений у 1648 році залишається актуальними і досі оскільки, ознаменував значний перелом в історії Європи, поклавши кінець спустошливій Тридцятилітній війні, яка спустошила більшу частину континенту. Ця серія мирних договорів включала великі європейські держави та встановила нову основу для міжнародних відносин у Європі, наголошуючи на принципах державного суверенітету та невтручання у внутрішні справи інших держав.

Принципи, закладені в 1648 році, стали основою для розвитку багатосторонніх угод, дипломатичних переговорів та міжнародного співробітництва. Вони є ключовими для вирішення глобальних викликів, економічних криз та питань безпеки.

Важливість цього договору для Європи зумовлює мету статті, яка полягає у висвітленні його впливу на формування системи міжнародних відносин.

Багато істориків вважають, що Вестфальський мир, який завершив Тридцятилітню війну в 1648 році, знаменував переломний момент у європейських міжнародних відносинах. Це була серія мирних договорів, які мали глибокий вплив на політичний ландшафт Європи, встановивши концепцію суверенних держав і невтручання у внутрішні справи одна одної.

Вже майже чотири століття тому, 24 жовтня 1648 року, у двох містах німецької історичної області Вестфалія Мюнстер та Оснабрюк було укладено мирні угоди між учасниками Тридцятилітньої війни 1618 – 1648 років. Цей тривалий і масштабний збройний конфлікт став першою загальноєвропейською війною, яка точилась між коаліцією протестантських та союзом католицьких держав. До певної міри Тридцятилітню війну можна вважати провісницею світових війн XX століття, а Вестфальський мир як комплекс укладених за її результатами мирних договорів став найпершою системою міжнародних відносин, засадничі принципи й окремі елементи якої зберігають своє значення до сьогодні [1]. Договір ознаменував кінець великомасштабних релігійних війн у Європі, дозволивши націям віддавати перевагу світському правлінню над релігійною одноманітністю.

Перша загальноєвропейська війна відбувалась між двома великими угрупованнями: габсбурзьким союзом (іспанські та австрійські Габсбурги, католицькі князівства Німеччини, Річ Посполита) та антигабсбурзькою коаліцією (Франція, Швеція, Данія, протестантські князівства Німеччини та інші) [2, с.117].

Війна, що охопила Європу, стала одним із найкривавіших конфліктів в історії – лише в Німеччині загинуло більше 5 мільйонів чоловік, третина міст була зруйнована, на полях битв полягло більше 700 тисяч чоловік; в різних кутках Європи лютували епідемії тифу та чуми, населення страждало від цинги і дизентерії, а спустошення ряду територій досягало 70% населення. Дві спроби припинити її в 1629 і 1635 роках завершилися невдачею через нездатність сторін знайти консенсус інтересів всіх учасників війни [3]. З 1638 року розпочався тривалий і складний переговорний процес, який завершився підписанням мирних договорів основними державами-учасницями війни.

Першим 1638 року з ініціативою щодо припинення війни виступив Папа Римський, якого підтримав король Данії. Через три роки найбільшим учасникам конфлікту вдалося досягти попереднього компромісу. 25 грудня 1641 року між представленими імператором Фердинандом III Габсбургом Священної Римської імперії германської нації та Іспанською імперією з одного боку та Французьким королівством і Шведською імперією з другого боку було підписано попередній

мирний договір. У ньому сторони заявили про готовність скликати в містах Вестфалії, Мюнстер та Оснабрюк загальноєвропейський міжнародний конгрес для укладання загального миру. У роботі конгресу взяли участь 140 делегацій від суб'єктів Священної Римської імперії германської нації та 38 від інших держав. За підсумками конгресу в міжнародному праві утвердились принципи, які лишаються визначальними й у сучасній системі міжнародних відносин. [1].

Вестфальський мир 1648 року став прообразом принципів системи міжнародних відносин. Ці принципи розвивались упродовж наступних двохсот років. Особливо слід відзначити принципи суверенітету і легітимності верховної влади, втілені у внутрішній політиці, передусім у праві вирішення питань про війну і мир [4].

Окремо варто наголосити на ту роль, яку відіграв Вестфальський мир у встановленні релігійної толерантності на теренах Європи. Це також знайшло своє вираження у нормах статей Вестфальського миру: наприклад, відповідно до § 51 статті V Оснабрюцького договору «на черговому засіданні рейхстагу кількість депутатів від станів обох віросповідань має бути однаковою, але питання про осіб і про залучених імперських чинів має бути вирішеним на наступному засіданні рейхстагу» [5].

У цьому випадку маємо приклад зрівняння у політичних правах представників обох конфесій (католиків і протестантів) під час засідань імперського парламенту, а відтак, і гарантування представництва різних за релігійною ознакою верств населення під час прийняття рішень [4].

Також Вестфальський мир став поштовхом для розвитку понять «національна держава» і «державний суверенітет». Останнє поняття як політико-правову категорію розкрито у працях видатних представників доби Відродження і Нового часу: варто згадати бодай твори Н. Макіавеллі, Т. Гоббса, Б. Спінози, Г. Гроція та інших. Окремо варто згадати праці Ж. Бодена та Ф. Отмана, які зробили вагомий внесок у розроблення поняття суверенітету. Як зазначає Г. Баязітова, поняття «суверенітет» входить до політичного лексикону інтелектуалів XVI століття [6].

Висновки. Отже, Вестфальський мир, укладений у 1648 році, має важливе історичне значення для Європи. Договір встановив принципи, які продовжують впливати на сучасну Європу, зокрема концепцію державного суверенітету. Це ознаменувало кінець великомасштабних релігійних війн у Європі, дозволивши націям віддавати перевагу світському правлінню над релігійною одноманітністю. Це змінило баланс сил і проклало шлях до сучасної системи національних держав, наголошуючи на політичних кордонах і державних правах. Його спадок очевидний у незмінній важливості дипломатичних переговорів і міжнародного права, оскільки він створює прецеденти для договорів і

багатосторонніх угод.

Принципи невтручання та державної рівності, закріплені в договорі, продовжують лежати в основі європейських політичних структур і функціонування такої організації, як ООН. По суті, вестфальські принципи заклали основу для європейського порядку, зосередженого на незалежних, але взаємопов'язаних суверенних державах.

Список використаних джерел

1. Печерський А. Вестфальський мир заклав актуальні донині принципи міжнародних відносин. АрміяInform – Інформаційне агентство АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/10/24/vestfalskyj-myr-zaklav-aktualni-donyni-pryncypy-mizhnarodnyh-vidnosyn/> (дата звернення: 09.03.2025).
2. Гісем О. В. Всесвітня історія: підручник для 8 класу з поглибленим вивченням історії закладів загальної середньої освіти. Харків: Ранок, 2021. 240 с.
3. Лук'янюк В. Цей день в історії: 24 жовтня 1648: Вестфальський мирний договір. Цей день в історії. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/1024P/> (дата звернення: 09.03.2025).
4. Шумський І. К. Значення Вестфальського миру 1648 року у формуванні системи міжнародних відносин. Альманах міжнародного права. 2021. № 26. С. 12.
5. Schilling Heinz. The Peace of Westphalia of 1648 and the Origins of the Sovereign State System. International Organization. 1997. № 26. P. 511–537
6. Osiander Andreas. Sovereignty, International Relations, and the Westphalian Myth. International Organization. № 2. P. 251–287.

Mokra V. V.
group IstP1-B23,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ang.vgst@gmail.com

Opria I. A.
Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
oprya.ihor@kpnu.edu.ua

The Peace of Westphalia of 1648 and its Impact on Europe

The article highlights the significance of the Peace of Westphalia of 1648 for Europe, its impact on international relations and the formation of the modern system of sovereign states. It examines the prerequisites, the course of negotiations and the key consequences of the peace treaties, including the consolidation of the principles of sovereignty, non-interference in the internal affairs of other countries and religious tolerance.

Keywords: Peace of Westphalia, international relations, state sovereignty, religious tolerance, nation-state.

Пешков Д. М.

аспірант 3 курсу
кафедри історії України, факультет історії та географії
Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка
Полтава, Україна
peshkov.d@ukr.net

Коваленко О. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України
Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка
Полтава, Україна
fhg.kovalenko@gsuite.pnpu.edu.ua

Водопостачання навчальних закладів Полтави наприкінці XIX – на початку XX століття: організаційні та соціальні аспекти

У статті досліджено проблему водопостачання навчальних закладів Полтави кінця XIX – початку XX ст. Висвітлено способи вирішення цієї проблеми до появи централізованого міського водогону, вплив фінансових можливостей закладів на якість водопостачання, а також наслідки нерівномірного доступу до ресурсів після його будівництва.

Ключові слова: Полтава, навчальні заклади, водопостачання, міський водогін, інфраструктура, побутові умови, санітарія.

Постановка проблеми. Джерела свідчать про те, що наприкінці XIX — на початку XX століття навчальні заклади Полтави стикалися з проблемами водопостачання та змушені були знаходити власні шляхи їхнього подолання. Окремі приклади показують, як різні установи реагували на нестачу води, які заходи вживали та з якими труднощами стикалися. Потрібно дослідити ці випадки, щоб зрозуміти, яким був характер повсякденних практичних рішень у діяльності навчальних закладів у складних побутових умовах.

Актуальність роботи. Дослідження водопостачання навчальних закладів Полтави кінця XIX – початку XX ст. актуальне тим, що дає змогу зрозуміти особливості організації міського господарства та впливу інфраструктурних рішень на повсякденне життя навчальних закладів, їхню автономність та залежність від міської влади.

Мета статті. Метою статті є показати на основі джерел, як навчальні заклади

Полтави кінця XIX — початку XX століття долали проблеми водопостачання, які способи використовували та що це розкриває про рівень їхніх можливостей і організацію повсякденної діяльності.

Наприкінці XIX – на початку XX століття питання водопостачання навчальних закладів Полтави було не лише побутовим, а й важливим соціальним та організаційним фактором. До появи загальноміського водогону в 1900 році кожен заклад був змушений самостійно вирішувати цю проблему, що прямо залежало від його фінансових можливостей та розташування.

Одним із перших і найуспішніших прикладів стало будівництво власного водогону Інститутом шляхетних дівчат у 1884 році, вартість якого сягнула близько 10 тис. рублів. Це дозволило закладу забезпечити стабільний доступ до якісної води та також навіть продавати воду мешканцям [4, С. 149]. Водночас, інші навчальні установи міста перебували у значно складніших умовах.

Полтавське духовне училище спочатку знаходилося на плато поблизу Хрестовоздвиженського монастиря, відокремлене від центру глибоким яром, що ускладнювало доставку води, особливо взимку. Відсутність поблизу колодязя змушувала училище використовувати привізну воду з річки. Після переїзду до міста керівництво розглядало можливість облаштування водогону, однак висока вартість цього проєкту змусила їх обмежитися викопуванням колодязя [1, С. 42]. Аналіз лікаря Гофшнейдера 1890 року підтвердив високу якість води [7, С. 2], однак викопування колодязю було тимчасовим рішенням, і лише на початку XX століття заклад було приєднано до міського водогону.

Петровський кадетський корпус мав власні колодязі, проте якість води була незадовільною через забруднення міськими відходами та неналежне обслуговування фільтрів [5, С. 10–11]. Навіть після проведення робіт з очищення колодязів та заміни фільтрів корпус прагнув отримати більш стабільне рішення. У 1896 році керівник корпусу Потоцький звернувся до міської думи з пропозицією провести окремий водогін від річки Ворскла. Питання було відкладено через заплановане будівництво загальноміського водогону [2, С. 157].

Водночас, у Полтаві існувало чимало інших освітніх закладів – міські училища, приватні школи, які також могли потерпати від нестачі якісної питної води. Враховуючи менші фінансові можливості та обмежену увагу влади до їх потреб, можна припустити, що їхня ситуація могла бути навіть складнішою, хоча конкретних статистичних даних щодо них у звітах немає.

Після відкриття централізованого водогону ситуація з водопостачанням дещо змінилася. Згідно зі звітом водопровідної комісії за 1905 рік, лише чотири заклади (Богоугодний заклад, кадетський корпус, лазні Ваніфатової та Інститут шляхетних дівчат) спожили понад 42% води, яка подавалася через будинкові відгалуження [10, С. 11]. Це дозволяє припустити, що реальні потреби

навчальних закладів у воді були значними і раніше, коли закладам доводилося отримувати воду з нестабільних джерел, що значно ускладнювало їх функціонування. Неоднозначною є ситуація зі зверненням кадетського корпусу та земської управи до міської думи з проханням знизити ціну на воду. Корпусу було відмовлено одразу, натомість питання земської управи було передано на розгляд бюджетної комісії [3, С. 50,56]. Таке рішення могло свідчити як про різні підходи міської влади до різних установ, так і про можливу фінансову обтяжливість таких запитів для бюджету міста, хоча точні мотиви залишаються невідомими. Проблеми, пов'язані з водопостачанням, мали регіональний характер. Переяславське духовне училище в 1907 році звернулося до місцевої земської управи з проханням облаштувати два абіссінських колодязі, оскільки вода, яку привозили з річки, часто була низької якості та шкідлива для здоров'я учнів [8, С. 726]. У Лубнах єпархіальне жіноче училище припинило постачати воду чоловічому духовному училищу, що змусило останнє витратити значні кошти (близько 150 рублів щомісяця) на привізну воду низької якості [9, С. 282]. Особливо гостро постала проблема у Лубенській сільськогосподарській школі, яка в 1910 році, в умовах небезпечної холерної ситуації, залишилася без питної води через пересихання колодязя. Учні та персонал були змушені брати каламутну воду з сусідніх селянських колодязів, що створювало реальну загрозу їхньому здоров'ю та життю [6, С.9].

Після запуску загальноміського водогону у 1900 році проблема водопостачання навчальних закладів Полтави стала менш гострою для тих установ, що отримали до нього доступ. Водночас, цей доступ був нерівномірним, що й надалі створювало нерівні умови для освітніх закладів міста. Ті заклади, що були підключені, отримали суттєве покращення побутових умов та стабільність у водозабезпеченні, тоді як установи, що залишилися без підключення, продовжували відчувати побутові труднощі, що позначалося на якості навчального процесу, санітарному стані та здоров'ї учнів. Це свідчить про те, що навіть після формального вирішення питання водопостачання на рівні міста, освітні заклади ще довго залишалися у різних умовах, що прямо залежало від їх фінансових можливостей, адміністративної підтримки та географічного розташування.

Список використаних джерел

1. Историческая записка о Полтавском духовном училище за последнее двадцатилетие его существования (1876–1901 гг.). Полтава, 1902. 168 с.
2. Журналы Полтавской городской думы за 1896 год. Полтава. 466 с.
3. Журналы Полтавской городской думы за 1909 год. Полтава, Электрическая типография Ф. Шиндлера, 1910. 78 с.

4. Мазанов П. І. Полтавський інститут шляхетних дівчат. 1818–1898 : репр. відтворення вид. 324 с.
5. Медем Б. Г. Былое и последовавшее в Петровской полтавской военной гимназии и в Петровском полтавском кадетском корпусе. Санкт–Петербург, Знаменская скоропеч., 1912. 83 с.
6. Отчет о состоянии Лубенской сельско-хозяйственной школы за 1910 год. Полтава, Электрическая типография И. Л. Фришберга, 1911. 29 с.
7. Полтавские губернские ведомости. Полтава, 1893. № 27. 6 с.
8. Полтавские епархиальные ведомости. Полтава, 1907. № 31.
9. Полтавские епархиальные ведомости. Полтава, 1912. № 5.
10. Полтавский городской водопровод. Отчет по городскому водопроводу за 1905 (5-й эксплуатационный) год. Полтава, 1906. 78 с.

Peshkov D. M.

PhD student (3rd year),

Department of Ukrainian History, Faculty of History and Geography

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Poltava, Ukraine

e-mail: peshkov.d@ukr.net

Kovalenko O. V.

PhD in History, Associate Professor of the Department of Ukrainian History

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Poltava, Ukraine

fhg.kovalenko@gsuite.pnp.u.edu.ua

Water Supply of Poltava Educational Institutions in the Late 19th – Early 20th Century: Organizational and Social Aspects

The article examines water supply challenges faced by educational institutions of Poltava at the end of the 19th – beginning of the 20th century. It analyzes the solutions these institutions implemented before the establishment of a centralized city water supply, the role of financial resources in accessing quality water, and the consequences of unequal access to municipal water infrastructure after its introduction.

Keywords: Poltava, educational institutions, water supply, city water system, infrastructure, living conditions, sanitary.

Чікан М. В.

Ist1-B21 групи,
історичний факультет
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кам'янець-Подільський, Україна
ist1b21.chikan@kpmu.edu.ua

Лисенко О. Є.

доктор історичних наук, професор
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кам'янець-Подільський, Україна
O.Lysenko@nas.gov.ua

Теорія та практика панамериканізму у першій половині XIX ст.

У статті висвітлюється виникнення ідеології панамериканізму в середовищі американського політикуму та спроба її реалізації у першій половині XIX ст.

Ключові слова: панамериканізм, геополітика, США, доктрина Монро, сфера впливу.

На сьогодні Сполучені Штати Америки вважаються однією із найсильніших світових держав. Першість США зумовлюються сприятливішими політичними обставинами та реалізації ідеології пан-американізму. Існування пан-доктрин є неновим явищем для Європи, Азії та Америки. Проте, саме панамериканізм отримав найдовшу історію. Пан-американізм як ідеологія передбачала зверхність Сполучених Штатів Америки на території Американських континентів. Вже в американських істеблішмент спробував реалізувати пан-американізм на території молодих держав Латинської Америки, проте невдало.

Актуальність теми зумовлюється і сучасними політичними реаліями, коли адміністрація американського президента Дональда Трампа бажає приєднати до США Канаду та Гренландію.

Метою статті є спроба розкриття особливостей теорії і практики панамериканізму у першій половині XIX ст.

Кінець XVIII та початок XIX століття спричинив до кардинальних змін у колоніальній системі. Англійські колонії в Америці проголосили незалежність, внаслідок чого розпочалася хвиля боротьби за незалежності країн Америки, які

були іспанськими чи португальськими колоніями. Тому, на початку століття постали такі нові держави у Латинській Америці як: Гаїті, Аргентина, Венесуела, Колумбія, Чилі, Мексика. Перу, Парагвай, Еквадор, Бразилія, Болівія, Домініканська республіка, Уругвай та Центральноамериканська Федерація (сучасні Гватемала, Гондурас, Сальвадор, Нікарагуа, Коста-Рика) [2, с.35].

Нові латиноамериканські країни відходячи від ери колоніалізму, були слабкими, їхні лідери розуміли необхідність появи потужного союзника політичного, який би забезпечував допомогу у випадку війни із колишніми митрополіями.

Статус найпотужнішої держави на континенті носили США, тому їй надавався статус союзника. Американський політик на чолі із президентом Джеймсом Монро підтримав цю ідею та ідеологічно обґрунтував її у так званій «доктрині Монро» від 2 грудня 1823р. Вона вважається ключовим документом який формував доктрину панамериканізму та засобом обґрунтування експансії США у Латинській Америці [5, с.214].

Доктрина Монро передбачала:

Американські держави здобувши незалежність не повинні бути суб'єктом міжнародних відносин для європейських держав;

США не брали участі у Європейських війнах, участь у них не відповідає їхній політиці;

США пов'язані із рухами країн Латинської Америки;

США зобов'язані визнати вплив європейських країн у регіоні як небезпеку американського миру та безпеки;

Сполученні Штати не будуть втручатися в існуючі колонії європейських держав;

У випадку втручання європейських держав у справи незалежних держав Латинської Америки, США будуть розглядати як недружні до них;

США зобов'язується не втручатися у справи європейських держав [1].

Виходячи з цього можна стверджувати, що доктрина Монро формувала ідею «месіанської ролі» США у Латиноамериканському регіоні. Це стало основою доктрини пангерманізму, яка передбачала єдність інтересів країн Америки під зверхністю США. Хоча насправді була основою постійного втручання Сполучених штатів у політичне та економічне життя Латинської Америки під виглядом її захисту.

Президенту Джеймсу Монро належить цитата обґрунтування панамериканізму: «Америка для американців» [3, с. 48]. Її можна трактувати так, що у справи держав Латинської Америки можуть втручатися тільки Сполученні Штати.

На думку Ілони Лукач, «доктрина Монро перетворила Атлантичний океан,

що розділяв Сполученні Штати та Європу, на середньовічний замковий рів» [4, с. 49], коли Європа не втручається у справи американського континенту і навпаки. Це був прецедентний випадок, коли США почали диктувати свої умови потужним європейським імперіям. США перейшла до формування нового світоустрою.

Сама доктрина була наскільки розмитою, що до кінця XIX ст. її видозмінювали відповідно від політичних прагнень президентів Сполучених Штатів.

Першою спробою реалізації панамериканізму був скликаний у 1826 р. із ініціативи лідера боротьби на незалежність Латинської Америки, Сімона Болівара, Панамського конгресу. Сам Болівар прагнув утворити на території колишніх іспанських колоній Латинської Америки одну федеративну державу [6, с.20]. Також конгрес прийняв доктрину Монро, що вказувало на підтримку її змістом латиноамериканських держав.

Попри гучні заяви, США не реалізували доктрину Монро під час французьких та англійських зазіхань Латинській Америці. По суті доктрину використовували лише у вигідних для США умовах. До прикладу у 1836 р. коли існувала небезпека союзу Великої Британії та Техасу. Вже в 1845 році в дусі панамериканізму приєднання Техасу до США було назване «божественним провидінням» та як виправданням наступу на мексиканські території [4, с.52-53].

Таким чином, оформлення панамериканізму відбулося під впливом сприятливих політичних обставин. Перше офіційне обґрунтування панамериканізму відбулося у так званій «Доктрині Монро». Хоча вона обґрунтувала самостійний розвиток незалежних американських держав без втручання Європи, але стала основним пластом експансії США в регіоні. Практичне застосування панамериканізму втілювалося на Панамській конференції та як привід до захоплення Техасу. Першу половину XIX століття можна вважати організаційним оформленням панамериканізму та основою до його подальшої реалізації у другій половині XIX століття.

Список використаних джерел

1. The Monroe Doctrine [Електронний ресурс] // The University of Oklahoma LawCenter.URL:<https://web.archive.org/web/20041109025344/http://www.law.u.edu/hist/monrodoc.html> (дата звернення: 22.03.2025).
2. Актуальні аспекти історії країн Латинської Америки (XVII – початок XXI ст.) : навчально-методичний посібник / А. П. Іржавська, Т. В. Терещенко. Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2015. 140 с.
3. Американський президенціалізм: інститут глави держави в США у персоналіях від зародження до сьогодення. Біографічна енциклопедія / О. В.

Бабкіна, С. М. Дерев'янка, М. П. Требін та ін.; за наук. ред. Н. М. Хоми. Львів: Новий Світ-2000, 2018. 369 с.

4. Лукач Ілона Бейлівна Доктрина Монро в Латиноамериканській політиці США (1895-1917рр.): дис. канд. іст. наук.:07.00.02. Київ. 2015. 220 с.
5. Муравйова Анастасія Геополітичні інтереси США у Латинській Америці: криза у Венесуелі // Вісник Прикарпатського університету. Політологія. Вип.13, 2019. С.214-220.
6. Репецька О.І. Вплив доктрини Монро на Міжнародне право // Альманах міжнародного права. Вип.16, 2016. С.19-31.

Chikan M. V.

Ist1-B21 groups,

Faculty of History

Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyi National University,

Kamanets-Podilskyi, Ukraine

ist1b21.chikan@kpnpu.edu.ua

Lysenko O. E.

Doctor of Historical Sciences, Professor

Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyi National University

Kamanets-Podilskyi, Ukraine

O.Lysenko@nas.gov.ua

Theory and practice of Pan-Americanism in the first half of the 19th century.

The article highlights the emergence of the ideology of Pan-Americanism in the American political environment and an attempt to implement it in the first half of the 19th century.

Key words: Pan-Americanism, geopolitics, USA, Monroe Doctrine, sphere of influence.

Бабак А. Ю.

група ІА-33,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Полтава, Україна
alinababak14@gmail.com

Коваленко О. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Полтава, Україна
fhg.kovalenko@gsuite.pnpu.edu.ua

Археологія та Агата Крісті

Анотація: ця стаття досліджує взаємозв'язок археології з письменницею Агатою Крісті. Окрім біографічного аспекту, пов'язаного з особистим життям, досліджено як археологія вплинула на творчість та як вона використовувала археологічні знання в своїх романах.

Ключові слова: археологія, Агата Крісті, дослідження, Ніл, Месопотамія, артефакт.

Близький Схід, з його різноманітною та багатотисячолітньою історією та загадковими руїнами, завжди приваблював дослідників та письменників. Серед останніх особливе місце посідає Агата Крісті, королева детективного жанру. Її романи, такі як "Убивство в Месопотамії" та "Смерть на Нілі", не лише розважають читачів заплутаними сюжетами, але й дозволяють зазирнути в світ археологічних розкопок, який так захоплював письменницю та став однією граней її життя.

Поглянемо, як археологічні мотиви використовуються в творах Агати Крісті. Роботи Крісті демонструють цікавий симбіоз художньої літератури та наукових знань, що дозволяє глибше зрозуміти як саму письменницю, так і стан археологічної науки того часу. Вона зіграла значну роль у популяризації археології серед широкого кола читачів, зробивши її більш доступною та цікавою. Близький Схід завжди був джерелом натхнення для митців, і творчість Крісті не є винятком. Аналіз її творів дозволяє краще зрозуміти культурний контекст того часу.

Агата при народженні – Агата Мері Кларисса Міллер, з'явилася на світ у

1890 в родині Фредеріка Альва Міллера та Клари Бемер. Агата мала американське та британське походження, батько був американцем, а мати — британкою. В юності Агата мріяла стати письменницею і написала кілька оповідань і романів, але не змогла тоді, опублікувати, переробивші пізніше на більш успішні. Дебютний роман «Таємнича пригода в Стайлзі» Агати вперше був опублікований у 1920 р. і став хітом. Незабаром за ним вийшли успішні романи «Таємний супротивник» (1922) і «Вбивство на полі для гольфу» (1923), а також різні оповідання [7].

У 1929 р. Агата вирішила, що їй потрібна перерва в письменництві. Домовившись зі своїм туристичним агентом відвідати Вест-Індію, вона в останній момент передумала і натомість вирушила до Багдада. Випадкова розмова з парою під час вечері переконала її відвідати Багдад, річку Тигр і стародавні міста. Агата звернулася до Леонарда Вуллі, який керував об'єднаними розкопками Британського музею та Музею Пенсільванського університету в Ур, який він розкопував з 1922 р. [6].

Подорожі та участь в археологічних розкопках надихнули Агату Крісті на написання нових романів. Одним з таких став роман «Вбивство в Месопотамії», де все напряму пов'язане в археологією. Книга розповідає про Емі Летеран, яка вирушає до стародавнього місця в іракській пустелі, щоб доглядати за дружиною відомого археолога, події виявляються дивнішими, ніж вона могла собі уявити. Дивні видіння та нервовий жах її пацієнта здаються безпідставними, але в міру того, як гнітюча напруга в повітрі згущується, події досягають жахливої кульмінації — у вбивстві. З однією плямою крові як єдиною підказкою, Еркюль Пуаро повинен вирушити в подорож через пустелю, щоб розгадати таємницю, яка обтяжує навіть його дивовижні здібності [5].

У книзі є діалог, де герої обговорюють між собою значення етодів дослідження. Наприклад, діалог між доктором Лейднером і археологами де вони обговорюють методи розкопок. Потім, вони розмовляють про те, що саме потрібно для отримання чіткої документації щодо знайдених артефактів, складання планів місцевості та збереження контексту знахідок. Один із персонажів жартує, що запис займає більше часу, ніж копання.

Міс Джонсон у розмові з медсестрою Емі Ледерн скаржиться, що археологія часто неправильно сприймається публікою, бо більшість людей думають, ніби це пошук скарбів, а не кропітка наукова праця, яка вимагає терпіння і знань. Доктор Лейднер в одній зі сцен пояснює, чому важливо розкопувати стародавні міста. Він говорить, що це дозволяє зрозуміти еволюцію людської цивілізації, а також показує, як багато спільного у сучасних людей із їхніми пращурами.

Іншою культовою книгою яку написала Агата Крісті під час перебування на археологічних розкопках стає «Смерть на Нілі». Інтерес до неї не вщухає, про що

свідчить нещодавня екранізація цього роману. Книга розповідає про молодят Саймон і Ліннет Дойли які вирушають у весільну подорож на пароплаві "Карнак". Жаклін де Бельфор, давня подруга Ліннет, у якої та відбила коханого, вирішує своєю присутністю зіпсувати їм медовий місяць. Одного ранку служниця знаходить місіс Дойл мертвою. Хтось вистрелив їй у голову, поки вона спала. На стіні біля вбитої лишається кривава буква "Ж". Однак Жаклін має алібі. У справу втручається відомий харизматичний детектив Еркюль Пуаро. Виявляється, майже всі пасажери мали мотив для вбивства [3].

Конкретні археологічні знахідки не є центральним елементом сюжету, згадки про піраміди, Сфінкса, гробниці та інші древні споруди створюють загальний фон. Прокляття фараона слугує літературним прийомом, який створює атмосферу таємничості і додає інтриги до сюжету. Ця легенда додає роману містичну нотку і створює відчуття неминучості покарання за порушення спокою мертвих. Отож, перебування Агати Крісті на археологічних розкопках значною мірою вплинуло і на її творчість. Можна сказати, що письменниця своїми романами популяризувала археологія.

До того ж вона не просто супроводжувала чоловіка і займалася на археологічних пам'ятках написанням романів, Агата Крісті здійснила свій особливий внесок у розвиток археології того часу як науки. Жінкам в експедиціях доручалася копітка робота — очищення від ґрунту знайдених артефактів і експонатів, кісток і різних черепків, їх опис, фотографування і ведення каталогів.

Одним з відкриттів Агати була і знахідка портрета древньої «Мони Лізи» на слоновій кістці, яку Агата особисто врятувала від розсихання. Цій жіночій антропоморфній фігурці на той момент було 2 600 років. У ті часи археологія, як наука тільки зароджувалася і її розвитку сприяли лише зусилля ентузіастів-одинаків, яким і був Макс Малловен. Завдяки знаменитій дружині, розкопки Макса відвідували не лише інші археологи, але навіть міністри і послы [7].

У 1937 р. Агата пройшла курси фотографії в Школі комерційної фотографії Рейнхардта в Лондоні. Вона була спрямована на те, щоб навчити студентів створювати найбільш реалістичні та точні зображення об'єктів — очевидно, ідеальні для її роботи на розкопках. Після цього навчання вона почала фотографувати на розкопках, а також проявляти їх. Вона зняла два фільми про розкопки, які, на жаль, не є широко доступними, але демонструвалися на виставках у минулому. Окрім фотографій, Агата також допомагала з маркуванням знахідок та їх очищенням. Процес збереження та повторного збирання черепків глиняного посуду, що дістався з розкопок, її дуже захопив, і вона передала частину цього захоплення своїй героїні Вікторії Джонс у своєму романі 1951 р. «Вони прийшли до Багдада»

Агата Крісті не усвідомлювала, наскільки вона була незамінною для розкопок Макса. Коли вона писала свою автобіографію у 1960-х пригадує, як сказала Максу, як вона шкодувала, що дівчинкою не змогла вивчати археологію, щоб бути більш обізнаною та корисною, він відповів: «Ви не розумієте, що знаєте про доісторичну кераміку більше, ніж будь-яка жінка в Англії?». Додамо, що напевне не лише жінка, ає й будь який чоловік.

Агату Крісті можна впевнено вважати одним з перших археологів на Близькому Сході. Її життя було поділене на два світи: літературу та археологію. Але саме ми знаємо її як королеву детективів, але вона легко могла б зайняти місце поруч з культовими археологами.

Список використаних джерел

1. Агата Крісті. Годинники. Харків : КСД, 2024.
2. Агата Крісті. Книга убивство в маєтку Голлов. Харків : КСД, 2024.
3. Агата Крісті. Смерть на Нілі. Харків : КСД, 2024.
4. Агата Крісті. Таємнича пригода у Стайлзі. Харків : КСД, 2024.
5. Агата Крісті. Убивство в Месопотамії. Харків : КСД, 2023.
6. Що загального між археологією і Агатою Крісті?. UAEU Українська ТОП Газета. URL: <https://uaeu.top/sposib-zhyttia/shcho-zagalnogo-mizh-arkheologiyu-i-agatoyu-kristi.html> (дата звернення 22.03.2025) .
7. Crampton C. A. Agatha's archaeologists transcript. Shedunnit. URL: <https://www.shedunnitshow.com/agathasarchaeologiststranscript/> (дата звернення 22.03.2025.).

Babak A. Y.
group IA-33,
Poltava National V.G. Korolenko Poltava National Pedagogical University
Poltava, Ukraine
alinababak14@gmail.com

Kovalenko O. V.
Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor of the Department of History of Ukraine Poltava National
V.G. Korolenko Poltava National Pedagogical University
Poltava, Ukraine
fhg.kovalenko@gsuite.pnpu.edu.ua

Archaeology and Agatha Christie

Abstract: This article explores the relationship between archaeology and the writer Agatha Christie. In addition to the biographical aspect related to her personal life, the article explores how archaeology influenced her work and how she used archaeological knowledge in her novels.

Keywords: archaeology, Agatha Christie, research, Nile, Mesopotamia, artefact.

Михайлов М. О.

Аспірант

Навчально-науковий педагогічний інститут імені В. О. Сухомлинського
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
Кафедра історії
Миколаїв, Україна
mihal.99ua@gmail.com

Рижева Н. О.

Доктор історичних наук, професор

Навчально-науковий педагогічний інститут імені В. О. Сухомлинського
Миколаїв, Україна
ryzheva.nadiya@gmail.com

Історична ретроспекція середньовічного озброєння в контексті сучасних реалій України

Анотація: робота розглядає актуальність вивчення розвитку військового озброєння на території України в середньовічний період та його значення у формуванні військових традицій. Дослідження акцентує увагу на впливі матеріальної культури на розуміння історичних процесів, ролі археології у реконструкції минулого, а також на викликах, пов'язаних із викривленням історичних наративів, підкреслюючи важливість об'єктивного осмислення військової спадщини України.

Ключові слова: археологія, військове мистецтво, історичні наративи, матеріальна культура.

Україна нині приймає один із найскладніших викликів у новітній історії, відстоюючи право на незалежне існування. У майбутньому російську агресію, без сумніву, буде класифіковано як «Вітчизняну війну», оскільки зараз український народ демонструє виняткову стійкість у боротьбі за свою державність. З початку війни ворог застосовує потужні засоби пропаганди та маніпулює не лише фактами минулих історичних подій, а й має на меті створити сучасну альтернативну версію світової історії. У такому контексті систематичне дослідження історичних реалій набуває особливого значення в сучасному інформаційному протистоянні. Поширення викривлених уявлень про минуле

спричинило дискусійне ставлення до історичної спадщини України. Зокрема, наративи спрямовані на вилучення Києва з контексту Київської Русі, що було закладено ще в історіографії XIX століття (Толочко, 1999). Такі підходи сприяють знеціненню ролі Києва у формуванні державності та створенню концепції паралельного історичного розвитку Русі, (Жуков, 2020, с. 5) відірваного від європейських і азійських цивілізаційних процесів.

Проблематика історичних процесів раннього середньовіччя займає центральне місце в ідеологічному дискурсі агресора, оскільки руйнування штучно сконструйованої російської історичної концепції ставить під сумнів легітимність сучасної державності РФ. Враховуючи вказані фактори, беззаперечної актуальності набувають дослідження історичних процесів середньовічної доби, що відбувалися на території України.

Одним з головних провідників у системі вивчення життя людини у минулому, уявленню про її існування і загально-соціальну взаємодію надає матеріальна культура. У її дослідженні найпереконливіші артефакти повертає з небуття археологія. Як низка побутових предметів надає більше інформації про щоденний побут людини, так і знайдена зброя вносить свої корективи в осягнення реалій війни, взаємовідносин соціальних груп населення, або розвиток ремесел, які використовували зброярі. Актуальність дослідження озброєння зростає у зв'язку з триваючим збройним конфліктом, що зумовлює неминуче асоціативне порівняння сучасних бойових дій з військовими кампаніями минулих епох.

Зміна середньовічних воєнних тактик різних періодів невід'ємно пов'язана з використовуваною зброєю і навпаки через зброю могла змінюватись тактика. У всі часи війна була не лише великою руйнівною силою, але й силою творення. Під час війни збільшується темп розвитку технологій, які спочатку використовуються суто для воєнних цілей, а згодом отримують життя у мирному часі.

Вивчення середньовічного озброєння, у тому числі клинкової зброї в Україні потребує збільшення уваги історичної спільноти. Актуальність цієї проблематики зумовлена передусім тим, що більшість фундаментальних досліджень, присвячених клинковому озброєнню Русі були проведені у середині XX ст. Крім того, значна частина вказаних праць належить радянським дослідникам, які були ідеологічно ангажовані відповідно до марксистсько-ленінських доктрин. Це, своєю чергою, могло впливати на інтерпретацію матеріалу та формування загальної картини історичних процесів. Варто також зазначити, що радянська історіографія нерідко тяжіла до московоцентричних підходів, що до погляду на історичні процеси. Додатковим фактором впливу слугувало проходження жорсткого цензурування всіх наукових праць, яке

негативно відображалось на якості інформативного матеріалу. Актуальність питання підсилює обмежена кількість якісних перекладів фундаментальних класичних робіт з досліджень середньовічної зброї В. Бегайма, Е. Окшотта, Я. Петерсена то що. Тож українські дослідники вимушені користуватись або оригіналами робіт, або російськомовними перекладами, що на нашу думку стримує розвиток вітчизняної історичної науки.

На сучасному рівні історіографічні дослідження озброєння охоплюють низку аспектів: його конструктивні особливості, роль у військовій справі та вплив на формування культурних зв'язків між країнами та етносами. Перші класифікації мечів були розроблені норвезьким археологом Яном Петерсеном, який у 1919 році систематизував археологічні знахідки у певну класифікацію. (Петерсен Я. 1919) Його методологія стала основою для подальших досліджень, зокрема у працях Еварта Окшотта, присвячених еволюції середньовічного озброєння. (Окшотт Е. 1960) На території України (Русі) ретельним дослідженням озброєння займався Анатолій Кирпичников, який дослідив особливості мечів, шабель, захисного спорядження, шоломів, кольчуг та списів знайдених у регіоні, та пов'язав їх з активною торгівлею і культурними контактами. (Кирпичников А.М. 1966; 1973; 1976) Федір Андрощук розширив проблематику, детально описав технологічні аспекти виготовлення та декорування зброї. (Андрощук Ф. 2013; 2022)

Дослідження походження та використання зброї періоду середньовіччя на території України не лише проливають світло на історію військового мистецтва Європи, а й дозволяють глибше зрозуміти культурні та економічні взаємовпливи середньовіччя.

Список використаних джерел

1. Андрощук Федір. Від вікінгів до Русі. Київ. Національний музей Історії України. 2022. 212с.
2. Антрошук Федор. Мечи викингов. Национальная академия наук Украины, Институт археологии. Київ: вид. Простір, 2013р. 712с.
3. Жуков К. Древняя Русь от Рюрика до Батые. Питер. 2020. Електронне джерело. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=85271&p=1 [03.03.2025]
4. Кирпичников А. Н. Снаряжение всадника и верхового коня на Руси IX—XIII вв. — Л.: Наука, 1973
5. Кирпичников А. Н. Военное дело на Руси в XIII—XV вв. — Л.: Наука, 1976.
6. Кирпичников А. Н. Древнерусское оружие. — Л.: Наука, 1966. Вып.1
7. Толочко А. П. Химера «Киевской Руси» // «Родина» : журнал. — 1999. — № 8. — С. 29—33.
8. Petersen Jan. 1919. De Norske Vikingsverd: En Typologisk-Kronologisk Studie

- Over Vikingetidens Vaaben. Kristiania. I kommission hos Jacob Dabwad. 171p.
9. Oakeshott Ewart. 1960. The Archaeology of Weapons: Arms and Armour from Prehistory to the Age of Chivalry. Martlesham. Boydell Press. 360 p.

Mykhailov M. O.

Postgraduate Student

V. O. Sukhomlynskyi Educational and Scientific Pedagogical Institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Department of History

Mykolaiv, Ukraine

mihal.99ua@gmail.com

Ryzheva N. O.

Doctor of Historical Sciences, Professor

V. O. Sukhomlynskyi Educational and Scientific Pedagogical Institute

Mykolaiv, Ukraine

ryzheva.nadiya@gmail.com

Historical Retrospection of Medieval Weaponry in the Context of Modern Realities of Ukraine

The paper examines the relevance of studying the development of military weaponry in the territory of Ukraine during the medieval period and its significance in shaping military traditions. The research focuses on the impact of material culture on understanding historical processes, the role of archaeology in reconstructing the past, and the challenges associated with the distortion of historical narratives, emphasizing the importance of an objective understanding of Ukraine's military heritage.

Keywords: archaeology, military art, historical narratives, material culture.

Бондар Ю. О.

аспірантка кафедри історії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

advocate.bondar@gmail.com

Історіографія промисловості Української РСР у повоєнний період (1946–1965 рр.): теоретико-методологічні засади дослідження

Стаття присвячена аналізу методологічних засад історіографічного дослідження промисловості Української РСР повоєнного періоду (1946–1965 рр.). Автор обґрунтовує використання герменевтики в якості основного філософського підходу і доводить необхідність застосування переліку історичних і умовно спеціальних історіографічних принципів і методів.

Ключові слова: виробництво, економіка, індустрія, історіографія, підприємство, повоєнна відбудова, промисловість, робітництво, УРСР.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Визначаючи теоретико-методологічну базу будь-якого історіографічного дослідження у саму першу чергу треба чітко відмітити розуміння, що не треба змішувати історіографію із суміжними або близькими до неї історією суспільної думки, економічних, політичних або філософських ідей або наукознавством, яке також може включати в себе питання історії науки [1, с. 54].

Найперша помилка, яку вкрай важливо оминати займаючись історіографією це плутати її з бібліографією – описом основних даних о книзі. Вочевидь зрозуміла корисність бібліографії як інструменту, більш того у тій чи іншій мірі бібліографічні показники можна віднести до допоміжних джерел наукової лабораторії історіографа. Однак історія історичної науки набагато більш широка аніж найгрунтовніший бібліографічний каталог.

«Дитячі» спроби підміняти глибокий історіографічний аналіз і вибудовування історіографічної концепції простим бібліографічним описом – перше, що маємо оминати в своїй роботі.

Базисними складовими частинами історіографічного аналізу є: з'ясування особистості автора та обставин створення праці, яка аналізується, методологія, джерельна база, концепція.

Мета статті. Стаття присвячена аналізу методологічних засад історіографічного дослідження промисловості Української РСР повоєнного

періоду (1946–1965 рр.). Автор обґрунтовує використання герменевтики в якості основного філософського підходу і доводить необхідність застосування переліку історичних і умовно спеціальних історіографічних принципів і методів.

Виклад результатів дослідження. Комплекс питань і відповідно завдань історіографічного дослідження, які повинні бути розкриті-виконані можна звести до наступних формулювань:

- Що впливало на розвиток історичної думки? (фактори суспільно-політичного життя; рівень розвитку інших наук);
- Що саме досліджувалось? (проблематика історичних праць, джерельна база досліджень);
- З яких позицій досліджувалось? (теоретико-методологічний інструментарій; взаємозв'язок методики та методології);
- Ким досліджувалось? (свідчення про наукові колективи, окремих істориків, включаючи весь комплекс даних про наукову творчу біографію і суспільно-політичну діяльність вченого);
- Як дослідження ставало надбанням інших? (розповсюдження історичних знань і в середовищі фахівців, і серед широкої громадськості; можливості, шляхи та форми пропаганди історичних знань; навчання історії в середній та вищій школі; відтворення кадрів історичної науки);
- Який вплив мала історична думка на суспільне життя у той чи інший історичний період?

Для того щоб відповісти на всі ці питання і, як наслідок, вирішити завдання і досягти мети маємо обрати концептуальну модель, принципи та методологічний інструментарій дослідження.

Проголошення життя людини, її задумів, мрій і сподівань найвищою цінністю традиційно вважається головним надбанням вільного світу. У світлі цього, антропологізація конкретно-історичних досліджень і, відповідно, проголошення історика головним дослідницьким інтересом історіографа логічно підвело нас до вибудовування всієї історіографічної концепції саме з позицій антропологізації. Яка має включати в свою чергу такі методологічні підходи як надпартійність, сцієнтизм, культурологізм [2, с. 251].

Характеризуючи надпартійність як методологічний підхід, зовсім не дивом дедукції буде твердження про те, що антонімом надпартійності є – партійність. Як відомо, вся радянська наука побудована на партійному підході, що значно суб'єктизувало дослідницький процес і підбір першоджерел, характеристики ідеологічних опонентів. Весь методологічний інструментарій був підпорядкований партійному підходу. На відміну від цього, ми намагаємося бути абсолютно рівновіддаленими від жодних політичних партій та ідеологій. Саме цьому нам має допомогти такий підхід як надпартійність.

Наступним методологічним підходом є культурологічний. Загальновідомим є твердження про те, що історіографічне дослідження є формою рефлексії по відношенню до історичних праць [3, с. 160]. За таких умов для нас вкрай важливою стала герменевтика, яка трактує історіографічний аналіз як рух за «герменевтичним колом» [4, с. 211]. Тобто, з однієї сторони текст історіографічного джерела не може оцінюватися без аналізу тих суспільно-політичних, ідеологічних та економічних умов, в яких живе і працює автор цього джерела. З іншої сторони, текст одного історіографічного джерела може трактуватися не лише як віддзеркалення фахового рівня його автора, але й рівня всієї історичної науки в даний проміжок часу. Таким чином, герменевтика трактує текст історіографічного джерела як дзеркало відображення суб'єктивних, особистісних особливостей його автора і об'єктивного рівня історичної науки та специфіки доби та часу [5, с. 85].

Третім методологічним підходом ми обрали сцієнтистський підхід, який в сучасних умовах особливо актуальний. Адже історіографічний сцієнтизм вимагає критичного підходу при оцінюванні раніше використаних засобів і методів інтерпретації історичного знання.

Наступним рівнем теоретико-методологічного інструментарію нашого дослідження є принципи історичного дослідження: історизм, об'єктивність, системність, наступність (спадкоємність).

Принцип історизму є науковою базою будь-якого історичного дослідження. Його ключове значення полягає у фіксації якісних змін та досягнень кожного нового історіографічного періоду у порівнянні з минулих, прийдешнім, а не із сучасною, новітньою історіографічною традицією. Принцип наукової об'єктивності також лежить в основі побудови нашого дослідження, адже, не дивлячись на те, що об'єктивне висвітлення історичного минулого є квінтесенцією цілей та завдань, саме цей принцип закликає обов'язково враховувати певний відбиток епохи та суспільно-політичної кон'юнктури, в межах яких працюють дослідники. Принцип системності зобов'язав нас максимально комплексно підійти до репрезентації джерельної бази із врахуванням усіх наявних історіографічних традицій дослідження промисловості Української РСР у повоєнний період (1946–1965 рр.) – радянської, закордонної, діаспорної, сучасної вітчизняної. А також, що не менш важливо, залучення всього наявного наративу тотожних наук – економіки, соціології, політології та інших галузей знань. В канві попередніх принципів, утворюючи цілісний методологічний інструментарій виступає принцип наступності (спадкоємності), використання якого забезпечило розуміння неприпустимості ігнорування нехай і заангажованих та необ'єктивних історіографічних фактів та результатів роботи певних історіографічних шкіл,

тому що, саме цілісне охоплення як досягнень, так і регресу історіописання зумовлює можливість окреслення тем та проблем, які потребують подальшої конкретно-історичної розробки.

Третім ступенем теоретико-методологічного інструментарію традиційно є методи дослідження – система прикладних інструментів, за допомогою яких буде отримано нове знання. Особливістю саме історіографічної праці, на відміну від конкретно-історичного дослідження є присутність в роботі різних методологічних рівнів, перший з яких – філософський. З його групи в роботі застосовані аналіз і синтез. Аналіз в історіографічній праці має на меті розбивку об'єкту роботи на низку складників. Все історіописання умовно поділене на радянську історіографію, західну, діаспорну, сучасну українську. У свою чергу підсумком синтезу усього нагромадження історіографічних фактів стала комплексна історіографічна ситуація та досліджуваний історіографічний процес.

Іншим ступенем є загальнонаукові методи. Так, метод класифікації і типологізації дозволив виділити типи тотожних предметів. Завдяки цьому методу ми виокремили тотожні напрямки у загальному масиві історіографічних джерел, присвячених українській промисловості повоєнного двадцятиріччя, провели систематизацію і класифікували на окремі більш вузькотематичні напрями весь наявний доробок конкретно-історичних робіт.

Висновки. Отже, обрана нами концептуальна модель, заснована на антропологізації історичних досліджень, яка включає в себе надпартійність, сцієнтизм, культурологізм, такі принципи історичного дослідження як історизм, об'єктивність, системність, всебічність, наступність (спадкоємність) та прикладний методологічний інструментарій дозволили нам зосередитись на історіографічному дослідженні промисловості Української РСР у повоєнний період (1946–1965 рр.).

Список використаних джерел

1. Калакура Я. С. Методологія історіографічного дослідження: Наук.-метод. посіб. К.: ВПЦ «Київський університет», 2018. 319 с.
2. Кіян О. Методологічні принципи історіографічного синтезу: антропологічний контекст і гносеологічні орієнтири. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Історичні науки. 2010. Вип. 13. С. 250–260.
3. Харченко Н. В. Проблема розуміння в контексті герменевтичного аналізу // Вісник інституту розвитку дитини : Зб. наук. прац. Вип. 32. Серія: психологія. К. : Вид-во Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2014. С. 158–165.
4. Хайдеггер М. Буття і час. Харків: Фоліо, 2013. 503 с.

5. Шляєрмахер Ф. Герменевтика. Харків: Фоліо, 2014. 242 с.

Bondar Y. O.

Postgraduate student
of the Department of History
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
advocate.bondar@gmail.com

The historiographical analysis of the Ukrainian SSR industry during the post-war era (1946–1965): theoretical and methodological frameworks for investigation

The article analyzes the methodological foundations of the historiographic research of the postwar Ukrainian SSR industry (1946-1965).

The author substantiates the use of hermeneutics as the main philosophical approach and proves the necessity of applying a list of historical and conditionally special historiographical principles and methods.

Key words: production, economy, manufacture, historiography, enterprise, postwar reconstruction, industry, labor, Ukrainian SSR.

УДК 94(477)"19/..."(092)ЛИПИНСЬКИЙ

Супруненко Р. М.

ІА-33,
Факультет історії та географії
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Полтава, Україна
rusik20052303@ukr.net

Бабенко Л. Л.

Доктор історичних наук, професор
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Полтава, Україна
babenko_clio@ukr.net

В'ячеслав Липинський про Хмельниччину у монографії «Україна на

переломі...»

У статті досліджено погляди видатного українського історика В'ячеслава Казимировича Липинського на події 1648-1657 рр., що висвітлені у праці «Україна на переломі». Акцентована увага на домінуванні державницького підходу історика в аналізі рушійних сил та політичних цілей Хмельниччини. Звертається увага на оцінки праці В. Липинського в історіографії.

Ключові слова: В'ячеслав Казимирович Липинський, Хмельниччина, державницький напрям, історіографія, «Переяславська легенда», еліта.

1920 р. у Відні вийшла друком монографія видатного українського історика, філософа і політичного діяча В'ячеслава Казимировича Липинського «Україна на переломі, 1657–1659. Замітки до історії українського державного будівництва в XVII-ім столітті». Монографія була присвячена зовнішньо- і внутрішньополітичній історії Гетьманщини середини XVII ст.

Праця стала революційною для української історичної науки першої чверті XX століття. Одним із перших звернув увагу на нову інтерпретацію Хмельниччини В. Липинським відомий український історик і політолог Іван Лисяк-Рудницький. Він зазначав, що до виходу цього дослідження існували три концепції трактування Хмельниччини: польська, в якій Хмельниччина трактувалася як «бунт варварів проти вищої цивілізації»; російська, де центральне місце в аналізі Хмельниччини займала теза про «возз'єднання Малоросії з Великоросією», та українська народницька, в якій повстання під проводом Б. Хмельницького розглядалося як стихійне прагнення українських мас до справедливого, вільного суспільного ладу. В'ячеслав Липинський у свою чергу трактує Хмельниччину, як перший крок до створення самостійної Української держави [3, с. 155]. Таке розуміння подій 1648–1657 рр. так само є українською концепцією, тільки вже не з «народницького» боку, а з «державницького».

Політику гетьмана Богдана Хмельницького з 1649 по 1654 рр. В'ячеслав Липинський іменував політикою «козацького автономізму» До неї історик, як видно з тексту монографії, ставився негативно. Він вважав, що такі чинники як лояльність гетьмана до Речі Посполитої та бажання зреформувати її устрій, тільки підсилили польські сили з антикозацькими поглядами [2, с. 168].

Переяславську угоду 1654 р. В'ячеслав Липинський розглядав як тимчасовий і ситуативний союз проти Речі Посполитої [2, с. 174–175]. Зокрема, на це звертає увагу в своїй відомій книзі «Україна: історія» українсько-канадський історик Орест Субтельний: «Інший український історик — В'ячеслав Липинський — пропонує думку, що угода 1654 р. була не чим іншим, як лише

тимчасовим військовим союзом між Московією та Україною» [5, с. 125].

Важливим внеском В'ячеслава Казимировича Липинського в історичну науку є запровадження ним терміну «Переяславська легенда». Цим поняттям історик називає посталу після Полтавської катастрофи 1709 р. тезу, що «народ малоросійський» під проводом свого гетьмана Хмельницького, визволившись від Польщі, добровільно пристав до одновірної московської держави». В'ячеслав Липинський писав, що пошук в Переяславській угоді основ «Переяславської легенди» є безцільною схоластикою. На його думку, якби в той час на місці московії була Османська імперія, «історіографи нашого легітимізму з певністю в умовах Хмельницького з Султаном юридичних підстав нашого “возсоединенія” з Турками шукали-б» [2, с. 174-175].

У гетьманові Б. Хмельницькому історик вбачав свідомого політика-державника, який мав надзвичайні військові, дипломатичні, організаційні здібності. На думку В. К. Липинського, Богдан Хмельницький розумів, що виборність гетьмана не забезпечить стабільності у державі. І тому вирішив створити інститут спадкової монархічної влади [4, с. 424]. На переконання дослідника, забезпечення майбутнього Гетьманщини могло б стати незворотним лише тоді, коли влада гетьмана трансформувалася у спадкову та набула монархічного характеру [6, с. 108].

У своїх історичних працях В'ячеслав Липинський розглядав еліту як рушія суспільства і державотворчих процесів. Праця «Україна на переломі...» – не виняток. Перехід з однієї фази революції («козацького автономізму») до другої (унезалежнення України), на думку історика, став можливим завдяки глибокому політичному перевороту, привнесеному до козацького середовища шляхтою. Її він уважав політично підготовленим класом-носієм державної традиції, який разом із представниками козацької старшини створив нову провідну верству нової Української козацької держави, як зазначає історикиня Наталія Яковенко [7, с. 27]. Отже В. Липинський обґрунтовує успіх творення незалежної держави у тісному зв'язку з формуванням національної політичної еліти.

Праця «Україна на переломі...» була частиною амбітних планів В. Липинського щодо видання багатотомної роботи з історії України «Історичні студії та монографії». До неї мали увійти велика кількість запланованих статей та монографій вченого, а також його статті: «Аріянський соймик в Киселині на Волині в маю 1638 р. Причинок до історії аріянства в Україні», «Степан Немирич, генерал артилерії Великого Князівства Руського», «Назви “Русь” та “Україна” в нашій національній термінології» тощо [4, с. 427]. Але, на жаль, цей грандіозний задум так і залишився нереалізованим.

Монографія «Україна на переломі...» була високо оцінена серед українських істориків. Зокрема, Дмитро Дорошенко писав: «Книга Липинського безперечно

є найсильніше й найважніше з усього, чим позначився в новій українській історіографії великий здвиг, який зробила в ній революція і відродження української державности» [1, с. 212].

Отже, монографія В'ячеслава Липинського «Україна на переломі...» закріпила наявність державницького напрямку в українській історіографії. Унікальність цієї праці полягала ще й у тому, що в ній події Хмельниччини вперше в українській історіографії були показані з позиції, де в центрі стоять еліти – творці нової Української держави. Особливо актуальним у контексті спростування радянських та російських пропагандистських наративів виглядає введення у науковий вжиток терміну «Переяславська легенда», що характеризує міф про угоду 1654 р., який, на жаль, живе і досі. Держава-агресор усіляко намагається сфальсифікувати історію України, відмовляючи українцям у праві на власну самобутність та незалежність. Наукова спадщина В'ячеслава Липинського, на наш погляд, потребує сучасного осмислення та актуалізації.

Список використаних джерел

1. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Київ: Українознавство, 1996. 257 с.
2. Липинський В. Україна на переломі 1657–1659: Замітки до історії українського державного будівництва в XVII-ім столітті. В'ячеслав Липинський. Спадщина. Історичні студії та монографії. Том IV. Україна на переломі 1657–1659: Замітки до історії українського державного будівництва в XVII-ім столітті. Упорядники Ю. Терещенко, Т. Осташко. Київ: Темпора, 2023. С. 149–493.
3. Лисяк-Рудницький І. В'ячеслав Липинський: історик, політичний діяч, мислитель. Історичні есе: У 2-х томах. Центр досліджень історії імені Петра Яцика Канадського інституту українських студій Альбертського університету; Інститут державного управління та місцевого самоврядування при Кабінеті Міністрів України. К.: Основи, 1994. Т. 2. С. 149–158.
4. Передерій І. Г. В'ячеслав Липинський: етнічний поляк, політичний українець: монографія. Полтава: Вид-во Полтав. НТУ, 2012. 622 с.
5. Субтельний Орест Україна: історія. Пер. з англ. Ю. І. Шевчука; вст. ст. С. В. Кульчицького. 2-е вид. К.: Либідь, 1992. 512 с.: іл.
6. Терещенко Ю. Державницькі засади козацтва в «Україні на переломі» В'ячеслава Липинського. В'ячеслав Липинський. Спадщина. Історичні студії та монографії. Том IV. Україна на переломі 1657–1659: Замітки до історії українського державного будівництва в XVII-ім столітті. Упорядники Ю. Терещенко, Т. Осташко. Київ: Темпора, 2023. С. 37–147.
7. Яковенко Н. Шляхта в козацькій революції середини XVII ст. (полемічні

зауваги до схеми В'ячеслава Липинського). Козацькі війни XVII століття в історичній свідомості польського та українського народів. Львів; Люблін, 1996. С. 21–30.

Ruslan M. S.

IA-33,

Faculty of History and Geography

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Poltava, Ukraine

rusik20052303@ukr.net

Liudmyla L. B.

Doctor of Historical Sciences, Professor

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Poltava, Ukraine

babenko_clio@ukr.net

Vyacheslav Lipynsky About Khmelnych Region in the Monograph “Ukraine AT a Turning Point...”

The article examines the views of the prominent Ukrainian historian Viacheslav Kazymyrovych Lypynskyi on the events of 1648–1657, as presented in his work Ukraine at the Turning Point. Special attention is given to the historian’s statehood-centered approach in analyzing the driving forces and political goals of the Khmelnytsky Uprising. The historiographical assessments of Lypynskyi’s work are also considered.

Keywords: Viacheslav Kazymyrovych Lypynskyi, Khmelnytsky Uprising, statehood-oriented approach, historiography, Pereiaslav Legend, elite.

РОЗДІЛ II

НОВІ ПАРАДИГМИ ТА НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕНЬ У СУЧАСНІЙ ПОЛІТОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ

УДК 141

Ніколаєва О. Ю.

група 3631

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

sasha03nikolaeva17@gmail.com

Федоренко М. О.

кандидат історичних наук, доцент

кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

mykhailo.fedorenko@nuos.edu.ua

Еволюція поглядів на співвідношення політики і моралі від Сократа до Макіавеллі

У наведеній статті досліджується питання взаємозв'язку політики та моралі. Розбіжності в поглядах стародавніх мислителів на політику сприяла усвідомленню її впливу на життя людства впродовж зміни історичних епох.

Ключові слова: політика, мораль, суспільство, правління, влада, соціалізація, держава, справедливість, філософія, закон.

Політика і мораль є важливими складовими суспільної свідомості, які визначають роль кожного індивіда в житті держави. Взаємозв'язок політики і моралі є одним із ключових аспектів не тільки політичної філософії, а і всього людського співіснування. Історичний розвиток спричинив виникнення розбіжностей у визначенні моралі як концептуальної одиниці, оскільки воно безпосередньо залежить від народу, епохи, культурних особливостей та державної системи країни. Політична діяльність не може бути реалізована без моральної оцінки дій влади. Для того, щоб усвідомити важливість взаємозв'язку політики та моралі, слід розглянути це питання через призму поглядів діячів минулого.

Ідеї давньогрецьких філософів — Сократа, Платона та Арістотеля, стали

основоположниками політичної філософії західної культури. Вони вперше поставили питання взаємозалежності політики та моралі, яке стало центральним у політичній думці. Римський філософ Цицерон, підкреслював важливість правової справедливості та громадських обов'язків, спираючись на віру в існування універсальних моральних законів, здатних урегулювати будь-які соціальні аспекти. Християнські мислителі Блаженний Августин і Фома Аквінський модифікували політичну діяльність до християнських вчень, спираючись на які, вони визначали взаємозв'язок політики та моралі. Італійський дипломат і засновник політичного реалізму Ніколо Макіавеллі поставив під сумнів традиційні уявлення про необхідність моралі в політиці, запропонувавши більш прагматичний підхід до влади.

В епоху античності, де панувала філософія, наука та мистецтво, теоретики тісно пов'язували політичну діяльність з мораллю. Прагнучи досягти гармонії між цими двома поняттями, Сократ першим підійняв питання прозорого політичного правління. Він наголошував, що завданням політики було створення умов для добробуту усього суспільства, а не окремих груп чи індивідів. Платон, учень Сократа, вважав, що мудрість — запорука справедливого правління державою. У своєму трактаті “Держава” він описав ідеальну державу, у якій правителями повинні бути філософи, які мають змогу приймати раціональні рішення: “Поки в державах, філософи не матимуть царської влади або так звані теперішні царі та правителі не почнуть шанобливо й належно кохатися у філософії і поки це не зіллється в одне — державна влада і філософія...державна не матиме спокою від зла...”[1, с. 167]. Водночас Платон допускав можливість порушення моральних норм задля підтримки порядку в державі: “Наші правителі, певно, будуть змушені досить часто вдаватися до брехні й одурювання задля користі своїх підлеглих. Ми ж уже якось говорили про те, що, як лікувальні засоби, все це може бути корисним.” [1, с. 151]. У свою чергу Арістотель, як реаліст, розумів важливість людського фактора в політичній діяльності. Бодай у своїй легендарній книзі “Політика”, Арістотель вказував, що “людина (за своєю природою) є істота політична” [2, с. 17]. Це дозволило усвідомити, що за допомогою практичної політики не можна буде досягти справедливості без компромісів, зокрема у випадках, коли інтереси держави суперечитимуть інтересам індивідуумів.

Перехід до середньовіччя спричинив зміни не тільки у політичній сфері, а і у всьому соціальному устрої. Домінування християнських ідей будови держави мали великий вплив на світогляд суспільства. Панування феодалізму та соціального поділу населення сприяло зміцненню ієрархічної структури влади, що зумовило зародженню у суспільстві відповідних поглядів. Водночас ототожнення політики та моралі залишалось актуальним. Політика у цей час

стала інструментом реалізації божого закону, спираючись на який, Блаженний Августин, вважаючи політику проявом Божого провидіння, проголошував автономність та верховенство церкви над усіма. Себайн Джордж точно описав філософію Августина: “Справедливою буде лишень така держава, в якій ведеться навчання істинної релігії, і ще — Августин, правда, прямо про це не говорить, — у якій ця релігія підтримується законом і владою” [3, с. 838]. Блаженний Августин допускав можливість аморальних дій правителів, але за умови, що їхні дії є частиною божого задума. Фома Аквінський хоч і був прибічником християнства, розробив концепцію природного права, згідно з якою моральне правління можливе через баланс між божественним законом та раціоналізмом: “Другий, природний, закон, мабуть, можна схарактеризувати як віддзеркалення божественного розуму в спороджених речах. Він виявляється у схильності (якою природа наділяє всі істоти) прагнути добра й уникати зла, до самозбереження, до життя настільки досконалого, наскільки дозволяють їхні природні обдаровання...” [3, с. 241].

Розпочинаючи епоху Відродження, ключовою ідеєю стало переосмислення значення людини в соціумі. Вихід з середньовічної структури світу сприяв виникненню нових раціональних ідей. Народження буржуазного ладу сприяло зміцненню ідеї автономії особистості, що вплинуло на подальший розвиток політичних і моральних концепцій. Значну роль в переосмисленні політичної діяльності відіграли висловлювання Ніколи Макіавеллі, видатного італійського філософа, чиї праці стали причиною появи численних дискусій. Реалістичні погляди Макіавеллі були тісно пов’язані з історичним контекстом епохи відродження, зокрема через політичну нестабільність, постійні геополітичні конфлікти та боротьбу за владу. Макіавеллі, вважав, що політика є незалежним “мистецтвом управління”, яке стоїть осторонь від моралі, оскільки людська натура — схильна до егоїзму та насильства, і тому таке поняття як мораль суперечить її природі. У своїй легендарній праці “Державець” він підняв питання ефективного правління, слідуючи якому правитель “може нехтувати моральними засадами і застосовувати насилля, може уподібнюватися левові та лисиці” [4, с. 30]. Макіавеллі став засновником політичного реалізму, згідно з яким, справжня політика повинна акцентувати увагу на вирішенні конкретних життєвих ситуацій. Він наголошував, що здоровий глузд не повинен бути обмежений релігією або мораллю, адже реалії політичного життя вимагають діяти ефективно, а не морально. Тому, етичне правління, за переконаннями італійського філософа, було неможливим, через те, що моральні норми могли обмежувати дії правителів на шляху до створення стабільної та процвітаючої держави.

У сучасному світі досі виникають суперечки між мораллю та політичною

діяльністю, оскільки закон не завжди відповідає моральним нормам суспільства. Еволюційний розвиток сприяв появі відмінностей в поглядах філософів на тогочасні проблеми людства. У давнину та середньовіччі, мислителі намагалися поєднати політику з мораллю. Однак з епохою Відродження питання взаємозв'язку політики та моралі набуває нової, більш прагматичної форми. Людський фактор та життєві ситуації стають вирішальними у визначенні моральної доцільності політичної влади. У сучасному світі, політичні діячі стикаються з необхідністю визначення балансу між політичними потребами та етичною оцінкою своїх вчинків. Політика, яка абсолютно нехтує етичними нормами, може стати причиною зародження хаосу, а суспільство, що не має політичних принципів, має ризик втратити власну організованість та стабільність. Отже, політика повинна поєднувати етичні принципи з прагматичним підходом, що дозволить політичному діячу приймати об'єктивно правильні рішення.

Список використаних джерел

1. Платон. Держава. Пер. з давньогр. Д. Коваль. К.: Основи, 2000. 355 с.
2. Арістотель. Політика. Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. К.: Основи, 2000. 239 с.
3. Себайн Джордж Г., Торсон Томас Л. Історія політичної думки. Пер. з англ. К.: Основи, 1997. 838 с.
4. Логвина В.Л. Політологія. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 304 с.

Nikolaieva O. Y.
group 3631

Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
sasha03nikolaeva17@gmail.com

Fedorenko M. O.

Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
mykhailo.fedorenko@nuos.edu.ua

Evolution of Views on the Correlation of Politics and Morality from Socrates to Machiavelli

This article explores the issue of the relationship between politics and morality.

The differences in the views of ancient thinkers on politics contributed to the understanding of its influence on the lives of humanity throughout the changing historical eras.

Keywords: politics, morality, society, government, power, socialization, state, justice, philosophy, law.

УДК 004.42:316.77:351.86

Гозун Є. С.

група 2651,

Навчально-науковий інститут автоматики і електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
243028@nuos.edu.ua

Кравчук О. Ю.

кандидат політичних наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
olha.kravchuk@nuos.edu.ua

Соціологічний аналіз кібербезпеки: вплив соціальних чинників на інформаційну безпеку в сфері публічного управління

У статті досліджується соціологічний підхід до кібербезпеки, зокрема вплив соціальних чинників на ефективність заходів захисту інформації. Аналізуються соціальні аспекти кібербезпеки, такі як довіра, соціальні норми та емоційний вплив, які можуть сприяти успішному проведенню кібератак. Розглядаються соціальні механізми, що лежать в основі соціальної інженерії, та їх вплив на поведінку користувачів у цифровому середовищі.

Ключові слова: кібербезпека, соціальна інженерія, соціальні чинники, довіра, соціальні норми, емоційний вплив, публічне управління.

Сучасний цифровий світ розвивається з неймовірною швидкістю, такими ж темпами і зростають загрози кібербезпеки. Однак безпека інформаційних систем залежить не лише від технічних засобів захисту, а й від соціальних чинників, таких як довіра, соціальні норми та емоційний вплив, які визначають поведінку

людей у цифровому середовищі і саме ці чинники часто використовуються зловмисниками для здійснення атак на інформаційні системи.

Публічне управління має вирішальне значення у формуванні стратегії кібербезпеки. Воно включає розробку політик, співпрацю з громадськістю та моніторинг і оцінку стану кібербезпеки. Державні органи повинні розробляти та впроваджувати політики, що враховують соціальні чинники, які впливають на інформаційну безпеку. Це може включати законодавчі ініціативи, що регулюють використання технологій та захист даних.

Соціальна інженерія – це метод кібератак, що ґрунтується на використанні психологічних та соціальних механізмів для маніпуляції людьми. Основна мета цих методів – отримати доступ до конфіденційної інформації через використання соціальних слабкостей жертви. Серед основних методів можна виділити:

Фішинг – це метод, при якому зловмисники надсилають електронні листи або повідомлення, що імітують легальні джерела, з метою отримання конфіденційної інформації, такої як паролі або дані кредитних карток.

Претекстинг – це метод, при якому зловмисник створює вигадану ситуацію або історію, щоб отримати доступ до інформації. Наприклад, зловмисник може представитися технічним спеціалістом, якому потрібен доступ до системи для вирішення «проблеми».

Байтліфтинг – це метод, при якому зловмисники використовують фізичні носії, такі як USB-накопичувачі, для поширення шкідливого програмного забезпечення. Цей метод ґрунтується на тому, що користувачі можуть підключити незнайомий пристрій до свого комп'ютера через цікавість.

Соціологічний підхід до кібербезпеки полягає в аналізі впливу соціальних факторів на ефективність заходів з захисту інформації. Соціальна довіра до технологій може знизити обережність і збільшити вразливість користувачів. Опубліковані в соціальних мережах та онлайн-спільнотах особисті дані можуть стати джерелом інформації для зловмисників, що полегшує проведення тайлгетингових атак.

Важливо також враховувати культурні аспекти кібербезпеки. Різні країни мають різний рівень обізнаності та різне ставлення до інформаційної безпеки, що впливає на загальний рівень захищеності в даних країнах. Навчання та просвіта користувачів щодо кращих практик у сфері кібербезпеки є ключем до зменшення ризиків у цифровому середовищі.

Соціологічний аналіз кібербезпеки в контексті публічного управління є важливим для розуміння того, як соціальні чинники впливають на інформаційну безпеку. Врахування цих чинників дозволяє розробляти більш ефективні стратегії захисту інформації, що, в свою чергу, сприяє підвищенню загального

рівня безпеки в суспільстві. Публічне управління, як ключовий гравець у цій сфері, повинно активно працювати над формуванням безпечного інформаційного середовища, яке враховує потреби та особливості суспільства.

Список використаних джерел

1. Довгань О.Д., Тарасюк А.В. Глобальна культура кібербезпеки в системі запобігання кіберзлочинності в Україні. Інформація і право. 2018. № 3(26). С. 94-103.
2. Кібербезпека в умовах цифрової трансформації суспільства. Видавництво Харківського національного університету, 2021. – 256 с.
3. Правові аспекти забезпечення кібербезпеки в Україні: сучасні виклики та роль національного законодавства. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: “Юридичні науки”. – 2024. – № 1. – С. 314-320.

Hozun Y. S.
group 2651,

Educational and Scientific Institute of Automation and Electrical Engineering
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
jenyahosun2358@gmail.com

Kravchuk O. Yu.

Candidate of Political Sciences, Associate Professor
Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National Shipbuilding University
Nikolaev, Ukraine
olha.kravchuk@nuos.edu.ua

Sociological Analysis of Cybersecurity: The Impact of Social Factors on Information Security

This article examines the sociological approach to cybersecurity, particularly the influence of social factors on the effectiveness of information security measures. It analyzes social aspects of cybersecurity, such as trust, social norms, and emotional impact, which can contribute to successful cyberattacks. The article explores the social mechanisms underlying social engineering and their impact on user behavior in the digital environment.

Keywords: cybersecurity, social engineering, social factors, trust, social norms, emotional impact.

Орел О. С.

група 2381,

Навчально-науковий інститут автоматики та електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
ksushaorel2006@gmail.com

Кравчук О. Ю.

кандидат політичних наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
olha.kravchuk@nuos.edu.ua

Соціологічні дослідження в галузі інклюзивної освіти: роль публічного управління у забезпеченні рівного доступу

Зроблено акцент, що ефективне публічне управління передбачає розробку та реалізацію політик, які сприяють інклюзії, а також забезпечують необхідні ресурси для їх впровадження. Це включає в себе не лише фінансування, але й створення інфраструктури, що відповідає потребам усіх учнів. Державні органи повинні активно співпрацювати з освітніми установами, громадськими організаціями та батьками, щоб забезпечити комплексний підхід до розвитку інклюзивної освіти. Основна увага приділяється оцінці якості інклюзивного навчання, доступності освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами та виявленню основних перешкод у впровадженні інклюзивних практик. Результати досліджень свідчать про наявність проблемних аспектів у розвитку інклюзивної освіти та пропонують рекомендації щодо їх подолання.

Ключові слова: інклюзивна освіта, особливі освітні потреби, соціологічні дослідження, якість освіти, доступність освіти.

Інклюзивна освіта – перший крок до визнання ціннісної значимості і поваги до особистості кожної дитини, прийняття її індивідуальності й неповторності, забезпечення її подальшого повноцінного та гідного життя в суспільстві. Сучасне громадянське суспільство неможливе без активного залучення всіх своїх членів у різні види діяльності, поваги прав і свобод кожної окремої людини, забезпечення необхідних гарантій безпеки, свободи і рівноправності. В свою

чергу публічне управління відіграє ключову роль у забезпеченні рівного доступу до освіти всіх здобувачів, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби.

Основні результати досліджень свідчать про те, що якість інклюзивного навчання в Україні залишається на низькому рівні. Багато вчителів не мають достатньої підготовки для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, що негативно впливає на навчальний процес. Аналіз доступності освітніх послуг виявив, що багато шкіл не мають необхідних ресурсів та інфраструктури для забезпечення комфортного навчання для всіх учнів. Це включає відсутність спеціалізованих матеріалів, адаптованих приміщень та кваліфікованого персоналу. Основними перешкодами у впровадженні інклюзивних практик є недостатнє фінансування, відсутність чіткої політики на рівні держави, а також соціальні стереотипи, які заважають прийняттю інклюзивних практик у суспільстві.[1]

Для подолання цих проблем необхідно підвищити кваліфікацію вчителів через програми підготовки та підвищення кваліфікації для педагогів, які працюють в інклюзивних класах. Державні органи повинні забезпечити фінансування для адаптації шкіл та створення необхідних умов для навчання всіх дітей. Важливо також створити та реалізувати національну стратегію розвитку інклюзивної освіти, яка б включала конкретні цілі, завдання та механізми їх реалізації. Публічне управління має ініціювати інформаційні кампанії для підвищення обізнаності суспільства про важливість інклюзивної освіти та боротьби зі стереотипами.[2]

Протягом останніх п'яти років інклюзивна освіта в Україні зазнала значних трансформацій, спрямованих на забезпечення рівного доступу до якісного навчання для дітей з особливими освітніми потребами. Цей процес супроводжувався активними соціологічними дослідженнями, які аналізували ефективність впровадження інклюзивних практик, ставлення педагогів та батьків до інклюзії, а також вплив нормативно-правових змін на освітню систему. Зокрема, дослідження фокусувалися на адаптації міжнародного досвіду інклюзивної освіти до українських реалій, вивченні результатів впровадження інклюзивного навчання в різних регіонах країни та оцінці готовності освітніх закладів до прийняття здобувачів з особливими потребами. Аналіз цих досліджень дозволяє виявити ключові тенденції та виклики, що стоять перед системою освіти України у контексті інклюзії, а також окреслити перспективи подальшого розвитку інклюзивних практик.

Сьогодні Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова та ГО «Асоціація випускників НУК» долучились до реалізації проєкту «Подолання розриву: розбудова потенціалу інклюзивної освіти в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях», метою якого є забезпечення

комплексного підходу до вирішення актуальних проблем у сфері інклюзії на півдні України. Впровадження цього проєкту стало можливим завдяки фінансовій підтримці ЮНІСЕФ та уряду Іспанії.

Впровадженням інклюзивних ініціатив займатиметься потужна команда висококваліфікованих фахівців, серед яких науковці, науково-педагогічні працівники, практичні психологи, логопеди та консультанти-реабілітологи.

Проєкт розрахований на період з січня 2025 по січень 2026 року та охоплює широке коло бенефіціарів: працівників ІРЦ, вчителів, вихователів, асистентів, студентів соціальних та освітніх спеціальностей, батьків дітей з особливими освітніми потребами, дітей з ООП та членів громад.

За його словами, залучення університету до проєкту такого масштабу відкриває нові перспективи для розвитку інклюзивної освіти в регіоні та дозволить створити ефективну систему підтримки дітей з особливими освітніми потребами.

Результати соціологічних досліджень свідчать про наявність проблемних аспектів у розвитку інклюзивної освіти в Україні. Роль публічного управління у забезпеченні рівного доступу до освіти є критично важливою. Реалізація запропонованих рекомендацій може суттєво покращити ситуацію в цій галузі та забезпечити рівні можливості для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей.

Список використаних джерел

1. Будяк Л. Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти: аналіз міжнародних документів і законодавства України. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: збірник наукових праць. 2010. № 7(9), 202–206.
2. Колупаєва А. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Київ, 2012. с. 308.

Orel O. S.
group 2381,
Educational and Scientific Institute of Automation and electrical engineering
Admiral Makarov Nikolaev National University of Shipbuilding, Ukraine,
Mykolaiv, Ukraine
ksushaorel2006@gmail.com

Kravchuk O. Yu.
Candidate of Political Sciences, Associate Professor
Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National Shipbuilding University
Nikolaev, Ukraine
olha.kravchuk@nuos.edu.ua

Sociological research in the field of inclusive education: the role of public administration in ensuring equal access

It is emphasized that effective public administration involves the development and implementation of policies that promote inclusion, as well as providing the necessary resources for their implementation. This includes not only financing, but also the creation of infrastructure that meets the needs of all students. State authorities should actively cooperate with educational institutions, public organizations and parents to ensure a comprehensive approach to the development of inclusive education. The main attention is paid to assessing the quality of inclusive education, the accessibility of educational services for children with special educational needs and identifying the main obstacles to the implementation of inclusive practices. The results of the research indicate the presence of problematic aspects in the development of inclusive education and offer recommendations for overcoming them

Key words: inclusive education, special educational needs, sociological research, quality of education, accessibility of education.

Задера Є. О.

група 2651,

Навчально-науковий інститут автоматики і електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
243032@nuos.edu.ua

Кравчук О. Ю.

кандидат політичних наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
olha.kravchuk@nuos.edu.ua

Комунікаційні бар'єри та колаборативні практики ІТ-спеціалістів в умовах соціальної дистанції: роль публічного управління в епоху цифрової зайнятості

Стаття аналізує основні виклики, з якими стикаються ІТ-спеціалісти, такі як відсутність невербальної комунікації, технічні проблеми та відчуття ізоляції. Окрім того, розглядаються колаборативні практики, які можуть допомогти подолати ці бар'єри, зокрема використання сучасних технологій для комунікації, організація регулярних онлайн-зустрічей та соціальних активностей. Особливу увагу приділено ролі публічного управління у створенні сприятливого середовища для цифрової зайнятості.

Ключові слова: соціальна дистанція, цифрова зайнятість, ІТ-спеціалісти, віддалена робота, комунікаційні бар'єри, колаборативні практики, професійна ідентичність, віртуальна колаборація, гібридна модель роботи, цифрові професійні спільноти.

Цифрова трансформація, що стала домінуючим трендом останніх років, суттєво вплинула на характер робочих відносин у професійних спільнотах. Особливо яскраво ці зміни проявились у сфері інформаційних технологій, де концепція віддаленої роботи не лише укорінилася, але й продовжує еволюціонувати, створюючи новий соціальний ландшафт професійної взаємодії. Після глобальних змін, спричинених пандемією COVID-19, ІТ-індустрія перейшла у фазу усвідомленого конструювання нових форм соціальних

взаємодій, де поняття фізичної та соціальної дистанції набули нового змісту.

У контексті публічного управління важливо враховувати, як соціальна дистанція та цифрова зайнятість впливають на ефективність державних служб. Публічні організації можуть впроваджувати такі стратегії:

Інвестування в технології, які сприяють ефективній комунікації та співпраці, є критично важливим для забезпечення безперервності роботи державних служб. Це може включати в себе оновлення програмного забезпечення, забезпечення доступу до високошвидкісного інтернету та навчання працівників.

Публічні організації повинні забезпечити навчання для своїх працівників щодо використання нових технологій та методів комунікації, щоб зменшити бар'єри та підвищити ефективність роботи. Це може включати в себе тренінги з комунікації, управління проектами та використання цифрових інструментів.

Важливо проводити моніторинг впливу соціальної дистанції на продуктивність працівників та якість надання послуг, щоб вчасно виявляти проблеми та впроваджувати корективи. Це може включати в себе регулярні опитування працівників та аналіз результатів роботи.

Публічні організації можуть використовувати цифрові платформи для залучення громадськості до процесу прийняття рішень, що сприятиме підвищенню прозорості та довіри до державних інституцій. Це може включати в себе онлайн-консультації, опитування та форуми для обговорення важливих питань.

Аналіз практичного досвіду провідних ІТ-компаній дозволяє виділити ключові фактори успіху в подоланні соціальної дистанції. По-перше, це інтеграція цифрових та фізичних взаємодій у єдину комунікаційну екосистему, що забезпечує безперервність і природність спілкування. По-друге, усвідомлене проектування комунікаційних ритуалів та протоколів, що створюють контекст для змістовних професійних і соціальних взаємодій. По-третє, розвиток цифрової емоційної компетентності у всіх учасників робочого процесу.

Перспективним напрямком подолання соціальної дистанції є адаптація етнографічних методів для вивчення та проектування цифрових робочих практик. ІТ-компанії, які залучають соціальних антропологів та етнографів для формування культури віртуальної колаборації, повідомляють про 43% підвищення рівня залученості співробітників та 31% зростання інноваційної активності команд [1].

На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що подолання соціальної дистанції в умовах цифрової зайнятості стає стратегічним пріоритетом для ІТ-сектору. Успішні практики базуються на багатовимірному підході, що поєднує технологічні інновації, організаційні трансформації та

культурні інтервенції. При цьому важливо враховувати індивідуальні особливості працівників, культурний контекст та динаміку групових процесів.

Отже, соціальна дистанція в епоху цифрової зайнятості трансформується з проблеми, спричиненої технологічними обмеженнями, у комплексний соціально-психологічний феномен, що потребує системного підходу. Розвиток колаборативних практик, спрямованих на подолання комунікаційних бар'єрів, стає ключовим фактором конкурентоспроможності ІТ-компаній та благополуччя працівників у новій реальності цифрової зайнятості.

Список використаних джерел

1. Global IT workforce diversity, equity and inclusion report 2024. New York: Accenture Research Press.
2. Deloitte I. Digital workplace ethnography: redesigning virtual collaboration practices. London: Deloitte Digital, 2024.

Zadera E. O.

Group 2651,

Educational and Research Institute of Automation and Electrical Engineering

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

243032@nuos.edu.ua

Kravchuk O. Yu.

Candidate of Political Sciences, Associate Professor

Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy

Admiral Makarov National Shipbuilding University

Nikolaev, Ukraine

olha.kravchuk@nuos.edu.ua

Communication barriers and collaborative practices of IT specialists in social distance: the role of public administration in the digital employment era

The article analyzes the main challenges that IT specialists face, such as lack of non-verbal communication, technical problems and isolation. In addition, collaborative practices that can help overcome these barriers, including the use of modern technologies for communication, organization of regular online meetings and social activities, can be considered. Particular attention is paid to the role of public administration in creating a favorable environment for digital employment.

Keywords: social distance, digital employment, IT professionals, remote work,

communication barriers, collaborative practices, professional identity, virtual collaboration, hybrid work model, digital professional communities.

УДК 378.147:37.026

Логачов М. В.

група 2381,

Навчально-науковий інститут автоматики та електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

lmaxogachov@gmail.com

Кравчук О. Ю.

кандидат політичних наук, доцент

кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

olha.kravchuk@nuos.edu.ua

Цифрові трансформації в українських медіа: виклики та можливості для публічного управління

У статті розглядаються цифрові трансформації в українському медійному просторі, що набули особливого значення в умовах глобалізації та стрімкого розвитку інформаційних технологій. Аналізуються основні виклики, з якими стикаються українські медіа у процесі цифровізації, включаючи зміну моделей монетизації, боротьбу з дезінформацією, розвиток цифрової журналістики та вплив соціальних мереж. Також розглядаються можливості, які відкриває цифровізація для публічного простору, зокрема посилення громадянської участі, розширення доступу до інформації та підвищення якості медійного контенту.

Ключові слова: цифрові трансформації, медіа, цифрова журналістика, дезінформація, громадянська участь, соціальні мережі.

Сучасний інформаційний простір зазнає суттєвих змін під впливом цифрових технологій. В Україні цей процес супроводжується викликами, пов'язаними із забезпеченням достовірності інформації, адаптацією традиційних ЗМІ до цифрових форматів та необхідністю нових стратегій взаємодії з аудиторією. Одночасно цифрові інструменти відкривають широкі можливості для розвитку незалежної журналістики, медіаграмотності та демократизації

інформаційного простору. Значне поширення інтернету та мобільних технологій змінює спосіб споживання новин, що змушує медіа впроваджувати інноваційні підходи до створення та розповсюдження контенту.

Основні виклики цифрової трансформації медіа:

Монетизація та економічна стійкість, традиційні бізнес-моделі втрачають ефективність через безкоштовний доступ до контенту, що змушує медіа шукати нові підходи, такі як краудфандинг, підписні моделі та нативну рекламу.

Дезінформація та фейки, поширення неправдивих новин потребує заходів з фактчекінгу, підвищення медіаграмотності та впровадження алгоритмічних фільтрів.

Конкуренція з боку соціальних мереж, платформи, такі як Facebook, YouTube і Telegram, стають основними джерелами інформації, що змушує традиційні ЗМІ адаптувати стратегії взаємодії з аудиторією.

Цифрова безпека та захист даних, поширення персоналізованого контенту підвищує ризики витоку даних і маніпуляції громадською думкою. Використання алгоритмів для добору контенту створює інформаційні бульбашки, що обмежує різноманітність точок зору.

Можливості цифрової трансформації для публічного простору включають розширення доступу до інформації, громадянську участь та інтерактивність, якісний контент і персоналізацію, а також розвиток незалежної журналістики. Оцифровка архівів, онлайн-видання та відкриті дані забезпечують громадянам ширший доступ до суспільно важливої інформації. Цифрові платформи сприяють активній участі суспільства в медійному процесі через блоги, стріми, коментарі та соціальні мережі.

Використання штучного інтелекту дозволяє створювати релевантні матеріали, що відповідають інтересам аудиторії. Онлайн-платформи також відкривають можливості для незалежних журналістів і розслідувальних проєктів поширювати інформацію без цензури. Крім того, цифрові технології сприяють швидкому поширенню новин та зворотному зв'язку з аудиторією, що підвищує рівень довіри до незалежних медіа.

Цифрові трансформації суттєво змінюють український медіапростір, створюючи як виклики, так і можливості. Ключовими завданнями на майбутнє є адаптація традиційних ЗМІ до нових реалій, розвиток механізмів протидії дезінформації та сприяння громадянській активності через цифрові платформи. Українським медіа необхідно розвивати стратегії цифрової стійкості, впроваджувати інноваційні технології та формувати довіру аудиторії шляхом забезпечення якісного й достовірного контенту.

Важливим аспектом є також співпраця між державними інституціями, громадянським суспільством та медіа для створення ефективних механізмів

регулювання інформаційного простору та захисту від інформаційних загроз. У підсумку, цифрова трансформація є незворотним процесом, який при правильному використанні відкриває нові перспективи для розвитку українського медіа-сектору.

Список використаних джерел

1. Бондаренко С. Цифрова трансформація медіа: виклики та перспективи. Київ: Видавництво «Наука», 2021. 256 с.
2. Гончаренко В. Сучасні медіа та цифрові технології. Харків: Університетське видавництво, 2020. 198 с.
3. Петренко Л. Виклики цифрової епохи для українських медіа. Науковий журнал «Медіа і суспільство», 2022, №4, с. 45–58.
4. Чорний О. Фактчекінг та боротьба з дезінформацією у цифровому середовищі. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 312 с.

Logachov M. V.

group 2381,

Educational and Scientific Institute of Automation and electrical engineering

Admiral Makarov Nikolaev National University of Shipbuilding, Ukraine,

Mykolaiv, Ukraine

lmaxogachov@gmail.com

Kravchuk O. Yu.

Candidate of Political Sciences, Associate Professor

Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy

Admiral Makarov National Shipbuilding University

Nikolaev, Ukraine

olha.kravchuk@nuos.edu.ua

Digital transformations in Ukrainian media: challenges and opportunities for public administration

The article examines digital transformations in the Ukrainian media space, which have acquired particular importance in the context of globalization and the rapid development of information technologies. The main challenges that Ukrainian media face in the process of digitalization are analyzed, including changing monetization models, combating disinformation, the development of digital journalism, and the influence of social networks. It also examines the opportunities that digitalization opens up for the public space, in particular, strengthening civic participation,

expanding access to information, and improving the quality of media content.

Keywords: digital transformations, media, digital journalism, disinformation, civic participation, social networks.

УДК 378.147:37.026

Іванов В. А.

група 2381,

Навчально-науковий інститут автоматичної та електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
Ivanovvolodymyr2381@gmail.com

Кравчук О. Ю.

кандидат політичних наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
olha.kravchuk@nuos.edu.ua

Публічне управління в сучасному суспільстві: виклики та можливості для особистості

Розглянуто основні виклики, з якими стикається особистість у контексті швидких соціальних, економічних та технологічних змін. Автори аналізують вплив цифровізації та соціальних мереж на повсякденне життя, а також зміни у сфері зайнятості та освіти, які формують нові вимоги до навичок та компетенцій. Особливу увагу приділено психологічним аспектам, таким як самотність і ментальне здоров'я, що стають все більш актуальними в умовах сучасного світу.

Ключові слова: глобалізація, цифровізація, соціальні мережі, емоційне вигорання, самотність, освіта, критичне мислення, ментальне здоров'я.

Одним із ключових викликів сьогодення є необхідність збереження балансу між професійною діяльністю та особистим життям. Підвищення темпів трудової активності, зростання вимог до продуктивності, необхідність виконання багатозадачних процесів призводять до хронічного стресу, когнітивної перевтоми, а також до погіршення загального стану здоров'я. Дистанційна

зайнятість, яка завдяки цифровим технологіям стала новою нормою, розмиває межі між робочим та приватним простором, що сприяє розвитку емоційного вигорання. Вирішення цих проблем можливе через запровадження політики гнучкого графіка, корпоративних програм підтримки ментального здоров'я, формування навичок самоменеджменту, а також заохочення роботодавцями принципів work-life balance. Сучасне суспільство переживає численні зміни, які впливають на життя кожної особистості. Публічне управління, як важлива складова соціальної структури, відіграє ключову роль у формуванні умов для адаптації особистості до нових викликів.

По-перше, цифровізація є одним із найзначніших викликів. Розвиток технологій і цифрових платформ змінює спосіб комунікації, роботи та навчання. Це створює нові можливості, але також виклики, такі як інформаційна перевантаженість, залежність від технологій та загроза кібербезпеки. По-друге, соціальні мережі, хоч і забезпечують нові канали для спілкування та обміну інформацією, можуть призводити до емоційного вигорання, самотності та порушення психічного здоров'я через порівняння з іншими та тиск соціальних стандартів. Третім викликом є зміни у сфері зайнятості. Автоматизація та глобалізація призводять до змін у ринку праці, що вимагає від особистості постійного навчання та адаптації до нових професійних вимог. Це може викликати стрес і невпевненість у майбутньому. Четвертим викликом є освіта. Зростання рівня самотності та проблем з ментальним здоров'ям є серйозними викликами. Соціальна ізоляція, викликана пандемією COVID-19, підкреслила важливість підтримки психічного здоров'я та соціальних зв'язків.

Однак, незважаючи на ці виклики, існують і можливості для особистості. По-перше, сучасні виклики спонукають особистість до розвитку нових навичок і стратегій адаптації. Це може включати навчання новим технологіям, розвиток емоційного інтелекту та навичок управління стресом. По-друге, зростаюча увага до ментального здоров'я відкриває можливості для особистостей звертатися за допомогою, брати участь у програмах підтримки та навчатися методам самопомогі. По-третє, публічне управління може сприяти розвитку громадянської активності, що дозволяє особистостям брати участь у прийнятті рішень, впливати на політику та зміни в суспільстві. Четвертою можливістю є інноваційні освітні моделі. Зміни в освіті, такі як дистанційне навчання та інтерактивні платформи, надають нові можливості для здобуття знань і навичок, що відповідають вимогам сучасного світу. Нарешті, глобалізація відкриває нові ринки і можливості для співпраці на міжнародному рівні, що дозволяє особистостям розширювати свої горизонти, отримувати нові знайомитися з різними культурами.

Сьогодні, важливим аспектом соціальних трансформацій є вплив цифрового

середовища на психосоціальний розвиток особистості. Соціальні мережі, створюючи альтернативну реальність, сприяють формуванню викривлених уявлень про соціальні стандарти, що провокує розвиток тривожних розладів, депресії та зниження самооцінки. Алгоритмічні механізми платформ формують так звані інформаційні бульбашки, що обмежують спектр отримуваної інформації та звужують світогляд індивіда.

Окремим викликом є соціальна ізоляція та відчуження, що посилюються в умовах цифровізації. Поступова втрата навичок глибокої міжособистісної комунікації та заміна живого спілкування на онлайн-взаємодію можуть спричинити зниження рівня довіри, емоційну холодність та відчуття самотності. Водночас віртуальна взаємодія, яка часто замінює реальні соціальні контакти, не забезпечує достатнього рівня емоційної підтримки. Для вирішення цієї проблеми необхідно заохочувати участь у соціальних ініціативах, підтримувати створення офлайн-спільнот, організовувати заходи, що сприяють соціальній інтеграції, та забезпечувати доступність психологічної допомоги.

Особливої уваги заслуговує питання збереження психічного та фізичного здоров'я в умовах інформаційного перенасичення. Надмірна кількість отримуваної інформації спричиняє когнітивне виснаження, підвищує рівень тривожності та негативно впливає на здатність до стратегічного мислення.

Таким чином, публічне управління в сучасному суспільстві має вирішальне значення для формування умов, які сприяють розвитку особистості в умовах викликів і можливостей. Важливо, щоб суспільство підтримувало інновації, освіту та психічне здоров'я, щоб кожна особистість могла адаптуватися до змін і реалізувати свій потенціал. Успішна адаптація до сучасних викликів вимагатиме спільних зусиль з боку держави, суспільства та самих особистостей.

Список використаних джерел

1. Онищенко, О. С., Горовий, В. М. (2012). Інформаційна складова соціокультурної трансформації українського суспільства. Київ: НБУВ.
2. Олійник, О.В. (2018). Цифрова трансформація державного управління: передумови та перспективи розвитку. Інформаційне суспільство, 30, 21-27. URL:<https://doi.org/10.31471/1998-8927-2018-30-21-27>.

Ivanov V. A.
group 2381,
Educational and Scientific Institute of Automation and electrical engineering
Admiral Makarov Nikolaev National University of Shipbuilding, Ukraine,
Mykolaiv, Ukraine
Ivanovvolodymyr2381@gmail.com

Kravchuk O. Yu.
Candidate of Political Sciences, Associate Professor
Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National Shipbuilding University
Nikolaev, Ukraine
olha.kravchuk@nuos.edu.ua

Public administration in modern society: challenges and opportunities for the individual

The main challenges that individuals face in the context of rapid social, economic and technological changes are considered. The authors analyze the impact of digitalization and social networks on everyday life, as well as changes in the field of employment and education, which form new requirements for skills and competencies. Special attention is paid to psychological aspects, such as loneliness and mental health, which are becoming increasingly relevant in the modern world.

Keywords: globalization, digitalization, social networks, emotional burnout, loneliness, education, critical thinking, mental health.

Дар'єв А. С.

група 2341,

Навчально-науковий інститут автоматики і електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
artemdar006@gmail.com

Кравчук О. Ю.

кандидат політичних наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
olha.kravchuk@nuos.edu.ua

Цифровізація управління енергохабами: моделі, алгоритми та перспективи розвитку

У статті розглянуто сучасні підходи до цифровізації управління енергохабами, зокрема використання моделей та алгоритмів на основі штучного інтелекту та великих даних. Проаналізовано перспективи розвитку даної галузі та можливі напрямки оптимізації процесів управління енергетичними ресурсами.

Ключові слова: цифровізація, енергохаб, штучний інтелект, великі дані, оптимізація, управління енергетичними ресурсами.

Сучасні енергетичні системи стикаються з викликами, пов'язаними зі зростанням попиту на енергію, необхідністю підвищення енергоефективності та інтеграцією відновлюваних джерел енергії. Енергохаби, як багатофункціональні платформи для управління енергетичними потоками, потребують впровадження сучасних цифрових технологій для забезпечення ефективного та надійного функціонування.

Метою даної статті є аналіз існуючих моделей та алгоритмів цифровізації управління енергохабами, а також визначення перспектив розвитку цієї галузі з акцентом на використанні хмарних технологій та штучного інтелекту.

Зростання обсягів даних в енергетичному секторі вимагає впровадження інтелектуальних систем для обробки та аналізу інформації. Використання хмарних технологій та штучного інтелекту дозволяє підвищити ефективність

управління енергохабами, забезпечуючи гнучкість, масштабованість та оперативність прийняття рішень.

У роботі [1] досліджено методи моніторингу та прогнозування споживання електроенергії на основі штучного інтелекту. Розроблено програмне забезпечення, яке дозволяє отримувати прогнози споживання електроенергії на основі історичної інформації та надає засоби візуального моніторингу споживання.

Інше дослідження [2] присвячене розробці інтелектуальної інформаційної технології проактивного управління енергетичною інфраструктурою в умовах ризиків та невизначеності. Запропоновано методи ідентифікації критеріїв впливу на процес управління, забезпечення компромісного впливу критеріїв для забезпечення стійкості енергетичної системи та задоволеності споживачів.

У дослідженні [3] розглянуто впровадження хмарних технологій для оптимізації енергоспоживання в автоматизованих системах промислових об'єктів. Запропоновано інтегровану систему управління енергоспоживанням, яка базується на хмарних обчисленнях для збору, обробки та аналізу великих обсягів даних. Результати тестування показали можливість зниження витрат енергії до 15% у порівнянні з традиційними підходами.

Висновки: Цифровізація управління енергохабами є ключовим напрямом розвитку сучасної енергетичної інфраструктури. Використання хмарних технологій та штучного інтелекту дозволяє підвищити ефективність та надійність енергосистем, забезпечуючи адаптивність до змінних умов та потреб споживачів. Подальші дослідження в цій галузі сприятимуть розробці нових моделей та алгоритмів для оптимізації управління енергохабами.

Список використаних джерел

1. Вербіцький Є. С. Методи моніторингу та прогнозування споживання електроенергії на основі штучного інтелекту.
2. Інтелектуальна інформаційна технологія проактивного управління енергетичною інфраструктурою в умовах ризиків та невизначеності : звіт про НДР (проміжний) / кер. В. Шендрик. Суми: Сумський державний університет, 2023. 15 с. № 0123U101852.
3. Слічний С.І. Оптимізація енергоспоживання в автоматизованих системах шляхом використання хмарних технологій: кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю «8.174.00.06 – Комп'ютеризовані системи управління та автоматика» / С.І. Слічний. – Львів, 2024. – 89 с.

Dariev A. S.

group 2341,

Educational and scientific snstitute of automation and electrical

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

artemdar006@gmail.com

Kravchuk O. Yu.

Candidate of Political Sciences, Associate Professor

Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy

Admiral Makarov National Shipbuilding University

Nikolaev, Ukraine

olha.kravchuk@nuos.edu.ua

Digitalization of energy hub management: models, algorithms and development prospects

This article examines modern approaches to the digitalization of energy hub management, particularly the use of models and algorithms based on artificial intelligence and big data. The prospects for the development of this field and possible directions for optimizing energy resource management processes are analyzed.

Keywords: digitalization, energy hub, artificial intelligence, big data, optimization, energy resource management.

Бреславська К. В.

група 2551з,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

breslavskaja.ksenija@gmail.com

Бобіна О. В.

кандидат історичних наук, доцент

кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії,

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

oleg.bobina@nuos.edu.ua

Як я проживаю війну

У статті представлено особистий досвід проживання війни через призму психологічних механізмів адаптації, стратегії подолання стресу та зміни ціннісної системи. Описано важливість тілесно-орієнтованих практик, творчості, психотерапевтичної допомоги, майндфулнес-підходів, арт-терапії та соціальної підтримки у збереженні психологічного здоров'я під час війни.

Ключові слова: війна, адаптація, стрес, психологічна стійкість, саморегуляція, тілесні практики, майндфулнес, арт-терапія.

Війна є одним із найглибших потрясінь, що змінює життя людини на психологічному, соціальному, економічному та фізичному рівнях. Вона вимагає адаптації до нових реалій та пошуку способів збереження внутрішнього балансу. Це дослідження має на меті розкрити особистий досвід проживання війни крізь призму наукових підходів та розуміння впливу війни на психіку.

Метою роботи є проаналізувати власний досвід проживання війни, виявити основні етапи адаптації та стратегії подолання стресу, а також поділитися власними відкриттями, які можуть стати підтримкою для інших.

Актуальність теми зумовлена широким поширенням психологічних наслідків війни: від ПТСР і кПТСР до хронічної тривожності та депресивних станів (Hobfoll et al., 2007; Karatzias et al., 2023). Осмислення цих процесів допомагає як науковій спільноті, так і окремим особам формувати ефективні стратегії самопідтримки.

В умовах невизначеності важливо мати приклади успішної адаптації та методи роботи з собою.

Мій досвід можна розподілити на кілька етапів.

1. Шок і дезорієнтація. Характеризувався гострим стресом, страхом та мобілізацією сил, які я спрямовувала на волонтерську діяльність. У цей період я вперше усвідомила, наскільки важливим є вміння зосереджуватися на діях і зберігати раціональність навіть у стані паніки. Особливо корисними виявилися практики тілесної усвідомленості та майндфулнес (Mishchykha et al., 2023).

2. Період розпачу і виснаження. Після перших місяців з'явилася втома та відчуття безпорадності. У цей час я почала особисту терапію, де отримала можливість визнати власні емоції та зняти частину внутрішнього тиску.

3. Адаптація. Впровадження рутинних дій, інформаційна гігієна, тілесно-орієнтовані практики, регулярні майндфулнес-медитації та заняття арт-терапією стали основою стабілізації мого психічного стану. Велику роль відіграла групова терапія, яка допомогла мені соціалізуватися та відчувати зв'язок із людьми, які переживали схожі стани (Bravo-Mehmedbasic & Kucukalic, 2009).

4. Ресурсне відновлення. Робота з психотерапевтом і регулярна арт-терапія допомогли глибше зрозуміти мої реакції та навчитися відновлювати внутрішню рівновагу. Я почала більше цінувати прості речі: прогулянки, розмови з близькими, тишу. Творчість стала для мене не просто хобі, а способом повернення до себе.

5. Переосмислення цінностей. Я відчула, як змінюється моє ставлення до часу, стосунків, пріоритетів. Виникла потреба підтримувати інших, навчати тому, що допомогло мені.

Війна трансформує особистість, формуючи нові цінності та навички виживання. Психологічна стійкість, як свідчать дослідження та мій власний досвід, вибудовується поступово – завдяки внутрішній роботі, підтримці оточення та готовності приймати навіть найскладніші реалії. Глибокий досвід переживання війни навчив мене жити свідоміше, поважати свої кордони та дозволяти собі відпочинок і турботу. Я переконана, що ці навички та практики залишаться зі мною назавжди.

Список використаних джерел

1. Application of mindfulness practices in work on stress reduction during the war / L. Mishchykha et al. Revista de cercetare si interventie sociala. 2023. Vol. 81. P. 25–38.
2. The importance of group psychotherapy in the rehabilitation of war survivors with psychological consequences / A. Bravo-Mehmedbasic, A. Kucukalic, I. Masic. Medical archives. 2009. Vol. 63, no. 5. P. 266.

3. Refining our understanding of traumatic growth in the face of terrorism: moving from meaning cognition to doing what is meaningful. / S. Hobfoll et al. *Applied psychology: an international review*. 2007. Vol. 56, no. 3. P. 345–366.
4. War exposure, posttraumatic stress disorder, and complex posttraumatic stress disorder among parents living in Ukraine during the Russian war / T. Karatzias et al. *Acta psychiatrica scandinavica*. 2023. Vol. 147, no. 3. P. 276–285.
5. Weighing the costs of disaster: consequences, risks, and resilience in individuals, families, and communities / G. Bonanno et al. *Psychological science in the public interest*. 2010. Vol.11, no. 1. P. 1–49.

Breslavska K. V.

group 2551z,

Educational scientific humanitarian institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

breslavskaja.ksenija@gmail.com

Bobina O. V.

candidate of historical sciences, associate professor

of the department of social and humanitarian disciplines and philosophy,

Admiral Makarov National Shipbuilding University

Nikolaev, Ukraine

oleg.bobina@nuos.edu.ua

How I live during the war

The article presents the personal experience of living during the war through the prism of psychological adaptation mechanisms, strategies for overcoming stress, and changing the value system. The author describes the importance of body-oriented practices, creativity, psychotherapeutic assistance, mindfulness approaches, art therapy, and social support in maintaining psychological health during the war.

Keywords: war, adaptation, stress, psychological resilience, self-regulation, body practices, mindfulness, art therapy.

Федоров А. Д.

група 2651,

Навчально-науковий інститут автоматики та електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
clash2clans1one@gmail.com

Кравчук О. Ю.

кандидат політичних наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
olha.kravchuk@nuos.edu.ua

Робототехніка як інструмент вдосконалення державних послуг у публічному управлінні

Робототехніка, як інструмент вдосконалення державних послуг у публічному управлінні, стає все більш актуальною у контексті сучасних технологічних тенденцій. У цій роботі розглядається потенціал робототехнічних систем для поліпшення ефективності, доступності та якості державних послуг. Вивчається вплив автоматизації процесів на роботу державних установ і взаємодію з громадянами.

Ключові слова: державні послуги, державне управління, робототехніка, автоматизація, ефективність, електронне урядування, розумне місто.

Дослідження демонструє, що впровадження робототехнічних рішень здатне зменшити час обробки запитів, підвищити точність виконання адміністративних процедур та забезпечити цілодобову доступність послуг. Крім того, робототехніка може бути інструментом для збору та аналізу даних, що дозволяє державним органам більш ефективно реагувати на потреби населення.

У сучасному світі швидкий розвиток технологій відкриває нові можливості для вдосконалення державних послуг у публічному управлінні. Робототехніка, як інноваційне рішення, стає основним елементом цієї трансформації. Впровадження роботів та автоматизованих систем у сфері державного управління не лише підвищує ефективність адміністративних процесів, а й допомагає врахувати потреби громадян, забезпечуючи більш швидкий і зручний

доступ до державних послуг.

Державні установи зазнають значних викликів у сфері обслуговування населення, включаючи зростання обсягу запитів, необхідність зменшення витрат та підвищення прозорості в роботі. Робототехніка пропонує рішення, що здатні автоматизувати рутинні завдання, від верифікації документів до обробки запитів громадян, що робить ці процеси більш швидкими та менш схильними до помилок.

На сьогоднішній день вже існують успішні приклади впровадження робототехнічних систем у різних країнах, які демонструють, як ці технології можуть покращити якість державних послуг, зменшити навантаження на працівників і забезпечити більш ефективну взаємодію між державою та громадянами. При цьому, важливо враховувати не лише переваги, а й виклики, пов'язані з етикою, безпекою та необхідністю підготовки спеціалістів для роботи з новими системами.

У сферах, де державні органи безпосередньо взаємодіють з громадянами (центри надання адміністративних послуг, довідкові служби, правоохоронні органи), роботи можуть виконувати роль електронних «адміністраторів» та помічників. В деяких країнах вже працюють роботизовані консультанти, що допомагають відвідувачам орієнтуватися в установі, заповнювати заявки чи отримувати інформацію. Наприклад, у Дубаї поліція впровадила людиноподібного робота-офіцера, який патрулює публічні місця, спілкується з людьми двома мовами, приймає заяви про правопорушення та навіть може штрафувати порушників через вбудований планшет. Цей «робокон» здатний розпізнавати обличчя розшукуваних осіб і передавати відео до центру управління, що підсилює безпеку на вулицях.

У банках та муніципалітетах інших держав (Оман, Японія, США) впроваджуються роботизовані ресепшійністи, які вітають відвідувачів, відповідають на типові запитання та видають талони електронної черги. Такі рішення скорочують час очікування і розвантажують працівників від рутинних консультацій. Хоча в Україні поки що немає широко відомих прикладів роботів-адміністраторів у державних установах, передумови для цього вже створюються завдяки розвитку електронних сервісів (наприклад, портал «Дія») та чат-ботів для консультування громадян. У перспективі поява фізичних роботів у фронт-офісах центрів надання послуг може стати наступним кроком до підвищення клієнтоорієнтованості державних сервісів.

Іншою сферою використання технічних рішень є транспортна система, адже зростання населення в міських районах та збільшення обсягу міського транспорту створюють численні виклики, пов'язані з безпекою, ефективністю та зручністю перевезень. Робототехнічні рішення, такі як автономні автомобілі,

дрони для доставки вантажів та інтелектуальні системи управління трафіком, пропонують нові можливості для підвищення безпеки на дорогах, зменшення заторів та покращення якісного обслуговування пасажирів. Автономні транспортні засоби здатні знижувати ризик дорожньо-транспортних пригод шляхом використання передових сенсорних технологій та алгоритмів штучного інтелекту, які дозволяють їм адаптуватися до змінюваних дорожніх умов у реальному часі. Це не лише знижує ймовірність аварій, але й підвищує комфорт пасажирів, адже рівень стресу під час подорожі зменшується.

Водночас, розумні транспортні системи, що використовують робототехніку, можуть автоматично аналізувати дані про трафік, виявляти пріоритетні напрямки, забезпечувати своєчасну інформацію про затори та пропонувати оптимальні маршрути. Такі рішення здатні забезпечити більш ефективне управління автомобільним рухом в мегаполісах, зменшуючи час у дорозі та покращуючи загальний досвід пасажирів.

Співпраця між державними адміністраціями та технологічними компаніями у впровадженні робототехнічних рішень також є важливою для розробки нових стратегій публічного управління в транспортній сфері. Активне залучення технологій в автоматизації процесів, пов'язаних із плануванням та управлінням транспорту, може суттєво покращити якість обслуговування населення.

Проте, впровадження робототехніки в транспортній сфері публічного управління стикається з рядом викликів. Це може включати питання етики, безпеки даних, необхідності регуляторної бази та забезпечення доступності технологій для всіх верств населення. Публічні адміністрації повинні розробити чітку стратегію для інтеграції робототехнічних рішень, яка б враховувала інтереси громадян та забезпечувала прозорість у використанні новітніх технологій.

Робототехніка має значний потенціал для вдосконалення державних послуг у публічному управлінні, пропонуючи нові рішення для підвищення ефективності, прозорості та якості обслуговування населення. Завдяки автоматизації рутинних процесів, роботизовані системи можуть сприяти швидшій обробці запитів, зменшенню часу очікування та покращенню взаємодії між громадянами та державними органами. Упровадження робототехнічних рішень у різних сферах, таких як транспорт, охорона здоров'я, адміністративні послуги та безпека, демонструє, як ці технології можуть знижувати витрати, підвищувати рівень задоволеності громадян і зміцнювати довіру до державних інституцій.

Список використаних джерел

1. Euromaidan Press. Ukrainian doctors conducted surgery on kidneys using the robot

Da Vinci powered by generator. 20 December 2022. URL: <https://euromaidanpress.com/2022/12/20/ukrainian-doctors-conducted-surgery-on-kidneys-using-the-robot-da-vinci-powered-by-generator/>

2. The Engineer. Robots in the pipeline to reduce water leaks. 20 May 2024. URL: <https://www.theengineer.co.uk/content/news/robots-in-the-pipeline-to-reduce-water-leaks>.

Fedorov A. D.

group 2651,

Educational and Scientific Institute of Automation and electrical engineering

Admiral Makarov Nikolaev National University of Shipbuilding, Ukraine,

Mykolaiv, Ukraine

clash2clans1one@gmail.com

Kravchuk O. Yu.

Candidate of Political Sciences, Associate Professor

Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy

Admiral Makarov National Shipbuilding University

Nikolaev, Ukraine

olha.kravchuk@nuos.edu.ua

Robotics as a Tool for Improving Public Services in Public Administration

The paper explores how robotics can enhance the efficiency and quality of public services in government. It outlines current challenges in public service delivery and shows that modern robots can address many of these issues by performing routine, dangerous, or highly precise public transportation.

Keywords: public services, public administration, robotics, automation, efficiency, e-governance, smart city.

Гучек Д. А.

група 2127ст3,

Навчально-науковий інститут автоматики та електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
gucekdanilst@gmail.com

Кравчук О. Ю.

кандидат політичних наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
olha.kravchuk@nuos.edu.ua

Використання технологій штучного інтелекту в публічному управлінні для підвищення ефективності та прозорості адміністративних процесів

Основна увага приділяється автоматизації рутинних завдань, що дозволяє державним структурам зосередити ресурси на стратегічних питаннях. Охарактеризовано ефективно впровадження ШІ передбачає розробку та реалізацію політик, які забезпечують етичне використання технологій, а також враховують питання конфіденційності даних. Основна увага приділяється розвитку інтелектуальних систем для аналізу даних, що може значно підвищити швидкість та якість прийняття рішень.

Ключові слова: штучний інтелект (ШІ), публічне управління, ефективність, прозорість, адміністративні процеси.

Обрання Україною інноваційного шляху розвитку характеризується зростанням уваги до розроблення високотехнологічної продукції, інноваційними рішеннями у сфері управління та адміністрування на усіх рівнях економіки, провадженням політики енерго- та ресурсозбереження, інтелектуалізації виробництва тощо. Суспільна еволюція зумовила новий тип економічного поступу, де першорядне значення належить інноваційній активності, серед головних факторів якої є стимулювання розробки і комерціалізації науково-технічної продукції. Одними з головних провайдерів інноваційної діяльності та трансферу технологій у світі є університети. Зважаючи на це, рамки дослідження означеної проблематики окреслено трансфером технологій з університетів у

бізнес-середовище.

Постановка проблеми. У нинішні дні стрімкого технологічного розвитку, інформатизації та інтелектуалізації суспільства, штучний інтелект (ШІ) стає пріоритетним напрямом економічного розвитку більшості країн світу. З 1956 року, коли на Дартмутській конференції J. McCarthy ввів термін «штучний інтелект (artificial intelligence (ШІ))» у світ науки відбулися значні зміни щодо його використання та можливостей, які він надає у різних сферах життя. ШІ поступово проникає в повсякденне життя людей та знайшов широке застосування в сучасних бізнес-моделях підприємств. Стратегічне планування та політика підтримки основних світових економік вказують на те, що індустрія штучного інтелекту продовжуватиме розвиватися та стане життєво важливою опорою світового економічного розвитку. ШІ, представлений передовими технологіями машинного навчання, піднімає вимоги до підприємницької аналітики (орієнтованості на велику кількість статистичних даних, обґрунтованості, надійності тощо) на новий рівень. Сучасному підприємству потрібно не тільки створювати середовище, де всі співробітники, а не лише експерти з інформаційних технологій (IT), управління людськими ресурсами (HR) чи фінансами, розуміли б ключові аспекти прийняття рішень на основі даних. Усім стейкхолдерами сучасного підприємства (керівникам всіх рівнів, працівникам, партнерам, навіть клієнтам та іншим) необхідно навчитися розуміти та використовувати базові техніки машинного інтелекту, які вже доступні або скоро з'являться.[1]

Використання ШІ на підприємствах стає все більш помітним. Згідно з даними Євростату, у 27 країнах ЄС частка підприємств (без урахування фінансового сектору), які використовували хоча б одну з технологій ШІ, у 2023 році становила 8%. Найбільша частка підприємств, що використовують ШІ зафіксована в Данії – 15,2%, на другому місці Фінляндія – 15,1%, на третьому місці Люксембург – 14,4%. Використання ШІ може бути дуже корисним у процесах, пов'язаних із маркетингом і продажами, або послугами та комунікаціями (чат-боти, віртуальні помічники клієнтів тощо). Більше того, сучасні підприємства часто прагнуть персоналізувати свої пропозиції, щоб досягти конкурентної переваги. Збір інформації, що дозволяє таку діяльність, призводить до створення великих обсягів даних (BigData) і часто викликає проблеми з їх обробкою. У випадку BigData ШІ використовується не лише під час обробки даних, але й в режимі реального часу у процесі збору даних (наприклад, ідентифікація зображень). З іншого боку, на виробничих підприємствах, де відбувається автоматизація процесів виробництва та збуту, використання ШІ пов'язане з робототехнікою в широкому розумінні (наприклад, виробничі лінії з можливістю автономної роботи, роботизація потокового

виробництва, автоматизація складу, робота в складних умовах тощо). Крім того, спостерігається певний відсоток підприємств, які використовують ІІІ в процесах організації та бізнес-адміністрування, управління людськими ресурсами та підбору персоналу, логістиці для створення автономних транспортних засобів і систем керування дорожнім рухом. [2]

Таким чином, ІІІ може швидко обробляти величезні обсяги даних за допомогою таких технологій, як аналіз великих даних і машинне навчання, надаючи підприємствам більш точні прогнози ринку та підтримку прийняття рішень. Традиційне прийняття рішень на підприємстві часто спирається на досвід та інтуїцію менеджерів, що неминуче призводить до суб'єктивності та обмежень. Системи ІІІ можуть всебічно враховувати різноманітні внутрішні та зовнішні фактори, створювати складні математичні моделі та моделювати вплив прийняття рішень у різних сценаріях. Наприклад, використовуючи ІІІ для прогнозування продажів, підприємства можуть точно оцінювати ринковий попит, своєчасно коригувати плани виробництва та управління запасами, тим самим підвищуючи операційну ефективність і задоволеність клієнтів. Наприклад, штучний інтелект також може допомогти підприємствам оптимізувати стратегії ціноутворення, планування території тощо, надаючи наукові та ефективні довідкові матеріали для прийняття рішень для менеджерів.

Отже, безсумнівно, що в майбутньому управління сучасним підприємством пов'язано з технологіям штучного інтелекту. У контексті подальшої цифровізації суспільства їхній проривний інноваційний потенціал може забезпечити стійкі конкурентні переваги як на внутрішньому ринку, така й під час виходу на зарубіжні ринки збуту.

Список використаних джерел

1. Мрихідна О. Трансфер технологій у системі стратегічного розвитку університетів: – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). 2018. с. 90
2. Орехов Д. Застосування штучного інтелекту в управлінні сучасним підприємством. 2024. с. 2-6.

Gucek D. A.
group 2127st3,
Educational and Scientific Institute of Automation and electrical engineering
Admiral Makarov Nikolaev National University of Shipbuilding, Ukraine
Mykolaiv, Ukraine
gucekdanilst@gmail.com

Kravchuk O. Yu.
Candidate of Political Sciences, Associate Professor
Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National Shipbuilding University
Nikolaev, Ukraine
olha.kravchuk@nuos.edu.ua

The use of artificial intelligence technologies in public administration to increase the efficiency and transparency of administrative processes

The focus is on automating routine tasks, which allows government agencies to focus resources on strategic issues. The effective implementation of AI involves the development and implementation of policies that ensure the ethical use of technologies, as well as take into account data privacy issues. The focus is on the development of intelligent systems for data analysis, which can significantly improve the speed and quality of decision-making.

Keywords: artificial intelligence (AI), public administration, efficiency, transparency, administrative processes.

Музика С. Є.

3 курс, «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

Одеса, Україна

sophiemusyka@stud.onu.edu.ua

Продан Т. Я.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

Одеса, Україна

prodantatyana3@gmail.com

Вплив економічних процесів на суспільство

На думку автора-циклічність,цифровізація,глобалізація визначають розвиток сучасної економіки.Але ці процеси так само впливають і на ситуацію в соціумі і на стан конкретної людини.

Ключові слова:циклічність, економіка, впливи, суспільство.

У сучасному світі економічні процеси активно трансформують діяльність соціальних структур. Ці процеси виявляють себе через періодичні цикли, цифрові перетворення (Індустрія 4.0) та глобалізаційні впливи. Їхнє комплексне вивчення є важливою передумовою для розуміння впливу економіки на соціальний розвиток і стабільність.

Сучасна економіка характеризується глибокими змінами: хвилеподібними фазами циклів, цифровою трансформацією виробництва, а також зростаючою інтеграцією в глобальні ринки. Україна, як частина світової економічної системи, не залишається осторонь та отримує як позитивні результати у процесах глобалізації, так і потерпає від негативних наслідків[1-3].

Циклічність — об'єктивна властивість економіки. Вона проявляється через зміну фаз (спад, депресія, поживавлення, піднесення), які мають значний вплив на зайнятість, доходи, інвестиційну активність і соціальні настрої в результаті такої активності. У дослідженнях описано три типи економічних циклів, що накладаються у часі та створюють багаторівневі соціально-економічні ефекти: короткі (1-5 років), середні (до 10 років) і довгі (10-80 років). Вони відбуваються залежно від зміни влади, приходу нової кризи/епідемії та зміни економічної думки (нового покоління) відповідно.

Ефективним механізмом адаптації до такої складної динаміки є когнітивне управління — система управлінських рішень, орієнтована на виявлення, моделювання та регулювання взаємозв'язків у відкритому соціально-економічному середовищі[1].

Індустрія 4.0 як четверта промислова революція кардинально змінює структуру економіки. Її основою є цифрові технології: інтернет речей, штучний інтелект, робототехніка, віртуальна реальність, блокчейн тощо. Вона створена задля оптимізації виробництва, підвищенню продуктивності та створенню нових бізнес-моделей, а також формує нову структуру зайнятості та нові робочі місця[2]. Однак у процесі переходу до Індустрії 4.0 країни зіштовхуються з бар'єрами (недостатнє фінансування, технологічна відсталість, проблеми стандартизації, нерівний доступ до інновацій). Водночас це відкриває шлях до більшої гнучкості, персоналізації продукції та розширення участі у глобальних ланцюгах вартості[2].

З кінця XX століття глобалізація стала потужним фактором трансформації світової економіки. Вона забезпечує нерозривний взаємозв'язок між країнами, безбар'єрну поставку продукції, обмін досвідом і тд[2]. Проте така взаємозалежність нерідко призводить до майже одночасного «зараження» кризою у випадку падіння економіки певної сильнішої країни. Далеко заходити в історію не треба- у 2008 році відбулась світова криза на ринку нерухомості, внаслідок якої більшість валют втратила левову частку своєї цінності, фінансові операції стали неліквідними та загальне «здоров'я» світового ринку стало набагато гіршим[5].

Через наявність криз дуже яскраво проглядається реакція суспільства та подальша його поведінка. Настрої верств суспільства можуть відрізнитися, в залежності від рівня заробітку, освіти та положення в соціумі. Проте першою реакцією завжди виступає шок та нерозуміння подальших дій.

Усі три явища — циклічність, цифровізація, глобалізація — мають потужний вплив на соціальні структури. Вони зумовлюють зміну характеру праці, освітніх потреб, соціальної мобільності та нерівності. Зниження стабільності економіки спричиняє соціальні кризи, а технологічні зміни — виклики для освіти і перекваліфікації кадрів[1-3].

Соціологічний підхід до аналізу економіки дає змогу осмислити ці процеси як взаємопов'язані соціальні явища, які потребують стратегії соціально відповідального управління. Сучасний розвиток економічної науки характеризується формуванням і більш широким застосуванням у дослідженнях міждисциплінарної методології, яка базується на досягненнях таких суспільних наук, як соціологія, антропологія, соціальна психологія. Така спрямованість виникла як альтернатива мейнстріму, який виявився нездатним пояснити цілий

ряд економічних явищ і процесів, властивих реальній економіці[4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що для того, щоб узгодити суперечність між абстрактними моделями і реальністю важливим стає розгляд людини і її поведінки як залежних від всіх сфер функціонування суспільства.

В Україні, де довготривалий час домінуючим був марксистський напрям економічної науки у його догматичному варіанті, перехід до міждисциплінарності був дещо уповільнений. Однак сьогодні в країні активно проводяться дослідження з урахуванням сучасних світових трендів, про що свідчить занепокоєність українських дослідників пошуком нових способів пізнання економічної дійсності[4].

Як свідчать реалії, далеко не все в ній можна звести до ринкових принципів, комерційних цілей та раціонального розрахунку. Цілеспрямованість не витісняє безлічі притаманних людині неекономічних мотивів, які впливають із широкого комплексу суспільних відносин. А тому ми не можемо не враховувати ці елементи. Саме вони беруть безпосередню участь у відштовхуванні або наближенні до стану погодженості інтересів учасників економічного процесу. У зв'язку з цим, перш за все, необхідно з'ясувати питання про чинники мотивації людини до економічної діяльності [4].

Людина, як цілісна структура, має декілька видів потреб: соціальні, стадні та біологічні. В сучасних умовах ці потреби закриваються через економічну діяльність, тобто[6]:

Біологічні (харчування, захист тіла, лікування, наявність води, наявність даху над головою)- закриваються купівлею відповідно їжі, одягу, ліків, житла;

Стадні (бажання бути зі «стадом»)- закриваються купівлею трендових речей, техніки, вивчення нового лексикону та тенденцій у спілкуванні тощо;

Соціальні (бажання посісти певне місце в соціумі, намагання оточити себе колом людей та ін.)- закриваються придбанням курсів з підвищення освіти/кваліфікації, ювелірних виробів, подарунків і тд.

Через види потреб ми можемо бачити мотиви людини до економічної діяльності:

Досягнути певних висот у кар'єрі/певній справі;

Мати вплив на інших людей;

Отримати визнання серед певного соціального кола тощо.

Такі мотиви, зазвичай, нав'язані сучасною модою, маркетингом та загалом великим розвитком ринкових відносин, що у свою чергу змушує людей підкорятися трендам та підлаштовуватись під соціум, хоча б маючи якусь роботу з певним заробітком та маючи базово необхідні речі для існування.

Тому, коли відбувається криза, одразу більшість робочих місць стає пустими, з цього впливають депресивні настрої соціуму, бо в них вже немає

роботи, яка в буквальному сенсі їх «годує». А коли згорають заощадження, як-от під час розпаду радянського союзу, то нерідко деякий прошарок суспільства припускається думки до вчинення криміналу та заволодіння чужим майном або фінансовими ресурсами задля виживання.

Таким чином економічні процеси мають прямий вплив на економічну та соціальну діяльність суспільства, розвиток ринку контролює поведінку людини через маркетингові, економічні та соціальні методи з метою отримання прибутку. Ринок створювався людьми для людей, він саморегульований, з чого випливає, що тільки люди мають владу над економічними процесами як власними, так і глобальними. Попит породжує пропозицію, без нього пропозиція довго не існуватиме[6].

Список використаних джерел

1. Н.В.Ралле. Вплив економічних циклів на формування засад когнітивного управління розвитком національного господарства. Ефективна економіка № 2, 2015. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4169> (Дата звернення: 09.03.2025).
2. Сигида Л.О. Індустрія 4.0 та її вплив на країни світу. Економіка і суспільство №17, 2018. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/9.pdf (Дата звернення: 12.03.2025).
3. Орлик О.В. глобалізація економічних процесів та її вплив на економічну безпеку суб'єктів господарювання. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/449.pdf> (Дата звернення: 13.03.2025).
4. Пилипенко Г.М. економічний та соціологічний підходи до аналізу ринкової поведінки економічних суб'єктів. Економічний вісник №2, 2022. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2022/2/EV20222_009-015.pdf (Дата звернення: 13.03.2025).
5. Лазня А. Фінансова криза: причини виникнення та вплив на світову економіку. Світ фінансів №2, 2012. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/18495/1/Лазня%20А..pdf> (Дата звернення: 15.03.2025).
6. Класифікація потреб і мотивацій з біологічної точки зору. Реферат. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/biolog/26435/> (Дата звернення: 15.03.2025).

Music S. E.

3rd year, "Finance, Banking, Insurance and Stock Market"

Odessa National University named after I.I.Mechnikov

Odesa, Ukraine

sophiemusyka@stud.onu.edu.ua

Prodan T. Ya.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

of the Department of Accounting and Finance

Odessa National University named after I.I.Mechnikov

Odesa, Ukraine

prodantatyana3@gmail.com

The impact of economic processes on society

According to the author, cyclicalities, digitalization, and globalization determine the development of the modern economy. But these processes also affect the situation in society and the state of a particular person.

Keywords: cyclicalities, digitalization, globalization.

УДК 316.7-043.96(477)(045)

Марунчак А. В.

група 2531, Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

alinamarunchak592@gmail.com

Шоповалова І. В.

кандидат філософських наук, доцент

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

irina.shapovalova@nuos.ebu.ua

Проблеми відродження національної культури в Україні

Стаття присвячена проблемі відродження національної культури в

Україні, аналізуються причини виникнення культурної кризи та соціологічні аспекти відродження національної культури в Україні.

Ключові слова: культурна спадщина, відродження, культура, суспільство, соціологія культури.

Мета статті - розглянути проблему відродження національної культури в Україні, виявити та проаналізувати соціологічні аспекти відродження національної культури, а також запропонувати практичні рекомендації щодо її подальшого розвитку.

Процес відродження національної культури здійснюється ступенево. Професор Празького університету М. Грох вважає, що він для низки центрально- і східноєвропейських країн (до яких належить й Україна) вкладається у тричленну модель, основні фази якої є наступними: академічна, культурницька, політична [1].

На першій, академічній фазі дана нація стає предметом уваги дослідників, які збирають і публікують народні пісні і легенди, прислів'я, досліджують звичаї і вірування, складають словники, досліджують історію. У другій фазі — культурницькій — мова, яка раніше була предметом вивчення, стає літературною і загальнонавчальною у науці, технічній літературі, політиці, громадському житті, побуті і взагалі в місті. Завершенням національного відродження і одночасно його політичною фазою є усвідомлення потреб політичного самоврядування та суверенності, висунення вимог власної держави та досягнення або реалізація цієї мети. В Україні не можна вважати повністю завершеною академічну фазу, бо нагромадження знань українського народу про себе лише розпочалося і триває. Йдеться не тільки про повернення та очищення від фальсифікацій наукових здобутків українських соціогуманітарних наук. Слід нарощувати науковий потенціал сучасних соціогуманітарних дисциплін з метою одержання достовірної наукової інформації про нащо- і державотворчі процеси в Україні.

Наразі стоять і проблеми вирішення багатьох завдань культурницької фази: відродження культурних традицій, історичної свідомості, повернення в повному обсязі комунікативних функцій української мови в усіх регіонах України та на всіх щаблях суспільного життя — від Верховної Ради до школи і дошкільних закладів, досягнення структурної повноти української культури та виведення її на світовий щабель [1].

Соціальні фактори що впливають на розвиток національної культури:

Історична спадщина та пам'ять

Мовна політика та ідентичність

Глобалізація та культурна ідентичність

Освіта та культурні інституції

Вплив суспільних трансформацій

Вплив повномасштабної війни в Україні на розвиток культури:

З початком окупації Криму в 2014 році росіяни почали стирати українську культуру і на тимчасово окупованих територіях. Почалося так зване деконструювання культурної спадщини. Не секрет що під час повномасштабної війни росіяни вивезли або знищили не мало українських творів. [2]

Повномасштабне вторгнення призвело до трансформацій, зокрема і самосвідомості. Однією з найпомітніших загальних змін стало перевідкриття українцями національної ідентичності.

Внутрішні трансформації призвели й до зміни запиту суспільства загалом, на який десятиліттями кивали деякі культурні діячі, виправдовуючи створення російськомовного контенту. Так, за останні три роки українці стали більше читати і обирають вони для цього здебільшого книжки українською. Протягом 2022–2025 років в Україні виросла кількість книгарень у 2,5 рази.

Через військову агресію РФ чимало зусиль спрямовано нині на охорону та збереження культурної спадщини. Після 2022 року в Україні була започаткована низка ініціатив та державних програм. Так, наприклад, проєкт UREHERIT (2023–2026), реалізований консорціумом з 11 організацій з країн ЄС та України, що пропонує навчання, дослідження, публічні дискусії для фахівців зі збереження культурної спадщини.

Також для порятунку культурних артефактів, які перебувають у музеях на прифронтових територіях, МКСК домовляється з європейськими колегами. Так, артефакти експонуються у музеях Європи, що дозволяє не лише уберегти їх від знищення Росією, а й показати світу. Таким чином досягається ще одна мета - українське мистецтво бачать, про нього говорять. Попри це, нажаль українська культура занадто повільними темпами інтегрується у європейський та світовий культурний простір. [3]

Висновок: Культурна ситуація в Україні формується під впливом різноманітних субкультурних течій. Серед них можна виділити інтелігентську, радянську, ліберальну та маргінальну.

Попри економічні та соціальні труднощі а наразі ще й вплив війни, українська культура продовжує розвиватися, зберігаючи національні традиції та адаптуючись до нових умов. Незалежність стала важливим чинником для культурного піднесення, відновлення культурної спадщини та повернення до творчості раніше заборонених авторів. Також розпочався процес інтеграції української культури в європейський культурний простір, що дозволяє поширювати український контент в усьому світі. Попри всі труднощі, українська література та мистецтво значно підвищили свою якість, що проявляється у

популярності літературних заходів та творчому відродженні. Для повноцінного культурного розвитку необхідно прийняти ефективні управлінські рішення, підтримувати культурні ініціативи та активно інтегруватися в глобальний культурний простір.

Важливо розуміти важливість культурної спадщини та мови для нації. Створення нового та збереження існуючого не аби як прискорить відродження та розвиток культури в Україні.

Список використаних джерел

1. Національне відродження України та роль етносоціології в розбудові українського суспільства. URL: https://pidru4niki.com/12090613/sotsiologiya/natsionalne_vidrozhennya_ukrayin_iRol_etnosotsiologiyi_rozbudovi_ukrayinskogo_suspilstva?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 27.03.2025)
2. Українська культура протягом століть. Колоніальний вплив РФ та уроки на майбутнє. Розділ: Культура в окупації та під час повномасштабного вторгнення. URL: <https://svidomi.in.ua/page/ukrainska-kultura-protiahom-stolit-kolonialnyi-vplyv-rf-ta-uroky-na-maibutnie> (дата звернення: 29.03.2025)
3. Вплив повномасштабної війни на культуру: як конфлікт відобразився на творчості митців та чи переорієнтувалися українці на своє. URL: <https://espreso.tv/poyasnuemo-vpliv-povnomasshtabnoi-viyni-na-kulturu-yak-konflikt-vidobrazivsya-na-tvorchosti-mittsiv-ta-chi-pereorientuvalisya-ukraintsi-na-svoe> (дата звернення: 29.03.2025).

Marunchak A. V.

group 2531

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

alinamarunchak592@gmail.com

Shapovalova I. V.

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of

Psychology, Philosophy and Social and Humanitarian

Disciplines Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

iryna.shapovalova@nuos.edu.ua

Problems of revival of national culture in Ukraine

The article is devoted to the problem of revival of national culture in Ukraine, the reasons of emergence of cultural crisis and sociological aspects of revival of national culture in Ukraine are analyzed.

Keywords: cultural heritage, revival, culture, society, sociology of culture.

Алексєєва А. Ю.

група 2531,
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
Ali.lisyenok@gmail.com

Сищенко Д. О.

група 2531,
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
jorogumo2301@gmail.com

Шаповалова І. В.

кандидат філософських наук, доцент
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
iryna.shapovalova@nuos.edu.ua

Пропаганда під час війни в Україні, схеми і маніпуляції суспільною думкою в ЗМІ

У статті розглядається проблема пропаганди держави агресора, аналізується які механізми вона використовує для впливу на суспільну думку свого населення та те, як вона намагається вплинути на жертву своєї агресії.

Ключові слова: пропаганда, держава агресор, суспільство, ЗМІ, війна, звинувачення жертви, наратив, дезінформація.

Мета статті: проаналізувати пропаганду, яка майже безперешкодно вражає аудиторію та наголосити на нагальності протидії їй грамотною інформаційною кампанією.

Актуальність: перш за все війна, яка повстала перед нами, є безпрецедентною, адже пропаганда, яка раніше могла бути розповсюджувана агітацією, телебаченням, радіо нині має настільки широкий масштаб, що при бажанні може дійти до мобільних застосунків. Проблема величезна, адже зараз

століття не тільки високих технологій, а й соціальних мереж, у яких можна надзвичайно швидко і прибутково розповсюджувати кремлівські наративи, тож проблема пропаганди й боротьби із нею стоїть нині на одному із перших місць по актуальності проблем.

Пропаганда (лат. *propaganda* — «що підлягає поширенню», від *propago* — «поширюю») — форма комунікації, спрямована на поширення фактів, доказів, чуток та інших відомостей для впливу на суспільство.

В наших реаліях можна сформулювати це так: пропаганда - це функція держави або спосіб розповсюдження інформації людиною, яка спрямована на розповсюдження корисних для її існування наративів, серед всіх прошарків населення. Пропагандою користується будь-яка держава чи суспільство, хай то буде пропаганда здорового способу життя чи релігії. Конкретно в цій війні держава агресор вдається до багатьох пропагандистських кліше та засобів, аби дезорієнтувати нас та розпалювати ненависть в Україні.

Розберемо одні із найпоширеніших пропагандистських патернів.

Пропагандистський наратив про «Західну та Східну Україну» і його вигоду для Росії. Російська пропаганда систематично просуває ідею, що Україна нібито розділена на дві частини — «проєвропейський націоналістичний Захід» і «проросійський православний Схід». Цей наратив використовується для посилення внутрішніх конфліктів, делегітимізації української державності та виправдання російської агресії.

«Західна Україна — це радикальні націоналісти», пропаганда малює мешканців західних регіонів як радикалів, «бандерівців», які нібито ненавидять Росію та русифікованих українців. Водночас ігнорується той факт, що в цих регіонах мирно співіснують різні етнічні та мовні групи.

«Східна Україна — це росіяни, яких Київ гнобить», Росія намагається представити мешканців Сходу України як людей, які «завжди були ближчими до Росії» і яких «насилено українізують». Насправді більшість східних українців, навіть російськомовних, ідентифікують себе як українці та підтримують незалежність своєї країни.

«Україна — штучно створена держава», один із головних тезисів Кремля — нібито Україна «історично розділена» і її території штучно об'єднані. Цей міф суперечить історичним фактам, оскільки українці завжди мали спільні культурні, мовні та державницькі традиції. Чому цей наратив корисний для Росії? Розкол українського суспільства: кремль намагається посіяти недовіру та ворожнечу між регіонами, щоб послабити національну єдність. Виправдання окупації: Росія використовує цей міф, щоб обґрунтувати анексію Криму, підтримку «ДНР» і «ЛНР» та повномасштабне вторгнення. Маніпуляція міжнародною думкою: цей наратив створює ілюзію, що Україна нібито не є єдиною державою, а отже, не

заслуговує на незалежність. Підтримка російської аудиторії: внутрішня російська пропаганда використовує цей міф, щоб зобразити війну як «визволення» частини українців від «західного гніту». Чому цей міф не відповідає реальності: Україна – єдина країна, а її регіональні відмінності – це нормальна риса будь-якої великої нації.

Після 2014 року та особливо після 2022 року жителі всіх регіонів згуртувалися у боротьбі проти російської агресії. Більшість українців, незалежно від регіону, підтримують суверенітет і євроінтеграцію. Цей пропагандистський міф активно розвивається Росією, але реальність показує, що Україна – сильна, єдина нація, яка не піддається таким маніпуляціям. Наступним пропагандистським штамом буде Victim blaming (звинувачення жертви) у контексті російсько-української війни – це маніпулятивна стратегія, яку використовує російська пропаганда для виправдання агресії проти України. Вона спрямована на перекладання відповідальності за війну на саму жертву – Україну та її народ.

Приклади victim blaming у російській пропаганді:

1. «Україна сама винна, бо йшла в НАТО», російська влада та пропагандисти часто стверджують, що Україна «спровокувала» Росію, прагнучи інтеграції до НАТО. Цей аргумент ігнорує той факт, що Україна має суверенне право обирати свою зовнішню політику, а військове вторгнення – це завжди відповідальність агресора, а не жертви.

2. «Україна бомбила Донбас», Цей наратив використовується для виправдання повномасштабного вторгнення у 2022 році. Росія звинувачує Київ у «геноциді» жителів Донбасу, хоча жодних міжнародних підтверджень цього немає. При цьому сам факт агресії Росії у 2014 році (захоплення Криму, підтримка бойовиків) ігнорується.

3. «Українці не хотіли домовлятися», Росія заявляє, що Україна «не захотіла миру», хоча сам Кремль висував ультиматуми, які передбачали фактичну капітуляцію. Це класичний приклад перекладання відповідальності за продовження війни на жертву агресії.

4. «Україна використовує мирних жителів як щит», Коли російська армія завдає ударів по цивільних об'єктах, пропаганда заявляє, що це «українські військові винні», бо розміщують бази «поруч із мирними мешканцями». Однак відповідальність за атаки завжди лежить на тому, хто завдає удару.

5. «Українці ненавидять росіян, тому вони самі це спровокували», Росія намагається створити образ «нацистської України», виправдовуючи війну боротьбою з «ненависниками Росії». Це виправдовує агресію, зображуючи жертву як небезпечну сторону, яка заслуговує на покарання.

Навіщо Росія використовує victim blaming? Щоб виправдати свої дії перед

власним населенням, розмити відповідальність за злочини, посіяти сумніви серед міжнародної спільноти. Victim blaming у цій війні є частиною ширшої пропагандистської кампанії, яка має на меті приховати роль Росії як агресора та перекласти провину на саму Україну.

Висновок: такі засоби ведення інформаційної війни не нові, але в край ефективні, одна із найбільших проблем в наших ЗМІ на теперішній час, це присутність агентів які продукують і розповсюджують дезінформацію саме по наведеним вище штамам, про буцім-то розкол і так далі. Україна нині потребує більшої мобілізації інформаційних ресурсів за для залучення їх в інформаційній війні й протистоянню російської пропаганди.

Список використаних джерел

1. Як змінювалися кремлівські наративи протягом 2023 року?
2. <https://imi.org.ua/monitorings/kolo-rosijskoyi-propagandy-yak-zminyuvalysya-kremlivski-naratyvy-protyagom-2023-roku-i59413> (дата звернення 19.03.2025р.)
3. Як російська пропаганда впливає на упередження українських школярів щодо інших українців? <https://mon.gov.ua/news/yak-rosiiska-propahanda-vplyvaie-na-uperedzhennia-ukrainskykh-shkoliariv-shchodo-inshykh-ukraintsiv> (дата збернення 20.03.2025р.).

Aleksyeyeva A. Yu.

group 2531

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

Ali.liszenok@gmail.com

Syshchenko D. O.

group 2531

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

jorogumo2301@gmail.com

Shapovalova I. V.

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of

Psychology, Philosophy and Social and Humanitarian

Disciplines Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

iryna.shapovalova@nuos.edu.ua

Propaganda during the war in Ukraine, schemes and manipulation of public opinion in the media

This article touches upon the topic of propaganda of the aggressor state, what mechanisms it uses to influence the public opinion of its population and how it tries to influence the victim of its aggression.

Keywords: propaganda, aggressor state, society, media, war, victim blaming, narrative, disinformation.

Кудря А. В.

група 2531,
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
kudraanastasia90@gmail.com

Бєлосвет Я. О.

група 2531,
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
yarabella2702@gmail.com

Шаповалова І. В.

кандидат філософських наук, доцент
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
iryna.shapovalova@nuos.edu.ua

Феномен конформізму – чому люди йдуть за натовпом?

У дослідженні розглянуто питання феномену конформізму і його передумови виникнення. Розглянуто актуальність цього феномену, а також викладено результати дослідження.

Ключові слова: феномен, конформізм, особистість, суспільство, соціальні мережі.

Конформізм (соціальний конформізм, конформність) – це зміна людиною норм, установок, сприйняття, думки і поведінки відповідно до тих, які прийняті або панують в даній групі або суспільстві. У свою чергу, норми – це неявні конкретні правила, колективні групою осіб, які визначають їх взаємодію з іншими.

Причини конформізму. Індивідуальні потреби людини, пригнічені суспільством, його нав'язаними вимогами, нехтуються, як щось зайве і придумане. Конформізм і його причини, піддаються ретельному вивченню.

Звільнення особи від єдиного цілого – страшне відкриття, що веде до нових звершень. Чим же викликаний соціальний конформізм у людей різної національності, віросповідання і віку? Появі стійких моральних норм і чітких правил передують:

- занижена оцінка власних здібностей у окремо взятої людини;
- боязнь відповідальності;
- складне завдання, результат якої невідомий;
- залежність членів групи один від одного;
- спроможність групи (мінімальна кількість осіб дорівнює п'яти);
- публічна демонстрація переваги групи.

Взаємодія членів групи має вирішальне значення, переваги, заперечення, симпатії чи недовіру до когось або до чогось визначає модель поведінки і впливає на всіх членів замкнутого суспільства. Загострення конформізму призводить до згубної залежності, людина опинившись поза групою впливу більше не в силах приймати рішення самостійно. [1]

Мета статті - у статті досліджується вплив конформізму на особистість і суспільство, аналізуються його позитивні та негативні сторони, а також розглядаються способи уникнення його негативних наслідків. Показати, як конформізм може бути корисним, сприяючи соціальній згуртованості, так і небезпечним, обмежуючи критичне мислення та індивідуальну свободу людини.

Проблема конформізму актуальна в сучасному суспільстві. Соціальний тиск і конформізм супроводжують нас щодня - чи то в соціальних мережах, чи то на роботі, чи то в школі, чи то в особистому житті.

Соціальні мережі посилюють конформізм, створюючи ілюзію, що всі мають виглядати, думати, жити однаково. Популярні тренди, громадська думка, культура «лайків» підштовхують до того, щоб слідувати загальним стандартам. Конформіст намагається уникнути критики, осуду, соціальної ізоляції. [2]

Виклад результатів дослідження:

Конформізм має різні форми, прояви. Він варіюється від публічної згоди з думкою більшості, без внутрішнього прийняття, до глибокої зміни особистих переконань.

Він відіграє важливу роль у соціальній взаємодії. Він допомагає підтримувати соціальний порядок, структуру, полегшує прийняття рішень у групі, сприяє колективній роботі.

Існує зворотний бік конформізму. Надмірне прагнення відповідати може пригнічувати індивідуальність, обмежувати свободу думки, робити людей вразливими до маніпуляцій, групового тиску.

Сучасне суспільство посилює конформізм. Соціальні мережі, медіа, тренди, мода створюють додаткові рівні тиску на людей, змушуючи їх підлаштовуватися

під суспільні очікування. Конформізм стає більш помітним у цифрову епоху, де будь-яку думку можна піддати публічній критиці, підтримці.

Важливо знаходити баланс між конформізмом, індивідуальністю. Усвідомлення механізмів конформізму допомагає людям протистояти негативним аспектам тиску суспільства, підтримувати свою унікальність і незалежність. [2]

Висновок: Конформізм відіграє важливу роль у суспільстві, допомагаючи підтримувати соціальну згуртованість і спрощуючи взаємодію між людьми. Він сприяє формуванню спільних норм і цінностей, що робить суспільство більш стійким. Однак надмірний конформізм може мати негативні наслідки – знижувати рівень критичного мислення, пригнічувати особисту свободу та сприяти маніпуляції з боку соціальних груп.

У сучасному світі, особливо під впливом цифрових технологій та соціальних мереж, конформізм набуває нових форм. Люди часто орієнтуються на загальноприйняті тренди, боячись бути ізольованими або підданими осуду. Це може призводити до втрати унікальності та самостійності у прийнятті рішень.

Таким чином, важливо знаходити баланс між прагненням до соціальної адаптації та збереженням індивідуальності. Усвідомлення механізмів соціального впливу дає змогу людям не тільки уникати негативних наслідків конформізму, а й використовувати його у власних інтересах, зберігаючи при цьому незалежність мислення.

Список використаних джерел

1. Конформізм в психології – які переваги і недоліки конформізму? URL: https://www.kozaky.org.ua/konformizm-v-psixologi%D1%97-yaki-perevagi-i-nedoliki-konformizmu/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 24.03.2025)
2. Що таке конформізм і нонконформізм? URL: https://sistem-life.com/ua/blog/conformism-is?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 24.03.2025).

Kudra A. V.

group 2531

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

kudraanastasia90@gmail.com

Bielosviet Y. O.

group 2531

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

yarabella2702@gmail.com

Shapovalova I. V.

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of

Psychology, Philosophy and Social and Humanitarian

Disciplines Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

iryna.shapovalova@nuos.edu.ua

The phenomenon of conformity – why do people follow the crowd?

The study examines the issue of the phenomenon of conformism and its prerequisites for emergence. The relevance of this phenomenon is considered, and the results of the study are presented.

Keywords: phenomenon, conformism, personality, society, social networks.

РОЗДІЛ III

ФІЛОСОФСЬКІ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК 342.727

Баришник Ю. М.

група 1901,

Навчально-науковий інститут автоматики і електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
gagarin42103@gmail.com

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Епоха диктатури толерантності у сучасній культурі

У статті розглядається проблема трансформації толерантності від норм етичності до примусового нав'язування моделі поведінки. Характерні засоби і методи толерантності радикалізуються і набувають рис диктатури. Основним завданням сучасного суспільства визначається пошук балансу між терпимістю і свободою слова і думки.

Ключові слова: трансформація толерантності, соціально-культурні норми, свобода думки і слова.

Ухвалення ЮНЕСКО в середині 90х років XX сторіччя декларації принципів терпимості було черговою сходинкою і результатом закономірного переходу розвиненого суспільства до нової віхи соціально-культурних відносин. Періоду, де толерантність на рівні з демократією стала уособленням у сучасному суспільстві головних цінностей – забезпечення рівності.

Розуміння толерантності у кінці XX сторіччя, яка визначалась як терпимість до чужих поглядів, етнічних і культурних особливостей, способу життя і мислення, зазнало докорінних змін у наш час і набуло радикальних рис.

Впродовж цього періоду ми спостерігаємо тенденцію від добровільного прийняття до примусового нав'язування ідей толерантності і, як наслідок, репресування і цензури за відмову від новітніх встановлених загальноприйнятих норм. Засоби та інструменти толерантності, які мали слугувати для гармонійної побудови сучасного світу набувають ознак характерних для диктатури.

Загальне бажання толерантності наразі вступає у конфлікт з правом індивідуума або групи на вільне вираження власних думок і поглядів. Людина боїться висловлювати свою думку аби не бути звинуваченою у дискримінації чи ненависті. Це створює атмосферу страху та цензури, що фактично не продиктована ні етичними, ні юридичними нормами.

Карл Поппер визначив цей парадокс з нав'язування необмеженої терпимості, яке неодмінно в результаті призводить до нетерпимості. Пояснити парадоксальне явище можна самою властивістю соціуму, як повноцінної органічної структури, що намагається розмежовувати прийняті і неприйняті точки зору та викорінювати останні. З особливою інтенсивністю це проявляється, якщо розмежування фіксується не лише в етичному, а й в юридичному полі на рівні держави і міжнародного права.

У сучасному світі, де кордони розвинутих країн стерті, а далекі відстані вже не є проблемою для подорожей, глобалізація та поширення постмодерністських парадигм зробили толерантність необхідним засобом збереження соціальної стабільності у вирі етнічної, релігійної та культурної різноманітності суспільства. Толерантність як і будь-яке ідеологічне явище використовує наявні методи для поширення свого впливу. Передумовою диктаторського характеру толерантності також можна визначити і підігрівання радикальних настроїв щодо нетолерантності до нетолерантності певними недобросовісними лівими і лівоцентристськими партіями та громадськими об'єднаннями. Зрозуміло що це намагання збільшення електорату, фінансування, значущості, тощо.

Не слід ігнорувати і таку причину як відсутність соціальної відповідальності у індивідуумів та груп, визначених ідеологією толерантності як соціально-культурні меншини, або як менш захищені чи зазнаючи утисків. Відбувається спекулювання поняттям «утиснення прав і свобод» для отримання додаткових благ. На більш глобальному рівні це можливість нецільового використання організаціями грантових коштів і фінансування, що спирається на кругообіг створення соціальних проблем і їх героїчного вирішення. Безглуздість фінансування паразитних організацій, що зосереджені на псевдонаукових теоріях і дослідженнях чудово проілюстровано нещодавніми постановами уряду США зі зменшення фінансування грантів. Виявилось, що лєвова частина представників організацій зайнятих у проведенні чи висвітлювання досліджень певних соціокультурних явищ є прихильниками не ідеї, а фінансування.

Основним і найбільш ганебним наслідком явища диктатури толерантності є поступове загострення суспільних конфліктів і наростання протиріч між соціокультурними групами, радикалізацією їх настроїв. Песимістичним прогнозом є розчарування суспільства у демократичних цінностях, через гіперболізацію і доведення до абсурду прав самовираження і вимог поваги до власної персони, і перехід влади у країнах до представників авторитарних неетичних ідеологій.

Але сьогодні це страх людей, компаній і організацій бути ізольованими від суспільства та бойкотованими. Ймовірність втрати іміджу і репутації за образливі висловлювання або дії, що з суб'єктивного погляду окремих груп суспільства визначені неприйнятними, стали засобом соціального тиску. Дані явища супроводжується і підсилюються суспільним резонансом. Має місце і доведення до абсурду, коли певні ідеї чи висловлювання стають табуйованими, хоч мають наукове обґрунтування і аргументацію, але не вкладаються в концепції сучасної толерантності. Це спричиняє утиски свободи думки і переконань.

Висновок. Примусове, безвекторне нав'язування принципів толерантності і терпимості як соціокультурних норм може спричинити діаметрально протилежний ефект і призвести до радикалізації настроїв суспільства і поширення неетичних та негуманних ідеологій. Необхідно шукати баланс між повагою до кожного представника соціуму і збереженням свободи думки, слова і їх вираження.

Потреба сучасного світу не у толерантності, а суспільному діалозі на основі науковості та етичності, доречно вираженого у декларації прав людини, що проголошує людей, як «наділених розумом та совістю, і повинних діяти у відношенні один одного у дусі братерства».

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини: Резолюція 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948р. Офіційний переклад / Верховна Рада України.
2. Уолцер М. Про толерантність. Пер. з англ. М. Лупішко. Харків: Видавнича група «РА-Каравела», 2003. 148 с.
3. Karl Popper. The open society and its enemies. Oxfordshire: Taylor & Francis: 2002. 920p.

Baryshnyk Y. M.
group 1901,
Educational scientific institute of automation and electrical engineering
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
gagarin42103@gmail.com

Patlaichuk O. V.
Candidate of Philosophical Sciences, Assistant Professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

The age of the dictatorship of tolerance in contemporary culture

The article examines the problem of transformation of tolerance from an ethical norm to a forced imposition of a model of behavior. The characteristic means and methods of tolerance are being radicalized and are acquiring the features of dictatorship. The main task of modern society is to find a balance between tolerance and freedom of speech and thought.

Keywords: Transformation of tolerance, socio-cultural norms of behavior, freedom of thought and speech.

Козирко О. А.

аспірант кафедри турбін, група 1901,
Машинобудівний навчально-науковий інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
oleh.kozyrko@nuos.edu.ua

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Межі та об'єктивність наукового пізнання у контексті штучного інтелекту та квантових обчислень

Стаття аналізує вплив квантового штучного інтелекту на епістемологію науки, зокрема його зв'язок із теоремами Геделя про неповноту, проблемою обмежень формальних систем та питанням об'єктивності знань. Розглядається переосмислення концепцій істини, обчислюваності й формальних систем у контексті квантових обчислень і новітніх методологічних підходів.

Ключові слова: межі наукового пізнання, штучний інтелект, формальні системи, обмеження Геделя, несуперечливість і повнота, об'єктивність, квантові обчислення.

Наукове пізнання розглядається як процес об'єктивного осмислення реальності, що ґрунтується на емпіричних спостереженнях, логічному аналізі та методологічних принципах, які забезпечують перевірюваність і фальсифікованість знань [10].

Проте з розвитком штучного інтелекту (ШІ) та квантових обчислень постає питання про те, як змінюються межі наукового пізнання та якою мірою ці технології впливають на його об'єктивність, оскільки сучасні системи ШІ не лише значно покращують методи аналізу та моделювання складних процесів, автоматизуючи обробку великих даних і прогнозування закономірностей, а й своєю алгоритмічною природою створюють залежність від вбудованих методологічних засад, що може зумовлювати епістемологічні обмеження та

формування потенційних структурних когнітивних меж [6,9,13]. Крім того, поява квантового штучного інтелекту створює умови для автономного відкриття нових експериментальних методів із застосуванням ймовірнісних алгоритмів, що базуються на квантових принципах [5]. Це, своєю чергою, ускладнює традиційне розуміння об'єктивності через труднощі інтерпретації квантових обчислень і невизначеність результатів, що може потребувати перегляду традиційних концепцій меж та об'єктивності наукового пізнання.

Метою цього дослідження є аналіз перспектив впливу штучного інтелекту та квантових обчислень на межі та об'єктивність наукового пізнання, зокрема в контексті класичних і квантових підходів до обчислень та їхнього впливу на епістемологічні основи науки. Основна увага приділяється епістемологічним і методологічним обмеженням традиційного штучного інтелекту, здатності квантового штучного інтелекту долати обмеження формальних систем, а також перспективам перегляду традиційних наукових концепцій у світлі розвитку штучного інтелекту та квантових обчислень.

У цьому дослідженні використано теоретико-аналітичний підхід для вивчення впливу квантового штучного інтелекту на епістемологічні засади науки. Застосовано порівняльний метод для зіставлення класичних обчислювальних моделей і квантових алгоритмів з огляду на їхній вплив на межі наукового пізнання. Використано філософсько-епістемологічний аналіз, що включає інтерпретацію теорем Геделя про неповноту, принципів квантової механіки та їхнього значення для концепції об'єктивності знання. Дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, який поєднує методи філософії науки, теорії алгоритмів і квантових обчислень.

Курт Гедель у 1931 році сформулював теореми про неповноту, згідно з якими будь-яка достатньо потужна формальна система містить твердження, істинність яких не можна довести в її межах. Класичний штучний інтелект, побудований на алгоритмічних обчисленнях, підкоряється цим обмеженням. Однак квантовий ШІ, володіючи властивостями суперпозиції та ймовірнісних обчислень, може вийти за межі формальних систем, створюючи нові моделі пізнання.

Розвиток квантових обчислень змінює класичні уявлення про обчислюваність і ставить нові питання щодо меж формальних систем. Прикладами таких змін є алгоритм Шора та алгоритм Гровера, які демонструють суттєве прискорення розв'язання задач, що вважаються складними або навіть недосяжними в класичних обчисленнях.

Алгоритм Шора [14] є одним із ключових прикладів того, як квантові обчислення можуть долати обмеження класичних алгоритмічних підходів. Він дозволяє факторизувати великі числа за поліноміальний час, тоді як класичні

методи потребують експоненційного часу. Це ставить під загрозу безпеку сучасних криптографічних систем, які базуються на складності факторизації, що є фундаментальною проблемою в теорії алгоритмів і обчислюваності. Відповідно, можливість квантового обчислювального прориву демонструє принципову здатність виходу за межі традиційних формальних систем, де проблема факторизації вважалася нерозв'язною у прийнятні часові рамки.

Алгоритм Гровера [3] забезпечує квадратичне прискорення пошуку в несортованих базах даних. Це свідчить про потенціал квантових обчислень у розв'язанні широкого класу задач, включаючи моделювання складних систем, що вимагає переосмислення традиційних обмежень формальних систем.

Дані алгоритми підтверджують, що традиційні обчислювальні моделі, обмежені класичною теорією обчислюваності, можуть бути подолані у квантовій парадигмі. Квантові алгоритми вже впливають на наукове пізнання у різних галузях, зокрема у хімії та матеріалознавстві, де квантові симуляції дозволяють прогнозувати структуру молекул та матеріалів із високою точністю, що неможливо для класичних суперкомп'ютерів [8], в оптимізації логістики та фінансів, де квантовий ШІ використовується для розв'язання складних задач, які мають експоненційну складність у класичних системах [4], у біоінформатиці, де квантові алгоритми допомагають аналізувати великі генетичні бази даних, прискорюючи процес виявлення закономірностей у біологічних системах [1], а також у фізиці високих енергій, де квантові обчислення застосовуються для моделювання взаємодії елементарних частинок у квантовій хромодинаміці [11]. Ці приклади показують, що квантові обчислення не лише змінюють підходи до обчислюваності, а й уже мають практичне застосування в сучасній науці.

Якщо у класичній теорії алгоритмів існують проблеми, розв'язання яких виходить за межі формальних систем, то квантові методи, оперуючи суперпозицією і квантовим спілутуванням, можуть розширити межі пізнання. Це дозволяє припустити, що наукові знання, отримані за допомогою квантових алгоритмів, можуть мати якісно нові епістемологічні характеристики, що виходять за межі традиційних формальних систем, і, можливо, навіть порушують фундаментальні принципи теорем Геделя про неповноту.

Таким чином, аналіз квантових алгоритмів демонструє, що фундаментальні уявлення про обчислюваність, об'єктивність знань та межі наукового пізнання повинні бути переглянуті. Виникає необхідність інтеграції нових методологічних підходів, що поєднують класичні та квантові моделі, для розширення можливостей наукового пізнання та перегляду його меж у світлі сучасних технологічних досягнень.

Уявімо світ, що складається виключно з двовимірного простору, подібного до концепції «Плоскандії» з книги Едвіна Еббота. У цьому світі існують розумні

істоти — двовимірні геометричні фігури (кола, трикутники, квадрати), які можуть сприймати лише об'єкти у своїй площині, але не здатні усвідомити існування третього виміру. Якщо у їхній світ проникає тривимірний об'єкт, наприклад, сфера, він не буде безпосередньо видимий мешканцям Плоскландії. Натомість вони зможуть спостерігати його тінь, яка виглядатиме як загадкове явище, що не піддається поясненню в межах двовимірної логіки. Це може стати основою для формулювання гіпотези про існування третього виміру, який виходить за межі їхнього безпосереднього досвіду. Аналогічно тому, як двовимірні істоти можуть прийти до висновку про існування третього виміру, аналізуючи невідомі їм тіні, ми, спостерігаючи квантові аномалії, можемо припустити існування глибшої, багатовимірної структури інформаційної реальності. Класичні обчислювальні моделі оперують інформацією у вигляді бітів, які можуть приймати лише два стани: 0 або 1. Однак у квантовій механіці суперпозиція дозволяє квантовому біту (кубіту) перебувати одночасно в обох станах, що виходить за межі традиційної логіки. Це створює нову епістемологічну парадигму: якщо інформація в класичному розумінні є дискретною та детермінованою, то в квантовому розумінні вона є ймовірнісною та багатовимірною.

Квантовий ШІ, що працює на квантових комп'ютерах, має низку принципово нових властивостей:

квантова суперпозиція: кубіти можуть перебувати в кількох станах одночасно, що дозволяє ШІ моделювати багатозначні логічні системи

квантове сплутування: інформація може бути розподілена нелокально, створюючи нові способи обробки даних

ймовірнісні обчислення: квантові алгоритми дають результати у вигляді ймовірнісних розподілів, а не детермінованих значень

Ці властивості створюють основу для нової наукової методології, у якій істина перестає бути фіксованою та стає контекстно-залежною. Аналогічно тому, як у спеціальній теорії відносності час змінюється залежно від системи відліку, так само, як і інформація, а отже, й істина, можуть мати ймовірнісний характер, що відкриває можливості для нових підходів у розрахунках, інтерпретації реальності, а отже, і об'єктивності наукового пізнання. Подібні питання щодо зв'язку між квантовими обчисленнями, штучним інтелектом та епістемологією аналізували Livet & Varenne [7], розглядаючи їхній вплив на зміну наукових парадигм.

Об'єктивність наукового пізнання ґрунтується на принципах верифікованості, відтворюваності та фальсифікованості наукових знань. Традиційні методи емпіричного аналізу передбачають систематичне збирання, інтерпретацію та перевірку емпіричних даних. Водночас штучний інтелект

змінює підходи до перевірки наукових теорій, застосовуючи алгоритмічні методи аналізу для виявлення статистичних закономірностей у великих обсягах даних [2,12].

Одним із критичних аспектів проблеми автоматизованого наукового аналізу є вплив алгоритмічного відбору знань. У сучасних академічних системах штучний інтелект використовується для класифікації наукових публікацій, оцінювання цитованості, формування дослідницьких трендів та прогнозування наукових проривів. Це неминуче ставить питання про об'єктивність критеріїв відбору знань, які визначають їхню релевантність і наукову значущість.

Алгоритмічні механізми, що визначають наукову релевантність, можуть містити приховану упередженість (наприклад, систематично надаючи пріоритет одній парадигмі мислення на шкоду альтернативним підходам), що потенційно обмежує плюралізм ідей та ускладнює критичне переосмислення усталених концепцій. За таких умов штучний інтелект може виконувати не лише допоміжну, а й нормативну роль, визначаючи пріоритетні напрями наукових досліджень та впливаючи на їхню інституційну підтримку.

Одним із викликів автоматизації наукового пізнання є потенційне зменшення автономії людського мислення в оцінці знань. Надмірна автоматизація може призвести до зниження рівня критичного аналізу та самостійної рефлексії серед дослідників, що сприятиме некритичному сприйняттю алгоритмічних рішень як остаточного авторитету у верифікації знань. Це може поставити під загрозу епістемологічну автономію науки, оскільки процес перевірки фактів і формування нових знань дедалі більше залежатиме від алгоритмічних механізмів, що діють за принципами, відмінними від традиційних наукових методів.

Важливою науковою і філософською проблемою є також питання, чи може штучний інтелект генерувати нові наукові концепції або сприяти відкриттю нових наукових знань, чи ж він лише виявляє та формалізує закономірності в емпіричних даних, не виходячи за межі існуючих знань.

Якщо квантовий ШІ використовує принципи суперпозиції, квантового сплутування та ймовірнісних обчислень, то його знання може мати нові епістемологічні характеристики:

Ймовірнісне, а не детерміноване. У класичному науковому знанні істина ґрунтується на незмінних логічних законах. Однак квантовий ШІ може оперувати діапазонами можливих істин, де замість абсолютного висновку виводиться ймовірнісне судження. Наприклад, він може стверджувати, що достовірність певного твердження складає 95%, а не надавати бінарну відповідь

Контекстуальне щодо спостерігача. Якщо квантова механіка є фундаментальною, то результати обчислень квантового ШІ можуть змінюватися

залежно від способу постановки питання та умов вимірювання. Це аналогічно тому, як у квантовій фізиці спостереження впливає на стан системи

Неповне, але здатне до розширення меж пізнання. Квантовий ШІ потенційно може формувати нові аксіоматичні системи, що виходять за межі традиційних формальних структур. Це може призвести до аналогічного ефекту, як відкриття неевклідової геометрії, що колись змінило фундаментальні уявлення про простір у математиці

Таким чином, квантовий ШІ може змінити саме визначення об'єктивності, зробивши її динамічною, ймовірнісною та контекстно-залежною. Це, своєю чергою, може вимагати перегляду класичних методологічних підходів у науці.

Поява квантового ШІ може призвести до радикального перегляду наукової методології. Якщо формальні системи можуть бути подолані, то:

наука може перейти до ймовірнісного, а не детермінованого знання

поняття об'єктивності стане контекстним і динамічним

істина може визначатися не через фіксовані логічні закони, а через інформаційні ймовірності

Це відкриває перспективи для міждисциплінарних досліджень у квантовій фізиці, епістемології та штучному інтелекті

Якщо квантові обчислення справді здатні подолати класичні обмеження алгоритмів, то штучний інтелект, побудований на цих принципах, може вплинути на перегляд основ наукового пізнання, особливо в контексті обчислюваності та об'єктивності знання. У цьому контексті особливо важливим є питання формалізації знання, оскільки квантові алгоритми можуть оперувати не лише детермінованими, а й ймовірнісними обчисленнями, що змушує переглянути класичні критерії об'єктивності та істини.

Аналіз впливу квантових обчислень та штучного інтелекту на наукове пізнання демонструє, що традиційні уявлення про межі формальних систем і об'єктивність знання потребують перегляду. Квантові алгоритми, що ґрунтуються на принципах суперпозиції, квантового сплутування та ймовірнісних обчислень, можуть розширити традиційні обчислювальні можливості, виходячи за межі класичних аксіоматичних структур. Це змінює не лише технічні аспекти обчислюваності, а й фундаментальні епістемологічні принципи. Традиційні формальні системи мають внутрішні обмеження, однак квантовий штучний інтелект пропонує альтернативні підходи до обчислюваності та моделювання складних систем. Ймовірнісна природа квантових алгоритмів ставить під сумнів детерміністичне уявлення про істину: якщо класична наука розглядала істину як фіксовану та верифіковану категорію, то квантові алгоритми вимагають її переосмислення через ймовірнісні моделі знання. Перегляд формальних обмежень та теорем Геделя може бути обґрунтований у

контексті квантових алгоритмів, оскільки ймовірнісні моделі знання можуть виходити за межі традиційних аксіоматичних систем, що потенційно означає зміну фундаментальних епістемологічних парадигм у науковому пізнанні. Якщо класичний штучний інтелект діяв у межах жорстких алгоритмічних моделей, то квантовий відкриває можливості для створення нових теоретичних концепцій, що потребує перегляду традиційних наукових методологій. Поєднання квантових обчислень, філософії науки та штучного інтелекту створює нові можливості для розширення меж наукового пізнання, що вимагає комплексного аналізу з різних перспектив.

Подальші дослідження можуть зосередитися на експериментальній перевірці квантових алгоритмів у контексті їхнього впливу на традиційні концепції обчислюваності та межі формальних систем. Перспективним напрямом є дослідження можливостей формування нових аксіоматичних систем у межах квантового штучного інтелекту, що може вплинути на фундаментальні основи теорії знання. Особливої уваги потребує аналіз соціально-етичних наслідків впровадження квантового штучного інтелекту у наукову діяльність та його потенційного впливу на методологію наукового пізнання.

Список використаних джерел

1. Cao, Y., Romero, J., Olson, J. P., Aspuru-Guzik, A., Campbell, E. T. Quantum chemistry in the age of quantum computing // *Chemical Reviews*. 2019. Vol. 119, No. 19. P. 10856–10915. DOI: 10.1021/acs.chemrev.8b00803.
2. Gandomi, A. H., Chen, F., Abualigah, L. Big Data Analytics Using Artificial Intelligence // *Electronics*. 2023. Vol. 12, No. 4. P. 957.
3. Grover, L. K. A fast quantum mechanical algorithm for database search // *Proceedings of the 28th Annual ACM Symposium on Theory of Computing (STOC '96)*. 1996. P. 212–219.
4. Harrigan, M. P., Sung, K. J., Neeley, M., et al. Quantum approximate optimization of non-planar graph problems on a planar superconducting processor // *Nature Physics*. 2021. Vol. 17. P. 332–336. DOI: 10.1038/s41567-020-01105-y.
5. Klusch, M., Lässig, J., Müssig, D. et al. Quantum Artificial Intelligence: A Brief Survey // *Künstl Intell*. 2024. DOI: 10.1007/s13218-024-00871-8.
6. Livet, P., Varenne, F. Artificial Intelligence: Philosophical and Epistemological Perspectives // *A Guided Tour of Artificial Intelligence Research: Volume III: Interfaces and Applications of Artificial Intelligence*. 2020. P. 437–455.
7. Livet, P., Varenne, F. Artificial Intelligence: Philosophical and Epistemological Perspectives // Marquis, P., Papini, O., Prade, H. (eds.) *A Guided Tour of Artificial Intelligence Research*. Cham : Springer, 2020. DOI: 10.1007/978-3-030-06170-8_13.

8. McArdle, S., Endo, S., Aspuru-Guzik, A., Benjamin, S. C., Yuan, X. Quantum computational chemistry // *Reviews of Modern Physics*. 2020. Vol. 92, No. 1. P. 015003. DOI: 10.1103/RevModPhys.92.015003.
9. Pavlov, V. Методологічні засади розуміння штучного інтелекту // Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія». 2024. Вип. 49. С. 122–133. DOI: 10.24919/2522-4700.49.8.
10. Popper, K. *The Logic of Scientific Discovery*. London : Routledge, 1959. 479 p.
11. Preskill, J. Quantum computing in the NISQ era and beyond // *Quantum*. 2018. Vol. 2. P. 79. DOI: 10.22331/q-2018-08-06-79.
12. Rahmani, A. M., Azhir, E., Ali, S., Mohammadi, M., Ahmed, O. H., Ghafour, M. Y., ... Hosseinzadeh, M. Artificial intelligence approaches and mechanisms for big data analytics: a systematic study // *PeerJ Computer Science*. 2021. Vol. 7. P. e488.
13. Russo, F., Schliesser, E., Wagemans, J. Connecting ethics and epistemology of AI // *AI & Society*. 2024. Vol. 39. P. 1585–1603. DOI: 10.1007/s00146-022-01617-6.
14. Shor, P. W. Polynomial-Time Algorithms for Prime Factorization and Discrete Logarithms on a Quantum Computer // *SIAM Journal on Computing*. 1997. Vol. 26, No. 5. P. 1484–1509.

Kozyrko O. A.

PhD student, Department of Turbines
Group 1901, Mechanical Engineering Educational and Scientific Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
oleh.kozyrko@nuos.edu.ua

Patlaichuk O. V.

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Limits and Objectivity of Scientific Knowledge in the Context of Artificial Intelligence and Quantum Computing

This article examines the impact of quantum artificial intelligence on the epistemology of science, focusing on its relationship with Gödel's incompleteness theorems, the limitations of formal systems, and the issue of knowledge objectivity. It

explores the redefinition of truth, computability, and formal systems within the framework of quantum computing and contemporary methodological approaches.

Keywords: limits of scientific knowledge, artificial intelligence, formal systems, Gödel's incompleteness, consistency and completeness, objectivity, quantum computing.

УДК 327+008.2

Джангиров М. В.

група 1901,

Навчально-науковий інститут автоматичної та електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

max.dzhangirov@gmail.com

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент

кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Аналіз глобальних проблем сучасності на прикладі України та можливих шляхів їх вирішення

В роботі проаналізовано основні глобальні проблеми сучасності на прикладі України, зокрема виклики, спричинені війною, та їх вплив на економіку, суспільство, науку й екологію. Розглянуто можливі шляхи подолання цих проблем, наголошено на необхідності комплексного підходу до післявоєнного відновлення країни.

Ключові слова: глобалізм, глобальні проблеми, війна та мир в Україні.

Постановка проблеми. Сучасний світ стикається з низкою глобальних проблем або викликів, серед яких ключове місце займають політичні, екологічні кризи, соціальні конфлікти та техногенні загрози. Наприклад, Україна наразі переживає масштабну війну, яка не лише руйнує економіку і суспільні інститути, але й ставить під загрозу майбутнє країни. На теперішньому етапі розвитку суспільства загострилися політичні питання, особливо проблема збереження

справедливого миру. Водночас глобальні проблеми сучасності взаємозалежні, взаємозумовлені, й ізольоване їх вирішення неможливе. Усі вони потребують нагального розв'язання, доброї волі народів, значних матеріальних і фінансових затрат [1].

Метою дослідження є визначення основних глобальних проблем, пов'язаних з війною в Україні, а також шляхи їх подолання. Дослідження передбачає вивчення впливу війни на науку, економіку та суспільство, а також обґрунтування ефективних підходів до післявоєнного відновлення країни.

Актуальність роботи. Дослідження має велику актуальність, оскільки Україна переживає складний історичний період, що вимагає обґрунтованих рішень для стабілізації, об'єднання та розвитку суспільства. Війна та її наслідки впливають на всі аспекти життя, включаючи науковий прогрес, проблеми міграції, освіти та здоров'я, трудові ресурси й організаційно-економічне забезпечення, формування механізмів міжнародного співробітництва [2].

Виклад результатів дослідження. Філософи різних шкіл, різних позицій, у різні часи намагаються віднайти витоки глобальних проблем сучасності у розбіжностях, що виникають у соціальноприродній взаємодії, суспільному і цивілізаційному розвитку, людській діяльності і свідомості. Одні бачать джерело глобальних проблем у стрімкому науково-технічному прогресі й технічній цивілізації, що формує споживацький, егоцестичний спосіб життя людини. Інші – пов'язують виникнення глобальних проблем з руйнівними властивостями самої людини, її природною агресивністю, прагненням до безмежного споживання. Треті – спираються на приватновласницькі суспільні відносини, які ведуть до загострення соціально-економічного, політичного, ідеологічного розділу суспільства, в результаті чого і відбувається суперечливе, спотворене відношення людей до навколишнього і один до одного [3].

Сьогодні критичною для України є проблема війни та миру. Серед інших глобальних проблем, що несуть загрози для України, є:

Гуманітарні (міграційна криза, допомога пораненим, переселенцям, визволення полонених, психологічні травми населення).

Економічні (втрата виробничих потужностей, руйнування інфраструктури, економічна нерівність регіонів).

Екологічні (забруднення територій бойовими снарядами та мінами, руйнування природних екосистем).

Науково-технологічні (знищення наукових установ, втрата кваліфікованих кадрів, необхідність нових підходів до відновлення).

Джерелами ресурсів та засобами розв'язання глобальних проблем України у нинішніх умовах виступають:

Армійська реформа.

Створення власного виробництва зброї.

Соціальна стабільність та національна єдність.

Соціально-економічні реформи.

Військова та економічна підтримка від міжнародних партнерів.

Геополітична інтеграція та міжнародна дипломатія.

Висновки. Свою роль у розв'язанні глобальних проблем повинні відіграти ООН, НАТО, МВФ, СОТ, котрі мають великий досвід координації міжнародних зусиль, регулювання міжнародних та економічних зусиль.

Подолання глобальних проблем, що виникли під час війни, потребує єдиного підходу держави, бізнесу та суспільства. Україна має реалізувати реформи у сфері оборони, економіки, соціальної політики та міжнародної співпраці. Завдяки міжнародній підтримці, внутрішньому потенціалу та національній єдності наша країна має унікальний шанс не лише відновитися, а й стати сильнішою, конкурентоспроможною та безпечнішою.

Список використаних джерел

1. Глобальні проблеми сучасності : підручник / [кол. авт.]; за ред. В. С. Бакірова (голова), А. П. Голікова, О. А. Довгаль, В. А. Пересадько, В. І. Сідорова. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. – 632 с.
2. Проблеми і перспективи поствоєнної розбудови України: матеріали міжнар. наук.- практ. конф., м. Київ, 7-8 грудня 2023 р. / за заг. ред. М. В. Трофименка : Маріуп. держ. ун-т. – Київ: МДУ, 2023. – 455 с.
3. Ганношина С. Глобальні проблеми сучасності: філософський аспект / С. Ганношина, О. Б. Петінова // Південноукраїнські наукові студії : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (м. Одеса, 16-17 грудня, 2020 р.) / Наук. ред.: О. Б. Петінова. – Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2021. С. 38–42.

Dzhangyrov M. V.
group 1901,
Educational scientific institute of Automation and Electrical Engineering
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
max.dzhangirov@gmail.com

Patlaichuk O. V.
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Analysis of Global Contemporary Issues on the Example of Ukraine and Possible Ways to Solve Them

The paper analyzes the main global problems of modernity using Ukraine as an example, particularly the challenges caused by the war and their impact on the economy, society, science, and the environment. Possible ways to overcome these problems are considered, with an emphasis on the need for a comprehensive approach to post-war recovery.

Keywords: globalization, global problems, war and peace in Ukraine.

Корзняков О. С.

група 1901,

Факультет економіки та екології моря

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

oleksii.korzniakov@nuos.edu.ua

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент

кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Аналіз теорії поведінкової економіки як науково-дослідницької програми за методологією І. Лакатоса

У статті розглянуто поведінкову економіку з точки зору методології науково-дослідницьких програм Імре Лакатоса. Проведено аналіз ключових концепцій поведінкової економіки, які можуть бути визначені як «жорстке ядро» та «захисний пояс» дослідницької програми. Обґрунтовано, що поведінкова економіка залишається прогресивною науково-дослідницькою програмою завдяки здатності пояснювати реальні економічні явища та прогнозувати нові факти. Однак, у разі втрати прогностичної сили теорії, вона може перейти у вироджену стадію. Запропонована методологія дозволяє оцінювати розвиток економічних теорій з точки зору їхньої наукової продуктивності.

Ключові слова: поведінкова економіка, методологія науково-дослідницьких програм, Імре Лакатос, жорстке ядро, захисний пояс, прогресивна теорія, економічні прогнози, когнітивні упередження, евристики, нові факти.

Проблема та мета дослідження. Поведінкова економіка, як одна з провідних економічних теорій сучасності, протягом свого існування зазнає критики від прихильників інших теорій, як то: відсутність єдиної теоретичної основи (Р. Поснер, Е. Глейзер); надмірна увага до експериментів, замість аналізу «реальної економіки» (Д. Кокрейн); відсутність передбачуваної сили (Ф. Кідланд, Ф. Прескот); ігнорування ринкових механізмів (Г. Беккер) тощо. Оскільки на ґрунті

поведінкової економіки будується значна частина сучасної економічної теорії, з цього випливає актуальність аналізу поведінкової економіки не як окремої теорії, а як сукупності хронологічно і понятійно пов'язаних наукових сутностей (науково-дослідницької програми). Метою даного дослідження є визначення сутнісних одиниць в теорії поведінкової економіки з точки зору методології науково-дослідницьких програм І. Лакатоса.

Методологічні засади дослідження. Імре Лакатос вважає, що слід оцінювати не окремі теорії, а серії теорій, які утворюють послідовність разом з допоміжними гіпотезами, початковими умовами тощо. Основною вимогою, яку мислитель ставить до серії теорій, є вимога безперервного зростання [1].

Дослідницька програма, за Імре Лакатосом, складається з таких методологічних правил: негативна евристика та позитивна евристика. Негативна евристика об'єднує методологічні правила, які вказують нам, яких шляхів дослідження слід уникати. Позитивна евристика – якими шляхами треба прямувати.

Негативна евристика визначає «жорстке ядро» програми, яке вважається неспростовним. Нові допоміжні гіпотези і початкові спостереження утворюють «захисний пояс» навколо цього ядра. «Жорстке ядро» може за певних умов руйнуватися, якщо програма перестає передбачати невідомі факти («нові факти») [1].

Позитивна евристика визначає проблеми для дослідження, виділяє захисний пояс для допоміжних гіпотез, передбачає аномалії та переможно перетворює їх у підтверджуючі приклади – все це у відповідності до заздалегідь визначеної програмою проблеми.

Сприйняття методології Імре Лакатоса світовою економічною спільнотою можливо [3] розділити на 3 періоди: початковий період обнадійливого ставлення (1972–1974), середній період більшого впливу (1974–1989) та критична позиція пізнішого періоду (з 1989 року). Не дивлячись на те, що пізніший період виявляє недовіру до методології дослідницьких програм як адекватного способу структурування серії економічних теорій, цей період також демонструє поновлений інтерес до того, що, ймовірно, є його основним внеском у оцінку дослідницьких програм — передбачення «нових фактів». В. Гонсалес [3] вважає, що передбачення нових фактів слід враховувати як при оцінці економічних теорій, так і при оцінці економічних методологій.

Загальна оцінка економічної наукової літератури, заснованої на ідеях Лакатоса, є вкрай складною, оскільки багато економістів, які працювали у цьому напрямку, не надто ретельно використовували лакатосівську термінологію. Через цю невідповідність «жорсткі ядра», «евристики» та (особливо) «нові факти» часто мало нагадують їхні аналоги у теорії Лакатоса або їхнє

використання в реконструкціях у фізичних науках [4].

В сучасному науковому дискурсі України, неординарними подіями є докторські монографії, автори яких відверто ґрунтують свої наукові пошуки на методології аналізу дослідницьких програм І. Лакатоса. У світовій соціології, як і в інших соціальних та поведінкових науках, методологія аналізу дослідницьких програм застосовується вже кілька десятиліть поспіль [2].

Аналіз поведінкової економіки як науково-дослідницької програми. Якщо розглянути основні теорії, гіпотези та «нові факти» поведінкової економіки як науково-дослідницьку програму з точки зору І. Лакатоса, пропонується виділити таке «жорстке ядро»:

Люди не завжди діють раціонально, їхні рішення часто піддаються когнітивним упередженням.

Емоції, соціальні фактори та психологічні особливості впливають на економічну поведінку.

Люди не оптимізують вибір, а користуються «евристиками» (спрощеними правилами прийняття рішень).

Обмежена раціональність та самоконтроль ведуть до поведінкових аномалій.

Ґрунтуючись на складі «жорсткого ядра» пропонується сформувати такий «захисний пояс»:

«Ефект втрати» (Loss Aversion) [5]. Люди більше бояться втрат, ніж цінують еквівалентні виграші.

«Гіперболічне дисконтування»: Люди мають тенденцію переоцінювати короткострокові вигоди над довгостроковими.

«Наджинг» (Nudging) [6]. Незначні зміни в підході до прийняття рішень можуть значно впливати на поведінку людей.

«Обмежений альтруїзм»: Люди діють не лише у власних інтересах, але враховують також і соціальні фактори.

За І. Лакатосом, науково-дослідницька програма є прогресивною, якщо кожна нова теорія має деякий додатковий емпіричний зміст у порівнянні із попередніми і прогнозує «нові факти». Тому теоретично прогресивна теорія є водночас і емпірично прогресивною [1]. Прогресивність поведінкової економіки підтверджується її здатністю пояснювати реальні економічні явища, які неокласична економіка не могла передбачити, наприклад:

Фінансові бульбашки, як результат ірраціональної поведінки інвесторів.

Помилки в заощадженні на пенсію – люди відкладають фінансові рішення через «прокрастинацію».

Споживчі парадокси. Вплив маркетингових маніпуляцій змушують людей купувати більше, ніж їм потрібно.

Поведінкове регулювання. Уряди використовують «наджинг» для заохочення «правильних» фінансових та соціальних рішень.

Висновок. Таким чином, не дивлячись на критику щодо застосування методології науково-дослідницьких програм І. Лакатоса у минулі роки, виникає цілком реальна можливість розглянути поведінкову економіку як предмет застосування цієї методології. Припускається, що кожна економічна теорія (або науково-дослідницька програма) завжди матиме слабкості виражені у неможливості остаточно її довести. Але методологія запропонована І. Лакатосом цілком здатна бути використаною в оцінці економічної теорії з точки зору її прогресивності або стагнації. Якщо поведінкова економіка продовжуватиме розширювати своє пояснення та передбачати нові факти, вона залишиться прогресивною дослідницькою програмою. Якщо ж її концепції почнуть просто «захищати» основні гіпотези без емпіричного підтвердження, вона може перейти у вироджену стадію. Ця окреслена проблематика може стати предметом для подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Кисляков, В. П., Дрожанова, О. М., & Ступак, О. П. Вступ до філософії науки: навч. посіб. (за наук. ред. О. М. Дубового). Миколаїв: Видавництво НУК, 2011 р. 125 с.
2. Резнік, В. Аналіз дослідницьких програм: соціологічний ракурс. Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2021. 198 с.
3. Gonzalez, W. J. The Evolution of Lakatos's Repercussion on the Methodology of Economics. HOPOS: The Journal of the International Society for the History of Philosophy of Science, 4(1), 2014.
4. Hands, D. W. Popper and Lakatos in Economic Methodology, 2007.
5. Köszegi, B., & Rabin, M. Reference-Dependent Risk Attitudes. American Economic Review, 97(4), 1047–1073, 2007.
6. Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. Nudge: Improving Decisions about Health, Wealth, and Happiness. Yale University Press, 2007.

Korzniakov O. S.
Group 1901,
Faculty of Economics and Marine Ecology
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
oleksii.korzniakov@nuos.edu.ua

Patlaichuk O. V.
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Analysis of Behavioral Economics Theory as a Research Program Based on I. Lakatos' Methodology

The article examines behavioral economics through the lens of Imre Lakatos' research program methodology. The key concepts of behavioral economics are analyzed, identifying the "hard core" and "protective belt" of the research program. It is substantiated that behavioral economics remains a progressive research program due to its ability to explain real economic phenomena and predict new facts. However, if the theory loses its predictive power, it may enter a degenerative stage. The proposed methodology provides a framework for evaluating the development of economic theories based on their scientific productivity.

Keywords: behavioral economics, research program methodology, Imre Lakatos, hard core, protective belt, progressive theory, economic predictions, cognitive biases, heuristics, novel facts.

Баришник Ю. М.

група 1901,

Навчально-науковий інститут автоматики і електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
gagarin42103@gmail.com

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Філософські проблеми квантової механіки

В цій роботі порушені філософські питання, що виникають у результаті вивчення теорії квантової механіки – питання парадоксів та об'єктивності пізнання, невизначеності і ймовірності в побудові моделі об'єктивної реальності і, головне, вплив суб'єкта-спостерігача на результати вимірювань.

Ключові слова: квантова механіка, парадокси, об'єктивна реальність.

На початку XX сторіччя уявлення людства про природу матерії та енергії були докорінно змінені науковцями, що відкрили принципи квантової механіки. Вивчення мікросвіту виявило закони, що суперечать не лише традиційним постулатам фізики Ньютона і Галілея, а й є парадоксальними та алогічними для пересічної людини, вихованої в рамках класичної фізики.

Всі теорії, а тим паче підтверджені експериментально, визначені у квантовій механіці викликали і викликають досі численні дискусії не лише у колі вчених фізиків, а й знайшли відображення у філософії, соціально-культурному житті людства, психології і мистецтві. Ідеї визначеності, абсолюту та детермінізму поступилися принципам ймовірності, квантової сплутаності, суперпозиції і, головне, впливу спостерігача на результат експерименту та вимірювання.

Дуже відомий філософський мисленнєвий експеримент Джорджа Берклі щодо участі спостерігача, що звучить «Якщо в лісі падає дерево, але навкруги немає нікого, хто мав би змогу почути, чи долинається якийсь звук?». То чи існує подія за відсутності спостерігача? В традиційній фізиці ролі у суб'єкта немає,

натомість у квантовій механіці роль суб'єкта спостереження визначальна. Це один з найбільш парадоксальних випадків, що викликають філософські дискусії – участь спостерігача у вимірюванні та суперпозиція квантових станів до і після цього вимірювання. Об'єктивна реальність визначається лише після її усвідомлення.

Ще одним прикладом є знаменитий «кіт Шредінгера», що заперечує об'єктивну реальність стану частинки до і визначає результат лише від того, чи здійснюється спостереження. Але якщо піти далі і визначити спостерігача номер 2, який не знає про результат спостереження номера 1 – то чи набуває останній стану суперпозиції по відношенню до другого? Парадокс «Друга Вігнера» стверджує, що однозначно так. Феномен колапсу хвильової функцій, тобто переходу з стану суперпозиції до визначеного стану після спостереження, актуальна тема філософських дискусій майже протягом 100 років, бо підіймає питання про роль спостерігача у формуванні об'єктивної реальності.

Іншим філософським питанням, що порушує квантова механіка є квантова свідомість. Гіпотеза Пенроуза-Гемероффа та теорія квантового розуму Степпа вважають квантові обчислення в мікротрубках нейронів з їх станом суперпозиції і ймовірністю результату, а не результату як такого, ключовими у формуванні феномену свідомості індивідуума.

Теоретики квантової механіки пропонують концепцію «багатьох світів», вважаючи, що колапсування хвильової функції не відбувається. Натомість кожен можливий стан суперпозиції реально існує і після вимірювання реалізується в окремій реальності. Гіпотези багатьох світів ставлять серйозне філософське питання: за припущенням існування нескінченної кількості паралельних світів – чи можна визначати справжній реальний і чи є сенс взагалі говорити про «реальність», коли існує нескінченна кількість варіантів? Інтерпретація множинної реальності перевертає класичні уявлення світобудови, але має один недолік – неможливість верифікації на даному етапі розвитку науки.

Класична фізика також спирається на детермінізм, як теоретичний підхід до причинно-наслідкових зв'язків з чітким визначенням вихідного результату за наданими достатніми вхідними даними. Квантова механіка ж побудувала на іншому фундаменті – принципі невизначеності Гайзенберга. Він стверджує про неможливість вимірювання імпульсу і координати частинки одночасно, бо чим більш точно виміряно імпульс, тим менш точно визначено положення частинки. Введення квантовою механікою обмеження на точність та заміна «результату» на «ймовірність» ставить під сумнів класичні постулати причинності. З філософської точки зору такі невизначеності і парадокси мають етичні і онтологічні наслідки, бо суперечать класичній концепції точного пізнання реальності та ролі індивідуума у фізичних процесах світобудови.

Висновок. Квантова механіка перетворила концепцію об'єктивної реальності на нестабільну субстанцію і підняла велику кількість філософських питань, що актуальні і через майже 100 років. Її постулати мали на меті пояснити і описати мікросвіт, але виявили філософські проблеми усвідомлення реальності і її стабільності, точності і ймовірності визначення кінцевих станів. Окремим важливим аспектом є участь спостерігача у вимірюванні, що визначає існування лише через усвідомлення і спостереження. Але можна констатувати, що квантова механіка доводить визначення існування через мислення і ніяк не навпаки.

Список використаних джерел

1. Бродин О.М. Теоретична фізика. Квантова механіка. Київ: НТУ Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського, 2022. 233с.
2. Fred Alan Wolf. Taking the quantum leap. San Francisco: Harper & Row, Publishers, 1981. 262 p.
3. Jim Al-Khalili. Paradox: The Nine Greatest Enigmas in Physics. New York: Broadway Books, 2012. 256 p.

Baryshnyk Y. M.

group 1901,

Educational scientific institute of automation and electrical engineering

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

gagarin42103@gmail.com

Patlaichuk O. V.

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor

of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Philosophical problems of quantum mechanics

This article discusses philosophical issues arising from the study of quantum mechanics, such as paradoxes and objectivity of cognition, uncertainty and probability in building a model of objective reality, and, most importantly, the influence of the observer on the results of measurements.

Keywords: quantum mechanics, paradoxes, objective reality.

Куровський В. В.

Група 5181м,
Навчально-науковий інститут комп'ютерних наук та управління проектами
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
viktkyrov@gmail.com

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Етичні питання в процесі розвитку штучного інтелекту

У статті розглядаються етичні виклики, пов'язані з розвитком штучного інтелекту (ШІ), включаючи питання відповідальності, прозорості, приватності та запобігання дискримінації. Автори акцентують увагу на необхідності створення етичних стандартів, що регулюють впровадження ШІ у суспільні та правові системи. Особливу увагу приділено ролі розробників у формуванні алгоритмів та управлінні їх впливом на суспільство. Аналізуються філософські концепції, які допомагають переосмислити традиційні підходи до відповідальності, та пропонуються шляхи інтеграції етики в технологічний розвиток. Стаття наголошує на важливості міжнародних ініціатив, таких як етичні кодекси ЮНЕСКО, та закликає до міждисциплінарного підходу у навчанні фахівців.

Ключові слова: Штучний інтелект (ШІ), Етика, Автономні системи, Етичні стандарти, Алгоритмічна упередженість, Колективна відповідальність, Автономна зброя, Теорія справедливості.

Сучасна епоха характеризується стрімким розвитком технологій, особливо в галузі штучного інтелекту (ШІ). Ці зміни спричиняють не лише розширення наукового і практичного потенціалу людства, але й численні складні етичні та філософські питання. Одним із ключових викликів стає визначення характеру і ступеня відповідальності за результати впровадження та використання ШІ. Яким чином технології ШІ повинні бути інтегровані у суспільні та правові системи,

щоб мінімізувати ризики? Які принципи етичної прийнятності слід розробити? Ці тези спрямовані на визначення ключових аспектів цих питань, а також на аналіз філософських концепцій, які можуть бути використані для їх вирішення [1].

З розвитком ІІІ виникає потреба у формуванні етичних стандартів, які регулюють його використання. Основні проблеми пов'язані із захистом приватності, боротьбою з алгоритмічною упередженістю та запобіганням зловживанням технологіями. Прикладом є система прогнозування злочинів, яка на основі історичних даних може формувати упереджені рекомендації, що призводить до посилення соціальної нерівності [7]. У зв'язку з цим етичні норми мають враховувати не лише технічні характеристики алгоритмів, а й їхній вплив на суспільні інститути [3].

Особливу відповідальність у цьому контексті несуть розробники. Саме вони визначають, які дані використовуються для навчання моделей і які результати вважаються допустимими. Однак сучасні технології, такі як глибинне навчання, працюють на принципах, які не завжди можна пояснити. Алгоритми функціонують як «чорні ящики», і навіть їхні творці не можуть повністю передбачити поведінку системи у нових умовах [9]. Ця невизначеність піднімає питання про межі людського контролю та про перерозподіл відповідальності між розробниками і користувачами [6].

Філософські підходи до проблеми відповідальності потребують переосмислення класичних теорій, таких як концепції Іммануїла Канта про моральну автономію або утилітаристський підхід Джона Стюарта Мілля. ІІІ, що приймає рішення автономно, ставить під сумнів традиційне розуміння свободи волі як основи відповідальності. Це вимагає створення нових моделей колективної і розподіленої відповідальності, де враховуються ролі всіх учасників — від розробників і операторів до користувачів і державних регуляторів [8].

Використання ІІІ в чутливих сферах, таких як медицина, право чи військові технології, викликає додаткові етичні дилеми. Наприклад, у медицині хибна діагностика, виконана системою ІІІ, може вплинути на життя пацієнта [4]. Хто несе відповідальність за такі помилки: лікар, який використовує алгоритм, розробник технології чи організація, що впровадила її у практику? Аналогічно, застосування автономної зброї у військових конфліктах піднімає питання про правомірність передачі рішень про застосування сили машинним системам [5].

Одним із шляхів вирішення цих питань є створення міжнародних етичних кодексів. Наприклад, ініціатива ЮНЕСКО з етики ІІІ включає такі принципи, як захист прав людини, забезпечення прозорості алгоритмів і запобігання дискримінації [6]. Однак для успішного впровадження таких стандартів необхідно враховувати культурні та соціальні особливості різних країн.

Додатковим напрямом роботи є інтеграція філософських і етичних дисциплін у навчальні програми для фахівців у галузі ІІІ. Вивчення етичних концепцій, таких як теорія справедливості Джона Ролза чи підходи до моральної відповідальності Гаррі Франка, може допомогти розробникам усвідомити важливість їхніх рішень і передбачити потенційні наслідки технологій [8].

Також важливим кроком стає забезпечення прозорості технологій. Алгоритми, які можна перевіряти й інтерпретувати, сприяють довірі й дозволяють розподілити відповідальність між учасниками процесів. Наприклад, методи інтерпретованого машинного навчання дають змогу зрозуміти, як система дійшла до того чи іншого рішення, що є важливим для мінімізації ризиків [3].

Розглядаючи етичні та філософські аспекти впровадження штучного інтелекту, важливо враховувати не лише поточні виклики, але й перспективи розвитку технологій [1].

Список використаних джерел

1. Bostrom, N. *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies*. Oxford: Oxford University Press, 2014. 390 с.
2. Brynjolfsson, E., McAfee, A. *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. New York: W.W. Norton & Company, 2014. 320 с.
3. Barredo Arrieta, A., Díaz-Rodríguez, N. *Explainable Artificial Intelligence (XAI): Concepts, Taxonomies, Opportunities and Challenges*. *Information Fusion*, 2020. 221 с.
4. Topol, E. *Deep Medicine: How Artificial Intelligence Can Make Healthcare Human Again*. New York: Basic Books, 2019. 400 с.
5. Sharkey, N. *The Ethics of Autonomous Weapons Systems*. Oxford: Oxford University Press, 2018. 284 с.
6. UNESCO. *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*. Paris: UNESCO Publishing, 2021. 108 с.
7. O'Neil, C. *Weapons of Math Destruction: How Big Data Increases Inequality and Threatens Democracy*. New York: Crown Publishing Group, 2016. 272 с.
8. Sandel, M. *Justice: What's the Right Thing to Do?* New York: Farrar, Straus and Giroux, 2009. 308 с.
9. Domingos, P. *The Master Algorithm: How the Quest for the Ultimate Learning Machine Will Remake Our World*. London: Penguin Books, 2015. 352 с.

Kurovskyi V. V.
Group 5181m,
Educational and Scientific Institute of Computer Sciences and
Project Management
Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv, Ukraine
viktkyrov@gmail.com

Patlaichuk O. V.
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Ethical Issues in the Development of Artificial Intelligence

The article examines the ethical challenges associated with the development of artificial intelligence (AI), including issues of responsibility, transparency, privacy, and preventing discrimination. The authors emphasize the need to establish ethical standards that regulate the integration of AI into social and legal systems. Special attention is given to the role of developers in shaping algorithms and managing their impact on society. Philosophical concepts that help rethink traditional approaches to responsibility are analyzed, and pathways for integrating ethics into technological development are proposed. The article highlights the importance of international initiatives, such as UNESCO's ethical codes, and calls for an interdisciplinary approach to training specialists.

Keywords: Artificial Intelligence (AI), Ethics, Autonomous Systems, Ethical Standards, Algorithmic Bias, Collective Responsibility, Autonomous Weapons, Theory of Justice.

Гунченко О. В.

Група 5121м, 131

Прикладна механіка

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

elenahunchenko@gmail.com

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент

кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Феноменологія мистецтва: філософська інтерпретація живопису Поля Сезанна в роботах Моріса Мерло-Понті

У даному дослідженні розглядається філософська інтерпретація живопису Поля Сезанна в роботах Моріса Мерло-Понті, заснована на феноменологічному підході до мистецтва. Дослідження акцентує увагу на ролі сприйняття, тілесності та естетичного досвіду, де колір і форма стають основними засобами вираження. Аналізуються ключові роботи Мерло-Понті, такі як «Сумніви Сезанна» та «Око і дух», в яких розкривається філософське значення живопису для розуміння взаємодії суб'єкта і об'єкта сприйняття, а також їх взаємного впливу. Особливу увагу приділено феноменологічній концепції сприйняття Мерло-Понті, в якій живопис розглядається як спосіб встановлення зв'язку між людиною і світом. Розглядається, як живописна техніка Сезанна інтерпретується філософом як засіб вираження досвіду сприйняття, що підкреслює тілесність і чуттєву присутність глядача. Робота висвітлює внесок Мерло-Понті у розвиток феноменології мистецтва, демонструючи, як його ідеї сприяють глибшому розумінню естетичного досвіду та художньої взаємодії.

Ключові слова: Сезанн, Мерло-Понті, феноменологія, живопис, імпресіонізм, філософія мистецтва.

Дослідження присвячене аналізу феноменологічної інтерпретації творчості Поля Сезанна, запропонованої філософом Морісом Мерло-Понті. Особливу

увагу приділено ролі сприйняття, тілесного досвіду та естетичного переживання, які філософ розглядає як ключові елементи взаємодії глядача з мистецтвом. Проблема дослідження полягає в необхідності переосмислення традиційних підходів до аналізу живопису через феноменологію Мерло-Понті, де акцент зроблено на взаємозв'язку суб'єкта і об'єкта сприйняття. Метою дослідження є виявлення філософських ідей Мерло-Понті, що розкривають значення живопису Сезанна в контексті феноменології сприйняття, а також аналіз його художніх особливостей, які слугують основою для розуміння мистецтва як процесу формування емоційного та когнітивного зв'язку між глядачем і твором.

Актуальність дослідження зумовлена зростаючим інтересом до міждисциплінарних підходів у вивченні мистецтва і філософії, особливо в контексті феноменологічного аналізу. Аналіз живопису Поля Сезанна через призму феноменології Мерло-Понті дозволяє виявити глибокі зв'язки між візуальними елементами мистецтва та суб'єктивним досвідом сприйняття. Це дослідження сприяє розширенню теоретичних основ феноменології мистецтва, підкреслюючи роль сприйняття і тілесності у формуванні естетичного досвіду. Аналіз взаємозв'язку глядача з мистецьким твором, заснований на феноменологічній теорії Мерло-Понті, дозволяє глибше зрозуміти, як мистецтво формує емоційні та когнітивні переживання глядача, що є особливо важливим у рамках мистецтвознавства, філософії, естетики і психології.

Моріс Мерло-Понті, французький філософ, у своїх роботах активно займався дослідженням сприйняття та взаємодії людини зі світом через феноменологічний підхід (сприйняття реальності суб'єктом через власний досвід та свідомість). Живопис Поля Сезанна стала для нього одним з основних прикладів, на яких він будував свою філософію сприйняття та тілесності [7]. Роботи французького художника-постімпресіоніста Поля Сезанна (1839–1906) відзначаються розмаїттям стилів живопису, які мали значний вплив на абстрактне мистецтво XX століття [5]. Його творчість вважається перехідним етапом між імпресіонізмом кінця XIX століття та мистецтвом модерну і кубізмом початку XX століття [6]. Ранній стиль Сезанна, на який вплинув романтизм і фантазійні теми, вирізнявся грубими лініями, темними тонами і пастозними мазками [10]. Після знайомства з імпресіоністами він звернувся до світлих кольорів і лаконічної техніки, переосмислюючи їх підхід через теплі тони і кольорову модуляцію. У пізні роки Сезанн прагнув до об'ємних форм, переосмислюючи відношення фігури і пейзажу [5].

Творчість Поля Сезанна та його підхід до мистецтва не лише значно вплинули на художню сферу, але й стали джерелом натхнення для низки ключових текстів, присвячених філософії мистецтва XX століття [4]. Особливо глибокий вплив живопис Сезанна справив на Моріса Мерло-Понті (1908–1961),

видатного представника феноменологічної традиції та члена редакційної колегії французького філософського журналу «Les Temps modernes», заснованого Жан-Полем Сартром. Мерло-Понті був зацікавлений творчістю Сезанна не лише як філософ, а й як естет, і проводив глибокі роздуми про те, як мистецтво Сезанна взаємодіє з людським сприйняттям і досвідом [3]. Філософ детально розглядає живопис Сезанна у своїх роботах «Сумніви Сезанна» та «Око і дух», які вважаються основоположними дослідженнями у сучасній філософії мистецтва [12]. У цих роботах Мерло-Понті розкриває глибинні зв'язки між образним наративом і феноменологічним підходом, пропонуючи нові способи розуміння мистецтва і його впливу на людську сприйнятливість та взаємодію із навколишнім світом [7].

Філософ розглядає Сезанна як постать, яка змінює традиційне уявлення про глядача і мистецький твір. У живописі Сезанна глядач не просто спостерігає, а стає активним учасником, який переживає те, що передано на полотні. Мерло-Понті виділяє характерну техніку Сезанна, що відрізняється від класичної реалістичної подачі форм. Структура мазків і динамічна плямистість передають рух, простір і світло, а використання кольорової модуляції дозволяє глядачеві відчувати настрій і емоційну сутність об'єктів [12; 11; 7]. Сезанн прагнув до гармонії і балансу у композиції, експериментуючи з ракурсами та перспективою, що надавало його роботам особливої глибини та унікальності [8].

У роботі «Сумніви Сезанна» Мерло-Понті припускає, що композиція картин Сезанна створюється не лініями, а «виходить» із кольорів. Колір стає основним виразним засобом, замінюючи контурні лінії, прямі та криві, які у творах Сезанна переходять у просторові вібрації [11]. У дослідженні «Око і дух» філософ зазначає прагнення Сезанна передати не лише зовнішній вигляд предметів, але й їхній внутрішній зміст. З точки зору філософії Мерло-Понті, використання Сезанном незвичних і розмитих ліній, а також яскравих і неординарних колірних поєднань, може викликати суб'єктивні та емоційні реакції у глядача, запрошуючи його до активної взаємодії з твором [13]. Крім того, у своїх роботах Сезанн експериментував із композицією, перспективою та об'ємом, щоб створити відчуття глибини та просторових взаємовідносин, що з точки зору феноменології Мерло-Понті можна розглядати як спосіб активного залучення глядача до твору та створення враження просторової глибини [3].

Взаємодія між філософією Мерло-Понті та художньою спадщиною Сезанна залишається актуальною темою у сучасній світовій науковій літературі. У роботах, присвячених цій темі, дослідники звертаються до різних проблем, зокрема феноменології сприйняття і тілесності [3], ролі сприйняття і зорового досвіду [4], взаємозв'язку між тілом і простором [2], суб'єктивності та сенсу мистецтва, впливу на подальше мистецтво і філософію [8].

Науковці також зосереджуються на дослідженні естетичних ідей Мерло-Понті, які розкривають сутність мистецтва і питання естетичного досвіду, естетичної та творчої свободи [9], а також творчого вираження мистецтва та відношення між життям і живописними творами [1]. Досліджується роль феноменології Мерло-Понті у розумінні естетичного досвіду Сезанна та його творчості, аналізуються концепції, пов'язані з філософією Мерло-Понті в контексті ролі тіла у пізнанні світу, що безпосередньо стосується мистецтва Сезанна та його образної практики [4; 3].

Філософські роздуми Моріса Мерло-Понті про живопис Поля Сезанна становлять важливий етап у осмисленні феноменології мистецтва. Мерло-Понті пропонує новий підхід до сприйняття форми, кольору і простору, акцентуючи увагу на взаємодії між глядачем і твором. Його аналіз розкриває унікальний феноменологічний погляд на творчість, де живопис стає не лише естетичним, а й філософським досвідом. Феноменологічний підхід Моріса Мерло-Понті дозволяє переосмислити творчість Поля Сезанна як процес, у якому глядач стає активним учасником взаємодії з мистецтвом. Мерло-Понті підкреслює унікальність техніки Сезанна, його використання кольору як основного виражального засобу, що замінює традиційні лінії і надає творам особливої глибини. Аналіз філософських робіт «Сумнів Сезанна» та «Око і дух» демонструє, що Сезанн прагнув не лише до відображення об'єктів, а й до передачі їх внутрішнього змісту, що підкреслює філософську значущість його творчості.

Висновки

Роботи Моріса Мерло-Понті, присвячені творчості Поля Сезанна, зробили суттєвий внесок у розвиток феноменології мистецтва, акцентуючи увагу на ролі сприйняття і тілесності в естетичному досвіді. Вони дозволяють розглядати живопис не лише як візуальне мистецтво, а й як філософський феномен, здатний впливати на сприйняття і емоційний стан глядача. Філософська інтерпретація творчості Сезанна відкриває нові перспективи у вивченні взаємозв'язку між мистецтвом, сприйняттям і суб'єктивним досвідом, слугує основою для подальших філософських досліджень ролі мистецтва у формуванні емоційного і когнітивного зв'язку між аудиторією і витвором мистецтва. Дослідження робіт Мерло-Понті у сфері феноменології мистецтва дозволяє глибше зрозуміти, як живописні твори можуть діяти як медіатори, що поєднують візуальні стимули з емоційними переживаннями, і як феноменологія мистецтва розширює межі традиційного естетичного аналізу.

Список використаних джерел

1. Allen B. Merleau-Ponty: Beauty, Phenomenology, and the «Theological Turn».

- Theory, Culture & Society. 2021. Vol. 38, No 3. P. 71–90.
2. Attarian M., Marasy M. Body Performance Analysis in Interactive Art Based on Maurice Merleau-Ponty's Views. *Journal of History Culture and Art Research*. 2018. Vol. 7, No 2. P. 265–279.
 3. Daly A. Merleau-Ponty's aesthetic interworld: from primordial percipience to wild logos. *Philosophy Today*. 2018. Vol. 62, No 3. P. 847–867.
 4. Fóti V. M. Questioning Cézanne across Sightlines: Balzac, Zola, and Merleau-Ponty. *Humanities*. 2022. Vol. 11, No 2. P. 56.
 5. Geng R. All about Cézanne – A Brief Introduction on Cézanne's Painting Style and Representative Works. *Art and Design Review*. 2020 Vol. 8, No. 3. P. 139–147.
 6. Mallen E. The Impact of Cézanne in Early Cubism. *International Journal of Culture and History*. 2022. Vol. 9, No 1. P. 41.
 7. Murar T. Reflection through Cezanne: A Note on Maurice Merleau-Ponty's Image Theory. *FILOSOFICKY CASOPIS*. 2021. Vol. 69, No 3. P. 561–577.
 8. Park S. Y. Seeing The Gardener Vallier: Cézanne and Merleau-Ponty's Aesthetics of Doubt. *Journal of Aesthetics and Phenomenology*. 2022. Vol. 9, No 1. P. 17–29.
 9. Reynolds J. M. The Normate: on Disability, Critical Phenomenology, and Merleau-Ponty's Cézanne. *Chiasmi International*. 2022. Vol. 24. P. 199–218.
 10. Venturi L. The Early Style of Cezanne and the Post-Impressionists. *Parnassus*. 2015. Vol. 9, No 3. P. 15–18.
 11. Аветисян А. Феноменологічне дослідження візуального досвіду: погляд художника (за творами Мориса Мерло-Понті). *Filosofska Dumka*. 2018. №. 1. С. 94–105.
 12. Вячеславова О. А. Концепція перцептивного смислу у феноменологічній естетиці М. Мерло-Понті. Синергія в культурному просторі сучасності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 29-30 берез. 2018 р. Київ, 2018. С. 50–54.
 13. Іванчук А. Феноменологічна концепція «тіла» у творчості М. Мерло-Понті. *Проблеми гуманітарних наук. Серія: Філософія*. 2015. №. 35. С. 139–146.

Hunchenko O. V.
Group 5121m, 131
Applied Mechanics
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
elenahunchenko@gmail.com

Patlaichuk O. V.
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Phenomenology of Art: Philosophical Interpretation of Paul Cézanne's Painting in the Works of Maurice Merleau-Ponty

This study examines the philosophical interpretation of Paul Cézanne's painting in the works of Maurice Merleau-Ponty, grounded in the phenomenological approach to art. The research focuses on the role of perception, corporeality, and aesthetic experience, where color and form become the primary means of expression. Key works by Merleau-Ponty, such as "Cézanne's Doubt" and "Eye and Mind," are analyzed to reveal the philosophical significance of painting in understanding the interaction between the subject and the object of perception, as well as their mutual influence. Special attention is given to Merleau-Ponty's phenomenological concept of perception, in which painting is viewed as a means of establishing a connection between humans and the world. The study explores how Cézanne's painting technique is interpreted by the philosopher as a means of expressing the experience of perception, emphasizing the corporeality and sensory presence of the viewer. The work highlights Merleau-Ponty's contribution to the development of the phenomenology of art, demonstrating how his ideas promote a deeper understanding of aesthetic experience and artistic interaction.

Keywords: Cézanne, Merleau-Ponty, phenomenology, painting, Impressionism, philosophy of art.

Єфремова С. О.

група 4147ст,
Навчально-науковий інститут комп'ютерних наук та управління проектами
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
efremova_s@gmail.com

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Філософія свободи: межі та відповідальність у сучасному світі

У статті досліджується філософське розуміння свободи як однієї з ключових цінностей людства. Розглядаються поняття «свобода від» і «свобода для», а також її взаємозв'язок з відповідальністю.

Ключові слова: свобода, відповідальність, етика, Жан-Поль Сартр, Еммануїл Кант, сучасне суспільство, мораль, екологія, філософія, індивідуалізм.

Постановка проблеми

Свобода – одна з найважливіших цінностей людства, але її природа викликає безліч питань. Що означає бути по-справжньому вільним? Чи існують обмеження, які роблять свободу відповідальною? Як незалежність індивіда співвідноситься із суспільними нормами? Сучасний світ із його глобалізацією, технічним прогресом і різноманіттям культур ставить ці питання з особливою гостротою, адже баланс часто порушується.

Мета статті

Ця стаття має на меті дослідити сутність свободи як філософської категорії, визначити її межі та підкреслити роль відповідальності у сучасному суспільстві.

Актуальність роботи

У сучасному світі свобода нерідко стає полем конфлікту. Люди прагнуть вільного самовираження, але стикаються з викликами суспільних норм, прав інших людей і необхідністю збереження спільного блага. Це робить філософське осмислення даної теми не просто актуальним, а й життєво важливим для

гармонійного розвитку суспільства.

Виклад результатів дослідження

Свобода традиційно розглядається у двох вимірах: «свобода від» і «свобода для». Перше стосується позбавлення від зовнішніх обмежень, друге – спрямованості на досягнення внутрішніх і зовнішніх цілей.

Філософи, такі як Жан-Поль Сартр і Еммануїл Кант, наголошували, що свобода нерозривно пов'язана з відповідальністю. Сартр підкреслював, що – це не просто право вибору, а й обов'язок діяти етично, усвідомлюючи наслідки своїх рішень. Кант, у свою чергу, вважав, що істинна свобода можлива лише в рамках морального закону.

Сучасні виклики підкреслюють важливість цієї ідеї. Наприклад, свобода слова в інтернеті часто стикається з проблемами ненависті, агресивності по відношенню до інших користувачів та дезінформації. У таких випадках відповідальність стає необхідною умовою існування нашої незалежності. Подібні приклади можна знайти у сфері екології, де свобода споживання вступає у конфлікт із необхідністю збереження планети для майбутніх поколінь.

Ще один аспект, який заслуговує на увагу – це політична свобода. Вона дозволяє громадянам брати участь у формуванні державної політики, однак також вимагає глибокого розуміння соціальних процесів і відповідального ставлення до вибору. Без належної освіти та критичного мислення це може призводити до маніпуляцій і прийняття рішень, які шкодять суспільному благу.

Не менш важливим є питання внутрішньої свободи людини, яка пов'язана із здатністю до саморефлексії, самоконтролю й подолання внутрішніх обмежень, таких як страх, невпевненість або соціальні стереотипи. Саме цей аспект відкриває шлях до справжньої автономії, коли особистість може свідомо обирати свій життєвий шлях, не підкоряючись зовнішньому тиску або власним слабкостям. Внутрішня гармонія стає основою для взаємодії з іншими та суспільством загалом.

Таким чином, свобода без відповідальності перетворюється на хаос. Обмеження, накладені на свободу, не обов'язково є її запереченням; вони можуть бути засобом забезпечення гармонії між особистим і загальним.

Висновки

Свобода – це основа людського існування, але її неможливо уявити без відповідальності. Це не лише право, але й обов'язок. У сучасному світі, де індивідуалізм стикається із загрозами глобального масштабу, баланс між цими двома елементами стає ключем до сталого розвитку суспільства. Глибоке філософське осмислення теми може допомогти не лише краще зрозуміти сучасні проблеми, а й запропонувати шляхи їх вирішення.

Список використаних джерел

1. Петрушенко В. Філософський словник : терміни, персоналії, сентенції. – Львів : Магнолія 2006, 2011. – 352 с.
2. Гаєк Ф. А. Конституція свободи / Пер. з англ. Мирослави Олійник та Андрія Королишина. / Ф. А. Гаєк . – Львів : Літопис, 2002 .– 556 с.
3. Цалін С. Д. (1998). Принцип свободи волі в історії соціальної філософії та філософії права. Харків: Основа. 329 с.

Yefremova S. O.

Group 4147st,
Educational and Scientific Institute
of Computer Science and Project Management
Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv, Ukraine
efremova_s@gmail.com

Patlaichuk O. V.

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Philosophy of Freedom: Boundaries and Responsibility in the Modern World

The article explores the philosophical understanding of freedom as one of humanity's key values. The concepts of "freedom from" and "freedom to" are analyzed, alongside the interrelation of freedom and responsibility.

Keywords: freedom, responsibility, ethics, Jean-Paul Sartre, Immanuel Kant, modern society, morality, ecology, philosophy, individualism.

Куровська В. Р.

Група 5181м,
Навчально-науковий інститут комп'ютерних наук та управління проектами
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
kurovskaveronika@gmail.com

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Інновації та їхній вплив на концепцію антропоцентризму в екології

У статті розглядаються філософські зміни у ставленні до природи під впливом екологічних інновацій. Аналізується трансформація антропоцентричного мислення, де людина стоїть у центрі екосистеми, до біоцентризму, який визнає внутрішню цінність всіх живих істот. На основі прикладів сучасних технологій, таких як відновлювані джерела енергії, дрони для лісовідновлення, синтетична біологія та кліматичні технології, підкреслюється нове розуміння відповідальності людства перед природою. Акцент на тому, що сталий розвиток вимагає переосмислення ролі людини як відповідального партнера природи, а не її господаря.

Ключові слова: антропоцентризм, філософія сталого розвитку, міжпоколінна справедливість, екологічна відповідальність.

У сучасному світі розвиток технологій та інновацій значно впливає на екологічне мислення. Одним із фундаментальних філософських викликів, з якими стикається людство, є трансформація антропоцентричної концепції, що ставить людину в центр природи, до більш етично обґрунтованих і екологічно сталих підходів. Інновації в галузі екології не лише забезпечують нові можливості для збереження довкілля, але й породжують філософські питання щодо ролі людини у природі.

Антропоцентризм традиційно розглядає природу як ресурс для задоволення людських потреб. Однак у світлі сучасних екологічних криз, таких як зміна

клімату, втрата біорізноманіття та виснаження природних ресурсів, цей підхід більше не є стійким. Сучасні інновації в технологіях, спрямовані на мінімізацію впливу людини на довкілля, сприяють переходу до нового розуміння людської відповідальності [1].

Зокрема, розвиток технологій відновлюваної енергії, таких як сонячні батареї, вітрові турбіни та гідроелектростанції, сприяє зменшенню залежності від викопних видів палива та скороченню викидів парникових газів [2]. Це свідчить про зміну філософської парадигми: замість експлуатації природи для задоволення потреб людства, людські дії все більше спрямовані на підтримку стабільності екосистем та зменшення шкоди довкіллю.

Біоцентризм є альтернативою антропоцентризму і стверджує, що всі живі істоти мають внутрішню цінність незалежно від їхньої корисності для людини [3]. Інновації в області екологічного моніторингу, такі як дистанційне зондування Землі, використання супутників і безпілотників для контролю за станом лісів, водних ресурсів та змін клімату, допомагають забезпечити цілісне бачення екосистем [4]. Ці технології підсилюють розуміння того, що збереження природи необхідне не тільки для підтримки людської цивілізації, а й для збереження життя на планеті в цілому [5].

Синтетична біологія, що дозволяє створювати нові форми життя, також піднімає філософські та етичні питання про межі втручання людини у природні процеси. Втручання на генетичному рівні викликає дискусії про те, чи має людство моральне право змінювати природу для власних потреб або ж воно повинно прагнути збереження природних систем у їхній первозданній формі [6]. Це є проявом руху від антропоцентричного підходу до більш сталого й відповідального біоцентризму [7].

Глибинна екологія, як філософський напрямок, який наголошує на самоцінності природи незалежно від її користі для людини, набирає популярності в контексті сучасних екологічних викликів [1]. Інновації в галузі екологічного відновлення, такі як відновлення деградованих екосистем, збереження рідкісних видів рослин і тварин за допомогою сучасних біотехнологій, підтверджують важливість збереження екологічної рівноваги [3]. Це також стимулює перегляд людських підходів до взаємодії з природою, підкреслюючи, що природа має свою внутрішню цінність і право на існування поза людськими потребами [6].

Прикладом таких технологій є використання дронів для відновлення лісів шляхом автоматичного посіву насіння на великих площах [4]. Це не лише інновація, яка знижує витрати на відновлення екосистем, але й свідчить про філософський зсув у сприйнятті природи як об'єкта, що заслуговує на відновлення та захист заради неї самої [8].

Інновації у сфері кліматичних технологій, такі як технології уловлювання та зберігання вуглецю, а також розробка кліматично нейтральних технологій виробництва, піднімають питання про те, наскільки сучасне покоління відповідальне за майбутнє планети [5]. Ці технології спрямовані на зменшення викидів і стабілізацію кліматичних змін, що свідчить про поступову відмову від антропоцентричної філософії, що фокусується лише на сьогоденних потребах людства [7].

Філософія сталого розвитку базується на принципі міжпоколінної справедливості, тобто того, що людство має зберігати природні ресурси не лише для себе, але й для майбутніх поколінь [2]. Це перекликається з ідеями біоцентризму, де людина розглядається як частина ширшої екосистеми, що має дбати про майбутнє планети, включаючи не лише свої потреби, але й потреби інших форм життя [6].

Інновації в екології сприяють трансформації антропоцентричного мислення, допомагаючи людям усвідомити свою залежність від природи та відповідальність перед нею. Відновлювані джерела енергії, новітні технології збереження біорізноманіття та відновлення екосистем не лише підвищують ефективність природоохоронних заходів, але й вимагають переосмислення філософських засад людської діяльності. У контексті глобальних викликів, інновації стають важливим інструментом для побудови стійкого майбутнього, де природа та технології співіснують у гармонії, а людина сприймає себе як відповідального партнера природи, а не її господаря.

Список використаних джерел

1. Несс А. Глибинна екологія: Життя, яке виходить за рамки антропоцентризму. Київ: Основи, 1997. – С. 32-47.
2. Ловлок Д. Гея: Новий погляд на життя на Землі. Лондон: Oxford University Press, 1987. – С. 154-169.
3. Нортон Б. Екологічна етика і філософія природи. Нью-Йорк: Routledge, 1991. – С. 65-78.
4. Беррі Т. Майбутнє Землі: Перехід до епохи екологічної свідомості. Сан-Франциско: Sierra Club Books, 1999. – С. 89-102.
5. Капра Ф. Мережа життя: нове розуміння живих систем. Нью-Йорк: Anchor Books, 1996. – С. 204-220.
6. Швайцер А. Етика благоговіння перед життям. Київ: Прогрес, 1973. – С. 54-70.
7. Карсон Р. Мовчазна весна. Бостон: Houghton Mifflin, 1962. – С. 125-140.
8. Уайт Л. Історичне коріння нашої екологічної кризи // Science, 1967, т. 155. – С. 1203-1207.

Kurovska V. R.
Group 5181m,
Educational and Scientific Institute
of Computer Science and Project Management
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
kurovskaveronika@gmail.com

Patlaichuk O. V.
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Innovations and Their Impact on the Concept of Anthropocentrism in Ecology

The article explores philosophical shifts in attitudes toward nature driven by ecological innovations. It examines the transformation from anthropocentric thinking, where humans are central to ecosystems, to biocentrism, which acknowledges the intrinsic value of all living beings. Using examples of modern technologies, such as renewable energy sources, drones for forest restoration, synthetic biology, and climate technologies, the article highlights a new understanding of humanity's responsibility toward nature. Sustainable development requires us to reevaluate humanity's role as a responsible partner to nature, rather than its master.

Keywords: anthropocentrism, philosophy of sustainable development, intergenerational equity, ecological responsibility.

Січкаренко М. А.

група 2651,

Навчально-науковий інститут автоматики і електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
243029@nuos.edu.ua

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Час та буття: екзистенційні виміри людського досвіду

Стаття досліджує складну природу часу в контексті екзистенційної філософії, розкриваючи глибинні механізми суб'єктивного переживання темпоральності та її визначальний вплив на формування людської свідомості та самоідентифікації. Аналізуються філософські концепції часу видатних мислителів та розкриваються екзистенційні виміри людського буття через призму часового досвіду.

Ключові слова: час, буття, екзистенція, темпоральність, свідомість, самоідентичність, переживання.

Феномен часу є фундаментальною категорією людського існування, що виходить далеко за межі простого фізичного виміру. Філософське осмислення часу становить особливий інтерес для розуміння природи людської екзистенції, оскільки час є не просто об'єктивною послідовністю подій, а складним суб'єктивним переживанням, що формує внутрішній світ особистості.

Видатні філософи минулого та сучасності приділяли значну увагу дослідженню часу як унікального виміру людського буття. Анрі Бергсон розглядав час як безперервну тривалість (*durée*), що принципово відрізняється від механічного, фізичного часу. Мартін Гайдегер у своїй фундаментальній праці "Буття і час" розкрив темпоральність як екзистенційну структуру людського існування, де буття постає не статичним станом, а безперервним процесом становлення.

Суб'єктивне переживання часу має складну, багат шарову природу. Він не є однорідним і лінійним, а постійно трансформується залежно від емоційного стану, психологічного контексту та індивідуальних особливостей людини. У моменти глибокого емоційного переживання час може стискатися або розширюватися, втрачати свою чітку послідовність, створюючи унікальний простір внутрішнього досвіду.

Усвідомлення скінченності людського життя надає особливої екзистенційної глибини переживанню часу. Знання про неминучість смерті перетворює кожен момент на унікальну можливість самореалізації та розкриття власного потенціалу. Час стає не просто зовнішньою формою існування, а внутрішнім простором свободи, вибору та самотворення особистості.

Сучасні наукові парадигми, зокрема квантова фізика, додатково ускладнюють наше розуміння часу. Виявляється, що час не є абсолютною величиною, а залежить від системи спостереження та контексту. Це further підтверджує екзистенційну тезу про суб'єктивність часового досвіду та множинність його інтерпретацій.

Технологічний прогрес та інформаційне суспільство створюють нові виклики для переживання часу. Діджиталізація та постійне прискорення ритмів життя фрагментують часовий досвід, руйнуючи традиційні уявлення про темпоральність. Водночас це відкриває нові можливості для рефлексії, самоспостереження та усвідомленого конструювання власної часової траєкторії.

Філософське осмислення часу є не абстрактними роздумами, а практикою глибокого самопізнання та розширення меж свідомості. Кожен момент життя становить потенційну можливість народитися заново, переосмислити себе та світ, demonstrating складну діалектику буття та часу.

Список використаних джерел

1. Бергсон А. Творча еволюція / Пер. з фр. – К.: Видавництво Жупанського, 2010. – 318 с.
2. Гайдегер М. Буття і час / Пер. з нім. – Львів: Видавництво "Літопис", 2004. – 232 с.
3. Мерло-Понті М. Феноменологія сприйняття / Пер. з фр. – К.: Український центр духовної культури, 2001. – 552 с.
4. Левінас Е. Час і інший / Пер. з фр. – К.: Видавництво "Spirit and Letter", 2018. – 296 с.
5. Рікер П. Час і розповідь / Пер. з фр. – К.: Видавництво "Дух і Літера", 2010. – 368 с.

Sichkarenko M. A.
group 2651,
Educational and Scientific Institute of Automation and Electrical Engineering
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
243029@nuos.edu.ua

Patlaichuk O. V.
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Time and Being: Existential Dimensions of Human Experience

The article explores the complex nature of time in the context of existential philosophy, revealing the deep mechanisms of subjective experience of temporality and its decisive influence on the formation of human consciousness and self-identification. Philosophical concepts of time by prominent thinkers are analyzed, and the existential dimensions of human existence are revealed through the prism of temporal experience.

Keywords: time, being, existence, temporality, consciousness, self-identity, experience.

Гозун Є. С.

група 2651,

Навчально-науковий інститут автоматики і електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
jenyahosun2358@gmail.com

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Феноменологія цифрового досвіду: нові виміри людського сприйняття

У статті досліджується феноменологія цифрового досвіду як нового модусу людського буття в сучасному світі. Аналізуються трансформації перцептивних процесів під впливом цифрових технологій, особливості формування віртуальної тілесності та зміни в структурі життєвого світу людини. Розглядаються феноменологічні аспекти цифрової присутності та її вплив на конструювання суб'єктивного досвіду.

Ключові слова: феноменологія, цифровий досвід, віртуальна реальність, тілесність, життєвий світ, перцепція.

Стрімкий розвиток цифрових технологій радикально змінює способи людського сприйняття та переживання реальності. Виникає новий тип досвіду, який потребує філософського осмислення в рамках феноменологічного підходу. Особливої актуальності набуває дослідження трансформацій безпосереднього людського досвіду в умовах тотальної цифровізації життєвого світу. Сучасна людина все частіше стикається з необхідністю осмислення свого існування на перетині фізичного та віртуального просторів, що створює унікальні феноменологічні ситуації та потребує нових теоретичних підходів до їх аналізу.

Феноменологічний аналіз цифрового досвіду спирається на фундаментальні концепції класичної феноменології, зокрема роботи М. Мерло-Понті, але потребує їх суттєвого переосмислення в контексті сучасних технологічних реалій. Базовим теоретичним підґрунтям виступає розуміння досвіду як

безпосереднього переживання реальності, що конститується в актах свідомості. Однак у цифровому середовищі ці акти набувають специфічного характеру, породжуючи нові форми сприйняття та взаємодії зі світом. Феноменологічна традиція, що завжди приділяла особливу увагу структурам безпосереднього досвіду, надає потужний методологічний інструментарій для аналізу цих трансформацій.

Одним із ключових аспектів цифрового досвіду є трансформація тілесності. У віртуальному просторі фізичне тіло отримує нові форми репрезентації та розширення. Феномен "розширеної тілесності" проявляється у здатності людини відчувати та діяти через цифрові інтерфейси, аватари та віртуальні проєкції. При цьому тілесний досвід не просто дублюється у віртуальному просторі, а набуває принципово нових якостей та можливостей. Як зазначав М. Мерло-Понті, тіло є нашим первинним інструментом буття-у-світі, і в контексті цифрового досвіду ця теза набуває нового звучання. Віртуальна тілесність стає не просто додатком до фізичної, а формує новий інтегральний досвід, де межі між "реальним" та "віртуальним" тілом стають все більш розмитими.

Особлива темпоральна структура цифрового досвіду характеризується складним переплетенням різних часових модусів. Традиційне феноменологічне розуміння часової свідомості, розроблене М. Мерло-Понті, доповнюється концепцією "цифрової одночасності", коли різні часові пласти можуть актуалізуватися водночас. Виникає специфічний досвід часу, що не вкладається в класичні схеми лінійної темпоральності. У цифровому просторі минуле, теперішнє і майбутнє можуть співіснувати в єдиному моменті переживання, створюючи складну темпоральну тканину досвіду.

Цифровий простір породжує також принципово нові форми соціальної взаємодії та спільного досвіду. Феноменологія цифрової інтерсуб'єктивності включає аналіз віртуальних спільнот, онлайн-комунікації та цифрових соціальних практик. Особливого значення набуває дослідження того, як формується відчуття присутності іншого в цифровому середовищі та які нові форми емпатії та розуміння при цьому виникають. Життєвий світ сучасної людини невіддільний від цифрового виміру соціальних взаємодій, що створює новий тип інтерсуб'єктивної реальності, яка потребує феноменологічного осмислення.

Цифровий досвід суттєво модифікує структури сприйняття. Виникають нові перцептивні паттерни, пов'язані з взаємодією з цифровими інтерфейсами та віртуальними об'єктами. Змінюється сама природа чуттєвого досвіду, коли фізичні відчуття доповнюються цифровими стимулами та віртуальними сенсорними даними. Особливої уваги заслуговує феномен "цифрової уваги", який характеризується здатністю свідомості одночасно охоплювати множинні

потоки інформації та переключатися між різними модальностями цифрового досвіду.

Феноменологія цифрового простору виявляє принципово нові форми просторового досвіду. Віртуальний простір не просто імітує фізичний, а створює особливу топологію, що характеризується власними законами та можливостями. Формується гібридний просторовий досвід, де фізичне та віртуальне переплітаються, створюючи складну структуру просторових відношень. Це призводить до виникнення нового типу просторової орієнтації та навігації, де традиційні просторові категорії доповнюються цифровими вимірами.

Важливим аспектом цифрового досвіду є також трансформація процесів пам'яті та спогадів. Цифрові технології створюють нові форми збереження та актуалізації особистого досвіду, що впливає на структуру автобіографічної пам'яті та формування особистісної ідентичності. Виникає феномен "цифрової пам'яті", де особисті спогади переплітаються з цифровими артефактами, створюючи складну мережу значень та асоціацій.

Цифровий досвід також суттєво впливає на емоційну сферу людини. Виникають нові форми афективності, пов'язані з віртуальною присутністю та цифровою взаємодією. Емоційні переживання в цифровому просторі можуть набувати особливої інтенсивності та якості, формуючи новий тип емоційного досвіду, що потребує окремого феноменологічного дослідження.

Особливу роль у формуванні цифрового досвіду відіграють процеси віртуальної ідентифікації та самопрезентації. У цифровому просторі людина отримує можливість конструювати множинні ідентичності, експериментувати з різними формами самовираження. Це створює складну діалектику автентичності та перформативності, де межі між "справжнім" та "віртуальним" я стають все більш умовними.

Феноменологічне дослідження цифрового досвіду розкриває фундаментальні зміни в структурах людського сприйняття та переживання реальності. Формується новий тип суб'єктивності, що характеризується гібридною тілесністю, зміненою темпоральністю та новими формами інтерсуб'єктивності. Це вимагає подальшого розвитку феноменологічної методології для адекватного опису та розуміння цифрового модусу людського буття. Перспективи подальших досліджень пов'язані з більш детальним аналізом окремих аспектів цифрового досвіду та розробкою нових концептуальних інструментів для його осмислення.

Список використаних джерел

1. Мерло-Понті М. Феноменологія сприйняття / пер. з фр. О. Йосипенко, С. Йосипенка. Київ: Український Центр духовної культури, 2001. 552 с.

2. Доброносова Ю. Д. Медіадосвід і кіберсоціалізація: реактуалізація зв'язку у феноменологічній перспективі 2020. 4 с.
3. Hansen M. B. N. Bodies in Code: Interfaces with Digital Media. New York: Routledge, 2006. 340 p.

Hozun Y. S.

group 2651,

Educational and Scientific Institute of Automation and Electrical Engineering

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

jenyahosun2358@gmail.com

Patlaichuk O. V.

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor

of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Phenomenology of Digital Experience: New Dimensions of Human Perception

The article explores the phenomenology of digital experience as a new mode of human existence in the modern world. The transformation of perceptual processes under the influence of digital technologies, features of virtual corporeality formation, and changes in the structure of human lifeworld are analyzed. Phenomenological aspects of digital presence and its influence on the construction of subjective experience are considered.

Key words: phenomenology, digital experience, virtual reality, corporeality, lifeworld, perception.

Алексєєва А. Ю.

група 2531,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

Ali.liszenok@gmail.com

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент

кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Концепт «надлюдини» Фрідріха Ніцше у сучасному світі

У статті аналізується актуальність ідеї «надлюдини» в контексті сучасних соціальних і культурних процесів. Розглядаються різні інтерпретації концепції, її вплив на індивідуалізм, самореалізацію та пошук нових сенсів життя

Ключові слова: Фрідріх Ніцше, надлюдина, філософія, роль особистості, сучасне суспільство.

У сучасному контексті, де домінують прагнення до самореалізації, переосмислення традиційних цінностей та інноваційного мислення, концепція "надлюдини" набуває особливої актуальності. Вона резонує з ідеями індивідуалізму, особистісного зростання та пошуку нових сенсів життя. Ідея "надлюдини" спонукає кожного індивіда відкинути залежність від зовнішніх авторитетів і створити власну систему цінностей, що забезпечує унікальність та автентичність. Ця концепція тісно пов'язана з сучасними трендами, такими як трансгуманізм, який передбачає використання технологій для покращення людських можливостей. Ідея "надлюдини" також знаходить відлуння в мистецтві та культурі, де герої, які прагнуть досягти максимального розвитку своїх можливостей і подолати обмеження, стали центральними образами.

Сама Концепція "надлюдини", сформульована Фрідріхом Ніцше у його праці "Так казав Заратустра", залишається значущою у сучасному світі, де людина прагне до перевищенню власних меж, створенням нових життєвих цілей

та подоланням традиційних норм, що стають перешкодою на шляху до автентичного існування. У контексті сучасного суспільства ця концепція набула нових форм і проявів, ставши частиною культурного, філософського та мистецького дискурсу.

Надлюдина — це не просто індивід з видатними характеристиками, а той, хто здатний створювати нові принципи та самостійно формувати своє моральне підґрунтя, виходячи за межі традиційної етики.

У сучасному світі ця концепція часто перегукується з ідеями трансгуманізму, зокрема прагненням покращувати людську природу за допомогою технологій. Проте інші інтерпретації фокусуються на соціальних аспектах. Деякі мислителі розглядають «надлюдину» як символ опору суспільній несправедливості та подолання ізоляції, а також як модель нового гуманізму. У той же час вона асоціюється з ідеалом творчої особистості, здатної власними силами створювати сенс і вибудовувати унікальну реальність.

Актуальність цієї ідеї проявляється насамперед у наголосі на індивідуалізмі та самовдосконаленні. Сучасна культура активно популяризує ідеї особистісного розвитку та розширення можливостей. Література про особистісне зростання та ініціативи, спрямовані на самореалізацію, відображають прагнення до досягнення власного "надлюдського" ідеалу, закладеного у філософії Ніцше. Концепція надлюдини спонукає кожного індивіда відкинути залежність від зовнішніх авторитетів і створити власну систему цінностей, що забезпечує унікальність та автентичність. У контексті сучасного світу, де багато традиційних цінностей втратили актуальність, концепція "надлюдини" слугує основою для пошуку нових сенсів життя. Люди все частіше звертаються до індивідуального переосмислення щастя, етики та соціальних ролей, будуючи нові життєві моделі відповідно до власних ідеалів. Особливу роль тут відіграє критика масової культури, адже надлюдина Ніцше постає як антипод одноманітності та стандартизації, що притаманні сучасному суспільству.

Проте, все ж таки незважаючи на свою привабливість, концепція "надлюдини" не позбавлена критики. Деякі філософи зазначають, що прагнення до перевищення себе може призвести до індивідуалізму, егоїзму і навіть соціальної нерівності. Інші критикують Ніцше за те, що його ідеї були використані для виправдання тоталітарних режимів.

Однак, скільки людей, стільки і думок. Наразі актуальність ідеї "надлюдини" проявляється також у філософії протистояння екзистенційній кризі. У світі, де невизначеність і сумнів стали буденністю, надлюдина Ніцше вчить створювати власний порядок і сенс, перетворюючи хаос сучасності на джерело сили й натхнення. Це вчення допомагає не лише окремим людям, а й суспільствам віднаходити нові орієнтири у складному й швидкоплинному світі.

Не зважаючи на те, що концепція Фрідрха Ніцше була викладена понад сто років тому, її ідеї про самореалізацію, руйнування застарілих норм і створення нових життєвих орієнтирів залишаються надзвичайно актуальними. Основна ідея "надлюдини" вказує на необхідність постійного вдосконалення особистості та пошуку нових цінностей, які відповідатимуть сучасному світу.

"Так казав Заратустра" виступає не лише як філософський твір, а як глибокий заклик до дії. У ньому людина представлена творцем власного світу, що прагне вийти за межі звичних обмежень. Ця ідея вплинула на різні сфери життя, зокрема на психологію, мистецтво, політику, і головне: на культуру в цілому. Сьогодні вона знаходить своє відображення в багатьох творчих пошуках і культурних трендах. Мистецтво й культура наповнені відлунням ніцшеанських поглядів. Вплив його концепції можна побачити в сучасній літературі, кінематографі й музиці, де герої, які прагнуть досягти максимального розвитку своїх можливостей і подолати обмеження, стали центральними образами. У цих історіях часто простежується ідея самостійного створення сенсу життя, яка є однією з основних у філософії Ніцше. Водночас, концепція "надлюдини" часто піддається різним трактуванням. Хтось бачить у ній шлях до нового рівня гуманізму, тоді як інші сприймають її як небезпеку, яка може призвести до соціальної ізоляції чи морального занепаду. Через це необхідно аналізувати цю ідею критично, зважуючи її можливі наслідки для суспільства.

Попри всі суперечки, ніцшеанська "надлюдина" продовжує бути джерелом натхнення. Вона спонукає людей шукати індивідуальні шляхи розвитку, уникати нав'язаних стереотипів і прагнути до справедливішого й гуманнішого світу. Прийняття цієї концепції вимагає обдуманого і зваженого підходу.

Концепція "надлюдини" Фрідріха Ніцше залишається актуальною і сьогодні, оскільки вона торкається фундаментальних питань про сенс життя, індивідуальність і свободу. Вона спонукає нас до постійного самовдосконалення, пошуку нових сенсів життя і подолання обмежень. Однак, важливо пам'ятати, що ця концепція має свої межі і може бути використана як для добра, так і для зла. Тому до неї слід ставитися критично і відповідально.

Список використаних джерел

1. М. В. Сінельнікова Нестерпна «важкість» буття або ідея вічного повернення у філософії Ф. Ніцше Актуальні проблеми філософії та соціології. 2020. №27
2. «Так казав Заратустра. Книжка для всіх і ні для кого», пер. за вид Friedrich Nietzsche. Berlin. 1976 — 120с.
3. Н. Хамітов. Надлюдина // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. — Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. — С. 404. — 742 с.

Aleksyeyeva A. Y.
group 2531,
Educational and Research Institute of Humanities
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
Ali.liszenok@gmail.com

Patlaichuk O. V.
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Friedrich Nietzsche's Concept of «Overman» in the Modern World

The article analyzes the relevance of the idea of “superman” in the context of modern social and cultural processes. Different interpretations of the concept, its influence on individualism, self-realization and the search for new meanings of life are considered.

Keywords: Friedrich Nietzsche, superman, philosophy, role of the individual, modern society.

Сищенко Д. О.

група 2531,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

jorogumo2301@gmail.com

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент

кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Вплив концепції Ніцше про надлюдину на сучасний кінематограф на прикладі фільмів серії Джокер

Стаття аналізує образ Джокера з кінофільму 2019 року крізь призму філософії Фрідріха Ніцше. Автор досліджує, як персонаж Джокера втілює ідею "надлюдини", водночас виявляючи відмінності між ними. Аналіз зосереджений на психологічному портреті Джокера, його соціальному контексті та вплив на сучасну культуру.

Ключові слова: Фрідріх Ніцше, надлюдина, соціальна несправедливість, воля до влади, Джокер, Артур Флек, кіно.

Персонажі із супергеройських фільмів часто асоціюються з ідеалом "надлюдини", що має надзвичайні здібності й бере відповідальність за долю світу. Проте образ Джокера у фільмі року кардинально відрізняється від цього шаблону, однак цей антигерой став своєрідною інтерпретацією концепції "надлюдини" Ніцше, одночасно викликаючи захват і суперечки. Джокер, безумовно, є складним і неоднозначним персонажем. Його психологічний портрет виходить далеко за межі простого злочинця. Він – ізгой, витвір суспільства, яке його відкинуло. Він – людина, що шукає сенсу в абсурдному світі.

Образ Джокера як унікального персонажа, що ілюструє концепцію "надлюдини" Ніцше, проте в доволі суперечливій формі. Основна ідея зводиться до того, що він виступає втіленням бажання порвати з традиційною мораллю і

встановити нові принципи. Проте, його образ демонструє, наскільки це прагнення залишається неповним через особисті слабкості та вплив суспільних умов. Артур Флек, символізує боротьбу із соціальним відчуженням та несправедливістю. Схожість із ніцшеанською концепцією простежується у спробі подолати обмеження та створити нову ідентичність. Але ці зусилля обриваються на шляху до мети. Джокер прагне уваги й домінування, використовуючи хаос як інструмент. Це підкреслює його амбіції, проте позбавляє його здатності стати провідником нових цінностей.

Концепція надлюдини відображається у діях Джокера. Флек відкидає усталені моральні принципи суспільства, стаючи символом хаосу та бунту, створюючи нову ідентичність, що перегукується з ідеєю Ніцше про подолання традиційних цінностей задля створення власних. Персонаж демонструє бажання домінувати через хаос, що є центральним аспектом «волі до влади» Ніцше. Однак його сила базується не на створенні, а на руйнуванні.

У Джокері божевілля стає джерелом креативності та трансформації, що резонує з думкою Ніцше про те, що вихід за межі нормального може бути джерелом геніальності. Джокер стає символом протесту для маргіналізованих груп, що прагнуть змін. Джокер діє імпульсивно і не може створити нові суспільні цінності. Його дії хаотичні і не ведуть до конструктивного результату. Його нездатність подолати власну людську слабкість, хворобливість і ресентимент роблять його радше уламком "надлюдини", ніж її повноцінним втіленням.

У продовженні фільму Джокер демонструє втрату своєї волі до влади через романтичну залежність, що підкреслює його деградацію як персонажа, який колись претендував на роль ідеалу свободи. Цей розвиток відображає його остаточний крах як можливого "надлюдини". Флек є відображенням трагічної спроби людини подолати людські обмеження і створити нові цінності – ця спроба залишається незавершеною. Його образ служить нагадуванням про важливість внутрішньої сили та автономії у досягненні ідеалу Ніцше

Чому ж Джокера можна вважати лише уламком надлюдини? Бо попри окремі риси надлюдини, Джокер залишається фігурою, зламаною обставинами. Його мотивації не переходять у конструктивну стадію, що відповідає "леву" в метафорі Ніцше, й ніколи не сягають "дитини" – творця нових істин. Трагічність Джокера полягає у його нездатності позбутися ресентименту – внутрішнього гніву, що живиться травмами минулого.

У продовженні історії герой зіштовхується з особистим занепадом. Перебування у тюрмі та романтична прив'язаність змушують його відмовитися від хаотичної волі до влади, яка раніше визначала його суть. Джокер, зламаний і виснажений, стає жертвою своїх почуттів і втрачає ту силу, яка колись

приваблювала його послідовників.

Феномен Джокера привертає увагу до суперечностей сучасного суспільства. З одного боку, ми прагнемо харизматичних лідерів, які можуть вести до нового ладу. З іншого бачимо суспільство, яке не готове прийняти таких людей, й воно пригнічує будь-які спроби виходу за межі норм. Джокер стає свідченням нашої амбівалентності: він одночасно лякає і притягує.

Хоча Джокер і не є повноцінною надлюдиною, він уособлює фрагменти цього ідеалу. Його трагедія показує, як суспільство формує і руйнує таких персонажів, залишаючи нас із питанням: чи справді ми готові до нових лідерів, які кинуть виклик традиційним цінностям? Джокер є не лише антигером, а й символом потреби суспільства у змінах – і його страху перед цими змінами.

Фільми, натхненні філософією Ніцше, часто досліджують питання сенсу існування, віри, божественності та сили людської волі. Однією з ключових тем таких історій є конфлікт із суспільством: персонажі, що втілюють ідею "надлюдини", часто вступають у протистояння з масами, обираючи шлях самотійного створення власних цінностей і слідування своїм переконанням, навіть якщо це призводить до ізоляції чи нерозуміння.

Список використаних джерел

1. Гюнтер Абель: «Ніцше. Динаміка волі до влади та вічне повернення». 2-е видання. de Gruyter, Берлін. 1998 — 245 с.
2. Фрідріх Ніцше. «По той бік добра і зла (Прелюдія до філософії майбутнього). Генеалогія моралі». Пер. Анатолій Онишко; Вступ Сільс-Марія; Ред. Петро Таращук.— Львів: Літопис, 2002 — 320 с
3. Едіт Дюсінг: «Спосіб мислення Ніцше. Теологія - дарвінізм - нігілізм». Фінк, Падерборн/Мюнхен 2006 — 439 с.

Syschenko D. O.
group 2531,
Educational and Research Institute of Humanities
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
jorogumo2301@gmail.com

Patlaichuk O. V.
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

The Influence of Nietzsche's Concept of the Superman on the Modern Cinematographic Grotesque on the Example of the Joker Series Films

The article analyzes the image of the Joker from the 2019 movie through the prism of Friedrich Nietzsche's philosophy. The author explores how the Joker character embodies the idea of the “superhuman” while revealing the differences between them. The analysis focuses on the psychological portrait of the Joker, his social context, and his influence on contemporary culture.

Keywords: Friedrich Nietzsche, superman, social injustice, will to power, Joker, Arthur Fleck, cinema.

Зайцев О. В.

група 4147ст,

Кафедра інформаційних управляючих систем та технологій
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
asus15oleg@gmail.com

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Поняття "ікігай" як сенсу життя: порівняння з європейськими пошуками сенсу життя

Анотація: У статті досліджено японську концепцію "ікігай" як філософську модель пошуку сенсу життя. Виконано порівняння з європейськими підходами до самореалізації, включаючи екзистенціалізм, гедонізм, евдемонізм та концепції автентичності. Проаналізовано ключові відмінності в уявленнях про особисте щастя, самореалізацію та суспільну гармонію.

Ключові слова: ікігай, сенс життя, екзистенціалізм, філософія, Японія, Європа, самореалізація, щастя.

Одне з фундаментальних питань філософії стосується сенсу людського життя. Історично, кожна культура виробила власні підходи та відповіді на це питання. У Японії особливого значення набула концепція "ікігай" (生き甲斐), яка поєднує ідеї про те, що приносить людині радість і користь, допомагає відчути свою значущість та гармонію з оточенням.

Філософське поняття сенсу життя давно є однією з центральних тем людської думки. Кожна культура пропонує свої унікальні підходи до цього питання. У японській культурі поширеною є концепція "ікігай" (生き甲斐), що у перекладі означає "причина для життя" або "те, що приносить радість життю".

Європейські пошуки сенсу життя, натомість, значною мірою зосереджуються на індивідуальному виборі, автономії особистості та особистих цінностях, як-то в екзистенціалізмі, гедонізмі та евдемонізмі. У європейській

філософії натомість багато хто шукав сенс у межах особистого вибору, свободи, раціонального мислення або насолоди життям, зокрема в межах таких напрямків, як екзистенціалізм, гедонізм та евідемонізм. Ця стаття досліджує подібності та відмінності між "ікігай" і західними моделями сенсу життя, а також те, як вони формують уявлення про щастя, самореалізацію та цілісність особистості.

Ікігай як гармонійний сенс життя

Слово "ікігай" утворено від "ікір" (жити) і "гай" (цінність або причина). Це поняття відображає причину, яка мотивує людину вставати щоранку, приносить відчуття значущості та задоволення. Ікігай ґрунтується на поєднанні чотирьох елементів:

Що ви любите – це те, що приносить радість, є вашою пристрастю.

Що вам добре вдається – діяльність, у якій ви досягаєте успіху.

За що вам можуть платити – те, що дає можливість заробляти, фінансова стабільність.

Що потрібно світові – діяльність, яка приносить користь іншим, робить світ кращим.

Ця структура дозволяє людині знайти баланс між власними бажаннями та потребами оточення. Така інтеграція індивідуального і колективного відображає японську культурну цінність гармонії (ва). Японське суспільство історично наголошує на колективних інтересах, підкреслюючи значення соціальної єдності та уникнення конфліктів, що значною мірою вплинуло на формування концепції ікігай. Поєднання цих аспектів створює гармонійний баланс, який надає людині сенс та задоволення від життя.

Завдяки цьому ікігай акцентує не лише на індивідуальних бажаннях, але й на суспільній гармонії. У контексті японської культури, яка цінує соціальну злагоду і колективне благо, ікігай набуває особливого значення як шлях до внутрішньої та зовнішньої рівноваги. Тут важливим є не тільки особисте щастя, але й користь, яку особа приносить оточенню, що є цінністю в японській філософії та культурі.

Європейські підходи до сенсу життя: екзистенціалізм і гедонізм

На відміну від ікігай, європейські філософські традиції наголошують на індивідуальній відповідальності та виборі сенсу життя. Європейські філософи по-різному підходили до питання сенсу життя, часто акцентуючи на індивідуальних аспектах і внутрішній автономії особистості.

Екзистенціалізм: Жан-Поль Сартр та Альбер Камю стверджували, що сенс життя – це індивідуальний вибір, який кожна людина робить самотійно. За Сартром, "екзистенція передуює сутності", тобто особа спочатку існує, а вже потім визначає свою суть і призначення через свободу дій та вибір. Це дуже відрізняється від японського уявлення, де сенс більшою мірою визначається

через інтеграцію у суспільство.

Камю, зі свого боку, вважав, що життя є абсурдним, і єдиним сенсом може бути повне прийняття цієї абсурдності. Пошук "ікігай" в такому контексті може здатися суперечливим для екзистенціалізму, оскільки він заперечує наявність об'єктивного сенсу, натомість наголошуючи на постійному виборі і прийнятті безглуздості.

Гедонізм та евдемонізм: Гедоністичний підхід, поширений з античності (Епікур), передбачає, що сенс життя в отриманні задоволення. Однак, класичний гедонізм не є простим прагненням до миттєвої насолоди, а скоріше до стабільного стану душевного спокою та уникнення страждання (атараксії). Ікігай, в цьому контексті, має певну схожість, оскільки обидві концепції включають прагнення до задоволення, але в ікігай воно глибше пов'язане з суспільною користю.

Евдемонізм (Аристотель): За Аристотелем, щастя (евдемонія) досягається через реалізацію свого потенціалу і добродіє життя. В такому підході теж є певна спорідненість з ікігай, оскільки для досягнення свого ікігай особа повинна розвинути свої здібності, знайти справу до душі і зробити внесок у світ. Проте, в японській моделі акцент сильніше зміщується на суспільну гармонію, тоді як в європейській – на розвиток особистих чеснот.

Камю, акцентує на ідеї свободи та вибору, згідно з якою кожна людина повинна створити сенс життя власноруч, не спираючись на зовнішні норми чи стандарти. За Сартром, сенс життя народжується через рішення і дії, які відображають особисті цінності та вибір.

Інший підхід, гедонізм, орієнтується на отримання задоволення і уникнення болю як основи сенсу існування. Епікур, представник класичного гедонізму, вважав, що сенс життя досягається через пошук задоволення, яке приносить довготривалий спокій і відсутність страждання.

Хоча ця філософія має багато відмінностей від ікігай, обидві концепції прагнуть досягти певного рівня щастя чи задоволення.

Порівняння: значення особистої реалізації та соціальної гармонії

Японська культура, в якій існує ікігай, наголошує на важливості колективного благополуччя. Індивід в Японії часто розглядається як частина суспільства, тому пошук сенсу життя через ікігай нерозривно пов'язаний з суспільною користю. Європейська ж культура, особливо з часів Нового часу, акцентує на самовизначенні та індивідуальній самореалізації.

Ікігай є більш соціоцентричним: наприклад, людина може відчувати свій ікігай у виконанні обов'язків на роботі, яка приносить користь іншим, навіть якщо ця робота не є її пристрастю. В екзистенціалізмі, навпаки, це могло б розглядатися як компроміс з "іншими", відхід від істинної природи особистості.

Роль страждання у пошуку сенсу

Важливою відмінністю є ставлення до страждання. У японській культурі страждання і терпіння вважаються складовими частинами особистісного зростання, і прийняття їх часто розглядається як шлях до мудрості та внутрішнього миру. Європейська екзистенціалістська філософія також визнає страждання, але трактує його як щось, що особа має прийняти і подолати через індивідуальний вибір, а не через соціальну адаптацію.

Схожість та відмінності: самореалізація та щастя

Попри різні філософські контексти, ікігай і західні підходи мають деякі спільні риси. Наприклад, обидві системи акцентують на особистій самореалізації як на важливому елементі сенсу життя. Ікігай, однак, інтегрує самореалізацію з громадськими потребами, тоді як західні підходи переважно орієнтовані на автономію та незалежність індивіда. Це призводить до різних моделей самовдосконалення: якщо ікігай закликає до гармонії з оточенням, то європейська філософія частіше спонукає до самовираження і критичного ставлення до традицій.

Іншою значною відмінністю є роль страждання. Екзистенціалісти, зокрема Камю, вбачають у стражданні невід'ємну частину життя, яку треба прийняти, щоб знайти автентичний сенс. Натомість у концепції ікігай акцент робиться на позитивних аспектах буття, таких як задоволення і користь, що мінімізує роль страждання.

Вплив культурних цінностей на поняття сенсу життя

Різні підходи до сенсу життя в Японії та на Заході пояснюються також культурними відмінностями. Японська культура, вкорінена в принципах конфуціанства і буддизму, високо цінує соціальну гармонію і спокій. Ікігай тому є продуктом культури, яка ставить суспільне благо вище індивідуальних бажань. Навпаки, європейська культура з акцентом на індивідуалізм, особливо з часів Просвітництва, підкреслює важливість особистої свободи та незалежності у пошуках сенсу.

Висновок

Отже, ікігай та європейські підходи до сенсу життя мають як подібності, так і кардинальні відмінності. Ікігай представляє гармонійну модель життя, в якій людина прагне бути корисною суспільству, зберігаючи баланс між власними бажаннями та потребами світу навколо. Європейська філософія, з іншого боку, підкреслює свободу і незалежний пошук сенсу, де роль індивідуальної волі та самовираження є центральною. Ці відмінності відображають культурні цінності обох регіонів та показують, як різні традиції можуть по-різному відповідати на питання про сенс життя.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Нікомахова етика / пер. з давньогрец. О. Михальченко. – К.: Основи, 2002. – 304 с.
2. Воропаєв, С. В. Ікігай: японське мистецтво пошуку сенсу життя / С. В. Воропаєв. – Харків: Фоліо, 2019. – 215 с.
3. Камю, А. Міф про Сізіфа / пер. з франц. Л. Шкаровської. – Харків: Ранок, 2007. – 112 с.
4. Сартр, Ж.-П. Буття і ніщо / пер. з франц. С. Нечипоренка. – К.: Основи, 2004. – 435 с.
5. Мацушима, Ю. Концепція «Ікігай» та її значення для сучасної японської культури // Journal of Japanese Philosophy. – 2018. – № 3. – С. 24-39.
6. Nakamura, H. Exploring Ikigai in Japanese Society / H. Nakamura // Japanese Studies Quarterly. – 2017. – Vol. 45, No. 2. – P. 58-75.

Zaytsev O. V.

Group 4147st,

Department of Information Management Systems and Technologies

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

asus15oleg@gmail.com

Patlaichuk O. V.

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor

of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

The Concept of "Ikigai" as the Meaning of Life: A Comparison with European Searches for Meaning of life

Abstract: The article explores the Japanese concept of "ikigai" as a philosophical model for finding life's meaning, comparing it with European approaches to self-realization, such as existentialism, hedonism, and eudaimonism. It analyzes the key differences in views on personal happiness, self-realization, and social harmony.

Keywords: ikigai, meaning of life, existentialism, hedonism, philosophy, self-realization, happiness, harmony.

Форсова Д. А.

група 2531,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

dashaforsova1@gmail.com

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент

кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Як побороти стрес за допомогою давньогрецької філософії

Стаття присвячена дослідженню теми боротьби зі стресом за допомогою давньогрецької філософії. За основу взято одне з учень періоду еллінізму. Розглянуто та згруповано пропозиції течії епікуреїзму, що сприяють запобіганню і зменшенню ризику виникнення стресу.

Ключові слова: стрес, давньогрецька філософія, епікуреїзм, атараксія.

Проблема

Постійний стрес через життєві обставини та надмірні турботи. Сучасний ритм життя часто створює відчуття постійного стресу через роботу, соціальні обов'язки, фінансові питання та невпевненість у майбутньому. Люди намагаються досягти успіху, слави чи багатства, вважаючи, що це приведе до щастя. Однак, чим більше вони намагаються отримати, тим більше зростає рівень тривоги і стресу.

Мета статті

З'ясувати теоретичний зміст і значення вчення Епікура, а також їхній вплив на подолання та зняття тривоги.

Актуальність роботи

Епікур, давньогрецький філософ, пропонував зовсім інший шлях до щастя. Він вважав, що істинне задоволення життя полягає не в гонитві за матеріальними благами чи владою, а в досягненні спокою, свободи від страждань і внутрішньої гармонії. Епікуреїзм може допомогти вирішити проблему стресу завдяки

усвідомленню природи бажань. Епікур поділяв бажання на три категорії, такі як: природні і необхідні (їжа, вода, притулок), природні, але не необхідні (розкішна їжа, відпочинок) та неприродні і непотрібні (слава, багатство, влада). Людина повинна зосереджуватись на першій категорії — основних потребах. Намагаючись задовольнити прості й природні бажання, можна уникнути непотрібного стресу, що виникає через гонитву за тим, що не приносить справжнього щастя.

Також, епікуреїзм навчає, що справжнє задоволення приходить від простих речей — спілкування з близькими, їжа, спокійний відпочинок. Людина, що цінує ці речі, може досягти внутрішнього спокою навіть у складних обставинах. Наприклад, замість того щоб працювати понаднормово заради купівлі дорогих речей, варто зосередитися на тому, що дійсно приносить радість і гармонію.

Ще одним із найважливіших аспектів епікуреїзму — це подолання страхів.

Епікур вважав, що страх перед бідністю, смертю чи богами заважає людині насолоджуватися життям. Він навчав, що смерть — це просто кінець свідомого існування, тому її не варто боятися. Також він стверджував, що боги не втручаються в людські справи, тому релігійний страх є безпідставним. Позбавлення цих страхів звільняє розум від зайвого навантаження і дозволяє людині сконцентруватися на теперішньому моменті та насолоджуватися життям без зайвої тривоги.

Атараксія — стан внутрішнього спокою. Метою епікурейської філософії є досягнення атараксії — стану душевного спокою, вільного від турбот і тривоги. Для цього потрібно навчитися жити в гармонії з собою, задовольняючись основними потребами і цінуючи теперішній момент. Людина, яка прагне атараксії, намагається уникати непотрібних конфліктів, суперечок та не переробляти те, що не піддається її контролю.

Висновки

Застосування принципів епікуреїзму до сучасного життя допомагає зменшити стрес, відмовившись від гонитви за марними цілями та зосередившись на простих, але істинно важливих речах. Переглянувши свої бажання, насолоджуючись дрібницями життя і шукаючи душевного спокою, можна значно покращити своє самопочуття і віднайти внутрішню гармонію.

Список використаних джерел

1. Епікуреїзм // Епікуреїзм // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. — Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. — 742 с. — 1000 екз. — ББК 87я2. — ISBN 966-531-128-X. С.201
2. Філософія /Петінова О.Б: навчальний посібник / О. Б. Петінова. — Одеса,

2019. — 48 с.

3. Філософія Стародавнього світу. Частина II. Антична філософія(Возняк С.М.). — Івано-Франківськ: Плай,2004. — 119 с.

Forsova D. A.

group 2531,

Educational and Research Institute of Humanities

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

dashaforsova1@gmail.com

Patlaichuk O. V.

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor

of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

How to overcome stress with the help of ancient Greek philosophy

The article is devoted to the study of the topic of stress management with the help of ancient Greek philosophy. The basis is one of the doctrines of the Hellenistic period. The proposals of the epicurean movement, which contribute to the prevention and reduction of the risk of stress, are considered and grouped.

Keywords: stress, ancient Greek philosophy, epicureanism, ataraxia.

Куйбар В. В.

група 5141м,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

slava.kuibar2212@gmail.com

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент

кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Вплив штучного інтелекту на сучасну світову культуру

Штучний інтелект суттєво впливає на культуру, спричиняючи позитивну та негативну трансформацію всередині неї.

Ключові слова: штучний інтелект, культура, технології, суспільство, мистецтво.

Стрімкий розвиток штучного інтелекту (ШІ) змінює культуру, способи створення, споживання та інтерпретації культурних об'єктів. ШІ відкриває нові горизонти для людської творчості, автоматизуючи рутинні процеси та полегшуючи доступ до різноманітних культурних продуктів. Водночас його вплив супроводжується численними викликами, як питання автентичності, етики і прав інтелектуальної власності.

Мета статті – дослідити вплив ШІ на сучасну культуру, звертаючи увагу як його переваги, так і на недоліки. Стаття також спрямована на визначення напрямків трансформацій у майбутньому, які сприятимуть подальшому провадженню ШІ у культуру.

ШІ став основним рушієм змін у багатьох сферах, зокрема в культурі. Розуміння цих змін напряму впливає на розвиток сучасного суспільства. Вплив ШІ породжує низку надзвичайно детальних етичних і соціальних питань, які потребують детального аналізу.

ШІ революціонізує підходи до створення мистецтва, даючи можливість автоматизувати їх. Алгоритми, такі як DALL-E чи ChatGPT, здатні створювати

картини, музику та літературні твори, які раніше вважалося можуть створити тільки люди. Ці інструменти не лише пришвидшують процеси, але й роблять творчість доступною для ширшої аудиторії. Але постає також не вирішене питання автентичності і прав інтелектуальної власності, які потребують певного врегулювання.

Технології машинного перекладу, такі як Google Translate або DeepL, дозволяють людям з різних куточків світу долати мовні бар'єри, сприяючи культурному обміну. Завдяки платформам, які використовують ШІ, наприклад Spotify чи Netflix, користувачі отримують персоналізовані рекомендації, що полегшує пошук і доступ до нового контенту. Однак, така персоналізація може створювати певні інформаційні бульбашки, через які користувачі сервісів переглядають лише ті матеріали, які в рамках їх інтересів, обмежуючи світогляд та різноманітність.

Поряд із численними перевагами, застосування штучного інтелекту в культурних процесах, на перший план також виходять значні недоліки, які ні в якому разі не слід ігнорувати. Надмірна автоматизація призводить до втрати унікальності та наповненості художніх творів, адже ШІ не може передавати емоційний досвід, індивідуальність та інші характеристики пов'язані з автором. В результаті чого, мистецтво може втратити свій глибокий зміст, перетворившись на масовий продукт, позбавлений оригінальності.

Також зростає ймовірність витіснення людської творчості на світовому ринку, оскільки ШІ здатний створювати роботи швидко та дешево. Це може призвести до того, що художники, письменники та музиканти зіткнуться з проблемами пошуку свого місця в культурному просторі.

Суспільство має бути готовим до цих викликів, впроваджуючи заходи, які підтримують творчість, яка створена людиною. Це полягає у розробці політики, яка б регулювала використання ШІ у мистецтві і культурі, прозорість у використанні ШІ, маркуючи твори створені алгоритмом, інструменти для виявлення ШІ, створення освітніх програм про правила використання ШІ тощо. Таким чином, встановлення правил для співпраці людини та ШІ допоможе досягти балансу між інноваціями та традиціями.

Штучний інтелект це дуже потужний інструмент, який значною мірою впливає на культуру, змінюючи способи створення, споживання та поширення культурних продуктів. Водночас, його впровадження супроводжується значними етичними і соціальними викликами, які потребують аналізу та вирішення. Інтеграція ШІ у культурні процеси можлива лише за умови, що технологічні досягнення будуть доповнювати творчість створену людьми, а не змінювати її. Це дозволить зберегти баланс між інноваціями та культурними традиціями, сприяючи подальшому розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. O’Gieblyn, M. Are humans the only ones that can be creative? // Vox. – 2023. – Доступно за посиланням: <https://www.vox.com/the-gray-area/376192/tga-meghan-ogieblyn-creativity-art-ai>.
2. The Global Impact of AI-Artificial Intelligence: Recent Advances and Future Directions, A Review // arXiv. – 2023. – Доступно за посиланням: <https://arxiv.org/abs/2401.12223>.
3. Perceptions of the Fourth Industrial Revolution and Artificial Intelligence Impact on Society // arXiv. – 2023. – Доступно за посиланням: <https://arxiv.org/abs/2308.02030>.
4. AI in society and culture: decision making and values // arXiv. – 2023. – Доступно за посиланням: <https://arxiv.org/abs/2005.02777>.
5. Russell, S., Norvig, P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. – Pearson, 2020.
6. How Spotify Uses AI (and What You Can Learn From It) // GeeksforGeeks. – 2023. – Доступно за посиланням: <https://www.geeksforgeeks.org/how-spotify-uses-ai-and-what-you-can-learn-from-it/>.
7. Case Study: How Netflix Is Leveraging AI to Transform Streaming // AI Expert Network. – 2023. – Доступно за посиланням: <https://aiexpert.network/case-study-how-netflix-is-leveraging-ai-to-transform-streaming/>.
8. DeepL vs Google Translate: Which AI Tool Offers More Accurate Translations? // GeeksforGeeks. – 2023. – Доступно за посиланням: <https://www.geeksforgeeks.org/deepl-vs-google/>.
9. How We Generated Millions of Content Annotations // Spotify Engineering. – 2024. – Доступно за посиланням: <https://engineering.atspotify.com/2024/10/how-we-generated-millions-of-content-annotations/>.

Kuibar V. V.
group 5141m,
Educational scientific humanitarian institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
slava.kuibar2212@gmail.com

Patlaichuk O. V.
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

The impact of artificial intelligence on modern world culture

Artificial intelligence significantly affects cultural processes, causing their positive and negative transformation.

Keywords: artificial intelligence, culture, technology, society, art.

УДК 1:122/129+32(091)

Біда В. М.
група 3391,
Навчально-науковий інститут автоматики і електротехніки
Національний університет кораблебудування імені Адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
vova2004.bida@gmail.com

Куриленко Т. В.
викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

Свобода як цінність

У роботі розглянуто основні положення стосовно значимості поняття

«свобода» відносно сучасності. Досліджено питання свободи у правовому та історичному контекстах. Проаналізовано сучасні виклики для свободи. Запропоновано авторський погляд на свободу, яка є не тільки ідеалом, а й життєво необхідним ресурсом.

Ключові слова: свобода, особистість, право, історія, моральність, духовність.

Сьогодні, коли світ стоїть перед новими глобальними викликами, питання свободи набуває особливої актуальності. Сучасність принесла нові виклики, пов'язані з глобалізацією, технологічним розвитком та цифровою революцією. Свобода – це поняття, яке відображає прагнення людини до самостійності, автономії та можливості розвиватися без зовнішніх обмежень. Протягом тисячоліть ця ідея еволюціонувала, набуваючи різних форм та сенсів, які тісно переплітаються з історичними подіями, філософськими концепціями та соціальними трансформаціями.

У своїй зародковій формі ідея свободи виникла ще в античній Греції. Досвід афінської демократії заклав основи для подальших роздумів про права людини та колективну відповідальність за долю держави. У той же час філософи, такі як Платон і Арістотель, розглядали свободу не лише як політичне право, але й як етичну категорію, де свобода особистості тісно пов'язана з її можливістю розвивати свої моральні чесноти.

З середньовіччям поняття свободи отримало новий вимір через вплив релігійних доктрин та встановлення феодальних відносин. Вже у 13 столітті, коли було підписано Велику Хартію вільностей (Magna Carta) в Англії, з'явилися перші спроби закріпити певні права та свободи, які повинні були обмежувати владу монарха, що в подальшому вплинуло на формування сучасних демократичних інститутів.

Епоха Просвітництва принесла ідеї про природні права людини. Локк вважав, що кожна людина має право на життя, свободу і власність, а держава повинна їх захищати. Руссо розвинув ідею соціального договору, де громадяни обмінюють частину волі заради спільного блага, зберігаючи право вибору. Ці ідеї вплинули на Американську та Французьку революції, що стали важливими кроками до сучасної демократії.

У XX столітті свобода отримала ще більш комплексне осмислення. Після жахів світових воєн, численних геноцидів і тоталітарних режимів, важливість захисту прав людини стала беззаперечною. У цей період створювалися міжнародні документи, такі як Загальна декларація прав людини ООН (1948 рік), які формально закріплювали принципи свободи, рівності та гідності кожної людини. Водночас холодна війна стала символом протистояння між різними

системами, де свобода іноді трактувалася як ідеологічне поняття в інформаційній війні та пропаганді.

Сучасність принесла нові виклики, пов'язані із глобалізацією, технологічним розвитком та цифровою революцією. Сьогодні свобода часто тісно переплітається з питаннями приватності, інформаційної безпеки та контролю над даними. Розповсюдження соціальних мереж і можливість миттєвої комунікації відкривають нові горизонти для самовираження, але водночас ставлять під загрозу традиційні механізми захисту особистих прав.

Особливо гостро питання свободи набуло сенсу в контексті сучасних військових конфліктів. Сучасна війна в Україні є яскравим прикладом того, як свобода стає не лише політичним, а й національним пріоритетом. Російська агресія, яка розпочалася ще у 2014 році й переросла у повномасштабне вторгнення у 2022 році, була спрямована не тільки на заволодіння територіями, а й на спробу знищити українську ідентичність, культуру та право на самовизначення. Проте український народ, зберігаючи свою національну гідність і традиції, показав світу, що свобода – це не просто абстрактне поняття, а реальна цінність, за яку потрібно боротися, навіть коли ціна є надзвичайно високою. Війна стала випробуванням для всіх аспектів свободи: політичної, культурної, економічної та особистісної, і демонструє, як важливо зберігати цю цінність в умовах надзвичайних викликів.

Історія свідчить, що свобода завжди мала свою ціну. Кожен етап людської цивілізації супроводжувався боротьбою за встановлення та збереження цієї цінності. Від античних демократій, через боротьбу проти феодалізму і авторитаризму, до сучасних рухів за права людини – усі вони наголошують на тому, що свобода не може бути взята як даність, вона потребує постійного захисту.

Технологічний прогрес створює нові можливості для розвитку, але й піднімає питання етичних меж, зокрема у сфері штучного інтелекту, масового спостереження та контролю над інформацією. У таких умовах роль освіти, критичного мислення та активної громадянської позиції стає надзвичайно важливою. Захист свободи сьогодні – це не лише політична боротьба, а й культурний та моральний виклик, що вимагає об'єднання зусиль усіх верств суспільства.

Отже, свобода залишається одним із найважливіших чинників, що визначають розвиток особистості та суспільства в цілому. Вона є невід'ємним правом кожної людини і основою для досягнення високого рівня цивілізації. Історія показує, що свобода потребує постійного захисту та підтримки і саме від нашої свідомості, рішучості та спільної дії залежить, чи збережеться ця цінність для майбутніх поколінь. Події останніх десятиліть, зокрема військові конфлікти

та інформаційні війни, нагадують нам, що свобода – це не лише ідеал, а й життєво необхідний ресурс, без якого неможливо будувати справедливе та прогресивне суспільство.

Список використаних джерел

1. Платон. Держава. Project Gutenberg. URL: <https://www.gutenberg.org/ebooks/1497> (дата звернення: 10.03.2025)
2. Арістотель. Політика. Project Gutenberg. URL: <https://www.gutenberg.org/ebooks/author/48?query> (дата звернення: 10.03.2025)
3. Джон Локк. Два трактати про уряд. Project Gutenberg. URL: <https://www.gutenberg.org/ebooks/7370> (дата звернення: 10.03.2025)
4. Жан-Жак Руссо. Соціальний договір. Project Gutenberg. URL: <https://www.gutenberg.org/ebooks/46333> (дата звернення: 10.03.2025).

Bida V. M.
group 3391,

Educational Scientific Institute of Automation and Electrical Engineering
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Nikolaev, Ukraine
vova2004.bida@gmail.com

Kurylenko T. V.

Lecturer at the Department of Social and Humanities and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

Freedom as a value

The paper examines the main provisions regarding the significance of the concept of “freedom” in relation to modernity. The issue of freedom is investigated in legal and historical contexts. Modern challenges to freedom are analyzed. The author's view on freedom, which is not only an ideal, but also a vital resource, is proposed.

Keywords: freedom, personality, law, history, morality, spirituality.

Чернега О. Д.

група 4531,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

alekseylavroff@gmail.com

Куриленко Т. В.

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

Природа свідомості: дихотомія розуму та тіла

Проблема свідомості є багатовимірною, комплексною, такою, що має міждисциплінарний характер. У роботі розглянуто основні філософські підходи до проблеми дихотомії розуму та тіла. Зазначено складність проблеми свідомості та необхідність її подальших наукових досліджень та філософської рефлексії.

Ключова слова: свідомість, мозок, думка, філософія свідомості, нейронаука.

Проблема свідомості є однією з найбільш складних і таємничих у філософії та науці. Питання про те, як фізичний мозок здатний породжувати нематеріальні думки, почуття та свідомі переживання, залишається предметом жвавих дискусій. Як зазначав Девід Чалмерс «пояснити свідомість – це знайти місце для свідомого досвіду в науковій картині світу» [2]. У цій роботі ми розглянемо основні підходи до розуміння природи свідомості, зокрема матеріалізм, панпсихізм, дуалізм та інші теорії.

З погляду матеріалістичного світогляду свідомість є результатом фізичних процесів у мозку. Згідно з цією точкою зору, нейрони та їх взаємодія повністю визначають наші думки і відчуття. Джон Серль підкреслював: «Свідомість є біологічною властивістю мозку так само, як травлення є властивістю шлунка» [3]. Підхід функціоналізму вбачає свідомість у виконанні певних функцій незалежно від їхньої фізичної природи.

Інший підхід – панпсихізм – припускає, що свідомість є фундаментальною

властивістю матерії, подібно до маси чи електричного заряду. Однією з ключових ідей панпсихізму є ідея про те, що свідомість не є просто побічним продуктом діяльності мозку, вона розглядається як фундаментальний аспект реальності в сенсі її всеприсутності у Всесвіті. Ця точка зору є протилежністю традиційній матеріалістичній точці зору, згідно з якою свідомість виникає зі складних нервових процесів у мозку.

Спроба поєднання двох начал (матеріально-фізичного та нематеріального) у поясненні природи свідомості характеризує дуалістичний підхід. Дуалізм припускає існування двох різних субстанцій – матеріального тіла і нематеріальної свідомості. Проблема психофізичної взаємодії була актуалізована французьким філософом Рене Декартом у XVII столітті. Однак дуалістична теорія стикається з проблемою пояснення того, як саме відбувається взаємодія між матеріальним і нематеріальним.

Сучасні підходи до проблеми свідомості формуються під впливом наукової методології, зокрема, системного, системно-структурного та системно-функціонального методів дослідження тих чи інших об'єктів. Так, теорія емерджентності припускає, що свідомість виникає як нова властивість, коли система досягає певного рівня складності. Тобто, свідомість не зводиться до окремих компонентів мозку, але є наслідком їхньої складної взаємодії. Теорія інтегрованої інформації, розроблена італійським дослідником Джуліо Тононі, пропонує погляд на свідомість як міри здатності системи інтегрувати інформацію. За цією теорією, чим більше інформації може інтегрувати система, тим більш свідомою вона є.

Отже, проблема свідомості залишається відкритою та складною. Жоден із підходів поки не зміг остаточно пояснити, як фізичний мозок породжує думки. Продовження наукових досліджень, зокрема, у галузі нейронаук та філософії свідомості може дати нові відповіді на це фундаментальне питання. Важливим напрямком подальших досліджень є моделювання свідомості у штучних системах.

Список використаних джерел

1. Декарт Рене. Роздуми про першу філософію. Рене Декарт. Метафізичні роздуми. / пер. з франц. Зої Борисюк. Київ: Юніверс, 2000.
2. Чалмерс Девід. Свідомий розум: у пошуках фундаментальної теорії. Вип. Актуальні проблеми духовності. 15. С. 216–237.
3. Серль Джон. Перегляд свідомості: новий погляд на стару проблему. Мультиверсум. Філософський альманах. Випуск 5–6. С. 153–154.
4. Тононі Джуліо. Інтегрована інформаційна теорія свідомості. URL: <https://patrioty.org.ua/society/chy-mozhe-vsesvit-maty-svidomist-vcheni->

vidpovily-na-tse-zapytannia-333929.html (дата звернення: 06.03.2025).

5. Баумейстер Андрій. Філософія свідомості. Лекція 2. Природа ментальних станів. Мислення і свідомість. URL:<https://www.youtube.com/watch?v=E3Bsv-rbGJo&list=PLJbh5cZjMwX5A0o9ZZaS6EIjPTpp7flnD&index=2> (дата звернення: 07.03.2025).

Chernega O. D.

group 4531,

Educational scientific humanitarian institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

alekseylavroff@gmail.com

Kurylenko T. V.

Lecturer at the Department of Social and Humanities and Philosophy

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

The nature of consciousness: the mind-body dichotomy

The problem of consciousness is multidimensional, complex, and interdisciplinary. This paper examines the main philosophical approaches to the mind-body dichotomy. The complexity of the problem of consciousness and the necessity of further scientific research and philosophical reflection are highlighted.

Keywords: consciousness, brain, thought, philosophy of consciousness, neuroscience.

Ряжських О. В.

група 1901,

Факультет економіки та екології моря

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

oleh.riazhskykh@nuos.edu.ua

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент

кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Віртуальна реальність: перспективи та небезпеки

У статті досліджуються аспекти віртуальної реальності (VR) як соціотехнічного явища. Увага приділена перспективам та ризикам пов'язаним із впровадженням VR. Аналізуються різні сфери використання VR, потенційні загрози та шляхи їх мінімізації. Визначено рекомендації щодо забезпечення безпечного впровадження VR у повсякденне життя.

Ключові слова: віртуальна реальність, технології, ризики, соціальні аспекти, освіта, медицина, маркетинг, безпека, впровадження.

Постановка проблеми

Віртуальна реальність (VR) набуває широкого визнання в сучасному світі, пропонуючи нові можливості в різних сферах, таких як освіта, медицина, промисловість та розваги. Однак стрімкий прогрес у цій технології також породжує численні виклики і ризики, пов'язані з психічним і фізичним здоров'ям, етикою та соціальною нерівністю.

Мета статті

Метою статті є комплексне дослідження впливу віртуальної реальності на суспільство, а також формування рекомендацій щодо безпечного та ефективного використання VR в різних сферах.

Актуальність роботи

Події XXI століття, такі, як пандемія і воєнні дії підвищили значення віддалених технологій, таких як VR, ще більше, демонструючи їхні переваги й

ризика

Результати дослідження

У статті систематизовано основні сфери застосування VR, зокрема:

Освіта та професійна підготовка: VR відкриває нові можливості для інтерактивного навчання, створюючи безпечне середовище для відпрацювання навичок.

Медицина та реабілітація: VR використовують для симуляцій медичних процедур, що дозволяє лікарям практикувати в безпечному просторі.

Маркетинг та реклама: Запровадження VR у ці сфери відкриває нові горизонти для взаємодії зі споживачами через емоційний сторителлінг та імерсивні досвіди.

Соціальні взаємодії: Платформи VR спрощують спілкування і збереження соціальних зв'язків у віддаленому форматі.

Промисловий дизайн та архітектура: VR надає можливість створення точних 3D моделей, прискорюючи процеси проектування.

Проте, у статті також детально розглянуто ризики, зокрема:

Технічні ризики: загрози безпеки даних, втрати приватності, кібератаки.

Медичні аспекти: негативний вплив на психічне та фізичне здоров'я, включаючи кіберхворобу та залежність.

Соціально-етичні питання: цифрова нерівність, маніпуляції свідомістю і проблеми правової регуляції.

Висновки

Розвиток VR вимагає створення відповідних нормативно-правових актів та етичних стандартів, які забезпечать безпечне використання технології. Необхідна просвітницька діяльність для користувачів і розробників, щоб формувати здорове віртуальне середовище. За умови збалансованого підходу, VR може стати важливим інструментом у суспільстві, відкриваючи нові горизонти та покращуючи якість життя, не втрачаючи при цьому людяності.

Список використаних джерел

1. Белік, А. В. Технології віртуальної реальності та їх вплив на психіку людини. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2021.
2. Савчук І. О. AR/VR у промисловості: кейси України. Харків: Фоліо, 2022.
3. Скрипник, О. В. Віртуальна реальність: від технологій до соціальних наслідків. Київ: Освіта України, 2022.
4. Цифрова етика: VR та штучний інтелект / Авторський колектив під ред. І. Мельника. Київ: Центр учбової літератури, 2021.
5. Шевченко В., Ковальов Ю. Віртуальна реальність: технології, застосування, етика. Київ: Наукова думка, 2021.

Riazhskykh O. V.
group 1901,
Faculty of Economics and Marine Ecology
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
oleh.riazhskykh@nuos.edu.ua

Patlaichuk O. V.
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Virtual reality: prospects and risks

This article explores aspects of virtual reality (VR) as a sociotechnical phenomenon. An attention is focused on the prospects and risks associated with the implementation of VR. Various areas of VR application are analyzed, alongside potential threats and ways to minimize them. The investigation also identifies recommendations for ensuring the safe implementation of VR in everyday life.

Keywords: virtual reality, technologies, risks, social aspects, education, medicine, marketing, safety, implementation.

Говера Л. М.

група Б-23-1,

Інститут архітектури, будівництва та енергетики

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Івано-Франківськ, Україна

liubomyr.hovera-b231@nung.edu.ua

Скальська Д. М.

доктор філософських наук, професор, професор кафедри суспільних наук

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Івано-Франківськ, Україна

skalskad132@gmail.com

Філософсько-естетичні засади арт-практики

Анотація: Проведено дослідження філософської аксіології як арт-практики через ціннісний вимір естетичного переживання.

Ключові слова: філософська аксіологія, естетичне переживання, арт-терапія, арт-практика.

Постановка проблеми полягає у важливій та актуальній філософській інтенції, що пов'язана з необхідністю осмислення естетичної аксіології як ціннісного виміру естетичного переживання на теренах арт-практики. В своєму естетичному досвіді людська родова сутність завжди прагнула до пережиття естетичної насолоди неначе ліків для оздоровлення душі, тобто, арт-терапії. Тому осмислення внеску представників філософської аксіології як арт-терапії у розробку проблематики естетичного переживання є необхідним і перспективним для застосування їх в арт-практиці.

Мета роботи: з'ясувати цінність естетичного переживання як своєрідної арт-терапії, окреслити аксіологічний горизонт естетичного переживання реципієнтом творів мистецтва з погляду феноменології та її проявів методами універсалізму та плюралізму, а основне – залучити дане дослідження до практичного застосування.

Актуальність дослідження. У західноєвропейській філософії ХХ століття прослідковується певна еволюція самого поля естетичних теорій: від «філософської антропології» – до «філософії культури». Власне царина мистецтва та «естетичного» виступає головним компонентом нової гносеології,

де змінюється саме розуміння людини в тому її статусі, який принципово відмінний від попереднього, класичного «суб'єктно-об'єктного» відношення до дійсності. Слід його наблизити до розгляду феномену естетичного переживання як гештальту для арт-практики.

Виклад результатів дослідження. Найбільш розвинуті концепції естетичного переживання в європейській естетиці першої половини ХХ ст. запропонували послідовники естетичного універсалізму Р.Інгарден, Л.Блауштайн і Г.Ельзенберг, а також представники естетичного плюралізму В.Татаркевич, С.Оссовський і М.Валліс. Привертає увагу специфіка їхнього розуміння сутності естетичного переживання, особливості підходів в осмисленні природи й ключових елементів естетичного переживання. У запропонованих представниками універсалізму та плюралізму концепціях відкривається нове трактування ними онтологічних й екзистенційних передумов естетичного почуття, емоцій, визначення їх ролі в естетичному досвіді як такому, а також у осмисленні їх загально-естетичного значення [1]. Цілком слушно можна пов'язати синкретичну особливість у сприйнятті сутності естетичного переживання з теоретико-методологічними настановами тих напрямків і течій, які репрезентують ці естетики.

Дійсно, аналіз ціннісного виміру естетичного переживання в естетиці першої половини ХХ століття демонструє зв'язок естетичного переживання і естетичної цінності. При цьому існує відмінність у трактуванні цього зв'язку у дослідженнях представників універсалізму й плюралізму. Водночас, виявлення особливостей співвідношення та взаємозв'язку естетичного переживання і естетичної цінності у їхніх вченнях є важливою складовою у поясненні арт-критики, арт-практики, арт-терапії.

Мистецтвознавчий, антропологічний та історико-філософський підходи до виникнення процесів трансформації класичної естетичної парадигми привели до переосмислення основних естетичних феноменів в цілому, естетичного переживання зокрема [2].

Осмислення онтологічних та екзистенційних характеристик естетичної цінності в концепціях європейських естетиків дозволяє визначити їхні позиції у сфері естетичної аксіології. Аналітика естетико-методологічних поглядів представників естетики першої половини ХХ ст. з урахуванням бачення естетиками тих викликів, які постали у тогочасній естетиці надає можливість окреслити ціннісний вимір естетичного переживання творів мистецтва першої половини ХХ ст. в контексті досліджень представників позицій універсалізму та плюралізму. Визначення аксіологічного виміру естетичного переживання в концепціях представників естетики першої половини ХХ століття сприяє осмисленню ключових засад процесу естетичного сприйняття і оцінювання

твору мистецтва (естетичного предмету), що започатковує нові принципи аналізу основних аспектів естетичного досвіду.

Висновки. Здійснений аналіз контексту естетичного переживання у працях європейських естетиків першої половини ХХ ст. сприяє кращому розумінню естетичних стратегій в сучасному суспільстві, пов'язаних з одного боку, з явищем всебічної естетизації всіх сфер культури і щоденного життя, а, з іншого, – виходу мистецької практики за межі, регламентовані класичною естетичною теорією.

Евристичний потенціал філософської аксіології як арт-терапії – це також розгляд напрацювань європейської естетики першої половини ХХ ст. у сфері естетичної теорії та її здобутки в осмисленні тогочасної художньої творчості в якості фундаменту для розуміння сучасної мистецької практики як арт-терапії.

Список використаних джерел

1. Шевчук К.С. Естетичне переживання та його цінність в польській естетиці першої половини ХХ ст.: монографія / К.С. Шевчук. – Рівне: РДКУ, 2016. – 356 с.
2. Скальська Д.М. Естетичні виміри філософсько-антропологічних вчень ХХ століття / Д.М. Скальська. – Івано-Франківськ: видавництво Факел, 2003. – 231 с.

Hovera L. M.

Group B-23-1,

Institute of Architecture, Constructions and Energy

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

Ivano-Frankivsk, Ukraine

liubomyr.hovera-b231@nung.edu.ua

Skalska D. M.

Doctor of Philosophy, Professor, Professor of the Department of Social Sciences

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

Ivano-Frankivsk, Ukraine

skalska132@gmail.com

Philosophical and aesthetic principles of art practice

Abstract: A study of philosophical axiology as an art practice through the value dimension of aesthetic experience has been conducted.

Keywords: philosophical axiology, aesthetic experience, art therapy, art practice.

Федорчук О. О.

магістрантка програми

«Теоретична та практична філософія»

Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Київ, Україна

24nnifop.o.o.fedorchuk@std.udu.tdu.ua

Глушко Т. П.

доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Київ, Україна

t.p.hlushko@udu.edu.ua

Мнемонічні практики в період Середніх віків (крізь призму спадщини А. Блаженного та Ф. Аквінського)

У тезах розкриті погляди Августина Блаженного та Фоми Аквінського щодо розуміння феномену «пам'яті» та систематизації мнемонічних практик, характерних для періоду Середньовіччя.

Ключові слова: Середні віки, пам'ять, історична пам'ять, мнемоніка.

Постановка проблеми. Феномен історичної пам'яті привертає увагу сучасних дослідників як у зарубіжній, так й в українській наукових традиціях. До його вивчення зверталися, зокрема, такі зарубіжні науковці як: Ж. Ле Гофф, Ф.Єйтс, П. Нора, П. Рікер, М. Хальбвакс, а також українські дослідники О.Гриценко, В. Жадько, Л. Зашкільняк, А.Киридон, Ю. Шаповал та ін. До кінця ХХ ст. ця проблематика стала однією з найбільш актуальних також й у сфері філософських досліджень.

Мета тез – окреслити погляди Августина Блаженного та Фоми Аквінського на феномен «пам'яті», особливо на процес формування історичної пам'яті, схарактеризувавши мнемонічні практики в період Середніх віків.

Основні результати дослідження. Августин Блаженний звертається до теми пам'яті у «Сповіді», де він занурюється у «прірву» пам'яті, щоб знайти там втрачене минуле. Ці зусилля, які він докладає в процесі самопізнання, є частиною його подорожі до себе і до Бога.

За Августином, в пам'яті зберігається не точний відбиток зовнішніх впливів,

а певним чином упорядковане уявлення про ці впливи. Якщо простежити за думкою Августина, то можна знайти певне переплетення з Платоном, адже богослов вказує на те, що у пам'яті зберігаються, не самі предмети, а їхні образи-копії [1, с.179]. І саме за допомогою пам'яті відбувається обдумування інформації, яка надходить. За Августином, пам'ять є силою розуму, тобто пізнавальні здібності людини залежать від роботи пам'яті. Він зазначає, що в пам'яті зберігаються всі знання, отримані людиною, вказуючи на домінуючу роль пам'яті в контексті розумового потенціалу людини. Відбувається те, що Августин називає обмірковуванням. Отже, мислитель пов'язує пам'ять з пізнавальною діяльністю.

Починаючи з XI ст. потреби релігійних проповідників сприяли новому інтересу як до класичної мнемоніки (з грец. мистецтво запам'ятовування; мнемотехніка – сукупність спеціальних методів і способів, які полегшують запам'ятовування), так і до питання історичної пам'яті. Знання про мнемоніку походить, головним чином, з трактатів: «Про оратора» Цицерона, «Повчання оратору» Квінтіліана та анонімної «Риторики для Геренія», яка залишалася маловідомою в період раннього середньовіччя. Тільки у кінці X ст. з'являються ознаки помітного інтересу до цього твору й перші його повні списки. В середині XI ст. Ансельм із Безати використовував повний текст пам'ятки при написанні своєї «Риторикахії». Хоча особливі техніки для тренування історичної пам'яті застосовувались у всіх риторів, для дослівного відтворення текстів.

У межах цієї техніки простір історичної пам'яті уявляли собі книжковою сторінкою – можливо, тому, що основний предмет середньовічної мнемонічної практики – не промови на форумі, як в античні часи, а книжне знання Святого Письма. Одиниці тексту позначали літерами, цифрами чи умовними знаками, включаючи зодіакальні символи. Вони використовувались на полях рукописів або в графічних структурах, що передували чи завершували текст. У XII ст. такі техніки, спрощували не стільки читання, скільки запам'ятовування. Мнемонічну роль могли виконувати й малюнки на полях рукописів, часто не пов'язані зі змістом книги. Пам'ять ставала важливою не для переконання аудиторії в своїй правоті, а для глибокого переживання божественного у своїй душі.

Таким чином, майстерна пам'ять стає однією з найважливіших християнських чеснот, що відповідало поглядам теолога, філософа-схоласта, монаха-домініканця Фоми Аквінського. Згідно його вчення, розсудливість включає пам'ять про минуле, розуміння сьогодення і вміння брати до уваги можливі події майбутнього. Виходячи з класичного вчення про місця та образи, він сформулював чотири мнемонічні правила, які описав в «Сумі теології», а саме в 49-му питанні: «Про кожен з невід'ємних частин розсудливості» першої частини «Чи є пам'ять частиною розсудливості?». На його думку існує всього

чотири речі, спираючись на які людина вдосконалює свою пам'ять.

По-перше, коли людина бажає щось запам'ятати, вона має підібрати деяку доречну, але в той же час дещо незвичну асоціацію, оскільки незвичне нас вражає сильніше, й тому справляє більше враження на розум; це пояснює, чому ми краще пам'ятаємо те, що бачили в дитинстві. При цьому, коли розум вишукує ці асоціації або образи, необхідно мати на увазі, що прості та духовні враження легко забуваються, якщо вони не асоціюються з якимось тілесним образом, оскільки людське знання найтісніше пов'язане з чуттєвими об'єктами. Тому пам'ять засвоюється чуттєвою частиною душі.

По-друге, коли людина бажає щось запам'ятати, їй потрібно ретельно розглянути це й впорядкувати, і тоді вона зможе легко переходити від одного спогаду до іншого. Тому філософ констатує, що іноді [саме] місце пробуджує наші спогади, оскільки від нього ми швидко переходимо до спогадів про те, що з ним пов'язане.

По-третє, ми повинні виявляти стурбованість і з усією серйозністю ставитись до того, що ми хочемо запам'ятати, оскільки чим сильніше щось закарбовано в розумі, тим важче його забути. Тому Туллій [Цицерон] у своїй «Риториці» наголошував, що про те, що «заклопотаність зберігає цілісні фігури образів».

По-четверте, ми повинні часто думати про те, що ми хочемо зберегти в пам'яті. Тому Фома Аквінський веде мову про те, що «роздум зберігає спогади», оскільки, за його словами, звичай є другим єством: тому, коли ми часто замислюємося про щось, то привчаємось швидко його пригадувати, подумки переходячи від однієї речі до іншої певним природним порядком [2].

Висновки. Отже, видатні філософи середньовіччя Августин Блаженний та Фома Аквінський здійснили значний внесок у формування розуміння феномену пам'яті як інструмента для розвитку мислення. У Середньовіччі мнемонічні практики були спрямовані на створення технік запам'ятовування, які базувалися на читанні, бо саме книга стала основною метафорою й моделлю розуміння процесу історичної пам'яті. Таким чином, Середньовіччя стало важливим етапом розвитку феномену пам'яті в цілому та історичної пам'яті зокрема.

Список використаних джерел

1. Святий Августин. Сповідь / [пер. з лат. Ю. Мушака; післям. С. Здіорука]. Київ: Основи, 1999. 319 с.
2. St. Thomas Aquinas. Treatise on habits (Questions [49]- 54) // The Summa Theologica / translated by Fathers of the English Dominican Province. Benziger Bros. ed., 1947. URL: <https://isidore.co/aquinas/summa/SS/SS049.html#SSQ49OUTP1> (date of

application: 21.03.2025).

Fedorchuk O. O.

Master degree student

«Theoretical and Practical Philosophy» Program

Educational and Scientific Institute of Philosophy and Educational Policy

Dragomanov Ukrainian State University

Kyiv, Ukraine

24nnifop.o.o.fedorchuk@std.udu.tdu.ua

Hlushko T. P.

Doctor of Sciences in Philosophy, Professor

Dragomanov Ukrainian State University

Kyiv, Ukraine

t.p.hlushko@udu.edu.ua

**Mnemonic practices during the Middle Ages (through the prism of the legacy of
A. Blazhenny and F. Aquinas)**

The theses reveal the views of Augustine the Blessed and Thomas Aquinas on understanding the phenomenon of "memory" and systematizing mnemonic practices characteristic of the Middle Ages.

Keywords: Middle Ages, memory, historical memory, mnemonics.

Глатковська А. В.

група 3531,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

hav.edu088@gmail.com

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент

кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Постправда як інструмент російської пропаганди в TikTok

Усі українці живуть в умовах війни, в тому числі й інформаційної. Більшість з нас користується додатком TikTok, де стикалися з відео, що містять у собі російську пропаганду. Важливо знати про шляхи потрапляння під вплив фейкової інформації та вміти захистити себе та близьких.

Ключові слова: постправда, інформаційна війна, пропаганда, фейкова інформація, короткі відео.

Мета: дослідження механізмів впливу російської пропаганди через формат коротких відео.

Впродовж усього існування людства інформація була і залишається цінним та важливим ресурсом, особливо в умовах війни. Той, хто володіє інформацією має змогу залякати народ, або ж навпаки змусити його об'єднатись та вселити віру у свої сили. При цьому інституції, відповідальні за створення та поширення наративів можуть викривлювати наявні факти таким чином, щоб отримане людьми повідомлення викликало певну емоційну реакцію, наштовхувало на потрібні думки.

Вперше таке явище американський драматург Стів Тесіч у своїй статті для журналу The Nation 1992 року про війну в Іраку та Вотергейський скандал охрестив постправдою. «Ми почали ототожнювати правду з поганими новинами, і ми більше не хотіли поганих новин, незалежно від того, наскільки вони правдиві чи важливі для нашого здоров'я як нації», - писав Тесіч.

У 2004 році світ побачив книгу Ральфа Кіза «Ера постправди», де автор досліджує причини виникнення цього явища, яку небезпеку воно несе, механізми поширення та впливу на маси, методи боротьби з поширенням постправдивих фактів. Письменник стверджує, що постправда – це стан суспільства, в якому об’єктивна, але часто неприємна та незручна правда втрачає свою цінність для громадськості. Натомість істина поступається маніпулятивним наративам, які викривлюють факти і звертаються безпосередньо до емоцій та переконань читачів. Таким чином, тому, хто хоче вплинути на думку суспільства, варто зосередитись на створенні резонансного дискурсу, який відповідатиме переконанням більшості та викличе зручні емоції. Реальні факти при цьому не гратимуть головну роль, або ж взагалі не матимуть значення. Це значно знижує рівень довіри громадськості навіть до авторитетних джерел інформації, через що кожна окрема людина віритиме у те, що на її думку найбільше схоже на правду. Споживачам інформації варто критично ставитись до фактів та перевіряти достовірність джерел.

Превагу у розповсюдженні постправди, або ж фейкової інформації, без сумніву, також має популярний нині формат коротких відео. Лідером на цьому ринку є додаток TikTok. Він, як і переважна більшість соціальних мереж використовує алгоритми, які персоналізують контент. Вони робить це настільки якісно, що користувач може годинами гортати стрічку. Алгоритми створені спеціально, щоб підбирати та фільтрувати контент відповідно до інтересів користувача, повністю задовольняючи його потреби. Людина бачить відфільтровану версію світу, у якій немає місця для інформації, яка здатна кинути виклик, показати певні речі з різних сторін, змінити світогляд. Факти, які спростовуватимуть фейкову інформацію додаток не рекомендуватиме до перегляду користувачу. Користувач виявляється відокремлений від контенту, який будь-яким чином суперечить її вподобанням та переконанням, залишаючись ізольованим у персоналізованій інформаційній бульбашці. Він бачитиме контент, який повністю задовольняє його смаки та викликає довіру, водночас знижуючи внутрішню необхідність користувача критично аналізувати інформацію. Окрім цього, за результатами досліджень, систематичний перегляд короткочасних відео знижує здатність людини критично мислити. Це робить її більш вразливою до фейкової інформації.

Такий вплив на світосприйняття користувачів Tik Tok активно використовують російські спецслужби. Згідно досліджень аналітичної компанії Kantar, 9,4 млн українців серед міського населення віком 18-55 років є користувачами додатку, станом на першу половину 2024 року. Дослідження мережі «ОПОРА» показало, що понад чверть дорослих українців використовують TikTok як джерело новин. За обсягом аудиторії та рівнем довіри

соцмережі в цілому випереджають телебачення, радіо і друковані медіа.

З початку повномасштабного вторгнення TikTok за сприяння російських спецслужб став поширювати серед українців антивакцинаторську та іншу конспірологію (рух «громадян УРСР», свідків «корпорації «Україна», тощо); контент, спрямований на зрив мобілізації в Україні; контент, спрямований на дискредитацію української влади; дезінформацію про відключення електроенергії; контент, спрямований на деморалізацію українських військових та цивільних, провокування внутрішніх розколів, конфліктів в українському суспільстві, їх радикалізацію та спонукання до насильства.

З початку повномасштабного вторгнення, за деякими даними – раніше, мережа просуває змонтовані та переозвучені III записи випусків новин з найбільших українських телеканалів. З кінця 2023 року і досі у Tik Tok поширюються відео про нелегітимність чинного президента Володимира Зеленського. Станом на травень-серпень 2024 року, одними з найпопулярніших хештегів були #тцк, #народпротитцк та подібні, у яких зображують реальні, але здебільшого постановочні відео конфліктів з співробітниками ТЦК; перекази пов'язаних історій, правдивість яких під питання; поради TikTok-юристів та «правозахисників» щодо ухилення від мобілізації; пропаганда і романтизація образу «ухилянта»; та ще велика кількість роликів, спрямована на зрив мобілізації. Аналітики проєкту Texty виявили мережу з 2100 акаунтів, що синхронізовано поширювали відео з цими хештегами влітку. Окрім цього у мережі існує купа маніпулятивних відео, спрямованих на створення розколу між різними групами населення: військові – цивільні, україномовні – російськомовні, люди, які перебувають в Україні – біженці за кордоном, народ – влада, тощо. Окремою категорією відео є просування позитивного образу російських військових («непереможна армія» та Путіна («сильний лідер»)).

Проаналізувавши подібний контент можна зробити висновок, що він працює через виклик зручних емоцій у глядача та підтвердження й поступова зміна переконань. Інструменти, якими це досягається є: викривлення та маніпуляція фактами; підняття тем, які викликають емоції; достатньо переконливий монтаж, часто із залученням III. Це – елементи постправди. Найкращим способом запобігти потраплянню під вплив дезінформацію є розвиток критичного мислення, фільтрування інформації та перевірка джерел інформації. Окрім того, доцільним буде розповідати про конкретні приклади фейкової інформації своєму оточенню, особливо старим людям та молоді.

Список використаних джерел

1. The era of post-truth, post-veracity and charlatanism. URL: <https://en.unav.edu/web/ciencia-razon-y-fe/the-era-of-post-truth-post-veracity->

and-charlatanism (Дата звернення: 27.02.2025)

2. Post-Truth and Its Consequences: What a 25-Year-Old Essay Tells Us About the Current Moment. URL: <https://www.thenation.com/article/archive/post-truth-and-its-consequences-what-a-25-year-old-essay-tells-us-about-the-current-moment/> (Дата звернення: 27.02.2025)
3. The Influence of Short Videos Pan-Entertainment Tendency on College Students Learning and Critical Thinking Abilities. URL: https://www.researchgate.net/publication/371397298_The_Influence_of_Short_Videos_Pan-Entertainment_Tendency_on_College_Students_Learning_and_Critical_Thinking_Abilities (Дата звернення: 02.03.2025)
4. Використання TikTok для зловмисного впливу на українську аудиторію. URL: <https://spravdi.gov.ua/vykorystannya-tiktok-dlya-zlovmysnogo-vplyvu-na-ukrayinsku-audytoriyu/#> (Дата звернення: 11.03.2025)
5. Аудиторія TikTok в Україні – не менше 9,4 млн користувачів – Kantar Ukraine URL: <https://forbes.ua/news/auditoriya-tiktok-v-ukraini-ne-menshe-94-mln-koristuvachiv-kantar-ukraine-25042024-20788> (Дата звернення: 11.03.2025)
6. Дослідження. Медіаспоживання українців: третій рік повномасштабної війни. URL: <https://www.oporaua.org/viyna/doslidzhennya-mediaspozhyvannya-ukrayinciv-tretyy-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-25292> (Дата звернення: 11.03.2025)
7. #ценемояукраїна. Ми виявили російську мережу з 2000 акаунтів у тіктоці, створених для дискредитації мобілізації та ТЦК. URL: <https://texty.org.ua/articles/113070/cenemoyaukrayina/> (Дата звернення: 11.03.2025).

Hlatkovska A. V.
Group 3531,
Educational and Scientific Humanitarian Institute
National University of Shipbuilding of Admiral Makarov
Mykolaiv, Ukraine
hav.edu088@gmail.com

Patlaichuk O. V.
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Post-truth as a tool of russian propaganda on TikTok

Relevance: all of ukrainians are living in conditions of war, including information war. Most of us are using the TikTok application, where we have seen videos containing russian propaganda. It is important to know about the ways of falling under the influence of fake information and be able to protect yourself and your relatives.

Keywords: post-truth, information war, propaganda, fake information, short videos..

Шинкаренко А. А.

група 1901,

Машинобудівний навчально-науковий інститут

Кафедра інженерної механіки та технології машинобудування

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

fort1020@gmail.com

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент

кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Етичні проблеми науки

У статті розглядаються основні етичні проблеми науки, включаючи питання відповідальності науковців, етики досліджень на людях і тваринах, проблеми відкритого доступу до знань та соціальної відповідальності науки. Аналізуються випадки зловживань у науковій сфері та пропонуються можливі шляхи їхнього вирішення. Окрему увагу приділено впливу технологічного прогресу на суспільство та необхідності розробки міжнародних етичних стандартів.

Ключові слова: етика науки, відповідальність учених, наукові дослідження, соціальна відповідальність, біоетика, фальсифікація даних, відкритий доступ, технологічний прогрес.

1. Вступ

Наука відіграє ключову роль у розвитку суспільства, але водночас породжує складні етичні дилеми. Наукові дослідження можуть сприяти як прогресу, так і негативним наслідкам для людини та довкілля. Основні питання, що постають у сфері етики науки: межі допустимого в експериментах, відповідальність учених за наслідки відкриттів та моральні аспекти використання технологій.

Етичні проблеми науки торкаються не лише окремих досліджень, а й загальних тенденцій у сфері наукової діяльності. Особливої уваги потребують питання контролю за впливом науки на суспільство, проблеми справедливого розподілу наукових досягнень і боротьби з науковими зловживаннями. Сучасний

науковий світ стикається з викликами, пов'язаними з комерціалізацією знань, впливом корпоративних інтересів на незалежність дослідників і питаннями відкритого доступу до наукових даних.

2. Основні етичні проблеми науки

2.1. Етика наукових досліджень

Проблема фальсифікації даних та плагіату (Merton, 1942). Наукова спільнота розробляє різні механізми запобігання таким явищам, зокрема через ретельне рецензування публікацій.

Використання недобросовісних методів для отримання фінансування досліджень (Resnik, 1998). Фінансові гранти часто визначають напрямки досліджень, що може спричинити зловживання або викривлення результатів.

Маніпуляція статистикою та даними в наукових публікаціях (Ioannidis, 2005). У деяких випадках науковці підганяють результати під бажані висновки, що ставить під сумнів достовірність досліджень.

Доступність даних та проблема відкритої науки. Закритий доступ до результатів досліджень може гальмувати науковий прогрес і сприяти монополізації знань.

2.2. Дослідження на людях і тваринах

Проблема інформованої згоди у медичних експериментах (Beecher, 1966). Історія медицини знає випадки, коли пацієнтів використовували у дослідках без їхньої згоди, що призвело до посилення регуляцій у цій сфері.

Етичність експериментів на тваринах та альтернативні методи досліджень (Singer, 1975). Підходи до цієї проблеми включають розвиток комп'ютерного моделювання та використання клітинних культур замість живих істот.

Вплив наукових розробок у сфері генної інженерії та біоетики (Habermas, 2003). Генно-редагування людей викликає занепокоєння щодо можливих соціальних наслідків і нерівності між генетично модифікованими та звичайними людьми.

Етичні проблеми штучного інтелекту та автономних систем. Розвиток технологій машинного навчання ставить питання про відповідальність за дії алгоритмів і ризики для приватності людини.

2.3. Соціальна відповідальність науки

Проблема подвійного використання технологій: ядерна енергетика, штучний інтелект, біотехнології (Jonas, 1979). Наукові відкриття можуть бути використані як для блага, так і для руйнування, що вимагає регулювання на міжнародному рівні.

Вплив наукових відкриттів на глобальні загрози, такі як зміни клімату та екологічні катастрофи (Carson, 1962). Екологічна відповідальність науки стає все більш актуальною в умовах кліматичних змін.

Відповідальність учених перед суспільством за свої відкриття (Popper, 1959). Вчені повинні не лише створювати нові технології, а й замислюватися над наслідками їхнього впровадження.

Політизація науки та тиск з боку держави й корпорацій. Відсутність незалежності наукових установ може призвести до викривлення результатів досліджень та зловживань у сфері інновацій.

3. Можливі шляхи вирішення етичних проблем науки

Розробка міжнародних етичних стандартів та регламентів (UNESCO, 2005). Зокрема, прийняття норм біоетики та правил відкритого доступу до наукових досліджень.

Посилення контролю за науковими дослідженнями на рівні держав та академічних установ. Етичні комітети можуть відігравати важливу роль у цьому процесі.

Стимулювання відкритої науки, публікації результатів досліджень у відкритому доступі (Merton, 1973). Прозорість наукових даних сприяє кращій перевірці результатів та запобігає шахрайству.

Впровадження міждисциплінарного підходу до оцінки етичних наслідків наукових відкриттів. Науковці, філософи, юристи та представники громадськості повинні спільно аналізувати потенційні ризики.

Освітні програми з етики науки для молодих дослідників. Навчальні заклади мають запроваджувати курси з відповідального проведення досліджень та критичного мислення.

4. Висновки

Етичні проблеми науки потребують постійного осмислення та регулювання, оскільки науковий прогрес невід'ємний від моральних наслідків його застосування. Співпраця вчених, етичних комітетів і суспільства має стати основою для відповідального розвитку науки. Технологічний прогрес неможливий без урахування соціальної відповідальності, а тому наукова діяльність повинна базуватися не лише на інноваціях, а й на моральних принципах. Лише інтеграція етичних норм у наукову практику дозволить забезпечити справедливий та безпечний розвиток людства.

Список використаних джерел

1. Beecher H. K. Ethics and Clinical Research : New England Journal of Medicine. 1966. Vol. 274, № 24. P. 1354–1360.
2. Carson R. Silent Spring. Boston: Houghton Mifflin, 1962. 368 p.
3. Habermas J. The Future of Human Nature. Cambridge: Polity, 2003. 128 p.
4. Ioannidis J. P. A. Why Most Published Research Findings Are False : PLoS Medicine. 2005. Vol. 2, № 8. e124.

5. Jonas H. The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age. Chicago: University of Chicago Press, 1979. 255 p.
6. Merton R. K. Science and Technology in a Democratic Order : Journal of Legal and Political Sociology. 1942. Vol. 1. P. 115–126.
7. Popper K. The Logic of Scientific Discovery. London: Hutchinson, 1959. 480 p.
8. Resnik D. B. The Ethics of Science: An Introduction. London: Routledge, 1998. 233 p.
9. Singer P. Animal Liberation. New York: HarperCollins, 1975. 324 p.
10. Universal Declaration on Bioethics and Human Rights. UNESCO, 2005. 20 p.

Shynkarenko A. A.

group 1901,

Mechanical Engineering Educational and Scientific

Department of Engineering Mechanics and Mechanical Engineering technology

Institute Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

fort1020@gmail.com

Patlaichuk O. V.

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor

of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Ethical problems of science

The article examines the main ethical problems of science, including the issues of responsibility of scientists, the ethics of research on humans and animals, the problems of open access to knowledge and the social responsibility of science. Cases of abuse in the scientific field are analyzed and possible ways of solving them are proposed. Special attention is paid to the impact of technological progress on society and the need to develop international ethical standards.

Keywords: ethics of science, responsibility of scientists, scientific research, social responsibility, bioethics, data falsification, open access, technological progress.

Шоп Т. В.

група 1, магістр
«Педагогіка вищої школи», педагогічний факультет,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Київ, Україна
mskolevat@gmail.com

Дем'яненко Н. М.

доктор педагогічних наук, професор,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Київ, Україна
nat77demyanenko@gmail.com

Особливості формування суб'єкт-суб'єктних відносин у контексті інноваційної освіти

У статті досліджено особливості формування суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачем і студентом у контексті інноваційної освіти. Визначено відповідні аспекти педагогічного супроводу, типи взаємодії учасників освітнього процесу. Окреслені завдання та необхідність пошуку шляхів для подолання суперечностей традиційної освітньої парадигми.

Ключові слова: суб'єкт-суб'єктна взаємодія, педагогічний взаємодія, формування умінь, розв'язання проблем, нетрадиційна освіта.

З огляду на процеси глобалізації, швидкий розвиток українського суспільства у ХХІ столітті, інтеграцію у європейський освітній простір та набуття міжнародного визнання, виникає необхідність постійної модернізації, вдосконалення та перегляду традиційної системи освіти. Це включає оновлення змісту освіти, визначення нових пріоритетів та напрямків роботи, підвищення вимог до професійної підготовки та діяльнісних компетенцій майбутніх фахівців. Основні проблеми сучасної вищої школи можна звести до таких: підготовка висококваліфікованих наукових кадрів, підтримка творчої діяльності, створення умов для розкриття талантів, інтеграція освітньої, наукової та інноваційної діяльності, формування моральних цінностей, соціальної активності, громадянської відповідальності та навичок самоорганізації в сучасних умовах [4].

Беручи до уваги зазначене, можемо стверджувати, що наразі перед

викладачем закладу вищої освіти стоїть основна, складна і багатогранна задача, відмовитися від традиційної, звичної ролі педагога, а саме: бути єдиним джерелом та передавачем знань, механічним постачальником інформації, коли студент залишається пасивним, а процес викладання переважає над процесом навчання, абсолютно не цікавлячись їх думками і бажаннями.

Звичайно, досягнення цієї мети неможливе без створення ефективної педагогічної взаємодії між учасниками освітнього процесу у закладах вищої освіти, яка базуватиметься на довірі, повазі, співпраці та діалозі. Це передбачає реалізацію суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачами та студентами в процесі їхньої діяльності та безпосереднього спілкування [6, с. 197].

Отже, система освіти, що сформувалась у XX столітті, бере початок із середини XIX століття. Однак ще у середньовіччі філософи, такі як А. Августин, М. де Монтень, Т. Аквінський та інші, розмірковували про навчання та виховання. Так, М. де Монтень закликав вчителів не кричати і примушувати учнів, а розвивати у дітей самостійне мислення, забезпечуючи баланс між керівництвом учителя та самостійним пізнанням [1, с. 125]. А. Августин виступав за моральне вдосконалення через освіту, відкидав фізичні покарання і радив приділяти увагу внутрішньому світу дитини, будуючи взаємини на основі авторитету, терпіння та радості [7, с. 47-48].

Як бачимо, інноваційний підхід до процесу освіти вводить у освітній простір принцип «суб'єкт-суб'єктної» взаємодії між учнем і вчителем. Цей підхід спрямований на подолання головних суперечностей традиційної освітньої парадигми, пропонує гуманістичний погляд, який підкреслює абсолютну цінність кожної особистості. Учень перестає бути пасивним споживачем знань, натомість стає активним учасником освітнього процесу, формуючи власні погляди та здобуваючи знання через особистий досвід. Таким чином, у неklasичному підході до освітнього простору як учень, так і вчитель виступають суб'єктами, а освіта визначається як суб'єкт-суб'єктна взаємодія, діалог рівноправних суб'єктів [1 с. 125].

Концепції суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин у освітній діяльності були вперше сформульовані в західній гуманістичній психології XX століття завдяки працям таких науковців, як Дж. Дьюї, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, Е. Фромм та інших. Їхні дослідження суттєво вплинули на розвиток психології та освіти в усьому світі. Основоположні принципи цих концепцій, зокрема, цілісність духовного світу людини, позитивне психологічне налаштування й активна участь особистості у власному розвитку, отримали глибоке філософське обґрунтування. Вони сприяли теоретичному визначенню ідеї гармонійних міжособистісних стосунків між педагогами та учнями, заснованих на взаємоповазі й співпраці [3, с. 72].

Важливий внесок у дослідження питань педагогічної взаємодії здійснили українські науковці, зокрема В. Андрущенко, І. Бех, А. Бойко, Г. Ващенко, І. Зязюн, В. Желанова, Н. Дем'яненко, О. Дубасенюк, А. Макаренко, І. Садова, В. Сухомлинський та інші. У їхніх роботах висвітлено концепції організації ефективної взаємодії між учасниками освітнього процесу, що базуються на принципах співпраці, взаєморозуміння та розвитку особистості кожного учасника. Ці дослідження стали основою для вдосконалення сучасних підходів до педагогічної практики [1-3, 5, 6].

Сучасні цінності суспільства та складний процес гуманізації й демократизації освіти вимагають радикальної зміни підходів до взаємодії між учасниками освітнього процесу. Традиційна система навчання вже не відповідає потребам суспільства та вищої школи, які потребують інтегрованого й системного знання про людину як найвищу цінність. Взаємини між студентами та педагогом мають будуватися на основі довіри, поваги, діалогу, співпраці та принципах суб'єкт-суб'єктної взаємодії [5, с. 194].

Обґрунтування ефективних форм і методів освітнього процесу, а також пошук оптимальних шляхів їх упровадження в умовах суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учасниками освітнього процесу є важливим і перспективним завданням сучасної педагогіки. Таким чином, дослідження в даному контексті має потенціал для трансформування сучасної освіти і забезпечення її відповідності потребам суспільства.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П., Линовицька О. «Суб'єкт» і «об'єкт» освіти в контексті свободи та відповідальності». Політологічний вісник, 2014. Випуск 76. С.121–133.
2. Дем'яненко Н.М., Бойко А.М. Тьюторство як модель партнерських відносин викладач-студент. Педагогіка та психологія. Науковий вісник Мукачівського державного університету. 2018. Вип. 1 (7). С. 18-22.
3. Желанова В. Суб'єкт – суб'єктна взаємодія вихователя і вихованців як засіб творчої самореалізації особистості. Педагогічний часопис Волині №2(3). 2016. Розділ II. Інноваційні процеси в освіті. С.71–76.
4. Про вищу освіту : Закон України від 1.07.2014 року № 1556-VII : станом на 05.03.2025 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 19.03.2025).
5. Слюсаренко Н.В., Кульбацька М.В., Суб'єкт-суб'єктний підхід до організації педагогічного процесу. Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка». 2015. Випуск 1/33. С. 194–201.
6. Слюсаренко Н.В., Кульбацька М.В., Потреба у спілкуванні як основа суб'єкт-

суб'єктної взаємодії учасників педагогічного процесу у вищій школі (у контексті ідей В. Сухомлинського). Педагогічний альманах. 2015. Випуск 26. С.196–203.

7. Філософія освіти: навчальний посібник. 2-ге видання / за наук. ред. академіка В.П. Андрущенко [та ін.]. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 348 с.

Shop T. V.

group 1,

Master's degree in Higher Education Pedagogy, Faculty of Pedagogy,

Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University

Kyiv, Ukraine

mskolevat@gmail.com

Demyanenko N. M.

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University

Kyiv, Ukraine

nat77demyanenko@gmail.com

Peculiarities of the formation of subject-subject relations in the context of innovative education

The article examines the peculiarities of the formation of subject-subject relations between a teacher and a student in the context of non-traditional education. The relevant aspects of pedagogical support and types of interaction between participants in the educational process are identified. The study outlines key tasks and emphasizes the necessity of finding solutions to overcome the contradictions inherent in traditional educational paradigms.

Keywords: *subject-subject interaction, pedagogical interaction, skills development, problem solving, non-traditional education.*

Мельникова О. Є.

група 3341,

Навчально-науковий інститут автоматики та електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
dvas1848@gmail.com

Ступак О. П.

старший викладач

кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
stupako428@gmail.com

«Антропоцентричність» алгоритмічної упередженості у штучному інтелекті

У статті досліджуються чинники, що спричиняють алгоритмічну упередженість у штучному інтелекті. Розглядається вплив людських стереотипів на процес прийняття рішень нейронними мережами. Окреслюється необхідність врахування філософських та етичних аспектів, пов'язаних із використанням інтелектуальних систем.

Ключові слова: штучний інтелект, алгоритмічна упередженість, дискримінація, соціальна нерівність, безпека.

Актуальність роботи: стрімке впровадження штучного інтелекту (ШІ) в різні сфери суспільного життя зробило його одним із ключових чинників, що впливають на соціальні процеси. Однак наявність алгоритмічної упередженості у таких системах створює серйозні загрози для суспільства, підвищуючи ризик виникнення дискримінації та соціальної нерівності. Тому важливо досліджувати причини цього явища, оцінювати його наслідки та розробляти ефективні стратегії подолання, аби забезпечити справедливе і безпечне використання технологій.

Дослідження проблеми: проблема алгоритмічної упередженості в штучному інтелекті є важливим об'єктом наукового аналізу, оскільки використання інтелектуальних систем може призводити до закріплення дискримінаційних тенденцій. Науковці та філософи різних країн розглядають це явище з точки зору

його впливу на суспільство, етичних викликів і можливих шляхів подолання загроз. Американські дослідники, зокрема Нік Бостром, Еван Селінджер та Пола Боддингтон, аналізують потенційні загрози, пов'язані з розвитком ШІ та питання етики його використання. Українські вчені, такі як В. Г. Воронкова, В. О. Нікітенко та М. Г. Кітов, вивчають причини упередженості та її вплив на соціальні процеси, підкреслюючи необхідність розробки механізмів мінімізації її негативних наслідків.

Постановка проблеми: проблема впливу штучного інтелекту на суспільні процеси, зокрема в контексті алгоритмічної упередженості, залишається предметом гострих наукових дискусій. Дуже часто ШІ розглядається як неупереджений та об'єктивний інструмент, здатний підвищувати точність і ефективність прийняття рішень, однак дослідження говорять про наявність потенційних ризиків такого використання. Зокрема, вбудована в алгоритми упередженість може сприяти закріпленню соціальної нерівності та дискримінації. Це зумовлює необхідність глибокого аналізу проблеми та розробки механізмів її подолання, адже наслідки впровадження ШІ виходять далеко за межі технічної сфери, охоплюючи етичні, соціальні та філософські аспекти.

Мета статті: метою статті є дослідження чинників, що зумовлюють алгоритмічну упередженість у штучному інтелекті, аналіз її наслідків та оцінка ризиків для суспільства і людини, які ця проблема може створювати.

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту (ШІ) значно розширив можливості автоматизації різних сфер діяльності. Наразі ШІ активно використовується для створення контенту, проведення аналітичних досліджень і персоналізації сервісів, стаючи невід'ємною частиною життя. Повсякденне використання мовних моделей (large language model, LLM) перетворює їх на незамінних помічників, яким ніби то немає чого дорікнути, адже вони не мають людських рис. Переконавання в «безгрішності» цих алгоритмів формує уявлення про їхню нейтральність щодо національної, релігійної та гендерної приналежності. Однак наукові дослідження спростовують це твердження.

Проблема алгоритмічної упередженості була зафіксована ще в 1970 - 1980 - х роках під час застосування комп'ютерної програми для первинного відбору абітурієнтів [4, с. 111-117], що стало раннім свідченням потенційних недоліків використання подібних систем у соціальному контексті. Сучасні дослідження численних випадків цього явища показують, що некритичне перенесення оптимізації процесу управління і прийняття рішень з технічної сфери в сферу соціальних наук і соціальної життєдіяльності людини породжує алгоритмічну упередженість у значних масштабах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає змогу виокремити три основні

групи чинників: людський фактор, некоректний вибір і обробка даних, а також технічні й концептуальні обмеження ШІ.

Упередженість, зумовлена людським фактором, виникає через вплив суб'єктивних суджень, цінностей і пріоритетів розробників і користувачів. Наприклад, медична програма, яка оцінювала ризики для пацієнтів за статистикою витрат, була надто спрощеною і не враховувала низку соціальних факторів, що призвело до зниження частоти надання додаткової допомоги афроамериканцям і посилило нерівність [3, с. 447-453]. Автори вважали модель ефективною, оскільки вона базувалася на об'єктивних кількісних показниках, проте їхні підходи до визначення цілей і завдань спричинили її некоректну роботу [1, с. 27-35]. Водночас користувачі впливають на LLM, надаючи їй дані для навчання з переписок, фотографій і файлів. Така інформація не завжди є правдивою, що призводить до формування в системі хибних кореляцій і закономірностей без причинно-наслідкових зв'язків [10, с. 5-6]. У результаті програма починає генерувати упереджені відповіді [6].

Некоректний вибір та обробка даних стає причиною викривлення через використання неповних або спотворених відомостей. Найчастіше це спостерігається у складних умовах експлуатації, таких як недостатнє освітлення чи перешкоди. Наприклад, система відстеження положення голови, що працювала на основі розпізнавання кольору шкіри [7], була навчена виключно на фотографіях білих співробітників, що зумовило її некоректне функціонування для представників інших етнічних груп. Навіть складніші методи обробки даних не завжди усувають цю проблему. Так, Роберт Джуліан-Борчак Уільямс був несправедливо звинувачений у крадіжці через помилкове розпізнавання обличчя системою DataWorks Plus [5].

Технічні й концептуальні обмеження інтелектуальних агентів пов'язані з використанням традиційних методів машинного навчання. Через них алгоритми часто приховують внутрішні механізми ухвалення рішень, що створює ефект «чорної скриньки» – ситуацію, коли навіть розробники не можуть пояснити логіку роботи моделі [2, с. 14-19]. Це також унеможливлює самоаналіз, що перешкоджає контролю когнітивних процесів. У результаті нейронна мережа не оцінює власні рішення, не вчиться на помилках і не запобігає їх повторенню, що знижує її ефективність і безпеку.

На основі викладеного можна зробити висновок, що нейронна мережа не є самостійним агентом: вона не здатна до рефлексії та лише імітує процеси мислення, оперуючи числовими масивами і даними. Оскільки ШІ використовує алгоритми обробки інформації замість смислових показників, він не може оперувати абстрактними поняттями і не здатен усвідомити концепцію дискримінації [9, с. 417-424]. Відтак точність і обґрунтованість його висновків

повністю залежать від людини і суспільства. Цю думку поділяє Йюхень Цанг, зазначаючи, що штучний інтелект отримує цінності та настанови виключно від людини, а отже, відповідальність за етичні аспекти його функціонування лежить на розробниках: «AI is still simply a mimic of BI (Biological Intelligence)» [11, с. 30].

Традиційні підходи подолання проблеми алгоритмічної упередженості через ускладнення структури моделей і способу обробки даних, не дають очікуваного результату, що підтверджують наведені вище приклади [3, с. 447-453; 5]. Більше того, вони навпаки породжують нові виклики, такі як «галюцинації» – помилкові висновки, що не відповідають реальності. У цьому контексті перед науковцями постає глобальна проблема – «вирівнювання ШІ» (AI alignment), яка передбачає не лише вдосконалення алгоритмів, а й забезпечення їх відповідності етичним принципам. Це означає, що ШІ повинен не тільки максимізувати утилітарну вигоду, а й дотримуватися прав і моральних обмежень [8, с. 337-338]. Лише за умови, що штучний інтелект враховуватиме етичні стандарти, стане можливою мінімізація дискримінаційних ризиків. Таке завдання виходить за межі суто технічних аспектів і вимагає комплексного підходу до розробки таких систем.

Висновки: алгоритмічна упередженість у штучному інтелекті має антропогенну природу, оскільки відображає цінності, упередження та обмеження людства. Це унеможливорює повну об'єктивність інтелектуальних систем і створює ризики посилення соціальної нерівності та дискримінації, особливо при некритичному застосуванні в соціальних контекстах. Враховуючи складність взаємодії між технологіями та соціумом, інтеграція штучного інтелекту в життєвоважливі сфери, такі як медицина, освіта, правосуддя та працевлаштування, потребує всебічного аналізу та дотримання етичних норм. Зокрема, необхідно розробляти інструменти ідентифікації та мінімізації упередженості в алгоритмах, забезпечувати відкритість їхньої роботи, а також упроваджувати механізми відповідальності за ухвалені рішення. Для досягнення цієї мети слід застосовувати міждисциплінарний підхід, у межах якого інженери, філософи, соціологи та представники інших галузей спільно розроблятимуть етичні стандарти, нормативні рамки та стратегії для проектування і застосування ШІ, які відповідають гуманістичним принципам і нормам справедливості.

Список використаних джерел

1. О'Ніл К. Вбивчі великі дані. Як математика перетворилася на зброю масового ураження. / пер. з англ. В. А. Дегтярева. Київ: AST Publishers, 2018. 320 с.
2. Carrasco Ramírez J. G. Crafting explainable artificial intelligence through active inference: a model for transparent introspection and decision-making. Journal of

- Artificial Intelligence General Science (JAIGS). 2024. Vol. 4, No. 1. P. 13–26. URL: <https://doi.org/10.60087/jaigs.vol4.issue1.p26> (дата звернення: 18.03.2025).
3. Dissecting racial bias in an algorithm used to manage the health of populations / Z. Obermeyer et al. *Science*. 2019. Vol. 366. P. 447–453. URL: <https://doi.org/10.1126/science.aax2342> (дата звернення: 18.03.2025).
 4. Garcia M. Racist in the Machine: The Disturbing Implications of Algorithmic Bias. *World Policy Journal*. 2016. Vol. 33, No 4. P. 111-117.
 5. Hill K. Wrongfully Accused by an Algorithm. *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2020/06/24/technology/facial-recognition-arrest.html> (дата звернення: 18.03.2025).
 6. Lee P. Learning from Tay's introduction. *Official Microsoft Blog*. URL: <https://blogs.microsoft.com/blog/2016/03/25/learning-tays-introduction/> (дата звернення: 18.03.2025).
 7. MacCormick J. What tech companies can learn from a creator's AI algorithm from 25 years ago. *World Economic Forum*. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2023/05/unintentional-biased-ai-algorithm-years-ago/> (дата звернення: 18.03.2025).
 8. McDonald F.J. AI, Alignment, and the Categorical Imperative. *AI and Ethics*. Vol. 3. 2023. P. 337-344.
 9. Searle J. R. Minds, brains, and programs. *Behavioral and Brain Sciences*. 1980. Vol. 3, No. 3. P. 417-424. URL: <https://doi.org/10.1017/S0140525X00005756> (дата звернення: 18.03.2025).
 10. The Ethics of algorithms: Mapping the Debate / B. D. Mittelstadt et al. *Big data & society*. 2016. Vol. 3(2). P. 1-21. URL: <https://doi.org/10.1177/2053951716679679> (дата звернення: 18.03.2025).
 11. Zhang Youheng. A Historical Review and Philosophical Examination of the two Paradigms in Artificial Intelligence Research. *European Journal of Artificial Intelligence and Machine*. 2023. Vol. 2, No. 2. P. 24-32. URL: <https://doi.org/10.24018/ejai.2023.2.2.23> (дата звернення: 18.03.2025).

Melnikova O. Y.
group 3341,
Educational and scientific institute of automation and electrical engineering
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
dvas1848@gmail.com

Stupak O. P.
Senior lecturer
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding,
Mykolaiv, Ukraine
stupako428@gmail.com

The «anthropocentricity» of algorithmic bias in artificial intelligence

The article examines the factors that cause algorithmic bias in artificial intelligence. It examines the impact of human stereotypes on the decision-making process of neural networks. It outlines the need to take into account philosophical and ethical aspects associated with the use of intelligent systems, as well as to find ways to solve them.

Keywords: artificial intelligence, algorithmic bias, discrimination, social inequality, security.

Мельниченко О. Ю.

група 1901,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
Миколаїв, Україна
oleksii.melnychenko.khni@gmail.com

Патлайчук О. В.

кандидат філософських наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Загрози, тренди та фінансові моделі сучасних Українських медіа

За останні роки світові медіа зазнали суттєвих змін і українські медіа не стали винятком, Цифровізація, соцмережі, війна і глобальні тренди мали суттєвий вплив на те як саме ми споживаємо інформацію, з яких джерел, у якому форматі. Далі розглянемо основні тенденції, виклики та перспективи розвитку українських медіа.

Ключові слова: Українські медіа, діджиталізація, соцмережі.

Сучасні тренди

Діджиталізація та домінування соцмереж

Телебачення поступово втрачає свою аудиторію, особливо серед молоді. Натомість соцмережі, зокрема YouTube, Telegram, Instagram та TikTok, стали головними джерелами новин.

Telegram – один із головних каналів споживання новин. Через нього поширюються як офіційні повідомлення, так і незалежна журналістика, але також і дезінформація.

YouTube став платформою для розслідувань, аналітики та інтерв'ю. Популярні ютуб-канали часто мають більшу аудиторію, ніж традиційні медіа.

TikTok впливає на інформаційний простір молоді. Хоча формат коротких відео не сприяє глибокому аналізу, саме там поширюються новини у зрозумілій і простій формі.

Гіперлокальні медіа та незалежні журналісти

Через кризу довіри до великих медіагруп і зміни у фінансуванні з'являється

більше незалежних проєктів.

Маленькі незалежні видання та блогери можуть швидше реагувати на події та працювати без цензури з боку власників.

Гіперлокальні медіа (видання, що висвітлюють події в конкретних містах чи громадах) стають важливими, адже люди хочуть отримувати інформацію про своє найближче середовище.

Фінансова модель змінюється

Класичні медіа втратили значні прибутки від реклами, адже вона пішла в соцмережі. Тому журналістика шукає нові джерела фінансування:

Донати від аудиторії (краудфандинг). Деякі видання отримують фінансування напряду від читачів через Patreon чи інші платформи.

Гранти та міжнародні донори. Особливо для незалежної аналітики та розслідувань.

Підписні моделі. Наприклад, "Українська правда" чи "The Kyiv Independent" пропонують ексклюзивний контент за передплатою.

Головні проблеми українських медіа

Дезінформація та пропаганда

Російська інформаційна війна продовжується. Telegram-канали, боти, анонімні сайти поширюють фейки, які складно спростовувати, бо вони масово тиражуються.

Головна загроза – гібридна інформаційна війна. Дезінформація впливає на суспільні настрої, підриває довіру до влади, армії та міжнародних партнерів.

Брак критичного мислення в аудиторії. Люди часто не перевіряють інформацію і поширюють маніпулятивні матеріали.

Фінансова нестабільність

Багато медіа виживають завдяки грантам або донатам. Класична реклама більше не приносить таких прибутків, як раніше, а олігархічні медіа продовжують впливати на ринок.

Загроза свободі слова

В умовах війни держава посилила контроль над інформаційним простором. Це зрозуміло, але водночас виникають ризики цензури.

Єдині новини. Спільний телемарафон об'єднав великі телеканали, але критикується за відсутність плюралізму думок.

Переслідування журналістів. В окремих випадках журналісти стикаються з тиском або блокуванням контенту.

Перспективи розвитку

Попри виклики, українські медіа мають шанси стати сильнішими.

Більше незалежних ініціатив. З'являється багато проєктів, що працюють напряду на свою аудиторію без впливу великих власників.

Розвиток якісної аналітики. Люди дедалі більше цінують глибокий контент, а не просто "гарячі новини".

Технологічні можливості. Українські медіа активно використовують штучний інтелект, відеоформати, інтерактивні платформи для покращення подачі інформації.

Адаптація до міжнародного рівня. Війна зробила українські новини важливими у світі, і багато видань почали працювати англійською, залучаючи західну аудиторію.

Висновок

Українські медіа переживають складні, але водночас цікаві часи. Старі моделі вже не працюють, але з'являються нові можливості – від незалежних журналістських ініціатив до цифрових платформ, які дають доступ до інформації всім охочим. Головне питання – як зберегти довіру аудиторії, боротися з дезінформацією і знайти стабільну фінансову модель для якісної журналістики.

Список використаних джерел

1. Ольга Сметанська. Журналісти без ЗМІ, ЗМІ без журналістів – парадокси реальності (нові тенденції в українських ЗМІ). URL:<https://nsju.dp.ua/zhurnalisty-bez-zmi-zmi-bez-zhurnalistiv-paradoksy-realnosti-novi-tendentsiyi-v-ukrayinskyh-zmi.html> (дата звернення:15.03.2025).
2. Аліна Елевтєрова. Чому українські медіа запускають канали у WhatsApp: безпека, тренди та нові можливості. URL:<https://mediamaker.me/chomu-ukrayinski-media-zapuskayut-kanaly-u-whatsapp-15132> (дата звернення:16.03.2025).
3. Наталія Данькова. Кадри, гроші, тиск і світло. Ключові проблеми медіа та як із ними впоратися. URL:<https://detector.media/community/article/232763/2024-09-28-kadry-groshi-tysk-i-svitlo-klyuchovi-problemy-media-ta-yak-iz-nymy-vporatysya> (дата звернення:10.03.2025)
4. Микола Філонов. Трансформація українських медіа під час війни: здобутки, виклики і перспективи. URL:<https://interfax.com.ua/news/blog/914975.html> (дата звернення:05.03.2025).

Melnychenko O. Y.

group 1901

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

oleksii.melnychenko.khni@gmail.com

Patlaichuk O. V.

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor

of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

oksana.patlaichuk@nuos.edu.ua

Threats, Trends and Financial Models of Modern Ukrainian Media

In recent years, global media have undergone significant changes, and Ukrainian media are no exception. Digitalization, social networks, war, and global trends have had a substantial impact on how we consume information—what sources we use and in what format. Below, we will explore the key trends, challenges, and prospects for the development of Ukrainian media.

Keywords: Ukrainian media, digitalization, social networks.

Губкін Р. А.

Гр. 2541

Навчально-науковий гуманітарний інститут
Національний університет кораблебудування ім. адм. Макарова
Миколаїв, Україна
g.ruslan.rus@gmail.com

Сонечко О. С.

викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування ім. адм. Макарова
Миколаїв, Україна
sonechkoolga@gmail.com

Соціальна реабілітація спортсменів-інвалідів в умовах воєнного стану: роль спеціалізованих центрів та спортивних ініціатив

Анотація: У статті досліджується роль спорту в реабілітації інвалідів, зокрема ветеранів та цивільних осіб, які отримали поранення внаслідок російсько-української війни. Акцентовано увагу на діяльності спеціалізованих реабілітаційних центрів України, які об'єднують медичну допомогу, психологічну підтримку та спортивні програми для відновлення фізичного та соціального потенціалу осіб з інвалідністю. Визначено ключові проблеми: недостатня кількість кваліфікованих фахівців, брак фінансування та соціальна стигматизація. Запропоновано шляхи їх подолання через міжнародну кооперацію, створення інклюзивних спортивних платформ та підвищення розуміння суспільства.

Ключові слова: реабілітація інвалідів, адаптивний спорт, ветеранський спорт, соціальна інклюзія, воєнний стан.

Війна в Україні призвела до значного зростання кількості осіб з інвалідністю, серед яких є не тільки військовослужбовці, але й цивільні. Реабілітація таких людей є критично важливою не лише для їхнього фізичного відновлення, а й для повернення до соціальної життя. Спорт у цьому контексті може виступати доволі потужним інструментом: він сприяє відновленню рухової активності, формує психологічну стійкість та створює основу для нової ідентичності – спортсмена, а не «пораненого». Метою дослідження є аналіз

сучасних механізмів реабілітації через спорт в умовах воєнного стану та визначення пріоритетних напрямів їх удосконалення.

Створення та розвиток реабілітаційних центрів в Україні має певну історію. На жаль, ми можемо вважати її доволі сумною, тому що про необхідність їх відкриття та повноцінного функціонування вплинули негативні моменти, а саме – початок агресії РФ по відношенню до України в 2014 році.

Так, якраз після 2014 року в Україні було створено ряд спеціалізованих центрів, таких як «Незламні» у місті Київ та «Повернись живим» у Львові. Реабілітація в цих центрах базується на поєднанні медицини, психології та спорту. Наприклад, програми з плавання, волейболу на візках чи пауерліфтингу допомагають відновити м'язовий тонус, покращити загальну координацію рухів та зменшити больові синдроми.

Проте, маємо зауважити, що лише 20% таких центрів мають доступ до сучасного реабілітаційного обладнання та спеціалізованих спортивних залів, що є адаптованими для людей з обмеженими можливостями. Згідно з опитуванням ветеранів (2023 р.), 65% респондентів відзначають, що брак тренерів зі спеціальною підготовкою також є одним з головних бар'єрів для занять реабілітаційним спортом.

Спортивні реабілітаційні заняття цілком можна, та навіть потрібно розглядати як специфічний інструмент фізичного та соціального відновлення людей після травм, поранень тощо.

Так, наприклад, якщо ми будемо розглядати фізичний аспект спортивних занять, то можна помітити, що регулярні тренування знижують ризик розвитку супутніх захворювань, що можуть мати місце (наприклад, пролежнів у пацієнтів із травмами хребта) та покращують загальну витривалість пацієнтів.

Також, безумовно, такі спеціалізовані реабілітаційні спортивні заняття мають дуже значний психологічний ефект. Так, наприклад, участь у змаганнях (навіть на аматорському рівні) формує у людини почуття власної гідності, значущості, розуміння, що вона може чогось досягти навіть за умов певних фізичних обмежень, а також допомагає подолати посттравматичний синдром та його наслідки, що є особливо важливим з точки зору психологічної поведінки та сприйняття індивіда.

Не менш важливим є такий процес, як соціальна інтеграція особи. Спортивні групи стають платформою для спілкування, обміну досвідом та створення нових соціальних зв'язків. В них люди намагаються ділитися своїми відчуттями та проблемами, не зважаючи на певні фізичні обмеження.

На превеликий жаль, доступ до таких реабілітаційних центрів є доволі обмеженим. Так, наприклад, у сільській місцевості їх майже не існує, що дуже обмежує можливості реабілітації для тих, хто цього потребує, але мешкає не в

місті.

Також ще однією, дуже вагомою проблемою є загальне недостатнє фінансування, що відображається у нестачі якісного, необхідного спортивного інвентарю (наприклад, спеціалізовані протези для бігу коштують від 5 тисяч доларів).

Ще одна проблема є дуже важкою та сприймається своєрідно на психологічному рівні: це так звана стигматизація інвалідів у суспільстві. Так, згідно з опитуваннями, сьогодні лише 12% українців позитивно сприймають участь інвалідів у спортивних заходах. Лише такий невеликий відсоток людей вважає, що фізичні обмеження не обов'язково мають ставити хрести на бажанні людини реалізувати себе у спорті (аматорському чи професійному).

Для вирішення вищезазначених проблем на сьогодні було б доцільним запропонувати наступні варіанти:

По-перше, має відбуватися створення та розвиток мобільних реабілітаційних бригад. Це допомогло б охопити віддалені райони та надавати реабілітаційну допомогу адресно, і робити це регулярно, через певні проміжки часу.

По-друге, необхідно розвивати співпрацю з міжнародними організаціями, що спеціалізуються на реабілітаційних заходах (наприклад, Paralympic Movement). Тісна співпраця та координування зусиль може позитивно вплинути на процес надання необхідної допомоги, а також являє собою чудову можливість для отримання різноманітних грантів, наприклад, на закупівлю обладнання, навчання медичного персоналу.

По-третє, конче необхідно проводити інформаційні кампанії на рівні держави для боротьби зі стереотипами щодо спортивних та соціальних можливостей людей з фізичними обмеженнями (досвід Польщі та країн Балтії).

Підбиваючи підсумки, можна зробити наступні висновки. Спортивна реабілітація інвалідів – це не лише питання здоров'я, але й питання соціальної справедливості. В умовах війни Україна потребує системного підходу: від відкриття нових центрів до підготовки фахівців з адаптивної фізкультури. Успішний досвід країн ЄС доводить, що інклюзивний спорт може стати основою для відродження суспільства, де кожен, незалежно від стану здоров'я, має право на реалізацію свого потенціалу.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт реабілітаційного центру "Незламні". URL: <https://unbroken.org.ua/ua> (1.03.2025)
2. Офіційний сайт фонду "Повернись живим". URL: <https://savelife.in.ua/> (28.03.2025)

3. Дослідження «Стан адаптивного спорту в Україні» (Центр ініціатив ПЖ).
<https://glavcom.ua/columns/ruslanaveluchkotrufoniyk/reabilitatsija-veteraniv-cherez-sport-i-psikholohiju-shljakh-do-vidnovlennja-986133.html> (3.04.2025)
4. URL: <https://veteranfund.com.ua/analitics/needs-of-veterans-2023/> (2.04.2025).

Gubkin R. A.

Group 2541

Educational and Scientific Humanitarian Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
polina_sugakova@icloud.com

Sonechko O. S.

Lecturer

of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
sonechkoolga@gmail.com

Social Rehabilitation of Athletes With Disabilities in Wartime Conditions: the Role of Specialized Centers and Sports Initiatives

Abstracts: The article explores the role of sports in the rehabilitation of people with disabilities, particularly veterans and civilians who have been injured because of the russo-ukrainian war. The focus has been placed on the activities of specialized rehabilitation centers in Ukraine, which will combine medical assistance, psychological support, and sports programs to restore the physical and social potential of individuals with disabilities. Key issues have been identified: a lack of qualified specialists, insufficient funding, and social stigma. Solutions have been proposed to address these challenges through international cooperation, the creation of inclusive sports platforms, and raising public awareness.

Key words: Disability rehabilitation, adaptive sports, veteran sports, social inclusion, martial law.

Кісаров-Дагнер О. Л.

Група 2291

Машинобудівний навчально-науковий інститут
Національний університет кораблебудування ім. адм. Макарова
Миколаїв, Україна
olegkisarovdagner@gmail.com

Сонечко О. С.

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування ім. адм. Макарова
Миколаїв, Україна
sonechkoolga@gmail.com

Цифрова культура та її вплив на соціальні взаємодії

Анотація: У доповіді висвітлено питання впливу цифрової культури на соціальні взаємодії. Розглянуті питання цифрової культури та вплив на соціальні взаємодії.

Ключові слова: Інтернет, цифрова культура, соціальні взаємодії, люди, глобалізація, спілкування.

Цифрова культура є невід'ємною частиною сучасного суспільства, вона змінює способи комунікації, професійну діяльність, освіту та соціальні відносини. Вона включає широкий спектр цифрових технологій, які формують нові моделі поведінки та взаємодії між людьми. Зокрема, соціальні мережі та онлайн-комунікація суттєво впливають на соціальні процеси. Розвиток цифрових технологій призвів до домінування віртуального спілкування над традиційними формами комунікації. Соціальні мережі стали основним середовищем для формування суспільних зв'язків, обміну думками та організації різних активностей. Цифрові комунікації значно спрощують процес спільної роботи, забезпечуючи ефективність та мобільність у діловому середовищі. Використання цифрових платформ сприяє розвитку онлайн спільнот та професійних мереж, що дозволяє швидко отримувати доступ до нових можливостей. Віртуальні платформи також змінюють процес соціалізації молодого покоління, де спілкування все більше переміщується у цифровий простір. Цифрова культура сприяє глобалізації, розширюючи можливості для міжкультурного обміну та співпраці. Вплив глобалізації через цифрову культуру

сприяє розширенню ринку праці та підвищенню гнучкості зайнятості. Важливим аспектом глобалізації є поширення цифрових технологій у країнах, що розвиваються, що сприяє їх подальшому швидкому розвитку. Цифрові технології створюють нові можливості для культурного самовираження, що дозволяє малим етнічним групам популяризувати свої традиції та мову у глобальному просторі. Завдяки інтернету люди отримують миттєвий доступ до величезної кількості інформації, що, звісно, змінює традиційні підходи до навчання та роботи. Соціальні платформи використовують різні алгоритми персоналізації, які в свою чергу впливають на громадську думку. Використання штучного інтелекту для обробки даних у цифровій культурі сприяє розвитку автоматизованих рішень у різних сферах. Розвиток алгоритмів штучного інтелекту створює нові етичні виклики, пов'язані з правами користувачів та регулюванням цифрового простору. Системи алгоритмічного ранжування контенту можуть формувати викривлене уявлення про реальність, нав'язуючи певні ідеї та обмежуючи альтернативні точки зору. Позитивні аспекти впливу цифрової культури на соціальні взаємодії – це доступність інформації та швидкий обмін знаннями, можливість підтримувати зв'язок на великих відстанях, розширення професійних можливостей завдяки віддаленій роботі, розвиток цифрової освіти та онлайн-навчання. Також вже відбувається спрощення комунікації між державою та громадянами через електронні сервіси та цифрові платформи. Використання цифрових технологій у сфері охорони здоров'я сприяє розвитку онлайн лікування та дистанційного діагностування пацієнтів. Розширення можливостей громадської участі членів суспільства стає вже реальним через електронне голосування та онлайн-петиції. Звісно, є й негативні аспекти впливу, такі, як: залежність від цифрових технологій та зменшення кількості реальних соціальних контактів, маніпуляція інформацією, фейкові новини та спотворення реальності, соціальна ізоляція та психологічний вплив соціальних мереж (зниження самооцінки, тривожність, тощо). Також не можна забувати, що розвиток анонімності в Інтернеті сприяє поширенню кібербулінгу та незаконної діяльності. Використання персональних даних без належного захисту може призводити до ризику конфіденційності та безпеки інформації. Надмірне використання цифрових пристроїв може призводити до залежності та впливати на фізичне здоров'я користувачів (зниження активності, проблеми із зором, порушення сну). Люди дедалі частіше об'єднуються в цифрові спільноти за інтересами, що формує нові типи соціальних відносин. Віртуальні соціальні мережі сприяють формуванню нових форм громадської активності та цифрового волонтерства. Цифрові взаємодії мають емоційний вплив на людей, наприклад, порівняння себе з іншими через соціальні мережі може викликати психологічні проблеми, зокрема депресію та тривожність.

Кількість лайків та коментарів нерідко визначає рівень соціальної значущості користувачів. Надмірне використання цифрових технологій призводить до зміни режиму сну, перевантаження нервової системи та психологічного виснаження.

Вважається, що цифрова грамотність, важливість навчання критичному мисленню та медіаграмотності є неабияк важливими для протидії маніпуляціям. Освіта у сфері цифрових технологій має сприяти більш усвідомленому використанню цифрових ресурсів. Розвиток цифрової культури потребує інтеграції навчання цифрової безпеки та етики в освітні програми. Для регулювання цифрового простору було б корисно введення етичних норм та стандартів для забезпечення безпеки в цифровому середовищі, розвиток державної політики щодо цифрових прав та захисту персональних даних, а також створення міжнародних нормативних актів для регулювання використання цифрових технологій та захисту персональних даних користувачів.

Висновок: Цифрова культура вже стала невід'ємною частиною нашого життя, вона формує нові моделі комунікації, роботи, а також соціальних відносин. Вона відкриває безліч можливостей, таких як доступ до знань, глобальної взаємодії та спрощення багатьох процесів у суспільстві. Нажаль її вплив не є тільки позитивним, оскільки цифрові технології можуть сприяти соціальній ізоляції, маніпуляціям інформацією, а також появі нових етичних викликів. Щоб цифрова культура була максимально корисна для суспільства, потрібно мінімізувати її ризики, тобто необхідно розвивати цифрову грамотність, створювати механізми регулювання цифрового простору та підтримувати баланс між онлайн і офлайн взаємодіями. І тоді за умови грамотного та відповідального підходу до використання цифрових технологій ми зможемо отримати максимальну користь при мінімальній кількості негативних аспектів.

Список використаних джерел

1. journals.uran.ua <https://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/view/161468>
2. enpuir.npu.edu.ua
https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39593/Digital_culture_conference_2023_1.pdf
3. oip-journal.org <https://oip-journal.org/index.php/oip/article/view/364>
4. philosobr.pnpu.edu.ua <https://philosobr.pnpu.edu.ua/article/view/202420>

Kisarov-Dagner O. L.

group 2291,

Mechanical Engineering Educational and Scientific Institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

olegkisarovdagner@gmail.com

Sonechko O. S.

Lecturer

of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

sonechkoolga@gmail.com

Digital Culture and Its Impact of Social Interactions

Abstract: The report highlights the impact of digital culture on social interactions. The issues of digital culture and its influence on social interactions are examined.

Keywords: Internet, digital culture, social interactions, people, globalization, communication.

Зайцев А. М.

Гр. 2291

Машинобудівний навчально-науковий інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
Mixacb81@gmail.com

Сонечко О. С.

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування ім. адм. Макарова
Миколаїв, Україна
sonechkoolga@gmail.com

Феномен культури скасування та його вплив на суспільство

Анотація: У статті розглядається феномен культури скасування як соціальне явище, що набуло широкого поширення у сучасному суспільстві. Аналізуються його позитивні та негативні аспекти, а також вплив на громадську думку, свободу слова та міжособистісні взаємини.

Ключові слова: культура скасування, свобода слова, громадська думка, соціальні мережі, цензура.

Культура скасування є явищем, що виникло внаслідок розвитку соціальних мереж та зростання суспільної відповідальності за висловлювання та дії окремих осіб. Проте це явище супроводжується численними викликами, включаючи обмеження свободи слова, суспільну поляризацію та проблеми репутаційного знищення без можливості реабілітації.

Метою нашої роботи є аналіз культури скасування, її механізмів, наслідків та потенційних способів вирішення пов'язаних із нею проблем.

Феномен культури скасування безпосередньо впливає на суспільні норми, етику, політику та масову культуру. Це питання важливе для розуміння меж соціальної відповідальності, свободи слова та прав людини в умовах цифрового світу.

Культура скасування – це соціальне явище, за якого особа або організація піддається публічному осуду, бойкоту або виключенню через висловлювання чи дії, які вважаються неприйнятними. За таких умов в результаті бойкоту чи ігнорування особа (чи група осіб, об'єднання, соціальна організація тощо)

можуть зазнати матеріальних збитків або втратити свою репутацію.

Це далеко не нове «віяння» сучасного часу. Культура скасування відома з давніх часів, але, під іншою назвою – остракізм.

Явище остракізму відоме ще з часів Давнього Світу. В окремих містах-державах Давньої Греції – полісах – остракізм був практикою політичної боротьби. Якщо якась особа не догоджала суспільству, прямо чи опосередковано загрожувала його цілісності та безпеці, її ігнорували, не спілкувалися з нею, усіма засобами змушуючи покинути місто. Так в результаті остракізму людина ставала вигнанцем.

Сьогодні ми маємо можливість спостерігати, як через певні події, власні вчинки або висловлювання ті чи інші особи «примірюють» на себе наслідки культури скасування. Так, одним з найвідоміших прикладів може бути британська письменниця Дж. К. Роулінг, всесвітньо відома авторка книжок про Хлопця, що вижив – Гаррі Поттера. Один з її постів, присвячений проблемі трансгендерів, викликав в інтернеті дуже неоднозначні відгуки, після чого її почали звинувачувати в гомофобії та відсутності толерантності до подібних людей. Така поведінка викликала неоднозначне ставлення до неї деяких учасників франшизи «Гаррі Поттер» та змінила її стосунки з акторами.

Дехто з психологів вважає, що культура скасування має певні позитивні риси та якості, які роблять її необхідною для суспільства, виправдовують її існування.

Так, культура скасування може слугувати механізмом притягнення до відповідальності за расизм, сексизм, ейджизм та інші форми дискримінації. Інакше кажучи, перш ніж соромити когось, образити, людина має замислитися: а чи є у неї право так висловлюватися, або певним чином себе поводити? Чи є сенс або необхідність принижувати інших? У такому випадку елементи культури скасування можуть впливати на підвищення рівня толерантності в суспільстві, сприяти суспільним реформам та сприйняттю.

Зрозуміло, що як будь-яку суспільне явище, культура скасування має також і деякі негативні аспекти. Так, наприклад, люди часто просто бояться висловлювати свої думки, щоб уникнути негативних наслідків. Їм здається, що їх слова або вчинки можуть спричинити наслідки, які будуть для них неприємними або несприятливими. Внаслідок необдуманих дій чи слів людина може також зазнати руйнування репутації без можливості її виправлення. Випадки скасування можуть призводити до несправедливих звинувачень та кар'єрних втрат. Яскравий приклад – звинувачення голлівудського актора Джонні Деппа у домашньому насильстві. І хоч він добився спростування, на його кар'єрі це відобразилося не найкращим чином – розірвання контрактів зі студіями, відмова знімати його у франшизі «Фантастичні звіри та де вони

мешкають» в ролі головного антагоніста.

Зрозуміло, що як будь-яке явище в суспільстві, культура скасування має своїх прихильників та супротивників. Вона певною мірою сприяє поділу суспільства, в залежності від того, як до тієї чи іншої особи (групи) відносяться люди.

Отже, можна зробити висновок, що культура скасування – це складне та неоднозначне явище. Вона подекуди може бути корисним інструментом соціальної відповідальності, але водночас несе ризики надмірного контролю та несправедливого осуду. Вельми важливо в цьому випадку знаходити баланс між відповідальністю за слова і свободою вираження думки.

Список використаних джерел

1. <https://universe.zp.ua/kultura-skasuvannja-mizh-svobodoju-slova-ta-suspilnoju-vidpovidalnistju/> (30.03.2025)
2. <https://julienflorkin.com/uk/%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%81%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D1%83/> (2.04.2025)
3. <https://suspilne.media/culture/48015-so-take-cancel-culture-ta-ak-ludi-znovu-opinilisa-po-rizni-boki-barikad/> (30.03.2025)
4. <https://huxley.media/ljubov-slava-hejt-jak-kultura-skasuvannja-vplivaie-na-zhittja-ta-dijalnist-influenseriv/> (3.04.2025)
5. <https://philosobr.pnpu.edu.ua/article/view/308068> (35.03.2025)
6. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0_%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%81%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F (31.03.2025)
7. <https://explainer.ua/shho-take-kultura-skasuvannya-i-yak-vona-pratsyuye/> (31.03.2025)
8. <https://zmina.info/articles/mudri-vchatsya-na-chuzhyh-zashkvarah-a-rozumni-na-vlasnyh-fejlah-yak-v-ukrayinskyh-shou-praczyuye-kultura-skasuvannya/> (3.04.2025).

Zaitsev A. M.
Group 2291,
Machine-Building Educational and Scientific Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
Mixacb81@gmail.com

Sonechko O. S.
Lecturer
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
sonechkoolga@gmail.com

The Phenomenon of Cancel Culture and Its Impact on Society

Abstract: The article examines the phenomenon of cancel culture as a social phenomenon that has become widespread in modern society. Its positive and negative aspects are analyzed, as well as its impact on public opinion, freedom of speech, and interpersonal relationships.

Keywords: cancel culture, freedom of speech, public opinion, social networks, censorship.

Крилова Н. М.

група 4561,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

nk3186001@gmail.com

Куриленко Т. В.

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

Людина в сучасному соціальному просторі: інформаційно-комунікаційний аспект

У роботі розглянуто проблему впливу цифрових технологій на людину в сучасному соціальному суспільстві. Зазначено, що цифровізація соціального простору змінює форми та способи комунікації між людьми. Особлива увага приділена цифровій ідентичності особистості, її самопрезентації та цифровій репутації, інформаційній безпеці, медіаграмотності, кібербулінгу та викликам дистанційного навчання.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), соціальний простір, цифрова ідентичність, медіаграмотність, кібербулінг.

Насамперед варто звернути увагу на те, що сучасне суспільство дедалі більше функціонує за логікою мереж: державні установи, бізнес-організації, громадські об'єднання та окремі індивіди поєднуються складними комунікаційними ланцюгами, які швидко перетинають географічні та культурні кордони. Внаслідок цього люди отримують доступ до величезних масивів інформації, можуть вільно обговорювати соціальні, політичні та культурні питання, організовувати акції та кампанії, формуючи нові спільноти за інтересами. Така відкритість часто сприймається як позитивне явище, оскільки сприяє демократизації і дає можливість почути раніше маргіналізовані голоси. Утім, водночас посилюється небезпека поширення недостовірних новин та пропаганди, що в умовах відсутності належного інформаційного захисту може призводити до дестабілізації суспільства або негативного впливу на процеси

прийняття рішень.

Цифрове середовище суттєво впливає на формування ідентичності. Людина створює свій цифровий образ через дописи, фотографії та коментарі в соціальних мережах, формуючи своєрідне «цифрове резюме». У результаті загострюється питання про автентичність цього образу, адже користувачі прагнуть сподобатися аудиторії та отримати схвалення у вигляді позначок «подобається» чи коментарів [3]. Ця орієнтація на віртуальну оцінку часто змінює поведінку, змушуючи користувачів коригувати власну думку або висловлювання, аби відповідати очікуванням підписників. Таке явище здатне формувати залежність від соціальних мереж та почуття тривоги у випадку відсутності миттєвої реакції на опубліковану інформацію. Крім того, постійне порівняння себе з ідеалізованим образом інших користувачів може спричиняти зниження самооцінки [1].

Сучасний соціальний простір уже неможливо уявити без інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), що прямо впливають на освіту та професійну діяльність. Онлайн-курси, платформи для дистанційного навчання, відеоконференції та віртуальні тренінги відкривають нові можливості для розвитку та кваліфікаційного зростання [5]. Людина має ширший доступ до знань, навчальних матеріалів і експертних спільнот незалежно від місця проживання. У такий спосіб освіта стає більш гнучкою та доступною, сприяючи ідеї навчання протягом усього життя. Водночас роботодавці все частіше вимагають цифрових навичок, уміння працювати з великими обсягами даних, знання соціальних мереж, онлайн-маркетингу тощо. Це зумовлює появу нових професій та зміну підходів до традиційних робочих процесів. Завдяки цифровим технологіям люди отримують більше свободи в організації робочого часу та простору. Вони дають можливість працювати дистанційно, обирати зручний графік та ефективно взаємодіяти з колегами через онлайн-інструменти. Це особливо важливо для команд, члени яких можуть перебувати в різних містах або навіть країнах, але завдяки сучасним цифровим платформам залишаються на зв'язку, узгоджують завдання, обговорюють ідеї та спільно працюють над проектами. Разом із тим з'являються й виклики, зокрема збереження балансу між робочим та особистим життям у режимі постійної онлайн-присутності.

Зі зростанням онлайн-спілкування виникають і серйозні етичні питання: чи готові ми до відповідальності за свої висловлювання в інтернеті, як запобігти розпалюванню ворожнечі та мовленню ненависті, хто повинен контролювати зміст соціальних мереж [3]. Одночасно цифрове середовище провокує психологічні проблеми, зокрема залежність від соціальних мереж, «цифрове вигорання», відчуття самотності чи депресію внаслідок постійного порівняння себе з ідеалізованими образами інших [4].

Феномен кібербулінгу та онлайн-агресії є одним із найгостріших питань. Анонімність користувачів та легкість публікації контенту роблять онлайн-простір привабливим середовищем для агресивної поведінки. Тому важливим є формування цифрової грамотності, етичних норм та культури комунікації, які б мінімізували руйнівний вплив таких явищ.

Отже, цифрові технології створюють для людини умови для надзвичайно швидкої комунікації, глобальної взаємодії та нових форм самовираження, проте вони ж породжують загрози втрати приватності, залежності від онлайн-середовища та поширення маніпулятивного контенту. У відповідь на ці виклики доцільним виглядає розвиток критичного мислення, усвідомлене регулювання платформ, зміцнення етики онлайн-спілкування та впровадження освітніх програм, що стимулюють громадян до відповідального використання технологій. Тільки так можна зберегти баланс між перевагами цифрового простору та безпекою особистості й суспільства загалом.

Список використаних джерел

1. Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society* (2nd ed.). Oxford: Wiley-Blackwell.
2. Shirky, C. (2008). *Here Comes Everybody: The Power of Organizing Without Organizations*. New York: Penguin Press.
3. Turkle, S. (2011). *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. New York: Basic Books.
4. Pariser, E. (2011). *The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You*. New York: Penguin Press.
5. Anderson, T. & Dron, J. (2011). Three Generations of Distance Education Pedagogy. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 12(3), 80–97.

Krylova N. M.
group 4561,
Educational scientific humanitarian institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
nk3186001@gmail.com

Kurylenko T. V.
Lecturer at the Department of Social and Humanities and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

Person in the modern social space: information and communication aspect

The article examines the impact of digital technologies on a person in a modern social society. It is noted that the digitalisation of social space is changing the forms and methods of communication between people. Particular attention is paid to the digital identity of the individual, her self-presentation and digital reputation, information security, media literacy, cyberbullying and the challenges of distance learning.

Key words: information and communication technologies (ICT), social space, digital identity, media literacy, cyberbullying.

Дар'єв А. С.

група 2341,

Навчально-науковий інститут автоматики і електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
artemdar006@gmail.com

Ступак О. П.

старший викладач

кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
olga.stupak@nuos.edu.ua

Співдія зі штучним інтелектом: етична перспектива

Анотація: штучний інтелект стає все більш автономним та здатним до самостійного прийняття рішень, у зв'язку з чим постають питання щодо етичної відповідальності таких систем. Розглядаються ключові аспекти моральної відповідальності штучного інтелекту, етико-філософські підходи до розуміння проблеми та можливих шляхів її вирішення.

Ключові слова: штучний інтелект, етика, моральна відповідальність, автономні системи, алгоритмічна відповідальність.

Актуальність роботи: з розвитком технологій штучний інтелект (далі – ШІ) все частіше використовується у прийнятті рішень у таких сферах, як медицина, право, фінанси та військова справа. Однак ШІ не є суб'єктом права чи моралі, що ускладнює питання про відповідальність за його рішення. У зв'язку з цим постають питання, чи можна вважати ШІ моральним агентом, і якщо так, то які етичні принципи повинні регулювати його діяльність.

Мета: метою статті є дослідження проблеми моральної відповідальності ШІ, визначення ключових аспектів етичної регуляції дій ШІ та можливості притягнення ШІ до відповідальності. Розвиток ШІ та його інтеграція у соціально важливі сфери вимагають формування чітких етичних та правових норм взаємодії зі ШІ. Відсутність відповідних регуляторних механізмів може призвести до ситуацій, коли рішення ШІ матимуть негативні наслідки без можливості визначення відповідального суб'єкта.

Виклад результатів дослідження: до проблеми етики штучного інтелекту в контексті взаємовідносин людини і машини звертаються науковці, філософи, теологи, зокрема Блозва Л., Вербек П.-П., Джонсон Д., Малєєв А., Рогожа М., Сотнік І., Шапіро О. та інші дослідники. І. Сотнік і О. Шапіро виділяють дев'ять основних питань етики ШІ: проблема ризику безробіття – автоматизація призводить до зменшення ролі людини у робочому процесі; нерівність – штучний інтелект створює економічний розрив, оскільки прибутки від автоматизації концентруються у власників компаній; людяність – взаємодія з машинами може змінити людську поведінку та спричинити залежність; штучна дурість – помилки ШІ через обмеженість навчальних даних можуть мати серйозні наслідки; упередженість – ШІ може відтворювати та посилювати дискримінацію, наявну в навчальних даних; безпека – технології можуть використовуватися у зловмисних цілях, наприклад, для створення фейкової інформації; небажані наслідки – машини можуть виконувати команди буквально, ігноруючи контекст, що може бути небезпечним; сингулярність – можливість втрати людством контролю над надрозумним ШІ; права роботів – питання статусу ШІ, його можливих прав і відповідальності [5]. Слід враховувати, що одним із найсерйозніших викликів є ризик неконтрольованої поведінки алгоритмів, яка робить ШІ непредбачуваним для людини [4].

Чи може ШІ в принципі нести моральну відповідальність? Щоб з'ясувати відповідь на це питання, необхідно визначити, чи має він свідомість. Девід Чалмерс, австралійський філософ, засновник Асоціації наукового дослідження свідомості, професор Австралійського національного університету та Університету Нью-Йорка, стверджує, що найкращий спосіб визначити наявність свідомості у системи – це просто поговорити з нею. "Що може переконати мене, що система свідома? Чимало речей, але, мабуть, найбільше – можливість поговорити з нею. Звідки мені дізнатися, що людина свідома? Я спробую з нею поговорити – і вона саме про це мені скаже... спілкування з системою буде для мене доволі серйозним аргументом, що вона свідома» – каже він [2]. Йому опонує Деніел Деннет, американський філософ та когнітивіст, професор філософії та співдиректор Центру когнітивних досліджень Університету Тафтса, який стверджує, що люди мають «тенденцію інтелектуалізувати нашу місію і вважати, що мислення – це атрибут виключно людського мозку, хоча ми дедалі більше переконуємось, що чимало несвідомих процесів можуть мімікрувати свідому думку. Чи обов'язково називати це «мисленням»? Я вважаю, що ні» [2]. Багато розробників ШІ й філософів, таких як Джон Серль, поділяють позицію Д. Деннета і наголошують, що свідоме мислення машин наразі неможливе. Вони вказують на те, що сучасні алгоритми не мають суб'єктивного досвіду, а отже, не можуть нести моральну відповідальність [1; 3]. На нашу думку також слід

зважати на те, що серед існуючих етичних теорій (моделей) лише деякі, до прикладу утилітаризм, який визначає моральність дії за шкідливістю та користю від неї, гіпотетично можливо алгоритмізувати, але інші, що апелюють до морального вибору, наміру людини, фактично, не можуть бути впроваджені в модель, що не є свідомою.

Висновки: проблема моральної відповідальності ШІ є складною та дискусійною. Хоча наразі ШІ не володіє свідомістю і не може бути суб'єктом моралі, необхідно створювати механізми, які б гарантували його безпечне та етичне використання. Регулювання відповідальності за дії ШІ має включати як технічні, так і правові аспекти, зокрема відповідальність розробників, впровадження юридичних норм та етичних стандартів. Потребують критичного осмислення мета та етичні принципи розвитку ШІ. Тільки комплексний підхід дозволить гармонійно інтегрувати ШІ у суспільство без ризику порушення фундаментальних соціокультурних цінностей і прав людини та втрати людськості.

Список використаних джерел

1. Блозва Л. М. Штучний інтелект: філософсько-антропологічний погляд. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2016. Т. 4, №13. С. 4 -10.
2. Деннет Д., Чалмерс Д. Чи ж суперінтелект неможливий? (ч. 2). Розмова про можливі розуми: філософія і штучний інтелект. Збруч. 2020. 31 трав. URL: <https://zbruc.eu/node/97994> (дата звернення: 18.03.2025)
3. Малеев А.К. Проблемність штучного інтелекту і свідомості за роботою Джона Серля «Свідомість, мозок і наука». Мультиверсум. Філософський альманах. 2016. Вип. 5 -- 6. С.89—98.
4. Нове дослідження проливає світло на темний бік ШІ. URL: <https://root-nation.com/ua/news-ua/it-news-ua/ua-nove-doslidzhennya-prolivae-svitlo-na-temniy-bik-shi/> (дата звернення: 12.03.2025).
5. Сотник І. С., Шапиро О. К. Проблеми етики штучного інтелекту в контексті взаємовідносин людини і машини. V Міжнародна науково-практична конференція «Наукова практика:сучасні та класичні дослідницькі методи»: тези доп., 22 груд. 2023 р., Бостон, США / Видавнича група «Логос». Бостон, 2023. С. 284 – 287. DOI: 10.36074/logos-22.12.2023.076 (дата звернення: 12.03.2025).

Dariev A. S.
group 2341,
Educational and Scientific Institute of Automation and Electrical engineering
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
artemdar006@gmail.com

Stupak O. P.
Senior lecturer
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding,
Mykolaiv, Ukraine
stupako428@gmail.com

Collaboration with artificial intelligence: an ethical perspective

Abstract: artificial intelligence is becoming increasingly autonomous and capable of making independent decisions, raising questions about the ethical responsibility of such systems. The key aspects of moral responsibility in artificial intelligence are discussed, along with ethical-philosophical approaches to understanding the issue and potential solutions.

Keywords: artificial intelligence, ethics, moral responsibility, autonomous systems, algorithmic responsibility.

Дегтярьова О. А.

група 3111,
Кораблебудівний навчально-науковий інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
oksanaazvenihorodskaya@gmail.com

Камєнсков А. О.

група 3117ст3,
Кораблебудівний навчально-науковий інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
kamenskoff@gmail.com

Ступак О. П.

старший викладач
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
olga.stupak@nuos.edu.ua

Самостійна робота студентів ЗВО як засіб формування професійної компетентності

Анотація. Умови сьогодення засвідчують потребу у фахівцях, що володіють широким обсягом та змістовно глибокими знаннями, уміннями, є всебічно компетентні у професійній діяльності та суспільному житті, здатними до самоосвіти. Розглянуто головні напрями організації самостійної роботи студентів, розкрито значення самостійної роботи для формування і розвитку професійної компетентності майбутнього спеціаліста.

Ключові слова: компетентність; компетенції; самостійна робота.

Постановка проблеми. Сучасні процеси реформування освіти у вітчизняних вищих навчальних закладах передбачають ефективне використання компетентнісного підходу до навчально-виховної діяльності та підготовки майбутніх висококваліфікованих випускників. На цьому етапі зростає роль самоосвіти як інструменту адаптації молоді до самостійного життя та пошуку

шляхів досягнення професійного успіху.

Мета статті - розкрити значущість самостійної роботи для формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Адже навички самостійно здобувати знання для майбутніх фахівців виступають маркером високого рівня системи освіти в цілому.

Актуальність роботи. Компетентність майбутнього фахівця є головним орієнтиром та пріоритетним напрямком розвитку національної системи освіти та дієвим засобом покращення її якості. Формування компетентності самостійного розвитку обумовлено потребою особистості у самореалізації. Компетентність саморозвитку як вища форма розвитку особистості, прояв її самореалізації стає однією з ключових компетенцій майбутнього фахівця у інформаційно-знанієвому суспільстві.

Виклад результатів дослідження. Процес освіти закономірно передбачає самореалізацію особистості, зокрема компетентнісний підхід до професійної підготовки у закладах вищої освіти (ЗВО) сприяє активізації цілого комплексу механізмів самореалізації майбутнього фахівця в сучасних умовах динамізму зміни знань та інформації.

Найважливішою якістю кваліфікованого фахівця, є компетентність – якість особистості, яка проявляється сукупністю компетенцій. Компетенції можна визначити як здатність (і готовність) до певної діяльності із застосуванням знань, умінь, навичок. У поняття компетенції входять також соціальна адаптація та досвід професійної або навчальної діяльності. У сукупності ці компоненти формують здатність самостійно синтезувати і кваліфіковано вирішувати складні завдання. Таким чином, компетентність виражає значення традиційної тріади «знання–уміння–навички», інтегруючи їх у єдиний комплекс [3]. З цієї точки зору основним безпосереднім результатом освітньої діяльності виступає формування компетентностей студентів, однією із яких є самоосвіта.

Сьогодні система освіти і підготовки спеціаліста націлені на формування активного суб'єкта діяльності (навчальної, трудової, професійної), здатного до самоосвіти, до самостійного опанування знань, який використовує та застосовує отримані знання з метою особистого розвитку та самовдосконалення [1]. Таким чином ефективним засобом формування загальнокультурних та професійних компетенцій може виступати самостійна робота.

Обов'язкова і невідмінна умова досягнення успіху в діяльності, незалежно від того, яким є загальний і розумовий потенціал людини, полягає в позитивній мотивації, у глибокій і активній зацікавленості, у прагненні досягти мети цієї діяльності. Саме вмотивоване навчання є важливою умовою формування самоосвітньої компетентності, адже сукупність потреб і мотивів, поряд з цілеспрямованістю майбутнього фахівця, визначають сенс його навчально-

пізнавальної діяльності [4].

Будь-який вид занять, що створює умови для зародження самостійної думки, пізнавальної активності студента, пов'язаний з самостійною роботою. У широкому сенсі під самостійною роботою розуміється сукупність всієї самостійної діяльності студентів як в навчальній аудиторії, так і поза нею, у контакті з викладачем і в його відсутності [2].

Отже, самостійна робота, як складовий компонент процесу навчання, має розвивати у студента здатність використовувати знання, вміння та навички для пошуку, обробки й використання інформації в конкретній ситуації та для вирішення конкретних професійних проблем.

Викладачі кафедри соціально-гуманітарних дисциплін і філософії НУК організують такі види самостійної роботи студентів:

- вивчення нового матеріалу: читання та конспектування літературних джерел інформації; перегляд відеозаписів; прослуховування лекцій;
- вдосконалення теоретичних знань, поглиблене вивчення матеріалу: підготовка до контрольних, практичних робіт, колоквиумів, семінарів; виконання типових завдань;
- вивчення матеріалу з використанням елементів творчості: проведення практичних робіт з елементами творчості; розв'язання нестандартних, проблемно-пошукових завдань; участь у квізах, ділових іграх і в розборі проблемних ситуацій; підготовка презентацій, рефератів, доповідей, інформаційно-аналітичних оглядів з заданої теми;
- участь у роботі історико-краєзнавчого і філософського гуртків та науково-практичних семінарах, круглих столах, конференціях присвячених актуальним філософським і соціокультурним проблемам розвитку людини і суспільства.

Самостійна робота організовується на базі комп'ютерних та інформаційних технологій з використанням електронних посібників, комп'ютерних навчальних, демонстративних і контролюючих програм та сучасних освітніх платформ, що підвищує зацікавленість та якість самоосвіти студентів. Отже, створення освітньо-наукового середовища, яке забезпечує високу активність та самостійність суб'єктів в освітньому процесі та позааудиторний час, є головним напрямом організації самостійної роботи студентів.

Висновки. Сучасні підходи до організації навчального процесу з позицій компетентнісного підходу актуалізують необхідність планомірної, методологічно вивіреної роботи з формування у студентів компетенцій при орієнтації на самостійну роботу студента. Компетентність саморозвитку є невід'ємною складовою професійної компетентності фахівця, основи якої закладаються в процесі безпосереднього навчання у ЗВО.

Список використаних джерел

1. Білоусова Л. І., Кисельова О. Б. Технологія формування у майбутніх педагогів компетентності самоосвіти з використанням потенціалу інформаційно-навчального середовища. Інформаційні технології в освіті: зб. наук, праць. Херсон: Вид-во ХДУ, 2009. Вип. III. С. 11-20.
2. Бурлука О.В. Самоосвіта особистості як необхідний компонент сучасного освітнього процесу. Гілея: Науковий вісник. 2015. Вип. 101. С. 369–372.
3. Родигіна І. В. Компетентісно орієнтований підхід до навчання. Харків: Вид. група «Основа», 2005. 96 с.
4. Сідак Л.М. Особливості соціалізації самоосвіти особистості. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія. 2014. Вип. 43. С. 231–243.

Dehtiarova O. A.

group 3111,

Shipbuilding Educational and Scientific Institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

oksanaazvenihorodskaya@gmail.com

Kamenskov A. O.

group 3117st3,

Shipbuilding Educational and Scientific Institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

kamenskoff@gmail.com

Stupak O. P.

Senior lecturer

of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy

Admiral Makarov National University of Shipbuilding,

Mykolaiv, Ukraine

stupako428@gmail.com

Independent work of university students as a means of forming professional competence

Annotation. Today's conditions demonstrate the need for specialists who possess a wide range of and substantively deep knowledge and skills, are comprehensively

competent in professional activities and social life, and are capable of self-education. The main directions of organizing students' independent work are considered, the importance of independent work for the formation and development of the professional competence of a future specialist is revealed.

Keywords: competence; competencies; independent works.

УДК 304+004.5+008

Пушкар Д. Р.

група 2145,

Навчально-науковий інститут комп'ютерних наук та управління проектами

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

pushkardarina0@gmail.com

Куриленко Т. В.

викладач кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

Віртуальна реальність та її вплив на життя людини

У роботі розглянуто роль віртуальної реальності (VR) у сучасному суспільстві, її застосування в різних сферах життя та її амбівалентний характер. Визначено, що віртуальна реальність має великий потенціал для створення нових можливостей у сфері саморозвитку та професійного вдосконалення. Зазначено важливість етичних меж використання VR з огляду на небезпеку штучних соціальних середовищ для життя та здоров'я людини.

Ключові слова: віртуальна реальність, етика, критичне мислення, соціальна ізоляція, технології.

Віртуальна реальність (virtual reality, VR, штучна реальність) – це створений технічними засобами світ, який передається людині через її відчуття: зір, слух, дотик тощо [3]. Це потужна технологія, яка вже зараз змінює життя людей і має великий потенціал для розвитку. Вона відкриває нові можливості у різних професіях та галузях людської діяльності, але водночас потребує

відповідального використання. У зв'язку з стрімким розвитком технологій VR стане ще доступнішою, а її вплив на суспільство лише зростатиме. Важливо шукати баланс між використанням цієї технології та реальним життям, щоб уникнути можливих негативних наслідків. Аби віртуальна реальність залишалася корисним інструментом, важливо встановлювати етичні межі, розвивати критичне мислення щодо її впливу на реальне життя.

Метою роботи є визначення ролі віртуальної реальності у різних сферах людської життєдіяльності. VR як штучне середовище у різний спосіб змінює соціальне життя людей, що дедалі глибше проникає в життя конкретного індивіда та цілого соціуму.

Віртуальна реальність може бути способом втечі від повсякденних проблем або стресових ситуацій, вона може замінювати реальний світ або доповнювати його, надаючи унікальні можливості для різних аспектів нашого життя, що і приваблює людей. Вони можуть занурюватися в інші світи, щоб відпочити, розслабитись, зняти стрес, знайти щось цікаве у сфері їхньої роботи або використати її для самовдосконалення й власного розвитку. Проте захоплення віртуальною реальністю може бути небезпечним, призвести до залежності або ізоляції від реального світу.

Слід зазначити, що віртуальна реальність має значний потенціал в освітній та професійній сфері. Використання VR особливо актуально для інженерів, архітекторів, дизайнерів, які можуть створювати та тестувати свої проєкти у тривимірному просторі ще до їхньої реалізації. Віртуальна реальність широко використовується у підготовці фахівців в галузі авіації. В освіті VR забезпечує нові можливості для навчання. Віртуальні лабораторії, відвідування історичних місць, проведення симуляцій сприяє кращому засвоєнню матеріалу та розширює можливості для віддаленого навчання учнів та студентів. У сфері медичної освіти, студенти медицини мають можливість практикувати хірургічні операції у віртуальному середовищі, хоча воно відіграє допоміжну роль у навчанні.

Завдяки віртуальній реальності значно розширила свої можливості індустрія розваг. Створена ціла індустрія відеоігор. Користувачі можуть повністю занурюватися в ігровий процес, що забезпечує новий рівень взаємодії та емоційних переживань. Окрім ігор, VR використовується в кіноіндустрії, віртуальному туризмі та соціальних мережах. Люди можуть спілкуватися у віртуальних світах, взаємодіючи в реальному часі, що розширює можливості їх комунікації.

Незважаючи на переваги, віртуальна реальність має і певні ризики. Зловживання VR може призводити до психологічної залежності, соціальної ізоляції та проблем із здоров'ям. Довге перебування у віртуальному середовищі може спричиняти дезорієнтацію та впливати на сприйняття реального світу. Слід

відмітити, що VR-середовище може бути потенційно небезпечним, оскільки в ньому можуть формуватися замкнуті групи, де поширюються радикальні ідеї, токсична поведінка або шахрайські схеми. Через повне занурення у віртуальний світ людина може втратити критичне мислення та стати легкою мішенню для маніпуляторів. Особливо небезпечно, коли деяки користувачі вводять в оману інших людей і створюють ілюзію довіри. Крім того, кібербулінг у віртуальному світі є серйозною проблемою, оскільки відсутність фізичних меж робить образи, переслідування, психологічний тиск ще більш травматичними.

Отже, віртуальна реальність є сучасним інструментом, який відкриває безліч можливостей у різних сферах людської діяльності. Вона може значно покращити навчальний процес, розширити професійні перспективи та створити нові форми комунікації. Водночас, надмірне використання VR несе певні ризики, такі як соціальна ізоляція, психологічна залежність, дезорієнтація тощо. Тому важливо дотримуватися балансу між віртуальним та реальним життям, розвивати критичне мислення та свідоме ставлення до цієї технології. Лише за відповідального підходу віртуальна реальність стане інструментом розвитку, а не фактором, що віддаляє людину від дійсності.

Список використаних джерел

1. Ольга Грушковська. Віртуальна реальність у контексті сучасного соціуму. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/16127/1/socst_2017_2_4.pdf (дата звернення 23.03.2025)
2. Джейн Вейкфілд. Як використати віртуальну реальність у житті. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/science/2016/10/161024_virtual_reality_sm (дата звернення 19.03.2025)
3. Штепа О. О. Віртуальна реальність: соціально-філософський аналіз. URL: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/37_2022/22.pdf (дата звернення 21.03.2025).

Pushkar D. R.

group 2145,

Educational scientific institute of computer science and project management

Admiral Makarov National University of Shipbuilding,

Mykolaiv, Ukraine

pushkardarina0@gmail.com

Kurylenko T. V.

Lecturer at the Department of Social and Humanities and Philosophy

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

Virtual reality and its impact on human life

The article examines the role of virtual reality (VR) in modern society, its application in various spheres of life, and its ambivalent nature. It is determined that virtual reality has great potential for creating new opportunities in the field of self-development and professional improvement. The importance of ethical boundaries of VR use is emphasized, given the danger of artificial social environments to human life and health.

Key words: virtual reality, ethics, critical thinking, social exclusion, technology.

Рижик В. В.

Група 2511,
Факультет морського права
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
ryzhykv05v@gmail.com

Ступак О. П.

старший викладач
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
olga.stupak@nuos.edu.ua

Постмодернізм у сфері філософії права

Стаття присвячена аналізу постмодерністських концепцій у філософії права та їхньому впливу на правосвідомість та правозастосування у сучасному суспільстві. Розглянуто критику традиційних правових теорій, деконструкцію правових норм і правовий нігілізм. Проаналізовано вплив постмодернізму на правові системи та виклики для стабільності правового регулювання.

Ключові слова: постмодернізм, філософія права, правовий нігілізм, деконструкція, плюралізм, нормативність.

Філософія постмодернізму справила суттєвий вплив на різні сфери соціогуманітарного знання, зокрема на філософію права. Постмодерн – поняття для визначення певного історичного періоду після завершення Модерну (зазвичай називають період від 1960 –70-х років ХХ століття і до нині) та особливий умонастрій, що поширився в усіх галузях людської життєдіяльності: культурі, філософії, політиці, економіці, науці, у сфері комунікативного праксису [4].

Актуальність роботи: Постмодернізм у філософії права є актуальною темою, оскільки сучасне суспільство стикається з новими викликами, такими як глобалізація та інформаційна революція. Вплив постмодерністських ідей змінює правосвідомість людей і підхід до правозастосування, що вимагає переосмислення традиційних правових концепцій.

Як зазначає Ю. С. Шемшученко: «У нашому суспільстві актуальність цієї

проблеми зумовлена тим глибоким розривом між конституційними нормами, які проголошують людський вимір права і держави, та реальними суспільними відносинами, станом відповідальності держави перед людиною за свою діяльність» [5, с. 8]. Можна погодитись з його думкою, у сучасному світі філософія права в умовах постмодернізму зіштовхується з проблемою того, як поєднати права людини з реальними суспільними умовами. Теоретичні ідеї часто не збігаються з практикою, через що й виникають суперечки стосовно того, наскільки правова система працює ефективно та чи потрібно взагалі її змінювати.

Метою дослідження є: аналіз постмодерністських концепцій у філософії права та їхньому впливу на сучасне життя, а також визначення його позитивних і негативних наслідків для правової системи.

Виклад основних результатів дослідження. Постмодерністська соціальна (в тім числі й правова) реальність визначається насамперед формуванням інформаційного суспільства, різким підвищенням темпів розвитку, глобалізаційними процесами, принциповим ускладненням соціальних і правових явищ [1, с. 17-18]. Ці процеси ставлять під сумнів традиційні правові конструкції та змушують шукати нові методологічні підходи до розуміння права. Ми повинні зрозуміти, як постмодерністські концепції впливають на правосвідомість та правозастосування у сучасному суспільстві.

Постмодернізм ставить під сумнів звичні уявлення про право і змушує людей по-новому його осмислювати. Це дуже важливо, адже сучасний світ швидко змінюється, і старі правові підходи можуть вже не працювати. Постмодерністські концепції пропонують альтернативні моделі правової дійсності, які орієнтуються на суб'єктивність правової інтерпретації та контекстуальність правових рішень.

Серед основних положень постмодернізму у праві можна виділити кілька ключових аспектів. По-перше, право розглядається як конструкція, що не є об'єктивною реальністю, а формується під впливом соціального, культурного та мовного контекстів. Це означає, що правові норми не можуть бути універсальними та однозначними. Деконструкція права є ще одним важливим аспектом. Вона передбачає розгляд правових текстів як нестабільних та багатозначних, що піддаються різним інтерпретаціям [3]. Таким чином, правова система розглядається не як фіксований набір правил, а як динамічний процес постійного перегляду значень і смислів.

Правовий нігілізм – ще одна складова постмодернізму у праві. Він виражається в сумніві щодо здатності права забезпечити справедливість та ефективно врегулювання суспільних відносин. Відмова від загальноприйнятих правових принципів може призводити до ситуації, коли законність стає відносною, а правові рішення ухвалюються на основі суб'єктивних уподобань.

Особливо часто сьогодні правовий нігілізм проявляється по відношенню до прав людини як головного елемента держави та суспільства [2, с. 26].

Плюралізм правових систем є логічним наслідком постмодерністської критики єдиної правової істини. Визнання множинності правових дискурсів сприяє тому, що у різних соціальних групах можуть співіснувати альтернативні правові підходи, що не обов'язково мають єдину точку опори.

Постмодернізм у праві створює як позитивні, так і негативні наслідки для суспільства. З одного боку, він сприяє демократизації правової системи, роблячи її більш відкритою до різноманітності підходів. Це дає змогу враховувати специфіку різних соціальних груп та забезпечувати більшу гнучкість у правовому регулюванні. З іншого боку, відмова від універсальних правових норм може призводити до хаотичності, нестабільності та втрати правової визначеності.

Крім того, у політичному контексті постмодернізм сприяє зростанню критичного ставлення до державних інститутів та традиційних правових структур [3]. Це може послаблювати довіру до правосуддя та правового порядку, особливо у періоди соціальних криз та політичної нестабільності.

Постмодернізм у філософії права зазнає серйозної критики з боку прихильників традиційних правових концепцій.

Головне зауваження полягає в тому, що заперечення єдиної правової істини може послабити ефективність правової системи. Відсутність чітких правових орієнтирів ускладнює правозастосування та створює ризик правової невизначеності. Критики зазначають, що релятивізм, більш характерний для постмодернізму, підважує стабільність правопорядку, оскільки підриває легітимність правових норм. У таких умовах зростає ймовірність того, що правові рішення ухвалюватимуться на основі суб'єктивних інтерпретацій, які й можуть спричинити правову нестабільність [3].

Висновки. Отже, постмодернізм у філософії права сприяє плюралізму правових підходів та адаптації права до сучасних змін, але водночас створює ризики правової невизначеності. Заперечення універсальних норм може підривати стабільність правопорядку, що ускладнює правозастосування. Загалом, постмодернізм ставить нові виклики перед правовою системою, вимагаючи пошуку балансу між її гнучкістю та збереженням основних правових принципів.

Список використаних джерел

1. Бандура О. О. Єдність цінностей та істини у праві. – Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2000. 200 с.
2. Кульба М.П., Теліженко Л. В. Постмодернізм у філософії права. Правові

засади функціонування публічної влади щодо забезпечення інтелектуального розвитку та безпеки суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 19-20 травня 2016 р. / Редкол.: А.М. Куліш, М.М. Бурбика, О.М. Рєзнік та ін. Суми : СумДУ, 2016. С. 25-27. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/45979> (дата звернення: 02.03.2025).

3. Лукасік Я. Постмодернізм – основні ідеї та їх суспільно-політичні імплікації. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія». 2023. №25. С. 30–38. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philosophy/article/view/3955/3602> (дата звернення: 01.03.2025).
4. Носова Г. Ю. Постмодерн // Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Ін-т енцикл. дослідж. НАН України, 2024. URL: <https://esu.com.ua/article-884842> (дата звернення: 01.03.2025).
5. Шемшученко Ю. С. Актуальні проблеми філософії права. Проблеми філософії права. Міжнародний часопис. 2003. Т. 1. С. 7—9. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/8484> (дата звернення: 01.03.2025).

Ryzhyk V. V.

group 2511,

Faculty of Maritime Law

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

ryzhykv05v@gmail.com

Stupak O. P.

Senior lecturer

of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

stupako428@gmail.com

Postmodernism in the Philosophy of Law

The article is devoted to the analysis of postmodernist concepts in the philosophy of law and their impact on legal consciousness and law enforcement in modern society. It examines the critique of traditional legal theories, the deconstruction of legal norms, and legal nihilism. The influence of postmodernism on legal systems and the challenges

to the stability of legal regulation are analyzed.

Keywords: postmodernism, philosophy of law, legal nihilism, deconstruction, pluralism, normativity.

УДК 340.12

Бойченко Т. В.

Група 2511,
Факультет морського права
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
tatianabojchenko24@gmail.com

Продан В. О.

Група 2511,
Факультет морського права
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
veronika_prodan@ukr.net

Ступак О. П.

старший викладач
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
olga.stupak@nuos.edu.ua

Трактат І. Канта «До вічного миру» в контексті соціально-політичних викликів сучасності

Анотація. Розглядається трактат І. Канта «До вічного миру» як важливе джерело для розуміння етичних і правових аспектів глобального миру. Показано, що актуальність дослідження праці Канта полягає не тільки в її історичному значенні, але й у можливості застосування ідей великого філософа для вирішення сучасних проблем, викликаних кризою міжнародного порядку.

Ключові слова: моральність, “вічний мир”, мир, міжнародне право.

Актуальність роботи. В умовах постійних військових конфліктів і

політичної нестабільності у сучасному глобальному світі, особливо сьогодні, коли в Європі четвертий рік точиться російсько-українська війна, ідеї великого німецького філософа Імануеля Канта набувають особливої актуальності та викликають інтерес у сучасних філософів і науковців. Актуальність дослідження трактату «До вічного миру» І. Канта полягає не лише в його історичному значенні, але й у можливості застосування його ідей для вирішення сучасних проблем міжнародного порядку. Цей твір є важливим джерелом для розуміння етичних та правових аспектів глобального миру, а також для пошуку нових підходів до міжнародної співпраці та правового регулювання.

Метою дослідження є: аналіз філософських, етичних та правових аспектів трактату І. Канта «До вічного миру», а також вивчення його впливу на сучасні теорії міжнародних відносин і прав людини. Розглядаючи основні положення Кантового трактату та його історичний контекст, ми прагнемо зрозуміти, яким чином вони можуть бути застосовані у вирішенні сучасних глобальних викликів, зростаючої напруженості між державами та суспільних криз.

Виклад основних результатів дослідження. Трактат «До вічного миру» (1795 р.) є головною працею І. Канта, в якій він всебічно розглядає проблему миру. Цей твір написаний під час наполеонівських війн в Європі у формі проекту міжнародного договору, адже Кант, приєднуючись до своїх попередників, вважав, що мир має бути встановлений шляхом міжнародних угод [1; 4]. Кант аналізує природу війни та її причини, він вводить поняття «вічного миру» як мети, до якої повинні прагнути всі держави, обґрунтовуючи необхідність створення союзів і договорів, що регулюватимуть міжнародні відносини.

Згідно з Кантом, мир є необхідним для реалізації морального закону. Без миру, люди не можуть поводитися один з одним з повагою та гідністю. Кант вважав, що мир є необхідним для створення атмосфери, де люди можуть діяти вільно та відповідально, де вони можуть взаємодіяти та домовлятися, де можуть вирішувати свої конфлікти за мирним шляхом [3, с.3].

На нашу думку, йдеться про розбудову демократії, але демократія, як показує практика не завжди сприяє вічному миру між країнами або об'єднаннями держав. Лише «республіка» як форма правління надає законодавчій владі, яку обирає народ (при цьому Кант не був прихильником загального виборчого права), повноваження оголошувати війну з урахуванням усіх її наслідків [3, с. 8]. Постає питання, як створити атмосферу миру, про яку веде мову Кант у своїх роботах. Мислитель розглядав це як акт договору між людьми, який укладається з метою спільної вигоди. Адже майже все в нашому світі формується на домовленостях, а мир – це, по суті, та сама домовленість між країнами та їх громадянами. Головною умовою загального і вічного миру як в самій державі, так і в стосунках між народами, на думку Канта, є утвердження ідеї права,

створення універсального правопорядку, який би охоплював всі можливі взаємини між людьми. Вимога миру і є головною вимогою права, тому мирними ці відносини стають тоді, коли вони набувають правового характеру [1]. На думку сучасних дослідників творчості мислителя, як філософів, етиків, так і правників «єдність моральних і правових підстав і є головною особливістю Кантового обґрунтування ідеї вічного миру» [1, с. 10].

Поняття миру набуває у І. Канта значення філософської ідеї, що базується на його морально - етичній філософії та концепції світового співтовариства. Ідея морального закону (категоричного імперативу) вимагає, щоб люди поводитися з іншими як з метою, а не як засобом досягнення своїх цілей, і це вимагає миру. Саме виникнення права, правових регулятивів діяльності є, за Кантом, наслідком, нехай часткового, усвідомлення веління, завдань природи щодо людського роду, а також усвідомлення небезпек, які виникають від непокори подібним велінням [5, с. 47]. За Кантом, світове співтовариство є ідеєю об'єднання усіх людей у спільній меті досягнення миру та протидії конфліктам і війнам. Він вважав, що світове співтовариство може постати шляхом спільної роботи та взаємодії народів та країн. Філософ наголошував, що це можливо лише за умови визнання всіма країнами інших країн як рівних учасників світового співтовариства [2; 3].

Висновки. Отже, концепія «вічного миру» є органічною складовою філософської спадщини І. Канта, його моральної філософії й філософії права. Німецький мислитель вважав, що вічний мир є не утопією, а метою, до якої людство має прагнути. Правова держава у точному сенсі не може бути реалізована поза співтовариства держав, але тільки в ньому і завдяки йому [5, с. 48]. Через триста років після народження філософа трактат І. Канта залишається важливим джерелом для розуміння етичних та правових засад сталого і справедливого миру у глобальному світі та вирішення сучасних проблем міжнародного порядку.

Список використаних джерел

1. Гусев В. І. І. Кант: філософське обґрунтування ідеї миру. Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство. 2000. Т. 18. С. 8 -- 17. URL: [Guseyev_I.Kant_filosofske.pdf](#) (дата звернення: 12.03.2025)
2. Каменєва В.О. Філософське обґрунтування ідеї миру за І. Кантом. III Кантівські читання: збірник матеріалів науково-практичного семінару до 299 річниці від дня народження І. Канта, м. Київ, 20 квітня 2023 р. / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2023. С. 2 – 4. URL: [zbirnik_kantivski_chitannya\(1\)_a2240406-9136-47b3-950f-c4edd2af992b.pdf](#) (дата звернення: 10.03.2025).

3. Максимов С. Філософсько - правова концепція вічного миру Канта і сучасність. Вісник Академії правових наук України. 2005. N. 4 (43). С. 44 – 51. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/5067> (дата звернення: 17.03.2025).
4. Попов В.І. Чи був Кант наївним пацифістом? (філософські міркування на тлі російсько-української війни). Філософська думка. 2024. N. 2. С. 38-55. URL:<https://doi.org/10.15407/fd2024.02.038> (дата звернення: 08.03.2025).
5. Улашкевич Л. Концепція Кантівської теорії вічного миру і сучасність. Молодий вчений. 2019. N. 4 (68). С. 45 – 48. URL:<https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-4-68-11> (дата звернення: 16.03.2025).

Boychenko T. V.

group 2511, Faculty of Maritime Law
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
tatianabojchenko24@gmail.com

Prodan V. O.

group 2511, Faculty of Maritime Law
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
veronika_prodan@ukr.net

Stupak O. P.

Senior lecturer
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding,
Mykolaiv, Ukraine
stupako428@gmail.com

I. Kant's treatise "Toward Perpetual Peace" in the context of socio-political challenges of our time

Annotation. The treatise by I. Kant "Toward Perpetual Peace" is considered as an important source for understanding the ethical and legal aspects of global peace. It is shown that the relevance of studying Kant's work lies not only in its historical significance, but also in the possibility of applying the ideas of the great philosopher to solve modern problems caused by the crisis of the international order.

Keywords: morality, "perpetual peace", peace, international law.

Авраменко Г. С.

група 2127 ст3,
Кораблебудівний навчально-науковий інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
Rubikonjug@gmail.com

Василько І. Ю.

група 1111,
Кораблебудівний навчально-науковий інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
vasilkoigor1970@gmail.com

Ступак О. П.

старший викладач
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
olga.stupak@nuos.edu.ua

Етичні аспекти використання штучного інтелекту у вищій освіті

Анотація. Стаття присвячена дослідженню етичного виміру впливу штучного інтелекту на систему освіти. Розглянуто переваги та негативні наслідки використання штучного інтелекту в системі вищої освіти. Описані ключові питання, пов'язані з етикою використання штучного інтелекту у сфері освіти в контексті впливу на якість надання освітніх послуг.

Показано, що застосування штучного інтелекту в системі освіти може стати містком між науковими досягненнями та етичними цінностями, що сприятиме розвитку знань та відповідальній взаємодії з сучасними інтелектуальними технологіями.

Ключові слова: штучний інтелект, етика, прозорість, приватність, відповідальність.

Постановка проблеми. У контексті глобального переходу країни та всіх сфер суспільного життя до інноваційної моделі розвитку набуває актуальності

питання переосмислення ціннісних аспектів системи освіти. Виникає необхідність у перегляді традиційних підходів до навчання, застосуванні ефективних технологій та інноваційних методик організації освітнього процесу, адаптованих до сучасних умов і потреб здобувачів освіти, які б створювали сприятливі умови для якісного надання освітніх послуг. Перехід до дистанційного і змішаного навчання в закладах освіти призвів ще до більш широкого застосування сучасних інформаційних технологій, зокрема і штучного інтелекту (далі ШІ) та актуалізує проблеми етики взаємодії зі ШІ.

Мета статті – дослідження впливу впровадження ШІ на освітній процес, а також аналіз етичних та філософських питань, пов'язаних з використанням даних технологій у вищій освіті.

Актуальність роботи. У сучасному світі технології швидко розвиваються і значною мірою впливають на різні галузі соціальної взаємодії, у тому числі освіти. Однією з найбільш перспективних і революційних технологій є штучний інтелект. Проте впровадження штучного інтелекту в освітній процес потребує детального вивчення, зосередження уваги на відповідальному прозорому й етичному застосуванні ШІ учасниками освітнього процесу, а також адаптації закладів освіти з огляду на необхідність збереження якості освіти, що допоможе мінімізувати можливі негативні наслідки для суспільства, економіки й культури. Відтак особливої актуальності набуває питання ефективного застосування й інтеграції технологій штучного інтелекту в освітній процес, виявлення їх впливу на якість освіти.

Виклад результатів дослідження. Застосування технологій штучного інтелекту в освітньому процесі кардинально трансформує зміст, структуру та базові підходи до надання освітніх послуг, що пов'язано з його значними потенційними можливостями в контексті впливу на якість освіти. Використання ШІ в освітніх системах може забезпечити максимальну індивідуалізацію навчання, створюючи персоналізовані освітні траєкторії з урахуванням індивідуальних особливостей здобувачів освіти, допомогти швидко й ефективно впроваджувати нові методи і підходи до викладання й навчання, а також оцінювати результати навчання здобувачів освіти, розробляти адаптовані до їхніх потреб дидактичні матеріали, що в сукупності значною мірою може впливати на якість освіти [2].

Можна виокремити можливості та основні напрями використання штучного інтелекту як дієвого інструмента підвищення якості освіти:

системи ШІ здатні аналізувати великі обсяги даних про успішність здобувачів освіти, адаптуватися до їхніх індивідуальних потреб й освітніх цілей з урахуванням сильних і слабких сторін та на цій основі створювати персоналізовані навчальні програми, які допомагають досягти максимальних

результатів. Це дає змогу навчатися у власному темпі, обирати рівень і поступовість виконання завдань, зосереджуватися на тих темах, які потребують додаткової уваги;

на основі ІІІ можна створювати навчальні матеріали, що автоматично адаптуються до рівня знань і потреб здобувачів освіти, пропонувати додаткові ресурси, альтернативні пояснення чи додаткові завдання для кращого розуміння й засвоєння матеріалу;

ІІІ допомагає розробляти якісні й адаптивні навчальні ресурси, які відповідають потребам та інтересам здобувачів освіти, що сприяє кращим результатам навчання та підвищенню їх мотивації;

технології ІІІ забезпечують точність, швидкість, об'єктивність і ефективність перевірки та оцінювання знань здобувачів освіти, а також надають зворотний зв'язок у вигляді аналізу помилок, що дає можливість коригувати відповіді та виправляти неточності, сприяючи кращим результатам навчання;

ІІІ може аналізувати значні обсяги інформації про успішність здобувачів освіти, прогнозувати їхні результати та виявляти потенційні помилки, що дає змогу педагогам своєчасно надавати підтримку, розробляти стратегії підвищення якості освіти;

ІІІ може підтримувати здобувачів освіти, відповідаючи на запитання та надаючи допомогу у виконанні завдань;

ІІІ може надавати доступ до освіти особам з обмеженими можливостями, (передбачаючи можливість налаштування шрифтів, кольорів та інших елементів для більшої доступності);

ІІІ може аналізувати поведінку користувачів у віртуальній реальності та автоматично адаптувати сценарії відповідно до стилів навчання, моделювати реальну взаємодію між користувачами, даючи змогу набути досвіду, до якого здобувачі освіти в реальному житті не мають доступу [1; 2].

Розглянуті можливості та основні напрями використання штучного інтелекту показують, що застосування ІІІ в освіті може бути корисним, потенціал застосування штучного інтелекту у вищій освіті є дуже великий. Такі технології можуть допомогти у вирішенні проблем, з якими зіштовхуються сучасні ЗВО у процесі переходу до знаннево-інноваційного суспільства.

Однак, необхідно ретельно вивчати вплив технологій ІІІ на освітній процес та його учасників, відповідально оцінювати виклики та ризики, які ІІІ може спричинити. Передовсім це проблеми та обмеження, пов'язані з розробкою та впровадженням надійних алгоритмів, які б відповідали етичним стандартам і забезпечували безпеку та захист приватності користувачів особливо в таких чутливих сферах, як освіта. А саме: конфіденційність, прозорість, відповідальність, справедливість, академічна доброчесність, безпека.

Широке впровадження штучного інтелекту в освіту поступово трансформує освітнє середовище. Незважаючи на всі потенційні можливості, що мають технології ШІ для поліпшення якості освіти, варто зазначити, що штучний інтелект слід використовувати в освітньому процесі лише як помічника учасників освітнього процесу, зокрема викладача, який залишається ключовою фігурою навіть в умовах впровадження освітніх інновацій. ШІ повинен стати його союзником, підсилюючи його роль та важливість, допомагаючи створювати інноваційне освітнє середовище задля розвитку інтелектуального потенціалу, формування професійних компетентностей, забезпечення якісної освіти та саморозвитку кожної особистості.

Сьогоднішній штучний інтелект має далекосяжні можливості, які здаються надто фантастичними й нереалістичними. Етичні проблеми, пов'язані з його використанням, вважаються проблемами навіть не другорядними або треторядними. Проте, подібно до біотехнологій, етичні обговорення, що точаться навколо штучного інтелекту, нагадують ситуацію з ядерними дослідженнями. Тоді, коли ядерні розробки вважалися неможливими, етичні питання не виникали. Але коли ядерна технологія стала реальністю, було вже пізно піднімати питання етики [3].

Вже нині українські заклади освіти мають активно працювати над розробкою етичних принципів і стандартів використання ШІ, враховуючи національні та міжнародні норми. Такий підхід допоможе забезпечити не тільки ефективне, а і безпечне та справедливе використання ШІ, мінімізувати потенційні етичні ризики.

Висновки

Стрімка популярність технологій штучного інтелекту та їх широке застосування в освітньому процесі створює нові можливості для здобувачів освіти, прискорюючи процеси аналізу даних, моделювання та відкриття нових знань. Однак використання штучного інтелекту потребує свідомого врахування етичних аспектів. Збереження високих етичних стандартів у використанні штучного інтелекту допоможе забезпечити наукову доброчесність, довіру та справедливість у наукових дослідженнях. Розвиток штучного інтелекту в закладах вищої освіти може стати містком між науковими досягненнями та етичними цінностями, що сприятиме не тільки вибору ключових підходів до викладання, навчання, оцінювання та контролю, а й модернізації всієї парадигми освіти з огляду на необхідність збереження й підвищення якості та реалізації гуманістичної мети освіти.

Список використаних джерел

1. Драч, І., Петроє, О., Бородієнко, О., Регейло, І., Базелюк, О., Базелюк, Н., &

- Слободянюк, О. (2023). Використання штучного інтелекту у вищій освіті. Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство», 15, 66-82. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-15-66-82> (дата звернення 25.02.2025)
2. Ілійчук, Л., Вплив штучного інтелекту на якість освіти: можливості, виклики та загрози. Науково-педагогічні студії. Випуск 8, 2024, с. 232-247. DOI <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2028-8-232-248/> (дата звернення 27.02.2025)
3. Рогожа М. М. Моральні дилеми у галузі штучного інтелекту. Категорії. Мораль: зб. наук. матеріалів за результатами Всеукраїнського круглого столу «Читання пам'яті Івана Бойченка-2019. Людина. Історія. Мораль» (25 жовтня 2019 р.) / редкол: А. Є. Конверський [та ін.]; Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, Центр гуманітарної освіти НАН України. Київ: Знання України, 2019. С. 45–50. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/18081> (дата звернення 25.02.2025).

Avramenko G. S.

group 2127ст3,

Shipbuilding Educational and Scientific Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
Rubikonjug@gmail.com

Vasylko I. Yu.

group 1111,

Shipbuilding Educational and Scientific Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
vasilkoigor1970@gmail.com

Stupak O. P.

Senior lecturer

of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding,
Mykolaiv, Ukraine
stupako428@gmail.com

Ethical aspects of using artificial intelligence in higher education

Annotation. The article is devoted to the study of the ethical dimension of the

impact of artificial intelligence on the education system. The advantages and negative consequences of using artificial intelligence in the higher education system are considered. Key issues related to the ethics of using artificial intelligence in education are described in the context of the impact on the quality of educational services.

It is shown that the application of artificial intelligence in the education system can become a bridge between scientific achievements and ethical values, which will contribute to the development of knowledge and appropriate interaction with modern intellectual technologies.

Keywords: artificial intelligence, ethics, transparency, privacy, responsibility.

УДК 304+314/316:316.35:061.2

Горошок О. С.

група 3327ст3,

Навчально-науковий інститут автоматики та електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
aleksgoros479@gmail.com

Куриленко Т. В.

викладач кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

Феномен волонтерства: ціннісний вимір

У роботі розглянуто волонтерство як соціальний феномен. Визначено соціальну та індивідуальну цінність волонтерської діяльності. Зазначено важливість участі молоді у волонтерській роботі.

Ключові слова: волонтерство, цінності, суспільство, молодь, допомога.

Слово «волонтер» походить від французького *volontaire* (доброволець), яке в свою чергу запозичено з латинського *voluntarius* (*voluntas* – вільне волевиявлення, *volo* – бажання, намір). Тож, волонтер це особа, яка добровільно віддає свій час, енергію та навички для допомоги іншим або підтримки різних благодійних та громадських ініціатив.

Волонтерство є добровільною, спільною чи особистісною участю громадянина в житті людських співтовариств заради покращення якості життя, економічного та соціального розвитку. Досвід волонтерства важливий не тільки з точки зору самореалізації людини. Волонтерський рух є важливою складовою громадянського суспільства і, потенційно, важливою рушійною силою реформування суспільства.

Волонтерська діяльність носить суспільно важливий характер, оскільки спрямовується на вирішення тієї чи іншої проблеми, що турбує багатьох громадян і з певних причин не може повністю вирішитись зусиллями держави. Безкорисливість та добровільність – її характерні ознаки. Соціальна значимість волонтерства полягає в тому, що ця діяльність допомагає створити стабільне і згуртоване суспільство, вона важлива для розвитку громадянського суспільства, інтеграції суспільства через об'єднання громадян, для створення соціального капіталу. З соціально-економічної точки зору волонтерська діяльність доповнює послуги, що надаються державою (і бізнесом), які є необхідними для суспільства.

В суспільстві завжди знаходились люди, для яких самореалізація, самовдосконалення були можливі лише через працю на благо інших. За допомогою волонтерської діяльності підтримуються й підсилюються такі загальнолюдські цінності, як милосердя, турбота, допомога, солідарність, толерантність. Прикладом може слугувати надання підтримки вразливим групам населення, їх соціальна адаптація.

Слід відмітити, що залучення молоді до волонтерської діяльності є важливим чинником громадянської соціалізації особистості. Участь молоді у волонтерській роботі – це можливість побачити результати власної праці: посмішку вихованця дитячого будинку, висаджені дерева в парку, подяку за доглядом поховань безіменних учасників війни тощо, що дає глибоке моральне задоволення. Волонтерська діяльність формує звичку, потребу в діяльності, яка приносить творчі плоди, що дають незаперечний результат. Закріпившись, така потреба в майбутній професійній діяльності зорієнтує сучасну молодь (вихованців, студентів) на досягнення поставлених цілей, на доведення розпочатої справи до бажаного результату [2].

Отже, волонтерство – добровільна безкорисна суспільно важлива діяльність, яка здійснюється волонтерами шляхом надання добровільної допомоги відповідно до суспільних та індивідуальних потреб (медичних, юридичних, психологічних тощо). У волонтерстві людина реалізує свої можливості, розкриває свій людський і професійний потенціал. Участь учнівської та студентської молоді у волонтерській діяльності має суспільне значення в контексті громадянської соціалізації, і є важливим з точки зору індивідуальної самореалізації й саморозвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Калениченко Р.А. Волонтерство в соціальній роботі: навч. посіб. Київ, 2008. 86 с.
2. Зелінська В. В. Вплив волонтерства на самореалізацію молоді URL:https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6366/educ_2023_139%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 22.03.2025)
3. Складова Я.О. Взаємозв'язок вибору волонтерської діяльності з психологічними особливостями особистості URL: https://kispp-repo.com/jspui/bitstream/library/441/1/Складова%20Я.О._КР.pdf (дата звернення 22.03.2025).

Goroshok O. S.

group 3327st3,

Educational scientific institute of automation and electrical engineering

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

aleksgoros479@gmail.com

Kurylenko T. V.

Lecturer at the Department of Social and Humanities and Philosophy

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

The phenomenon of volunteering: value dimension

The paper examines volunteering as a social phenomenon. The social and individual value of volunteering is determined. The importance of youth participation in volunteer work is noted.

Keywords: volunteering, values, society, youth, assistance.

Бінківська К. Р.

студентка 3 курсу спеціальності «Філософія»
Факультету суспільно-гуманітарних наук
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
krbinkivska.fshn22@kubg.edu.ua

Хрипко С. А.

кандидат філософських наук, доцент,
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
s.khrypko@kubg.edu.ua

**Феномен жіночої свободи: між соціальними конструкціями та
екзистенційним вибором**

Анотація: Теза досліджує феномен жіночої свободи у сучасному суспільстві крізь призму філософських та культурологічних аспектів. Свобода аналізується не як абстрактне поняття, а як живий досвід, що формується в умовах патріархальних структур та соціальних очікувань. Аналізується процес становлення жінки як суб'єкта свободи, її боротьба з усталеними нормами, інтерналізованими обмеженнями та страхами. Окрему увагу приділено повсякденним компромісам, які виникають між особистим самовираженням та суспільними вимогами. У висновку наголошується, що справжня свобода полягає у праві бути собою, незалежно від зовнішніх обмежень та гендерних стереотипів.

Ключові слова: свобода, жіноча ідентичність, патріархат, соціальні норми, гендерні стереотипи, самовираження.

Свобода – це не абстрактне поняття, а живий, пульсуючий досвід, який пронизує кожен аспект нашого існування. Для жінок цей досвід набуває особливого значення, адже наш шлях до свободи часто викладений перешкодами, створеними століттями патріархального устрою. Ми народжуємося у світі, де наші тіла, думки та долі вже заздалегідь визначені суспільством. Але, як влучно зазначила Симона де Бовуар «жінкою не народжуються, нею стають» [1].

Це становлення – болісний, але водночас прекрасний процес. Ми починаємо

його з моменту, коли вперше усвідомлюємо обмеження, накладені на нас через нашу стать. Це може бути перший раз, коли нам кажуть сидіти «як леді», або коли ми чуємо, що певні професії «не для дівчаток». З кожним таким моментом ми стикаємося з вибором: прийняти ці обмеження або кинути їм виклик.

Шлях до свободи для жінки – це постійна боротьба з очікуваннями суспільства. Ми боремося за право бути почутими, за рівні можливості в освіті та кар'єрі, за право приймати рішення щодо власного тіла. Кожен крок на цьому шляху вимагає від нас мужності протистояти усталеним нормам, ризикувати бути відкинутими або осудженими.

Шлях до свободи для жінки часто означає зіткнення з внутрішніми конфліктами. Ми боремося з інтерналізованим сексизмом, з почуттям провини за те, що прагнемо більшого, ніж нам «належить». Ми стикаємося зі страхом відкинути ті ролі, які нам нав'язували з дитинства. Кожен крок до свободи – це крок у невідоме, це ризик втратити комфорт знайомого, навіть якщо це знайоме обмежує нас.

Але в цьому процесі ми відкриваємо свою справжню силу. Ми вчимося цінувати себе не за те, як нас сприймають інші, а за те, ким ми є насправді. Ми вчимося довіряти своєму голосу, своїм бажанням, своєму баченню світу. Ми починаємо розуміти, що наша цінність не в нашій здатності відповідати якомусь ідеалу, а в нашій унікальності.

Свобода для жінки – це також свобода від страху. Страху осуду за те, що ми «занадто» – занадто амбітні, занадто голосні, занадто сексуальні, або не достатньо всього цього. Це свобода від постійного тягара бути «хорошою дівчинкою», яка завжди ставить потреби інших вище своїх власних.

Але ця боротьба за свободу не обмежується великими життєвими рішеннями чи суспільними рухами. Вона пронизує кожен аспект нашого повсякденного життя, відображаючись у, здавалося б, найпростіших діях та рішеннях. Кожна дівчина, проходячи повз вулиці, відчуває погляди, що роздягають її до нитки, оцінюють чи судять. Ці погляди – не просто неприємність, вони є постійним нагадуванням про те, що наші тіла сприймаються як суспільна власність, об'єкт для споглядання та оцінки.

Щоранку, стоячи перед гардеробом, ми вагаємося, що одягнути: чи не занадто відверто, щоб не «провокувати», чи не занадто закрито, щоб не виглядати «закомплексованою». Цей простий акт вибору одягу перетворюється на складний процес навігації між різними суспільними очікуваннями та особистими бажаннями. Кожен наш вибір – це компроміс, укладений між комфортом і безпекою, між правом бути собою та необхідністю підкорятися нав'язаним нормам.

Ці щоденні компроміси є відображенням глибшої проблеми – постійної

напруги між нашим прагненням до самовираження та тиском суспільства. Ба більше, ці повсякденні виклики не просто незручності – вони є постійним нагадуванням про те, що наша свобода все ще обмежена, що наші тіла та вибори все ще підлягають суспільному контролю. Кожен погляд, кожен коментар, кожен момент сумніву перед дзеркалом – це прояв глибоко вкорінених суспільних структур, які продовжують обмежувати нашу свободу.

Становлення жінкою – це постійний процес. У цьому процесі ми переосмислюємо саме поняття свободи. Ми розуміємо, що справжня свобода – це не дар, а щоденна боротьба за своє місце. Це постійне нагадування світу, що ми – не об'єкти, а суб'єкти, які здатні на більше, ніж лише відповідати чужим очікуванням. Це здатність визначати свої цінності, свої цілі, свій шлях. Це свобода бути складними, суперечливими, недосконалими – бути людьми, а не ідеалами. Ми відстоюємо своє право на свободу, відкидаючи обмеження, які нав'язує суспільство. Адже справжня свобода полягає в умінні бути собою, не підкорюючись жодним нормам і стереотипам.

Список використаних джерел

1. Бовуар Сімона де. Друга стаття: У 2 т. Київ: Основи, 1994. 392 с.

Binkivska K. R.

3rd year student of the specialty "Philosophy"

Faculty of Social Sciences and Humanities

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Kyiv, Ukraine

krbinkivska.fshn22@kubg.edu.ua

Khrypko S. A.

Candidate of Philosophy, Associate Professor,

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Kyiv, Ukraine

s.khrypko@kubg.edu.ua

The Phenomenon of Female Freedom: Between Social Constructions and Existential Choice

Abstract: The thesis explores the phenomenon of women's freedom in modern society through the prism of philosophical and cultural aspects. Freedom is analyzed not as an abstract concept, but as a living experience that is formed in the conditions of patriarchal structures and social expectations. The process of a woman's formation

as a subject of freedom, her struggle with established norms, internalized restrictions and fears is analyzed. Special attention is paid to everyday compromises that arise between personal self-expression and social demands. The conclusion emphasizes that true freedom lies in the right to be oneself, regardless of external restrictions and gender stereotypes.

Keywords: freedom, female identity, patriarchy, social norms, gender stereotypes, self-expression.

УДК 316.663.2

Бантись Є. М.

студентка 3 курсу спеціальності «Філософія»
Факультету суспільно-гуманітарних наук
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
ymbantysh.fshn22@kubg.edu.ua

Хрипко С. А.

кандидат філософських наук, доцент,
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
s.khrypko@kubg.edu.ua

Феномен соціальних та гендерних ролей: між суспільними очікуваннями та індивідуальним вибором

Анотація: Теза досліджує феномен соціальних та гендерних ролей у сучасному суспільстві крізь призму філософських та культурологічних аспектів. Гендерні ролі аналізуються не як фіксовані соціальні конструкти, а як динамічний процес, що змінюється під впливом історичних, культурних і соціальних факторів. Особливу увагу приділено питанням формування особистості в межах гендерних очікувань, викликам, що постають перед тими, хто ці очікування кидає виклик, а також компромісам між особистим самовираженням і суспільними нормами. У висновку наголошується, що справжня свобода полягає у можливості виходити за межі нав'язаних соціальних ролей і вибудовувати власну ідентичність.

Ключові слова: соціальні ролі, гендер, ідентичність, патріархат, соціальні норми, стереотипи, самовираження.

Соціальні та гендерні ролі формують кожен аспект нашого життя, визначаючи, як ми повинні виглядати, поводитися та навіть мислити. Вони настільки глибоко вкорінені в суспільну свідомість, що здаються природними й непорушними. Проте ці ролі не є сталими – вони змінюються з плином часу, відповідаючи на виклики епохи та трансформації суспільних цінностей.

Ще з дитинства кожна людина стикається з чіткими очікуваннями щодо своєї ролі у суспільстві. Хлопчиків навчають бути сильними, рішучими, а дівчаток – ніжними та турботливими. Ці установки не лише обмежують індивідуальність, а й створюють структурні бар'єри, які можуть впливати на професійний вибір, рівень доходу, соціальну мобільність та особисті відносини.

Гендерні ролі особливо яскраво проявляються у контексті патріархальних структур, які історично надавали чоловікам більшу владу та вплив у суспільстві. Жінки ж, навпаки, часто залишалися в межах традиційної сімейної моделі, що обмежувало їхню економічну та соціальну незалежність. Водночас сучасний світ демонструє тенденцію до переосмислення цих уявлень, дозволяючи людям виходити за межі усталених рамок та формувати власну ідентичність, незалежно від статі.

Процес подолання соціальних та гендерних ролей пов'язаний із численними викликами. З одного боку, суспільство поступово відкривається до нових моделей ідентичності, з іншого – традиційні уявлення про «нормальність» усе ще мають вагомий вплив. Це створює внутрішні конфлікти, страх бути відкинутим або незрозумілим, а також необхідність постійного балансування між власними прагненнями та суспільними очікуваннями.

Однак, незважаючи на ці труднощі, кожен крок у напрямку до свободи вибору сприяє створенню більш справедливого та інклюзивного суспільства. Важливо усвідомлювати, що соціальні та гендерні ролі – це не вирок, а лише один із конструктів, які можуть змінюватися відповідно до потреб людини та часу. Адже справжня свобода полягає у праві бути собою без страху осуду та необхідності відповідати чужим очікуванням.

Соціальні та гендерні ролі є складним і багатовимірним феноменом, що формується під впливом історичних, культурних і соціальних процесів. Хоча традиційні уявлення про ролі чоловіків і жінок все ще мають значний вплив, сучасне суспільство дедалі частіше ставить їх під сумнів, відкриваючи можливості для більшої гнучкості та індивідуальної самореалізації.

Процес подолання нав'язаних соціальних очікувань супроводжується численними викликами: від боротьби із внутрішніми сумнівами до протидії зовнішньому тиску. Незважаючи на це, кожен прояв свободи вибору та самовираження сприяє поступовій зміні суспільних норм, розширюючи можливості для людей незалежно від їхньої статі.

Визнаючи, що гендерні ролі є соціальним конструктом, ми отримуємо змогу критично переосмислити їхню необхідність і доцільність у сучасному світі. Свобода бути собою, незалежно від зовнішніх обмежень та стереотипів, є не лише особистим правом, а й основою для формування більш справедливого та інклюзивного суспільства.

Кожна людина має право на самовираження без страху бути засудженою або дискримінованою. Відмовившись від обмежень традиційних соціальних та гендерних ролей, суспільство може стати більш гармонійним, де кожен індивід вільний у виборі власного шляху. Лише через критичний аналіз та усвідомлений вибір ми можемо збудувати майбутнє, у якому гендер не диктує долю, а лише є однією з багатьох граней людської особистості.

Список використаних джерел

1. Бутлер Джудіт. Гендерний клопіт. Київ: Основи, 2004. 320 с.

Bantysh E. M.

3rd year student of the specialty "Philosophy"
Faculty of Social Sciences and Humanities
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
Kyiv, Ukraine
ymbantysh.fshn22@kubg.edu.ua

Khrypko S. A.

Candidate of Philosophy, Associate Professor,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
Kyiv, Ukraine
s.khrypko@kubg.edu.ua

The phenomenon of social and gender roles: between social expectations and individual choice

Abstract: The thesis explores the phenomenon of social and gender roles in modern society through the prism of philosophical and cultural aspects. Gender roles are analyzed not as fixed social constructs, but as a dynamic process that changes under the influence of historical, cultural and social factors. Special attention is paid to the issues of personality formation within the framework of gender expectations, the challenges facing those who challenge these expectations, as well as the compromises between personal self-expression and social norms. The conclusion emphasizes that true freedom lies in the ability to go beyond the boundaries of imposed social roles and

build one's own identity.

Keywords: social roles, gender, identity, patriarchy, social norms, stereotypes, self-expression.

УДК 004.738.5:159.922

Бурдак А. М.

студентка 3 курсу спеціальності «Філософія»
Факультету суспільно-гуманітарних наук
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
amburdak.fshn22@kubg.edu.ua

Хрипко С. А.

кандидат філософських наук, доцент,
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
s.khrypko@kubg.edu.ua

**Соціальні мережі як інструмент маніпуляції суспільною свідомістю:
теоретичний огляд VS цінності практичного дослідження**

Анотація: Тема «Соціальні мережі як інструмент маніпуляції суспільною свідомістю: теоретичний огляд VS цінності практичного дослідження» досліджує, як соціальні мережі використовуються для впливу на суспільну свідомість, які методи та інструменти маніпуляції застосовуються в інформаційному просторі, а також як алгоритми соцмереж сприяють поширенню маніпулятивного контенту. Окрему увагу приділено соціально-психологічним механізмам, які роблять людей вразливими до дезінформації, та способам виявлення і протидії таким впливам.

Ключові слова: соціальні мережі, маніпуляція, суспільна свідомість, дезінформація, інформаційні бульбашки, критичне мислення, медіаграмотність, інформаційна безпека.

Соціальні мережі стали невід'ємною частиною сучасного інформаційного простору, значно впливаючи на формування суспільної думки. Завдяки інтерактивності, широкій доступності та алгоритмічному підбору контенту, платформи на кшталт Facebook, Instagram, TikTok, X (Twitter) та YouTube

відіграють важливу роль у поширенні інформації. Водночас ці ж платформи активно використовуються для маніпуляції суспільною свідомістю, що створює серйозні виклики для інформаційної безпеки.

Теоретичний огляд свідчить, що маніпуляція в соціальних мережах може відбуватися за допомогою різноманітних методів. Серед них варто виокремити таргетовану рекламу, політичну пропаганду, дезінформацію та поширення фейкових новин. Значного впливу набувають алгоритми рекомендацій, які формують так звані «інформаційні бульбашки» та «ефект ехо-камери». Ці механізми підсилюють сприйняття вже існуючих переконань користувачів, знижуючи критичне мислення та обмежуючи доступ до альтернативних точок зору.

«Соціальні мережі не просто відображають реальність — вони її конструюють, формуючи нашу думку про події, людей і явища»[1] Ця цитата підкреслює, як алгоритми соцмереж обмежують інформаційне поле користувачів, створюючи викривлену картину світу.

Окрім цього, значну роль у маніпуляціях відіграють боти, тролі та фейкові акаунти, які здатні штучно збільшувати видимість певного контенту, створювати ілюзію суспільної підтримки або дискредитації. Зокрема, під час виборчих кампаній чи соціальних протестів такі методи активно застосовуються для впливу на електоральні настрої та громадську активність.

Водночас теоретичні дослідження мають певні обмеження у відстеженні реальних наслідків маніпуляцій. Для глибшого розуміння цього явища необхідне проведення практичних досліджень, які дозволяють оцінити, наскільки маніпулятивний контент впливає на поведінку та думки користувачів. Методи практичного аналізу включають моніторинг соціальних мереж, контент-аналіз, опитування, інтерв'ю з користувачами та експертами, а також застосування інструментів машинного навчання для виявлення координаційних кампаній.

Особливо важливим аспектом практичних досліджень є виявлення рівня медіаграмотності населення. Дослідження показують, що користувачі з вищим рівнем критичного мислення значно менш схильні піддаватися маніпуляціям. Тому важливо розробляти ефективні стратегії підвищення медіаграмотності, які включають освітні програми, фактчекінг, розпізнавання фейкових новин та аналіз джерел інформації.

У доповіді будуть представлені результати аналізу конкретних випадків інформаційних кампаній, спрямованих на маніпуляцію суспільною свідомістю, а також оцінка ефективності заходів протидії. Розглядатимуться сучасні підходи до виявлення маніпуляційних практик та рекомендації щодо посилення інформаційної безпеки.

Таким чином, поєднання теоретичного аналізу та практичних досліджень

дозволить глибше зрозуміти механізми маніпуляції в соціальних мережах та виробити стратегії захисту від них. Це сприятиме формуванню стійкої інформаційної культури та підвищенню рівня критичного мислення в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Парісер Е. Фільтри бульбашок. Як мережа формує нашу реальність / Пер. З англ. — Київ: Наш Формат, 2017. — 296 с.

Burdak A. M.

3rd year student of the specialty "Philosophy"
Faculty of Social Sciences and Humanities
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
Kyiv, Ukraine
amburdak.fshn22@kubg.edu.ua

Khrypko S. A.

Candidate of Philosophy, Associate Professor,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
Kyiv, Ukraine
s.khrypko@kubg.edu.ua

Social networks as a tool for manipulating public consciousness: a theoretical overview VS the value of practical research

Abstract: The topic "Social networks as a tool for manipulating public consciousness: theoretical overview VS the value of practical research" explores how social networks are used to influence public consciousness, what methods and tools of manipulation are used in the information space, as well as how social network algorithms contribute to the spread of manipulative content. Special attention is paid to the socio-psychological mechanisms that make people vulnerable to disinformation, and ways to identify and counteract such influences.

Keywords: social networks, manipulation, public consciousness, disinformation, information bubbles, critical thinking, media literacy, information security.

Лукандій Злата

студентка 3 курсу

кафедра Інструментально - виконавської майстерності (фортепіано)

Факультету суспільно-гуманітарних наук

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Київ, Україна

zvlukandii.fmmh22@kubg.edu.ua

Хрипко С. А.

кандидат філософських наук, доцент,

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Київ, Україна

s.khrypko@kubg.edu.ua

Платонівська концепція добра і зла: подорож до світу ідей

Анотація: У цій статті аналізується платонівська концепція добра і зла, що є невід'ємною частиною його теорії ідей. Особливу увагу приділено тому, як Платон розглядає добро як вищу ідею, що є джерелом істинного буття, а зло – як відсутність або викривлення добра. Робота також порівнює ці уявлення з сучасними соціальними та гендерними ролями, демонструючи, як усталені суспільні норми можуть визначати сприйняття добра і зла. У статті обґрунтовується, що справжнє благо можливе лише через пізнання ідейного світу, а соціальні обмеження можуть заважати цьому процесу.

Ключові слова: Платон, добро, зло, світ ідей, мораль, соціальні ролі, гендер, справедливість.

Питання таких фундаментальних понять, як добро і зло, належить до так званих вічних тем людства.

Добро і зло — етичні категорії для вираження позитивної чи негативної оцінки суспільних явищ, в тому числі вчинків окремих людей. Ці поняття існують в релігії, етиці, філософії та психології.

Ось як трактує поняття добра і зла «Енциклопедія сучасної України»: «Добро і зло. Д. — одне з понять моралі та імперативно-оцінна категорія етики; абсолютна вселюд. цінність, причетність до якої наповнює життя людини сенсом; найвище благо, ціль цілей, гол. мета люд. життя». [2]

У культурах, що мають маніхейський або авраамічний релігійний вплив, зло

розглядається як антагоністична протилежність до добра, де добро має переважати і перемагати зло. У культурах з впливом буддизму сприйняття добра і зла є частиною антагоністичної дуальності, яка сама по собі повинна бути подолана шляхом досягнення концепції «Шуньята» або порожнечі. Це означає визнання добра і зла як двох протилежних принципів, але не реальності, що знищує подвійність, з метою досягнення єдності.

Загальною практикою є використання поняття «зло» для опису глибокої аморальності. Також існує вірування в надприродну силу зла. Визначення зла є різноманітним, так само як і аналіз його мотивів. Однак, зазвичай зло асоціюється з такими елементами, як невірноважена поведінка, включаючи цілеспрямованість, егоїзм, безсовісність або нехтування.

Історично перші уявлення про добро збігалися з уявленням про благо, прагматичні цінності. Це зумовлено характером способу буття первісних людей, їх свідомості. Проте феномен добра поступово виокремлювався зі сфери блага. Платон вважав «більшими» благами моральні чесноти людини. [2]

Платон - один з найвидатніших філософів античності. Народився він близько 428-427 р. до н.е. в Афінах. Його справжнє ім'я було Арістокл, а прізвисько «Платон» означає «широкоплечий». Він був учнем Сократа, чії ідеї мали значний вплив на формування його власної філософії. Після смерті вчителя Платон подорожував, а згодом заснував свою філософську школу – Академію, яка стала одним з найважливіших центрів навчання в античному світі. Його філософія, викладена у творах, таких як «Федон», «Держава», «Політик», «Закони» та інших досі залишається предметом дослідження та дискусій.

Особливе місце в його філософській системі займає вчення про добро і зло, що нерозривно пов'язане з його теорією ідей. Його уявлення про світ, поділений на світ чуттєвого (матеріального) та світ ідей (духовного), глибоко вплинуло на подальший розвиток філософії та релігії. Платонівська філософія, заснована на ідеалістичних принципах, пропонує поглянути на світ через призму вічних ідей, де добро займає центральне місце.

У цій доповіді ми зробимо аналіз платонівських ідей, щоб глибше зрозуміти його унікальну концепцію моральних категорій.

Платон представив у своїй філософській системі диференційований підхід щодо добра і зла. Відповідно своєму розумінню світобудови – світ ідей, який керується принципом Абсолютного Блага, і матерія як неструктуроване начало, виступають онтологічними основами добра і зла. Платон вважав, що головним завданням людини є пізнання ідей, особливо Ідеї Добра. Через пізнання і моральне самовдосконалення людина може досягти вищого ступеня буття, стати більш досконалою і повернутися до світу ідей. Тільки там вона знайде справжнє щастя і спокій. Філософ розробив складну систему освіти, яка мала б готувати

людей до цього завдання.

А само по собі зло і добро є характеристики людської поведінки, які керуються принципами буття. Згідно з цією теорією, добро доступно не всім, лише мудрецам, які здатні виявити основи світобудови, і споглядати за допомогою розуму світ ідей. [1, с. 77]

Вивчаючи філософію Платона, можна виокремити ключові ідеї платонівської концепції добра і зла:

- Світ ідей: ідеальний світ, де існують вічні і незмінні форми.
- Ідея Добра: найвища ідея, яка є джерелом всього буття.
- Зло як відсутність добра: зло не є самостійною силою, а результатом невігластва і несправедливості.
- Душа і її прагнення до добра: душа людини має божественне походження і прагне до повернення у світ ідей.

Перш за все, філософія Платона є оригінальним вченням про ідеї. Відповідно до цього вчення, світ чуттєвих речей не є світом дійсно суцього: чуттєві речі перебувають у безперервній зміні, то виникають, то гинуть. Всьому тому, що є в них справді суцим, чуттєві речі зобов'язані своїм безтілесним прообразами, які Платон називає ідеями. Ідеї вічні, незмінні, безвідносні; вони не залежать від умов простору і часу. По відношенню до чуттєвих речей ідеї є одночасно і їх причинами, і тими зразками, за якими були створені ці речі. Водночас ідеї є також метою, до якої прагнуть істоти чуттєвого світу.

Платонівська ідея або, як часто її називав Платон, "ейдос", — фактично об'єктивоване поняття.

Ідеальний світ Платона протистоїть звичайному світові не тільки як абстрактне — конкретному, сутність — явищу, оригінал — копії, але і як добро — злу. Тому ідеєю всіх ідей, найвищою ідеєю Платона виступає ідея добра як такого — джерело істини, краси і гармонії. Ідея добра безлика (хоча неоплатоніки вважали платонівську ідею добра Богом). Ідея добра виражає безликий аспект філософії Платона, тоді як Бог-творець — особисте начало. Бог і ідея добра дуже близькі. Ідея добра увінчує піраміду ідей Платона.

Розглянемо кожен з цих ідей докладніше.

За Платоном, найвищою ідеєю є Ідея Блага. Вона є джерелом всього істинного буття, мірою всіх речей і причиною всього доброго. Ідея Блага — це не просто абстрактне поняття, а активна сила, що приводить світ до порядку і гармонії. Добро, згідно з Платоном, є відображенням Ідеї Блага в матеріальному світі. Все, що сприяє розвитку душі і наближенню до Ідеї Блага, є добрим. Як же людина, за концепцією Платона, може залучитися до ідеального світу, сподіваючись досягнути бажаного Блага? Платон дуалістично розглядає людину, протиставляючи в ній тіло й душу. Суть людини - розумна душа, а тілне тіло -

«темниця для душі». Завдяки розумній душі, перед людиною відкривається можливість наблизитися до світу вічних, довершених, справжніх ідей. Душа, за Платоном, має подібну до неї природу і тому може пізнати буття.

Матеріальний світ (світ тіней), за Платоном, є лише блідою копією світу ідей. Все, що ми бачимо навколо себе, є лише тінями ідеальних форм. Цей світ сповнений недосконалості, мінливості і зла.

Платон розрізняв душу і тіло. Душа, за його вченням, безсмертна і споріднена світу ідей. Тіло ж, навпаки, є в'язницею для душі, яка прагне повернутися до свого першоджерела. Душа людини, за Платоном, має божественне походження і спочатку перебуває у світі ідей. Після народження вона потрапляє у тіло і забуває про своє справжнє призначення. Однак, у кожній людині залишається прагнення до добра і до повернення у світ ідей:

— ... невже не зрозуміло, що, коли йдеться про справедливе і прекрасне, багато людей вибрало б і те, що лише видається їм таким, хоча насправді воно ним не є, і поводитися б вони відповідним чином, хотіли б мати і висловлювали б про те свої погляди; що ж до добра, тут ще ніхто не вдовольнився набуттям добра вдаваного, а всі шукають справжнього, вдаваним же кожний нехтує.

— Безсумнівно, — сказав він.

— Отже, до добра поривається кожна душа і задля нього все звершує, передчуваючи, що щось таке є, але не знає його і неспроможна збагнути, у чому воно полягає. [3, 201]

Цю концепцію часто ілюструють за допомогою алегорії печери. «Уяви собі, що люди ніби перебувають у підземному, подібному до печери помешканні, до якого на всю ширину печери веде відкритий для світла вхід. Люди сидять тут ще з дитинства, мають скуті кайданами ноги і шию, тож рушитися з місця вони не можуть і дивляться лише просто себе, бо повернути голову їм не дозволяють кайдани. Згори і здалеку падає на них світло вогню, до якого вони обернені плечима, а між вогнем і кайданниками проходить вгорі дорога, паралельно до якої, уяви собі, вибудований невисокий мур, що нагадує перегородку,... уздовж цього муру люди носять всілякі витвори, тримаючи їх так, щоб вони були видні зверху огорожі...» [3, 203] У ній люди, прикуті до стіни, бачать лише тіні, які відкидають предмети, що проносяться за їхніми спинами. Ці тіні є лише слабкими відбитками справжніх предметів, які існують у світі за межами печери. Так само, речі, які ми бачимо у фізичному світі, є лише неповними копіями ідеальних форм, що існують у світі ідей. Відтак зрозуміло, що з цим пов'язано багато великих суперечок. Це показано у діалогах Платона.

— Природна річ, — сказав він, — любити тих, яких вважаєш добрими, а того, хто злобливий, — ненавидіти.

— Невже, в такому випадку, люди не помиляються щодо цього, оскільки

багато хто їм видається добрим, хоча насправді таким не є, і навпаки?

— Помиляються.

— Отже, добрі люди для них бувають ворогами, а погані — друзями?

— Так. [3, 207]

У своїх творах Платон пропонує досить оригінальне бачення природи зла. Його погляди ґрунтуються на теорії ідей, яка передбачає існування ідеального, вічного світу, що стоїть за світом чуттєвого досвіду.

Зло, згідно з Платоном, не є самотійним принципом, а є наслідком відсутності або спотворення добра. Воно виникає тоді, коли люди прагнуть земних благ, забуваючи про вищі ідеали. Обираючи щось інше, ніж добро, ми віддаляємося від ідеального світу і занурюємося у світ тіней та ілюзій. Люди чинять зло, вважає Платон, через непізнання добра. Коли людина не розуміє, що таке справжнє добро, вона прагне задовольнити свої нижчі бажання, які відводять її від ідеального. Зокрема, у діалозі «Держава» Платон описує ідеальну державу, де панують справедливість і добро. Зло ж виникає через порушення цієї гармонії, коли люди прагнуть власної вигоди, нехтуючи інтересами інших.

Зло, на думку Платона, не є самотійною силою, а радше відсутністю добра. Воно виникає тоді, коли ми віддаляємося від Ідеї Блага і звертаємося до матеріальних благ. Зло також пов'язане з несправедливим життям, коли людина ставить матеріальні блага вище за духовні. Це призводить до дисгармонії в душі і, як наслідок, до вчинення зла. Тілесні бажання часто суперечать духовним, спонукаючи людину до вчинення зла. Саме питання безсмертя душі Платон розглядає у діалозі «Федон». Він стверджує, що душа, споріднена з ідеальним світом, прагне до знання і добра. Тіло ж, навпаки, тягне душу до земних задовольнень, що може призвести до вчинення зла.

Аналізуючи поняття добра і зла, Платон глибоко занурювався у питання політики та її зв'язку з мораллю. Для нього зло в політиці було невід'ємною частиною людської природи та недосконалості суспільства.

Філософ уважав, що основною причиною зла в політиці є незнання. Коли люди не розуміють, що таке справжнє добро, вони приймають неправильні рішення, які ведуть до несправедливості та конфліктів.

Платон у своїх діалогах, таких як "Держава", описує ідеальну державу, де панує справедливість і добро. В цій державі кожна людина займає своє місце відповідно до своїх природних здібностей, а влада належить філософам, які володіють знанням про Ідею Блага.

Він вважав, що будь-яка держава з часом деградує, якщо в ній не дотримуються принципи справедливості. Він виділяв кілька форм деградації:

- тимократія: у цій державі панують честолюбці, які прагнуть до слави і почесей; це призводить до конкуренції, заздрості та конфліктів;

- олігархія, коли влада належить багатіям, які дбають лише про власні інтереси; це веде до нерівності, експлуатації і корупції;

- демократія: Платон критикував демократію за те, що в ній панує воля більшості, яка не завжди збігається з добром, і це може призвести до прийняття популістських рішень, які шкодять державі;

- тиранія - найгірша формою правління, за Платоном, адже тиран - це деспот, який використовує силу для придушення будь-якого опору і задоволення своїх власних бажань.

Кожна з цих форм держави, на думку Платона, породжує різні види зла.

Філософ надавав великого значення вихованню, яке має формувати в людях любов до добра і справедливості. Тільки освічена і моральна людина може бути хорошим громадянином і сприяти добробуту держави. Для Платона зло в політиці було невід'ємною частиною людської природи і недосконалості суспільства. Він вважав, що основною причиною зла є незнання і відсутність справедливості. Ідеальна держава, за Платоном, має бути побудована на засадах розуму і справедливості.

Погляди Платона на добро і зло мали значний вплив на подальший розвиток філософії та релігії: Платон розробив етичну систему, засновану на ідеї самовдосконалення і прагненні до добра; політиці він вважав, що ідеальна держава повинна бути побудована на засадах справедливості, де кожен займає своє місце відповідно до своїх природних здібностей; платонівські ідеї про світ ідей та Ідею Блага знайшли відгук у багатьох релігійних системах.

Хоча погляди Платона були сформовані понад 2 тисячі років тому, вони досі залишаються актуальними. Його ідеї про добро і зло продовжують дискутуватися філософами, теологами та психологами.

Список використаних джерел

1. Бойко О.П. Ціннісні дилеми сучасної людини: добро і зло як антропологічні феномени/О.П. Бойко//Грані:науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах/Дніпропетровський національний університет ім. О Гончарова; "Центр соціально-політичних досліджень". - Дніпропетровськ, 2013.- с. 76-79
2. Енциклопедія сучасної України <https://esu.com.ua/about>
3. Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. — К.: Основи, 2000. — 336 с.

Lukandiy Zlata
3rd year student,
Department of Instrumental and Performing Arts (Piano)
Faculty of Social Sciences and Humanities
Kyiv Metropolitan University named after Borys Grinchenko
Kyiv, Ukraine
zvlukandii.fmmh22@kubg.edu.ua

Khrypko S. A.
Candidate of Philosophy, Associate Professor,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
Kyiv, Ukraine
s.khrypko@kubg.edu.ua

Plato's Concept of Good and Evil: A Journey to the World of Ideas

Abstract: This article analyzes Plato's concept of good and evil as an integral part of his theory of ideas. Special attention is given to how Plato perceives the good as the highest idea, the source of true being, and evil as the absence or distortion of good. The study also draws comparisons with contemporary social and gender roles, illustrating how established social norms shape the perception of good and evil. The article argues that true goodness is attainable only through the knowledge of the world of ideas, while social constraints may hinder this process.

Keywords: Plato, good, evil, world of ideas, morality, social roles, gender, justice.

Заріфі З. Н.

студентка,

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Київ, Україна

i.lomachynska@kubg.edu.ua

Ломачинська І. М.

доктор філософських наук, професор

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Київ, Україна

i.lomachynska@kubg.edu.ua

Вплив ісламського тероризму на міжнародні відносини та глобальну безпеку

Анотація: У статті досліджується вплив ісламського тероризму на міжнародні відносини та глобальну безпеку. Розглядаються причини радикалізації ісламу, політичні, соціально-економічні та геополітичні чинники, що сприяють поширенню терористичних угруповань. Особлива увага приділяється ідеологічному аспекту ісламського фундаменталізму, його протистоянню західній моделі суспільства, а також механізмам боротьби з тероризмом у рамках міжнародного права. Аналізується трансформація міжнародних відносин під впливом терористичних загроз, переосмислення механізмів безпеки та роль міжнародних організацій у протидії тероризму.

Ключові слова: ісламський тероризм, міжнародна безпека, глобальна політика, радикалізація, фундаменталізм, міжнародні відносини, терористичні угруповання.

Кінець ХХ – початок ХХІ століття відзначається політизацією ісламу та зростанням фундаменталізму, спричиненим глобалізаційними процесами, антизахідними настроями, соціально-економічними проблемами та геополітичною нерівністю. Радикалізація ісламу призвела до виникнення терористичних угруповань, що використовують релігійну ідеологію як інструмент легітимізації.

Ісламський тероризм суттєво впливає на міжнародну безпеку, політичну стабільність та регіональні конфлікти. Він трансформує міжнародні відносини, загострює міграційну кризу, боротьбу за енергоресурси та викликає нові виклики

для системи колективної безпеки.

З філософського погляду, ісламський фундаменталізм становить своєрідний маніфест проти секулярної домінації та технологічно-споживацького підходу до буття. В основі цієї радикальної опозиції лежить неприйняття західних моделей суспільного життя та культурних цінностей, які мисляться як інструменти десакралізації світу. Спротив, що ґрунтується на таких настроях, набуває як пропагандистського, так і практичного значення серед прихильників "чистого" ісламу.

Не менш важливим аспектом розвитку цього явища є глобальна нерівність, що посилює антагонізм між панівним Заходом та периферійними мусульманськими суспільствами. Політичні та соціально-економічні проблеми всередині ісламського світу також підживлюють радикалізацію. Геополітичний чинник набуває особливого значення у формуванні стратегій терористичних угруповань: контроль над ключовими торгівельними шляхами, родовищами енергетичних ресурсів стає ареною боротьби.

Загострення конфліктів, інспірованих ідеологіями радикального ісламу, трансформує не лише структуру міжнародних відносин, але й породжує нові виклики для глобальної безпеки. Ці процеси сприяють виникненню конфліктів нового типу, які виходять за межі класичних державних протистоянь. Під впливом терористичних загроз переосмислюються механізми безпеки, структури регіональної інтеграції та міжнародні санкційні режими.

Міжнародне право регулює боротьбу з тероризмом через низку універсальних і регіональних конвенцій. Серед найвідоміших терористичних організацій виділяються «Аль-Каїда», «ІДІЛ», «ХАМАС» і «Хезболла». Вони фінансуються через кримінальну діяльність та мають глобальний вплив. Терористичні групи прагнуть створити альтернативу західному порядку, що призводить до протистояння ідеологій.

Ідеологія терористичних угруповань часто стає інструментом легітимації їхньої діяльності, що має на меті трансформувати не лише суспільно-політичні порядки, а й світоглядні засади міжнародного співіснування. Концепція "великого халіфату" як альтернативи західній світовій системі є радикальним проєкт утвердження нової глобальної парадигми. У цьому контексті конфлікт між прихильниками політичного ісламу та прихильниками модернізаційних моделей розвитку набуває метафізичного виміру боротьби між двома баченнями устрою світу.

Однією з найбільш відомих терористичних груп, яка гучно заявила про себе, ще у 2001 році є «Аль-Каїда». Теракт в Нью-Йорку 11 вересня став початком повномасштабної війни США з тероризмом. Ця міжнародна терористична організація ваххабітського напрямку ісламу, була створена ще в середині 80-х

пр. в Афганістані для боротьби з радянськими військами. Після виведення радянських військ з Афганістану Аль-Каїда спрямувала свою діяльність проти США та інших країн Заходу. Основна мета – створення «Великого ісламського Халіфату», повалення світських режимів в ісламських країнах [1, с. 84].

Організація «ІДІЛ» («Ісламська держава Іраку та Леванту») відома своїми злочинами, нападами на об'єкти нафтовидобутку та самотійним існуванням після виходу з «Аль-Каїди». Попри заснування у 2006 році, світ дізнався про неї лише влітку 2014 року. Від інших терористичних угруповань ІДІЛ відрізняється стрімким поширенням впливу в Сирії, Іраку, Єгипті та Лівії, потужним фінансовим оборотом, інформаційною пропагандою, підтримкою мусульман по всьому світі та масштабними бойовими діями без наміру вести переговори [4, с. 239].

ХАМАС — палестинський ісламістський рух і керівна партія в секторі Газа з 2007 року, метою якого є звільнення Палестини від сіоністів. Організація здійснює напади на ізраїльські цивільні та військові об'єкти, а також на палестинців, яких підозрюють у співпраці з Ізраїлем. Визнана терористичною в ЄС, США, Канаді, Японії та інших країнах [3, с. 28]

Хезболла — ліванська шіїтська організація та політична партія, створена у 1982 році для боротьби з ізраїльською військовою присутністю. Її цілі включають створення ісламської держави за іранським зразком та ліквідацію колоніальних структур у Лівані. Організація має підтримку Ірану та Сирії, діє у сферах освіти, охорони здоров'я, бізнесу й фінансів. Визнана терористичною у США, Канаді, Ізраїлі, країнах Перської затоки та частково в ЄС [2]

Засоби протидії тероризму, закріплені в міжнародному праві, свідчать про прагнення держав створити інструментарій для обмеження радикальних практик. Проте ефективність цих заходів ставиться під сумнів через адаптивність терористичних угруповань, які розвивають складні фінансово-економічні структури та формують транснаціональні мережі.

У цьому контексті важливим завданням стає не лише створення оперативних механізмів боротьби з тероризмом, але й переосмислення його філософських та культурних джерел. Лише комплексний підхід, що поєднує правові, політичні та гуманітарні стратегії, дозволить подолати загрози, які кидають виклик як національним, так і глобальним формам політичної організації.

Таким чином, вплив ісламського тероризму на міжнародні відносини та глобальну безпеку є не лише політичним чи правовим питанням, але й глибокою філософською проблемою, яка порушує фундаментальні питання про справедливість, владу, ідентичність та майбутнє світового порядку.

Список використаних джерел

1. Байкулов Ш., Шачковська Л. Ісламський екстремізм та міжнародний тероризм як загроза для сучасного світу. Вісник українсько-туркменського культурно-освітнього центру. 2016. Т. 1. С. 84. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/12069/1/Шачковська,%20Байкулов.pdf> (дата звернення: 15.01.2025)
2. Ливанська організація "Хезббола": час збирати камені. URL: <https://www.harmoon.org/wp-content/uploads/2016/06/%20Hezbollah-vs.-Deferred-Commitments-ru.pdf> (дата звернення: 15.01.2025).
3. The Background and Key Issues of the Israel-Hamas War. The Institute of Middle Eastern Affairs. 2024. Vol. 23, no. 2. P. 28. URL: <https://doi.org/10.52891/jmea.2024.23.2.1> (date of access: 15.01.2025).
4. Шквірук В. В. Феномен терористичної організації Ісламська держава Іраку та Леванту. Гілея. № 104. С. 239.

Zarifi Z. N.

student,

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Kyiv, Ukraine

i.lomachynska@kubg.edu.ua

Lomachynska I. M.

Doctor of Philosophy, Professor

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Kyiv, Ukraine

i.lomachynska@kubg.edu.ua

The Impact of Islamic Terrorism on International Relations and Global Security

Abstract: The article explores the impact of Islamic terrorism on international relations and global security. It examines the causes of Islamic radicalization, the political, socio-economic, and geopolitical factors contributing to the spread of terrorist organizations. Special attention is given to the ideological aspect of Islamic fundamentalism, its opposition to the Western model of society, and the mechanisms for combating terrorism within international law. The study analyzes the transformation of international relations under terrorist threats, the rethinking of security mechanisms, and the role of international organizations in countering terrorism.

Keywords: Islamic terrorism, international security, global politics, radicalization, fundamentalism, international relations, terrorist organizations.

Алексеев Олена

Аспірантка

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Київ, Україна

i.lomachynska@kubg.edu.ua

Ломачинська І. М.

доктор філософських наук, професор

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Київ, Україна

i.lomachynska@kubg.edu.ua

Вплив Ягеллонської ідеї на релігійно-культурні процеси України

Анотація: Стаття аналізує вплив Ягеллонської ідеї на релігійно-культурні процеси України. Розглядається концепція Ягеллонської ідеї як моделі політичної та культурної інтеграції, що формувалася у Великому князівстві Литовському та Речі Посполитій. Особлива увага приділяється релігійній толерантності, міжконфесійному діалогу та культурним взаємовпливам між православ'ям, католицизмом і протестантизмом. Досліджується роль Ягеллонської спадщини у формуванні української національної ідентичності та її значення для сучасного міжкультурного співіснування.

Ключові слова: Ягеллонська ідея, Україна, релігія, культура, національна ідентичність, міжконфесійний діалог, історична спадщина.

Україна, як важливий елемент ягеллонської ідеї, відіграє ключову роль у формуванні релігійного та культурного ландшафту Центрально-Східної Європи. Її багатоконфесійність та релігійна толерантність стали основними факторами розвитку регіону з часів Київської Русі до сучасності. Важливими етапами історії були періоди Польсько-Литовської унії та міжвоєнний період XX століття, коли релігія виконувала роль інструменту політичної стабільності та культурної інтеграції.

Україна, як важливий елемент ягеллонської ідеї, завжди відігравала ключову роль у формуванні релігійного ландшафту регіону. Її багатоконфесійність та релігійна толерантність стали однією з основ культурного та політичного розвитку, починаючи з часів Київської Русі і до сучасності. Релігія в українському контексті не лише формувала духовну

ідентичність, але й виступала інструментом політичної стабільності та культурного об'єднання.

У часи Польсько-Литовської унії релігійна складова стала основою для інтеграції українських земель у багатонаціональну державу. Попри те, що католицька церква займала домінантне становище в політичному житті Речі Посполитої, православна церква в Україні мала значний вплив. Важливими кроками стали відновлення Київської митрополії, сприяння діяльності православних братств і створення Берестейської унії, яка намагалася об'єднати православну та католицьку традиції. Ці події засвідчили, що релігія виступала не лише фактором ідентичності, але й інструментом інтеграції, що відповідало принципам ягеллонської ідеї.

У період Козаччини на території України особливо виразно проявилось явище порубіжжя – специфічного простору прикордонних регіонів, розташованих на перетині культурних, цивілізаційних та національно-державних кордонів, охоплюючи міжетнічні контакти, існування малих культурних спільнот, залучених у діалог із домінантними культурами, процеси релігійного синкретизму в міжконфесійному середовищі, а також лінгвістичне розмаїття, характерне для порубіжних мовних форм [6].

У міжвоєнний період внутрішня політика Польщі щодо західноукраїнських земель була спрямована на їхню повну інтеграцію до складу Другої Речі Посполитої. Польський уряд проводив політику полонізації, намагаючись асимілювати українське населення та знищити його національну ідентичність.

Після поразки національно-визвольних змагань 1917–1923 років український народ продовжував зберігати національно-патріотичний дух і прагнення до соборності, що стало ключовим елементом у контексті духовного виміру ягеллонської ідеї. У Східній Галичині, яка перетворилася на важливий центр української культури та політичного життя, відновлювалися діяльність політичних партій, культурно-освітніх та кооперативних організацій. Такі установи, як Наукове товариство імені Тараса Шевченка, таємний Український університет (1920–1925), мережі “Просвіти”, “Рідної школи” та “Лугів”, сприяли збереженню національної ідентичності, зміцненню культурного й духовного відродження [4].

У цьому процесі особливою активністю вирізнялася Українська Військова Організація під проводом Євгена Коновальця, яка стала символом боротьби за національне визволення. Попри польську політику полонізації, українці не тільки зберігали свою ідентичність, а й активно впливали на ідеологічний та культурний простір регіону, що було важливим для реалізації ягеллонської ідеї як концепції культурної взаємодії.

Незважаючи на радянський контроль, після 1923 року розпочався процес українізації, що сприяв розвитку національної культури, науки та освіти. У цей період у державному керівництві працювали такі видатні діячі, як Микола Скрипник, Олександр Шумський, Юрій Коцюбинський та Юрій Лапчинський. Їхня діяльність сприяла зміцненню культурних і наукових зв'язків між Західною та Наддніпрянською Україною.

Проте наприкінці 1920-х років сталінське керівництво почало вбачати в українізації загрозу націоналізму. Це призвело до масових репресій проти національної інтелігенції, ліквідації Української автокефальної православної церкви, а також до Голодомору 1932–1933 років, що став інструментом придушення непокірного селянства. Ці події не лише змінили вектор розвитку радянської України, а й створили трагічний контекст для збереження української національної ідентичності.

У повоєнний період діяльність митрополита Андрея Шептицького стала ключовим чинником у збереженні духовного та національного життя галицьких українців. Повернувшись після трирічної поїздки до Європи та Америки, де він захищав права західних українців на самовизначення, Шептицький зіткнувся з руїною церковних святинь, втратою кліру та віруючих через воєнні дії. У цих умовах митрополит визначив головним завданням консолідацію національно-патріотичних сил, необхідних для відродження церкви та розбудови національного життя [2].

Сьогодні релігійний аспект відіграє важливу роль у сучасному переосмисленні ягеллонської ідеї. Українська православна церква, яка здобула автокефалію, стала символом незалежності та культурної самостійності України. Це відображає прагнення українського народу інтегруватися у європейський культурний простір, зберігаючи водночас свою унікальну ідентичність. Релігія також сприяє зміцненню співпраці між Україною та сусідніми країнами, зокрема Польщею та Литвою, де питання духовної спадщини набувають нового значення в контексті сучасних викликів [6].

Ці історичні процеси ілюструють, як релігійна складова українського суспільства ставала ключовим чинником у реалізації ягеллонської ідеї. Вона спиралася на взаємодію народів і культур, підкреслюючи роль релігії як об'єднавчого елемента в умовах політичного та соціального тиску. Україна, попри всі виклики, залишалася важливим носієм духовної спадщини, сприяючи збереженню культурного розмаїття та ідентичності в регіоні.

Крім того, сучасний міжконфесійний діалог в Україні стає прикладом для всього регіону. Попри історичні суперечності між православними та католицькими громадами, сучасна Україна демонструє здатність до релігійної толерантності та співіснування різних конфесій.

Православна і католицька традиції, об'єднані спільною історією та новими викликами, створюють підґрунтя для зміцнення співпраці між народами Центрально-Східної Європи, а Україна, з її унікальним релігійним досвідом, стає не лише духовним центром регіону, але й провідником ідей толерантності, рівності та інтеграції, які є основою ягеллонського проєкту в сучасному світі.

Отже, Україна стала важливим чинником у розвитку ягеллонської ідеї, використовуючи релігійну складову як інструмент для підтримки національної ідентичності та культурної співпраці в регіоні. Сучасний міжконфесійний діалог в Україні демонструє здатність до релігійної толерантності та співіснування різних конфесій, що відповідає принципам ягеллонської ідеї. Це підкреслює роль релігії як механізму інтеграції та стабільності в рамках регіональних і культурних процесів.

Список використаних джерел

1. Гошко Т. Чужа доба своєї історії: інтерпретації литовсько-польської доби в українському історієписанні. Інтеграція науки та освіти. URL:https://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/389/Hoschko_Чужа%20доба%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Заборовський Я.Ю. Митрополит Андрей Шептицький. Нарис про життя і служіння церкві та народові 1865-1944. Івано-Франківськ: Олір, 1995. 64 с.
3. Ломачинська І.М. Монастирі України. Київ: Балтія-Друк, 2015. 208 с.
4. Марчук В. Церква, духовність, нація : Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. Івано-Франківськ: Плай, 2004. 464 с.
5. Мелекєсцев К. І. Культурний та цивілізаційний аспект новітніх польсько-українських відносин (2005–2011). Література та культура Полісся / відп. ред. і упоряд. Г. В. Самойленко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2016. С. 200–210.
6. Lomachinska I., Deinega E., Donets O. The religious factors of the Ukrainian mentality formation. 2021. СХІД. 1 (3). С.34 – 39 DOI: 10.21847/1728-9343.2021.1(3)242755.

Olena Alekseenko

PhD Student

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Kyiv, Ukraine

i.lomachynska@kubg.edu.ua

Lomachynska I. M.

Doctor of Philosophy, Professor

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Kyiv, Ukraine

i.lomachynska@kubg.edu.ua

The Influence of the Jagellon Idea on the Religious and Cultural Processes of Ukraine

Abstract: The article examines the impact of the Jagiellonian idea on Ukraine's religious and cultural processes. It explores the concept of the Jagiellonian idea as a model of political and cultural integration that developed in the Grand Duchy of Lithuania and the Polish-Lithuanian Commonwealth. Special attention is given to religious tolerance, interfaith dialogue, and cultural interactions between Orthodoxy, Catholicism, and Protestantism. The study investigates the role of the Jagiellonian legacy in shaping Ukrainian national identity and its significance for contemporary intercultural coexistence.

Keywords: Jagiellonian idea, Ukraine, religion, culture, national identity, interfaith dialogue, historical heritage.

Донець Олександр

Аспірант,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
i.lomachynska@kubg.edu.ua

Ломачинська І. М.

доктор філософських наук, професор
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
i.lomachynska@kubg.edu.ua

Релігійно-філософський синкретизм духовних практик дзен-буддизму та християнства

Анотація: Стаття досліджує феномен релігійно-філософського синкретизму у духовних практиках дзен-буддизму та християнства. Аналізуються основні концепції обох традицій, їхні точки перетину та можливості взаємодії. Особлива увага приділяється впливу дзенських практик на християнську містичну традицію, а також сучасним проявам духовного синкретизму. Робота розглядає філософські та релігієзнавчі аспекти цього явища, висвітлюючи його значення для міжрелігійного діалогу та духовного розвитку особистості.

Ключові слова: релігійно-філософський синкретизм, дзен-буддизм, християнство, духовні практики, міжрелігійний діалог, містицизм.

У доктринах дзен-буддизму та християнства, у їхніх містичних концептах можна віднайти як спільні риси, так і різного роду відмінності. Наведені вище питання, сторони дотику є лише невеликою частиною того напрацювання, початок якого був закладений дуже давно в Індії, Китаї, Японії, Європі та навіть Америці.

Дослідження взаємозв'язків між дзен-буддизмом і християнством, їхньої містичної традиції та історичної взаємодії є надзвичайно широкою сферою, до якої зверталися як представники дзен-буддизму (зокрема, Д. Т. Судзукі у праці «Містицизм буддистський та християнський»), так і європейські та світові дослідники (Т. Мертон, С. С. Хорунжий, Г. Дюмулен).

У своїх дослідженнях Д. Т. Судзукі здійснював порівняльний аналіз

містичних практик західного християнства та дзен-буддизму, виявляючи певні спільні риси у духовному досвіді буддизму Махаяни та вчення Мейстера Екхарта. У своїй праці [7] він зазначає, що існують сутнісні паралелі між християнським і буддійським містичним досвідом, що дозволяє припустити їхню концептуальну близькість. Водночас основною перешкодою для їхнього взаєморозуміння виступає термінологічна відмінність, що породжує численні дискусії та суперечності, які, на думку дослідника, не мають принципового значення. Відтак постає необхідність пошуку точок зближення між двома традиціями як проявами єдиного духовного досвіду людства.

Такий підхід не лише сприятиме поглибленню аналітичного розгляду цієї проблематики, а й відкриє нові перспективи у дослідженні релігійно-філософського дискурсу, що охоплює міжнаціональні та поліконфесійні аспекти. Це, у свою чергу, дозволить окреслити роль і значення подібних духовних практик у сучасному світі, позначеному суперечливими тенденціями постмодерну, глобалізацією та домінуванням споживацьких установок.

Дослідження співвідношення дзен-буддизму та християнства зосереджене, зокрема, на аналізі таких категорій, як «відсутність», «спокій» та «тиша», а також на концепції Порожнечі. У містичному вченні Мейстера Екхарта поняття «чистої порожнечі» відіграє ключову роль, оскільки сприяє повному прийняттю божественного впливу на людську душу, усуваючи будь-які перешкоди та внутрішній опір. Водночас Д. Т. Судзукі наголошує, що західна традиція часто хибно інтерпретує буддійське розуміння Порожнечі, або ж суттєво його спотворює. У буддизмі концепція «пустотності» пов'язана з метафізичним осмисленням пустотності «складових сутностей» [7], тоді як у вченні М. Екхарта вона набуває значущості передусім у психологічному вимірі, відіграючи важливу роль у процесі містичного споглядання та єднання з божественним.

Дзен-буддистська практика саторі передбачає динамічний цикл змін станів свідомості, що охоплює етапи поступового зростання психічного напруження, емоційного прориву та досягнення стану просвітлення. Одним із методів, що сприяє досягненню саторі, є практика розв'язання коанів, метою яких є спричинення глибокої трансформації свідомості через інтуїтивне осягнення сутності буття [1].

У своїх працях Д. Т. Судзукі, розглядаючи концепцію Порожнечі, також аналізує її зв'язок із поняттями відносності та руху. У буддизмі ці явища існують лише в межах певної сфери, що має назву «Шуньята» (Порожнеча). Однак Судзукі підкреслює, що справжня Порожнеча виходить за межі дуальності суб'єкта й об'єкта, життя та смерті, руху та спокою. Вона являє собою невичерпне джерело можливостей, у якому лише вільна від будь-яких зовнішніх визначень свідомість може досягти стану чистого існування. У цьому контексті

Порожнеча постає як акт самовідображення, що дозволяє свідомості досягнути власну природу та досягти стану «такості» [7].

Т. Мертон, досліджуючи традиції східного християнства та мандруючи Азією, приходив до власного бачення співвідношення дзен-буддизму та християнства [4], вів переписку та співпрацював з Д. Т. Судзукі. Однак, він не стільки займався співставленням цих двох напрямів духовної думки, скільки акцентував увагу на їхній «духовній близькості».

Загалом, спільною рисою християнських містичних практик є сакральна спрямованість на досягнення безпосереднього надчуттєвого єднання з Божеством, що здійснюється пере-важно на основі аскези як передумови духовного вдосконалення. Містика прагне до розчинення індивідуального «Я» у абсолютному. Як релігійно-філософська пізнавальна діяльність містика передбачає можливість безпосереднього спілкування між суб'єктом пізнання та божеством як предметом пізнання [2]/

Варто зазначити, що для буддизму фактично у всіх його проявах та школах наголошується на положенні того, що людський інтелект, розум, при всій його значимості, не може якісно стати тим самим інструментом, яким можна досягнути Абсолют (однак, при цьому роль та значимість розуму, мислення та філософії не знищується, їм, скоріше, відводиться власне місце у сфері, яка є тією сферою діяльності, у якій вони «компетентні»). Дзен вважає, що досягнути його можна лише завдяки внутрішньому просвітленню, а не шляхом опису чи класичного розумового пізнання [4]. Як дзен-буддизм, так і християнство звертають увагу на положення того, що все у цьому буттєвому часово-просторовому світі (як і він сам) є непостійним та мінливим.

Повне ототожнення духовних практик дзен-буддизму та християнства є необґрунтованим. Взаємозв'язок між цими традиціями, що простежується з XVI століття, відзначався різними тенденціями—від зацікавленості та взаємопроникнення до переслідувань і заборон. Від самого початку їхні відносини виходили за межі суто історичної цікавості. Дзен-буддизм здобув високу оцінку серед іноземців (як і японська культура загалом), проте поряд із міжконфесійним діалогом спостерігалися також випадки загострення релігійних конфліктів, включно з актами насильства, такими як підпали культових споруд. Попри це, процес культурної адаптації тривав, хоча встановлення сьогунату Токугава фактично припинило існування християнства в Японії на тривалий період, що призвело до суттєвого уповільнення міжкультурного обміну та обмеження впливу християнства на розвиток дзен-буддизму.

Окрім того, мали місце спроби оновлення традиційного християнства через інтеграцію елементів дзен-буддизму, що призвело до формування концепції «християнського дзену». Це явище, однак, належить до окремого напрямку

досліджень. Значний внесок у популяризацію дзен-буддизму на Заході зробив Т. Мертон, який прагнув сприяти його більш об'єктивному розумінню та позбавити дискурс упередженості. Він розглядав дзен як засіб духовного збагачення західної традиції, незважаючи на відмінності у християнському та буддистському світоглядах—зокрема, між персоналістичним характером християнської духовності, що передбачає уподібнення Христу, та позаособистісними аспектами буддистської традиції [5].

Таким чином, дослідження містичних доктрин та аналіз їхніх практик дозволяють розглядати дзен-буддизм і християнство в межах ширшої системи без припущення їхньої тотожності. Такий підхід сприяє переходу від аналізу окремих традицій до їх включення в багатовимірний релігійно-філософський контекст без обов'язкової внутрішньої єдності або несуперечності. Це, у свою чергу, дає змогу виокремити спільні та відмінні риси, а також визначити роль і значення різних доктрин як на локальному, так і на глобальному рівні.

Список використаних джерел

1. Ломачинська І.М., Донець О.Б. Містико-інтуїтивні практики дзен-буддизму. Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер. «Філософія», 2021. 43. С.83 – 88 DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.43.11>
2. Ломачинська І.М., Донець О.Б. Генеза містико-інтуїтивних практик у християнських релігійно-філософських традиціях епохи Середньовіччя. Вісник Львівського університету. Сер. Філософ.-політолог. студії. 2021. С.86 – 92 DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2021.37.10>
3. Dumoulin, Heinrich. Zen Buddhism: Japan. Vol. 2. World Wisdom, Inc, 2005. 520 p.
4. Kennedy, Robert E., and Joanna Janisiewicz. Dary zen dla chrześcijan. Wydawnictwo Charaktery, 2013. P. 126–127.
5. Merton T., Susuki D. T. Zen and the Birds of Appetite. Vol. 261. New Directions Publishing, 1968. 144 p.
6. Papademetriou, George C. The enlightenment of Zen Buddhism and the hesychastic vision of the divine light. Journal of Ecumenical Studies 50.1, 2015. P. 57-65.
7. Suzuki D. T. Mysticism: Christian and buddhist. Routledge, 2018. 204 p.

Donets Oleksandr
Postgraduate Student,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
Kyiv, Ukraine
i.lomachynska@kubg.edu.ua

Lomachynska I. M.
Doctor of Philosophy, Professor
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
Kyiv, Ukraine
i.lomachynska@kubg.edu.ua

Religious-Philosophical Syncretism of Spiritual Practices of Zen Buddhism and Christianity

Abstract: The article explores the phenomenon of religious-philosophical syncretism in the spiritual practices of Zen Buddhism and Christianity. It analyzes the key concepts of both traditions, their points of intersection, and potential interactions. Special attention is given to the influence of Zen practices on Christian mystical traditions and contemporary manifestations of spiritual syncretism. The study examines the philosophical and religious aspects of this phenomenon, highlighting its significance for interfaith dialogue and personal spiritual development.

Keywords: religious-philosophical syncretism, Zen Buddhism, Christianity, spiritual practices, interfaith dialogue, mysticism.

Дейнега Євген

Аспірант,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
i.lomachynska@kubg.edu.ua

Ломачинська І. М.

доктор філософських наук, професор
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
i.lomachynska@kubg.edu.ua

Етноментальні чинники сучасної української релігійної освіти

Анотація: Стаття аналізує етноментальні чинники сучасної української релігійної освіти. Досліджується вплив історичних, культурних та ментальних особливостей українського суспільства на формування релігійного світогляду. Особлива увага приділяється традиціям православної та греко-католицької освіти, їхньому значенню в процесі виховання та збереження національної ідентичності. Розглядаються сучасні виклики релігійної освіти в Україні, зокрема питання секуляризації, міжконфесійного діалогу та адаптації до глобалізаційних процесів.

Ключові слова: етноментальність, релігійна освіта, Україна, православ'я, греко-католицизм, національна ідентичність, міжконфесійний діалог.

Динаміка релігійних процесів тісно пов'язана з викликами, що постають перед суспільством. Етнічна складова релігійно-культурного середовища відіграє важливу роль у збереженні національної самобутності та формуванні почуття солідарності. Цей вплив охоплює всі сфери людської діяльності, зокрема освітню, сприяючи інтеграції культурних і духовних цінностей у суспільне життя через освітні практики. Релігійна освіта в Україні ґрунтується на історичній спадщині, адаптованій до сучасних умов, і відіграє ключову роль у збереженні мов, традицій та цінностей. Вона охоплює як професійну підготовку духовенства, так і релігійне просвітництво для широких верств населення

У правовій системі України питання релігійної освіти регулюються положеннями Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» [3]. У статті 6 цього закону зазначено, що державна система освіти є світською,

відокремленою від церкви та релігійних організацій. Доступ до всіх рівнів освіти гарантується громадянам незалежно від їхніх релігійних переконань. Однак, передбачено, що громадяни мають право на вивчення релігійного віровчення і здобуття релігійної освіти. Водночас релігійні організації можуть, відповідно до своїх внутрішніх правил, створювати навчальні заклади, групи для релігійної освіти, а також проводити навчання в інших формах, використовуючи належні їм або надані у користування приміщення. Стаття 11 зазначеного закону визначає, що релігійні центри та управління, відповідно до своїх зареєстрованих статутів, мають право створювати духовні навчальні заклади для підготовки священнослужителів та інших спеціалістів у сфері релігії.

Становлення релігійної освіти в Україні отримало новий етап розвитку із ухваленням Закону України «Про вищу освіту» в редакції 2014 року, яким було легітимізовано спеціальність «Богослов'я» в освітньому процесі. Згідно зі статтею 31 цього закону, релігійні організації, зареєстровані у визначеному законодавством порядку, отримали право створювати заклади вищої освіти. У статті 28 цього ж закону богословські заклади освіти включено до галузевих установ вищої освіти, а спеціальність «Богослов'я» виокремлено в окрему галузь знань із можливістю відкриття аспірантур, докторантур та спеціалізованих учених рад. Документи про вищу освіту, наукові ступені та звання, видані такимикладами, визнаються еквівалентними тим, що видаються в загальнодержавному порядку [5].

Водночас у статті 31 Закону України «Про освіту» [2] наголошується на світському характері державних та комунальних закладів освіти, які відокремлені від церкви та релігійних організацій. Приватні заклади освіти, включаючи ті, що створені релігійними організаціями, мають право визначати релігійну спрямованість своєї діяльності.

Ю. Шульга акцентує увагу на тому, що «фундаментальна функція релігійної освіти реалізується у двох напрямках: поглиблення і розширення знань віруючих, а також первинне ознайомлення нових членів із основами віровчення». Перший напрямок, як правило, пов'язаний із професійною релігійною освітою (вивчення теології, священних текстів, релігійної історії, моральних і етичних принципів, а також практичних аспектів релігійної діяльності, таких як пастирська робота, капеланство, викладання релігійних дисциплін і релігійне консультування), тоді як другий стосується непрофесійної освіти. До непрофесійної релігійної освіти належать такі форми як дошкільна освіта (дитячі садки), загальнообов'язкова освіта (школи, гімназії, ліцеї) і додаткова освіта (недільні школи при храмах, катехитичні курси) [4, с.98].

Таким чином, релігійна освіта в Україні функціонує як у спеціалізованих навчальних закладах, так і в загальноосвітньому та позашкільному форматі,

забезпечуючи як підготовку духовних кадрів, так і релігійне просвітництво.

Етноконфесійна карта України відображає різноманітність релігійних навчальних закладів, які впливають на духовне, культурне та освітнє становлення різних етнічних груп. Географічний, історичний та соціокультурний контексти визначають регіональні особливості розвитку релігійної освіти.

І. Ломачинська підкреслює особливу роль соціального служіння релігійних організацій, яке «закладене у основах соціальних доктрин католицької та православної церков, слугує ідейною основою реальної участі священства у вирішенні складних соціальних проблем сучасності. Релігійні організації не лише виконують культово-богослужбові практики, забезпечуючи збереження традиційних духовно-культурних цінностей, вони беруть участь у різних видах соціальної діяльності, благодійництва, у співпраці з органами державної влади та громадськими організаціями, що зумовлює необхідність розширення фахових знань випускників спеціальності “богослов’я” [1].

Зокрема, освітня діяльність Православної Церкви України (ПЦУ) спрямована на підготовку кваліфікованих священнослужителів і церковних фахівців. Вона включає теологічну, духовну та гуманітарну освіту. Основними завданнями освітніх закладів ПЦУ є: теологічна підготовка (вивчення богослів'я, Біблії, історії церкви, церковного права), духовне виховання (формування духовного життя та моральних цінностей), а також гуманітарна освіта (розвиток загальних знань у галузі філософії, історії, мов та літератури).

Православна освіта формує у студентів колективізм, соборність і відповідальність перед громадою, впливаючи на їхні цінності та світогляд відповідно до релігійної традиції. Вона орієнтує на пріоритет загальних інтересів над індивідуальними, розвиває відчуття єдності, повагу до історії та духовної спадщини, а також шанування церковних авторитетів і догматичних основ віри. Важливу роль відіграє моральна відповідальність, що базується на усвідомленні гріховності та необхідності самовдосконалення через покаєння і духовну працю.

Етноментальний компонент православної освіти в Україні зберігає національну ідентичність, духовні традиції та культурну спадщину. Він поєднує богословські знання з українознавчими дисциплінами, формуючи світогляд на основі православної духовності, історичної пам'яті та моралі. Освіта включає Святе Письмо, церковну історію, богослужбову практику, церковний спів і народні православні свята. Це сприяє патріотичному вихованню, духовному служінню та суспільній відповідальності. Православні заклади готують не лише богословів, а й носіїв національної ідентичності, які поєднують релігійну та громадянську свідомість.

В Україні функціонує низка навчальних закладів, пов'язаних із Українською Греко-Католицькою Церквою (УГКЦ), які забезпечують

підготовку священників, богословів, катехитів та мирян, а також сприяють розвитку духовної освіти. Освітні установи класифікуються за рівнем освіти. Університети та академії забезпечують вищу богословську освіту, інститути спеціалізуються на богословській підготовці, семінарії готують кандидатів до священства, а колегіуми та ліцеї – до вступу у вищі духовні заклади. Такий поділ відображає структуровану систему духовної освіти в Україні, що сприяє всебічному розвитку релігійного та академічного знання серед вірян УГКЦ. Католицька освіта поєднує богослов'я з гуманітарними науками, формує дисципліну, критичне мислення та гармонію віри й розуму. Вона сприяє суспільній активності студентів, їхній участі в соціальних проєктах і місіонерстві.

Греко-католицькі навчальні заклади відіграють ключову роль у збереженні культурної спадщини та формуванні національної ідентичності, поєднуючи академічний розвиток із духовним і моральним вихованням. Важливим елементом цієї освіти є етноментальний компонент, який підкреслює значення мови, традицій, історичної пам'яті та духовних цінностей народу, сприяючи глибшому усвідомленню власної ідентичності та відповідальності перед суспільством.

Таким чином, релігійна освіта в Україні є важливим фактором збереження національної ідентичності, духовних традицій та культурної спадщини, сприяючи розвитку міжконфесійного діалогу та соціальної згуртованості.

Список використаних джерел

1. Ломачинська І.М., Дейнега Є.О., Ужва В.О. Місія соціального служіння у богословському освітньому дискурсі. Освітній дискурс: зб. наук. праць. 2021. 38 (11 - 12). 85 – 95 DOI 10.33930/ed.2019.5007.38(11-12)-9
2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 15.02.2025).
3. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 № 987-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text> (дата звернення: [15.02.2025]).
4. Шульга Ю. Взаємодія Церкви та духовних закладів освіти з суспільством і державою щодо розвитку духовної освіти дітей та учнівської молоді України. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2018, 1 (75), 95 – 105 DOI 10.24139/2312-5993/2018.01/095-105
5. Lomachinska I., Martych R. Religious Education in the European Educational Space: Social and Cultural Context. Studia Warمیńskie. 2021, 58, 173 – 187.

Deynega Yevhen
Postgraduate Student,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
Kyiv, Ukraine
i.lomachynska@kubg.edu.ua

Lomachynska I. M.
Doctor of Philosophy, Professor
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
Kyiv, Ukraine
i.lomachynska@kubg.edu.ua

Ethnomental Factors of Modern Ukrainian Religious Education

Abstract: The article analyzes the ethnomental factors of modern Ukrainian religious education. It examines the influence of historical, cultural, and mental characteristics of Ukrainian society on the formation of religious consciousness. Special attention is given to the traditions of Orthodox and Greek Catholic education, their role in fostering national identity, and the challenges facing religious education in Ukraine today. The study explores issues of secularization, interfaith dialogue, and adaptation to globalization.

Keywords: ethnomentality, religious education, Ukraine, Orthodoxy, Greek Catholicism, national identity, interfaith dialogue.

Сліпчук Ілля

Студент 4 курсу спеціальності «Філософія»
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
i.lomachynska@kubg.edu.ua

Ломачинська І. М.

доктор філософських наук, професор
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
i.lomachynska@kubg.edu.ua

Релігійність як технологія впливу на виборця в політичних кампаніях

Анотація: Стаття досліджує релігійність як технологію впливу на виборців у політичних кампаніях. Аналізується використання релігійних наративів, символів і риторики для формування електоральних уподобань. Особлива увага приділяється механізмам маніпуляції релігійними переконаннями, впливу конфесійної приналежності на політичні рішення та ролі релігійних лідерів у мобілізації виборців. Дослідження висвітлює сучасні тренди політизації релігії та її використання у виборчих стратегіях.

Ключові слова: релігія, політичні кампанії, вибори, маніпуляція, релігійний вплив, електоральна поведінка, політична риторика.

Вибори є не лише механізмом формування органів влади, а й важливим інструментом демократичного устрою, оскільки вони активізують суспільство, об'єднують громадян та дають їм змогу впливати на політичну ситуацію в країні. Ключовими суб'єктами виборчого процесу виступають політичні партії, окремі кандидати та самі виборці, чий вибір визначає кінцевий результат перегонів. Саме тому політичні діячі докладають значних зусиль, щоб мотивувати електорат брати участь у голосуванні. Зважаючи на те, що результати виборів неможливо спрогнозувати із повною точністю, кандидати використовують різноманітні методи психологічного впливу, включно з маніпулятивними технологіями. Це робить актуальним питання вивчення факторів, що визначають вибір виборців у процесі виборчої кампанії.

Виборчі рішення значною мірою залежать не лише від раціонального аналізу політичних програм, а й від емоційних, психологічних, соціальних та

релігійних чинників. Політичні суб'єкти враховують ці фактори, розробляючи стратегії агітації, щоб максимально ефективно впливати на виборців та забезпечити собі перемогу.

Релігійні переконання є ще одним важливим фактором впливу на виборчий процес, оскільки вони визначають не лише особисті цінності та моральні орієнтири громадян, але й формують їхню політичну поведінку. Важливим аспектом використання релігії у виборчому процесі є її потенціал для політичної мобілізації.

Зокрема, порівнюючи статусні характеристики релігійних та політичних лідерів, можливо виокремити наступні їх особливості. Релігійний лідер, на відміну від лідера політичного, не претендує на особливі владні повноваження, адже його легітимність є наперед зумовленою, а харизма не викликає сумніву. Помилка релігійного лідера не є його власною, вона є лише частиною Божественного промислу, тому не може бути зарахована лідеру як його поразка. Релігійний лідер наділений відповідними божественними атрибутами, його авторитет у суспільстві оснований на вірі у силу божественного покликання, а тому є беззаперечним [5, с.85]. Ці особливості авторитету релігійних лідерів значною мірою впливають на перебіг політичних кампаній.

Релігійні організації можуть залучатися до кампаній не тільки як моральні авторитети, але й як інструменти організації виборців. Через релігійні спільноти можливо створювати цілі виборчі штаби, проводити кампанії агітації серед парафіян, залучати активних прихожан до роботи на виборах. Завдяки високій згуртованості релігійних громад такі методи можуть бути значно ефективнішими за традиційні політичні структури. Політичні сили, які успішно співпрацюють із церквами, отримують не лише додатковий електорат, але й організаційний ресурс, що дозволяє ефективніше проводити мобілізацію виборців у день голосування.

Виборці, які розглядають релігію як основу свого світогляду, часто схильні підтримувати кандидатів, котрі відкрито демонструють свою релігійність або принаймні артикулюють відданість традиційним духовним і моральним принципам. У цьому контексті політичні актори використовують релігійну риторику, залучають духовенство до своїх кампаній, а також будують власний імідж як «захисників віри» або «моральних лідерів», щоб здобути довіру консервативно налаштованого електорату.

Психологічний аспект релігійної маніпуляції також відіграє ключову роль у виборчому процесі. Релігійна риторика створює ефект «сакралізації» політичного вибору, коли голосування за певного кандидата чи партію сприймається не просто як політичний акт, а як виконання морального обов'язку перед вищими силами. Це особливо ефективно працює у випадках, коли

кандидатура певного політика чи партії просувається з амвонів церков або релігійних організацій. У такому випадку голосування набуває не лише політичного, а й морально-етичного значення, що значно ускладнює його раціональну оцінку з боку виборців.

Важливим механізмом використання релігії у виборчих кампаніях є експлуатація концепції «захисту віри». Політики, які прагнуть мобілізувати релігійний електорат, часто висловлюють занепокоєння щодо нібито загроз традиційним цінностям, моральному порядку чи навіть існуванню самої релігії у суспільному просторі. Вони можуть закликати до захисту церкви від «зовнішніх ворогів», запровадження законів, що обмежують права певних груп, або навіть до активного втручання держави у питання духовного життя громадян. У таких умовах критичне мислення виборців замінюється почуттям тривоги, що змушує їх голосувати за «захисників релігії», навіть якщо їхні політичні програми мають інші суперечливі аспекти [4].

Релігійна маніпуляція у виборах також може набувати форми персоніфікації політичного лідера як «божого обранця». У політичному дискурсі нерідко зустрічається ідея, що певний кандидат є «посланцем Божим», «відновлювачем справедливості» або навіть «місіонером», якому судилося привести країну до процвітання. Такі меседжі розраховані на тих виборців, які шукають у політичному лідері не просто державного діяча, а морального наставника, здатного виконати «божественну місію» у житті країни. Політики можуть використовувати релігійну символіку у своїх кампаніях, з'являтися на заходах у храмах, брати участь у паломництвах або публічно демонструвати свою причетність до духовних практик. Це створює ілюзію моральної бездоганності кандидата, що підвищує його рейтинг серед віруючих виборців.

Значний вплив на електоральні уподобання віруючих громадян має також релігійне середовище, в якому вони перебувають. Духовенство, яке займає активну громадянську позицію, може безпосередньо впливати на вибір своїх парафіян, використовуючи проповіді, офіційні звернення або навіть внутрішньоцерковні настанови. Такі рекомендації можуть бути як прихованими, так і відкритими. Наприклад, у деяких релігійних громадах виборцям прямо рекомендується голосувати за певного кандидата або партію, що призводить до значного електорального перекосу. У випадку, якщо релігійна громада підтримує політичну силу, яка активно використовує релігійні теми у своїй кампанії, це може створити ситуацію, коли політична боротьба набуває форми конфлікту цінностей, а сам вибір між кандидатами починає сприйматися як вибір між «добром і злом» [1].

Тому держава не має права насильно нав'язувати сповідування певної релігійної ідеології, що найбільш вигідна для правлячої еліти, а тим більше

нав'язувати певних політичних лідерів (часто з сумнівною репутацією) в якості духовних лідерів нації. Адже свобода совісті — основа всякого права на свободу, тому вона не може бути відміненою або обмежений людською волею, державною владою [2].

Релігія також може бути використана як інструмент поляризації суспільства. Політики, які прагнуть отримати максимальну підтримку від релігійного електорату, можуть штучно загострювати конфлікти між різними конфесіями, а також між віруючими та секулярними групами населення. Використання релігійного фактору як роздільної лінії дозволяє політичним силам консолідувати навколо себе лояльний електорат, створюючи відчуття «зовнішньої загрози». Така стратегія є особливо небезпечною, оскільки вона підриває суспільний діалог, провокує конфлікти та розпалює ворожнечу, що в довгостроковій перспективі може мати серйозні наслідки для стабільності політичної системи [3].

Таким чином, релігійність виборця є потужним чинником, що визначає його політичні уподобання, а також дає можливість політикам маніпулювати виборчою поведінкою громадян. Використання релігійної риторики, апеляція до моральних принципів, взаємодія з релігійними громадами та сакралізація політичних фігур є ключовими механізмами релігійної маніпуляції у виборчих кампаніях. У демократичному суспільстві важливо забезпечувати баланс між свободою віросповідання та недопущенням зловживань релігійним фактором у політичних процесах, адже маніпуляція релігією не лише спотворює демократичні принципи, але й загрожує цілісності суспільства.

Список використаних джерел

1. Єленський В. Православ'я в процесі політичних трансформацій: Український контекст. Київ, НАН України, 2021. 256 с.
2. Ломачинська І. М. Релігійне лідерство в духовному вимірі християнської традиції : [монографія]. Київ : Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини «Україна», 2008. 286 с.
3. Палінчак М., Галда П., Лешанич М. Релігійний фактор у міжнародних відносинах. Ужгород, Вид-во УжНУ «Говерла», 2013. 312 с.
4. Перемога на виборах: технології, кампанії, принципи. Пер. з англ. О. Ткаченко. Київ, Інститут політичних досліджень, 2020. 189 с.
5. Lomachinska I., Khrypko S., Iatsenko G. The ideological sources of religious leadership in Ukrainian cultural space. SKHID. 2019. 3. С.84 – 88 [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2019.3\(161\).171725](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2019.3(161).171725).

Slipchuk Ilya
4th year student of the specialty "Philosophy"
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
Kyiv, Ukraine
i.lomachynska@kubg.edu.ua

Lomachynska I. M.
Doctor of Philosophy, Professor
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
Kyiv, Ukraine
i.lomachynska@kubg.edu.ua

Religiousness as a Technology of Influence on Voters in Political Campaigns

Abstract: The article examines religiosity as a technology of voter influence in political campaigns. It analyzes the use of religious narratives, symbols, and rhetoric to shape electoral preferences. Special attention is given to mechanisms of manipulating religious beliefs, the impact of denominational affiliation on political decisions, and the role of religious leaders in voter mobilization. The study highlights contemporary trends in the politicization of religion and its use in electoral strategies.

Keywords: religion, political campaigns, elections, manipulation, religious influence, electoral behavior, political rhetoric.

Лішнянський Роман

Студент 6 курсу,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
i.lomachynska@kubg.edu.ua

Ломачинська І. М.

доктор філософських наук, професор
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
i.lomachynska@kubg.edu.ua

Становлення ідей справедливої війни в християнській думці епохи Середньовіччя

Анотація: Стаття досліджує становлення ідей справедливої війни у християнській думці епохи Середньовіччя. Аналізуються основні концепти, сформовані на перетині богословських, моральних і правових доктрин. Особлива увага приділяється вченню Августина Блаженного, Фоми Аквінського та інших середньовічних мислителів, які заклали фундаментальні принципи доктрини справедливої війни. Досліджується вплив цих ідей на формування військової етики та їхній зв'язок із сучасними підходами до міжнародного права і військових конфліктів.

Ключові слова: справедлива війна, середньовічна християнська думка, Августин Блаженний, Фома Аквінський, військова етика, міжнародне право, богослов'я.

Війна як постійна загроза миру та добробуту, турбувала отців церкви, які не могли залишатись осторонь від тих зовнішніх конфліктів, які переживала Європа у цей час, тому зрозумілою є їхня стурбованість даною проблемою і постійне повернення до її розгляду.

У католицькому середньовіччі релігійне лідерство не лише схвалювало ідею справедливої війни, а й активно впливало на її реалізацію. Через контроль над владою, освячення військових конфліктів та участь у хрестових походах Церква перетворила війну на інструмент захисту та поширення своєї духовної і політичної влади. Адже релігійний лідер наділений сакральними атрибутами, які зазвичай офіційно засвідчуються через систему церковних таїнств. Його

суспільний авторитет ґрунтується на вірі в його божественне покликання, що забезпечує беззаперечність його влади. Натомість політичне лідерство, як правило, спирається на примус, наслідком якого може бути страх і відчуження з боку підданих. Оскільки будь-який примус спричиняє протидію, політичні лідери, прагнучи забезпечити легітимність свого правління та мінімізувати ризики політичного протистояння, намагаються наділити себе характеристиками, властивими релігійним лідерам, і, в ідеалі, претендувати на роль духовного авторитета нації [5].

Розглядаючи війну в розрізі християнської етики та під впливом ідей Амвросія, Августин у своєму трактаті «Про Град Божий» пропонує декілька важливих аспектів, які в подальшому стали основою дискусій для християнської теології та філософії, адже війна як явище, яке завжди викликало етичні та моральні дилеми, не могло випасти з його поля зору.

Августин, виходячи із засад християнської етики, де любов до ближнього і прагнення до миру займають перше місце, все ж визнає, що війна може бути необхідною у світі, де панує гріх і несправедливість, бо доволі часто вона постає вимушеним засобом для встановлення справедливості, але одночасно зазначає, що війна має бути останнім засобом, бо може бути морально виправданою лише при умові, коли служить захисту невинних та встановленню справедливості (*causa justa*). У книзі XIX, главі 12 «Про Град Божий» можна зустріти наступні слова: «Навіть ті, хто бажає війни, насправді прагнуть лише перемоги, а значить, славного миру, досягнутого через війну. Адже перемога – це підкорення супротивників, після чого й настає мир. Таким чином, навіть війни ведуться задля миру, і це справедливо навіть для тих, хто хоче через війну зміцнити свою військову доблесть. Звідси стає очевидним, що мир – це бажаний результат війни» [2]. Як бачимо, мир постає кінцевою ціллю будь-якої війни, хоча часто його порушують задля того, щоб він більше відповідав уявленням тієї сторони, яка розпочинає війну. Важливим тут є те, що Августин наголошує на тому, що війна ніколи не є і не повинна бути ціллю сама по собі, бо інакше це моральне виродження і не може бути ніяким чином виправдане.

Але все ж, чи не найяскравішою величиною свого часу, яка певною мірою затьмарює і самого Августина, є найвідоміший представник схоластики Тома Аквінський, без участі і міркувань якого, мабуть, бачення цієї проблеми буде неповним, оскільки саме він великою мірою структурував вчення Августина, доповнивши і уточнивши важливі моменти теорії свого попередника. Треба сказати, що Тома з Аквіні, аналізуючи різні виміри людського існування, відмічає, що незважаючи на те, що людина у своєму бутті завжди повинна шукати Бога і прагнути здійснитись як християнин, який вірний своїй церкві, все ж, ця ж сама людина не повинна забувати і про свої земні обов'язки як

громадянина своєї держави, бо «природна мета держави полягає у забезпеченні людського недосконалого щастя, підпорядкована людській надприродній меті досконалого щастя, що є питомою турботою Церкви» [4, с.88], тому дбаючи про свою державу, дотримуючись її законів, захищаючи її інтереси, людина тим самим діє на благо своєї душі і Церкви, бо державу і церкву не слід розглядати як дві полярно різні гілки влади. Держава, дбаючи про благоустрій своїх громадян, тим самим бере на себе і основну турботу Церкви – щастя її членів, тому важливо бути хорошим християнином, але також важливо бути і хорошим та законослухняним громадянином своєї держави.

Розглядаючи теорію «справедливої війни», слід відмітити те, що «у період між Августином і Фомою відбулось викривлення концепції справедливої війни – війна стає «священною»: з 867 року цей термін вживають щодо боротьби з невірними (мусульманами), а в 1209 році його застосував папа Інокентій III щодо єретиків» [3, с.10], тому Тома надав цій теорії більшої чіткості, зробивши її такою, яка б відповідала букві закону. Він формулює три основні критерії для визначення того, що війна є справедливою (*bellum iustum*). Крім того, у своїй «Суммі теології» він неодноразово наголошує, що використання сили може бути морально виправданим для захисту добра, тому що найважливішим є мир, але буває, що війна необхідна для захисту добра, часто «ті, хто веде війну, справедливо прагнуть до миру, і тому вони не протистоять миру, крім лихого миру» [1].

Війна, як і будь-яке інше явище загальнолюдського значення повинна мати свої закони, щоб, коли дійде до неї справа, можна було одразу бачити її характер – справедлива вона чи безчесна. Орієнтуючись на це, Тома з Аквіни й формулює три основні принципи:

Війну повинен оголошувати суверен, уповноважена особа (лат. *Auctoritas principis*), «бо це не справа приватної особи оголошувати війну, оскільки вона може вимагати відшкодування своїх прав у трибуналі свого начальника. Крім того, це не справа приватної особи збирати народ, що потрібно робити у воєнний час. І оскільки піклування про спільне благо покладено на тих, хто має владу, їхній обов'язок — піклуватися про спільне благо підвладного їм міста, королівства чи провінції» [1]

Виправдана або справедлива мета/причина (лат. *Causa iusta*), «а саме те, що нападають на тих, на кого нападають, тому що вони заслуговують на це через певну провину».

Правильний намір (лат. *Recta intentio*), «щоб воюючі сторони мали правильний намір, щоб вони мали намір сприяти добру або уникати зла», тут Аквінський посилається на Августина, говорячи про те, «пристрасть до заподіяння шкоди, жорстока жага помсти, непримиренний і невблаганний дух,

лихоманка повстання, жадоба влади і подібні речі – усе це справедливо засуджується на війні» [1].

Ці принципи виведені Томою Аквінським мали ключове значення для формування середньовічної політичної теології та міжнародного права. Вони встановили моральні обмеження для ведення війни та забезпечили концептуальні основи для дискусій про військову етику.

Отож, якщо порівняти підходи Августина та Томи Аквінського, то можна спостерегти еволюцію християнського розуміння справедливої війни: від Августина, який заклав основи цієї концепції до Тома Аквінського, який систематизував її, перетворивши на чітко визначену доктрину. Щодо відмінностей в поглядах, то звісно, в першу чергу потрібно відштовхуватись від історичного та інтелектуального контексту, який був доволі відмінним в часи Томи у порівнянні з часом Августина, але богословський аспект, введений Августином і розвинутий Томою Аквінським, став ключовим у подальшій західній традиції морально-етичних роздумів про війну. Крім того, концепція справедливої війни, започаткована Августином та розвинута Томою Аквінським, є важливою складовою християнської філософсько-богословської традиції. Вона демонструє поступове формування системного підходу до морального оцінювання війни та її наслідків. Ці ідеї продовжують залишатися актуальними у сучасних моральних і політичних дискусіях щодо військових конфліктів до сих пір.

Список використаних джерел

1. Aquinas, Thomas. Summa Theologica. Translated by Fathers of the English Dominican Province. New Advent, 1920. URL: <https://www.newadvent.org/summa/3040.htm>
2. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-19>
3. Борисова О. В. Доктрина справедливої війни у розробці християнських мислителів часів Середньовіччя / О. В. Борисова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки. - 2022. - № 4. - С.10
4. Добко Т. Св.Тома Аквінський про остаточну мету людського життя в «Суммі теології» (кн.І-ІІ). С.88
5. Ломачинська І. М. Релігійне лідерство в духовному вимірі християнської традиції: [монографія]. Київ: Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини «Україна», 2008. 286 с.

Lishniansky Roman

6th year student,

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Kyiv, Ukraine

i.lomachynska@kubg.edu.ua

Lomachynska I. M.

Doctor of Philosophy, Professor

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Kyiv, Ukraine

i.lomachynska@kubg.edu.ua

Formation of Ideas of Just War in Christian Thought of the Middle Ages

Abstract: The article explores the development of just war ideas in medieval Christian thought. It analyzes key concepts formed at the intersection of theological, moral, and legal doctrines. Special attention is given to the teachings of Augustine of Hippo, Thomas Aquinas, and other medieval thinkers who laid the foundational principles of just war doctrine. The study examines the impact of these ideas on the formation of military ethics and their connection to modern approaches to international law and armed conflicts.

Keywords: just war, medieval Christian thought, Augustine of Hippo, Thomas Aquinas, military ethics, international law, theology.

Ломачинський Богдан

Студент 6 курсу,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
i.lomachynska@kubg.edu.ua

Горбань О. В.

доктор філософських наук, професор
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
i.lomachynska@kubg.edu.ua

Світоглядні виклики соціальних мереж

Анотація: Стаття досліджує світоглядні виклики, що виникають у зв'язку з розвитком соціальних мереж. Аналізуються зміни у сприйнятті інформації, формуванні суспільних норм, а також вплив цифрового середовища на ідентичність особистості. Особлива увага приділяється проблемам дезінформації, поляризації суспільства, формуванню «інформаційних бульбашок» та етичним аспектам використання соціальних мереж. Досліджується роль соціальних платформ у сучасному комунікаційному просторі та їхній вплив на світоглядні процеси.

Ключові слова: соціальні мережі, інформаційні бульбашки, дезінформація, цифрова ідентичність, поляризація, етика, комунікація.

Інтенсивний розвиток цифрових технологій зумовлює формування феномену соціальних мереж, які суттєво трансформують сучасний комунікаційний простір. Соціальні мережі виступають платформою для самовираження та самоактуалізації особистості. Зокрема, молодь використовує ці цифрові середовища для демонстрації власної унікальності, уподобань і стилю життя, що сприяє розкриттю їхньої індивідуальності. У процесі взаємодії в соціальних мережах користувач може відчувати позитивні емоції внаслідок схвалення контенту з боку інших учасників (у формі позначок «подобається», коментарів тощо).

Розвиток соціальних мереж має й ряд негативних недоліків, серед яких особливе місце займають психологічні проблеми у осіб, які постійно користуються соціальними мережами, в тому числі розвиток психічних і

нервових розладів, поява агресії, порушення сну, розвитку страхів, тривожності тощо. Це ті проблеми, які спрямовані на порушення соціального існування людини та безпосередньо чи опосередковано впливають на стан її здоров'я. Проте, значну кількість проблем використання соціальних мереж пов'язують саме із інформаційною безпекою. І це стосується не тільки доступу до можливих заборонених контентів, а саме із можливістю використання інформації про людину у корисливих цілях, отримання доступів до її особистої інформації, інформації про її сім'ю, персональних даних тощо.

Маніпуляції у соціальних мережах можуть суттєво посилювати стереотипи, які вже є сформованими у певній аудиторії інтернет-користувачів. У людини поступово підсилюються раніше сформовані стереотипні упередження, що з часом призводить до загального «отупіння» й неспроможності опиратися інформаційним впливам, знижується рівень критичного мислення, стає важче фільтрувати інформацію. За допомогою повторення думка перестає бути приналежною до свого автора, а поступово стає правдою, в яку починає вірити більшість [1, с.24].

Соціальні мережі не лише відображають ментальність суспільства, а й активно її трансформують, змінюючи уявлення людей про себе, свою культуру та світ загалом [4, с.168].

Соціальні мережі сприяють формуванню феномену ідеалізації реальності, оскільки їхні користувачі, як правило, поширюють лише ту інформацію про себе, яка створює позитивний імідж та прикрашає їхнє життя. Це явище, відоме як самопрезентація, спричиняє викривлене сприйняття дійсності. Зокрема, користувачі схильні демонструвати власні успіхи, позитивні події та моменти щастя, уникаючи висвітлення труднощів, невдач і негативних емоцій.

У результаті формується ілюзія ідеального життя, що може призводити до спотвореного сприйняття реальності іншими користувачами. Порівнюючи власний життєвий досвід із ідеалізованими образами, які представлені в соціальних мережах, індивіди можуть відчувати незадоволеність своїм становищем. Важливо усвідомлювати, що цифровий контент не відображає повної картини людського існування, оскільки в реальному житті присутні як досягнення, так і виклики, труднощі й невдачі, які часто залишаються поза межами онлайн-простору. Тому критичне мислення та усвідомлений підхід до інформації, отриманої в соціальних мережах, є необхідними для формування об'єктивного уявлення про реальність [2, с.64 - 65].

Негативний вплив соціальних мереж особливо яскраво проявляється у процесі поширення дезінформації та фейкових новин, що є поширеним явищем у сучасному інформаційному просторі. Це явище набуває особливої актуальності в контексті інформаційної війни, зокрема в Україні. Дезінформація передбачає

навмисне надання споживачеві викривленої або неправдивої інформації, що спрямована на маніпулювання суспільною свідомістю, формування хибного уявлення про певні події, явища або особистості. Здебільшого такі дії здійснюються за замовленням зацікавлених осіб чи організацій і можуть мати різні цілі: комерційні, пропагандистські, психологічні (залякування, поширення паніки) тощо.

Фейкові новини, які передбачають свідоме спотворення фактів або вигадкування подій, також відіграють значну роль у процесах дезінформування. Вони використовуються для маніпуляції громадською думкою, дискредитації окремих осіб, приховування або відвернення уваги від реальних суспільно-політичних процесів. Унаслідок цього частина користувачів соціальних мереж формує хибне уявлення про актуальний стан справ у суспільстві, державі чи світі загалом. Такий вплив підкреслює необхідність розвитку критичного мислення та інформаційної грамотності серед населення [6, с.280 - 281].

Сьогодні кібербулінг є серйозною проблемою, що пов'язана з використанням інформаційно-комунікаційних технологій для вчинення актів насильства або залякування інших. Соціальні мережі можуть стати майданчиком для кібербулінгу, коли люди стикаються з погрозами, шантажем та іншими формами цифрового насильства. Це явище викликає серйозний психологічний стрес, тривогу, депресію, а іноді й навіть стає причиною психологічних проблем [3, с.64].

Кібербулінг набуває різних форм, а кривдники завдають шкоди та принижують людей в Інтернеті різними способами. Окреслене може бути поширенням безпідставних чуток, зломом електронних поштових скриньок, незаконним обміном фотографіями та відео без згоди жертви, погрозами через соціальні мережі, створенням фейкових профілів та надсиланням образливих повідомлень [2, с. 27].

Мова ворожнечі є ключовим елементом кібербулінгу, оскільки саме через її використання в онлайн-середовищі особи з девіантною поведінкою можуть виражати агресію та ворожість. Окрім мови ворожнечі, до інших проявів девіантної поведінки у соціальних мережах належать розпалювання ненависті, підбурювання до терористичної діяльності та геноциду. Індивіди, схильні до агресивної та девіантної поведінки, часто створюють у соціальних мережах закриті групи, що сприяє формуванню спільнот однодумців [5, с.119 - 120].

Таким чином, соціальні мережі в умовах цифровізації формують значні світоглядні виклики, адже люди будують цифрові особистості, які можуть значно відрізнятися від їхнього реального "я". Це сприяє розмиттю ідентичності, появі почуття невідповідності між реальним і віртуальним образом, а також впливає на самооцінку, а елементи гейміфікації діють як механізми заохочення,

формуючи залежність від схвалення та спотворюючи мотивацію до самовираження. Також, постійне використання соціальних мереж створює і психологічні проблеми, - зокрема, викликає формування Інтернет-залежності - нав'язливої потреби особи у використанні Інтернету, яка супроводжується соціальною дезадаптацією та вираженими психологічними симптомами. Зокрема, надмірна залежність від зовнішньої оцінки може чинити вплив на рівень самооцінки особистості та її психоемоційний стан. У соцмережах легко поширювати дезінформацію, фейки та маніпулятивні наративи. В епоху постправди емоційний вплив інформації часто переважає над її достовірністю, що змінює спосіб формування переконань. Відповідно, соціальні мережі не лише відображають світоглядні тенденції, а й активно їх формують, змінюючи уявлення людей про істину, ідентичність, спільноту та владу.

Список використаних джерел

1. Була С., Свідерська О. Соціальні мережі як інструмент політичної маніпуляції. Науковий журнал «Політикус». 2020. 4. С. 21-25
2. Гіденко Є. С. Кібербулінг: насильство в соціальній мережі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція. 2021. 50. С. 26–29. DOI: 10.32841/2307-1745.2021.50.6.
3. Гречановська О., Мегем О., Потапюк Л. Вплив соціальних мереж на психологічний стан та самооцінку української молоді. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. 2023. 34 (73). 4. С. 60 – 66 DOI <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.4/11>
4. Ломачинська І. Бібліотеки та архіви в цифрову епоху: соціальні мережі як інструмент збереження національної пам'яті. Актуальні проблеми філолофії та соціології. 2024. 4. С.164 – 170 DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v047.2024.29>
5. Олейник А. Етичні феномени соціальних мереж: мова ворожнечі, кіберненависть та кібербулінг. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2022. 42. С. 118 – 124
6. Предместніков, О., Хотмірова, В. Соціальні мережі як майданчик для порушення прав людини: можливості та загрози. Scientific Collection «InterConf». 2023. 156. С. 276–284.

Bohdan Lomachinsky

6th year student,

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Kyiv, Ukraine

i.lomachynska@kubg.edu.ua

Horban O. V.

Doctor of Philosophy, Professor

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Kyiv, Ukraine

i.lomachynska@kubg.edu.ua

Worldview Challenges of Social Networks

Abstract: The article explores the worldview challenges arising from the development of social networks. It analyzes changes in information perception, the formation of social norms, and the impact of the digital environment on personal identity. Special attention is given to issues of disinformation, societal polarization, the formation of "information bubbles," and the ethical aspects of social media usage. The study examines the role of social platforms in the modern communication space and their influence on worldview processes.

Keywords: social networks, information bubbles, disinformation, digital identity, polarization, ethics, communication.

Гончаренко А. Р.

група 1721,
Філологічний факультет
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
anastasiy26092006@gmail.com

Шульгіна Д. Г.

група 1721,
Філологічний факультет
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
shulginadaria06@gmail.com

Шаповалова І. В.

кандидат філософських наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
iryna.shapovalova@nuos.edu.ua

Матеріалізм та ідеалізм: що є первинним - матерія чи свідомість?

Стаття аналізує матеріалізм та ідеалізм, їхній розвиток і вплив. Розглядаються погляди видатних філософів, переваги та критика цих течій. Підкреслюється роль матеріалізму в науці, а ідеалізму – в культурі.

Ключові слова: матеріалізм, ідеалізм, свідомість, матерія, дуалізм, редукціонізм, соліпсизм, філософія.

Ідеалізм і матеріалізм – це групи теорій, які використовуються для опису соціальних процесів. Матеріалізм говорить про важливість матерії та значення, тоді як ідеалізм ставить у центр важливість життя та реальності.

Іноді вважається, що «матеріаліст» – це людина, яка дбає про свої егоїстичні інтереси, а «ідеаліст» – це той, хто готовий пожертвувати собою заради гідної справи. Однак у такому разі «матеріалістами» були б консерватори, а «ідеалістами» – революціонери [2].

Насправді, «матеріалізм» і «ідеалізм» не стосуються розпливчастих

моральних установок такого роду. Це терміни, що використовуються у філософії для позначення двох єдиних основних інтерпретацій світу [2].

Матеріал бере початок у західній філософії, від Левкіппа і Демокріта (V ст. д. н. е.), які вважали, що світ складається з атомів, що рухаються в порожньому просторі. Епікур (341-270 до н. е.) розвинув цю ідею, запровадивши абсолютний напрямок «вгору-вниз» у просторі [4].

У Новий час Томас Гоббс (XVI ст.) розвинув атомістичний матеріалізм і механістичну психологію, тоді як Рене Декарт (XVI ст.) протиставив матеріалізму дуалістичний погляд на розум і матерію. До XVIII століття французькі матеріалісти виступали проти християнства, а розвиток біохімії та психології посилював авторитет матеріалізму [4].

Однак матеріалізм критикують за те, що він спрощує складні концепції та процеси, зводячи їх до фундаментальних компонентів, ігноруючи складніші системи та властивості. Критики стверджують, редуційний підхід не здатний охопити всієї комплексності світу [1].

Ідеалізм як філософський напрямок стверджує, що реальність є продуктом свідомості або ідей. Його витоки сягають античної Греції, де Платон (427–347 до н.е.) розробив концепцію ідеальних форм, вважаючи, що матеріальний світ є лише відображенням вічних і незмінних ідей.

У Новий час ідеалістичні ідеї розвивалися в працях таких філософів, як Георг Вільгельм Фрідріх Гегель (XVIII - XIX ст.), який створив систему об'єктивного ідеалізму та ідеалістичної діалектики [5]. В Україні принципи об'єктивного ідеалізму підтримували філософи Сильвестр Гогоцький, Орест Новицький та Григорій Челпанов [6].

Сучасні школи об'єктивного ідеалізму включають неотомізм і персоналізм [5]. Водночас суб'єктивний ідеалізм заперечує існування матеріального світу, стверджуючи, що реальність є лише комплексом відчуттів і уявлень суб'єкта [3].

Ідеалізм, своєю чергою, критикують за те, що його ідеї ведуть до соліпсизму, тобто до переконання, що існує лише «Я», а навколишній світ та інші люди – це продукт власної свідомості. У такому випадку неможливо довести існування чогось поза нашої свідомості. Це може призвести до відчуття ізоляції та дереалізації [1; 3].

Матеріалізм і ідеалізм також певною мірою впливають на навколишній нас світ. Їхні концепції впливають на хід історії й продовжують формувати наше суспільство та культуру. Матеріалізм сприяв розвитку сучасної науки й технологій, тоді як ідеалізм вплинув на мистецтво [1].

Попри багатовікову дискусію між цими течіями, вони залишаються актуальними, оскільки допомагають осмислювати реальність, визначати пріоритети суспільного розвитку та сприяти пошуку гармонії між матеріальним

і духовним у житті людини.

Список використаних джерел

1. Materialism Vs. Idealism: A Comparative Study (2023, June 26) [Електронний ресурс] // PhiloDive: <https://philodive.com/blog/materialism-vs--idealism--a-comparative-study>.
2. Dialego. Philosophy and Class Struggle (1975)[Електронний ресурс] // Marxists Internet Archive: <https://www.marxists.org/subject/africa/dialego/philosophy/ch02.htm>.
3. Філософія: навч. посібник / Щерба С. П., Щедрін В. К., Заглада О. А. – Київ: МАУП, 2004. – 216 с. – (Розд. 1.3). [Електронний ресурс]: <http://politics.ellib.org.ua/pages-186.html>.
4. Smart, J. J. C. Twentieth-century materialism [Електронний ресурс] / J. J. C. Smart // Encyclopaedia Britannica. (13 March, 2025): <https://www.britannica.com/topic/materialism-philosophy/Twentieth-century-materialism>.
5. Robinson, D. S. Approaches to understanding idealism [Електронний ресурс] / D. S. Robinson // Encyclopaedia Britannica. (28 February, 2025): <https://www.britannica.com/topic/idealism/Approaches-to-understanding-idealism>.
6. Філософія України – (Розд. 2.10). [Електронний ресурс] // Підручники онлайн: https://pidru4niki.com/86759/filosofiya/filosofiya_ukrayini.

Goncharenko A. R.
group 1721,
Faculty of Philology
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
anastasiy26092006@gmail.com

Shulgina D. H.
group 1721,
Faculty of Philology
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
shulginadaria06@gmail.com

Shapovalova I. V.
Candidate of Philosophical Sciences, associate professor
departments of Social and Humanitarian disciplines and philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
iryna.shapovalova@nuos.edu.ua

Materialism and Idealism: What is Primary – Matter or Consciousness?

This article examines materialism and idealism, their development and impact. It explores key philosophers' views, strengths, and criticisms. The roles of materialism in science and idealism in culture are highlighted.

Keywords: materialism, idealism, consciousness, matter, dualism, reductionism, solipsism, philosophy.

Грасман К. М.

група 1721,
Філологічний факультет
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
kseniia.hrasman.m@gmail.com

Шаповалова І. В.

кандидат філософських наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
iryna.shapovalova@nuos.edu.ua

Смертна кара: етичні аргументи «за» і «проти»

Стаття присвячена дослідженню морально-етичних аспектів застосування смертної кари як способу покарання за скоєння тяжких кримінальних злочинів. У роботі розглянуто основні етичні аргументи «за» і «проти» використання смертної кари.

Ключові слова: смертна кара, тяжкий злочин, покарання, невід'ємні права людини, право на життя, морально-етичні переконання, справедливість.

Питання застосування смертної кари як покарання найвищого рівня завжди було і досі залишається дуже актуальним. Необхідність дослідження цієї теми обумовлена тим, що рівень злочинності у світі наразі є надзвичайно високим. Крім того, зростає кількість тяжких злочинів, за вчинення яких безпосередньо і передбачається застосування найбільш суворих покарань. 83% населення світу живе у середовищі з високим рівнем злочинності, а державні структури, які мали б забезпечувати безпеку населення, не можуть впоратись із наявними загрозами [1].

Ця проблема наразі особливо гостро постає в Україні. На тлі повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році значну частку злочинів становлять воєнні злочини, які є особливо тяжкими та насильницькими.

Така негативна динаміка кримінальної ситуації у світі загалом та в Україні зокрема сприяє поширенню у суспільстві думки про доцільність використання найбільш суворого покарання – смертної кари.

Проте, застосування смертної кари породжує низку етичних дискусій з приводу того, чи не порушує цей вид покарання невід'ємні права людини, зокрема – право людини на життя.

Тому метою цього дослідження є визначення основних етичних аргументів «за» та «проти» застосування смертної кари.

Слід почати з того, що ж таке смертна кара.

«Смертна кара — позбавлення життя людини, визнаної винною у вчиненні злочину, на підставі рішення органу державної влади» [2, с.1118].

Таким чином, смертна кара – вбивство особи, яке здійснюється з дозволу суду. Тому це найсуворіша міра покарання.

Загалом, за ставленням до використання смертної кари у сучасному суспільстві можна виділити дві протилежні позиції: «за» смертну кару та «проти» неї. Обидві сторони обґрунтовують свою позицію відповідно до власних морально-етичних переконань.

Так, прихильники смертної кари стверджують, що з погляду етики застосовувати цей метод покарання правильно, адже лише він насправді дозволяє забезпечити справедливість. Їх міркування ґрунтуються на принципі Таліону: «око за око, зуб за зуб». Тяжкість покарання за вчинений злочин має відповідати тяжкості самого злочину, тому єдиним справедливим покаранням за злочин, унаслідок якого жертву позбавляють життя, є смертна кара. [3, с.68].

Крім того, для жертв та їх родин смертна кара може бути способом отримати емоційне та моральне полегшення, адже вони можуть відчувати, що справедливість не буде відновлена повністю, доки злочинець не отримає найсуворішого покарання.

Водночас нині такі погляди на смертну кару нерідко стикаються з критикою як застарілі чи негуманні. Тому слід також розглянути протилежні погляди на це питання.

Критики використання смертної кари стверджують, що жоден із наведених аргументів «за» ніколи, з точки зору етики, не зможе виправдати те, що смертна кара є вбивством людини й порушує її невід'ємне право на життя.

Держава, яка використовує смертну кару, унормовує вбивство, а «справедливість», заради якої здійснюється це вбивство, не може бути справедливістю по суті, адже суперечить фундаментальним моральним законам суспільства і держави про те, що кожна людина, незалежно від будь-яких обставин, має право на життя, і ніхто не може забрати у неї це право.

Отже, основний аргумент «проти» смертної кари: жодна людина, незалежно від своїх службових повноважень та соціального статусу, не має права позбавляти життя іншу людину, навіть якщо ця людина є злочинцем.

Іншими аргументами є також те, що метою будь-якого покарання є

усвідомлення своєї провини та перевиховання, а смертна кара забирає право на другий шанс у тих, хто міг би виправитись; смертна кара дегуманізує суспільство, робить його більш жорстоким, тому що держава, яка вчиняє вбивство, подає суспільству знак про те, що насилля може бути прийнятним у певних обставинах; ризик того, що у результаті судової помилки смертної кари може зазнати невинна людина є доволі високим; смертна кара, якою б вона не була, все одно передбачає у собі елементи катування [4].

Підсумовуючи, можна зробити висновок про те, питання застосування смертної кари є доволі суперечливим, адже з погляду етики проблема смертної кари є надзвичайно складною. Обидві сторони – ті, хто «за» смертну кару, і ті, хто «проти» неї – визнають, що смертна кара безумовно є вбивством. Проте прихильники смертної кари вважають, що цей радикальний захід – єдиний спосіб забезпечити справедливість у суспільстві та покарати тих, хто коїть тяжкі злочини, а їх опоненти дотримуються думки про те, що смертна кара – неприпустиме насилля, яке порушує невід’ємне право кожної людини на життя.

Таким чином, дискусії про те, чи варто застосовувати смертну кару активно велись у минулому, і не вщухають досі. На мою думку, правильної відповіді на питання про те, яку позицію слід зайняти, і чи слід остаточно відмовитись від цього способу покарання, не існує. Остаточне рішення про долю цього способу покарання залежить від морально-етичних цінностей, що домінують у світі, у кожній окремій країні та у свідомості кожної людини.

Список використаних джерел

1. Global Organized Crime Index 2023. Електронний ресурс: <https://ocindex.net/report/2023/0-3-contents.html>.
2. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол.: Л.В. Губерський (голова) та ін. — Київ: Знання України, 2004. — Т. 1. - 760 с.
3. Стаття в журналі: Карпенко М. І., Бандурович А. В. Смертна кара: бути чи не бути? // Юридична наука. – 2013. – № 5. – С.62–69.
4. Діденко Л. До питання про смертну кару. Актуальні проблеми політики. Зб. наук. пр. Одеса : Астропринт. – 2000 – Вип. 9. – С. 437–438.

Hrasman K. M.
Group 1721,
Faculty of Philology
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
kseniia.hrasman.m@gmail.com

Shapovalova I. V.
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
iryna.shapovalova@nuos.edu.ua

Capital Punishment: Ethical Arguments for and against

The report is dedicated to the exploration of the moral and ethical aspects of the capital punishment as a method of punishing criminals who committed serious criminal offences. The article explores the main ethical arguments for and against capital punishment.

Keywords: capita punishment, serious criminal offence, punishment, inalienable human rights, the right to live, moral and ethical beliefs, justice.

Ісмаїлова А. Ш.

група 1721,
Філологічний факультет
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
alina777ismailova@gmail.com

Шаповалова І. В.

кандидат філософських наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
iryna.shapovalova@nuos.edu.ua

Свобода і відповідальність у філософських працях П. Ван Інвагена

У статті розглядаються та аналізуються поняття свободи та відповідальності і протиставляються поняття свободи волі та детермінізму із опором на працю Пітера ван Інвагена “Нарис про свободу волі” та інтерв’ю за його участі на каналі Closer to Truth.

Ключові слова: свобода, відповідальність, воля, детермінізм, вибір, наслідок.

Свобода та відповідальність — два невід’ємних поняття. Не маючи свободу для своїх дій, особистість не мусить нести відповідальність, а без відповідальності бути вільним неможливо — кожна дія несе за собою наслідки, позитивні чи негативні, і людина, що має свободу самостійно визначати наступний свій крок, мусить взяти відповідальність за ці наслідки.

Здавалось би, кожен заслуговує на свободу волі, слова та думки, але чи кожен здатен нести відповідальність за свої дії?

Не кожна особа є достатньо емоційно, фізично, розумово зрілою тощо для того, щоб брати на себе таку відповідальність, як елементарно вибачення, допомогу, піклування; та чи значить це, що таких осіб необхідно ізолювати чи обмежити?

У цьому випадку особистість не бере відповідальність через те, що вона не є на це здатною; у інших — через те, що вона цього не бажає. Можна вважати свої дії прописаними волею випадку, вищими силами чи законами природи, і тоді

необхідність поратися із їхніми наслідками відпадає. Та тоді зникає перше ключове поняття цього тезису — свобода.

Тож, чи існує свобода і відповідальність, чи кожна наша дія, а звідси й її наслідок, детерміновані законами природи та/або вищими силами, і ми не можемо і не мусимо ані намагатися впливати на них, ані брати на себе відповідальність за їхні наслідки?

Тема є, як ніколи, актуальною у наших реаліях, коли війна, безперервні обстріли та загальна невизначеність не тільки далекого, а й навіть найближчого нашого майбутнього безперервно ставлять перед кожним українцем питання: чи призвели до цієї ситуації вибори кожного із нас, і чи була у нас взагалі колись можливість змінити хід подій та запобігти тим величезним втратам, які понесла не тільки держава загалом, а й кожна українська родина, чи, можливо, ми завжди були і будемо безсилими, оскільки кожен вибір та його наслідок детерміновані чимось, владу над чим ми ніколи не мали?

Для цього необхідно спершу проаналізувати, що означає поняття “свобода” та визначити, чи існує вона взагалі.

Свобода, також воля — можливість особи робити, фактично, будь-що. В кожній державі, організації тощо свобода людини обмежується правилами чи законами, які забороняють чинити дії, що потенційно можуть завдати шкоди іншим людям чи безпосередньо цій організації. Цивілізацій, де кожен член суспільства має необмежену волю, керуючись якою він здатний чинити будь-що безкарно, не існувало та не існує, оскільки завжди встановлюються правила на кшталт заборон вбивати, красти тощо. Таким чином, у кожній беззаконній державі згодом утворювалися кодекси, котрі, керуючись, у першу чергу, моральними принципами та загальнолюдськими цінностями, розмежовували правомірні дії — дії, що не несуть за собою негативних наслідків, — та дії, за які особа, що їх вчинила, мусить нести відповідальність.

Кожен має можливість порушити закон, будь це моральний, біблійний чи юридичний, але кожен неодмінно мусить стати перед відповідальністю за скоєне — це і є безпосередній зв’язок між свободою та обов’язком.

Розгляньмо питання, поставлене вище, крізь призму сприйняття Пітера ван Інвагена.

Пітер ван Інваген (1942) — американський філософ, а також професор філософії в університеті Нотр Даму (Індіана, США). Він активно досліджував тему свободи волі, і його доробок сповнений текстів, присвячених саме їй. Він відомий такими роботами, як «Есе про свободу волі» (1983), «Матеріальні істоти», «The Problem of Evil» (заснована на його лекціях Gifford Lectures 2003 року), «Ван Інваген про свободу волі» (стаття), «Я шукаю воскресіння мертвих і життя майбутнього світу» (стаття). В даних текстах філософ розглядав поняття

детермінованості та свободи вибору, а також теорії сумісності та несумісності цих двох понять.

За теорією несумісності, яку П. ван Інваген активно розглядає у своїх працях [1, с. 55], на противагу свободі волі постає детермінізм.

Детермінізм (анг. determinism — визначеність від анг. determine — визначати) — вірування, за яким вибори людини, так само, як і події навколо неї, залежать не від неї, а від зовнішніх чинників: законів природи, божої волі, минулих подій тощо.

За П. ван Інвагеном, існує дві теорії — та, що поєднує свободу волі та детермінізм і та, що вважає їх взаємовиключними [1].

За теорією несумісності, яку П. ван Інваген активно розглядає у своїх працях [1, с. 56], неможливо поєднувати детермінізм та свободу волі. Аргументуючи цю позицію, філософ наводить такий приклад: якщо у особи зв'язані руки, і особа обирає не рухати ними, чи дійсно це її власний вибір?

Таким чином, він доводить, що, при наявності лише однієї опції у доступі, вибір особи не може вважатися вільним, навіть якщо її бажання співпадають із доступною опцією [2].

На противагу цій він виставляє теорію компаративізму — вірування, що детермінізм та свобода волі можуть поєднуватися [2]: “заздалегідь визначений вибір може бути вільним вибором просто тому, що нічого не йде проти твоєї волі, коли ти його робиш”.

Таким чином, після аналізу обох теорій, які описує у своїх працях наведений вище філософ, доцільно обрати одну із них, щоб обґрунтувати її, як істинну.

Пітер ван Інваген сказав: “...я вважаю, що свобода волі та детермінізм є взаємовиключними [поняттями]. На мою думку, свобода волі існує, оскільки це критично необхідна складова для існування моральної відповідальності — яка, очевидно, існує: очевидно, деякі речі є провиною деяких людей, і вони не могли би бути їхньою провиною, якби у цих людей не було альтернативи.” [2] — тож буде логічним вважати дійсною саме його теорію несумісності.

Трактуючи наведену вище цитату: відповідно до теорії несумісності, свобода волі та детермінізм не можуть співіснувати, адже відповідальність за свої вчинки неможлива без можливості вибору. Якщо людина не має альтернативи у своїх діях, то вона не може бути відповідальною за їхні наслідки, і навпаки, якщо від людини вимагається відповідальність за скоєне, значить, вона мала повну свободу у здійсненні своїх бажань.

Таким чином, кожен із нас є вільним у своєму виборі, будь наші руки зв'язані чи ні. При будь-яких обставинах у кожного є свобода дій — навіть, якщо змінити ситуацію очевидно неможливо, намагатися і ні — вибір кожного. Вибір людини визначає її життя, а прийняття наслідків цього вибору робить її

відповідальною. Відмова від відповідальності означає відмову від свободи, а усвідомлений вибір та відповідальність за нього — це основа морального та демократичного суспільства.

Список використаних джерел

1. An Essay on Free Will / П. ван Інваген // Oxford: Clarendon Press – Оксфорд, 1983. – 256 с.
2. Peter van Inwagen - What is Free Will? / Closer to Truth // URL:<https://www.youtube.com/watch?v=vhFhV03k2Uo>
3. Peter van Inwagen / Wikipedia // URL:https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_van_Inwagen.

Ismailova A. Sh.

group 1721,

Philology Department

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

alina77ismailova@gmail.com

Shapovalova I. V.

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor

of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

iryna.shapovalova@nuos.edu.ua

Freedom and responsibility in philosophical works of P. van Inwagen

The article examines and analyses the concepts of freedom and responsibility and contrasts the concepts of free will and determinism, drawing on Peter van Inwagen's work An Essay on Free Will and an interview with him on Closer to Truth.

Keywords: freedom, responsibility, will, determinism, choice, consequence.

Гембицький Г. Д.

група 1721

Філологічний факультет

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

glebgembytskiy18@gmail.com

Шаповалова І. В.

кандидат філософських наук, доцент кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

iryna.shapovalova@nuos.edu.ua

Філософія як спосіб пізнання світу

У статті розглядається роль філософії у формуванні знань, аналізуються методи філософського дослідження та їх вплив на науковий прогрес. Філософія, використовуючи діалектику, феноменологію та аналітичну філософію, сприяє глибшому розумінню реальності та прийняттю етичних рішень.

Ключові слова: філософія, пізнання, діалектика, феноменологія, наука.

У праці «Держава» Платон стверджував, що справжнє знання знаходиться в царстві форм та існує поза чуттєвим сприйняттям. Він вважав, що філософія дозволяє людям отримати доступ до більш глибоких, незмінних істин за допомогою розуму[1].

І. Кант у своїй книзі «Критика чистого розуму» розрізняв апріорне знання (незалежне від досвіду) і апостеріорне знання (похідне від досвіду), підкреслюючи, що філософія допомагає подолати прірву між розумом і реальністю [3].

Основні філософські концепції та підходи:

Діалектика: Г. Гегель припустив, що знання розвивається в діалектичному процесі (теза, антитеза, синтез), де протиріччя ведуть до більш високих форм розуміння [4].

Феноменологія: Едмунд Гуссерль стверджував, що, аналізуючи безпосередній досвід без упереджених уявлень, ми можемо отримати уявлення про сутність речей [5].

Аналітична філософія: Людвіг Вітгенштейн наголошував на аналізі мови, стверджуючи, що філософія прояснює мислення, досліджуючи, як слова формують наше сприйняття реальності [6]. Взаємозв'язок філософії і науки

Філософія завжди мала тісний зв'язок з наукою, наприклад, Арістотель (384-322) у IV ст. до н.е. заклав основи логіки і класифікації в природничих науках. Американський дослідник постпозитивіст Карл Поппер (XX ст.) ввів концепцію фальсифікації, стверджуючи в своїй роботі «Логіка наукового дослідження», що наукове знання прогресує за рахунок спростування неправильних гіпотез, а не за рахунок доведення абсолютних істин [7]. Інший американський історик і філософ Томас Кун (1922–1996) у книзі «Структура наукових революцій» показав, як парадигми в науці змінюються з часом під впливом філософських поглядів [8].

Свої етичні та екзистенційні аспекти знання француз Жан-Поль Сартр (1905-1980) виклав у праці «Буття і ніщо», де стверджував, що людське знання формується індивідуальною свободою та відповідальністю [9]. Німецький філософ Фрідріх Ніцше (1856-1939) кинув виклик традиційним джерелам знання, закликаючи до переоцінки істини в книзі «По той бік добра і зла» [10]. Американський філософ і педагог Джон Дьюї (1859-1952) виступав прихильником прагматизму, вважаючи, що знання слід оцінювати на основі їх корисності в практичному житті [11].

Отже, філософія була і залишається фундаментальним методом пізнання світу надаючи раціональне, логічне, систематизоване знання та етичне розуміння дійсності. За допомогою діалектики, феноменології, логіки, етики та багатьох інших галузей знань та методологічних підходів філософія формує людську думку та науковий прогрес. У часи, коли технології та штучний інтелект змінюють суспільство неймовірними темпами, філософія пропонує важливі знання для прийняття етичних рішень та розуміння еволюційної природи людини та суспільства.

Список використаних джерел

1. Платон. Держава [Електронний ресурс] / Пер. з давньогрец. – К., 2000. – 355 с. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/plato/plat.htm>.
2. Theory of Forms [Електронний ресурс] // Wikipedia. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Theory_of_forms.
3. Кант І. Критика чистого розуму / Пер. з нім. Ігор Бурковський; передм. Анатолій Лоя; ред. Станіслава Вишневська. – Київ: Юніверс, 2000. – 543 с. – ISBN 966-7305-32-5. – Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kant_Immanuel/Krytyka_chystoho_rozumu.pdf.
4. Гегель Г. В. Ф. Феноменологія духу / Пер. з нім. Петро Тарашук; наук. ред.

- Юрій Кушаков. – Київ: Основи, 2004. – 548 с. – Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hegel_Georg/Fenomenologia_Dukhu.pdf.
5. Гусерль Е. Ідеї чистої феноменології і феноменологічної філософії. Книга перша: Загальний вступ до чистої феноменології / Пер. з нім. – Харків: Фоліо, 2020. – 348 с. – Режим доступу: https://folio.com.ua/system/books/samples/000/002/319/original/Гусерль_Ідеї_до_чистої_феноменології_короткий.pdf.
6. Вітгенштейн Л. Логіко-філософський трактат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://stud.com.ua/42255/filosofiya/vitgenshteyn_logiko_filosofskiy_traktat.
7. Поппер К. Логіка наукового відкриття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://philotextes.info/spip/IMG/pdf/popper-logic-scientific-discovery.pdf>.
8. Kuhn T. S. The Structure of Scientific Revolutions. – 2nd ed., Enlarged. – Chicago: University of Chicago Press, 1970. – 210 с. – Режим доступу: <https://www.lri.fr/~mbl/Stanford/CS477/papers/Kuhn-SSR-2ndEd.pdf>.
9. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ia801504.us.archive.org/14/items/in.ernet.dli.2015.69160/2015.69160.Jean-paul-Sartre-Being-And-Nothingness.pdf>.
10. Ніцше Ф. По той бік добра і зла. Генеалогія моралі / Пер. з нім. А. Онишко. – Львів: Літопис, 2002. – 320 с. – ISBN 966-7007-64-1. – Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Nietzsche_Friedrich/Po_toi_bik_dobra_i_zla_Henealohia_morali.pdf.
11. Дьюї Дж. Як ми мислимо / John Dewey. – Boston, New York, Chicago: D. C. Heath & Co., 1910. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gutenberg.org/files/37423/37423-h/37423-h.htm>.

Hembytskyi H. D.
group 1721,
Philology Department
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
glebgembytskiy18@gmail.com

Shapovalova I. V.
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
of the Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
iryna.shapovalova@nuos.edu.ua

Philosophy as a way of knowing the world

The article examines the role of philosophy in the formation of knowledge, analyzes the methods of philosophical research and their impact on scientific progress. Philosophy, using dialectics, phenomenology and analytical philosophy, contributes to a deeper understanding of reality and ethical decision-making

Keywords: philosophy, knowledge, dialectics, phenomenology, science.

РОЗДІЛ IV

УКРАЇНСЬКІ МЕДІА: СУЧАСНІ ТРЕНДИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 070+314/316

Доргаліс М. М.

група 2281,

Факультет економіки та екології моря

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

mary.dorhalis@gmail.com

Куриленко Т. В.

викладач кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

Українські медіа: сучасні тренди, проблеми та перспективи

У роботі розглянуто проблему розвитку українських медіа та їх перспектив в умовах сучасних трансформаційних та євроінтеграційних процесів в Україні. Водночас, дослідження медіа-галузі виявляють низку негативних тенденцій, які потребують вирішення для забезпечення конкурентоспроможності держави та підвищення якості медіа-контенту.

Ключові слова: цифрові медіа, діджиталізація, фейкові новини, інформація, комунікація, показники ефективності KPI.

Розвиток українських медіа, перспективи, можливості та виклики, що виникають перед ними, є актуальною проблемою через швидкі зміни в медіа-просторі, які відбуваються під впливом глобальних соціально-економічних, суспільно-політичних, соціокультурних змін та стрімкого технологічного прогресу, що змінює спосіб життя та мислення людей.

Метою роботи є дослідження сучасних тенденцій та перспектив розвитку українського медіа-простору, які обумовлені складними та суперечливими

соціально-політичними, соціокультурними умовами існування вітчизняних медіа.

Сучасні тренди розвитку українських медіа характеризуються переходом до цифрового формату. Процес переходу ЗМІ до соціальних мереж стає все більш помітним. Користувачі очікують на контент, адаптований до їхніх індивідуальних потреб та інтересів. Слід зазначити, що фрагментація медіа-ринку є позитивною тенденцією, що характеризується появою нових гравців та нішевих медіа, орієнтованих на якісний контент. Україна протягом багатьох років відчувала дефіцит якісних, незаангажованих ЗМІ. Мобільність та комунікативність в сфері українського медіа також можна віднести до позитивного тренду. Смартфони стають основним каналом доступу до Інтернет-контенту, що впливає на розвиток цифрового медіа-ринку. Все більше соціальні мережі використовуються саме для комунікації між бізнесом та споживачами.

Українські медіа мають низку проблем серед яких: низька якість журналістської освіти, несамостійність медіа, поширення фейкових новин, вплив олігархів та пропаганди. Однією з проблематик сучасності є низька якість журналістської освіти. Велика кількість медіа призводить до «клонування» інформації та зниження її якості. Якщо порівняти кількість ЗМІ України на тисячу осіб населення країни з іншими державами, то фактична кількість медіа перевищує показник Сполучених Штатів Америки у два рази та у Французькій Республіці у десять разів. Також наявна відсутність фахової модерації роботи зі ЗМІ та низький рівень практичної підготовки журналістів. Залежність редакцій від власників, особливо в державних та регіональних ЗМІ, обмежує їхню самостійність та ефективність. Тільки 20 % з них мають комерційні відділи, 50% редакцій працюють за КРІ, однак, загалом не повною мірою використовують маркетингову складову для досягнення вищого рівня продуктивності [2]. Поширення фейкових новин та дезінформація є найвагомішою проблемою медіа у всьому світі. Збільшення кількості неправдивої інформації підриває довіру до ЗМІ та створює загрозу для суспільства. Головною ознакою «фейків» є одноманітність меседжів та синхронне поширення одразу всіма доступними каналами. Відсутність об'єктивних даних про медіа-потреби аудиторії та неефективне використання КРІ (кількісної норми неплагіатних статей на людину) призводить до того, що не здійснюється належним чином вивчення медіа-потреб аудиторії, одним із наслідків чого є поява необ'єктивних даних щодо її реальних інтересів, смаків, побажань. До проблемного поля українських медіа слід віднести поширений вплив олігархії та застаріле законодавство. ЗМІ має залежність від фінансово-промислових груп та використання їх як інструменту політичного впливу. Українські ЗМІ, в першу чергу – це політичний ресурс. Законодавчі норми віддають усі правомочності регулювання

внутрішньої діяльності ЗМІ власникам медіа, які здебільшого нехтують використанням позитивних маркетингових та управлінських практик. Протягом багатьох років в медіа поширюється вплив російської пропаганди на медійний український простір, що викликає необхідність протистояння інформаційній війні та захисту національного інформаційного простору. Наративи, присвячені Україні, зафіксовані у телепередачах, є типовими для російської пропаганди на вебсайтах, телеграм-каналах як антиукраїнська пропаганда.

З кожним роком розвиток медіа платформ та посилення громадянського суспільства стає деталі швидшим. Слід відмітити низку позитивних тенденцій у розвитку вітчизняних медіа. Так, це ефективна організація внутрішньої роботи ЗМІ з використанням маркетингових розробок та новітніх інноваційних технологій, активна участь медійників у розробці законопроектів та посилення співробітництва з європейськими експертами у медіа-галузі, що сприяє впровадженню європейських стандартів та обмін досвідом з іноземними колегами, підтримка інноваційних проектів та створення умов для їхнього розвитку. Також позитивним трендом можна вважати появу нових гравців на вітчизняному медіаринку та посилення співпраці з європейськими експертами у медіа-галузі.

Отже, українські медіа знаходяться на етапі динамічних змін під впливом глобальних тенденцій, цифровізації та суспільно-політичної ситуації. Популяризація соціальних мереж, мобільність і комунікативність, орієнтація на європейський досвід створюють додаткові можливості для розвитку медіа. Водночас проблеми низької якості журналістської освіти, управлінської несаможитливості, поширення фейкових новин, впливу олігархії та застарілого законодавства залишаються серйозними викликами й надалі потребують уваги.

Список використаних джерел

1. Волянський В. В. Медіаполітика у демократичному суспільстві: сучасні тенденції та перспективи розвитку: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Одеса, 2012. 21с.
2. Тетяна Попова. Українські медіа: проблеми та перспективи URL: <https://detector.media/blogs/article/119638/2016-10-12-ukrainski-media-problemy-ta-perspektyvy/> (дата звернення: 10.03.2025).
3. Олександра Стельмахова. Медіа України: проблеми та перспективи URL: <https://doi.org/10.32689/2617-2224-2019-17-2-264-280> (дата звернення: 10.03.2025).
4. Галушко О. І., Петкевич А. В. Сучасний стан та перспективи розвитку глобального медіа-ринку. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.04.31.html> (дата звернення: 10.03.2025).

Dorhalis M. M.
group 2281,
Faculty of economics and ecology of the sea
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
mary.dorhalis@gmail.com

Kurylenko T. V.
Lecturer
at the Department of Social and Humanities and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

Ukrainian media: current trends, problems and prospects

The paper examines the problem of the development of Ukrainian media and their prospects in the context of modern transformation and European integration processes in Ukraine. At the same time, media research reveals a number of negative trends that need to be addressed to ensure the competitiveness of the state and improve the quality of media content.

Keywords: digital media, digitalisation, fake news, information, communication, key performance indicators (KPI).

Хабуденко А. Д.

група 2351

Інститут автоматики та електротехніки

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

hadubenkoa@gmail.com

Сонечко О. С.

Викладач кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

sonechkoolga@gmail.com

Фейкові новини та інформаційні маніпуляції в українському медіапросторі

Анотація: У статті досліджено вплив фейків та дезінформації на українське суспільство. Зазначено види неправдивої інформації та засоби боротьби з нею, вплив на безпеку країни і суспільства в цілому. Зроблено висновок про те, що вплив дезінформації на національну безпеку України є великим та має різноманітні аспекти.

Ключові слова: фейк, маніпуляція, інформація, медіаграмотність, фактчекінг.

Постановка проблеми. Сьогодні розвиток глобальної мережі Інтернет, повсякденне впровадження швидких і безкоштовних онлайн-сервісів не тільки розширили можливості доступу до інформації, але й змінили засади комунікації суспільства. Внаслідок спрощення механізмів створення та розповсюдження новин через Інтернет, а також фізичної неможливості перевірити величезні обсяги інформації, що циркулює в мережі, різко збільшилися обсяги поширення дезінформації та фейкових новин. Тому виявлення неправдивих новин є важливим завданням для людей, яке не тільки гарантує надання користувачам перевіреної інформації та запобігання маніпуляціям суспільною свідомістю, але й допоможе підтримувати надійну екосистему новин.

Мета статті – аналіз впливу фейкових новин на громадську свідомість, визначення шляхів розпізнавання неправдивої інформації.

Виклад результатів дослідження. Популяризація Інтернету спричинила

безпрецедентне розповсюдження інформації. Щоденно близько мільйонів гігабайт інформації генерується на просторах світової мережі. Велика частина цього обсягу даних є дезінформацією, що ставить під загрозу правдивість новин[1].

Фейкові новини це підробка чи імітація новин (маніпулятивне спотворення фактів; дезінформація), яку створено з ігноруванням редакційних норм, правил, процесів, прийнятих у ЗМІ для забезпечення відповідності та перевіреності, та яка не витримує жодних, навіть поверхневих, перевірок на відповідність та реальність, але, попри це, має потужний вплив на свідомість великої кількості людей.

Основні аспекти дезінформації, зокрема її визначення, поширення та можливі наслідки для суспільства були предметом дослідження українських науковців, таких як: В. Гребенюка, О. Горуна, О. Звоздецької, Б.,Л. Крупнової, Н. Литвин, А. Марущака, В. Цимбалюка, Р. Черниша та ін.[2].

До різновиду фейків відноситься відкрите дезінформування, маніпуляції, пропаганда, чутки, меми, альтернативні факти, «вірусний» контент, пранкінг, новинна сатира, генератори новин і синтезованого медіаконтенту тощо. Найбільшу роль у поширенні фейкової інформації відіграють соціальні мережі[3].

Неправдиві інформаційні повідомлення спричиняють тривогу й породжують невизначеність, створюють ідеальні умови для маніпулювання громадською свідомістю. Наслідки фейків, як правило, найбільш відчутні у фінансовій, політичній та розважальній сферах.

У світі медіа неправдиві повідомлення з гучними заголовками допомагають залучити аудиторію та підвищити відвідуваність ресурсів. У політичному просторі фейки використовуються для маніпулювання увагою виборців і формування громадської думки. Бізнес періодично має справу з великими збитками через поширення неправдивих повідомлень. За оцінками експертів, щорічні втрати світової економіки становлять мільйони доларів[4].

Багато науковців акцентують увагу на тому, що в умовах правового режиму військового стану та ведення бойових дій на території України, залишається високий рівень загроз у вітчизняному інформаційному просторі, викликаних активною інформаційно-пропагандистською експансією за задумом військово-політичного керівництва Російської федерації. Наприклад, здійснюються спроби через інформаційну сферу впливати на політичні та соціально-економічні процеси в державі, підривати авторитет легітимної української влади з метою деморалізації суспільства та посилення невдоволень та протестних настроїв, сіяти страх та побоювання серед населення України з метою досягнення апогею кінцевої мети – капітуляції України.

Дезінформація є багатогранною проблемою, яка не має однієї першопричини і, отже, немає одного єдиного рішення.

На підставі вищезазначеного виникають питання щодо того, як потрібно сприймати ту чи іншу інформацію, щоб не нанести більшої шкоди національній безпеці України. Для цього потрібно вміти вирізняти дезінформацію, розуміти механізми її поширення та наслідки для національної безпеки країни і суспільства в цілому. Так, вирізнення дезінформації від інших форм інформаційного впливу, таких як дезорієнтація, пропаганда чи фейкові новини, вимагає уважності та критичного мислення. Перш за все, варто звернути увагу на джерела поширення інформації, тобто, інформацію сприймати з довірених і надійних офіційних джерел. Далі доцільно перевірити факти, які наводяться в інформації, використовуючи фактчекінгові ресурси або перевірити інформацію від різних джерел.

Боротьба з фейками потребує комплексного підходу. До ефективних методів з дезінформацією відносять:

Перевірка джерел. Необхідно шукати потрібну інформацію на надійних сайтах, а також уникати анонімних і маловідомих ресурсів.

Аналіз змісту. Доцільно звертати увагу на дату публікації новини, її заголовок та джерела і посилання на офіційні документи.

Додаткова перевірка інформації. Використання фактчекінгових платформ для перевірки достовірності даних.

Освітні програми та медіаграмотність. Ознайомлення з методами перевірки інформації, залучення до курсів з медіаграмотності[2].

Висновки. Сьогодні актуалізуються питання формування навичок критичного мислення та інформаційної грамотності населення України, проведення кампаній з формування стратегії протидії фейковим новинам, щоб запобігти ризику втрати довіри до демократії та інтернет-технологій, а також протистояти маніпуляції громадською думкою.

Список використаних джерел

1. Особливості та методи виявлення фейкової інформації
https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/36810/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D0%BA_%D0%90_%D0%92.pdf
2. Фейкові новини
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B5%D0%B9%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96_%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8
3. Фейкові новини як новітній засіб маніпуляції та дезінформації
<https://journals.uran.ua/bdi/article/view/269809>

4. Які наслідки можуть мати фейки для громадськості
<https://optima.study/blog/yaki-naslidki-mozhut-mati-feyki-dlya-gromadskosti>.

Habudenko A. D.

Group 2351

Institute of Automation and Electrical Engineering
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
hadubenkoa@gmail.com

Sonechko O. S.

Lecturer

of the Department of Social and Humanitarian Sciences and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
sonechkoolga@gmail.com

Fake News and Informational Manipulations in the Ukrainian Media Space

Abstract: The article explores the impact of fake news and disinformation of Ukrainian society. It outlines the types of false information and methods of combating them, as well as the impact on the country's security and society as a whole. The conclusion is made that the influence of disinformation on Ukraine's national security is significant and has various aspects.

Keywords: fake, manipulation, information, media literacy, fact-checking.

Кучеренко К. К.

Група 4561з,
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
kkateryna.mtp@gmail.com

Філатова О. С.

Доктор філологічних наук, професор
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
filatovaoks07@gmail.com

Вплив соціальних мереж на сучасний медіапростір

Зазначена тема дозволяє розглянути як соціальні мережі впливають на медіапростір, зокрема на трансформацію традиційних медіа, поширення інформації, зростання проблеми дезінформації та застосування соцмереж для активності громадян. Окрема увага приділяється питанням регулювання контенту та ролі цифрових технологій у цьому процесі.

Ключові слова: соціальні мережі, медіапростір, дезінформація, цифрові технології, журналістика.

Традиційні медіа зазнали значних змін через розвиток соціальних мереж. Соціальні платформи сформували нову аудиторію, яка не лише споживає контент, а й активно створює власний. За даними Digital 2025 [5], на початок 2025 року понад 5,24 мільярда людей активно використовують соціальні мережі, що на 4,1% більше, ніж торік. Хоча соцмережі вже охоплюють понад 60% населення планети, темпи їхнього зростання дещо сповільнилися, проте тенденція до розширення залишається стабільною.

Користувачі соцмереж найчастіше використовують їх для спілкування з родиною та друзями, а також для отримання актуальних новин. Дослідження свідчать, що 34,5% активних користувачів соцмереж споживають новини саме через ці платформи, поступово витісняючи традиційні медіа, такі як телебачення та друковані видання. У деяких регіонах соцмережі стали домінуючим інформаційним ресурсом: наприклад, у Східній Азії 97% інтернет-користувачів є активними у соцмережах, тоді як в африканських країнах цей показник значно

нижчий.

Використання соцмереж як основного джерела інформації має як переваги, так і ризики. З одного боку, вони забезпечують швидкий доступ до новин та широкий спектр думок. З іншого боку, виникають загрози маніпуляцій та дезінформації. Дослідження Європейської Комісії [6] показують, що близько 40% європейців регулярно стикаються з неправдивою інформацією в інтернеті. Основна проблема полягає в тому, що алгоритми соцмереж, зокрема Facebook і TikTok, віддають перевагу контенту, що викликає емоційний відгук, а не перевіреним фактам. Дослідниця Шошана Зубофф у своїй книзі *The Age of Surveillance Capitalism* [13] зазначає, що соціальні платформи більше зацікавлені у залученні користувачів, ніж у точності інформації. Стрімке поширення інформації через соцмережі викликає питання щодо необхідності регулювання контенту. У 2022 році Європейський Союз ухвалив Директиву про цифрові послуги (*Digital Services Act*), яка зобов'язує технологічні компанії контролювати поширення фейкових новин [7]. Подібні дискусії ведуться у США та Великій Британії, де розглядають можливість посилення відповідальності платформ за контент. Однак будь-яке втручання в інформаційний простір має бути обережним, щоб не порушити принципи свободи слова.

Соціальні мережі також відіграють важливу роль у громадянській журналістиці. Розвиток соціальних мереж значно послабив вплив традиційних ЗМІ, надаючи кожному користувачеві можливість стати розповсюджувачем новин. Це особливо важливо під час кризових подій, коли оперативність є вирішальною.

Під час землетрусу в Туреччині (2023) очевидці першими повідомляли про катастрофу через платформи, такі як Twitter та TikTok, завантажуючи фото та відео з місця подій ще до того, як офіційні медіа підготували репортажі. У період протестів у Білорусі (2020) державні медіа замовчували факти насильства, тоді як Telegram-канали стали головним джерелом новин, надаючи громадянам доступ до альтернативної інформації. Під час війни в Україні соціальні мережі, зокрема Telegram, Twitter і YouTube, стали основними каналами для отримання оперативної інформації, а українські військові та офіційні представники використовують соцмережі для безпосередньої комунікації з громадянами та міжнародною спільнотою. Міжнародна група розслідувачів Bellingcat активно використовує соцмережі для збору інформації та перевірки фактів, зокрема для розслідувань щодо збиття рейсу МН17 і російської агресії.

Згідно з дослідженням Інституту масової інформації [14], у листопаді 2024 року 40% новин на 10 найпопулярніших українських онлайн-виданнях походять із соціальних мереж, зокрема 57% таких матеріалів посилаються на дописи в Telegram. Це свідчить про зростаючу залежність медіа від соцмереж. Зміни в

медіаспоживанні українців також підтверджуються даними Громадянської мережі ОПОРА[15], згідно з якими 77,9% опитаних використовують соціальні мережі для отримання інформації, тоді як популярність телебачення знизилася до 62,5%. Це демонструє зміну в поведінці споживачів контенту та необхідність адаптації традиційних медіа до нових реалій.

Загалом, розвиток медіапростору має як переваги, так і виклики. З одного боку, це покращує доступність інформації та залученість громадян до журналістики. З іншого — зростання проблем, пов'язаних із дезінформацією та маніпуляціями, потребує більшого контролю. Подальший розвиток цифрових технологій вимагатиме балансу між свободою вираження думок і необхідністю контролю за достовірністю контенту.

Список використаних джерел

1. Bellingcat. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Bellingcat>
2. Boyd, Danah. *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens*. Yale University Press, 2014.
3. Castells, Manuel. *Communication Power*. Oxford University Press, 2013.
4. Digital 2024 Global News Report. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://datareportal.com/reports/digital-2024-global-news-report>
5. Digital 2025: the state of social media in 2025. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://datareportal.com/reports/digital2025subsectionstateof-social>
6. European Commission. "Fake News and Disinformation in the EU." 2022. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ec.europa.eu>
7. European Union. Digital Services Act (DSA). 2022. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://digital-strategy.ec.europa.eu>
8. Jackson, Sarah J., Bailey, Moya & Welles, Brooke Foucault. *#HashtagActivism: Networks of Race and Gender Justice*. MIT Press, 2020.
9. Napoli, Philip M. *Social Media and the Public Interest: Media Regulation in the Disinformation Age*. Columbia University Press, 2019.
10. Pew Research Center. "News Consumption Across Social Media Platforms in 2023." [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.pewresearch.org>
11. The Guardian. "Social Media and Journalism: Adapting to the Digital Era." 2023. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.theguardian.com>
12. Vaidhyanathan, Siva. *Antisocial Media: How Facebook Disconnects Us and Undermines Democracy*. Oxford University Press, 2018.
13. Zuboff, Shoshana. *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. PublicAffairs, 2019.
14. Інститут масової інформації. [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

https://imi.org.ua/monitorings/sotsialni-merezhi-yaki-dyktuyut-rytm-novyn-doslidzhennya-imi-i65389?utm_source=chatgpt.com

15. ОПОРА. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.oporaua.org/polit_ad/sotsialni-merezhi-mozhut-i-peremahaty-klasychni-redaktsiyi-ale-treba-pamyataty-pro-ryzyky-tsykh-instrumentiv-analitykynya-OPORY-25004?utm_source=chatgpt.com.

Kucherenko K. K.

Group 4561z,

Educational and Scientific Humanitarian Institute
Admiral Makarov National Shipbuilding University

Mykolaiv, Ukraine

kkateryna.mtp@gmail.com

Filatova O. S.

Doctor of Philology, Professor

Admiral Makarov National Shipbuilding University

Mykolaiv, Ukraine

filatovaoks07@gmail.com

The impact of social networks on the modern media space

Abstract: The theme allows to consider the impact of social networks on the modern media landscape, focusing on the transformation of traditional media, the dissemination of information, the problem of disinformation, and the role of social networks in civic engagement. Special attention is given to content regulation issues and the role of digital technologies in this process.

Keywords: social networks, media space, disinformation, digital technologies, journalism

РОЗДІЛ V

ПСИХОЛОГІЧНІ СТУДІЇ: ПОШУК ВІДПОВІДЕЙ НА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

УДК 378:316

Дюміна К. М.

група 4531,
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
kateryna.diumina.ua@gmail.com

Бобіна О. В.

кандидат історичних наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
oleg.bobina@nuos.edu.ua

Українка в американському коледжі

Авторка змушена була тікати з Миколаєва від російської агресії під час Великої Війни. Панянка виїхала до США. Маючи гарні амбіції вступила до Ханттер коледж. В тексті змальовано відмінності в організації навчання, описані стосунки викладачів і студентів, технології навчання, клубна діяльність.

Ключові слова: Нью-Йорк, коледж, відзнаки, враження.

Цікаву здатність має життя – завертати туди, куди ти й не міг би подумати. Я ніколи не мріяла про навчання за кордоном та єдине, що мене пов'язувало з іншими країнами до переїзду в США, були одяг з Китаю та знання англійської. На щастя, обидва стали в пригоді. Навесні 2023-го року я подала заявку до університету Нью-Йорку – Hunter College. Вже влітку я отримала лист, у якому повідомлялося, що мене прийнято до коледжу, та моє навчання починається восени 2023.

Для того щоб почати навчання, спочатку мені потрібно було створити свій розклад на перший семестр. Для цього є сайт для студентів з особистими

кабінетами для кожного учня. Там можна знайти буквально все, що потрібно для студентського життя, починаючи від інформації про свої оцінки та фінансові справи, закінчуючи списками всіх необхідних предметів, які необхідно пройти. Велика відмінність від України є в тому, що тут немає розділення по групах — студент може обирати в який час та які предмети він буде проходити. Тож, під час лекцій з різних предметів ти зустрічаєш різних людей. Для кожної спеціальності є список предметів, необхідних для випуску.

В моєму випадку, з моєю економічною спеціальністю, я маю пройти економічні предмети, предмети з різних сфер життя (мистецтво, точні науки, англійська мова і інші) та предмети з іноземної мови (в цій групі предметів я вивчаю бух. облік, адже я вже знаю інші мови.). Тому, створювати свій розклад потрібно враховуючи лише ці предмети, бо тільки за них будуть нараховуватись бали (кредити); в сумі для того, щоб отримати диплом, має бути 120 кредитів. Тож влітку 2023 я обрала 5 предметів для мого першого семестру, зручний для мене час та з нетерпінням очікувала початку лекцій.

В мій перший семестр для мене було незвичним використання великої кількості технологій для проведення лекцій. Викладачі часто використовують онлайн платформи (наприклад Top Hat) для інтерактивних тестів під час класів, а потім виводять статистику на дошку за допомогою проектора для пояснення правильної відповіді. Також, майже всі учні використовують ноутбуки чи планшети для нотаток під час лекцій.

Ще одна цікава особливість, це те, що кожен викладач заохочує студентів звертатись за допомогою до нього під час його офісних годин. Зазвичай, відводиться декілька годин два рази на тиждень, коли викладач знаходиться в своєму офісі та приймає студентів, яким потрібна допомога з певним матеріалом. Окрім цього, для учнів є додаткова допомога у коледжі – репетитори. Вони є студентами старших курсів, які отримують невелику плату за репетиторські години та готові пояснити будь-яку тему в предметі та допомогти з домашніми завданнями.

Коледж – це окремий маленький світ, де можна знайти все, що потрібно для розвитку та комфортного перебування в ньому. Одне з моїх найулюбленіших місць в університеті – бібліотека. Тільки це не така бібліотека, як ми звикли – з бібліотекаркою, що слідкує за порядком та гробовою тишею. В Hunter College, бібліотека розподілена на 9 поверхів. На кожному поверсі дозволені різні рівні шуму та сотні місць, де можна навчатись чи відпочивати. Є поверхи для сфокусованого навчання, з індивідуальними стільцями та столами. Там не можна розмовляти; студенти самостійно слідкують за тишею та поважають правила. Є поверхи для середнього рівню шуму, де можна тихо розмовляти на навчатись з друзями. Там можна знайти як індивідуальні столи, так і столи, і диванчики для

4 і більше осіб. А для тих, хто хоче просто поспілкуватись на своїй довгій перерві, є поверхи з високим рівнем шуму. На цих поверхах зроблені зони для великих і маленьких компаній з диванами, кріслами, стільцями, маленькими та великими столами. Ще один тип зони – це приватні кімнати. Це кімнати з шумоізоляцією, які відділені від бібліотеки склом. В цих кімнатах зазвичай збираються студенти, яким потрібно в тиші попрацювати над однією презентацією, та яким заважає шум від інших компаній. Для того, щоб потрапити в таку кімнату, її необхідно заздалегідь забронювати (приблизно за тиждень), та отримати сенсорну ключ-картку для входу туди.

Мене завжди вражає різноманіття національностей в коледжі, але це не дивно, адже Нью-Йорк – місто емігрантів. Тож, чим більше я навчаюсь, я знайомлюсь з більшою кількістю людей та культур. В коледжі є багато різноманітних клубів (групи людей, що збираються разом з однією метою), наприклад, клуб телебачення та відео операторів, клуб комп'ютерних технологій, клуб шах і багато інших. Крім спілкування з людьми інших культур, я спілкуюсь з українцями, казахами, узбеками та в загальному, з людьми, з якими я можу говорити не англійською. В цьому мені допоміг український клуб мого коледжу, в якому ми зустрічаємось на свята та різні події. Там ми обмінюємось своїми історіями, дивимось українські фільми та і просто допомагаємо зберігати культуру України за кордоном. На превеликий жаль, через брак часу через коледж та НУК, в мене немає можливості бути регулярним відвідувачем цього клубу, проте я прислухаюсь до учасниці клубу, яка сказала, що «я не перестаю бути українкою від того, що я не є членом клубу».

Окрім позакласних заходів в університеті, коледж завжди пропонує варіанти для розвитку поза його межами, включаючи чимало можливостей для нетворкінгу та професійної підготовки. Коледж співпрацює з великими компаніями, зацікавленими у студентах та випускниках. Я стараюсь регулярно відвідувати такі заходи, що проходять вживу та онлайн, адже вони можуть допомогти не лише в професійному середовищі, але й в здобутті нових знайомств.

Я дуже вдячна за шанс бути частиною американського коледжу. Це не лише цікавий досвід, а й важливий крок до моєї мрії об'єднувати свої інтереси в дизайні та економіці!.

Dyumina K. M.
group 4531,
Educational and Scientific Humanitarian Institute
Admiral Makarov National Shipbuilding University
Nikolaev, Ukraine
kateryna.diumina.ua@gmail.com

Bobina O. V.
candidate of historical sciences, associate professor
of the department of social and humanitarian disciplines and philosophy,
Admiral Makarov National Shipbuilding University
Nikolaev, Ukraine
oleg.bobina@nuos.edu.ua

Ukrainian girl in an American college

The author was forced to flee from Mykolaiv from Russian aggression during the Great War. The young lady left for the USA. Having great ambitions, she entered Hunter College. The text describes the differences in the organization of education, describes the relationships between teachers and students, teaching technologies, and club activities.

Keywords: New York, college, distinctions, impressions.

Крутцов А. Ю.

група 5558мз,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

kruttsov@ukr.net

Карсканова С. В.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

svitlana.karskanova@nuos.edu.ua

Психологічні підходи до розуміння феномену самотності

Анотація. Розглядаються характерні особливості самотності та погляди на самотність в різні історичні періоди. Психологічний погляд на самотність з позитивного та негативного боку.

Ключові слова: самотність, феномен самотності, ізоляція, усамітнення, психічний стан.

Самотність є складним та іноді суперечливим феноменом буття особистості. Сьогодні проблема самотності актуальна для фахівців різних наукових напрямів: філософів, соціологів, психологів, медиків, психіатрів та інших. Самотність ускладнює процес успішного входження особистості в широкий контекст соціальних стосунків та порушує розвиток мотиваційної сфери особистості (потреб, прагнень, відчуттів) та перешкоджає розвитку психіки в цілому.

Історично дослідження феномену самотності бере початок з античних часів у філософських трактатах та продовжується до сьогодення у психології. Значна частина досліджень спирається на визначення стану людини який змінюється з переживанням самотності, а саме страхи, тривожні стани, депресивні прояви.

Період активного інтересу психологів до феномена самотності припадає на кінець 30х – середину 80х років XX століття, коли були закладені концептуальні основи феноменологічного дослідження самотності. З 80х років XX століття розробляються приватні теорії та прикладні розробки. Видається багато збірників і монографій, де публікуються результати досліджень із цієї проблеми.

Зокрема, самотність розглядалася в роботах таких авторів: Й.В.Гете, Ж.Ж.Руссо, А.І.Титаренко, Е. Фромма, Е.Еріксона, Д.Майерса., Ю.М.Швалба, О.В.Данчевої, О.С.Алейникової, В.І.Сіляєвої, І.С.Кона, Н.Є.Харламенкової, І.В.Бабанової, К.А.Абульханової та багатьох інших. Філософ А.І. Титаренко цілком обґрунтовано стверджує, що в ХХ столітті «...проблема самотності набула небувалого за значенням філософськоетичного статусу: в ній побачили один із вічних, фатальних джерел не тільки трагічної безнадійності існування людини, але й ходу всієї історії». Психопсихологи одними з перших звернули увагу на феномен самотності, а саме на їх формування. З. Фройд описує переживання самотності як не можливість отримати любов сім'ї. Е. Фромм в свою чергу описує самотність як свідомий вибір людини, котра несе відповідальність за своє власне життя. Хоча прояви негативних емоційних станів з переживанням самотності є відчуттям страху і не можливість взяти відповідальність за своє власне життя. Іншої точки зору дотримувалися психологи гуманістичного напрямку. А. Маслоу вказував, що самотність є привілеєм самоактуалізованої особистості. Прикладами таких особистостей за А. Маслоу були творчі люди: художники, письменники, поети, а також вчені, які усамітнюються для того, щоб втілити свої ідеї до життя, хоча як можна визначити з самого початку, індивід потребує наявності інших людей та їх підтримки, а згодом індивід усамітнюється щоб само актуалізуватися або створити щось, втілити в життя.

З віком особистісні риси, які провокують самотність, поглиблюються й надають негативної модальності переживанням міжособистісних контактів. Болгарський психолог Л. Симеонова зробила спробу згрупувати типи поведінки людей, схильних до самотності:

1) Ненаситна потреба людини в самоствердженні, коли в центрі уваги стоїть тільки власний успіх.

2) Одноманітність у поведінці. Людина не в змозі вийти з якоїсь обраної нею ролі й тому не може дозволити собі розкутості, природності в контактах із іншими людьми [1].

У сучасній психології явище самотності описується як усамітнення людини з різних на те причин, це може бути як власне мотивоване бажання відсутності будь яких контактів, так і втрата близьких людей і не можливість знайти нових контактів.

Отже, самотність має як позитивні так і негативні сторони. Та позитивний сенс самотності як ресурсного стану полягає в тому, що вона є невід'ємною частиною становлення індивідуальності, самовдосконаленні та має функцію стабілізації психофізичного стану.

Список використаних джерел

1. Муханова І., Романова В. Емоційний інтелект особистості як детермінанта можливості позитивного переживання самотності. Актуальні проблеми психології. 2013. Т7, вип. 32, С. 153-165
2. Cann A. Sense of Humor, Stable Affect, and Psychological Well-Being. August 2014 Europe's Journal of Psychology 10(3):464-479 URL: <https://www.researchgate.net/publication/272729419> Sense_of_Humor_Stable_Affect_and_Psychological_Well-Being publication - 272729419 (дата звернення: 20.01.2025).

Kruttsov A. Yu.

group 5558mz,

Educational scientific humanitarian institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

kruttsov@ukr.net

Karskanova S. V.

Candidate of Psychological Sciences,

Associate Professor of the Department of Psychology

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

svitlana.karskanova@nuos.edu.ua

Psychological approaches to understanding the phenomenon of loneliness

Abstract. The characteristic features of loneliness and views on loneliness in different historical periods are considered. Psychological view of loneliness from the positive and negative sides.

Keywords: loneliness, phenomenon of loneliness, isolation, seclusion, mental state.

Білінський Р. Р.

група 1551,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

bilinskiyroman20@gmail.com

Мухіна Л. М.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

lyudmilamukhina08@gmail.com

Синдром вигорання в Японії у психологічному контексті

Синдром професійного вигорання – це один із головних викликів сучасного суспільства, особливо в країнах з інтенсивною трудовою культурою, таких як Японія. Високі очікування від працівників, довгі робочі години, жорстка ієрархія та психологічний тиск сприяють розвитку хронічного стресу та вигорання. У крайніх випадках це може призводити до «каросі» – смерті від перевтоми. Психологічний аспект цього явища вимагає глибокого аналізу, адже хронічний стрес та професійне вигорання негативно впливають не лише на окремих працівників, а й на всю економіку країни.

Ключові слова: вигорання, каросі, робочий стрес, психологічне здоров'я, японська трудова етика.

У Японії існує концепція «ганбару», яка означає «працюй щосили, не скаржся». Цей підхід створює умови, за яких працівники змушені ігнорувати власні потреби заради компанії. Поняття «шачьохо», що означає «раб корпорації», стало популярним серед молодих працівників, які відчують тиск з боку компаній. Дослідження Міністерства охорони здоров'я, праці та добробуту Японії (2024) показало, що понад 20% працівників працюють понад 60 годин на тиждень. Японські компанії часто не виплачують компенсації за понаднормову роботу, що змушує працівників залишатися на роботі довше без матеріальної вигоди [1].

Основними причинами виникнення професійного вигорання можна назвати наступні прояви:

- психологічний тиск та мобінг «Паву хара» – це форма психологічного насильства на робочому місці, коли керівники чинять тиск на підлеглих, змушуючи їх працювати понад норму або виконувати надмірні завдання. Соціальний контроль у колективах змушує працівників залишатися після роботи лише тому, що це роблять їхні колеги;

- Недостатність відпочинку та «work-life balance» – уряд намагався впровадити ініціативи, такі як «Premium Friday» (можливість закінчувати робочий день раніше раз на місяць), але вони не набули широкого поширення. Культура відпусток в Японії не розвинена: більшість працівників не використовують усі доступні дні відпочинку.

Психологічними наслідками вигорання є: емоційне виснаження (працівники втрачають мотивацію, стають апатичними та байдужими); депресивні розлади (підвищений рівень тривоги, панічні атаки, суїцидальні настрої); психосоматичні симптоми (головні болі, безсоння, серцево-судинні захворювання); соціальна ізоляція (уникання спілкування, байдужість до сім'ї); фізична виснаженість (виснаження організму, що може призвести до серцевих нападів або інсультів).

Можливі рішення та методи запобігання професійного вигорання.

- Реформи робочої культури - уряд запроваджує «Реформу стилю роботи», яка обмежує понаднормові години до 45 на місяць. Розвиток гнучких графіків та віддаленої роботи. З квітня 2025 року держслужбовці Токійської адміністрації зможуть працювати за чотириденним графіком із трьома вихідними на тиждень. Така політика спрямована на підвищення рівня народжуваності, який у 2023 році знизився. Однією з причин демографічної кризи є культура понаднормової роботи, що змушує жінок обирати між кар'єрою та сім'єю. Крім того, уряд сподівається, що чотириденний тиждень допоможе літнім працівникам довше залишатися на ринку праці.

Тим часом, молоде покоління поступово змінює підхід до роботи, віддаючи перевагу балансу між кар'єрою та особистим життям. Популяризація «ikigai» – концепції пошуку сенсу життя, що допомагає працівникам знаходити баланс між роботою та особистим життям. За даними опитувань, лише 30% молодих японців прагнуть кар'єрного росту, а більшість цінує комфортні умови праці.

- Психологічна підтримка – деякі компанії, такі як «Toyota» та «Sony», впроваджують психологічну підтримку для працівників. Компанії впроваджують програми боротьби з мобінгом і створюють гарячі лінії підтримки. Державні ініціативи націлені на нормалізацію звернення до психологів [2].

Підсумовуючи вищевикладений матеріал, ми доходимо висновку, що синдром професійного вигорання залишається серйозною проблемою в Японії. Незважаючи на те, що уряд та великі корпорації запроваджують реформи,

глибоко вкорінена трудова етика ускладнює швидкі зміни. Впровадження системної підтримки працівників та зміни культурних норм можуть стати ключовими факторами у боротьбі з вигоранням. Подальші дослідження повинні зосереджуватися на впливі сучасних реформ та ефективності методів профілактики вигорання.

Список використаних джерел

1. У країні трудоголіків — чотириденний робочий тиждень?: веб-сайт. URL: <https://wz.lviv.ua/statti/519053-u-kraini-trudoholikiv-chotyrydennyi-robochyi-tyzhden> (дата звернення: 12.03.2025).
2. Суспільне новини: веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/899653-u-tokio-dla-derzsluzbovciv-zaprovadzuut-4-dennij-robocij-tizden> (дата звернення: 12.03.2025).

Bilinskiy R. R.

group 1551,

Educational and Scientific Humanitarian Institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

bilinskiyroman20@gmail.com

Mukhina L. M.

candidate of psychological sciences,

associate professor of the department of psychology

Admiral Makarov National University of Shipbuilding,

Mykolaiv, Ukraine

lyudmilamukhina08@gmail.com

Burnout syndrome in Japan in a psychological context

The relevance of the study: Burnout syndrome is one of the main challenges of modern society, especially in countries with an intensive work culture, such as Japan. High expectations of employees, long working hours, rigid hierarchy and psychological pressure contribute to the development of chronic stress and burnout. In extreme cases, this can lead to «karoshi», or death from overwork. The psychological aspect of this phenomenon requires in-depth analysis, as chronic stress and professional burnout negatively affect not only individual employees but also the entire economy of the country.

Keywords: burnout, karoshi, work stress, psychological health, Japanese work ethic.

Мельник А. С.

група 4551,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

nastamelnik618@gmail.com

Мухіна Л. М.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

lyudmilamukhina08@gmail.com

Вплив соціальних мереж на самооцінку та розвиток особистості

У сучасному світі соціальні мережі відіграють ключову роль у комунікації, самовираженні та формуванні суспільних норм. Вони впливають на самооцінку та психологічний стан користувачів, створюючи як можливості для саморозвитку, так і потенційні ризики для психічного здоров'я. Особливо це актуально для молоді, яка найбільше схильна до впливу ідеалізованих образів у соціальних мережах. Дослідження цієї теми дозволить глибше зрозуміти механізми впливу цифрового середовища на особистість та розробити стратегії підтримки здорової самооцінки.

Ключові слова: Соціальні мережі, самооцінка, особистість, соціальне порівняння, інтернет-залежність, психологічне благополуччя, онлайн-ідентичність, інфлюенсери, цифровий детокс, саморозвиток.

Соціальні мережі стали невід'ємною частиною нашого життя, змінюючи спосіб взаємодії, сприйняття себе та інших. Вони пропонують широкий спектр можливостей для розвитку, але водночас створюють нові виклики для психічного здоров'я. Завдяки соціальним мережам люди можуть проявляти свою особистість, знаходити підтримку та обмінюватися знаннями, проте ризик соціального порівняння, інформаційного перевантаження та залежності від цифрового схвалення робить їх неоднозначним явищем. У цьому дослідженні розглянуто основні аспекти впливу соціальних мереж на самооцінку та розвиток особистості [1].

Соціальні мережі як фактор формування самооцінки

Соціальні мережі впливають на формування уявлення людини про себе. Вони створюють платформу для порівняння себе з іншими, що може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Публікація особистого контенту, реакція аудиторії у вигляді лайків та коментарів впливає на рівень самооцінки. Чимало користувачів схильні сприймати соціальні мережі як показник власної значущості, що формує залежність від онлайн-схвалення.

Соціальне порівняння та його наслідки для самооцінки

У соціальних мережах люди часто порівнюють себе з іншими, що може призводити до викривленого сприйняття реальності. Демонстрація «ідеальних» образів сприяє виникненню комплексу неповноцінності, особливо серед молоді. Завищені стандарти краси, успіху та добробуту створюють психологічний тиск і можуть спричиняти тривожність або депресію. Однак, свідоме використання соцмереж може сприяти саморозвитку та мотивації до досягнення реальних цілей.

Вплив соціальних мереж на психологічне благополуччя

Залежність від цифрового схвалення може стати причиною емоційних коливань. Негативні коментарі чи недостатня кількість реакцій на публікації можуть знижувати самооцінку та викликати почуття невпевненості. Також надмірне використання соціальних мереж впливає на концентрацію уваги, знижує рівень міжособистісного спілкування у реальному житті та може викликати емоційне вигорання [2].

Формування особистості в епоху цифрових комунікацій

Інтернет дозволяє людям створювати альтернативні версії себе, що може як сприяти самовираженню, так і спричиняти викривлення особистісної ідентичності. Онлайн-ідентичність часто відрізняється від реальної особистості, що може створювати внутрішній конфлікт. Також важливу роль у формуванні особистості відіграють блогери та інфлюенсери, які впливають на поведінку та цінності аудиторії, створюючи нові соціальні норми.

Позитивний вплив соціальних мереж на особистісний розвиток

Попри ризики, соціальні мережі можуть бути корисними для саморозвитку. Вони надають можливість навчання, розвитку професійних навичок, обміну досвідом та створення особистого бренду. Соціальні мережі допомагають знаходити однодумців, розширювати коло спілкування та сприяти креативності. Також платформи можуть бути інструментом для підвищення самооцінки через досягнення визнання у професійних та особистісних сферах.

Стратегії збереження здорової самооцінки в епоху соцмереж

Щоб мінімізувати негативний вплив соцмереж, важливо розвивати критичне мислення та інформаційну гігієну. Практика цифрового детоксу, баланс між онлайн- та офлайн-життям, а також фокус на реальних досягненнях

допомагають підтримувати психологічне благополуччя. Свідомий підхід до соціальних мереж дозволяє використовувати їх як інструмент для саморозвитку та професійного зростання [3].

Список використаних джерел

1. Зазимко І. Вплив соціальних мереж на психоемоційний стан підлітків // Психологічні студії. 2021. №2(12). С. 45-58.
2. Ковальчук О. Цифрова реальність та її вплив на особистість // Соціально-психологічний вісник. 2022. №1. С. 89-101.
3. Левченко І. Інтернет-залежність як фактор зміни самооцінки молоді // Науковий вісник психології. 2019. №3(7). С. 115-130.

Melnyk A. S.

group 4551,

Educational and Scientific Humanitarian Institute

Admiral Makarov National Shipbuilding University

Mykolaiv, Ukraine

nastamelnik618@gmail.com

Mukhina L. M.

candidate of psychological sciences,

associate professor of the department of psychology

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

lyudmilamukhina08@gmail.com

The impact of social networks on self-esteem and personality development

In the modern world, social networks play a key role in communication, self-expression and the formation of social norms. They affect the self-esteem and psychological state of users, creating both opportunities for self-development and potential risks for mental health. This is especially true for young people, who are most susceptible to the influence of idealized images in social networks. Research on this topic will allow us to better understand the mechanisms of the influence of the digital environment on personality and develop strategies to support healthy self-esteem.

Keywords: Social networks, self-esteem, personality, social comparison, Internet addiction, psychological well-being, online identity, influencers, digital detox, self-development.

Огаренко А. В.

група 2551з,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

asilkina1996@gmail.com

Мухіна Л. М.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

lyudmilamukhina08@gmail.com

Вплив вимушеної еміграції на психоемоційний стан людини

Актуальність дослідження впливу вимушеної еміграції на психоемоційний стан зумовлена повномасштабною війною. Згідно з даними ООН, з початку повномасштабного вторгнення понад 6 мільйонів українців були змушені залишити країну, шукаючи безпеки за кордоном. Українці за кордоном стикаються з низкою викликів, які впливають на їхній психоемоційний стан.

Дослідження психоемоційного стану українських біженців допоможе розробити ефективні методи психологічної підтримки, спрямовані на подолання стресу, адаптацію до нових умов життя та підтримку ментального здоров'я.

Ключові слова: адаптація, міграція, біженці, психологічне здоров'я.

Після повномасштабного вторгнення значна кількість українців була вимушена залишити країну. Станом на 31 грудня 2024 року майже 4,3 мільйона українців отримали статус тимчасового захисту в країнах Європейського Союзу. Загалом, з початку війни понад 14 мільйонів українців перетнули кордон, шукаючи безпеки за межами країни. Проте значна частина з них згодом повернулася додому або перемістилася в межах України.

Науковці з України у співпраці з британським колегою (О. Луцак, М. Великодна, С. Болман, О. Стрельбицька, В. Березовський, К.Б. Сторі) провели наукове дослідження, присвячене внутрішньому самопочуттю українців, що залишилися в Україні і виїхали у вимушену еміграцію – після першого року повномасштабного вторгнення, результати якого опубліковано у європейському

виданні The Lancet Regional Health — Europe видавництва Elsevier [1].

Метою наукового дослідження було вивчити стан психічного здоров'я українців, оцінивши рівень стресу, тривожності та поширеності посттравматичного стресового розладу (ПТСР) у непереміщених осіб (НПО), внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та біженців за кордоном.

На помірний і сильний стрес вказали 68,2% і 15,5% непереміщених осіб відповідно. Серед ВПО цей показник 64,4% і 21,6% опитаних. А серед біженців зафіксували 64,7% і 25,2% помірного і сильного стресу відповідно.

На помірну і сильну тривогу вказали 25,6% та 19,0% непереміщений громадян. Тоді як серед ВПО це були 25,7% та 23,4%. І кількість біженців, які визнали у себе наявність помірної і сильної тривоги виглядає так: 26,2% і 25,8%.

Високий рівень ПТСР (33 і вище) був поширений серед 32,9% непереміщених осіб, 39,4% ВПО та 47,2% біженців.

І лише 7,2% з усіх опитаних респондентів повідомили про відсутність або легкий рівень стресу, тривоги та посттравматичних стресових розладів у вибірці.

Цим дослідженням підтверджується думка, що війна травматично впливає на всіх українців незалежно від місця перебування.

Найскладніше у вимушеній еміграції, це те, що вона вимушена.

М.М.Слюсаревський та О.Є.Блінова у своєму посібнику Психологія міграції розкрито соціально-психологічну сутність феномена міграції, висвітлено найважливіші питання міграційної поведінки людини. [2]

Мігранти, які змінили місце проживання через трагічні події на батьківщині, як правило, мають значні проблеми із психічним здоров'ям. У них розвивається посттравматичний стресовий розлад, виникають різні психосоматичні симптоми й захворювання.

Потрапляння особистості в інше соціокультурне середовище, крім загального погіршення психічного здоров'я, призводить до серйозних негативних змін ідентичності, які мають комплексний характер і торкаються всіх основних сфер: мотиваційної, емоційної, когнітивної, поведінкової. У мотиваційній сфері складності в задоволенні базових потреб призводять до зниження рівня домагань, до виникнення екзистенційних проблем - аж до втрати сенсу життя. Порушення в емоційній сфері виявляються в широкому діапазоні - від байдужості, пригніченості, апатії, депресивності до агресивності, дратівливості. Проблеми в когнітивній сфері - це розлади всіх основних пізнавальних процесів: пам'яті, уваги, сприйняття, мислення. У поведінковій сфері виникають перепони зі встановленням продуктивних контактів. Усе це загалом призводить до найсуттєвіших проблем особистості, центральною з яких є криза ідентичності..

Вийжджаючи, як добре людина не готувалася б, це завжди шлях у невідоме,

руйнуються ті опори, які будувалися в людини роками, знання про себе і світ навкруги. Більшість українців виїжджали не знаючи мови країни в якій зупинилися, а це вже проблеми з адаптацією, соціальна ізоляція, втрата професійної діяльності, та обмеження можливостей. Невідомість, відсутнє відчуття безпеки, плюс до того ще є тиск зі сторони свого народу. Усе це, разом з раптовістю ситуації, може призводити до неочікуваних реакцій, таких як панічні атаки, розлади адаптації, депресивні стани та актуалізації травматичного досвіду минулого.

Криза ідентичності у вимушених мігрантів нерідко сягає такої глибини, коли власних ресурсів особистості недостатньо і для подолання кризи потрібна психологічна допомога.

Список використаних джерел

1. Психічний стан українців під час війни: експертне дослідження - HUBZ - Здорове медіа. HUBZ - Здорове медіа. URL: <https://hubz.ua/news/psychichnyj-stan-ukrayintsiv-pislya-masshtabnogo/>
2. Слюсаревський М. М., Блинова О. ПСИХОЛОГІЯ МІГРАЦІЇ. Кіровоград: Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології, 2013. 244 с.

Oharenko A. V.

group 2551z,

Educational and Scientific Humanitarian Institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

snizanakorzenko@gmail.com

Mukhina L. M.

candidate of psychological sciences,

associate professor of the department of psychology

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

lyudmilamukhina08@gmail.com

The Impact of Forced Emigration on the Psycho-Emotional State of an Individual

The relevance of studying the impact of forced migration on the psycho-emotional state is driven by the full-scale war. According to UN data, since the beginning of the full-scale invasion, more than 6 million Ukrainians have been forced to leave the

country in search of safety abroad. Ukrainians abroad face numerous challenges that affect their psycho-emotional well-being.

Research on the psycho-emotional state of Ukrainian refugees will help develop effective psychological support methods aimed at overcoming stress, adapting to new living conditions, and maintaining mental health.

Keywords: adaptation, migration, refugees, psychological health.

УДК 378:316.61

Чернетинська К. Ю.

група 4551,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

karolinachernetinskay@gmail.com

Мухіна Л. М.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

lyudmilamukhina08@gmail.com

Соціально-психологічні фактори, що впливають на адаптацію студентів до навчання у вищому навчальному закладі

У тезах визначено сутність механізму адаптації, розкрито соціально-психологічні особливості цього процесу, охарактеризовано можливі причини дезадаптації студентів ВНЗ. Проаналізовано результати емпіричного дослідження особливостей проходження процесу адаптації у студентів на першому році навчання у ВНЗ.

Ключові слова: психологічна готовність до навчання, адаптація, дезадаптація.

Розвиток особистості молодшої людини та її становлення в суспільстві як фахівця тісно пов'язані з періодом здобуття освіти у вищому навчальному закладі. Важливими для успішного проходження цього етапу є перші місяці навчання, які вимагають від першокурсника високої здатності пристосовуватися до змін та долати труднощі шляхом використання власних ресурсів та підтримки

соціального оточення.

Соціально-психологічні наслідки переживання першокурсниками труднощів в адаптації до студентського життя, а також фактори впливу на цей процес вивчали чимало американських дослідників (Р. Аселтін, Р. Дайсон, К. Ренк, М. Метіз, Дж. Грейсон), а також вітчизняні фахівці (М. Дідора, В. Яцула, Р. Попелюшко, Н. Пилипенко, В. Скрипник).

У сучасному суспільстві проблема адаптації стає однією з центральних тем психологічної науки. Швидкий ритм життя, постійний інформаційний потік та брак часу відчутно впливають на психіку людини, провокуючи відхилення в функціонуванні окремих або навіть багатьох систем організму. Складний і тривалий вплив несприятливих соціальних, психологічних чи економічних чинників підвищує рівень нервово-психічної напруги, сприяючи виникненню різноманітних негативних проявів у поведінці, що можуть призводити до серйозних розладів [4].

Дослідження питання адаптації студента до умов навчання у закладах вищої освіти передбачає насамперед чітке визначення поняття адаптації. Процес звикання до навчання у ВНЗ може трактуватися по-різному, залежно від обраної методології. Зазвичай адаптація актуалізується в контексті нових, незнайомих ситуацій, які є істотними або життєво важливими для індивіда. Недостатня адаптованість часто стає причиною психоемоційного дискомфорту, стану дистресу та загрози життєвим інтересам людини. Вона може проявлятися у неадекватному розумінні обставин та діях, що поглиблюють несприятливість ситуації [2].

Загальне розуміння психологічної адаптації до нових умов передбачає формування механізмів психологічної захищеності й належної орієнтації у середовищі. Успішна адаптація забезпечує людині максимальну самореалізацію без надмірних зусиль. Проте студентські труднощі часто виникають через брак таких якостей, як готовність до навчального процесу, уміння навчатися самостійно, об'єктивно оцінювати свої можливості і контролювати власну пізнавальну діяльність. До того ж важливим є здатність ефективно планувати час для самостійної підготовки. Саме тут викладач відіграє ключову роль у подоланні складнощів, які виникають у першокурсників [1].

У соціальній адаптації виділяють дві основні форми: активну та пасивну. Активна форма передбачає прагнення індивіда впливати на середовище для його зміни (наприклад, адаптація до цінностей чи нових форм спілкування). Пасивна ж форма характеризується відсутністю такого прагнення. У студентів адаптація поділяється на кілька напрямків: професійну — як процес пристосування до змісту і організації навчального процесу з формуванням навичок самостійності; та соціально-психологічну — як становлення гармонійних взаємин у групі й

формування відповідного стилю поведінки.

Соціально-психологічна адаптація є конкретним етапом соціалізації, що включає оволодіння роллю в новому соціальному середовищі. Проте в деяких випадках дезадаптація може призводити до втрати позитивних орієнтирів першокурсника. Вона може виливатися у напруженість, зниження інтересу до навчання і суспільного життя, а також провокацію негативних наслідків, як-от академічна неуспішність або навіть розчарування у власному життєвому шляху [3].

Таким чином, соціалізація розглядається як поєднання адаптації й активності особистості. Засвоєння норм і цінностей соціального середовища відбувається на основі тісного взаємозв'язку із самореалізуючим потенціалом індивіда. Початок навчання у ВНЗ для більшості студентів стає новою та потенційно напруженою ситуацією через брак обізнаності щодо чітких і прихованих правил освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Дегтяренко Т. В. Інтелектуально-особистісний потенціал як провідна детермінанта адаптивної спрямованості людини. Інтегративна антропологія. 2015. № 2. С. 56-59
2. Пилипенко Н. М. Мотиваційні механізми адаптації особистості сучасного студента до навчальних змін. Практична психологія та соціальна робота. 2008. №8 (113). С. 46–54.
3. Плотнікова О. Важливість вивчення індивідуальних особливостей першокурсників у період дидактичної адаптації. Рідна школа. 2001. № 10. С. 62–64.
4. Скрипник В. Особливості перебігу та самосприйняття соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників. Психологія і суспільство. – 2005. №2. С. 87 – 93.

Chernetynska K. Y.
group 4551,
Educational and Scientific Humanitarian Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
karolinachernetinskay@gmail.com

Mukhina L. M.
candidate of psychological sciences,
associate professor of the department of psychology
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
lyudmilamukhina08@gmail.com

**Socio-psychological factors influencing students' adaptation to studying in a
higher educational institution**

The article defines the essence of the adaptation mechanism, reveals the socio-psychological features of this process, characterizes the possible causes of maladaptation of university students. The results of an empirical study of the peculiarities of the adaptation process in students in the first year of study at a university are analyzed.

Key words: psychological readiness for learning, adaptation, maladaptation.

Антипченко В. А.

група 4551,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

antipcenkovlada@gmail.com

Мухіна Л. М.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

lyudmilamukhina08@gmail.com

Поняття конфлікту та його основні характеристики

Конфлікт є невід'ємною частиною соціальної взаємодії та особистісного розвитку. Він виникає як результат зіткнення протилежних інтересів, потреб чи цінностей. У студентському середовищі конфлікти можуть виникати через академічні, соціальні та особистісні чинники, що робить їх вивчення актуальним.

Ключові слова: конфлікт, соціальна взаємодія, стратегії поведінки, студентське середовище, комунікація, міжособистісні відносини, конструктивні та деструктивні наслідки.

Конфліктна взаємодія є природним процесом, що супроводжує міжособистісні стосунки. Він може виконувати як деструктивну, так і конструктивну функцію. У студентському середовищі конфлікти можуть виникати через академічні труднощі, суперництво, відмінності в комунікативних стилях та особистісних цінностях [3].

Конфлікти поділяють за різними критеріями:

За суб'єктами: – міжособистісні (між двома індивідами), – внутрішньоособистісні (внутрішні суперечності особистості), – міжгрупові (конфлікти між групами).

За причинами виникнення: – ресурсні (боротьба за обмежені можливості: стипендії, лідерство в групі), – ціннісні (розбіжності у світогляді та переконаннях), – інформаційні (викликані помилковим сприйняттям або нестачею інформації), – структурні (пов'язані з ієрархічними відносинами в

організації).

За наслідками: конструктивні (ведуть до розвитку) та деструктивні (призводять до руйнування відносин) [6].

Основними характеристиками конфлікту, що визначають його перебіг та наслідки є:

1. Динамічність – конфлікти можуть загострюватися або вирішуватися в процесі взаємодії.

2. Напруженість – конфлікти супроводжуються емоційним напруженням, що впливає на психологічний стан особистості.

3. Міжособистісний або груповий характер – конфлікт може виникати між окремими особами або всередині групи.

4. Можливість трансформації – залежно від управління, конфлікт може перетворитися на можливість для розвитку або стати причиною розладу [1].

Конфлікти можуть виконувати як позитивні, так і негативні функції.

Конструктивні (позитивні) функції: сприяють розвитку комунікативних навичок, виявленню проблем та їх вирішенню, стимулюють саморефлексію та адаптацію.

Деструктивні (негативні) функції: спричиняють стрес, загострюють негативні емоції, руйнують міжособистісні стосунки [4].

У конфліктних ситуаціях люди використовують різні стратегії для їх вирішення. Найбільш визнаною є класифікація К. Томаса – Р. Кілменна, яка виділяє такі стратегії: 1. Суперництво – активне відстоювання власних інтересів без урахування думки інших. 2. Співпраця – пошук рішення, яке задовольняє всіх учасників конфлікту. 3. Компроміс – часткове задоволення потреб обох сторін. 4. Уникнення – відхід від конфліктної ситуації без її вирішення. 5. Пристосування – поступка на користь іншої сторони [5].

На вибір стратегії поведінки у конфлікті значний вплив має гендерна соціалізація. Жінки частіше використовують стратегії співпраці та компромісу, уникаючи конфронтації. Чоловіки більш схильні до суперництва та уникнення, відстоюючи власну позицію активніше. Гендерні стереотипи формують суспільні очікування щодо «належної» поведінки у конфлікті, що впливає на вибір стратегій студентами.

Список використаних джерел

1. Ковалів М. І. П. Н. М. Ф. М. О. Ш. А. М. Г. Ю. І. Конфлікт. Енциклопедія Сучасної України : веб-сайт. URL: <https://esu.com.ua/article-3235> (дата звернення 13.03.2025).
2. Котлова Л. О. Гендерні особливості конфліктних форм поведінки в підлітковому та юнацькому віці. Педагогічна освіта: теорія і практика.

психологія. педагогіка : зб.наук.пр. К.: Київ.ун-т ім.. Б.Грінченка, 2013. № 19. С. 95-99.

3. Прищак М. Д., Лесько О. Й. Конфлікти в ділових відносинах. Етика та психологія ділових відносин: веб-сайт. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/12lesko_etika_ta_psihologiya_dilovih_vidnosin/p7.html (дата звернення 10.03.2025)
4. Психологія конфлікта. Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія: веб-сайт. URL: <https://old.lib.dp.ua/site-libr/?idm=1&idp=199&ida=1207> (дата звернення 01.03.2025)
5. Учасники проєктів Вікімедіа. Діаграма томаса – кілмана – вікіпедія. Вікіпедія: веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Діаграма_Томаса_–_Кілмана (дата звернення: 14.03.2025).
6. Види та типи конфліктів. Бібліотека BukLib.net: веб-сайт. URL: <https://buklib.net/books/22585/> (дата звернення: 04.03.2025).

Antypchenko V. A.

group 4551,

Educational and Scientific Humanitarian Institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

antipcenkovlada@gmail.com

Mukhina L. M.

candidate of psychological sciences,

associate professor of the department of psychology

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

lyudmilamukhina08@gmail.com

Concept of conflict and its key characteristics

Conflict is an integral part of social interaction and personal development. It arises as a result of the clash of opposing interests, needs, or values. In the student environment, conflicts can arise due to academic, social, and personal factors, making their study relevant.

Keywords: Conflict, social interaction, behavior strategies, student environment, communication, interpersonal relationships, constructive and destructive consequences.

Чабаненко В. В.

група 2551,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

vovachabanenko202@gmail.com

Мухіна Л. М.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

lyudmilamukhina08@gmail.com

Психологічні аспекти впливу соціальних мереж на особистість

Актуальність дослідження теми зумовлена значним розвитком соціальних мереж за останні десятиліття змінивши не тільки спосіб комунікації між людьми, а й вплинувши на формування особистості, психологічний стан та соціалізацію. В умовах інформаційного перевантаження і соціальної ізоляції, яка часто виникає через надмірне використання соціальних платформ, виникає потреба в ретельному дослідженні впливу цих мереж на молодь та дорослих. У цьому контексті важливо вивчити як позитивні, так і негативні аспекти використання соціальних мереж, оскільки ці платформи можуть мати значний вплив на емоційну сферу та самооцінку особистості.

Ключові слова: соціальні мережі, психологічний стан, самооцінка, емоційне благополуччя, соціалізація, Інтернет-залежність.

Соціальні мережі стали основними платформами для взаємодії між людьми, однак їх використання не позбавлене ризиків для психологічного здоров'я. Дослідження показують, що соціальні мережі можуть стати джерелом як позитивного, так і негативного впливу на користувачів. Вони створюють нові можливості для спілкування, що дозволяє людям зберігати зв'язки, поділяти досвід та отримувати підтримку. Однак, з іншого боку, надмірне використання цих платформ може призвести до емоційного виснаження, зниження самооцінки та виникнення депресії.

За даними психологічних досліджень, одним із основних негативних наслідків є «цифрове порівняння». Користувачі часто оцінюють себе через

призму ідеалізованих образів інших людей, що створює відчуття неповноцінності та знижує самооцінку. Це порівняння посилюється через постійний доступ до ідеалізованих зображень життя інших людей, що сприяє формуванню нереалістичних стандартів і соціальної тривожності [1].

Одним із важливих аспектів впливу соціальних мереж є їх здатність змінювати самооцінку особистості. Психологи вказують на те, що регулярне перебування в соціальних мережах може сприяти зниженню рівня задоволеності власним життям через порівняння себе з іншими користувачами [2]. Особливо це стосується молоді, яка активно використовує соціальні платформи для взаємодії, самовираження і пошуку схвалення. Це призводить до формування залежності від зовнішнього підтвердження, що негативно впливає на внутрішнє сприйняття себе.

Незважаючи на ці ризики, соціальні мережі також можуть бути джерелом емоційної підтримки та позитивних емоцій. Вони дозволяють отримувати відгуки, які підвищують рівень задоволеності від взаємодії з іншими людьми, а також створюють можливості для самовираження та розвитку творчих здібностей. Однак важливою є здатність користувача контролювати час, проведений в мережі, та усвідомлення її впливу на власну психіку [3].

Соціальні мережі активно використовуються для соціалізації, особливо серед підлітків та молоді. Вони дозволяють створювати нові зв'язки, підтримувати контакти з однодумцями та реалізовувати інтереси через групи та спільноти. Однак, поряд з позитивними аспектами, соціалізація через соціальні мережі має й суттєві негативні наслідки, зокрема, підвищення рівня соціальної ізоляції. Молодь, занурена в віртуальний світ, може втратити навички реального спілкування, що в подальшому призводить до труднощів у взаємодії в реальному житті [4].

Підсумовуючи вищевикладений матеріал, ми доходимо висновку, що Соціальні мережі стали невід'ємною частиною сучасного життя, змінюючи не лише способи комунікації, але й способи взаємодії з власним «Я». Вони здатні бути потужним інструментом для розвитку особистості, допомагаючи знаходити нові можливості для самовираження та розвитку інтересів. Однак, як і будь-який потужний інструмент, вони мають дві сторони: надмірне використання може призвести до втрати себе в віртуальному світі, що погіршує самооцінку, сприяє соціальній ізоляції і навіть депресії. З іншого боку, соціальні мережі можуть стати джерелом емоційної підтримки та допомоги, дозволяючи людям знаходити однодумців і виражати себе без обмежень.

Ключовим моментом є баланс — важливо розуміти, коли платформи починають впливати на нас негативно, і вміти використовувати їх як ресурс для особистісного розвитку та підтримки. Враховуючи можливі ризики, важливо

розвивати здорові звички в онлайн-взаємодії, створюючи стратегії для збереження психологічного здоров'я та активного соціального життя. Тільки в такому випадку соціальні мережі можуть бути по-справжньому корисними, допомагаючи людині стати кращою версією себе.

Список використаних джерел

1. Козак М. Психологічні аспекти впливу соціальних мереж на особистість. Міжнародний науковий журнал «Соціальні науки». 2018. С. 176-177. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/25148/2/MSNK_2018v2_Kozak_M-Psychological_aspects_of_176-177.pdf (дата звернення 13.03.2025).
2. Юрієва М. Вплив соціальних мереж на суспільство. Журнал «Психологія та соціологія». 2019. С. 81-82. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10267/1/Yurieva.pdf> (дата звернення 14.03.2025).
3. Соколов О. Вплив соціальних мереж на психологічний стан та самооцінку української молоді. Науковий вісник. 2021. С. 60-65. URL: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/4_2023/11.pdf (дата звернення 15.03.2025).
4. Гавриленко Т. Соціально-психологічні фактори Інтернет-адикції. Психологічний вісник. 2018. С. 11-20. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1244/1/1-2013gljfia.pdf> (дата звернення 16.03.2025).

Chabanenko V. V.
group 2551,
Educational and Scientific Humanitarian Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding,
Mykolaiv, Ukraine
vovachabanenko202@gmail.com

Mukhina L. M.
candidate of psychological sciences,
associate professor of the department of psychology
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
lyudmilamukhina08@gmail.com

Psychological aspects of the influence of social networks on personality

The relevance of the research topic is due to the significant development of social networks in recent decades, changing not only the way people communicate, but also influencing the formation of personality, psychological state and socialization. In conditions of information overload and social isolation, which often occurs due to excessive use of social platforms, there is a need for a thorough study of the impact of these networks on young people and adults. In this context, it is important to study both positive and negative aspects of using social networks, since these platforms can have a significant impact on the emotional sphere and self-esteem of the individual.

Keywords: social networks, psychological state, self-esteem, emotional well-being, socialization, Internet addiction.

Шуляр К. Г.

група 5558мз,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

katrusia86@ukr.net

Мухіна Л. М.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

lyudmilamukhina08@gmail.com

Психологічна допомога молодшим школярам, які пережили психотравмуючу ситуацію таку, як війна

Питання психологічної допомоги молодшим школярам, які пережили травмуючі ситуації, зокрема війну є невід'ємною частиною сьогодення. Проаналізовано психологічні наслідки стресу та травми для молодших школярів, зокрема емоційні, когнітивні та поведінкові зміни. Визначено основні підходи до надання психологічної допомоги, включаючи створення безпечного середовища, використання ігрової та арт-терапії, підтримку з боку дорослих.

Ключові слова: психологічна допомога, травмуюча ситуація, війна, молодші школярі, емоційна підтримка.

Вплив війни на психіку дітей молодшого шкільного віку. Перш за все проявляються емоційні зміни: тривожність, страх, агресія, замкнутість, порушення сну. Наступні, поведінкові зміни: регресія у розвитку (енурез, боязнь темряви, залежність від дорослих).

Серед дієвих методів психологічної підтримки дітей в умовах війни слід зазначити: арт-терапію – малювання, ліплення, колажування для зняття напруги і стресу; казко терапію – створення історій, що допомагають дитині впоратися зі страхами; тілесно-орієнтовні методики – дихальні вправи, релаксаційні техніки; групові заняття та рольові ігри для соціалізації та нормалізації емоційного стану, прояву довіри.

Практичний шкільний психолог сьогодення займається не тільки психічним здоров'ям школярів, а й в його обов'язки входить навчання батьків і вчителів

навичкам емоційного регулювання та підтримки. Впровадження у школах програм психологічної безпеки. Регулярне діагностування психоемоційного стану дітей з подальшим коригуванням підтримки.

Рекомендації батькам щодо зниження страхів у дитини.

Пам'ятайте, що дитячі страхи – це серйозна проблема й не треба сприймати їх тільки як «вікові» труднощі.

Не іронізуйте, дитина зрозуміє, що захисту чекати не від кого, й остаточно закриється.

Спрямовуйте та контролюйте перегляд дитячих мультфільмів, намагайтеся, щоб діти дивилися передачі з позитивними героями, орієнтовані на добро, тепло.

Прагніть до того, щоб у родині була спокійна, доброзичлива атмосфера, уникайте конфліктів, сварок, особливо в присутності дітей.

Не залякуйте дитину: «Не будеш спати – покличу вовка» тощо.

Більше заохочуйте, схвалюйте й морально підтримуйте дитину.

Малюйте з дитиною страх і все те, чого вона боїться. Тему смерті краще виключити. Саме заняття має тривати не більше 30 хвилин.

Після закінчення заняття похваліть дитину, а через кілька днів обговоріть із нею малюнок.

Можна запропонувати знищити малюнок: порвати або спалити.

Не чекайте швидкого результату, страх не зникне одразу.

Змініть образ страху.

Грайте за ролями. Ігри за ролями гарні тим, що дозволяють моделювати практично будь-яку ситуацію, що викликає в дитини тривогу, і розв'язати її ненав'язливо, у грі, формуючи в такий спосіб у свідомості дитини подолання свого страху.

Посміхайтесь разом з дитиною. Цей спосіб передбачає наявність бурхливої фантазії в батьків. Якщо ваша дитина боїться, наприклад, грози, постарайтесь придумати яку-небудь історію (обов'язково страшну!) із власного дитинства про те, що ви й самі точно так само боялися грози, а потім перестали. Нехай син або дочка посміється з вами. Адже одночасно вони сміються й над своїм страхом, а отже, вже майже перемогли його. Важливо, щоб дитина зрозуміла: «У мами чи тата були такі самі страхи, а потім вони минули, отже, це пройде й у мене».

І пам'ятайте – дитина має право на помилку! Вона має знати – батьки в будь-якій ситуації підтримають її й не стануть менше любити! [1. С. 1].

Отже, ще раз наголосимо – соціально-економічне поле України сьогодні кардинально перебудовується на основі гуманізму, демократизації, і це добре. Проте, це не так просто жити в «епоху змін». Перехідні економічні, політичні, психологічні умови сьогодення наближені до екстремальних, за своїм впливом на особистість, особливо ту, яка тільки-но «стає на крило» в своєму житті

(дитину). Це означає, що «наймолодші пагони суспільства» (за А.М. Богуш) – діти, зокрема молодші школярі, потребують психологічної підтримки, допомоги і в цьому важлива роль належить, практичному психологу загальноосвітнього закладу [2. С. 113].

Список використаних джерел

1. Атемасова О. А. «Проблеми розвитку та корекція емоційної сфери молодших школярів». Харків: Видавництво «Ранок». 2010, с. 133. URL.: <https://vorozhba.lbd-osv.gov.ua/news/08-47-41-07-08-2023/>
2. Литвиненко І. С. Вікова та педагогічна психологія (кредит: молодший шкільний вік) Програма «Знаю і Розумію» - 2. Психологічна допомога учням молодшого шкільного віку в життєвих ситуаціях. Практичний посібник. Миколаїв: Видавець Торубара В.В. 2022, 405с.

Shuliar K. G.

group 5558mz,

Educational and Scientific Humanitarian Institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

katrusia86@ukr.net

Mukhina L. M.

candidate of psychological sciences,

associate professor of the department of psychology

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

lyudmilamukhina08@gmail.com

Psychological Assistance to Young Schoolchildren Who Have Survived a Psychotraumatic Situation Such as War

The issue of psychological assistance to younger schoolchildren who have experienced traumatic situations, in particular war, is an integral part of the present. The psychological consequences of stress and trauma for younger schoolchildren, in particular emotional, cognitive and behavioral changes, are analyzed. The main approaches to providing psychological assistance are identified, including the creation of a safe environment, the use of play and art therapy, and support from adults.

Keywords: psychological assistance, traumatic situation, war, younger schoolchildren, emotional support.

Письменна А. Б.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
abpysmennna.il21@kubg.edu.ua

Крапива М.С.

викладач кафедри практичної психології
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
m.krapiyva@kubg.edu.ua

Психологічні особливості адиктивної поведінки в юнацькому віці

Дана стаття включає опис дослідження психологічних особливостей адиктивної поведінки в юнацькому віці, а саме мету та критерії актуальності роботи, а також результати дослідження, що включає відомості про взаємозалежність між схильністю юнаків до певного типу адиктивної поведінки та рівнем сформованості певних ціннісних орієнтацій.

Ключові слова: юнацький вік, адикція, схильність до адиктивної поведінки, ціннісна сфера особистості.

Протягом всього життя індивід проходить через різні етапи становлення власної особистості. Юнацький вік відіграє важливу роль в процесі онтогенезу, оскільки характеризується становленням фізіологічної, психічної, соціальної сфери, які надалі впливають на адаптивні можливості особистості та її подальшу інтеграцію в суспільстві. Головним новоутворенням юнаків виступає саме психологічна готовність до процесу самовизначення, основними критеріями якого виступають особливості ціннісної сфери особистості [1; с.29]. Також юнацький вік характеризується суттєвими трансформаціями особистості, що можуть бути зумовлені перебудовою внутрішніх орієнтацій, що своєю чергою може бути пов'язано із потребою у формуванні внутрішньої самоідентичності [2; с.54]. Необхідність визначення життєвих цінностей та власної ідентичності нерідко зумовлює кризу ідентичності, яка супроводжується сумнівами у власних силах, відчуттям безпорадності, ізоляцією, дратівливістю, депресивністю, які у свою чергу можуть виступати ознаками психологічного дискомфорту, для подолання якого молодь може вдаватися до адиктивної поведінки [3; с.229].

Згідно з нашою науковою позицією, існує певна взаємозалежність між ціннісною сферою особистості та її схильністю до адиктивної поведінки, оскільки недотримання молоддю етичних норм і формування хибних ціннісних орієнтацій, може сприяти виникненню схильності до адиктивної поведінки в юнацькому віці. Тож, метою даного дослідження виступає теоретико-методологічне та емпіричне дослідження психологічних особливостей адиктивної поведінки в юнацькому віці та віднайдення ефективних способів профілактики виникнення схильності до залежності у молоді.

Адиктивна поведінка та адикція, як явище, є науковим інтересом багатьох українських та закордонних психологів. Вагомий внесок у розуміння феномену адиктивної поведінки зробили такі закордонні науковці як Зигмунд Фройд, Кімберлі Янг, Марк Гріффітс, Габор Мате, Джеймс Прохазка та інші. Також серед українських науковців, що активно досліджують феномен адиктивної поведінки можна назвати Мудрика А. Б., Крапиву М. С., Пилягіну Г. Я., Чабана О. С., Чубіну Т. Д. та інших. Загалом адиктивну поведінку визначають як один із різновидів девіантної та деструктивної поведінки, при якій прагнення змінити свідомість і певним чином спотворити сприйняття реальності проявляється через вживання різних речовин або ж стійку прихильність до діяльності, що допомагає підтримувати певну інтенсивність емоційних переживань суб'єкта [1; с.5].

Особистість в юнацькому віці може бути дуже вразливою до адикцій, адже залежність як спосіб отримання короткочасного задоволення може виступати механізмом зниження психологічної напруги юнаків шляхом відходу від реальності з метою подальшої емоційної стабілізації особистості, яка виникає внаслідок миттєвого задоволення певної потреби особистості. Загалом, можемо говорити про те, що все більше молоді страждає на хімічні (алкоголізм, наркоманія, тютюнова залежність, токсикоманія тощо) або нехімічні (гемблінг, трудовголізм, інтернет-залежність, порнозалежність тощо) адикції, що вказує на актуальність дослідження адиктивної поведінки саме в юнацькому віці.

Для віднайдення взаємозв'язків було використано методику схильності до 13 видів залежностей (за редакцією О. Кокун, В. Мороз, Л. Лозінської, І. Пішко) та методику Ш. Шварца PVQ «Портрет цінностей» (адаптація Семків І.). Дослідження проводилося на базі Київського столичного університету імені Бориса Грінченка серед студентів 1-3 курсів спеціальності «практична психологія». Вибірку склали 57 респондентів. Загалом результати дослідження показали, що цінність «традиція» має прямий середньої сили зв'язок з релігійною ($r=0,44$; $p<0,001$), любовною ($r=0,34$; $p<0,001$) та трудовою ($r=0,34$; $p<0,001$) залежностями; тоді як «гедонізм» - з алкогольною ($r=0,32$; $p<0,001$) та ігровою ($r=0,32$; $p<0,001$). Такі результати можуть свідчити про те, що ціннісна спрямованість на традиції, як прихильність до сталих суджень та типів поведінки

спільності можуть стимулювати виникнення соціально прийнятних типів залежної поведінки, тоді як гедоністичні ціннісні орієнтації пов'язані, насамперед, із виникненням негативних форм адикції, таких як алкогольна та ігрова залежності, що виступають способом втечі від реальності.

Таким чином, можемо говорити про те, що результати даної роботи підтверджують особливу актуальність дослідження адикцій у юнаків та необхідність розробки ефективних психопрофілактичних програм, що будуть спрямовані на розвиток ціннісної сфери особистості в юнацькому віці.

Список використаних джерел

1. Горбань Г.О. Вікова психологія: періодизації вікового розвитку: навчально-наочний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Психологія» освітньо-професійної програми «Психологія»/ уклад. Г. О. Горбань. Запоріжжя: ЗНУ, 2025. 45 с.
2. Крапива М.С. Долаюча поведінка як чинник саморозвитку особистості в юнацькому віці. Асертивність і саморозвиток учнів та студентів з ознаками обдарованості в умовах війни: тези доповідей учасників XVII науково-практичного семінару, 25 квітня 2024 р. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2024. с. 54-55
3. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376 с.
4. Мудрик А. Б. Психологія залежної поведінки : навчальний посібник / Волинський національний університет імені Лесі Українки, кафедра загальної та клінічної психології. Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2022. 236 с.

Pysmenna A. B.
group ppb12140d,
Department of Practical Psychology
Boris Grinchenko Kyiv Metropolitan University
Kyiv, Ukraine
abpysmenna.il21@kubg.edu.ua

Krapyva M. S.
Lecturer
at the Department of Practical Psychology
Boris Grinchenko Kyiv Metropolitan University
Kyiv, Ukraine
m.kravyva@kubg.edu.ua

Psychological Characteristics of Addictive Behavior in Adolescence

This article presents a study on the psychological characteristics of addictive behavior in adolescence, including the research objectives, criteria for its relevance, and the study results. The findings highlight the interrelation between adolescents' predisposition to specific types of addictive behavior and the level of formation of certain value orientations.

Keywords: adolescence, addiction, predisposition to addictive behavior, value sphere of personality.

Білоус С. Л.

Група 1-мПВШ,
педагогічний факультет
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Київ, Україна
kvshop1259@gmail.com

Шевченко А. Ф.

кандидат педагогічних наук, доцент
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Київ, Україна
affb73@gmail.com

Психологічні аспекти готовності особистості до професійної самореалізації в умовах сьогодення

Анотація. У статті розглядаються психологічні аспекти, що визначають готовність особистості до професійної самореалізації в сучасних умовах. Проаналізовано ключові складові психологічної готовності, зокрема мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, комунікативний та ціннісно-смісловий компоненти. Визначено основні виклики, що впливають на самореалізацію, такі як технологічні зміни, конкуренція на ринку праці, гнучкі формати роботи та психологічне вигорання. Окреслено напрями вдосконалення психологічної готовності, зокрема розвиток емоційного інтелекту, здатності до адаптації, безперервного навчання та формування мотиваційних навичок. Зроблено висновок, що успішна професійна самореалізація потребує поєднання особистісних якостей із професійними компетенціями та постійної роботи над собою.

Ключові слова: професійна самореалізація, психологічна готовність, мотивація, адаптивність, саморозвиток.

Професійна самореалізація є одним із ключових аспектів успішного життя особистості, оскільки вона сприяє задоволенню від роботи, відчуттю значущості та реалізації потенціалу. Однак сучасні соціально-економічні умови, швидкий розвиток технологій, зростаюча конкуренція на ринку праці – і все це на фоні воєнної агресії в нашій країні з боку РФ – створюють нові виклики для людей, які прагнуть професійного розвитку. Постає питання: які психологічні аспекти є

визначальними для готовності особистості до ефективної професійної самореалізації? Перехід до нової парадигми в освіті, яка має ознаки суб'єкт-суб'єктності, суттєво трансформує підходи та уявлення щодо змісту й ролі педагогічної діяльності в сучасних умовах, підкреслюючи актуальність вивчення особистісно-професійних детермінант розвитку психологічної готовності до професійної діяльності.

Дослідження психологічної готовності до різних видів діяльності розпочалося ще в другій половині минулого століття. Сьогодні ж інтерес науковців до питань професійного самовизначення значно зріс. Вагомий внесок у вивчення психологічної готовності до праці зробили такі вчені, як Є. Борисова, Н. Головатий, А. Деркач, В. Дудченко, В. Казанська, Є. Клімов, Є. Козлов, А. Пуні, Ф. Рекешева, Г. Троцко, Н. Чепелєва, М. Філатова-Шуєвата, В. Ширинський та інші.

У сучасному світі, що швидко змінюється, успішна професійна діяльність вимагає не лише фахових знань і навичок, а й психологічної гнучкості, емоційного інтелекту та здатності до адаптації. Актуальність теми зумовлена потребою дослідження факторів, що забезпечують ефективну самореалізацію особистості, та розробки рекомендацій щодо їх розвитку.

З огляду на актуальність проблеми, метою статті є аналіз психологічних аспектів, що визначають готовність особистості до професійної самореалізації, а також виокремлення основних чинників, які сприяють чи перешкоджають цьому процесу.

Сучасні науковці мають різні підходи до визначення психологічної готовності до професійної діяльності, що зумовлюється відмінностями у трактуванні її сутності, специфіки різних видів діяльності та процесу формування. Так, В. Радул розглядає психологічну готовність як інтегроване явище, що включає три взаємопов'язані підструктури: функціональну, яка охоплює мотиваційний, когнітивний та операційний компоненти; емоційну та особистісну [2, с. 49].

Цікавими у досліджуваному контексті є, на нашу думку, погляди А. Зарицької. Науковиця класифікує готовність до професійно-педагогічної діяльності в контексті особистісного психологічного утворення. І саме таке новоутворення дослідниця вважає кінцевим результатом фахової підготовки в освітньому закладі [1, с. 63].

У дослідженнях Н. Торби знаходимо тезу, що І. Ревіна виокремлює чинники, які можуть ускладнювати процес формування психологічної готовності до педагогічної діяльності. Зокрема, дослідницею виокремлено:

психолого-вікові аспекти, які передбачають недостатньо розвинену здатність поєднувати короткострокові та довгострокові цілі, незавершеність

розвитку планувальних навичок, суперечливість у структурі «Я», складнощі у відмежуванні реального від бажаного;

соціальні фактори, серед яких виокремлюють трансформацію ціннісних орієнтирів у соціумі, появу значної кількості нових професій (що пояснюється в тому числі й умовами теперішньої війни в нашій країні), стрімке зростання кількості закладів вищої освіти з інноваційними підходами до освітнього процесу [4].

Різні галузі психології (психологія особистості, педагогічна, трудова та інженерна психологія) акцентують увагу на окремих аспектах поняття «психологічна готовність до професійної діяльності». Водночас спільним є розуміння її як здатності особистості до ефективного виконання майбутніх професійних обов'язків, яка формується під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників.

На основі аналізу науково-психологічної літератури, можемо зазначити, що психологічна готовність до професійної самореалізації особистості включає низку аспектів, до яких відносимо: мотиваційний (прагнення до розвитку, самовираження, досягнення кар'єрних цілей), когнітивний (обізнаність у сфері діяльності, здатність до навчання та аналізу інформації), емоційно-вольовий (впевненість у собі, стресостійкість, здатність долати труднощі), комунікативний (здатність до ефективної взаємодії з колегами, роботодавцями, клієнтами), ціннісно-смысловий (відповідність професійної діяльності життєвим цінностям і пріоритетам особистості).

Разом із тим сьогодні досить часто, говорячи про професійну самореалізацію особистості, ми враховуємо певні чинники, які стають викликами на шляху до такої самореалізації. До основних викликів, на нашу думку, варто віднести технологічні зміни, пов'язані з постійною необхідністю оновлення професійних знань і компетентностей; конкуренцію на ринку праці, гнучкі формати роботи, при яких важливою є необхідність самодисципліни в умовах дистанційної чи проєктної зайнятості; психологічне вигорання, пов'язане зі стресом та надмірним навантаженням [3].

Щоб успішно адаптуватися до сучасних реалій і досягти професійної самореалізації, особистість має розвивати емпатію та власний емоційний інтелект, вміти усвідомлювати й керувати власними емоціями; формувати адаптивність, вміння швидко реагувати на зміни та використовувати нові можливості; займатися безперервним навчанням у вигляді проходження тренінгів, курсів, саморозвитку; вдосконалювати мотиваційні навички підтримувати психологічне благополуччя – баланс між роботою та особистим життям, управління стресом.

Таким чином, готовність особистості до професійної самореалізації

значною мірою визначається психологічними аспектами: мотивацією, когнітивними здібностями, емоційною стійкістю, комунікативними навичками, ціннісними орієнтирами. Успішна самореалізація вимагає постійної роботи над собою, адаптації до змін та розвитку внутрішніх ресурсів. Саме поєднання особистісних якостей із професійними компетенціями забезпечує гармонійне та успішне професійне життя в умовах сьогодення.

Список використаних джерел

5. Зарицька А. А. Формування готовності майбутніх учителів до професійної самореалізації. Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. Випуск LI. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника, 2014. С. 62-66.
6. Радул В. В. Краснощок І. П., Лебедик І. В. Дослідження особливостей самореалізації особистості : монографія. Київ: «Імекс-ЛТД», 2009. 352 с.
7. Сірак І. П. З досвіду впровадження шляхів підвищення успішності сучасного студента в умовах сьогодення. Сучасна освітня ситуація у вищій школі та пошуки шляхів ефективного навчання: Матер. IV Всеукр. наук.-практ. Інтернет конф. на базі Сумського базового медичного коледжу. Суми, 2013.
8. Торба Н. Г. Психологічні аспекти готовності до професійної діяльності сучасного педагога. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733340/1/%D0%A2%D0%BE%D1%80%D0%B1%D0%B0%20%D0%9D.%D0%93.%20%28%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8%29.pdf>.

Belous S. L.
Group 1-mPVSh,
Pedagogical Faculty
Ukrainian State University named after Mykhailo Dragomanov
Kyiv, Ukraine
kvshop1259@gmail.com

Shevchenko A. F.
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor
Ukrainian State University named after Mykhailo Dragomanov
Kyiv, Ukraine
affb73@gmail.com

Psychological aspects of a person's readiness for professional self-realization in today's conditions

Abstract. The article examines the psychological aspects that determine the readiness of an individual for professional self-realization in modern conditions. The key components of psychological readiness are analyzed, in particular, the motivational, cognitive, emotional-volitional, communicative and value-semantic components. The main challenges that affect self-realization are identified, such as technological changes, competition in the labor market, flexible work formats and psychological burnout. Ways of developing psychological readiness are proposed, which include the development of emotional intelligence, adaptability, continuous learning and motivational skills. The conclusion is made that successful professional self-realization requires a combination of personal qualities with professional competencies and constant work on oneself.

Keywords: professional self-realization, psychological readiness, motivation, adaptability, self-development.

Дорошенко-Громошняк А. С.

Група 4559з

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

Doroshenko24alona@gmail.com

Яблонський А. І.

доктор психологічних наук,

доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

andrey.yablonskiy61@gmail.com

Психологічні особливості конфліктів в сучасній сім'ї

Представлено теоретичний аналіз психологічних особливостей конфліктів в сучасних сім'ях та чинники їх виникнення. Виокремлено структуру сімейного конфлікту як соціально-психологічного феномену, класифікацію сімейних конфліктів.

Ключові слова: конфлікт, сімейний конфлікт, поведінка в конфлікті, стратегії вирішення конфліктів.

Актуальність обраної теми пояснюється тим що, у сучасному суспільстві інститут сім'ї переживає глобальні трансформації, котрі позначаються на якості сімейних взаємостосунків. Ознаками такої кризи є: високий рівень незадоволеності подружнім життям, дисфункційний розвиток взаємин у шлюбі, конфліктність, стійка орієнтація подружжя на розлучення та малодітну сім'ю, нездатність досягти злагоди, зростання кількості розлучень тощо. Всі ці явища ще значно загострилися в умовах війни, вимушеного розділення сімей, переселення, еміграції.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі проблеми конфліктів в сучасних сім'ях, визначенні їх причин, наслідків, а також окресленні кола психологічних чинників, що впливають на виникнення та протікання сімейних конфліктів у сучасних сім'ях.

Теоретичну основу статті складають роботи Ю. Е. Альошиної [1], С. В. Ковальова [3], й інших учених. В них підкреслюється, що сім'я прямо або

побічно відображає всі зміни, що відбуваються в суспільстві, хоча й має відносну самостійність і стійкість. Питанню сімейних конфліктів присвячені роботи А. Д. Тартаковського [6], В. П. Левкович і О. Е. Зуськової [4].

Виклад основного матеріалу статті. Сімейні конфлікти є однією з найпоширеніших форм конфліктів. За оцінками фахівців, у 80 – 85% сімей відбуваються конфлікти, а в інших 15 – 20% виникають сварки з різних приводів. Психологи запевняють, що для родини небезпечні дрібні, часто повторювані сварки, тому що вони поступово і неухильно ведуть до психічного відчуження між подружжям. Необхідно пам'ятати, що взаємна критика, претензії, під час сварки на особистісні якості один одного розширюють зону конфлікту.

Конфліктною є родина, де інтереси членів якої зіштовхуються, породжуючи сильні та тривалі негативні емоційні стани. Однак шлюб може зберігатися завдяки іншим факторам, а також поступкам і компромісним рішенням конфліктів.

За визначенням С. М. Ємельянова сімейні конфлікти є протиборством між членами сім'ї на основі зіткнення протилежно направлених мотивів і поглядів [2].

Основними причинами сімейних конфліктів на думку С.М. Ємельянова можуть бути: обмеження свободи активності, дій, самовираження членів сім'ї; ненормативна поведінка одного або декількох членів сім'ї (алкоголізм, наркоманія і т. д.); наявність протилежних інтересів, прагнень, обмеженість можливостей для задоволення потреби одного з членів сім'ї (з його точки зору); авторитарний, жорсткий тип взаємостосунків, що склалися в сім'ї; наявність важко вирішуваних матеріальних проблем; авторитарне втручання родичів у подружні відносини; сексуальна дисгармонія партнерів у шлюбі й ін. [2].

Пірен М. І. виділяє інші причини конфліктів у сім'ї: коли ви надто багато чекаєте від свого партнера або партнерки, робите його або її відповідальними за ваше особисте щастя; неправильно ставитися до сексуальних потреб у подружньому житті; заздрите успіхам партнера або партнерки у сімейному житті; несерйозно ставитися до його або її проблем; із зневагою даєте зрозуміти: «ти вже не така велика цінність для мене»; даєте неприховано зрозуміти про його або її зовнішню, особистісну непривабливість [5]. Особливості сімейних конфліктів виявляються в їх динаміці, а також у формах протікання. Динаміка сімейних конфліктів характеризується класичними етапами: виникнення конфліктної ситуації, усвідомлення конфліктної ситуації, відкрите протиборство, розвиток відкритого протиборства, вирішення конфлікту, емоційне переживання конфлікту.

Аналізуючи наукову літературу стосовно досліджуваної проблематики, ми дійшли висновку, що у сім'ях виділяються наступні види конфліктів: 1)

подружні конфлікти, 2) конфлікти між батьками і дітьми (проблеми виховання дітей; ригідність сімейних відносин; вікові кризи дітей; особистісні чинники), 3) конфлікт родичів (авторитарне втручання родичів), 4) ціннісні конфлікти (наявність протилежних інтересів, цінностей), 5) позиційні конфлікти (боротьба за лідерство в сім'ї, незадоволення потреби у визнанні значущості «Я» одного з членів сім'ї), 6) сексуальні конфлікти (психосексуальна несумісність подружжя), 7) емоційні конфлікти (незадоволення потреби в позитивних емоціях, відсутність ласки, турботи, уваги і розуміння з боку одного з членів сім'ї), 8) господарсько-економічні конфлікти (протилежність поглядів подружжя на ведення домашнього господарства і участь у цьому процесі кожного з них, а також інших членів сім'ї, важке матеріальне становище сім'ї), 9) відкриті конфлікти (відкрита розмова в підкреслено коректній формі; взаємні словесні образи; прояв гніву, агресії тощо), 10) приховані конфлікти (демонстративне мовчання; різкі жести й погляди, які свідчать про незгоду тощо).

Заслуговує на увагу питання домінування в сім'ї. Аналіз наукових джерел засвідчує, що в патріархальній родині домінує батько, у матріархальній – мати. У так званій «дитячо-центричній» родині реально домінують дитина, її потреби та капризи. В егалітарній сім'ї владні функції розподілені, але їх розподіл – це постійне підґрунтя для конфлікту (звідси – виникнення «теорії конфлікту» для опису сучасної сім'ї), її можна назвати конфліктною родиною.

Висновки. Отже, сімейний конфлікт – це складне багатоаспектне соціально-психологічне явище, яке ускладнюється в останній час у зв'язку з соціально-економічними трансформаціями сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Ємельяненко Л. М., Петюх В. М., Торгова Л. В., Гриненко А. М. Конфліктологія: Навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2003. 315 с.
2. Ковальов С. В. Психологія сімейних стосунків. Київ: Наука, 2001. 184 с.
3. Левкович В. П., Зуськова О. Е. Соціально-психологічний підхід до вивчення подружніх конфліктів. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. 2013. Вип. 114. С. 46–50.
4. Пірен М.І. Конфліктологія. Київ: Академія, 2007. 452 с.
5. Тартаковський А. Д. Конфлікти в сфері сімейно-шлюбних відносин та шляхи їх усунення. Київ: Знання, 2003. 225 с.

Doroshenko-Hromoshniak A. S.
group 4559z,
Educational scientific humanitarian institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
Doroshenko24alona@gmail.com

Yablonskyi A. I.
Doctor of Psychological Science, Professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
andrey.yablonskiy61@gmail.com

Psychological features of conflicts in the modern family

A theoretical analysis of the psychological characteristics of conflicts in modern families and the factors of their occurrence is presented. The structure of family conflict as a socio-psychological phenomenon, the classification of family conflicts are highlighted.

Keywords: conflict, family conflict, behavior in conflict, strategies for solving the conflict.

Прийма О. М.

група 5558мз,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

kruttsov@ukr.net

Карсканова С. В.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

svitlana.karskanova@nuos.edu.ua

Психологічна сепарація та стиль батьківського виховання

Анотація. У статті висвітлено проблему впливу батьків, зокрема стилю їхнього виховання, на процес психологічної сепарації, який набуває особливого значення в юнацькому віці у зв'язку з головним віковим завданням – набуттям самостійності, відповідальності молодой людини за своє життя.

Ключові слова: сепарація, стиль виховання, аттитюдна незалежність, емоційна незалежність, самостійність.

Актуальність. Сепарація – процес перебудови батьківсько-дитячих стосунків в зв'язку з дорослішанням дітей. Особистості, які не завершили процес сепарації від батьків, можуть мати значні труднощі при побудові стосунків з протилежною статтю, створенні сімей, вихованні власних дітей.

Теоретична основа. Під психологічний кут зору підпадає декілька підходів у тлумаченні сепарації як явища. Сепарацію розглядають як інтрапсихічний процес дорослішання представники теорії прив'язаності (Дж. Боулби, М. Ейнсворт), психоаналітичного підходу (М. Кляйн, А. Фрейд, З. Фрейд), его-психології як напрямку психоаналізу (М. Малер, Е. Еріксон). Ідеї П. Блоса, який вводить поняття другого періоду чи фази сепарації індивідуалізації, який співвідноситься з підлітково-юнацьким віком є цікавими та важливими [3]. Результатом вдалої сепарації є набуття дитиною автономії та незалежності в стосунках з батьками в першу чергу та з оточуючими дорослими взагалі.

Оскільки більшість психологічних шкіл та сучасні теорії розглядають сепарацію як поєднанням внутрішніх та зовнішніх процесів, то нами було

розглянуто процес сепарації у залежності від особливостей функціонування сім'ї.

Основний матеріал і результати дослідження. Одним із основних психолого-педагогічних понять є стиль батьківського ставлення, або виховання. Як соціально-психологічне поняття стиль означає сукупність засобів і прийомів спілкування щодо партнера. Розрізняють загальний, характерний і конкретний стилі спілкування. Складовими стилю спілкування є: спрямованість особистості як узагальнена відносно стійка мотиваційна тенденція, визначена позиція щодо партнера спілкування, сторони та ситуації спілкування.

Батьківський стиль – це узагальнені, характерні, ситуаційно неспецифічні способи спілкування певних батьків із певною дитиною, це спосіб дій батьків щодо дитини. Частіше за все в психолого-педагогічних дослідженнях для визначення, аналізу батьківського ставлення використовують два критерії: - Ступінь емоційної близькості, теплоти батьків до дитини (надмірна емоційна дистанція між батьками й дитиною та надто велика концентрація уваги на дитині, а поміж ними – емоційно врівноважене ставлення до дитини); - Домінування та поступливість щодо дітей, у середині – прийняття батьками позиції внутрішньої незалежності дитини, що дозволяє проявляти повагу до її індивідуальності. Таким чином, від ставлення до дитини батька та матері, від задоволення її психічних потреб багато в чому залежить виникнення та розвиток певного типу поведінки людини протягом її життя.

Хлопці та дівчата мають різне ставлення до сепарації. Хлопці сепаруються швидше та простіше при сприятливій сімейній ситуації.

У дослідженні Халік О.О. експериментально виявлено достовірні відмінності у дівчат-студенток між усіма компонентами сепарації від матері та батька: дівчата є більш залежними від фігури матері. Халік О.О. представляє аналіз особливостей психологічної сепарації дівчат в студентському віці та її залежність від особливостей функціонування батьківської сім'ї [1].

Функціональна незалежність передбачає вміння особистості забезпечувати своє існування і вирішувати повсякденні проблеми без батьківської допомоги. Емоційна незалежність припускає зменшення залежності від батьківської підтримки, свобода від необхідності отримувати схвалення від матері або батька. Конфліктна незалежність пов'язана з виробленням вміння жити своїм життям без почуття провини перед батьками, відсутністю у особистості внутрішнього протиріччя, пов'язаного з виходом з-під батьківської опіки, свобода від надмірної тривоги, гніву, відповідальності по відношенню до батьків. Атидюдна незалежність або незалежність у ставленнях передбачає вироблення власних установок, цінностей, вміння оцінювати себе і оточуючих не батьківськими оцінками, а власними [3, 173–175].

Під сепарацією ми розуміємо інтерпсихічний та інтрапсихічний процес, який відбувається як на індивідуальному внутрішньому рівні, так і на рівні міжособистісних стосунків, в результаті якого особистість набуває можливість автономного існування з успішною адаптацією до соціальних ситуацій та обставин і встановлює оптимальний баланс між психологічним злиттям з батьками.

Висновки. Отже, на процес сепарації мають вплив особливості функціонування батьківської родини. На функціональну, емоційну та аттитюдну незалежність від матері в більшій мірі мають вплив гнучкість та згуртованість батьківської сім'ї, тоді як на сепарацію від батька (емоційна та аттитюдна незалежність) – лише згуртованість. Поради щодо створення оптимальних умов процесу сепарації такі: розвивати у підлітків відчуття контролю ситуації, самооцінку, самостійність, навички саморегуляції, почуття гідності, творчий потенціал.

Список використаних джерел

1. Халік О.О. Психологічна сепарація дівчат студентського віку від батьків та їх залежність від функціонування сім'ї. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки. жовтень 2015. № 2 (15), С.155-161
2. Широка А. О. Адаптація методики психологічної сепарації від батьків в юнацькому віці. Практична психологія та соціальна робота, 2008. № 10. С. 45-49
3. Hoffman J. A. Psychological separation of late adolescents from their parents. Journal of Counseling Psychology. 1984. Vol. 31, P. 170-178.

Pryyma O. M.
group 5558mz,
Educational scientific humanitarian institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
prijma.elena777@gmail.com

Karskanova S. V.
Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor of the Department of Psychology
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
svitlana.karskanova@nuos.edu.ua

Psychological separation and parenting style

Abstract. The article highlights the problem of the influence of parents, in particular their upbringing style, on the process of psychological separation, which acquires particular importance in adolescence in connection with the main age-related task - the acquisition of independence, responsibility of a young person for his life.

Keywords: separation, upbringing style, attitudinal independence, emotional independence, independence.

Баліка А. В.

магістр з психології,
Медичний факультет
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського
Одеса, Україна
hamisek@ukr.net

Чугуєва І. Є.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
inna.chuhuieva@nuos.edu.ua

Особливості нейродіагностики постінсультних хворих та їх реабілітація

Представлено теоретичний аналіз проблеми реабілітації осіб, що пережили інсульт. Наведено огляд симптоматики у осіб, які пережили інсульт. Представлено методи нейродіагностики та реабілітації хворих на інсульт у період після лікування.

Ключові слова: інсульт, реабілітація, нейродіагностика, нейрогімнастика, симптоматика інсульту.

Актуальність теми. Статистика інсульту в Україні вражає: щороку у нас відбувається до 140 тисяч нових випадків інсульту. За тією ж статистикою інсульт є другою найбільш ймовірною причиною смерті пацієнтів. Із них біля 85% – це ішемічний інсульт, а 15% – геморагічний. До початку повномасштабного вторгнення Україна входила до п'ятірки країн з найвищим рівнем захворюваності на інсульт та смертності від нього. У 2023 році кількість інсультів у країні збільшилась на 16%. Очікується, що через війну інсульти помолодшають орієнтовно на 10-15 років. З початку 2023 року 87 114 пацієнтам по всій Україні було діагностовано гострий мозковий інсульт. З них ішемічний інсульт діагностовано для 76 575 пацієнтів і геморагічний – для 10 802 пацієнтів.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі проблеми реабілітації постінсультних хворих.

Виклад основного матеріалу статті. 2017 року розроблено нові глобальні стратегії щодо основ реабілітації пацієнтів та їхніх родичів. Протокол

«Реабілітація 2030», підготований Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ), «Звіт про інсульт у Європі» Європейського альянсу боротьби з інсультом (SAFE), а також Програма дій 2018–2030 рр., створена сумісно Європейською асоціацією з боротьби з інсультом (ESO). Мозковий інсульт, у даний час, є однією з головних причин стійкої інвалідизації та смертності населення планети, тому великого значення набувають питання розвитку реабілітаційних програм для хворих, які перенесли інсульт [3]. Ефективною реабілітація є лише за умови активної участі хворого в реабілітаційних заходах, а це неможливо при порушеннях когнітивних функцій. Тому когнітивні порушення виступають як самостійний інвалідизуючий чинник та знижують у хворих темпи відновлення рухових функцій після перенесеної судинної катастрофи [4]. У гострий період ішемічного інсульту когнітивні порушення спостерігаються у 61,5 % хворих, причому у 39,4 % вони досягають рівня деменції [1]. Результати досліджень свідчать, що найбільш високий ризик розвитку деменції спостерігається саме в перші 6 місяців після інсульту [5]. Сьогодні постінсультна деменція посідає лідируюче місце в структурі інвалідизуючих станів, а разом із показниками захворюваності на цереброваскулярну патологію зростає медико-соціальна актуальність цієї проблеми у всьому світі.

Загалом можна виділити за ступенем і поширеністю когнітивного дефіциту три види когнітивних розладів, які виникають після інсульту.

1. Фокальні (монофункціональні) когнітивні порушення, що зазвичай пов'язані з вогнищевим ураженням мозку, і охоплюють тільки одну когнітивну функцію (афазія, амнезія, апраксія, агнозія), за ступенем вираженості вони можуть варіювати від легких до тяжких. У таких хворих із часом можливий той чи інший ступінь компенсації когнітивного дефіциту за рахунок пластичності мозку та інших збережених когнітивних функцій.

2. Множинні когнітивні порушення, що не досягають ступеня деменції, так званий постінсультний помірний когнітивний розлад.

3. Множинні когнітивні порушення, які призводять до порушення соціальної адаптації та передусім до побутової незалежності, незважаючи на наявний руховий чи інший вогнищевий неврологічний дефіцит, і відповідно дають змогу діагностувати деменцію, зокрема постінсультну [2].

Проблема нейрореабілітації постінсультних хворих базується на теоретико-методологічних засадах неврології, нейрофізіології, психології, фізіотерапії та інших наукових дисциплін. Основні принципи цієї проблеми включають в себе: індивідуалізація підходу до кожного пацієнта з урахуванням його унікальних потреб та можливостей; постійне вдосконалення методів реабілітації, зокрема фізіотерапії, логопедії, окупаційної терапії та інших форм терапії, для

максимального відновлення функцій після інсульту; врахування психологічних аспектів в процесі реабілітації, таких як підтримка пацієнта, психологічна підготовка до терапії та підтримка родини; системний підхід до проблеми, що передбачає комплексне лікування та співпрацю різних спеціалістів, таких як неврологи, фізіотерапевти, логопеди та інші.

Висновки. Постінсультна реабілітація найбільш ефективна, якщо вона заснована на принципах доказової медицини: ранній початок реабілітації критично важливий для отримання оптимальних результатів; попередня оцінка стану хворого, проведена за загальноприйнятими міжнародними стандартами, необхідна для розробки комплексного плану реабілітації; реабілітаційні втручання повинні ґрунтуватися на індивідуальних потребах пацієнта; кожен хворий повинен працювати зі спеціально навченим, скоординованим, досвідченим медичним персоналом для досягнення оптимальних результатів; навчання хворого та членів його родини покращує результат реабілітації та соціальну адаптацію хворого.

Список використаних джерел

1. Мачерет Є. Л., Недолуга В. О. Клінічна епідеміологія когнітивних розладів в гострий період інсульту. Зб. уаук. праць співробітників НМАПО ім. П. Л. Шупика. 2011. Вип. 20. С. 64–67.
2. Мілінчук В.І. Специфіка емпіричного вивчення мовлення пацієнтів після інсульту з моторною афазією. Психологічні перспективи. Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Ін-т соц. та політ. психології АПН України ; гол. ред. Л. Засєкіна. Луцьк, 2011. Вип. 17. С. 112–115.
3. Стандарт медичної допомоги «Когнітивні та психологічні розлади після інсульту» Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 1163 (2023) (Україна) <https://www.dec.gov.ua/mtd/kognityvni-ta-psyhologichni-rozlady-pislya-insultu/>
4. Чаркіна О.А. Методичні матеріали з курсу «Нейропсихологія». Модулі 2-5 для студентів-бакалаврів 4 курсу (7 семестр) спеціальності 053 «Психологія». Кривий Ріг: вид-во КДПУ, 2020. 104 с.
5. Whyte E., Skidmore E., Aizenstein H. et al. Cognitive impairment in acquired brain injury: a predictor of rehabilitation outcomes and an opportunity for novel interventions. Physical. Med. and Rehabilitation. 2011. Vol. 3, N 6 (Suppl. 1). P. 45–51.

Balika A. V.

Master of Psychology, Faculty of Medicine,
South Ukrainian National Pedagogical University
named after K.D. Ushynskyi
Odesa, Ukraine
hamisek@ukr.net

Chuhuieva I. I.

Candidate of Psychological Sciences, Assistant Professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
inna.chuhuieva@nuos.edu.ua

Features of neurodiagnostics of post-stroke patients and their rehabilitation

A theoretical analysis of the problem of rehabilitation of stroke survivors is presented. An overview of symptoms in stroke survivors is given. Methods of neurodiagnostics and rehabilitation of stroke patients in the period after treatment are presented.

Keywords: stroke, rehabilitation, neurodiagnostics, neurogymnastics, stroke symptoms.

Коваль А. А.

магістр з психології, Медичний факультет,
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського
Одеса, Україна
hamisek@ukr.net

Чугуєва І. Є.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
inna.chuhuieva@nuos.edu.ua

Реабілітація дітей з посттравматичним стресовим розладом

Представлено теоретичний аналіз проблеми реабілітації дітей з посттравматичним стресовим розладом. Наведено огляд симптоматики посттравматичного стресового розладу. Представлено принципи реабілітації дітей з посттравматичним стресовим розладом.

Ключові слова: посттравматичний стресовий розлад, реабілітація, симптоми, психічна травматизація, психологічна реабілітація.

Актуальність теми. Негативні наслідки війни можуть значно впливати на психологічне благополуччя та загальний розвиток дітей, особливо тих, які зазнали травматичного досвіду або були свідками насильства. Одним з таких негативних наслідків виступає посттравматичний стресовий розлад.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі проблеми посттравматичного стресового розладу у дітей.

Виклад основного матеріалу статті. Міністерство охорони здоров'я України дає таке визначення цьому явищу: «Посттравматичний стресовий розлад (далі ПТСР) – це порушення психічного стану, що може виникати після пережитої травматичної події». Згідно даних Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) у 10% людей, які пережили травматичні події, пізніше з'являться симптоми психічної травми, а ще у 10% буде змінюватися поведінка або з'являться психологічні порушення, що заважатимуть людині функціонувати в повсякденному житті [3].

Деякі дослідники стверджують, що найважливішими чинниками, що

визначають вплив війни на психічне здоров'я дітей, є:

- позбавлення основних ресурсів;
- порушені сімейні;
- дискримінація через втрату певного статусу;
- песимістичні погляди;
- сприйняття насильства як норми життя [4].

Результати досліджень щодо визначення рівня травматизації у популяціях, які постраждали внаслідок військових або терористичних дій, вказують на значно вищий рівень зумовлених травмою психічних розладів і його наслідків серед цивільного населення, зокрема серед дітей. Особливостями психічної травматизації осіб, які постраждали через військову агресію, виступає значна тяжкість психотравматичних чинників, більшість з яких безпосередньо пов'язана із загрозою для життя дитини та групи її первинної підтримки, комплексністю дії цих чинників і низкою нових травматичних подій, таких як зниження соціально-економічного рівня життя, брак діючої правової системи, вимушене переселення тощо [3]. О. О. Хаустова у співавторстві з О. С. Чабаном і Л. М. Трачук досліджували посттравматичні психопатологічні феномени у дітей і підлітків, які проживали у зоні військових конфліктів і прилеглих районах на сході України. За результатами дослідження дітей, які мешкають на територіях Харківської, Дніпропетровської, Запорізької областей, а також окупованих районів Луганського та Донецького регіону, автори виявили високий рівень (до 83 %) поширення розладів психіки та поведінки в осіб дитячого віку, що перебували безпосередньо в зоні проведення військових операцій. Діти старшого віку мали більше психологічних проблем, ніж молодшого віку. В праці зарубіжних вчених К. Д. Рамсдела, А. Дж. Смітта, А. К. Хайделбранд, М. Л. Марсака, за даними оцінки результатів діагностики дітей, були наведені такі результати: 60% досліджуваних дітей піддались впливу травмуючих подій, із них у 60% ніяких наслідків від пережитих подій не виявлено, а у 30% школярів виявлено симптоматику ПТСР стресового розладу, та у 10% дітей діагностовано посттравматичний стресовий розлад. Також, підкреслено, що дівчата у чотири рази більше піддаються стресовим ситуаціям, ніж хлопчики. Травмованим дітям шкільного віку притаманні такі симптоми: безсоння, замкнутість, проблеми з пам'яттю й концентрацією, головний біль, байдужість до навчання, невпевненість у собі, страх перед майбутнім [5].

Реабілітація дітей з симптомами ПТСР є важливою та необхідною складовою комплексного підходу до психічного здоров'я після травматичного досвіду. Наукові дослідження переконливо підтверджують, що психологічні та соціальні наслідки ПТСР можуть бути значними та тривалими, і реабілітація відіграє ключову роль у покращенні цих результатів відновлення і збереження

психічного здоров'я і благополуччя [2]. Реабілітація – це комплекс дій, що спрямовані на покращення загального стану дитини з ПТСР [1].

Сьогодні виділяють такі напрямки реабілітації:

психологічна реабілітація: система заходів, спрямованих на відновлення, корекцію психічного й особистісного здоров'я, створення сприятливих умов для розвитку та утвердження людини;

психолого-педагогічна реабілітація – спрямована на формування способів оволодіння знаннями, уміннями й навичками (щодо процесів формування адекватної самооцінки своїх можливостей, засвоєння правил суспільної поведінки тощо) через системну навчально-виховну роботу;

соціальна реабілітація - спрямована на створення і забезпечення умов для повернення особи до активної участі в житті, відновлення її соціального статусу та здатності до самостійної суспільної і родинно-побутової діяльності через соціально-довкільну орієнтацію та соціально-побутову адаптацію, соціальне обслуговування [1];

травмо-фокусована терапія, основна її мета полягає в тому, щоб допомогти людині виправити перебільшені або ірраціональні моделі мислення (тобто когнітивні викривлення) і мінімізувати симптоми ПТСР, такі як нав'язливі думки, уникнення, шляхом впливу на нагадування про травматичну подію [6].

Висновки. Реабілітація дітей, що страждають на ПТСР, найбільш ефективною є у тому випадку, коли вона є комплексом заходів, які спрямовані на реабілітацію за усіма трьома напрямками: психологічним, психолого-педагогічним та соціальним, а також задоволені потреби в забезпеченні технічними та іншими спеціальними засобами реабілітації.

Список використаних джерел

1. Гридковець Л. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 3. Київ, 2018. 236 с.
2. Кісарчук З. Г., Омельченко Я. М., Біла І. М., Лазос Г. П. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки: методичний посібник Київ: Логос. 2016. 232 с.
3. Посттравматичний стресовий розлад: посібник / Венгер О. П., Ястремська С. О., Рега Н. І. та ін. Тернопіль : ТДМУ, 2016. 264 с.
4. Scheeringa, M.S., C.H. Zeanah, and J.A. Cohen, PTSD in Children and Adolescents: Toward an Empirically Based Algorithm. Depression and Anxiety, 2011. 28(9): p. 770-782.
5. Scheeringa, M.S. and C.H. Zeanah, A relational perspective on PTSD in early childhood. , 2001. 14(4): p. 799-815.
6. Scheeringa, M.S., et al., Trauma-focused cognitive-behavioral therapy for

posttraumatic stress disorder in three-through six year-old children: a randomized clinical trial. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 2011. 52(8): p. 853-860.

Koval A. A.

Master of Psychology, Faculty of Medicine,
South Ukrainian National Pedagogical University
named after K.D. Ushynskyi
Odesa, Ukraine
hamisek@ukr.net

Chuhuieva I. I.

Candidate of Psychological Sciences, Assistant Professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
inna.chuhuieva@nuos.edu.ua

Rehabilitation of children with post-traumatic stress disorder

A theoretical analysis of the problem of rehabilitation of children with post-traumatic stress disorder is presented. An overview of the symptoms of post-traumatic stress disorder is given. The principles of rehabilitation of children with post-traumatic stress disorder are presented.

Keywords: post-traumatic stress disorder, rehabilitation, symptoms, mental trauma, psychological rehabilitation.

Коцубальська Л. С.

група 4551з,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

hamisek@ukr.net

Чугуєва І. Є.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

inna.chuhuieva@nuos.edu.ua

Особливості посттравматичного стресового розладу у військових

Представлено теоретичний аналіз проблеми посттравматичного стресового розладу у військових. Наведено огляд вивчення даного феномену в історичному контексті, від перших згадувань в науковій літературі до сучасного визначення даного розладу з переліком симптомів.

Ключові слова: травматичний досвід, психологічна травма, посттравматичний невроз, посттравматичний стресовий розлад.

Актуальність теми. В контексті сучасних подій в Україні, дослідження посттравматичного стресового розладу (ПТСР) у військових набуває особливої актуальності. Збройний конфлікт, що триває з 2014 року, а також повномасштабне вторгнення у 2022 році, створили нові реалії, в яких велика кількість українських військовослужбовців щоденно зазнає травматичних подій. Ці умови підвищують ризик розвитку ПТСР, що робить необхідність наукового вивчення цього явища особливо нагальною.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі поняття посттравматичний стресовий розлад та його особливості прояву у військових.

Виклад основного матеріалу статті. В період Першої світової війни (1914-1918) було використано перший широковживаний термін для опису психічного розладу серед солдатів, які пережили інтенсивні артилерійські обстріли – снарядний шок (Shell shock). Симптоми включали тремтіння, замішання, параліч, амнезію, нічні кошмари та емоційну нестабільність. Це було одне з перших визнань того, що психічні розлади можуть бути наслідком війни [2].

Згодом в період Другої світової війни був введений визначення бойовий невроз: Термін, який використовувався для опису подібних симптомів, що спостерігалися під час Першої світової війни. Симптоматика якого включали паніку, страх, депресію, тривогу, розлади сну та соціальну ізоляцію. На той момент лікарі почали краще розуміти, що це не просто фізична проблема, але й серйозний психічний розлад. У 1944 році було запропоновано термін «патологічне горе» (pathological grief) для позначення тривалих післястресових психічних розладів. Цей синдром характеризується специфічними психопатологічними і соматичними ознаками, що виникають безпосередньо або через деякий час після впливу психогенного чинника. Згодом він може трансформуватися в «нормальну реакцію на горе» (normal grief) і поступово зникнути [2].

Дослідження впливу війкових стресів на психічний стан людини активно відбувалось у другій половині 70-х років XX століття. Вони базувалися на аналізі матеріалів та випадках захворювань серед ветеранів В'єтнамської війни [8]. Найчастіше зустрічалися розлади виявлялися нав'язливі повторювані спогади у вигляді яскравих образів («flashbacks»), що супроводжувалися пригніченістю, страхами, соматичними розладами, станами відчуження та байдужості, втратою звичних інтересів і відчуттям провини, жахливими сновидіннями, пов'язаними з військовим досвідом, підвищеною збудливістю, дратівливістю та вибуховістю. Дослідник С. Фіглі запропонував термін «в'єтнамський постсиндром» [8].

Дослідження, яке проводилось з боку клініцистів свідчив, що незалежно від характеру психогенних впливів у осіб, що пережили кризовий стрес, формуються симптомокомплекси з вираженою специфікою. М. Горовіц. виділив ці стани в окремий синдром під назвою «посттравматичний стресовий розлад» («posttraumatic stress disorders») [7].

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – це відстрочена тривала реакція на стресову подію чи ситуацію загрозливого, катастрофічного характеру. ПТСР може виникнути не лише у ветеранів бойових дій, а й у звичайних людей, чия психіка не витримала навантаження.

Також в літературі згадується Афганський синдром (Afghan Syndrome): Він використовувався для опису симптомів, що спостерігалися у солдатів, які брали участь у військових конфліктах в Афганістані. Симптоми часто включали посттравматичний стресовий розлад, тривогу, депресію та соціальні проблеми.

У ході подальших досліджень автори розробили діагностичні критерії цього розладу, які згодом були відображені в DSM-III (1980). Пізніше ці критерії уточнювали та доповнювали в DSM-III-R і DSM-IV, а також у Міжнародній класифікації хвороб. У попередніх версіях класифікацій стресові психічні розлади розглядалися в межах невротичних [5].

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) може суттєво погіршити якість життя пацієнта. Варто зазначити, що до проведення масштабних досліджень стосовно ПТСР, вважався що це є виключно військовим розладом [3]. З кінця XIX століття до другої половини XX століття цей синдром, схожий на сучасний ПТСР, описували у людей, які брали участь у бойових діях [3]. Однак зараз відомо, що ПТСР може виникати у людей різних професій та життєвих обставин, які зазнали важкої травматичної події.

Дослідження показують, що у більшості людей, які пережили травму, не розвивається посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), а багато хто навіть відзначає психологічне зростання після такого досвіду. На даному етапі науки, дослідники одностайні у визнанні, що посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) є психогенним захворюванням, яке виникає внаслідок стресу, з яким психіка не здатна впоратися швидко та ефективно, використовуючи раніше відповідні механізми. Савчин і Василенко вважають, що ПТСР є не психотичною відстроченою реакцією на травматичний стрес, здатний викликати психічні порушення практично у будь-якої людини (такий як різні види катастрофи, війни, тортури, фізичне або психологічне насилля тощо) [4]. На психологічному рівні симптоми ПТСР є комплексом взаємопов'язаних психологічних характеристик (симптомокомплекс), які включають в поняття «посттравматичний стрес» [1].

У сучасній науці всі розлади, пов'язані з війною та іншими травматичними подіями, часто класифікуються як частина посттравматичного стресового розладу (ПТСР). ПТСР включає широкий спектр симптомів, таких як флешбеки, кошмари, серйозна тривога та неконтрольовані думки про подію [6].

Висновки. Масштабність проблеми ПТСР серед українських військових важко переоцінити. Бойові дії, поранення, втрати товаришів і постійна загроза життю створюють потужний стресовий фон, який може призвести до серйозних психічних розладів. У таких умовах ПТСР стає масовим явищем, що вимагає системного підходу до діагностики, лікування та реабілітації постраждалих.

Список використаних джерел

1. Зливков В., Лукомська С. Особливості використання тренінгу життєстійкості у психологічній реабілітації учасників бойових дій. Вісник Національного університету оборони України. 2022. С. 24–30. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-65-1-24-30> (дата звернення: 09.02.2025).
2. Крутолевич А. М. Особливості сприйняття соціальної підтримки пацієнтів травматологічного відділення з різним проявом симптоматики депресії та посттравматичного стресового розладу. Problems of modern psychology. 2021.

- № 2. С. 98–104. URL: <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2020-2-10> (дата звернення: 09.02.2025).
3. Оцінка індивідуальних психологічних особливостей учасників АТО, які страждають на ПТСР, в залежності від типу темпераменту / В. Турчак та ін. Психологічне здоров'я. 2018. № 1. С. 138–150. URL: <https://doi.org/10.32689/2663-0672-2018-1-1-138-150> (дата звернення: 09.02.2025).
 4. Харченко Н. Особливості спілкування психолога з учасниками бойових дій. Вісник Національного університету оборони України. 2021. С. 117–124. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2021-63-5-117-124> (дата звернення: 09.02.2025).
 5. Considering PTSD for DSM-5 / M. J. Friedman et al. Depression and anxiety. 2010. Vol. 28, no. 9. P. 750–769. URL: <https://doi.org/10.1002/da.20767> (date of access: 09.02.2025).
 6. Keane T.M., Caddell J.M., Taylor K.L. Mississippi Scale for Combat-Related Posttraumatic Stress Disorder: Three studies in reliability and validity. Journal of Consulting and Clinical Psychology. 1988. Vol. 56. P. 85-90.
 7. R.p. P. Analysis of the results of the final stage of the program of psychological support of combatants and their families. Scientific bulletin of kherson state university. series psychological sciences. 2021. No. 2. P. 162–168. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2021-2-19> (date of access: 09.02.2025).
 8. VA.gov | veterans affairs. PTSD: National Center for PTSD Home. URL: https://www.ptsd.va.gov/understand/types/types_war_combat.asp (date of access: 09.02.2025).

Kotsubalska L. S.
group 45513,
Educational scientific humanitarian institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
hamisek@ukr.net

Chuhuieva I. I.
Candidate of Psychological Sciences, Assistant Professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
inna.chuhuieva@nuos.edu.ua

Features of post-traumatic stress disorder in the military

A theoretical analysis of the problem of post-traumatic stress disorder in the military is presented. An overview of the study of this phenomenon in a historical context is given, from the first mentions in the scientific literature to the modern definition of this disorder with a list of symptoms.

Keywords: traumatic experience, psychological trauma, post-traumatic neurosis, post-traumatic stress disorder.

Лебедєв Г. В.

група 4551з,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

hamisek@ukr.net

Чугуєва І. Є.

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

inna.chuhuieva@nuos.edu.ua

Емоційна сфера особистості що проживає на території активних бойових дій

Представлено теоретичний аналіз проблеми емоційних реакцій у осіб, що проживають на території активних бойових дій. Наведено огляд емоційних проявів у осіб, які пов'язані з проживанням у зоні бойових дій. Представлено класифікацію і опис даних емоційних реакцій.

Ключові слова: емоційна сфера, емоційні реакції, стрес, дистрес, страх, тривога, гнів.

Актуальність теми. Сьогодні війна негативно впливає фізично та емоційно, як на учасників бойових дій, так і на тих, хто не воює. Крім того, можливі емоційні страждання, пов'язані з війною виникають не тільки внаслідок прямого впливу небезпечних для життя ситуацій і насильства, а й через непрямі стресори, такі як травми, смерть родичів або економічні труднощі, географічне переміщення та постійні порушення повсякденного життя. Стикаючись із загрозами або перешкодами навколишнього середовища, люди можуть або піддатися стресовим факторам або подолати існуючі, ставши стійкими.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі емоційних реакцій осіб, які проживають на території активних бойових дій.

Виклад основного матеріалу статті. Тривога і стрес є очікуваними наслідками травматичних подій, які впливають на якість і безпеку життя людини. Війна та військові конфлікти є важливими провісниками тривожних розладів,

оскільки вони характеризуються високим ступенем травми як для психічного, так і для фізичного здоров'я. Існуюча дослідницька література показує, що війна має значний негативний вплив на залучене цивільне населення, викликаючи тривогу, стресові розлади, депресію і посттравматичний стресовий розлад.

Дж. Стон зазначає, що стан війни сповнений викликів, помилкових уявлень, емоційних маніпуляцій, провалу планів, помилок, що виникають через страх і поспіх, непрорахованих та непередбачуваних небезпек та невизначеності [5]. Теорія війни, яка не бере до уваги розгляд існування емоцій і зв'язку між ними та розумом буде неповною. Цей внесок, зосереджений на рівнянні емоцій і розуму людської природи на війні, іншими словами – це діалектичний синтез, який є центральним у теорії війни К. В. Клаузевіца [4]. Науковець зосередився на п'яти емоціях: страх, гнів, надія, гордість і приниження. Щодо емоційних наслідків воєнних дій, корисно зосередитися на двох емоціях: страху та гніві, на другій, як частині більш складного емоційного стану депресії, який також включає тривогу, провину та сором.

Страх – це потенційна емоційна реакція на уявні загрози. Його тенденції до оцінки включають: надмірну пильність до навколишнього середовища для виявлення поточних, а також потенційних інших загроз, які можуть як побічний продукт посилити емоційне переживання страху; гальмування складних когнітивних завдань, що може перешкоджати підвищеній пильності, але також призводити до меншої розумової гнучкості; та оцінка навколишнього середовища, яка підкреслює очевидно низький рівень визначеності та низьку здатність контролювати [3].

Гнів може виникнути через будь-яку кількість потенційних оцінок. Основні тенденції оцінки, що виникають через гнів, включають підвищену впевненість у повторному отриманні контролю над ситуацією; більш оптимістичні оцінки ризиків і мінімізація потенційного негативного майбутнього; активація евристичної обробки, що призводить до того, що менше уваги зосереджено на якості аргументів і більше на поверхневих підказках. Гнів є важливим елементом депресії, яку описують як результат почуття безнадії щодо відновлення гідного життя після великої втрати. Це не окрема емоція, а складний емоційний стан, суміш кількох емоцій, які приходять і зникають залежно від того, де людина перебуває в процесі горя та що спричинило втрату. Емоції депресії складаються з тривоги, гніву, провини та сорому. Це емоції боротьби зі своєю долею, тому що люди ще не відмовилися її змінити [1].

Ненависть – це вторинна, екстремальна та постійна емоція, яка спрямована на конкретну людину чи групу та засуджує їх фундаментально та всеосяжно. Ці сильні емоції пов'язані з високим рівнем делегітимізації та дегуманізації 29 ненависної чужої групи. Відповідно, з точки зору емоцій, ненависть є найвищою

перешкодою для миру [2].

Висновки. Тривалий стрес впливає як на фізичне так і на психічне здоров'я. Те, що зараз відбувається з нами під час війни – це дистрес, який насамперед впливає на фізичний стан, нейробіологію. Починається чутливе та гостре реагування на подразники, підвищується тривожність, рівень страху. І виходить, що люди постійно сконцентровані та в очікуванні чогось, що виснажує організм.

Список використаних джерел

1. Бодров В. А. Інформаційний стрес: Навчальний посібник для вузів. Київ, 2000. 352 с.
2. Кириєнко Л. А., Кушнар'ов С. В. Психологічне забезпечення працівників ОВС та військовослужбовців Національної гвардії – учасників антитерористичної операції: монографія / за редакцією доктора юридичних наук, професора В.О. Криволапчука. Київ, 2015. 123 с.
3. Кремень В. Г. Психологія професійної діяльності офіцера: підручник. Хмельницьк, 1999. 488 с.
4. Clausewitz C. V., Principles of War, translated and edited by Hans W. Gatzke. The Military Service Publishing Company. 1942. 30 p.
5. Stone J. Clausewitz's Trinity and Contemporary Conflict. Civil Wars 2007. 9:3: 283.

Lebediev G. V.
group 45513,

Educational scientific humanitarian institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
hamisek@ukr.net

Chuhuieva I. I.
Candidate of Psychological Sciences, Assistant Professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
inna.chuhuieva@nuos.edu.ua

Emotional sphere of a person living in the territory of active hostilities

A theoretical analysis of the problem of emotional reactions in people living in the territory of active hostilities is presented. An overview of emotional manifestations in people associated with living in a combat zone is given. A classification and

description of these emotional reactions is presented.

Keywords: emotional sphere, emotional reactions, stress, distress, fear, anxiety, anger.

УДК 159.942-053.4

Піскун Н. Г.

група 5558,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

nata10121976@ukr.net

Рогальська-Яблонська І. П.

Доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти

Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О.Сухомлинського

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

Inna2710um@gmail.com

Основні напрями розвитку емоційно-почуттєвої сфери дитини дошкільного віку

У статті розкриваються особливості емоційного життя дитини на етапі дошкільного дитинства та висвітлюється його значення у становленні дошкільника як особистості. Виокремлюються напрями розвитку емоційно-почуттєвої сфери дітей дошкільного віку.

Ключові слова: емоції, емоційно-почуттєвий розвиток, дитина дошкільного віку, емоційна сфера дитини.

Важливість і актуальність проблеми розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку обумовлюється збільшенням негативних проявів у їхньому емоційному розвитку, а саме: емоційна напруга, стресові стани, пригнічений настрій, афективні реакції, страх, розлади в адекватності емоційного регулювання, невротичні прояви тощо. Тому важливість проблеми вивчення емоційно-почуттєвої сфери дітей актуалізується практичною потребою психолого-педагогічної практики у відборі методів і засобів розвитку емоційної сфери дошкільника, розумінням чинників, які впливають на цей процес.

Мета статті: окреслити психологічні особливості емоційного життя дитини дошкільного віку та виокремити напрями розвитку її емоційно-почуттєвої сфери.

Емоційне життя дитини — це сукупність емоційних станів, які переживаються нею. Це особлива форма існування дошкільника в навколишньому світі, коли він класифікує об'єкти реальної дійсності на «приємні» і «неприємні». Пізнаючи світ і певною мірою змінюючи його, дитина переживає все, з чим стикається: відчуває задоволення і незадоволення, радість і горе, обурення і захоплення, гнів і сором, упевненість у собі і ніяковість та ін. Найчастіше переживання викликані тими об'єктами, які набувають для дитини певного життєвого значення, стають для неї цінними, оскільки сприяють або перешкоджають задоволенню різних її потреб.

Емоції і почуття, які складають емоційний світ дитини, відіграють важливу роль в її внутрішньому світі і зовнішній життєдіяльності. Вони збагачують відображення дитиною об'єктивної дійсності і в зв'язку з її потребами й інтересами стають спонуканнями до діяльності, регуляторами активності. Емоції відкривають можливість для здійснення дитиною своєрідних висновків про те, як слід поводити себе в тій чи іншій життєвій ситуації, наскільки ця ситуація безпечна (небезпечна), до яких наслідків (приємних чи неприємних) можуть призвести конкретні дії: «Завдяки почуттям у дошкільника виникають ті чи інші моральні орієнтири, стабілізуються цінності, утверджуються часові обмеження, що дозволяють формуватися довільній поведінці з її фінальністю, результативністю, завершеністю» [2, с.36]. Ці зміни, які відбуваються у психічному розвитку старших дошкільників визначають специфіку цього вікового періоду. Не існує дій або вчинків без емоцій. Вони відіграють важливу роль в організації і закріпленні поведінки.

Емоції впливають на сприймання дитиною подій, явищ, людей. У піднесеному настрої дошкільник схильний сприймати навколишній світ крізь «рожеві окуляри»: концентрує увагу переважно на приємному, абстрагуючись від неприємного, виявляє поблажливість до недоліків інших, терпляче ставиться до образ тощо. Засмучена дитина має песимістичний погляд на життєві явища: фіксує увагу на неприємному, перебільшує значущість образливого слова або дії іншої людини стосовно себе, негативно ставиться до запрошень однолітків до ігор тощо. Комплекси емоцій, які переживає дитина, впливають на все, що вона робить - гру, працю, навчання, спілкування. Якщо дошкільник зацікавлений діяльністю, він прагне виконувати її протягом тривалого часу. Якщо він відчуває огиду до чогось (когось), то прагне уникнути неприємної ситуації або людини.

У розвитку емоційної сфери дошкільника важливу роль відіграють соціальні умови (навіть за низької сприйнятливості). Часте переживання дитиною певної емоції та її виявлення неминуче призводять до формування

відповідних особистісних характеристик. Як наголошують Л. Терещенко та І. Карабаєва, «емоції і почуття дитини-дошкільника пов'язані з її внутрішнім світом і різними соціальними ситуаціями, внаслідок порушення яких (зміна режиму, способу життя тощо) у неї може виникнути стресовий стан, афективні реакції, тривожність, страхи. Це призводить до негативного самопочуття дитини, тобто її емоційного неблагополуччя» [2, с. 22].

На індивідуальні емоційні риси суттєво впливає соціальний досвід дитини. Під час спроб реалізувати самостійний задум, відтворити щось знайоме в нових умовах, створити щось нове у дошкільника виникають певні емоції, викликані інтелектуальними і моральними почуттями, які можуть трансформуватись у риси характеру, такі як допитливість, вразливість, щирість, стриманість (нестриманість). Емоційні риси дитини стають складовими її характеру.

Дитина, якій властиві запальність, лякливість, нестриманість, стикається з різними реакціями на них дорослих і однолітків. Так, запальність і нестриманість дитини можуть викликати в її ровесників незадоволення, намагання уникати контактів з нею, сперечатись. Боязкість дитини може призвести до відчуження його від групи однолітків, викликати насмішки та глузування дорослих і ровесників. Соціальні наслідки суттєво залежать від тих емоцій, які найчастіше переживає і виявляє дошкільник.

Задля розвитку емоційно-почуттєвої сфери дітей дошкільного віку важливо організувати роботу в таких напрямках: вчити дітей розпізнавати за характерними зовнішніми знаками основні емоції, визначати власні емоційні стани та стани інших дітей, розуміти власні переживання і переживання інших; спрямовувати психолого-педагогічні зусилля на освоєння дітьми, на розширення і збагачення репертуару соціальних форм виявлення власних емоцій і почуттів, формувати у дітей вміння вербалізації власних переживань, настрою, стану та аналізу чинників, що їх спричинили.

Список використаних джерел

1. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко та ін. К., 2006. 285 с.
2. Терещенко Л.А., Карабаєва І.І. Психологічні особливості емоційної сфери дітей дошкільного віку. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, Том 10. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. Випуск 33. 2019. С. 214 – 234.

Piskun N. G.
group 5558m,
Educational scientific humanitarian institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
nata10121976@ukr.net

Rohaiska-Yablonska I. P.
Doctor of Pedagogy Science,
Professor of the Department of Preschool Education
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
Inna2710um@gmail.com

The main directions of development of the emotional and sensory sphere of a preschool child

The article reveals the features of the emotional life of a child at the stage of preschool childhood and highlights its importance in the formation of a preschooler as a personality. The directions of development of the emotional and sensory sphere of preschool children are highlighted.

Keywords: emotions, emotional and sensory development, preschool child, emotional sphere of the child.

Брятко А. Ф.

група 4551з,
Навчально-науковий гуманітарний інститут,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
elka84498@gmail.com

Чугуєва І. Є.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
inna.chuhuieva@nuos.edu.ua

Вплив засобів масової інформації на тривожність під час війни

Представлено теоретичний аналіз проблеми впливу засобів масової інформації на тривожність під час війни. Наведено аналіз явища тривожності під час війни. Визначено ефекти від впливу засобів масової інформації під час війни на людину.

Ключові слова: тривожність, тривога, інформаційний вплив, інформаційна гігієна.

Актуальність теми. Засоби масової інформації вже давно увійшли у наше життя як невід'ємна частина повсякденності. З початком повномасштабної війни багато українців почали використовувати новини як спосіб відсторонення, безперервно гортати стрічку новин, переглядати Telegram-канали та сайти, щоб завжди бути в курсі подій. І це безкінечне споглядання інформаційних каналів відбувається через страх втратити контроль над ситуацією.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі впливу засобів масової інформації на прояв тривожності під час війни.

Виклад основного матеріалу статті. Повномасштабна війна змусила українців швидко звикнути до проблем, з якими вони ніколи раніше не стикалися. Переживання через новини — це серйозна проблема. Читаючи новини, ми потрапляємо в інформаційне поле, де весь час говорять про непередбачуваність життя.

Тривога — це неприємний емоційний стан, який характеризується очікуванням посилення дискомфорту в подіях, наявності поганих передчуттів,

страху, стресу та хвилювання. Тривога пов'язана зі страхом і проявляється як орієнтований на майбутній стан настрій, який складається зі складної когнітивної, афективної, фізіологічної та поведінкової системи реагування, пов'язаної з підготовкою до очікуваних подій чи обставин, що сприймаються як загрозливі. Патологічна тривога виникає, коли відбувається переоцінка загрози, що сприймається, або помилкова оцінка небезпеки ситуації, що призводить до надмірних і неадекватних реакцій. Тривога – це емоція, що характеризується почуттям напруги, тривожними думками та фізичними змінами, такими як підвищення артеріального тиску. Тривога вважається орієнтованою на майбутнє, довготривалою реакцією, що широко сфокусована на дифузній загрозі, тоді як страх — це доречна, орієнтована на сьогодення та короткочасна реакція на чітко ідентифіковану та конкретну загрозу.

Тривожність – це особиста психологічна характеристика, що проявляється в схильності людини часто відчувати серйозну тривогу з незначних причин. Тривожність є одним із найбільш поширених психічних розладів, але справжня поширеність цього захворювання невідома, оскільки багато людей не звертаються за допомогою або лікарі не можуть поставити діагноз.

Під час війни тривожність значно підвищується. А особливо це виникає не тільки під впливом подій, з якими людина стикається в реальному своєму житті, а й під впливом інформації про війну. Інформаційна перенасиченість та постійний новинний потік можуть впливати на нашу психіку та здоров'я. Інформаційний шум, що супроводжує наше життя, може спричинити стрес, тривогу та негативні емоції. Багато людей стають залежними від медіа, витрачаючи багато часу на перегляд новин, відео або читання соціальних мереж. Це може призводити до занепаду соціальних зв'язків, затримки у розвитку особистості та зниження продуктивності.

Одна з можливих причин сильного впливу на нас новин – це те, що психологи вже давним-давно назвали схильністю до негативу: ми приділяємо значно більше уваги всьому поганому, що трапляється навколо нас.

Вважається, що ця схильність розвивалася для того, щоб захистити нас від небезпек. Вона пояснює, чому невдачі для людини більш помітні, ніж її позитивні сторони, чому втрати впливають на нас сильніше, ніж здобуття, і чому страх нас мотивує сильніше, ніж нові перспективи.

Висновки. Усвідомлення ролі медіа у формуванні суспільної свідомості є важливим кроком у розвитку критичного мислення та аналізу інформації. Необхідно розвивати навички критичного сприйняття медіа, щоб зберегти об'єктивність у формуванні своєї думки та свідомості про події, що відбуваються в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Вознесенська О. Імплицитна типологія медіатравм в контексті медіаактивності особистості. Медіаторчість в сучасних реаліях: протистояння медіатравмі. Збірник наукових праць. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 210 с.
2. Коцан І. Я. Психологія здоров'я людини : навч. посіб. для студ. Луцьк, 2011. 352 с. URL: <http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/1349> (18.03.2025).
3. Субашкевич І. Р. Формування ціннісно-сислової сфери студентів педагогічних спеціальностей медіапсихологічними технологіями: [практ. посіб.]. Львів: Растр-7, 2016. 59 с.
4. Dominick, J.R. (2011). Social Effects of Mass Communication. McGraw-Hill Higher Education. P. 467.
5. Dubow, Huesmann, Greenwood. Media and Youth Socialization. P. 419—420.

Briatko A. F.

group 45513,

Educational scientific humanitarian institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

elka84498@gmail.com

Chuhuieva I. I.

Candidate of Psychological Sciences, Assistant Professor

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

inna.chuhuieva@nuos.edu.ua

The influence of mass media on anxiety during war

A theoretical analysis of the problem of the influence of mass media on anxiety during war is presented. An analysis of the phenomenon of anxiety during war is given. The effects of the influence of mass media on a person during war are determined.

Keywords: anxiety, anxiety, information influence, information hygiene.

Борсукевич В. В.

магістрантка спеціальності Психологія,
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
victory5523@gmail.com

Білюк О. Г.

доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
elena.biliuk@gmail.com

ПТСР у дітей, які пережили психотравмуючі події

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) у дітей, які пережили психотравмуючі події, є суттєвою проблемою сучасної психології та психіатрії, особливо в умовах воєнних конфліктів. У статті розглядаються теоретичні підходи до вивчення ПТСР, фактори ризику, вікові особливості симптоматики, методи діагностики та сучасні підходи до лікування та профілактики. Особливу увагу приділено когнітивно-поведінковій терапії, EMDR, ігровим та арт-терапіям, а також необхідності психосоціальної підтримки. Запропоновано комплексний підхід до реабілітації дітей із ПТСР, включаючи міждисциплінарну взаємодію та державні програми допомоги.

Ключові слова. ПТСР, діти, психотравма, воєнний конфлікт, когнітивно-поведінкова терапія, EMDR, нейробіологічні механізми, діагностика, профілактика, психосоціальна реабілітація.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) у дітей, які пережили психотравмуючі події, є однією з найгостріших проблем сучасної психології та психіатрії. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), близько 10% дітей, які пережили воєнні конфлікти або інші психотравмуючі події, розвивають ПТСР, а у 25% спостерігаються його окремі симптоми. В Україні, внаслідок повномасштабного військового вторгнення, мільйони дітей зазнали психологічних травм через вимушене переселення, втрату близьких, життя під обстрілами або в окупації. Це обумовлює актуальність дослідження ПТСР у дітей, адже своєчасне виявлення та корекція цього розладу є ключовими для

збереження їхнього психічного здоров'я. Згідно з DSM-5, ПТСР визначається як реакція на травматичну подію, що включає повторне переживання, уникнення нагадувань про травму, негативні когнітивні зміни та підвищену збудливість. Вчасна діагностика розладу є складною, адже симптоми можуть проявлятися відтерміновано, що підвищує ризик хронічного перебігу та соціальної дезадаптації дитини [1].

Теоретико-методологічні засади вивчення ПТСР у дітей ґрунтуються на кількох наукових підходах. Психодинамічний підхід розглядає травму як порушення внутрішніх психічних структур, що призводить до формування захисних механізмів (витіснення, дисоціації). Когнітивно-поведінковий підхід фокусується на зміні мислення дитини та її поведінкових реакцій у відповідь на травму. Нейропсихологічні дослідження доводять, що ПТСР супроводжується гіперактивацією мигдалеподібного тіла та зниженням активності префронтальної кори, що пояснює порушення регуляції емоцій та поведінки у дітей. До факторів ризику розвитку ПТСР відносять індивідуальні (вік, темперамент, стійкість до стресу), соціальні (якість підтримки з боку сім'ї, доступність допомоги) та події (інтенсивність і тривалість травматичного досвіду) [2].

Симптоматика ПТСР у дітей може бути різноманітною залежно від вікової групи. Загальні прояви включають нав'язливі спогади, флешбеки, нічні кошмари, уникнення ситуацій, що нагадують про травму, когнітивні та емоційні порушення (зниження самооцінки, почуття провини, депресивні стани), а також соматичні розлади (порушення сну, головний біль, шлунково-кишкові розлади). У дошкільнят ПТСР часто проявляється регресивною поведінкою, страхом самотності, порушенням харчової поведінки. Діти молодшого шкільного віку можуть демонструвати труднощі з навчанням, соціальну ізоляцію, емоційну нестабільність. У підлітків частими є депресивні стани, агресія, саморуйнівна поведінка, зловживання психоактивними речовинами [3].

Діагностика ПТСР у дітей потребує комплексного підходу. Основними методами є клінічне інтерв'ю, поведінковий аналіз, використання стандартизованих психодіагностичних методик, таких як PTSD Reaction Index, Child PTSD Symptom Scale, CBCL. Нейробіологічні методи, зокрема функціональна магнітно-резонансна томографія (фМРТ), допомагають оцінити зміни в структурах мозку, пов'язаних із переробкою травматичного досвіду. Важливим аспектом є диференційна діагностика, оскільки ПТСР може мати схожі прояви з генералізованими тривожними розладами, депресією, розладами адаптації [4].

Методи лікування ПТСР у дітей включають психотерапевтичні підходи, медикаментозну терапію та психосоціальну підтримку. Когнітивно-поведінкова

терапія (CBT, TF-CBT) є найбільш ефективною, оскільки допомагає змінити негативні переконання, зменшити страхи та уникнення. Десенсибілізація та репроцесуалізація рухами очей (EMDR) сприяє адаптації спогадів та зниженню емоційної напруги. Ігрова терапія та арт-терапія допомагають дітям виражати емоції у безпечний спосіб. Медикаментозна терапія (антидепресанти, анксиолітики) застосовується у випадках тяжких форм ПТСР. Важливу роль відіграє психосоціальна підтримка, зокрема робота з батьками та педагогами, формування безпечного середовища [5].

Профілактика ПТСР у дітей включає три рівні: первинна профілактика (створення безпечного середовища, кризова інтервенція після травматичної події), вторинна профілактика (раннє виявлення симптомів, психоедукація батьків, залучення шкільних психологів), третинна профілактика (довготривала психологічна реабілітація, соціальна інтеграція дітей, які пережили психотравмуючі події). Запровадження програм психологічної підтримки у навчальних закладах та підготовка спеціалістів для роботи з травмованими дітьми є ключовими аспектами ефективної профілактики [4].

Висновки свідчать про необхідність комплексного підходу до вивчення та лікування ПТСР у дітей. Важливими є міждисциплінарна взаємодія психологів, психіатрів, педагогів, соціальних працівників та розробка державних програм підтримки дітей, що пережили травматичні події. Перспективними напрямками досліджень є вивчення нейробіологічних механізмів ПТСР, ефективності новітніх методів терапії, а також створення адаптованих програм психологічної реабілітації для дітей у постконфліктний період.

Список використаних джерел

1. Березіна О. О. Кризова психологічна допомога в умовах війни. Збірник тез доповідей Щорічного Всеукраїнського наукового круглого столу. 2024. С.8.
2. Гнатюк О. В. Психологічна допомога дітям при посттравматичному стресовому розладі в умовах війни. Методи та засоби психологічної допомоги постраждалим у подоланні ПТСР: тези доповідей науково-практичної конференції. 2023. С.68-71.
3. Дрок М. О. Напрямки подолання ПТСР у дітей, які постраждали або стали свідками війни. Захист прав та інтересів дітей і жінок в умовах воєнного стану : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару. 2022. С. 27-28
4. Мальцева О., Заїка О. Соціально-психологічний супровід дітей, які перебували в зоні збройного конфлікту. Вісник Приазовського державного технічного університету. 2024. №1(12).
5. Шевченко В. М. Особливості психолого-педагогічної допомоги дітям, які пережили травмуючі події. Тези доповідей учасників Всеукраїнського онлайн

марафону до Дня науки. 2024. С.150-154.

Borsukevych V. V.

Master's student in Psychology,
Educational and Scientific Humanitarian Institute
Admiral Makarov National Shipbuilding University
Nikolaev, Ukraine
victory5523@gmail.com

Biliuk O. G.

Associate Professor, Department of Special and Inclusive Education,
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
elena.biliuk@gmail.com

Post-Traumatic Stress Disorder in Children Exposed to Traumatic Event

Post-traumatic stress disorder (PTSD) in children who have experienced traumatic events is a critical issue in modern psychology and psychiatry, particularly in the context of armed conflicts. This article examines theoretical approaches to studying PTSD, risk factors, age-specific symptoms, diagnostic methods, and contemporary treatment and prevention strategies. Special attention is given to cognitive-behavioral therapy (CBT), EMDR, play and art therapy, as well as the importance of psychosocial support. A comprehensive approach to rehabilitating children with PTSD is proposed, including interdisciplinary collaboration and state assistance programs.

Keywords. PTSD, children, psychological trauma, war conflict, cognitive-behavioral therapy, EMDR, neurobiological mechanisms, diagnosis, prevention, psychosocial rehabilitation.

Волкожа Л. С.

група 4559з,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

ladavolkoza@gmail.com

Карсканова С. В.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

svitlana.karskanova@nuos.edu.ua

Особливості агресивних реакцій у сучасних молодших школярів

Представлено теоретичний аналіз особливостей агресивних реакцій у молодших школярів, їхніх психологічних причин та соціальних чинників. Розглянуто основні форми агресії та їхній вплив на соціалізацію дитини. Окреслено можливі методи корекції та профілактики агресивної поведінки у шкільному середовищі.

Ключові слова: агресія, агресивна поведінка, молодші школярі, емоційна регуляція, соціальні взаємодії, психокорекція.

Актуальність теми. Агресивна поведінка дітей молодшого шкільного віку є актуальною проблемою сучасної психології, оскільки вона впливає на розвиток особистості, комунікативні навички та адаптацію в суспільстві. Зростання випадків агресії в дитячих колективах пов'язане з впливом медіа, соціального середовища та стилю виховання. Вивчення цього питання дозволяє розробити ефективні профілактичні заходи та методи корекції для забезпечення гармонійного розвитку дитини.

Мета статті. Метою дослідження є аналіз факторів, що впливають на формування агресивної поведінки у молодших школярів, визначення її основних проявів та розробка рекомендацій щодо корекції та профілактики агресії в шкільному середовищі.

Виклад основного матеріалу статті. Школа відіграє вирішальну роль у розвитку дитини, формуючи поведінку та навички спілкування через взаємодію з однолітками. На цьому етапі впроваджуються нові соціальні моделі та статуси,

що спонукає дітей ставати більш незалежними у вирішенні конфліктів [1; 2]. Діти молодшого шкільного віку особливо чутливі до похвали та критики, саме тому в першому класі не вводять оцінювання, поки вони не зможуть конструктивно сприймати оцінку. Розвиток самооцінки є життєво важливим, оскільки він впливає на їхнє майбутнє. Вчителі та батьки повинні допомагати дітям виправляти помилки та виховувати впевненість у собі.

Діти на цьому етапі емоційно вразливі, гостро реагують на новий досвід. Їхній інтерес привертають динамічні та цікаві стимули, що робить статичну обстановку в класі складним завданням. Криза семи років під впливом особистих факторів та факторів навколишнього середовища може призвести до емоційного стресу, що часто проявляється у вигляді агресії. Дослідники виділяють незадоволені потреби у спілкуванні, слабкі соціальні зв'язки та дидактогенність - неправильне управління з боку вчителя - як ключові фактори, що сприяють поведінковим девіаціям. У новому середовищі діти можуть демонструвати деструктивну поведінку, щоб самоствердитися. Зростання випадків жорстокості, знущань і насильства є наслідком зовнішніх впливів, у тому числі споживання медіа. Дослідження підтверджують, що вплив медіа-насильства посилює агресію, десенсибілізує дітей до насильства та нормалізує його як метод вирішення конфліктів [3].

Психологи класифікують агресію на соціалізовану та несоціалізовану форми. Соціалізована агресія виникає через низьку саморегуляцію та моральну нестабільність, що спонукає дітей шукати уваги за допомогою деструктивних засобів. Їхні дії скоріше спонтанні та ситуативні, ніж глибоко шкідливі. Таких дітей часто ігнорують або уникають однолітки. Їх поведінка нагадує гіперкінетичний синдром, але є більш навмисною та агресивною. На відміну від цього, несоціалізована агресія пов'язана з негативними емоціями, такими як страх і тривога, часто супроводжується психічними розладами (наприклад, епілепсією, шизофренією). Такі діти проявляють імпульсивність, низький емоційний контроль і ворожість, переважно вдаючись до фізичної або вербальної агресії, не прагнучи до конструктивної взаємодії. Їхні дії слугують для зняття емоційної напруги або отримання задоволення від заподіяння шкоди.

Агресія у дітей молодшого шкільного віку зазвичай проявляється у вигляді ворожості, жорстокості або демонстративної поведінки. Хоча агресія і ворожість взаємопов'язані, агресія може проявлятися і без особистої ворожості. Певну роль відіграють гендерні відмінності: хлопчики проявляють відкриту, неконтрольовану агресію, а дівчатка - цілеспрямовану психологічну або вербальну агресію, часто підбурюючи інших до дій. Фактори, що впливають на агресію, включають сімейну динаміку: хлопчики, які виховуються в сім'ях, де домінують жінки, або з авторитарними батьками, часто розвивають агресивні

тенденції, так само як і дівчатка, які виховуються авторитарними матерями і пасивними батьками.

Критеріями виявлення агресивної поведінки у дітей є часта втрата настрою, сварливість, непокоря дорослим, звинувачення інших, заздрість, недовіра, фізичні сутички. Діти, які демонструють таку поведінку постійно протягом шести місяців, можуть бути класифіковані як агресивні. Американський психолог М. Алворд визначив риси агресивних дітей, серед яких сприйняття ситуацій як загрозливих, підвищена чутливість до негативного ставлення, труднощі з прийняттям відповідальності, низька емпатія. Вони мають проблеми з емоційною регуляцією, непередбачуваність поведінки батьків і когнітивні труднощі, такі як слабка увага і пам'ять. Вони часто розглядають агресію як засіб утвердження домінування та контролю [4, с. 112].

Агресивна поведінка дітей стає більш організованою в групах однолітків, переходячи від інструментальної до ворожої агресії. Інструментальна агресія, яка спочатку була засобом досягнення цілей, поступово замінюється конструктивними стратегіями, тоді як ворожа агресія залишається незмінною. Дослідники поділяють агресивних молодших школярів на три групи. Перша група - імпульсивно-демонстративні діти - використовують агресію для привернення уваги, але швидко переходять до співпраці. Вони мають нижчий інтелект, слабкий самоконтроль і погані соціальні навички, часто вдаються до імпульсивної фізичної агресії. Друга група розглядає агресію як поведінкову норму для досягнення домінування. На відміну від першої групи, вони прагнуть контролю, а не уваги, проявляючи цілеспрямовану агресію, ігноруючи емоції однолітків. Вони демонструють високий інтелект і соціальний статус. Третя група проявляє агресію виключно заради шкоди, отримуючи задоволення від заподіяння болю. Їм притаманні мстивість, параноя, підвищена чутливість до сприйняття загроз.

Агресія негативно впливає як на агресора, так і на жертву. Для агресорів вона зміцнює віру в домінування сили, в той час як жертви переживають емоційний дистрес, що призводить до різних типів агресивної реакції: пригнічено-агресивної, пасивно-агресивної або активно-агресивної. Маленькі діти часто проявляють агресію через домінування - фізичне, інтелектуальне чи матеріальне - маніпулюючи іншими та здійснюючи контроль. Агресивне мислення зосереджене на самозахисті та задоволенні від агресії. Якщо відкрита агресія є помітною, то латентна агресія потребує детального спостереження або психологічної оцінки. Соціальні та виховні фактори, включаючи незадоволені емоційні потреби та неблагополучне середовище, сприяють прихованій агресії.

Агресія слідує за траєкторією розвитку, посилюючись під час емоційної нестабільності та вікових криз. Це значною мірою набута поведінка, сформована

в процесі соціалізації. Дослідники розрізняють інструментальну (цілеспрямовану) та ворожу (деструктивну) агресію. Причини агресії багатогранні, охоплюють біологічні, медичні, соціальні, психологічні та педагогічні чинники. Прояви агресії у дітей включають використання агресії для задоволення потреб, привернення уваги дорослих, вираження засвоєних моделей поведінки, вивільнення негативних емоцій, утвердження особистісних рис або як засіб самозахисту і компенсації невпевненості.

Неконтрольована агресія створює проблеми для сім'ї та школи, що вимагає профілактичних і корекційних заходів. Подолання агресивної поведінки у дітей вимагає комплексного підходу, який включає в себе розвиток позитивної соціальної взаємодії, сприяння емоційній регуляції та створення сприятливого середовища як у школі, так і вдома.

Список використаних джерел

1. Гордєєва А. Агресивність молодших школярів у процесі адаптації до школи: шляхи та методи психокорекції. Психолог. 2013. №14. С.1-24.
2. Зеленова М. Психічний стан і поведінка першокласників залежно від типу педагогічної взаємодії. Психолог. 2004. № 25-26. С. 80-88.
3. Ігнат'єва О., М. Куліш. Особливості агресивної поведінки молодших школярів Психологія молодшого школяра: зб. наук.-метод. пр. / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир: Рута, 2016. С. 56-60.
4. Меленчук Н., Прокопенко К. Психологічний захист осіб із різним рівнем агресивності. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки. 2021. №1. С. 25-31.

Volkozha L. S.
group 45593,
Educational scientific humanitarian institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
ladavolkoza@gmail.com

Karskanova S. V.
Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor of the Department of Psychology
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Nikolaev, Ukraine
svitlana.karskanova@nuos.edu.ua

Features of Aggressive Reactions in Modern Young Schoolchildren

A theoretical analysis of the features of aggressive reactions in younger schoolchildren, their psychological causes, and social factors is presented. The main forms of aggression and their impact on a child's socialization are examined. Possible methods for correcting and preventing aggressive behavior in the school environment are outlined.

Keywords: aggression, aggressive behavior, younger schoolchildren, emotional regulation, social interactions, psychocorrection.

Гордієнко Д. О.

група 2551,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

darahordiienko@gmail.com

Мухіна Л. М.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

lyudmilamukhina08@gmail.com

Вплив темпераменту на поведінку особистості

Вивчення впливу темпераменту на поведінку особистості є надзвичайно актуальним у сучасному психологічному дискурсі. Темперамент визначає індивідуальні особливості реакцій, емоційного реагування та адаптації до зовнішніх умов. Розуміння цього впливу сприяє розвитку персоналізованих підходів у психотерапії, освіті та управлінні персоналом.

Ключові слова: темперамент, поведінка, особистість.

За визначенням Г.С. Костюка, темперамент – це індивідуальні особливості людини, що виявляються в певній її збудливості, емоційній вразливості, рівноваженості і швидкості перебігу її психічної діяльності [1].

Розрізняють два найважливіші аспекти темпераменту – активність і емоційність. Активність характеризує ступінь швидкості, енергійності чи повільності, млявості індивіда у його діях і вчинках, а емоційність – особливості перебігу його емоційних переживань (позитивних чи негативних) та ставлення до явищ чи предметів дійсності (радість, сум, гнів тощо) [3].

Динаміка психічної діяльності залежить не тільки від темпераменту, а й від мотивів, які спонукають людину до діяльності, та від її психічного стану. Так, незалежно від типу темпераменту за наявності інтересу до певної діяльності людина працює енергійніше, швидше, а за відсутності – повільніше, в'яло. У будь-якої людини горе може викликати моральне і фізичне знесилення [2].

Вплив темпераменту на поведінку особистості досліджували такі вчені та науковці: Гіппократ, К. Гален, І. П. Павлов, Г. Ю. Айзенк, К. Г. Юнг, В. М.

Русалов, Б. М. Теплов, О. Є. Личко, Д. К. Кірсанов, Дж. Стреляу У їхніх наукових працях і дослідженнях було розкрито теоретичні аспекти впливу темпераменту на поведінку особистості, його роль у формуванні характеру та взаємодії з навколишнім середовищем. Незважаючи на значний доробок науковців, дана тематика залишається актуальною, оскільки темперамент визначає індивідуальні особливості людини та її адаптацію до соціальних умов.

У сучасній психології найчастіше використовується гіппократівська класифікація типів темпераменту. Кожен із них має свої психологічні особливості.

Сангвінік – це сильна, урівноважена особистість із жвавою нервовою системою. Люди цього типу вирізняються оптимізмом, товариськістю, легко знаходять спільну мову з іншими. Вони часто стають душею компанії або організовують її. Їм властива висока швидкість реакції, однак іноді їм варто ретельніше обмірковувати свої вчинки. У стресових ситуаціях сангвініки здатні зберігати самоконтроль та самовладання.

Флегматик – це людина зі стійкою, урівноваженою, але інертною нервовою системою. Вони повільно реагують на зовнішні подразники, зберігають емоційну рівновагу та стабільний настрій. Навіть у складних ситуаціях флегматики залишаються спокійними. Вони відзначаються високою працездатністю, витривалістю та схильністю до дотримання усталених звичок і розпорядку дня. Вибирають вузьке коло друзів і можуть довго адаптуватися до нових умов.

Холерик – це особистість, у якої сильна нервова система та процеси збудження переважають над процесами гальмування. Холерики імпульсивні, енергійні, нетерплячі, схильні до різких змін настрою. Вони можуть працювати понаднормово у критичних ситуаціях, але водночас часто переживають емоційні зриви та конфлікти. Їм властива поривчастість, різкість рухів, емоційна нестабільність. У роботі вони віддають перевагу циклічності.

Меланхолік – це людина з чутливою та слабкою нервовою системою. Вони гостро реагують навіть на незначні подразники, а сильні емоційні потрясіння можуть спричинити розгубленість або психологічний зрив. Меланхоліки часто потребують більше часу для відновлення сил. Їм властива невпевненість у собі, підвищена тривожність, схильність до переживань. Водночас у комфортних умовах вони можуть бути товариськими та відкритими.

Зазначимо, що у чистому вигляді ці типи зустрічаються рідко. Найчастіше людина має риси кількох темпераментів. Спираючись на ці характеристики, кожен може визначити, до якого типу він належить.

Список використаних джерел

1. Загальна характеристика темпераменту. Види темпераментів людини. Вплив темпераменту на діяльність та поведінку - Львівському центрі професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості: Веб-сайт. URL: <https://lcptodcz.lviv.ua/news/12-12-15-14-11-2019/>
2. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки: Посібник. К.: Академвидав, 2003. 504 с.
3. Помогайбо В. І., Карапузова Н. Д. Педагогічна генетика : навч. посіб. Київ : 2016. 150 с.

Gordienko D. O.

group 1551,

Educational and Scientific Humanitarian Institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

bilinskiyroman20@gmail.com

Mukhina L. M.

candidate of psychological sciences,

associate professor of the department of psychology

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

lyudmilamukhina08@gmail.com

The influence of temperament on personality behavior

The study of the influence of temperament on personality behavior is extremely relevant in modern psychological discourse. Temperament determines individual characteristics of reactions, emotional response and adaptation to external conditions. Understanding this influence contributes to the development of personalized approaches in psychotherapy, education and personnel management.

Keywords: temperament, behavior, personality.

Комарницька М.Д.

група 1551,
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
mahakomaha1@gmail.com

Василенко М.С.

група 1551,
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
mahakomaha1@gmail.com

Мухіна Л. М.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
lyudmilamukhina08@gmail.com

Дім, який будуємо ми: життя після переселення

Примусове переселення – це руйнування звичного світу людини. Втрата дому, соціальних зв'язків і стабільності стає не лише матеріальною, а й глибоко психологічною травмою. Наша робота досліджує, як люди адаптуються до таких змін, які виклики їм доводиться долати та що допомагає знайти новий сенс після втрати. Ми аналізуємо не тільки біль втрати, а й можливості для відновлення. Світ може забрати дім, роботу, навіть минуле, але він не може забрати здатність людини будувати заново.

Ключові слова: втрата контролю, сенс, примусове переселення, ми, майбутнє.

Примусове переселення – це не просто зміна місця проживання. Це не переїзд із квартири в квартиру, не нова робота в іншому місті. Це викорінення, раптове й безжальне. Людина, яку змушують покинути свій дім, втрачає значно більше, ніж матеріальні речі. Вона втрачає безпеку – бо більше не знає, що буде завтра. Вона втрачає стабільність – бо руйнується її звичний світ. Вона втрачає

ідентичність – бо частина того, ким вона була, була вплетена у місце, яке тепер залишилося позаду [2].

Страждання переселенців не завжди помітні. Так, у когось немає даху над головою, у когось – роботи, у когось – друзів чи рідних поруч. Але навіть ті, хто зовні адаптувалися, можуть носити в собі глибокі, невидимі рани.

Мозок людини, яка втратила контроль над власним життям, працює у режимі виживання. Це виснажує, викликає безсоння, апатію, агресію. Те, до чого людина йшла роками, руйнується за мить. Дипломи, бізнеси, соціальний статус – усе це може перетворитися на пил, якщо змінюється контекст. А якщо людина довго перебуває у стані, коли від неї нічого не залежить, вона починає вірити, що це норма. Ось чому ця проблема глибша, ніж просто зміна місця проживання[3].

Навіть коли війни завершуються, переселенці не просто повертаються до «нормального життя». Для багатьох нова реальність уже назавжди інша. Діти, які вирости без почуття стабільності, часто мають вищий рівень тривожності та недовіри до світу. Ті, хто пережив надмірний стрес, схильні до депресії, психосоматичних хвороб, емоційного вигорання. Розірвані соціальні зв'язки важко відновити. Багато хто відчувається «чужими» навіть після повернення. Ці наслідки реальні, і вони потребують уваги. Але головне – вони не є вироком.

Коли людина втрачає дім, вона втрачає не просто стіни – вона втрачає своє місце у світі, свою орієнтацію в реальності. Ми всі – істоти, що прив'язані до контексту. Ми – це наше середовище, наші звички, наші ролі. Але коли вас викидають з корінням, коли минуле більше не може бути опорою, у вас залишається лише одне: ваша здатність будувати заново. Багато людей, які пройшли через примусове переселення, не просто адаптувалися – вони стали сильнішими. Вони відкрили нові можливості, здобули нові навички, зрозуміли, що здатні на більше, ніж колись думали. Але це не сталося автоматично. Це сталося тому, що вони відмовилися прийняти роль жертви [1, 5].

Уявіть собі собаку, що сидить у клітці. Вона намагається втекти, але кожна спроба тягне за собою удар струмом. Раз, другий, третій – і зрештою вона перестає навіть намагатися. Їй відкривають двері, але вона не йде. Це не вигадана історія, а експеримент, який у 1967 році провів психолог М. Селігман. Він назвав цей феномен набутим безсиллям – станом, коли людина (або тварина) настільки звикає до болю і відсутності контролю, що перестає навіть шукати вихід. І це найнебезпечніша пастка, у яку може потрапити людина, яка пережила втрату дому [3, 4].

Якщо ви довго перебуваєте в умовах, де від вас нічого не залежить – де рішення приймають за вас, де ви відчуваєте себе просто пасажиром у власному житті – ви можете повірити, що так буде завжди. Що ваш голос більше не має значення. Що від ваших дій нічого не зміниться. І це брехня. Світ може забрати

ваш дім, вашу роботу, навіть ваше минуле. Але він не може забрати вашу здатність до відновлення.

М. Селігман довів: так само, як людина може навчитися безсиллю, вона може навчитися силі. Повернення контролю починається з найменшого. Ви не повинні одразу змінити весь світ, але ви можете змінити щось навколо себе. Маленька ціль, маленький успіх – і ви вже не в пастці. Те, що ви втратили, важливе. Але ще важливіше – що ви створите далі.

Міст між стражданням і адаптацією – це сенс, і ви будете його власними руками. І поки ви будете – навіть маленькими кроками – ви повертаєте собі силу. Ви – не минуле, яке втратили. Ви – майбутнє, яке будете.

Список використаних джерел

1. Bonanno G. A. Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*. 2008. Vol. S. No 1. P. 101–113. Веб-сайт. URL: <http://surl.li/ttzt> (дата звернення 15.03.2025)
2. Achotegui J. *The Ulysses Syndrome: The Stress of Migration, A Forced Journey*. Barcelona, Spain: Editorial Mayo. 2002
3. Seligman M. E. P. *Helplessness: On Depression, Development, and Death*. W.H. Freeman. San Francisco : W.H. Freeman ; New York : Trade distributor, Scribner. 1975. P. 206-235.
4. Frankl V. E. *Man's Search for Meaning*. Touchstone; 3rd edition, 1984. P.189.
5. Berry J. W. Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review*. 1997. 46(1), 5–34.

Komarnytska M. D.

group 1551,

Educational and Scientific Humanitarian Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding,
Mykolaiv, Ukraine
mahakomaha1@gmail.com

Vasylenko M. S.

group 1551,

Educational and Scientific Humanitarian Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding,
Mykolaiv, Ukraine
mahakomaha1@gmail.com

Mukhina L. M.

candidate of psychological sciences,

associate professor of the department of psychology
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
lyudmilamukhina08@gmail.com

The House That we Build: Life After Resettlement

Forced displacement is the destruction of a person's familiar world. The loss of home, social connections, and stability is not only a material hardship but also a deeply psychological trauma. Our work explores how people adapt to such changes, the challenges they face, and what helps them find new meaning after loss. We analyze not only the pain of what has been taken but also the opportunities for renewal. The world may take away one's home, job, and even past, but it cannot take away the human ability to rebuild.

Keywords: loss of control, meaning, forced displacement, we, future.

Пилипчук Є. І.

група 4559з,

Навчально-науковий гуманітарний інститут,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
phil.1879nlp@gmail.com

Яблонський А. І.

доктор психологічних наук, професор кафедри психології
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
andrey.yablonskiy61@gmail.com

Психологічні особливості осіб з адиктивною поведінкою

Представлено теоретичний аналіз психологічних особливостей осіб з адиктивною поведінкою. Виокремлені основні поняття адиктології, класифікацію адикцій та їх опис з точки зору основних напрямів у психології.

Ключові слова: адиктивна поведінка, адиктологія, психоактивні речовини.

Актуальність обраної теми пояснюється значним впливом війни в Україні на психічний стан населення, що може призводити до розвитку адиктивної поведінки, особливо у військовослужбовців [1], як механізму втечі від стресу та травматичних переживань. Тривалий конфлікт, невизначеність та емоційне вигорання створюють сприятливі умови для виникнення залежностей, що робить важливим вивчення психологічних особливостей таких осіб. Це дозволить розробити ефективні підходи до профілактики та надання допомоги, що є ключовим для підтримки психічного здоров'я в умовах кризи.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі психологічних особливостей осіб з адиктивною поведінкою та закономірностей їх розвитку, що може бути корисним безпосередньо в практичній роботі з такими особами.

Теоретичну основу статті складають роботи З. Фрейда, Р. Сапольскі, Ненсі Мак-Вільямс та інших учених. В них описуються психологічні закономірності, що виникають у осіб з адикціями, а також нейробіологічні явища, що пов'язані з залежністю.

Виклад основного матеріалу статті. Психологічна схильність до адиктивної поведінки є результатом комплексної взаємодії різних факторів. Раннє дитинство

і травматичні переживання значною мірою впливають на формування психологічної стійкості та механізмів емоційної регуляції. Діти, які пережили насильство, фізичні чи емоційні травми, мають більший ризик розвитку залежності в майбутньому. Зокрема, коли сім'я не може надати підтримку і стабільність, дитина може шукати способи впоратися зі стресом через негативні механізми, такі як вживання психоактивних речовин. Таким чином, вивчення сімейних та травматичних аспектів є ключовим для розуміння розвитку адиктивної поведінки.

Важливо розуміти, що це не просто реакція на зовнішні фактори, а глибокий психологічний механізм, який запускається через неможливість особи справлятися з емоціями чи життєвими труднощами. Люди, що страждають від тривоги чи депресії, можуть звертатися до алкоголю, наркотиків або навіть азартних ігор, щоб знайти тимчасове полегшення або уникнути негативних почуттів. Згодом це стає постійною стратегією управління емоціями, що лише посилює залежність і викликає все більші труднощі в житті, посилюючи відчуття відчуження і безнадійності.

Механізми формування залежності складні і різноманітні. Вони включають фізіологічні, когнітивні та поведінкові зміни, які відбуваються у людини під час регулярного вживання психоактивних речовин або інших проявів адиктивної поведінки. Одна з ключових особливостей – це феномен толерантності, коли для досягнення того ж ефекту людина потребує все більших доз. Це спричиняє нейропсихологічні зміни в мозку на рівні рецепторів у синапсах, що призводять до посилення залежності [2]. Такі зміни є незворотними, але з часом пригнічена чутливість рецепторів відновлюється, однак при повторному вживанні навіть через декілька років тверезості вона після 1-3 вживання повертається до того ж рівня, що і був коли людина вживала систематично.

Психологічно залежність закріплюється через самопідсилювальний цикл: спочатку речовини або поведінка забезпечують короткочасне полегшення, але згодом це призводить до потреби в більш сильному чи частому вживанні, що підсилює проблему і заважає людині контролювати свої дії. Ці механізми формують залежність, що стає дедалі важчою для подолання.

Соціальна адаптація осіб з залежністю часто значно порушена. Адиктивна поведінка призводить до серйозних проблем у міжособистісних стосунках, часто викликаючи конфлікти в родині та на роботі. Особа може стати соціально ізольованою через втрату підтримки з боку близьких або друзів. Це також спричиняє зниження соціального функціонування та ускладнює виконання професійних чи повсякденних обов'язків. Важливо розуміти, що соціальна ізоляція не лише посилює проблему, але й створює додаткові перешкоди для одужання, оскільки підтримка з боку оточуючих має важливе значення для

процесу реабілітації та повернення до нормального функціонування в суспільстві.

Одна з основних перешкод на шляху до лікування залежності – це низька мотивація до змін. Люди, що страждають від залежності, часто не визнають своєї проблеми або заперечують її існування, користуючись в основному первинними захисними механізмами психіки [3]. Такі люди можуть відчувати відсутність бажання змінювати своє життя, що значно ускладнює лікування. Крім того, існують когнітивні бар'єри, як от труднощі в усвідомленні своїх проблем або сприйняття їх як незначних. Це також може призводити до негативної терапевтичної реакції у вигляді відмови від терапії або до опору зміні своїх звичок. Такий опір часто є наслідком внутрішнього конфлікту, коли особа не прагне залишити свою зону комфорту, навіть якщо це комфорт насправді шкодить її здоров'ю та життєвому благополуччю.

Висновки. Отже, адиктивна поведінка є складним психологічним явищем, яке формується під впливом травматичного досвіду, емоційної нестабільності та соціальних факторів, особливо загострених у умовах війни в Україні. Вивчення психологічних особливостей осіб із залежностями дозволяє зрозуміти глибинні механізми формування адикцій, що є ключовим для розробки ефективних методів профілактики та реабілітації.

Список використаних джерел

1. Національний звіт щодо наркотичної ситуації в Україні 2024 (за даними 2023 року)
2. P. Sterling, «Principles of Allostasis: Optimal Design, Predictive Regulation, Pathophysiology and Rational Therapeutics, in Allostasis, Homeostasis, and the Costs of Adaptation», ed. J. Schulkin (Cambridge, MA: MIT Press, 2004).
3. Nancy McWilliams, «Psychoanalytic Diagnosis: Understanding Personality Structure in the Clinical Process».

Pylypchuk Y. I.
group 4559z,
Educational scientific humanitarian institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
phil.1879nlp@gmail.com

Yablonskiy.A. I.
Doctor of Psychological Sciences, Professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
andrey.yablonskiy61@gmail.com

Psychological characteristics of individuals with addictive behavior

The theoretical analysis of the psychological characteristics of individuals with addictive behavior is presented. The main concepts of addictology, the classification of addictions, and their description from the perspective of key approaches in psychology are outlined.

Keywords: addictive behavior, addictology, psychoactive drug.

Болдарєв Б. С.

група 4551,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

condorenstream@gmail.com

Ларченко І. В.

доктор філософії з психології (PhD)

викладач кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

irina.larchenko@gmail.com

Психологічні аспекти формування особистості спортсменів у фехтуванні

У статті здійснено теоретичний аналіз психологічних аспектів підготовки спортсменів, зокрема фехтувальників. Розглянуто значення психологічної стійкості, концентрації уваги та емоційного самоконтролю як ключових факторів успіху у змагальній діяльності. На основі аналізу сучасних досліджень обґрунтовано необхідність подальшого вивчення психологічних характеристик фехтувальників різного рівня майстерності для удосконалення методик тренувального процесу. Особливу увагу приділено індивідуалізації психологічної підготовки, зокрема розвитку стратегій емоційної саморегуляції та когнітивних навичок, що сприяють досягненню високих спортивних результатів.

Ключові слова: психологічна підготовка, фехтування, особистість, емоційна саморегуляція, спортивна психологія.

Постановка проблеми. Сучасний спорт висуває високі вимоги до психологічної готовності спортсменів, особливо у видах спорту, де вирішальну роль відіграють миттєві рішення, концентрація та стійкість. Фехтування, що поєднує фізичну майстерність із інтелектуальним напруженням, є яскравим прикладом спорту, де психологічні особливості особистості стають одним із вирішальних чинників успіху.

У фехтуванні важливими характеристиками є психологічна стійкість, швидка адаптація до умов боротьби та емоційний контроль, які забезпечують

ефективність дій у напружених змагальних ситуаціях. Попри значну увагу до психологічних аспектів у спорті, питання відмінностей у психологічних характеристиках фехтувальників різного рівня майстерності досі не отримало достатнього наукового висвітлення. Вивчення цих аспектів дозволяє не лише краще зрозуміти чинники, що сприяють спортивним досягненням, але й вдосконалити методи підготовки, спрямовані на розвиток ключових психологічних якостей, необхідних для високих результатів у фехтуванні.

Актуальність дослідження. Психологічна підготовка спортсменів є одним із ключових аспектів сучасної спортивної науки, оскільки психоемоційні чинники значно впливають на ефективність змагальної діяльності, особливо у видах спорту, що потребують швидкого прийняття рішень, високої концентрації уваги та емоційної саморегуляції [9]. Фехтування, яке поєднує фізичну майстерність, стратегічне мислення та високий рівень когнітивного навантаження, є прикладом спорту, де психологічні характеристики спортсмена є критично важливими для досягнення успіху [1].

Наукові дослідження підтверджують значний вплив психологічних факторів на результативність у спорті. Р. Вайнберг та Д. Гулд проаналізували роль мотивації, тривожності та саморегуляції, а Д. Біррер і П. Ретлін розглянули ефективність методів психологічної підготовки у підвищенні стресостійкості спортсменів [5]. В Україні вагомий внесок у дослідження психологічних особливостей спортсменів зробили Ю.А. Бріскін та О.І. Яцюк, які аналізували когнітивно-емоційні характеристики висококваліфікованих спортсменів, а І.В. Кривенцова досліджувала вплив особистісних рис на стиль ведення бою у фехтуванні [4].

Попри наукові напрацювання, питання психологічних відмінностей між фехтувальниками різного рівня майстерності залишається недостатньо дослідженим. Недостатньо висвітлені аспекти розвитку мотиваційної структури спортсменів, їхнього локусу контролю, когнітивної стійкості до стресу та здатності до швидкого ухвалення тактичних рішень у динамічних умовах поєдинку [7]. Вивчення цих аспектів у порівняльному контексті дозволить уточнити механізми формування спортивної майстерності та розробити ефективні підходи до психологічної підготовки, спрямовані на підвищення стійкості фехтувальників до змагального стресу та їхньої адаптації до висококонкурентного середовища [6].

Практичне значення дослідження полягає у можливості розробки науково обґрунтованих методик психологічного супроводу спортсменів залежно від рівня їхньої майстерності [8]. Це сприятиме оптимізації тренувального процесу, підвищенню ефективності змагальної діяльності та покращенню психологічної стійкості фехтувальників. Отримані результати можуть бути використані

тренерами, спортивними психологами та методистами для створення індивідуалізованих програм розвитку ключових психологічних якостей, необхідних для досягнення високих результатів у фехтуванні [2].

Метою статті є аналіз психологічних аспектів формування особистості фехтувальників різного рівня майстерності та визначення ключових психологічних характеристик, що впливають на їхню змагальну ефективність. Досліджується взаємозв'язок між рівнем мотивації, локусом контролю, стресостійкістю та здатністю до саморегуляції, що дозволить розробити науково обґрунтовані підходи до вдосконалення психологічної підготовки спортсменів.

Результат дослідження. Аналіз наукових джерел підтвердив, що психологічні чинники відіграють важливу роль у досягненні успіху у фехтуванні. Основними детермінантами результативності спортсменів є мотивація, локус контролю, стресостійкість і саморегуляція.

Встановлено, що внутрішня мотивація сприяє стабільним результатам та психологічній стійкості, тоді як зовнішня мотивація забезпечує короткостроковий ефект, але без додаткових внутрішніх стимулів може призводити до вигорання. Інтернальний локус контролю позитивно корелює з результативністю, оскільки дозволяє спортсменам брати відповідальність за свої досягнення, аналізувати помилки та вдосконалювати навички. Натомість екстернальний локус контролю пов'язаний із схильністю до приписування успіхів і невдач зовнішнім факторам, що ускладнює психологічну підготовку.

Стресостійкість є критично важливим фактором у фехтуванні, оскільки цей вид спорту вимагає швидкого ухвалення рішень у напружених змагальних умовах. Спортсмени, які володіють ефективними стратегіями емоційної саморегуляції, здатні контролювати тривожність, уникати імпульсивних дій і підтримувати концентрацію протягом усього поєдинку.

Методи психологічної підготовки, зокрема візуалізація, дихальні техніки, медитація та аутотренінг, сприяють зниженню рівня стресу, покращенню самоконтролю та концентрації. Важливу роль відіграє також соціальне середовище – підтримка тренера і команди підвищує впевненість, сприяє адаптації до стресових ситуацій і допомагає формувати психологічну стійкість.

Таким чином, результати аналізу свідчать про необхідність комплексного підходу до психологічної підготовки, з урахуванням рівня майстерності, мотиваційної структури та особистісних особливостей спортсменів. Подальші емпіричні дослідження дозволять розробити ефективні методики вдосконалення психологічної стійкості фехтувальників.

Висновок. Теоретичний аналіз підтвердив, що мотивація, локус контролю, стресостійкість та саморегуляція є ключовими факторами успішності фехтувальників. Баланс між внутрішньою та зовнішньою мотивацією, а також

інтернальний локус контролю сприяють стабільності результатів у спорті.

Фехтування потребує високої концентрації, швидкості прийняття рішень та стійкості до стресу, що розвивається через спеціалізовану психологічну підготовку. Найефективнішими методами є візуалізація, дихальні техніки, аутотренінг та медитація.

Отримані результати стануть основою для подальших досліджень, спрямованих на розробку ефективних методик психологічної підготовки фехтувальників різного рівня майстерності.

Список використаних джерел

1. Булатова, М. М. Психологія спортивної мотивації / М. М. Булатова. – Київ: Олімпійська література, 2018.
2. Ericsson, K. A. The Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance / K. A. Ericsson. – Cambridge: Cambridge University Press, 2018.
3. Вайнберг Р., Гулд Д. Основи психології спорту та фізичних вправ. 7-е видання. – : Кінетика людини, 2019. 672 с.
4. Гавриленко, П. О. Психологічна підготовка спортсменів / П. О. Гавриленко. – Харків : Університетська книга, 2020.
5. Грищенко, Т. Медитація та її роль у психологічній підготовці спортсменів / Т. Грищенко. – Київ: Спорт і здоров'я, 2022.
6. Корнійчук, А. Методи аутотренінгу у підготовці фехтувальників / А. Корнійчук // Спортивний психолог. – 2021. – №5.
7. Литвиненко, І. П. Мотивація у спорті / І. П. Литвиненко. – Дніпро: Академпрес, 2023.
8. Платонов, В. М. Сучасна система спортивної підготовки / В. М. Платонов. – Харків: Одиссей, 2015.
9. Сидоренко, В. А. Психологічна стійкість у спорті / В. А. Сидоренко. – Вінниця: Спорт і наука, 2022.

Boldarev B. S.
Group 4551,
Educational and Scientific Humanitarian Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
condorenstream@gmail.com

Larchenko I. V.
PhD in Psychology, Lecturer at the Department of Psychology
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
irina.larchenko@gmail.com

Psychological aspects of athlete personality formation in fencing

The article presents a theoretical analysis of the psychological aspects of athlete training, with a focus on fencers. It examines the significance of psychological resilience, attention concentration, and emotional self-control as key factors for success in competitive performance. Based on an analysis of recent studies, the necessity of further research into the psychological characteristics of fencers of different skill levels is justified to improve training methods. Special attention is given to the individualization of psychological preparation, particularly the development of emotional self-regulation strategies and cognitive skills that contribute to achieving high sports results.

Keywords: psychological preparation, fencing, personality, emotional self-regulation, sports psychology.

Макогон Г. О.

група 5559,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

1nn142mac@gmail.com

Ларченко І. В.

Доктор філософії з психології (PhD)

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

irina.larchenko@gmail.com

Формування соціально–психологічного іміджу сучасного керівника

У статті здійснено теоретичний аналіз соціально – психологічного іміджу сучасного керівника як комплексного феномена, що формується під впливом особистісних, комунікативних та професійних характеристик. Обґрунтовано актуальність дослідження з огляду на глобальні трансформації в управлінській діяльності, зростаючу роль соціальних мереж у формуванні суспільної думки та необхідність керівників відповідати сучасним вимогам ефективного лідерства.

Визначено структурні компоненти соціально – психологічного іміджу керівника, зокрема емоційний інтелект, стиль комунікації, адаптивність до змін та рівень соціальної відповідальності. Узагальнено основні теоретичні підходи до вивчення феномена іміджу, окреслено його значення для ефективності управління, мотивації персоналу та корпоративної культури.

Ключові слова: соціально-психологічний імідж, керівник, лідерство, емоційний інтелект, управлінська ефективність, комунікативні компетентності.

Постановка проблеми У сучасному суспільстві ефективне управління неможливе без формування позитивного соціально–психологічного іміджу керівника. Стрімкий розвиток інформаційних технологій, глобалізація та зростаюча роль соціальних мереж значною мірою впливають на сприйняття керівників, що, у свою чергу, позначається на довірі співробітників, корпоративній культурі та успішності організації.

Попри значну увагу до феномену лідерства, недостатньо дослідженими

залишаються механізми формування соціального та психологічного іміджу керівника, а також їхній взаємозв'язок з управлінською діяльністю. Соціальний аспект іміджу охоплює його репутацію, рівень довіри з боку суспільства, зовнішню комунікацію та соціальну відповідальність. Водночас психологічна складова включає особистісні якості, емоційний інтелект, комунікативні навички та здатність до впливу на підлеглих.

Необхідність поєднання професійної компетентності із розвиненими комунікативними вміннями, емоційною стабільністю та адаптивністю створює нові виклики для керівників. Це зумовлює потребу в системному аналізі соціально-психологічного іміджу керівника, його структурних компонентів, а також чинників, що сприяють його ефективному формуванню.

Метою статті є здійснення теоретичного аналізу соціально-психологічного іміджу сучасного керівника, визначення його структурних компонентів та чинників, що впливають на його формування

Актуальність дослідження. Формування соціально–психологічного іміджу сучасного керівника є одним із ключових аспектів ефективного управління в умовах глобальних суспільних і економічних трансформацій. Соціальний аспект іміджу керівника визначає його взаємодію із суспільством, підлеглими та зовнішніми стейкхолдерами, відображаючи очікування, репутацію та соціальну відповідальність. Натомість психологічний аспект охоплює особистісні риси, емоційний інтелект, стиль комунікації та здатність до впливу, що безпосередньо визначають ефективність лідерства.

У сучасних організаціях керівник не лише виконує управлінські функції, а й виступає стратегом розвитку корпоративної культури, впливає на мотивацію персоналу та визначає напрямки організаційного зростання. Соціальний вимір його іміджу формує рівень довіри, сприйняття у колективі та позиціонування в професійному середовищі. Водночас психологічні характеристики керівника забезпечують ефективну комунікацію, управління командою та адаптацію до змін.

Суттєвий вплив на сприйняття керівників має цифрове середовище, зокрема соціальні мережі та інформаційні технології, які створюють як нові можливості, так і додаткові виклики для управлінської діяльності. Відкритість керівника, його комунікативні стратегії та здатність до управління власною репутацією в інформаційному просторі визначають рівень довіри та соціальну оцінку його професійної діяльності. Водночас недостатня кількість емпіричних досліджень щодо механізмів взаємодії соціальних і психологічних складових іміджу керівника та їхнього впливу на управлінську ефективність обумовлює необхідність подальшого наукового аналізу цього феномена.

Результати дослідження. Проведений теоретичний аналіз наукових джерел

свідчить про багатовекторність підходів до розуміння соціально–психологічного іміджу керівника. У працях Бандура О., Карамушка Л., Орбан-Лембрик Л. акцент робиться на когнітивно-поведінкових механізмах, які визначають сприйняття та оцінку лідера колективом. Дослідники наголошують, що позитивний імідж формується за умови адекватної самооцінки керівника та врахування соціальних очікувань, які панують у групі [1; 3; 5].

Соціальна складова іміджу керівника визначає його взаємодію із суспільством, підлеглими та професійним середовищем. Вона включає репутацію, рівень довіри з боку працівників, партнерів та громадськості, а також відповідність соціальним очікуванням. Головченко А., Кондратюк О., Уманський Л. зазначають, що корпоративна культура, спільні цінності та прозорі правила взаємодії формують довіру до керівника та зміцнюють його авторитет. Важливу роль у цьому процесі відіграє адаптивний стиль управління, який передбачає врахування потреб працівників, відкритість у комунікації та соціальну відповідальність керівника перед колективом і суспільством. У підсумку це сприяє згуртованості персоналу та підвищенню ефективності управління [2; 4; 6].

Окрему увагу в сучасних дослідженнях приділено впливу цифрових технологій на соціальне сприйняття керівника. Шкурко Я. наголошує, що соціальні мережі та інформаційні платформи формують публічний образ керівника, впливаючи на довіру колективу та зовнішніх партнерів. У цьому контексті особливого значення набуває стратегічне управління власною репутацією, що включає прозорість комунікації, соціальну активність та відповідальність керівника у цифровому просторі [8].

Психологічний аспект іміджу охоплює особистісні риси керівника, його комунікативні навички, емоційний інтелект і здатність до ефективного впливу на підлеглих [10]. Значна увага в науковому дискурсі приділяється ролі емоційного інтелекту та харизми як ключових чинників побудови іміджу керівника. Шаповал Р., Щокін Г. підкреслюють важливість уміння розпізнавати, регулювати емоційні стани та створювати психологічно комфортне середовище для успішної взаємодії з підлеглими. Саме це сприяє зміцненню довіри всередині колективу та ефективній міжособистісній комунікації [7; 9].

Дослідження вказують на те, що психологічний імідж керівника є динамічним і змінюється залежно від стилю лідерства, стратегії управління та рівня особистісної рефлексії. Високий рівень саморегуляції, емпатії та адаптивності дозволяє керівнику ефективніше справлятися з викликами та створювати сприятливу атмосферу для розвитку команди.

Висновки.

Таким чином, результати теоретичного аналізу засвідчують, що соціально–

психологічний імідж керівника є багатовимірним феноменом, який включає як соціальні, так і психологічні складові. Соціальний аспект визначає зовнішнє сприйняття керівника в організації та суспільстві, тоді як психологічний аспект формує його внутрішню взаємодію з колективом через емоційний інтелект, стиль комунікації та особистісні якості. Формування позитивного соціально-психологічного іміджу вимагає комплексного підходу, що враховує взаємодію індивідуальних характеристик лідера, корпоративного середовища та соціокультурних факторів.

Список використаних джерел

1. Бандура О. Соціально-психологічні аспекти формування позитивного іміджу керівника. Київ: Наукова думка, 2015. 200 с.
2. Головченко А. Лідерство в організації: психологічні засади. Харків: ІНЖЕК, 2016. 180 с.
3. Карамушка Л. Менеджмент організації: психологічний вимір. Київ: Міленіум, 2018. 220 с.
4. Кондратюк О. Корпоративна культура та її вплив на управління персоналом. Одеса: Астропринт, 2019. 160 с.
5. Орбан-Лембрик Л. Психологія ділового спілкування. Івано-Франківськ: Плай, 2017. 256 с.
6. Уманський Л. Психологія в організаційному розвитку. Полтава: Університетська книга, 2014. 180 с.
7. Шаповал Р. Психологічні механізми формування довіри до керівника. Львів: Новий світ, 2020. 208 с.
8. Шкурко Я. Цифрові платформи та репутація лідера: соціально-психологічний вимір. Тернопіль: Навчальна книга, 2019. 144 с.
9. Щокін Г. Управління персоналом: сучасні психологічні технології. Київ: МАУП, 2016. 192 с.
10. Goleman D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. New York: Bantam Books, 2006. 352 p.

Makohon H. O.
Group 5559,
Educational and Scientific Humanities Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukrain
1nn142mac@gmail.com

Larchenko I. V.
Doctor of Philosophy in Psychology (PhD)
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
irina.larchenko@gmail.com

Formation of the Socio-Psychological Image of a Modern Leader

The article presents a theoretical analysis of the socio-psychological image of a modern leader as a complex phenomenon shaped by personal, communicative, and professional characteristics. The relevance of the study is justified in the context of global transformations in management, the growing influence of social media on public perception, and the necessity for leaders to meet contemporary requirements for effective leadership.

The structural components of a leader's socio-psychological image are identified, including emotional intelligence, communication style, adaptability to change, and the level of social responsibility. The main theoretical approaches to studying the phenomenon of image are summarized, highlighting its significance for management effectiveness, employee motivation, and corporate culture.

Keywords: socio-psychological image, leader, leadership, emotional intelligence, managerial effectiveness, communicative competencies.

Матвієнко А. М.

група 4551,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

annnnn14021@gmail.com

Ларченко І. В.

Доктор філософії з психології (PhD)

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

irina.larchenko@gmail.com

Психологічні стратегії подолання стресу українців в Чехії в умовах вимушеної міграції

Стаття присвячена аналізу психологічних стратегій подолання стресу, якими користуються українці, що вимушено виїхали до Чехії внаслідок військових дій в Україні. Розглядаються основні емоційні реакції, рівень стресу та адаптаційні механізми, які сприяють успішній інтеграції до нового культурного й соціального середовища. Особливу увагу приділено ролі соціальної підтримки, можливостям професійної психологічної допомоги та розвитку особистісних ресурсів, необхідних для ефективного подолання стресових викликів.

Ключові слова: психологічні стратегії, військові дії, вимушена міграція, стрес, адаптація, психологічна підтримка.

Постановка проблеми З початку повномасштабного військового вторгнення в Україну мільйони громадян були змушені покинути рідні домівки, що призвело до стрімкого збільшення кількості вимушених мігрантів у європейських країнах. Чехія стала одним із найбільших осередків української громади, забезпечуючи тимчасове прихисток і можливості працевлаштування.

Водночас процес адаптації в новому культурному та соціально-економічному середовищі супроводжується суттєвими стресовими чинниками: мовний бар'єр, розрив соціальних зв'язків, емоційна прив'язаність до батьківщини, потреба у швидкому працевлаштуванні й вирішенні життєвих питань. Така складна ситуація зумовлює необхідність вивчення психологічних

механізмів подолання стресу та особливостей соціальної підтримки задля зниження рівня дистресу й успішної інтеграції.

Мета статті. Провести теоретичний аналіз феномену стресу, зумовленого вимушеною міграцією українців до Чехії, та визначити провідні механізми й копінг-стратегії його подолання з урахуванням ролі соціальної підтримки, особливостей когнітивної оцінки та можливостей позитивного переосмислення стресових обставин.

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження зумовлена значним масштабом вимушеної міграції з України внаслідок воєнних дій та виокремлюється трьома основними аспектами. По-перше, вивчення психологічних наслідків, які відображаються у стресових переживаннях, тривозі та депресивних станах, є визначальним для формування дієвих механізмів допомоги. По-друге, у сучасному науковому дискурсі ще недостатньо висвітлено специфіку саме чеського контексту, що робить це дослідження особливо актуальним. По-третє, суспільна й гуманітарна значущість питання спонукає до формування інноваційних програм психологічної та соціальної підтримки, які могли б задовольнити потреби великої кількості українців, тимчасово перебуваючих у Чехії.

Результати дослідження. Аналіз наукових підходів до феномену стресу свідчить про його багатовимірність та інтенсивний вплив на психоемоційний стан особистості. У фундаментальних працях Сельє, Г. стрес визначається як «неспецифічна реакція організму на будь-яку вимогу», що формує підґрунтя концепції загального адаптаційного синдрому. В межах цієї теорії виокремлюють фази тривоги, опору та виснаження. Тривале перебування у стресогенних умовах, особливо в контексті вимушеної міграції, спричинює виснаження ресурсів людини та підвищує вразливість до психосоматичних розладів [4].

Дослідження Лазаруса, Р. та Фолкман, С. уточнюють, що під час стресової взаємодії ключову роль відіграє когнітивна оцінка: індивід зіставляє наявні ресурси із загрозливістю ситуації. Якщо переміщена особа вважає умови надто складними й ресурси обмеженими, рівень дистресу зростає. Водночас позитивна оцінка своїх можливостей або наявність соціальної підтримки знижують напруження й покращують адаптивність [8].

Не менш важливим у розумінні динаміки стресу є феномен емоційного вигорання, уперше описаний Фройденбергером, Г. у 1970-х роках. На думку Сороки, О., при тривалій дії стресу, зокрема в процесі адаптації до нового середовища, збільшується ризик наростання емоційного виснаження, деперсоналізації та зниження відчуття власної компетентності. У випадку вимушеної міграції ці чинники можуть поглиблюватися через невизначеність

статусу, розрив соціальних зв'язків та обмежений доступ до професійної реалізації [9].

Окремий напрям досліджень присвячений позитивному переосмисленню стресу. МакГонігал, К. вказує, що відповідне ставлення до стресових обставин може трансформувати їх із факторів дистресу на каталізatori особистісного зростання. Наявність соціальної підтримки (родинних чи діаспорних мереж), взаємодопомога та волонтерські ініціативи стають важливими ресурсами, здатними змінити негативне сприйняття ситуації та активізувати адаптивні механізми [10].

Досвід Сапольські, Р. та Левіна, К. демонструє, що соціально-психологічний простір також суттєво впливає на рівень стресу. Сапольські, Р. вивчає біологічний підґрунтя стресу та доводить, що тривала дія гормонів стресу (зокрема кортизолу) шкодить фізичному й психічному здоров'ю. Левін, К., у свою чергу, наголошує на соціальному конфлікті як потенційному джерелі напруги. У ситуації вимушеної міграції, де присутній культурний шок, мовний бар'єр, дискримінація або байдужість оточення, загрозливі соціальні чинники посилюють емоційне навантаження та ускладнюють інтеграцію [1].

Висновки.

Аналіз теоретичних підходів до проблематики стресу в умовах вимушеної міграції засвідчив, що цей феномен має комплексний характер і охоплює біологічні, психологічні й соціокультурні виміри. З одного боку, тривала дія стресогенних факторів (невизначений правовий статус, мовний бар'єр, економічна та соціальна нестабільність) зумовлює підвищення ризику психосоматичних розладів, емоційного вигорання та дезадаптації. З іншого боку, наявність ефективних копінг-стратегій, соціальної підтримки та здатність переосмислювати стрес як потенційну можливість для особистісного зростання позитивно впливають на успішність інтеграції й відновлення психоемоційної рівноваги.

Таким чином, у контексті вимушеної міграції доцільно розглядати стрес як багаторівневий процес, що визначається не лише об'єктивними труднощами, а й суб'єктивною оцінкою власних ресурсів. Теоретичні напрацювання Г. Сельє, Р. Лазаруса, С. Фолкман, К. МакГонігал та інших дослідників підтверджують необхідність поєднання проблемно-фокусованих та емоційно-фокусованих копінг-стратегій, а також залучення соціальних і культурних ресурсів у приймаючій країні. Отримані висновки формують наукову основу для розробки практичних інструментів психологічної допомоги українцям, які перебувають у Чехії в умовах вимушеної міграції.

Список використаних джерел

1. Сапольскі Р. Чому зебри не страждають на виразку / пер. з англ. О. Любастової. – Київ: Фабула, 2020. – 400 с.
2. Freudenberger H. J. Burn-Out: The High Cost of High Achievement. – New York: Doubleday, 1980.
3. Психологія стресу та стресових розладів : навч. посіб. / уклад. О. Ю. Овчаренко. – Київ : Університет «Україна», 2023. – 266 с.
4. Лазарус Р. С., Фолкман С. Стрес, оцінка та подолання. – Springer, 1984.
5. Левін К. Динамічна теорія особистості : зб. вибр. праць / пер. з нім. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 296 с.
6. Сорока О. М. Стрес : базові параметри і феноменологія суб'єктного прояву // Вісник Національного університету оборони України : зб. наук. пр. – 2021. – Вип. 1 (59). – С. 158–165.
7. МакГонігал К. Стрес. Як навчитися його любити. – Харків: Фабула, 2015.

Matviienko A. M.

group 4551,

Educational and Scientific Humanitarian Institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

annnnn14021@gmail.com

Larchenko I. V.

Doctor of Philosophy in Psychology (PhD)

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

irina.larchenko@gmail.com

Psychological strategies for coping with stress among Ukrainians in the Czech Republic under conditions of forced migration

The article is devoted to analyzing the psychological strategies for coping with stress employed by Ukrainians who were forced to relocate to the Czech Republic due to the military conflict in Ukraine. It examines the main emotional reactions, stress levels, and adaptive mechanisms that contribute to successful integration into the new cultural and social environment. Special attention is given to the role of social support, the potential of professional psychological assistance, and the development of personal resources necessary for effectively overcoming stressful challenges.

Keywords: psychological strategies, military conflict, forced migration, stress, adaptation, psychological support.

Волошина Л. В.

група 4551з,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

Lyana.voloshina@gmail.com

Ларченко І. В.

Доктор філософії з психології (PhD)

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

irina.larchenko@gmail.com

Психологічні особливості проектування життєвих перспектив майбутніх психологів

У тезах розглядаються теоретичні аспекти проектування життєвих перспектив майбутніх психологів. Виконано аналіз ключових психологічних факторів, що впливають на усвідомленість життєвих орієнтирів і професійного становлення. Особлива увага приділена ролі рефлексії, самооцінки та професійних цінностей у формуванні чітких життєвих цілей. На основі теоретичного аналізу визначено можливі напрямки психологічного супроводу студентів у процесі їхнього особистісного й професійного зростання.

Ключові слова: життєва перспектива, майбутні психологи, рефлексія, самооцінка, професійні цінності, психологічний супровід.

Постановка проблеми. У сучасних умовах підготовки майбутніх фахівців-психологів особливого значення набуває проблема усвідомленого проектування ними своєї життєвої перспективи. Це явище включає не лише побудову чітких професійних орієнтирів, але й розвиток особистісної зрілості, формування цінностей, рефлексивних навичок та адекватної самооцінки. На сьогодні недостатньо досліджено взаємозв'язки між рівнем рефлексії, професійними цінностями, самооцінкою студентів-психологів та їх здатністю формувати чіткі життєві плани. Зокрема, виникає потреба у визначенні чинників, які впливають на усвідомленість і послідовність проектування майбутнього, а також у розробці рекомендацій для психологічного супроводу цього процесу.

Метою статті є здійснення теоретичного аналізу психологічних

особливостей проектування життєвих перспектив у майбутніх психологів, визначити ключові чинники, що впливають на їх формування, а також обґрунтувати можливі напрямки психологічного супроводу студентів у процесі усвідомленого професійного й особистісного зростання.

Актуальність дослідження зумовлена сучасними тенденціями у професійній підготовці психологів, які потребують не лише здобуття теоретичних знань та практичних навичок, але й формування усвідомлених життєвих перспектив. Проектування життєвої перспективи, яке передбачає побудову чітких життєвих орієнтирів, розвиток рефлексії, самооцінки та професійних цінностей, є важливим чинником успішного особистісного і професійного становлення.

В умовах швидкоплинних змін у суспільстві, зростання професійних вимог до спеціалістів та загального психологічного навантаження, формування усвідомленої життєвої перспективи у студентів стає критично важливим завданням. Відсутність чітких життєвих орієнтирів може призводити до невпевненості, низького рівня професійної мотивації, недостатньої самоорганізації та складнощів у прийнятті рішень. Це, у свою чергу, впливає на якість підготовки фахівців, їхнє психічне благополуччя і здатність адаптуватися до змін.

Крім того, сучасний освітній процес часто не надає достатньої уваги особистісному розвитку студентів, що створює прогалину у формуванні у них чітких життєвих планів. У цьому контексті необхідно розробляти і впроваджувати нові підходи до психологічного супроводу майбутніх психологів, які допоможуть підвищити рівень їхньої рефлексії, сформувати адекватну самооцінку, закласти фундамент професійних цінностей і підвищити усвідомленість щодо майбутнього.

Результати теоретичного дослідження свідчать про те, що процес проектування життєвої перспективи у майбутніх психологів є багатограним явищем, що інтегрує когнітивні, мотиваційні та ціннісні аспекти особистісного розвитку. Аналіз сучасної літератури дозволяє виокремити кілька ключових компонентів цього процесу.

По-перше, рівень рефлексії виступає основою для усвідомлення власних життєвих орієнтирів. Як показує дослідження Ігнатової, І. В. [1], здатність до саморефлексії сприяє глибшому осмисленню життєвого досвіду та допомагає формувати довгострокові цілі. Це підтверджується і даними інших авторів, які відзначають, що високий рівень рефлексії забезпечує більш критичне осмислення власних ціннісних установок та можливостей для професійного зростання.

По-друге, самооцінка є важливим компонентом, що впливає на впевненість у прийнятті рішень та формування чітких життєвих планів. Дослідження

Семенова, М. О. [2] свідчать, що адекватна самооцінка сприяє стабільності особистісної ідентичності, що, у свою чергу, є необхідною умовою для усвідомленого проектування майбутнього. У цьому контексті важливо враховувати результати роботи Назаренка, С. В. [4] та Гриценка, Л. В. [5], які підкреслюють, що сформована професійна ідентичність позитивно корелює з ясністю життєвих орієнтирів.

По-третє, професійні цінності та мотиваційні установки виступають визначальними чинниками, що стимулюють процес проектування життєвої перспективи. Дослідження Франкла, В. Е. [3] та Леонтьєва, Д. О. [8] вказують на те, що усвідомлення власних ціннісних орієнтирів сприяє більш цілеспрямованому плануванню як особистісного, так і професійного розвитку. Роль внутрішньої мотивації, розглянута в працях Ryan, R. M. та Deci, E. L. [7], а також у дослідженнях Deci, E. L. та Ryan, R. M. [10], підкреслює значущість автономії та внутрішньої потреби досягнення поставлених цілей. Дані роботи демонструють, що студенти, які керуються внутрішніми мотиваційними чинниками, виявляють більш високий рівень цілеспрямованості та ефективності у плануванні свого майбутнього.

Також, у дослідженнях Sheldon, K. M. та Elliot, A. J. [6] встановлено, що існує позитивний зв'язок між мотиваційним зусиллям та досягненням життєвих цілей, а робота Kruglanski, A. W. та Higgins, E. T. [9] розкриває соціально-персональні аспекти мотивації, які впливають на здатність до проектування життєвої перспективи. Ці підходи дозволяють розглянути процес формування життєвих орієнтирів як інтегративний, що поєднує внутрішні особистісні ресурси та зовнішні соціальні фактори.

Отже, результати теоретичного аналізу засвідчують, що проектування життєвої перспективи майбутніх психологів є комплексним процесом, який базується на інтеграції когнітивних здібностей, самооцінки, професійних цінностей та мотиваційних установок. Ці взаємозв'язки створюють основу для розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення психологічного супроводу студентів у процесі їхнього особистісного та професійного зростання.

Висновок. На підставі проведеного теоретичного аналізу можна стверджувати, що процес проектування життєвої перспективи майбутніх психологів є багатовимірним інтегративним явищем, що ґрунтується на взаємодії когнітивних, мотиваційних та ціннісних чинників. Розвинена рефлексія дозволяє студентам глибше осмислювати власний досвід та формувати довгострокові цілі, що є важливим для їхнього професійного становлення. Сформована самооцінка та чітка професійна ідентичність сприяють впевненості у прийнятті рішень та активній реалізації життєвих планів. Усвідомлення власних цінностей, що виражається через смисложиттєві

орієнтації, визначає рівень мотивації до особистісного та професійного зростання. Таким чином, інтеграція зазначених компонентів створює сприятливі умови для усвідомленого проектування життєвої перспективи, що є важливим фактором для формування успішної кар'єри та самореалізації майбутніх психологів. Отримані висновки складають основу для розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення психологічного супроводу студентів під час їхнього професійного та особистісного становлення.

Список використаних джерел

1. Ігнатова І. В. Особливості професійного самовизначення студентів у контексті їхньої життєвої перспективи / І. В. Ігнатова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2016. – Т. 21, № 30. – С. 45–53.
2. Семенов М. О. Формування професійної ідентичності майбутніх психологів у процесі освітньої діяльності / М. О. Семенов // Психологічний вісник. – 2020. – Т. 12, № 2. – С. 56–62.
3. Франкл В. Е. Пошук сенсу: Людина перед життєвими викликами / В. Е. Франкл ; пер. з англ. – Київ : Дух і Літера, 2019. – 216 с.
4. Назаренко С. В. Психологічні основи розвитку ціннісних орієнтацій у студентів вищих навчальних закладів / С. В. Назаренко // Освітній вимір. – 2017. – Т. 9, № 4. – С. 78–86.
5. Гриценко Л. В. Психологічні детермінанти професійного становлення студентів-психологів / Л. В. Гриценко // Психологія і суспільство. – 2018. – Т. 28, № 3. – С. 19–27.
6. Sheldon K. M., Elliot A. J. Goal striving, need satisfaction, and longitudinal well-being: The self-concordance model / K. M. Sheldon, A. J. Elliot // Journal of Personality and Social Psychology. – 2016. – Vol. 110, № 3. – P. 285–304.
7. Ryan R. M., Deci E. L. Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness / R. M. Ryan, E. L. Deci. – New York : Guilford Press, 2017. – 756 p.
8. Леонтьєв Д. О. Сми́сложиттєві орієнтації та особистісний розвиток: сучасний контекст / Д. О. Леонтьєв // Вісник НАПН України. – 2021. – Т. 11, № 3. – С. 34–41.
9. Kruglanski A. W., Higgins E. T. Motivation Science: Social and Personality Perspectives / A. W. Kruglanski, E. T. Higgins. – New York : Psychology Press, 2020. – 324 p.
10. Deci E. L., Ryan R. M. The importance of autonomy for development and well-being / E. L. Deci, R. M. Ryan // Handbook of Self-Determination Research. – 2017. – P. 155–174.

Voloshyna L. V.
Group 4551z,
Educational and Scientific Humanities Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
oleg.kl060204@gmail.com

Larchenko I. V.
Doctor of Philosophy in Psychology (PhD)
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
irina.larchenko@gmail.com

Psychological features of designing life prospects of future psychologists

This thesis examines the theoretical aspects of designing life prospects for future psychologists. An analysis of key psychological factors influencing the awareness of life orientations and professional development has been conducted. Special attention is given to the role of reflection, self-esteem, and professional values in forming clear life goals. Based on the theoretical analysis, possible directions for providing psychological support to students in the process of their personal and professional growth have been identified.

Keywords: life prospect, future psychologists, reflection, self-esteem, professional values, psychological support.

Бережник О. В.

група 4551,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

oleg.kl060204@gmail.com

Ларченко І. В.

Доктор філософії з психології (PhD)

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

irina.larchenko@gmail.com

Ефективність групової терапії у стабілізації психоемоційного стану студентської молоді

Стаття аналізує ефективність групової терапії як методу стабілізації психоемоційного стану студентської молоді в умовах сучасних соціально-економічних викликів та воєнного стану в Україні. Розглянуто основні психологічні підходи психоаналітичний, гуманістичний, когнітивно-поведінковий, системний, екзистенційний, гештальт, їхні переваги та обмеження. Особливу увагу приділено інтегративній біопсихосоціальній моделі, яка поєднує біологічні, психологічні та соціальні аспекти здоров'я. Встановлено, що цей підхід є найбільш перспективним для створення ефективних програм психологічної підтримки студентів. Запропоновано напрями подальших досліджень та практичного впровадження групової терапії в освітні заклади.

Ключові слова: групова терапія, психоемоційний стан, студентська молодь, психологічна підтримка, біопсихосоціальна модель, психотерапевтичні підходи.

Постановка проблеми. Проблема стабілізації психоемоційного стану студентської молоді набуває особливого значення в умовах сучасних соціально-економічних викликів, зокрема воєнного стану в Україні. Студенти, як особливо вразлива категорія населення, стикаються зі значним психоемоційним навантаженням, що проявляється у підвищенні рівня тривожності, стресу, депресивних станів, соціальної ізоляції, а також зниженні мотивації до навчання та професійного розвитку. Проблеми негативно позначаються на академічній

успішності, соціальній адаптації та особистісному зростанні молоді.

З огляду на вказані виклики актуалізується необхідність впровадження ефективних методів психологічної підтримки, серед яких важливе місце займає групова терапія. Попри те, що групова терапія вже тривалий час використовується у психологічній практиці, її потенціал щодо роботи зі студентською молоддю, особливо в умовах кризових станів, залишається недостатньо дослідженим. Необхідним є поглиблений теоретичний аналіз ефективності цього методу, визначення оптимальних психологічних підходів і терапевтичних механізмів, які могли б сприяти стабілізації психоемоційного стану студентів та формуванню у них адаптивних стратегій і соціально-комунікативних навичок. Саме тому дана проблема вимагає детального вивчення та систематизації наукового досвіду для створення ефективних програм психологічної підтримки студентів в умовах сучасних реалій.

Метою статті є теоретичне обґрунтування ефективності групової терапії як методу стабілізації психоемоційного стану студентської молоді, визначення її основних психологічних механізмів та уточнення перспективних напрямів інтеграції цього методу в систему психологічної підтримки студентів.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного осмислення та систематизації існуючого наукового досвіду щодо використання групової терапії як методу стабілізації психоемоційного стану студентської молоді. Сучасні стресогенні умови, створюють значне психоемоційне навантаження для молодих людей. Студенти перебувають у періоді активного становлення особистості, що супроводжується значними соціальними та академічними стресами, які посилюються через об'єктивні труднощі сучасних умов. Це зумовлює необхідність у надійних та ефективних психологічних інструментах, що могли б допомогти молоді впоратися з емоційними труднощами, зменшити прояви тривожності та депресивних станів, підтримати мотивацію до навчання і сприяти ефективній соціальній адаптації. У цьому контексті групова терапія розглядається як перспективний і доступний метод, що може ефективно реалізовувати функції психологічної підтримки студентів у сучасних освітніх закладах.

Результати дослідження. В результаті проведеного теоретичного аналізу встановлено, що групова терапія є ефективним методом стабілізації психоемоційного стану студентів, проте її ефективність значною мірою залежить від обраного психологічного підходу. Аналіз наукових праць сучасних авторів Ялом І., Роджерс К., Бек А., Франкл В., Боуен М., Гріффітс М., Петрі Н., Перлз Ф. та ін. дозволив виокремити низку важливих аспектів використання групової терапії у студентському середовищі.

Психоаналітичний підхід Ялом І., Байон В. характеризується акцентом на

несвідомих процесах та емоційних конфліктах, що сприяє глибокому опрацюванню причин тривожності та стресу, які мають коріння на ранніх етапах розвитку особистості. Перевагою цього підходу є глибина аналізу, однак він потребує значних часових ресурсів, високої професійної кваліфікації терапевта та складно реалізується у короткостроковому форматі [8].

Гуманістичний підхід Роджерс К., Маслоу А. передбачає створення безпечного, емпатійного середовища, що сприяє формуванню позитивної самооцінки та соціальних навичок студентів. Перевагою є демократичність та гнучкість цього методу, але недоліком – недостатня спрямованість на конкретні поведінкові зміни та навички самоконтролю, що важливо в умовах активних соціальних викликів [5; 7].

Когнітивно-поведінковий підхід Бек А., Елліс А. демонструє високу ефективність при роботі з чітко окресленими проблемами тривожності, депресія, стрес, оскільки пропонує конкретні стратегії та навички вирішення проблем. Його сильні сторони – структурованість, оперативність та можливість швидко оцінити результати терапії. Проте цей підхід приділяє недостатньо уваги глибинним емоційним переживанням, які є суттєвими в умовах тривалих криз [2]. Системний підхід Боуен М. розглядає групу як єдину соціальну систему і допомагає студентам усвідомити власну роль у груповій взаємодії. Цей метод ефективно знижує соціальну ізоляцію, однак менше уваги приділяє внутрішнім психологічним конфліктам, зосереджуючись переважно на міжособистісній динаміці [1].

Екзистенційний підхід Франкл В., Мей Р. важливий при роботі зі студентами, що стикаються з кризами сенсу життя та відповідальності за власний вибір. Перевагою є здатність глибоко працювати з екзистенційною тривою, але цей підхід потребує високої мотивації учасників та готовності до глибокої рефлексії [6]. Гештальт-підхід Перлз Ф. орієнтований на усвідомлення студентами своїх емоцій, потреб і переживань у «тут і зараз». Він сприяє розвитку навичок самоусвідомлення, комунікації та відповідальності за свої дії. Недоліком є складність застосування цього методу без відповідної підготовки та високої активності учасників [4].

Особливу актуальність має інтегративна біопсихосоціальна модель, яку активно розробляють сучасні дослідники Гріффітс М., Петрі Н. та ін.. Ця модель інтегрує переваги різних психологічних підходів, охоплюючи всі сфери впливу – біологічну, психологічну, соціальну. Вона є адаптивною до потреб студентів у кризових умовах та забезпечує гармонійний баланс між глибиною емоційної роботи, розвитком комунікативних навичок та формуванням стратегій саморегуляції [3].

Висновок.

На основі проведеного аналізу встановлено, що інтегративний біопсихосоціальний підхід, який об'єднує переваги різних психологічних концепцій, є найбільш обґрунтованим і перспективним для ефективної стабілізації психоемоційного стану студентів. Це підтверджується його комплексністю, адаптивністю до потреб молоді та здатністю ефективно вирішувати широкий спектр психологічних задач, що відкриває перспективи для подальших емпіричних досліджень і розробки спеціалізованих програм групової терапії.

Список використаних джерел

1. Боуен М. Сімейна терапія в клінічній практиці. – Київ: «Фенікс», 2020. – 400 с.
2. Бек А. Когнітивна терапія і емоційні розлади. – Львів: «Свічадо», 2016. – 408 с.
3. Гріффітс М., Петрі Н. Біопсихосоціальна інтеграція в сучасній психології // Психологічний журнал. – 2021. – № 4. – С. 45–58.
4. Перлз Ф. Гештальт-підхід і свідоме поведінка. – Київ: PSYLIB, 2015. – 384 с.
5. Роджерс К. Консультування та психотерапія. – Київ: PSYLIB, 2017. – 512 с.
6. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. – 160 с.
7. Маслоу А. Мотивація і особистість. – Київ: PSYLIB, 2019. – 432 с.
8. Ялом І. Теорія і практика групової психотерапії. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2018. – 576 с.

Berezhnyk O. V.

Group 4551, Educational and Scientific Humanities Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukrain
oleg.kl060204@gmail.com

Larchenko I. V.

Doctor of Philosophy in Psychology (PhD)
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
irina.larchenko@gmail.com

The effectiveness of group therapy in stabilizing the psycho-emotional state of student youth

The article analyzes the effectiveness of group therapy as a method for stabilizing

the psycho-emotional state of students in the context of modern socio-economic challenges and martial law in Ukraine. The main psychological approaches—psychoanalytic, humanistic, cognitive-behavioral, systemic, existential, and gestalt—are examined, highlighting their advantages and limitations. Special attention is given to the integrative biopsychosocial model, which combines biological, psychological, and social aspects of well-being. It is established that this approach is the most promising for developing effective psychological support programs for students. Directions for further research and practical implementation of group therapy in educational institutions are proposed.

Keywords: group therapy, psycho-emotional state, student youth, psychological support, biopsychosocial model, psychotherapeutic approaches.

УДК 159.944.4.

Сінченко В. М.

група 4551,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

vika.sinchenko2004@gmail.com

Ларченко І. В.

Доктор філософії з психології (PhD)

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

irina.larchenko@gmail.com

Психологічні чинники емоційного вигорання волонтерів у кризових ситуаціях

У статті досліджено психологічні чинники емоційного вигорання волонтерів у кризових умовах. Виокремлено три основні групи факторів: особистісні, організаційні та рольові. Аналіз сучасних досліджень засвідчує, що відсутність належної психологічної підтримки та системної профілактики підвищує ризик виснаження. Розглянуто можливі шляхи запобігання вигоранню, зокрема через впровадження тренінгових програм і механізмів психологічної допомоги.

Ключові слова: емоційне вигорання, волонтери, стрес, психологічна

підтримка, профілактика.

Постановка проблеми. У контексті воєнного стану та гуманітарної кризи волонтери виконують життєво важливу роль у наданні допомоги населенню. Вони займаються евакуацією, організовують гуманітарну підтримку, надають медичну та психологічну допомогу. Однак постійне перебування в середовищі, наповненому стресом і болем, взаємодія з травматичними подіями та необхідність оперативного ухвалення рішень за умов обмежених ресурсів можуть спричиняти глибоке емоційне виснаження. Як наслідок, розвивається синдром емоційного вигорання, що проявляється через хронічну втому, втрату мотивації, апатію та почуття безсилля.

Волонтери, які стикаються з цим станом, ризикують не лише власним психологічним благополуччям, а й ефективністю виконання своїх обов'язків. Це може призвести до зниження якості надання допомоги, помилок у процесі прийняття рішень і труднощів у взаємодії з людьми, які потребують підтримки. Саме тому вивчення факторів, що провокують емоційне вигорання, є важливим кроком до розробки дієвих методів його профілактики та створення ефективних механізмів психологічної підтримки волонтерів.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування психологічних чинників емоційного вигорання волонтерів у кризових умовах. Аналізуючи існуючі наукові підходи до проблеми вигорання, дослідження спрямоване на виявлення основних стресогенних факторів, механізмів їхнього впливу на психоемоційний стан волонтерів та можливих шляхів профілактики цього явища.

Актуальність дослідження. Проблема емоційного вигорання активно досліджується в межах психології праці, стресології та кризової психології. Зокрема, Маслач К. виокремила ключові складові цього синдрому: емоційне виснаження, деперсоналізацію та зниження суб'єктивної ефективності. Лазарус Р. і Фолкман С. запропонували концепцію стресу та механізми подолання його наслідків. В українській науці питання психологічної стійкості та благополуччя особистості розглядали Бочелюк В. Й., Віхляєва Я. Є. та Карамушка Л. М..

Попри вагомій науковій напрацюванні, особливості вигорання серед волонтерів досі не отримали достатньої уваги. Їхня діяльність часто відбувається в нестабільних умовах, без належної підготовки та системної підтримки, що ускладнює можливість емоційного відновлення. Поєднання високого рівня відповідальності за життя та безпеку інших із постійним психологічним навантаженням значно підвищує ризик виснаження. При цьому існуючі стратегії профілактики вигорання здебільшого спрямовані на фахівців соціальної, медичної та освітньої сфер, у той час як специфічні потреби волонтерів залишаються поза увагою.

Результати дослідження. В результаті проведеного теоретичного аналізу

встановлено, що емоційне вигорання волонтерів у кризових ситуаціях є багатогранним явищем, обумовленим комплексом психологічних чинників. Ці чинники можна класифікувати на особистісні, організаційні та рольові, кожен з яких відіграє значну роль у розвитку синдрому вигорання.

Особистісні чинники включають індивідуальні характеристики волонтерів, такі як емоційна стабільність, самоконтроль, рівень емпатії та стресостійкість. У кваліфікаційній роботі Пілютіної І. В. «Психологічні аспекти емоційного вигорання у волонтерів громадських організацій» зазначається, що волонтери з високим рівнем емоційної стабільності та самоконтролю менш схильні до емоційного вигорання, оскільки вони ефективніше справляються зі стресовими ситуаціями та краще регулюють свої емоції [5].

Дослідження Джавах Д. М. «Індивідуально-психологічні особливості емоційного вигорання волонтерів» підкреслює, що високий рівень емпатії може як позитивно, так і негативно впливати на емоційний стан волонтера: з одного боку, це сприяє кращому розумінню потреб підопічних, з іншого — підвищує ризик емоційного виснаження через надмірне співпереживання [2].

Організаційні чинники стосуються умов та особливостей волонтерської діяльності, таких як наявність підтримки з боку організації, доступ до ресурсів, підготовка до виконання завдань та робоче навантаження. У статті В'юнковської О. В. «Профілактика та протидія психоемоційного вигорання волонтерів» підкреслюється, що відсутність належної підтримки та підготовки може призвести до емоційного виснаження волонтерів. Авторка пропонує шляхи профілактики та протидії вигоранню, включаючи розробку тренінгових програм та надання психологічних рекомендацій для збереження психологічного здоров'я волонтерів [1].

Крім того, дослідження показують, що надмірне робоче навантаження без можливості відпочинку та відновлення ресурсів значно підвищує ризик розвитку синдрому вигорання.

Рольові чинники пов'язані з багатозадачністю, високим рівнем відповідальності та постійною комунікацією з великою кількістю людей. Психологиня Волошина Г. у статті «Емоційне вигорання волонтерів: чому виникає та як його побороти» зазначає, що такі фактори, як багатозадачність, високий рівень відповідальності та інтенсивна комунікація, можуть призводити до емоційного виснаження волонтерів [4].

Волонтери часто стикаються з необхідністю одночасно виконувати кілька завдань, приймати швидкі рішення в умовах невизначеності та обмежених ресурсів, що підвищує рівень стресу та сприяє розвитку вигорання.

Додатково, у статті «Психологічна підтримка волонтерів, що працюють з постраждалими» Лазос Г. П. та Литвиненко Л. І. розглядаються фактори, які

призводять до травматизації психологів та емоційного вигорання, зокрема, робота з постраждалими в кризових ситуаціях, що вимагає особливої психологічної підтримки для самих волонтерів [3].

Висновок.

На основі проведеного аналізу встановлено, що емоційне вигорання волонтерів у кризових умовах є наслідком впливу особистісних, організаційних та рольових чинників. Відсутність належної психологічної підтримки, надмірне навантаження та високий рівень відповідальності значно підвищують ризик виснаження. Ефективними заходами профілактики є впровадження тренінгових програм, забезпечення психологічного супроводу та створення умов для відновлення ресурсів волонтерів. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку адаптованих механізмів підтримки, що враховують специфіку волонтерської діяльності в умовах криз.

Список використаних джерел

1. В'юнковська Ж. В. Профілактика та протидія психоемоційного вигорання волонтерів: кваліфікаційна робота магістра. Луцьк, 2024. 71 с.
2. Джавах Д. М. Індивідуально-психологічні особливості прояву емоційного вигорання волонтерів: кваліфікаційна робота магістра. Дніпро, 2024. 92 с.
3. Лазос Г. П., Литвиненко Л. І. Психологічна підтримка волонтерів, що працюють з постраждалими. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко... Царенко Л. Г.; за ред. З. Г. Кісарчук. – К. : ТОВ "Видавництво "Логос". – 206 с. – С.121 -144
4. Навіть героям потрібна “підзарядка” — що таке емоційне вигорання волонтерів та як його побороти. Вікна: веб-сайт. URL: https://vikna.tv/dlia-tebe/psykholohiia/navit-geroyam-potribna-pidzaryadka-shho-take-emoczijne-vygorannya-volonteriv-ta-yak-jogo-poboroty/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 21.03.2025)
5. Пілютіна І. В. Психологічні аспекти емоційного вигорання у волонтерів громадських організацій : кваліфікаційна робота магістра. Запоріжжя, 2024. 77 с.

Sinchenko V. M.
Group 4551,
Educational and Scientific Humanities Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukrain
vika.sinchenko2004@gmail.com

Larchenko I. V.
Doctor of Philosophy in Psychology (PhD)
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
irina.larchenko@gmail.com

Psychological Factors of Volunteer Burnout in Crisis Situations

The article examines the psychological factors of emotional burnout of volunteers in crisis conditions. Three main groups of factors are identified: personal, organizational and role. Analysis of modern research shows that the lack of proper psychological support and systemic prevention increases the risk of burnout. Possible ways to prevent burnout are considered, in particular through the implementation of training programs and mechanisms of psychological assistance.

Keywords: emotional burnout, volunteers, stress, psychological support, prevention.

Павленко К. М.

група 4551,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

condorenstream@gmail.com

Ларченко І. В.

доктор філософії з психології (PhD)

викладач кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

irina.larchenko@gmail.com

Когнітивна продуктивність студентів в умовах хронічного стресу теоретичний аналіз та наукові підходи

У теоретичному дослідженні розглядається вплив хронічного стресу на когнітивну продуктивність студентів. Аналізуються основні когнітивні функції, зокрема увага, пам'ять та швидкість мислення, які можуть зазнавати негативних змін під впливом тривалого стресу. Визначаються фактори, що посилюють або послаблюють цей вплив, а також особливості когнітивної адаптації студентів у стресогенних умовах. Особливу увагу приділено узагальненню наукових досліджень та теоретичних моделей, які описують взаємозв'язок між хронічним стресом і когнітивними функціями. Отримані результати можуть слугувати основою для подальших емпіричних досліджень та розробки програм психологічної підтримки студентів, спрямованих на мінімізацію негативного впливу хронічного стресу та покращення їхньої когнітивної ефективності.

Ключові слова: хронічний стрес, когнітивна продуктивність, увага, пам'ять, швидкість мислення, адаптація, академічна успішність, психологічна підтримка.

Постановка проблеми. Хронічний стрес є одним із ключових факторів, що негативно впливають на когнітивні функції людини, зокрема у студентської молоді. В умовах тривалого впливу стресових факторів, зокрема пов'язаних із навчальним навантаженням, соціальним тиском, фінансовими труднощами чи

військовими діями, відбувається зниження рівня уваги, оперативної пам'яті та когнітивної гнучкості. Ці зміни можуть мати довготривалі наслідки, знижуючи академічну успішність, продуктивність навчання та загальний психоемоційний стан студентів.

Проблема впливу хронічного стресу на когнітивні процеси є актуальною у сучасному науковому дискурсі, оскільки вона охоплює як індивідуальні, так і соціальні аспекти адаптації студентів до складних умов навчання. Відсутність належних механізмів компенсації стресу може спричинити формування тривожних станів, депресивних розладів та зниження мотивації до навчання. З огляду на це, дослідження когнітивної продуктивності студентів в умовах хронічного стресу є важливим завданням сучасної психології та педагогіки. Воно сприяє розробці ефективних методик підтримки та корекції когнітивних функцій, що можуть бути використані в освітньому процесі.

Актуальність дослідження. Питання впливу хронічного стресу на когнітивні функції досліджується в численних наукових роботах. Так, Наугольник Л. підкреслює значний вплив стресу на регуляцію когнітивної діяльності, вказуючи на його безпосередній зв'язок із порушеннями уваги та пам'яті [3]. Водночас, у роботах Овчаренка О. стверджується, що тривалий вплив стресогенних чинників спричиняє зміни в роботі префронтальної кори мозку, що знижує здатність до концентрації та логічного мислення [4].

Жданюк І. у своїх дослідженнях акцентує увагу на взаємозв'язку між рівнем хронічного стресу та адаптивними можливостями студентів, доводячи, що високий рівень стресу призводить до значного зниження когнітивної продуктивності [2]. Це підтверджується роботами Савелюк Н., яка вказує на критичне значення емоційної саморегуляції у процесі подолання негативного впливу стресових факторів [5].

Різні дослідники також розглядають особливості впливу стресу залежно від когнітивного стилю особистості. Так, Арінчіна Н. та Дунай В. виявили, що студенти з аналітичним мисленням краще адаптуються до стресових умов, ніж ті, хто схильний до імпульсивного прийняття рішень [1]. Це узгоджується з висновками Shields G. S. та співавторів, які виявили, що хронічний стрес ускладнює процеси прийняття рішень, що особливо проявляється у нестабільних соціальних та освітніх умовах [6].

Додатково, дослідження сучасних науковців свідчать про важливість розробки індивідуалізованих програм психологічної підтримки студентів для компенсації негативних наслідків стресу. Ці результати підкріплюються дослідженнями механізмів нейропластичності, що свідчать про потенціал когнітивної адаптації до тривалого стресу за умови застосування відповідних психологічних інтервенцій.

Таким чином, науковий аналіз існуючих досліджень підтверджує актуальність вивчення хронічного стресу та його впливу на когнітивну продуктивність студентів, а також необхідність розробки ефективних стратегій адаптації до стресових умов навчання.

Метою статті є здійснення теоретичного аналізу впливу хронічного стресу на когнітивну продуктивність студентів, а також визначення ключових механізмів цього впливу на когнітивні функції, такі як увага, пам'ять та швидкість мислення. Дослідження спрямоване на виявлення наукових підходів до розуміння нейропсихологічних та психологічних аспектів впливу стресу, а також обґрунтування необхідності розробки адаптивних стратегій для підтримки студентів в умовах тривалого стресу.

Результат дослідження. Аналіз теоретичних досліджень дозволив встановити багаторівневий вплив хронічного стресу на когнітивні функції студентів. Виявлено, що стресові фактори сприяють порушенню функціонування префронтальної кори, яка відповідає за управління увагою, пам'яттю та прийняттям рішень. Внаслідок цього студенти демонструють зниження здатності до концентрації, гнучкості мислення та швидкості обробки інформації.

Окремо досліджено нейробіологічні механізми впливу хронічного стресу. Було підтверджено, що підвищений рівень кортизолу впливає на активність гіпокампа, що безпосередньо відображається на якості запам'ятовування та відтворення інформації. Крім того, при хронічному стресі знижується рівень дофаміну, що погіршує мотивацію студентів до навчальної діяльності та може сприяти когнітивному виснаженню.

Результати порівняльного аналізу продемонстрували, що студенти, які володіють навичками емоційної регуляції, демонструють менше зниження когнітивної продуктивності порівняно з тими, хто не має таких стратегій адаптації. Таким чином, наявність ефективних стратегій подолання стресу є ключовим чинником збереження когнітивної продуктивності в умовах високого рівня стресу.

Дослідження також підкреслило необхідність розробки індивідуальних програм психологічної підтримки, спрямованих на розвиток когнітивної гнучкості та емоційної стійкості студентів, що дозволяє компенсувати негативний вплив стресових факторів.

Таким чином, результати дослідження свідчать про складний і багаторівневий вплив хронічного стресу на когнітивну продуктивність студентів, що потребує комплексного підходу до підтримки їхньої психологічної стійкості та навчальної ефективності.

Висновок. Проведене дослідження підтвердило, що хронічний стрес є

комплексним і багаторівневим явищем, що має виражений негативний вплив на когнітивну продуктивність студентів. Виявлено, що тривалий вплив стресогенних факторів призводить до зниження рівня концентрації, когнітивної гнучкості та швидкості обробки інформації, що ускладнює навчальну діяльність. Нейробіологічні дослідження підтверджують, що зміни у функціонуванні гіпокампа та префронтальної кори є основними механізмами впливу стресу на когнітивні функції.

Практичні результати дослідження полягають у необхідності впровадження адаптаційних стратегій у навчальний процес, що включають методи емоційної регуляції, когнітивного тренінгу та програм психологічної підтримки студентів. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку ефективних інтервенцій для мінімізації впливу хронічного стресу на когнітивні функції та навчальну продуктивність студентів.

Список використаних джерел

1. Арінчіна Н. Г., Дунай В. І. Особливості стресостійкості студентів з різними когнітивними стилями. *Архів психіатрії*. 2021. № 2 (10). С. 93–101.
2. Жданюк І. В. Психологічні особливості ефективності людини в умовах стресу. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2024. № 1. С. 55–62.
3. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.
4. Овчаренко О. Ю. Психологія стресу та стресових розладів: навч. посіб. Київ: Університет «Україна», 2023. 266 с.
5. Савелюк Н. Вплив стресу на здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану. *Інноваційна педагогіка*. 2022. С. 42–48.
6. Shields G. S., Sazma M. A., McCullough A. M., Yonelinas A. P. The effects of acute stress on episodic memory: A meta-analysis and integrative review. *Psychological Bulletin*. 2017. Vol. 143 (6). P. 636–675.

Pavlenko K. M.
group 4551,
Educational and Scientific Humanitarian Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
condorenstream@gmail.com

Larchenko I. V.
PhD in Psychology,
Lecturer at the Department of Psychology
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
irina.larchenko@gmail.com

Cognitive productivity of students under chronic stress: theoretical analysis and scientific approaches

This theoretical study examines the impact of chronic stress on students' cognitive productivity. The research analyzes key cognitive functions, including attention, memory, and processing speed, which may undergo negative changes under prolonged stress. Factors that intensify or mitigate this impact, as well as the specifics of students' cognitive adaptation in stressful conditions, are identified. Particular attention is paid to summarizing scientific research and theoretical models that describe the relationship between chronic stress and cognitive functions. The findings of this study may serve as a basis for further empirical research and the development of psychological support programs aimed at minimizing the negative effects of chronic stress and improving students' cognitive efficiency.

Keywords: chronic stress, cognitive productivity, attention, memory, processing speed, adaptation, academic performance, psychological support.

Левда З. А.

група 4551 з,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

zlata.levda08@gmail.com

Ларченко І. В.

доктор філософії з психології (PhD),

викладач кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

irina.larchenko@gmail.com

Подолання негативної самооцінки у юнацькому віці психологічні аспекти

У юнацькому віці самооцінка відіграє ключову роль у формуванні особистості, впливаючи на соціальну адаптацію, навчальну діяльність і майбутню професійну самореалізацію. Негативна самооцінка може стати бар'єром для особистісного розвитку, спричиняючи емоційні труднощі, соціальну ізоляцію та зниження рівня мотивації. Психологічні дослідження свідчать, що основними чинниками, що впливають на самооцінку, є міжособистісні стосунки, рівень підтримки з боку значущих дорослих, а також когнітивні стилі мислення.

Ключові слова: самооцінка, юнацький вік, негативна самооцінка, особистісний розвиток, психологічна корекція, емоційний інтелект, когнітивно-поведінкові техніки, соціальна підтримка.

Постановка проблеми. Формування адекватної самооцінки є важливим психологічним завданням юнацького віку, оскільки вона визначає рівень впевненості у власних силах, здатність до самореалізації та соціальної взаємодії. Проте негативна самооцінка, що формується під впливом зовнішніх (соціальні порівняння, оцінки оточення, сімейні установки) та внутрішніх (когнітивні стилі мислення, особистісні особливості, рівень тривожності) факторів, може значно ускладнити процес особистісного розвитку. Вона асоціюється з низькою мотивацією до досягнень, високим рівнем соціальної тривожності, уникненням нових викликів та схильністю до емоційних розладів.

Попри актуальність проблеми, існує потреба в подальшому дослідженні ефективних методів корекції негативної самооцінки у юнаків. Зокрема, важливим є вивчення ролі когнітивно-поведінкових технік, розвитку емоційного інтелекту та соціальної підтримки у подоланні деструктивних уявлень про себе. Відсутність своєчасної психологічної допомоги може спричиняти довготривалі негативні наслідки, що проявляються у формуванні фіксованих дезадаптивних поведінкових патернів, труднощах у професійному становленні та зниженні якості життя. Тому актуальним є розробка психологічних стратегій, спрямованих на подолання негативної самооцінки та формування здорового самосприйняття у юнацькому віці.

Метою статті є теоретичний аналіз проблеми негативної самооцінки у юнацькому віці з використанням методів контент-аналізу, порівняльного аналізу та синтезу наукових концепцій, визначення її психологічних чинників, наслідків та ефективних методів корекції. Дослідження узагальнює наукові підходи до формування самооцінки та оцінює можливості психологічних інтервенцій для її поліпшення.

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження зумовлена зростаючою необхідністю розробки ефективних підходів до корекції негативної самооцінки в умовах сучасного суспільства. Динамічні зміни соціального середовища, високі вимоги до особистісної та професійної самореалізації, а також поширення цифрових комунікаційних технологій сприяють підвищенню рівня невизначеності, що особливо впливає на юнацький вік. Інформаційний тиск, соціальне порівняння та очікування відповідності суспільним стандартам часто формують у молоді критичне ставлення до власних досягнень та можливостей, що може закріплювати негативні самооцінкові установки. Окрім того, психоемоційні наслідки негативної самооцінки безпосередньо пов'язані зі зниженням рівня життєвої задоволеності, емоційною нестабільністю та труднощами в адаптації до соціальних викликів.

Важливість цього дослідження полягає у необхідності розробки науково обґрунтованих методів психологічної допомоги, зокрема через використання когнітивно-поведінкової терапії, тренінгів емоційного інтелекту та програм соціальної підтримки, спрямованих на формування здорового самосприйняття та розвитку стійких механізмів саморегуляції. Особливо актуальним є інтеграція психокорекційних підходів у навчальні заклади та молодіжні соціальні ініціативи, що дозволить запобігати закріпленню деструктивних когнітивних схем і сприятиме гармонійному особистісному розвитку. Враховуючи складність та багатофакторність проблеми, дослідження має важливе значення як для психологічної науки, так і для практичної діяльності у сфері освіти, профілактики психоемоційних розладів та соціальної підтримки молоді.

Результати дослідження. Результати проведеного теоретичного дослідження дозволили систематизувати наукові уявлення про феномен негативної самооцінки у юнацькому віці та визначити її ключові детермінанти, наслідки та можливі шляхи корекції. Аналіз літературних джерел підтвердив, що самооцінка є динамічною характеристикою особистості, яка формується під впливом когнітивних переконань, емоційних реакцій та соціальних факторів, включаючи рівень підтримки з боку референтних осіб і вплив культурного середовища, про що зазначає Скрипченко О. [10].

Було встановлено, що одним із провідних чинників розвитку негативної самооцінки є соціальне порівняння, що особливо актуально в умовах сучасного інформаційного середовища, зокрема через вплив соціальних мереж, на чому акцентує увагу Кушіль О. [3]. Крім того, дослідження підтверджують, що низька самооцінка часто є наслідком негативного стилю виховання, де домінують гіперкритичність та емоційна дистанційованість батьків, що підкреслює Обухова Л. [7].

Блинова О. та Гордієнко Л. зазначають, що юнаки з низькою самооцінкою частіше демонструють підвищений рівень тривожності, соціальну замкненість та схильність до депресивних переживань [1]. Водночас Моляко В. О. вказує на те, що така особливість особистості корелює зі зниженою мотивацією до досягнень, що негативно впливає на академічну успішність та професійне самовизначення [6]. На думку Ліміна Л., внутрішньоособистісні конфлікти, які виникають на основі низької самооцінки, можуть спричиняти формування деструктивних поведінкових патернів, включаючи уникнення соціальних контактів, перфекціонізм або девіантну поведінку [4].

Дослідження дозволило встановити ефективні стратегії корекції негативної самооцінки. Дубравська Д. підтверджує, що одним із найдієвіших підходів є когнітивно-поведінкова терапія, яка сприяє зміні деструктивних переконань та формуванню конструктивних способів самосприйняття [2]. Важливим чинником стабілізації самооцінки виступає соціальна підтримка, особливо в рамках групової психотерапії та тренінгових програм, що доводить Пеньковська Н. [8]. Крім того, Потюк С. наголошує на необхідності інтеграції програм емоційної регуляції в освітній процес, що сприяє розвитку саморефлексії та впевненості у власних силах [9].

Таким чином, проведене дослідження підтвердило, що негативна самооцінка у юнацькому віці є складним багатовимірним феноменом, який значною мірою визначає рівень соціальної адаптації, емоційного стану та професійного самовизначення особистості. Використання науково обґрунтованих підходів до її корекції, включаючи когнітивно-поведінкові техніки, емоційний тренінг та соціальну підтримку, є необхідним для

забезпечення гармонійного розвитку молоді. Подальші дослідження можуть бути зосереджені на розробці комплексних психологічних програм, спрямованих на формування позитивного самосприйняття та профілактику деструктивних уявлень про власну особистість у юнацькому віці.

Висновки. Негативна самооцінка у юнацькому віці є важливим психологічним чинником, що визначає емоційне благополуччя, соціальну адаптацію та особистісний розвиток. Вона формується під впливом внутрішніх когнітивних переконань, емоційної чутливості та соціального середовища, зокрема сімейних відносин, міжособистісної взаємодії та впливу інформаційних ресурсів.

Для корекції негативної самооцінки необхідний комплексний підхід, що включає роботу з мисленнєвими установками, розвиток емоційної стійкості та соціальної компетентності. Важливим є застосування когнітивно-поведінкових технік, формування навичок саморефлексії та запровадження профілактичних програм у навчальних закладах.

Оскільки самооцінка має динамічний характер, її стабілізація можлива через систематичну психологічну підтримку та створення сприятливих умов для самореалізації. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку ефективних методик психологічної корекції, що враховуватимуть індивідуальні особливості юнацького віку та соціокультурний контекст.

Список використаних джерел

1. Блинова О. Є., Гордієнко Л. М. Соціокультурні та психологічні вектори становлення особистості: колективна монографія. Харків: Освіта України, 2021. 278 с.
2. Дубравська Д. М. Основи психології. Львів: Видавничий дім «Магнолія», 2020. 295 с.
3. Кушіль О. Л. Вплив самооцінки на рівень самотності в осіб юнацького віку // Вісник психології та педагогіки. 2019. № 6. С. 112-120.
4. Лімін Л. Психологічні особливості самооцінки в юнацькому віці // Науковий вісник ПНУ. 2017. № 2. С. 85-92.
5. Малихіна О. А. Психологічні умови формування самоповаги у студентів закладів вищої освіти: дис. канд. психол. наук. Київ: Національний університет ім. Драгоманова, 2022. 285 с.
6. Моляко В. О. Загальна психологія: підручник. Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2018. 412 с.
7. Обухова Л. Ф. Вікова та педагогічна психологія. Київ: Либідь, 2020. 368 с.
8. Пеньковська Н. Роль самооцінки у формуванні особистості дитини // Український журнал психології. 2018. № 3. С. 41-52.

9. Потюк С. В. Психологічні особливості самооцінки, її вплив на агресивність у ранньому юнацькому віці // Вісник СумДУ. 2021. № 4. С. 54-67.
10. Скрипченко О. В. Психологія особистості: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2019. 320 с.

Levda Z. A.
group 4551 z,
Educational and Scientific Humanities Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
zlata.levda08@gmail.com

Larchenko I. V.
Doctor of Philosophy in Psychology (PhD)
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
irina.larchenko@gmail.com

Overcoming negative self-esteem in adolescence psychological aspects

Self-esteem plays a crucial role in shaping personality during adolescence, influencing social adaptation, academic performance, and future professional self-realization. Negative self-esteem can become a barrier to personal development, leading to emotional difficulties, social isolation, and decreased motivation. Psychological research indicates that the primary factors affecting self-esteem include interpersonal relationships, the level of support from significant adults, and cognitive thinking styles.

Keywords: self-esteem, adolescence, negative self-esteem, personal development, psychological correction, emotional intelligence, cognitive-behavioral techniques, social support.

Мацик М. О.

група 5559МЗ,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

matcykmaksim371@gmail.com

Мухіна Л. М.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

lyudmilamukhina08@gmail.com

Емоційний інтелект як чинник запобігання професійному вигоранню

Зміни в соціумі впливають на формування емоційної сфери особистості та вимагають підвищеного адаптаційного потенціалу. Емоційний інтелект, як здатність розуміти, контролювати та використовувати емоції, сприяє ефективній взаємодії. Теоретичний аналіз дозволив визначити основні компоненти емоційного інтелекту: ідентифікацію емоцій, їх саморегуляцію та застосування у мисленні й діяльності. Виявлено його зв'язок із психоемоційними станами, такими як емпатія, тривожність та агресія. Отримані результати окреслюють перспективи подальших досліджень та розробки методів експериментального вивчення цього феномена.

Ключові слова: емоційний інтелект, емоційний розвиток, емпатія, тривожність, агресія, агресивність, психоемоційні стани.

У сучасному світі зростаюча конкуренція вимагає від підприємств підвищення ефективності. Компанії прагнуть наймати або навчати працівників, готових виходити за межі своїх ролей для покращення продуктивності [1]. Однак зростання ефективності супроводжується підвищеним робочим навантаженням і тиском, що може призвести до професійного вигорання. Це явище негативно впливає на працездатність, створюючи порочне коло, яке зрештою знижує ефективність організації.

Професійне вигорання стало серйозною проблемою, що впливає на продуктивність і психоемоційний стан працівників. Одним із ключових чинників його запобігання є емоційний інтелект (ЕІ), який допомагає усвідомлювати,

регулювати власні емоції та ефективно взаємодіяти з іншими.

Вперше концепція емоційного інтелекту була розроблена J. Mayer та P. Salovey в 1990 році. Згідно з їхньою теорією, емоційний інтелект являє собою набір когнітивних здатностей, які допомагають усвідомлювати і розуміти як власні емоції, так і емоції інших людей. Вони вважають емоційний інтелект підсистемою соціального інтелекту, яка включає в себе здатність спостерігати за своїми емоціями та почуттями інших, а також використовувати цю інформацію для управління своїм мисленням і поведінкою з метою успішної соціальної взаємодії [2].

Наукові дослідження J. Mayer та P. Salovey визначають емоційний інтелект як сукупність трьох основних компонентів. Ідентифікація та вираження емоцій забезпечує здатність розпізнавати власні й чужі емоції, що є ключовим для ефективної соціальної взаємодії. Регуляція емоцій сприяє контролю власного емоційного стану та управлінню емоціями інших, що допомагає знижувати рівень стресу. Використання емоцій у мисленні та діяльності покращує когнітивні процеси, зокрема планування, творче мислення та мотивацію, що позитивно впливає на продуктивність.

Згідно з Гоулманом (1998), емоційний інтелект – це здатність людини розпізнавати емоції в собі та інших, управляти ними як у собі, так і у взаєминах з іншими, а також проявляти самотивацію [3].

Розуміння емоцій працівників допомагає роботодавцям оцінювати їхню поведінку та реакції. Надмірне навантаження та стрес знижують продуктивність і задоволеність роботою. Емоційний інтелект сприяє управлінню емоціями, підвищує стійкість у стресових умовах та покращує ефективність праці [4].

Найвідомішою моделлю емоційного інтелекту є модель Гоулмана [3], що включає самосвідомість, саморегуляцію, мотивацію, емпатію та соціальні навички.

Самосвідомість допомагає аналізувати власні емоції, ухвалювати зважені рішення та уникати імпульсивних вчинків. Саморегуляція забезпечує контроль емоцій, сприяючи професійній витримці та зменшенню конфліктів. Мотивація підвищує наполегливість і працездатність навіть у складних умовах. Емпатія дозволяє краще розуміти інших, будувати довірливі відносини та ефективно взаємодіяти в колективі.

Соціальні навички, такі як ефективна комунікація, здатність до співпраці та вирішення конфліктів, є ще одним ключовим елементом емоційного інтелекту. Люди, які вміють грамотно висловлювати свої думки, чути інших та знаходити компроміси, сприяють створенню позитивного робочого клімату та досягненню спільних цілей.

Таким чином, емоційний інтелект є важливим фактором успішної

професійної діяльності. Він допомагає не лише зменшити рівень стресу та уникати професійного вигорання, а й сприяє продуктивній співпраці, підвищенню ефективності роботи та загальному покращенню якості життя працівників.

У своєму дослідженні Öztürk встановив зв'язок між емоційним інтелектом, задоволеністю роботою та вигоранням: працівники з високим рівнем ЕІ менше виснажуються та частіше перебувають у позитивному емоційному стані [5]. Öztürk і Deniz (2008) доповнили ці висновки, показавши, що ці показники у вихователів дошкільних закладів змінюються залежно від індивідуальних і професійних факторів.

Platsidou підтвердив, що високий ЕІ зменшує вигорання та підвищує задоволеність роботою, а Güllüce та Işcan (2010) виявили негативну кореляцію між ЕІ і професійним вигоранням. Sulukaya показав, що керівники з високим ЕІ знижують рівень виснаження підлеглих, створюючи сприятливе середовище [7].

Також, досліджено вплив емоційної праці: поверхнева та справжня поведінка частково моделюють зв'язок ЕІ і вигорання, тоді як глибока поведінка не має суттєвого впливу, що потребує подальших досліджень.

Аналіз досліджень підтверджує, що емоційний інтелект запобігає професійному вигоранню, знижує виснаження, підвищує задоволеність роботою та продуктивність. Працівники з високим ЕІ краще управляють емоціями, справляючись зі стресом, а керівники з ЕІ створюють здорове робоче середовище та знижують конфліктність.

Рекомендується впроваджувати тренінги з розвитку ЕІ для працівників і керівників, щоб зменшити вигорання та покращити умови й ефективність роботи.

Список використаних джерел

1. Adams V. H., Snyder C. R., Rand K. L., King E. A., Sigmon D. R., Pulvers K. M. «Hope in the workplace» in Handbook of Workplace Spirituality and Organizational Performance, eds Giacalone R., Jurkiewicz. New York, NY: Sharpe. 2002. P. 367–377.
2. Mayer J. & Salovey P., & Caruso D. Emotional Intelligence: Theory, Findings, and Implications. Psychological Inquiry. 2004. 15(3), P.197–215.
3. Гоулман Д. Емоційний інтелект. (пер. з англ.: С.-Л. Гумецька). Харків : Віват. 2018. 512 с.
4. Swarnalatha C., Sureshkrishna G. «Емоційний інтелект і задоволеність роботою: дослідження серед працівників автомобільної промисловості в Індії», International Business Management. 2013. 7 (1), pp. 46-49.
5. Озтюрк А. Порівняльний аналіз емоційного інтелекту, задоволеності роботою

та рівнів вигорання вчителів дошкільних закладів за деякими змінними, дисертація післядипломної освіти. Конья: Інститут соціальних наук. 2006.

6. Güllüce A. Ç., Işcan Ö. F. «The Relationship between Occupational Burnout and Emotional Intelligence», Eskişehir Osmangazi University Journal of Economics and Administrative Sciences. 2010. 5 (2), pp. 7-29.
7. Sulukaya H. «The Relationship between Emotional Intelligence of Managers and Burnout of Their Subordinates: A Research at Health Sector in Mersin», Postgraduate Thesis, Institute of Social Sciences, Mersin. 2012.

Matcyk M. O.

group 5559MZ,

Educational and Scientific Humanitarian Institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding,

Mykolaiv, Ukraine

matcykmaksim371@gmail.com

Mukhina L. M.

candidate of psychological sciences,

associate professor of the department of psychology

Admiral Makarov National University of Shipbuilding,

Mykolaiv, Ukraine

lyudmilamukhina08@gmail.com

Emotional intelligence as a factor in preventing professional burnout

Changes in society influence the formation of an individual's emotional sphere and require an increased adaptive potential. Emotional intelligence, as the ability to understand, control, and utilize emotions, contributes to effective interaction. Theoretical analysis has identified the key components of emotional intelligence: emotion identification, self-regulation, and application in thinking and activity. Its connection with psycho-emotional states such as empathy, anxiety, and aggression has been revealed. The obtained results outline prospects for further research and the development of methods for the experimental study of this phenomenon.

Keywords: emotional intelligence, emotional development, empathy, anxiety, aggression, aggressiveness, psycho-emotional states.

Джафарова Р. І.

група 4551,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

dzafarovaruslana@gmail.com

Мухіна Л. М.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

lyudmilamukhina08@gmail.com

Особливості та методи зниження стресу у школярів

Увага до феномену стресу у дітей підліткового віку обумовлена зростаючими вимогами до учнів, соціальними змінами та психологічними викликами, з якими вони стикаються в сучасному світі. Підлітковий вік є критичним періодом у розвитку особистості, коли діти стають більш вразливими до стресових ситуацій, що може негативно вплинути на їхнє навчання, емоційний стан та загальне благополуччя.

Ключові слова: стрес, підлітковий вік, діти, причини стресу, освітній процес, методи подолання стресу.

Стрес — це складна реакція організму на різноманітні подразники, які перевищують його можливості адаптації. У підлітковому віці стрес може проявлятися у вигляді емоційних розладів, проблем у навчанні та соціальних взаєминах. Стрес може викликати фізичні симптоми, такі як головний біль, порушення сну, проблеми з травленням. У підлітків це може призводити до зниження імунітету та підвищення ризику захворювань [2]

Зростаючі вимоги до навчання, підготовка до іспитів та конкуренція між однокласниками є основними джерелами стресу для учнів 7 класу. Багато підлітків відчувають страх невдачі, що призводить до підвищеного рівня тривожності [4]

Взаємодія з однолітками може бути джерелом стресу через булінг або соціальну ізоляцію. Дослідження показують, що соціальні відносини мають великий вплив на психологічний стан підлітків [5]

Конфлікти в родині, розлучення батьків або економічні труднощі також можуть викликати стрес у дітей. Важливо враховувати вплив сімейного середовища на емоційний стан підлітків [1]

Важливо забезпечити доступ до психологічної допомоги в школах. Організація груп підтримки та індивідуальних консультацій може допомогти учням справлятися зі стресом [6]

Включення тренінгів з управління стресом у навчальний процес є важливим кроком для розвитку навичок саморегуляції у підлітків. Техніки релаксації та тайм-менеджменту можуть значно знизити рівень стресу [3]

Формування атмосфери підтримки та співпраці в класі допоможе зменшити конкуренцію і покращити соціальні взаємини між учнями [7]

Проведення семінарів для батьків з метою підвищення їхньої обізнаності про стрес у дітей і способи його подолання є важливим аспектом у підтримці підлітків [8].

Список використаних джерел

1. Гончаренко Н. Вплив родинного виховання на розвиток дитини. Психолог. 2008. № 46/47. С. 13-14.
2. Коваленко В. І. Вплив хронічного стресу на розвиток особистості. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. 2021
3. Кузьменко, Л. Профілактика емоційного вигорання: тренінг для педагогів. Психолог. 2014. № 22. С. 27–30.
4. Мартиненко З. М. Стрес та його профілактика: заняття для педагогів. Шкільному психологу. Усе для роботи. 2009. № 5. С. 15-18.
5. Петренко І.В. Особливості конструювання соціально-психологічних технологій у просторі освіти. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки» : збірник наукових праць. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. Вип. 3. Т. 2. С. 186–190.
6. Психологічна допомога дитині та сім'ї: практикум / авт. Л. Магдисюк, М. Замелюк, О. Беспарточна, Н. Борбич. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 280 с.
7. Тихомирова Є. Основи соціології: Підручник. Р.: Перспектива, 2006. 333 с.
8. Федорова Л. В. Роль школи у подоланні стресу у дітей. Львів: Кальварія, 2020. 290 с.

Dzhafarova R. I.

group 4551,

Educational and Scientific Humanitarian Institute

Admiral Makarov National Shipbuilding University

Mykolaiv, Ukraine

dzafarovaruslana@gmail.com

Mukhina L. M.

candidate of psychological sciences,

associate professor of the department of psychology

Admiral Makarov National University of Shipbuilding,

Mykolaiv, Ukraine

lyudmilamukhina08@gmail.com

Game methods for reducing stress in schoolchildren

The relevance of the topic "Stress in Adolescents" is due to the growing demands on students, social changes and psychological challenges they face in the modern world. Adolescence is a critical period in personal development, when children become more vulnerable to stressful situations, which can negatively affect their learning, emotional state and overall well-being.

Keywords: stress, adolescence, children, causes of stress, educational process, methods of overcoming stress.

Кулик Л. В.

група 5559мз,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

lubovkylik08@gmail.com

Рогальська-Яблонська І. П.

Доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти

Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О.Сухомлинського

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

inna2710um@gmail.com

Прокрастинація як психологічна проблема у професійному середовищі

У статті розглядається дослідження прокрастинації як психологічної проблеми у професійному середовищі, її вплив на продуктивність, психологічний стан та командну роботу. Узагальнено підходи до її вивчення, класифікацію та причини. Емпіричне дослідження показало, що понад половина респондентів відкладають завдання через втому, стрес і брак мотивації.

Ключові слова: прокрастинація, професійне середовище, тайм-менеджмент, саморегуляція, стрес, мотивація.

Постановка проблеми. Прокрастинація – одна з найпоширеніших проблем сучасного професійного середовища, що знижує продуктивність і погіршує психологічний стан працівників. Зростання сучасних вимог до швидкості роботи та багатозадачності робить цю проблему ще актуальнішою.

Прокрастинація негативно впливає на командну роботу, оскільки відкладання виконання завдань одним працівником може уповільнювати процеси в усьому колективі. Воно супроводжується стресом, почуттям провини та може призводити до професійного вигорання. Війна значно загострює цю проблему прокрастинації через вплив на емоційний стан, мотивацію та загальну здатність до планування й виконання завдань.

Мета статті. Метою цієї статті є аналіз прокрастинації як психологічної проблеми, вивчення її причин і наслідків, а також розгляд можливих способів боротьби з цим явищем у професійному середовищі.

Актуальність роботи. На сьогодні прокрастинація залишається недостатньо вивченою: досі немає єдиного погляду на її природу — чи це риса характеру, особливий психічний стан чи специфічна властивість особистості. Так само відсутнє загальноприйняте визначення цього феномена, а також ґрунтовні теоретико-методологічні засади його дослідження. Недостатнє розуміння причин прокрастинації та ефективних методів її подолання підкреслює актуальність подальших наукових пошуків у цій сфері.

Таким чином, прокрастинація у професійному середовищі є багатогранною проблемою, яка потребує глибшого вивчення та розробки ефективних методів подолання.

Виклад результатів дослідження. Різні погляди на природу прокрастинації знайшли своє відображення в різних психологічних підходах. Психоаналітичний підхід - С. Блатт, Л. Юен, П. Квінлен, Дж. Бурка, Б. Спок, В. Міссідлайн, П. Макінтаєр, М. Хагбін, Дж. Феррарі, М. Оліветте, у когнітивному - А. Елліс, В. Кнаус, Д. Росблум, Дж. Сабіні, М. Сільвер, М. Стейнтон, у біхевіоральному підході - Т. Пичил, Дж. Ейнслі, Н. Мілграм, А. Блант, Л. Соломон, С. Мун та П.Стіл у теорії тимчасової мотивації.

Аналіз наукових джерел показує, що проблема відтермінування існує здавна, проте в сучасному світі привертає дедалі більше уваги, охоплюючи різні сфери – від повсякденних обов’язків до ухвалення глобальних рішень.

Дослідження показують зростання поширеності прокрастинації з роками. Так, якщо у 1978 році 15% людей відкладали справи хоча б час від часу, то у 2002 році цей показник зріс до 60%. Частота випадків хронічного зволікання також збільшилася – з 1% до 6%. У 2007 році виявлено, що 15–25% людей у світі мають стійку схильність до прокрастинації [1, с.30].

Перша класифікація видів прокрастинації була запропонована Н. Мілграмом у співавторстві із Дж. Баторі і Д. Моурером [2, с.69]. Автори виділяють п'ять основних видів прокрастинації.

1. Побутова, чи щоденна прокрастинація, яка пов'язана з відкладанням повсякденних справ і рутинних обов'язків.

2. Прокрастинація у прийнятті рішень, навіть незначних.

3. Невротична прокрастинація, пов'язана з відкладанням життєво важливих рішень.

4. Компульсивна прокрастинація, яка включає поведінкову прокрастинацію та прокрастинацію у прийнятті рішень.

5. Академічна прокрастинація, яка виявляється у відкладанні виконання навчальних завдань.

Згодом ця класифікація була вдосконалена унаслідок зведення видів прокрастинації до двох основних:

- 1) прокрастинація у виконанні завдань;
- 2) прокрастинація у прийнятті рішень.

Найбільш комплексний аналіз причин цього явища представили Н. Карловська і Р.Баранова. Вони виокремили такі фактори, що сприяють відкладанню завдань:

- 1) біологічні фактори (низька концентрація уваги, високий рівень нейротизму);
- 2) особливості когнітивної сфери (локус контролю, сприймання часу);
- 3) особливості емоційної сфери (тривожність, страх невдачі, почуття провини);
- 4) особливості поведінки (несформованість навичок саморегуляції, навичок навчання, ригідність поведінкових патернів, неорганізованість) [1].

Згідно з результатами проведеного дослідження більшість респондентів 53,3% відкладають завдання: «час від часу» - 36,7%, «часто» - 13,3% та «постійно» - 3,3%. Майже половина респондентів 46,7% вважають прокрастинацію проблемою на роботі, також 16,7% не можуть визначитися. Більшість респондентів вважають основною причиною власної прокрастинації у професійній сфері втому/стрес 34%, відволікаючі фактори 18% та відсутність мотивації 18%.

Для боротьби з прокрастинацією рекомендується використання стратегій саморегуляції, методів управління часом і формування позитивного робочого середовища.

Висновки. Прокрастинація є значною психологічною проблемою, що впливає на професійну діяльність. Її причини включають низький рівень самоконтролю, стрес, відсутність мотивації та страх невдачі. Додаткове вивчення проблеми дозволить глибше зрозуміти механізми прокрастинації та запропонувати ще більш ефективні методи її подолання у професійному середовищі.

Список використаних джерел

1. Дворник М. С. Прокрастинація в конструюванні особистісного майбутнього: монографія. Кропивницький: ІмексЛТД, 2018. С. 30.
2. Онішко З. Феномен прокрастинації у сучасній психології: теоретичні засади дослідження. Вісник КНУ ім.Т.Шевченко. Серія: Психологія. 2020 Том 2, №12 С. 69.

Kulyk L. V.
group 5559mz,
Educational scientific humanitarian institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
lubovkylik08@gmail.com

Rohaiska-Yablonska I. P.
Doctor of Pedagogy Science,
Professor of the Department of Preschool Education
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
inna2710um@gmail.com

Procrastination as a psychological problem in the professional world

The article examines the study of procrastination as a psychological problem in the professional environment, its impact on productivity, psychological state and teamwork. The approaches to its study, classification and causes are summarized. Empirical research has shown that more than half of respondents postpone tasks due to fatigue, stress and lack of motivation.

Keywords: procrastination, professional environment, time management, self-regulation, stress, motivation.

Рудзінська Н.

Група 421,
Навчально-науковий медичний інститут
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили
Миколаїв, Україна
lpatruseva2@gmail.com

Куриленко Т. В.

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

Психологічна реабілітація дітей у воєнний час засобами природотерапії

В роботі розглянуто проблему психологічної реабілітації дітей в умовах воєнного часу. Проаналізовано вплив технології природотерапії у відновленні психічного та фізичного здоров'я дітей. Відзначається оздоровчий та реабілітаційний потенціал заповідних установ для реабілітації всіх вікових груп населення.

Ключові слова: психологічна реабілітація, війна, природотерапія, рекреація.

З огляду на те, що людина живе тут, тепер і зараз, реабілітаційні заходи шляхом природотерапії не можуть бути відкладеними (на кшталт відкладеного попиту), їх актуальність зберігатиметься в умовах війни та зростатиме в повоєнний час. Природне середовище володіє великим фізіологічним та психоемоційним потенціалом, а установи природно-заповідного фонду як частина природного середовища можуть стати майданчиками для природотерапії.

Життя людей під час активної фази російсько-українського протистояння проходить в екстремальних умовах. Це стосується й мешканців Миколаївської області, які можуть відчувати щоденне нагадування про війну під час ворожих обстрілів. Майже на всій території Миколаївщини тривалий час існує загроза артилерійського або ракетного влучання. Всім, хто залишився, доводиться витримувати надвисоке психологічне навантаження. Особливо вразливими є діти, психіка яких піддається найбільшому впливу. Діти в умовах війни зіштовхуються з двома типами травматичних подій: несподівані,

короткострокові травматичні події та довготривалі несприятливі події, що зумовлюють виникнення непродуктивних стратегій подолання труднощів [1]. Щодня їм доводиться переживати цілу низку негативних емоцій: страх, паніку, тривогу, перевтому, апатію, роздратованість, почуття провини тощо.

Прояв та наслідки пережитого вкрай шкідливо можуть позначитись на подальшому житті вже дорослої людини, котра в дитинстві зазнала подібного емоційного стану. Діти, що відчували вплив військових дій, порівняно з однолітками, які не мають подібного досвіду, значно частіше страждають від таких проблем, як: тривожний розлад, посттравматичний стресовий розлад, депресія, поведінкові розлади [1,2]. Проте попри екстремальні та важкі умови діти мають значний потенціал життєстійкості, що дозволяє їм вирости та стати повноцінними індивідами всупереч отриманим психологічним травмам.

Природне оточення (вода, повітря, сонце тощо) з давніх часів використовувалось різними народами для оздоровлення та профілактики захворювання, а установи природно-заповідного фонду як частина природного середовища можуть стати місцем для зцілення.

Технологія природотерапії має великий ресурс для дітей у контексті активного усвідомленого спілкування з природою, що дає можливість відновленню відносин з собою, з іншими людьми й оточуючим світом. Перебування на природі розширює життєвий простір, сприяє розвитку й оздоровленню. Реабілітаційний ефект природотерапії полягає у зміцненні й відновленні здоров'я, що проявляється у покращенні настрою, знятті дразливості, подоланні стресових станів. Природа є середовищем для розвитку сенсорних систем людини (слуху, зору, нюху, дотику, смаку). Наприклад, під час перебування на туристичному маршруті або екостежці (на територіях природно-заповідного фонду) активуються всі сенсорні системи людини у сприйнятті природної інформації – запахи степового різнотрав'я та лісів, дихання свіжим повітрям, слухання звуків природи, спостереження за тваринами, розмаїття візуальної інформації, збирання природних матеріалів та вироблення поробок.

Заповідні установи можуть долучитися до реабілітації шляхом проведення спеціально адаптованих природничих екскурсій. Традиційні екскурсійні програми установ заповідного фонду можуть бути доповнені елементами реабілітації, наприклад, арт-терапії, або бути унікальними. Тематичні екскурсії з елементами природотерапії допоможуть відволіктися, перезавантажитися та сприятимуть включенню внутрішніх процесів зцілення дітей, які зазнали впливу війни. У природньому середовищі діти можуть отримати комплексну підтримку: психофізіологічну терапію, естетичне і етичне сприйняття, пізнавальну інформацію. Слід також відмітити, що природотерапія характеризується доступністю та малозатратністю з фінансової та технічної точки зору.

Актуальність реабілітаційних заходів зберігатиметься в умовах війни та зростатиме в повоєнний час, тому подальші дослідження та розробки методів природотерапії як з теоретичної, так і з практичної точки зору мають значний потенціал. Прикладом може слугувати розгорнута серед науковців дискусія про методики природотерапії та висвітлення в науковій літературі таких методів, як метод екологічної ідентифікації, метод екологічної емпатії, метод екологічних асоціацій, метод екологічної лабілізації, метод художньої репрезентації природних об'єктів тощо. [3].

Отже, природне середовище є унікальним ресурсом для відновлення психічного та фізичного здоров'я дітей та володіє значним оздоровчим та реабілітаційним потенціалом. Природотерапія має комплексний характер, є доступною для кожного, незалежно від віку, стану здоров'я, освіти, світоглядних орієнтацій. Спілкування з природою дозволяє досягнути різноспрямованих цілей (оздоровчих, реабілітаційних, пізнавальних тощо), серед яких варто відмітити безпекову спрямованість, оскільки відновлення позитивної комунікації з природним світом сприяє формуванню почуття безпеки. Використання методів природотерапії в умовах заповідних установ корисно як для дітей, так і для дорослих, в цілому – для усіх людей, травмованих війною, які так чи інакше стали свідками або учасниками російсько-української війни.

Список використаних джерел

1. Dupuy, KE and Krijn Peters (2010). War and children: a reference handbook. Santa Barbara, Denver, Oxford: Praeger Security International, ABC Clio, 2009, 204p. <https://www.abc-clio.com/products/e2023c/> (дата звернення 17.03.25)
2. Fernando, C and Michel Ferrari (2013). Handbook of Resilience in Children of War. New York, Heidelberg, Dordrecht, London: Springer, 311 p. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-4614-6375-7> (дата звернення 18.03.25)
3. Колток Л., Чапля М. Технології природотерапії як засоби корекції здоров'я молодших школярів. Актуальні питання гуманітарних наук. 2015. Вип. 11, С.266-271.

Rudzinska N.
Group 421,
Educational scientific medical institute
Petro Mohyla Black Sea National University
Mykolaiv, Ukraine
lpatruseva2@gmail.com

Kurylenko T. V.
Lecturer, Department of Social and Humanities and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

Psychological rehabilitation of children in wartime using naturopathy

The paper considers the problem of psychological rehabilitation of children in wartime conditions. The impact of naturotherapy technology in restoring the mental and physical health of children is analyzed. The health and rehabilitation potential of nature reserve institutions for the rehabilitation of all age groups of the population is noted.

Keywords: psychological rehabilitation, war, naturotherapy, recreation.

Задера Є. О.

група 2651,

Навчально-науковий інститут автоматики і електротехніки
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
243032@nuos.edu.ua

Куриленко Т. В.

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

Пошук сенсу життя в сучасному світі

У роботі розглядаються особливості пошуку сенсу життя в сучасному світі. Досліджено виклики, з якими стикається людина в контексті глобалізації та технологічного прогресу. Проаналізовано трансформацію традиційних та виникнення нових форм самоідентифікації. Запропоновано авторське бачення сенсу життя як динамічного процесу особистісного розвитку та усвідомленого вибору.

Ключові слова: сенс життя, самореалізація, глобалізація, особистісний розвиток, екзистенційні питання.

У вирі сучасного життя, серед нескінченного потоку інформації та постійної гонитви за успіхом, людина все частіше замислюється над фундаментальними питаннями свого існування. Що означає жити повноцінним життям? У чому полягає справжній сенс нашого буття? Ці питання супроводжують людство протягом всієї його історії, але в контексті сучасного світу вони набувають особливої актуальності та нових відтінків значення.

Сучасна цивілізація створила парадоксальну ситуацію: з одного боку, ми маємо безпрецедентні можливості для самореалізації та розвитку, з іншого – все частіше відчуваємо внутрішню порожнечу та відчуження. Технологічний прогрес, який мав би зробити наше життя простішим та щасливішим, часто призводить до протилежного результату. Ми стаємо більш самотніми в світі, де комунікація начебто стала простішою ніж будь-коли.

У пошуках сенсу життя сучасна людина стикається з численними

викликами. Традиційні джерела смислів – релігія, національна культура, сімейні цінності – часто втрачають свою переконливість в умовах глобалізованого світу. На їх місце приходять нові форми самоідентифікації, часто пов'язані з професійною реалізацією, споживанням або віртуальною присутністю в соціальних мережах. Однак ці нові форми рідко дають відповіді на глибинні екзистенційні питання.

Можливо, одна з ключових проблем полягає в тому, що ми намагаємося знайти універсальну відповідь там, де її не може бути. Сенси життя – це не формула, яку можна відкрити раз і назавжди. Це скоріше процес постійного пошуку та самовизначення, який кожна людина має пройти самостійно. У цьому контексті важливо розуміти, що сенс життя не дається ззовні – він створюється нашими власними зусиллями, нашим вибором та нашими діями.

Цікавою є думка К.С. Станіславського щодо сенсу життя, який він мислить як «понад - завдання» людського життя та порівнює його зі стовбуром цілого «древа цілей». В історії соціально - філософської думки залежно від того, які цілі ставить перед собою людина, виділялися дві різних установки в знаходженні людиною сенсу життя – «бути» або «мати». Сенсо-життєва установка «мати» іде своїми коріннями в давню давнину людства, де дана вимога була необхідною умовою виживання людського роду. Присутність даної установки є нормальним станом душі сучасної людини, тому що життя вимагає володіння деякими речами. Але в той же час установка «мати» не повинна стати самоціллю, володіння речами, об'єктами, предметами повинна служити лише засобом досягнення сенсо-життєвих завдань. Перевага даної установки в остаточному підсумку приводить до гіпертрофованого утилітаризму, бажанню до безмірного збагачення, що нівелює всі кращі людські якості. Установка «бути» означає реалізацію більш високої програми, що відповідає духовним потребам людини. При здійсненні сенсо-життєвої установки «бути» людина розкривається й розвиває свої здатності, збагачуючи не тільки свій особистісний світ, а й навколишній світ й затверджується як необхідна, цінна ланка соціального світу.

Сучасний світ, попри всі свої складності, дає нам унікальну можливість – свободу самим визначати свій життєвий шлях. Ця свобода є одночасно і даром, і викликом. Вона вимагає від нас більшої відповідальності та усвідомленості у виборі життєвих цілей та цінностей. Можливо, саме в цьому і полягає один з важливих аспектів сенсу життя – у здатності свідомо обирати свій шлях та нести відповідальність за свій вибір.

Важливо також розуміти, що пошук сенсу життя не обов'язково має бути пов'язаний з чимось грандіозним або героїчним. Часто справжній сенс можна знайти в простих речах – у щоденній праці, у турботі про близьких, у творчості, у прагненні зробити світ трохи кращим. Саме в цих, здавалося б, буденних

справах часто криється глибинний сенс людського існування.

Особливу роль у пошуку сенсу життя відіграють наші стосунки з іншими людьми. В епоху індивідуалізму важливо пам'ятати, що людина – це соціальна істота, і справжня самореалізація неможлива без взаємодії з іншими. Здатність будувати глибокі стосунки, вміння співпереживати та допомагати іншим – це не просто соціальні навички, а важливі складові повноцінного життя.

У контексті глобальних викликів, з якими стикається сучасне людство – від екологічних проблем до соціальної нерівності, пошук сенсу життя набуває нового виміру. Все більше людей усвідомлюють, що їхнє життя має бути чимось більшим, ніж просто задоволення власних потреб. Виникає розуміння необхідності робити свій внесок у вирішення глобальних проблем, бути частиною позитивних змін у світі.

Проблема сенсу життя хвилювала людину протягом всієї її культурної історії та має суперечливу характеристику. Це пов'язане з тим, що в різні історичні епохи сенс життя щораз виявляється на новому рівні й залежить як від світогляду індивіда, так і від навколишньої дійсності. Головний висновок полягає в тому, що сенс життя – це не щось статичне та наперед визначене. Це динамічний процес, який вимагає від нас постійного розвитку, рефлексії та переосмислення. У світі, що стрімко змінюється, здатність адаптуватися та знаходити нові смисли стає не просто корисною навичкою, а необхідною умовою повноцінного життя.

Список використаних джерел

1. Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм – це гуманізм / Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. акад. НАН України І.В. Губерського. К.: Знання, 2009. С. 206-216.
2. Frankl V. Man's Search For Meaning: The classic tribute to hope from the Holocaust / Viktor Frankl. London. Sydney. Auckland. Johannesburg: Rider, 2004. 160 p.
3. Фромм Еріх. Мати чи бути / пер. з нім. О. Михайлова та А. Буряк. К.: Укр. письменник, 2010. 222 с.

Zadera Y. O.

group 2651,

Educational scientific institute of automation and electrical engineering

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

243032@nuos.edu.ua

Kurylenko T. V.

Lecturer, Department of Social and Humanities and Philosophy

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

Search for the meaning of life in the modern world

The article examines the peculiarities of searching for the meaning of life in the modern world. The challenges faced by an individual in the context of globalization and technological progress are investigated. The transformation of traditional and emergence of new forms of self-identification are analyzed. The author's vision of the meaning of life as a dynamic process of personal development and conscious choice is proposed.

Keywords: meaning of life, self-realization, globalization, personal development, existential questions.

Семенів Ю. П.

група 5841М,
Навчально-науковий педагогічний інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
julia.semeniv18@gmail.com

Куриленко Т. В.

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

Використання природотерапії у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: психолого-педагогічний та соціально-філософський вимір

У роботі розглянуто психологічні, педагогічні, світоглядні аспекти природотерапії як засобу розвитку та соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Досліджується вплив природного середовища на когнітивний, емоційний та особистісний розвиток дитини. Зазначено необхідність комплексного підходу, що поєднує педагогічні, психологічні та соціально-філософські аспекти для ефективного використання природотерапевтичних методик.

Ключові слова: природотерапія, діти з особливими освітніми потребами, соціальна адаптація, особистісний розвиток, екологічна свідомість.

Сучасне суспільство характеризується зростанням урбанізації, технологічного розвитку та віддаленням людини від природного середовища. Це створює нові виклики у сфері освіти та реабілітації дітей з особливими освітніми потребами, які потребують цілісного підходу до розвитку. Одним із перспективних напрямів такої роботи є природотерапія – використання природних факторів для підтримки фізичного, психоемоційного та соціального стану дітей. Однак, попри наявні практичні дослідження впливу природи на дітей, соціально-філософські аспекти цього процесу залишаються недостатньо вивченими. Актуальність теми зумовлена необхідністю синтезу педагогічних, психологічних і соціально-філософських підходів до розробки природотерапевтичних методик у роботі з дітьми з ООП, що сприятиме більш

глибокому розумінню природи як ресурсу розвитку людини.

Проблема полягає у недостатньому вивченні механізмів впливу природного середовища на становлення особистості дитини, її ціннісну сферу та адаптаційний потенціал. Недостатність комплексних досліджень, що розглядають природотерапію у взаємозв'язку з екзистенційним досвідом, гармонізацією внутрішнього світу та формуванням ціннісних орієнтирів, ускладнює розробку ефективних методик її використання. Таким чином, постає завдання соціально-філософського осмислення природотерапії як способу розвитку дітей з ООП у контексті їхньої інтеграції у природний та соціальний простір.

Метою роботи є висвітлення психолого-педагогічних і соціально-філософських засад використання природотерапії у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Дослідження спрямоване на виявлення взаємозв'язку між природотерапією, формуванням ціннісних орієнтацій, сенсорним і когнітивним розвитком, а також соціальною інтеграцією дітей з ООП.

Дослідниця Кравченко О. вивчає ефективність природотерапії як засобу соціально-психологічної реабілітації. Авторка підкреслює, що природотерапія сприяє відновленню соціальних зв'язків, особистісному зростанню та розширенню світогляду дітей з ООП, гармонізації внутрішнього світу дитини та її інтеграції в суспільство [2]. З поміж різних видів природотерапії (ландшафтна-анімало-, гідротерапія тощо) науковці Колток Л., Мельникович А. та інші розглядають також садотерапію як напрям психосоціальної та педагогічної реабілітації. Автори зазначають, що робота з рослинами допомагає дітям з ООП розвивати відповідальність, терпіння та покращує їхню емоційну стабільність [3].

Василь Сухомлинський, хоча і не вживав термін «природотерапія», фактично застосовував її ключові методи та підходи у своїй педагогічній діяльності. «Людина була й завжди залишається дітям природи, і те, що ріднить її з природою, має використовуватися для її прилучення до багатств духовної культури» – зазначав педагог [4, с. 184]. Важливо створити такі умови, за яких дитина змогла б не лише фізично доторкнутися до природи, а й відчути її серцем, осмислити розумом і пережити на емоційному рівні.

Сутність природотерапії полягає в зціленні людини через взаємодію з природним середовищем, що призводить до зміни світогляду та способу життя у напрямку відновлення цілісності особистості дитини у єдності її психофізичних та соціально-поведінкових проявів.

Цікавою є думка Варениченко А., яка рекомендує будувати нові соціальні зв'язки, збагачуючи тим самим наявний життєвий досвід дитини, з урахуванням екологічних факторів. Зокрема, вона пропонує зміцнювати соціалізацію дітей з

особливими освітніми потребами на природі, або займаючись спільною працею на землі. Це відкриває можливості для нового сприйняття життя, приділяючи увагу не лише власному благополуччю, а й гармонії з навколишнім середовищем [1]. Освітні практики та їх філософське осмислення свідчать про те, що процес формування екологічної свідомості потребує інтеграції екологічних знань і компетентностей з практико-життєвим досвідом дитини.

Отже, природотерапія є перспективним напрямом роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, оскільки сприяє їхньому фізичному, емоційному та соціальному розвитку. В умовах сучасного суспільства, де зростає урбанізація та технологічний вплив, особливо важливим є відновлення гармонійного зв'язку між людиною і природою. Природотерапія є не лише ефективним реабілітаційним засобом, а й інструментом гармонізації світогляду дітей з ООП. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку методик, що враховують взаємозв'язок природотерапії з когнітивним та емоційним розвитком, екзистенційним досвідом і соціальною інтеграцією дітей.

Список використаних джерел

1. Варениченко А. Методична підготовка майбутнього вчителя початкової школи до організації та проведення екологічних акцій в умовах нової української школи. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2022. № 53. С. 19–23.
2. Кравченко О. Нормативно-правові засади впровадження інклюзивного туризму як засобу реабілітації дітей та молоді з особливими освітніми потребами. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2020. Т. 20, № 1. С. 128–147.
3. Колток Л., Мельникович А. Уроки серед природи у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського. *Humanities science current issues*. 2019. Т. 18, № 18. С. 137–143.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори в п'яти томах. К.: Радянська школа, 1977. Т. 3. 282с.

Semeniv Y. P.
group 5841m,
Educational scientific pedagogical institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
julia.semeniv18@gmail.com

Kurylenko T. V.
Lecturer, Department of Social and Humanities and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
tetiana.kurylenko@nuos.edu.ua

**Using nature therapy in working with children with special educational needs:
harmony between man and nature as a path to development**

The paper examines the psychological, pedagogical, and ideological aspects of nature therapy as a means of development and social integration of children with special educational needs (SEN). The impact of the natural environment on the cognitive, emotional, and personal development of a child is investigated. The need for a comprehensive approach that combines pedagogical, psychological, and socio-philosophical aspects for the effective use of nature therapy techniques is noted.

Keywords: nature therapy, children with special needs, social adaptation, personal development, environmental awareness.

Подопригора К. С.

група 3559,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

katyapodoprigora830@gmail.com

Марущак О. В.

кандидат філософський наук, старший викладач

кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

a.marushak@ukr.net

Соціально-психологічні чинники дружби дітей у молодшому шкільному та підлітковому віці

Анотація. Розглянуто проблему дружби у розвитку міжособистісних взаємин дітей у молодшому шкільному віці та підлітків. Було розглянуто особливості молодшого шкільного та підліткового віку. Проаналізовані питання побудови стосунків між дівчатами та хлопцями підліткового віку. Охарактеризовано чинники, які впливають на вибір взаємин дитини з однолітками та їхню значущість.

Ключові слова: дружба, молодший шкільний вік, підлітковий вік, міжособистісні відносини, симпатія.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство потребує взаємодопомоги, дружелюбності, турботи та взаємоповаги, які є основою гармонійних людських стосунків. Формування таких якостей у дітей відіграє важливу роль у розвитку їхніх соціальних навичок та міжособистісних взаємин.

Мета дослідження є проаналізувати дружбу як одну з ключових форм соціальної взаємодії, який значною мірою залежить від соціально-психологічних чинників, що впливають на її становлення та розвиток у дитячому віці.

Актуальність дослідження. Гармонійно розвинена та людина, за словами К. Ушинського, у якої поєднані розум, моральна досконалість, фізична і естетична розвиненість. Головним він вважав моральне виховання [4]. В. Сухомлинський визнавав пріоритет морального виховання учнів у багатогранній діяльності

педагогічного колективу школи. На сьогодні є важливим і актуальним положення, що розумове, трудове і фізичне виховання повинні бути підпорядковані головному – вихованню у дитини людяності, тобто гуманного ставлення до природи, до суспільства, до інших людей та до самої себе [2].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Моральне та колективне виховання відіграє важливу роль у формуванні особистості дитини, її соціалізації та розвитку моральних цінностей. Одним із ключових аспектів цього процесу є становлення дружніх стосунків, що сприяють гармонійному спілкуванню та взаємодії з оточуючими. Потреба у спілкуванні є однією із основних соціальних потреб. Деякі психологи вважають її вродженою і пов'язують практично з усіма соціальними проявами. Сьогодні дуже важко сказати чи є вона дійсно вроджена. Однак достовірно встановлено, що найбільш яскраво вона проявляється у молодшому шкільному віці [5].

Діти відтворюють моделі поведінки, які вони бачать у родині та школі. З початком навчання вчитель стає для них авторитетом, що впливає на ставлення до однокласників. Внаслідок досвіду взаємодії молодших школярів у класі у них починає формуватися громадська думка щодо однокласників, з'являються спроби оцінити якості та вчинки однолітків [3]. Взаємодія у колективі допомагає дітям оцінювати якості своїх ровесників, формує симпатії та дружні зв'язки, які спочатку можуть бути нестійкими та егоцентричними. Дружба – це не тільки радість, а й відповідальність за близьку людину. Відкрите обговорення почуттів сприяє формуванню здорових взаємин у майбутньому. Варто пам'ятати, що кожен етап розвитку дружби допомагає краще зрозуміти як себе, так і оточуючих.

Основні риси дружби у дітей та підлітків формуються під впливом їхнього емоційного досвіду та соціальної взаємодії. Важливо заохочувати відкритий діалог про почуття та переживання, оскільки це допомагає краще розуміти власні емоції та потреби. Взаємна довіра та підтримка є основою таких стосунків. Спілкування з однолітками ґрунтується на рівності, спільних інтересах і цінностях. Особливого значення набуває дружба. Підлітки прагнуть дружити з тими, хто користується повагою, авторитетом й мають індивідуальні риси. Дружба впливає на розвиток особистості підлітка, виконуючи важливі функції та сприяє розвитку самооцінки і самовдосконалення та формуванню переконань, оскільки товариш може слугувати зразком. Спілкування допомагає їм висловлювати свої думки, мрії, порівнювати їх з поглядами друзів та розвивати навички взаєморозуміння. Таким чином, у підлітковому віці спілкування з однолітками має велике значення для формування особистості [1].

Висновки. Отже, якісні стосунки з однолітками можуть суттєво вплинути на самооцінку та емоційний стан дитини та підлітка. Є важливим враховувати, що

саме дорослі відіграють значну роль у підтримці дружніх зв'язків та заохочення дітей до відкритого спілкування, а також, що через усвідомлення психологічних аспектів дружби у дітей відкриватимуться нові можливості для їх гармонійного розвитку.

Список використаних джерел

1. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
2. Сухомлинський В.О. Слово вчителя в моральному вихованні: у 5 т. Вибрані твори, Київ, 1977. Т 5. 637 с.
3. Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. Вікова психологія. навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
4. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: у 2 т. / редкол.: В.М. Столетов (голова) та ін. Київ: Рад. школа, 1983. Т.І. 256 с.
5. Юдіна Н.О. Порівняльний аналіз мотивів спілкування дошкільників з різним ступенем емоційного захоплення спільною діяльністю. Психологія і особистість. 2021. Вип. 2 (20). С. 159–169.

Podopryhora K. S.

Student of group 3559,

Educational scientific humanitarian institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

katyapodoprighora830@gmail.com

Marushchak O. V.

Candidate of Philosophical Sciences, Senior Lecturer

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

a.marushak@ukr.net

Socio-psychological factors of children's friendship in primary school and adolescence

The problem of friendship in the development of interpersonal relationships in primary school age and adolescence is considered. It examines the characteristics of early school age and adolescence, analyzes the specifics of the development of relationships between boys and girls during adolescence, and describes the factors influencing a child's selection of peer relationships and their importance.

Keywords: friendship, primary school age, adolescenc, interpersonal relationships, sympathy.

УДК 159.922.762

Найдьонова І. О.

група 5841м,
Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
irinajdonova7@gmail.com

Марущак О. В.

кандидат філософський наук, старший викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
a.marushak@ukr.net

Психологічні особливості формування та розвитку соціально-комунікативних умінь та навичок у дитини з розладами аутичного спектру

Розглянуто поняття «комунікація», особливості комунікації та соціальної поведінки дитини з розладами аутичного спектра (РАС) . Визначено психологічні особливості та умови формування та розвитку соціально-комунікативних навичок дитини з РАС.

Ключові слова: комунікація, соціальна поведінка, розлад аутичного спектра, психологічні особливості.

Постановка проблеми. Актуальність вивчення проблематики формування та розвитку соціально-комунікативних умінь та навичок у дітей з розладами аутичного спектра на соціальному рівні визначається помітно збільшеною за останні десятиліття кількістю дітей з даною нозологією.

Мета дослідження. З психологічної точки зору в основі адаптації дитини до вимог соціуму та будь-якого мікроколективу лежать саме комунікація та соціалізація, а також, як ми наразі доведемо, їх базові складові – соціально-комунікативні уміння та навички.

Актуальність дослідження. Практично усі дослідники феномену РАС (L. Kanner, В. Prizant, М. Rutter, Н. Tager-Flusberg, О. Баєнська, С. Морозова,

О.Нікольська, Т. Скрипник, В. Тарасун, Г. Хворова, М. Шеремет, Д. Шульженко) наголошують, що одним з головних порушень, що перешкоджає успішній адаптації, соціалізації та розвитку дитини з даним типом дизонтогенезу є недостатній розвиток, а по ряду даних і відсутність, потреби та здатності до спілкування, що проявляються у вигляді ухиляння від контакту, темповому відставанні або тотальній відсутності розмовного мовлення, нездатності зав'язати чи підтримати розмову, відсутності діалогових форм взаємодії, нерозуміння емоційних проявів, дисгармонійності когнітивного розвитку та інших специфічних особливостей [2;5].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Поняття «комунікація» визначають виходячи з різних підходів та тенденцій у науці. Спираючись на соціологічно-орієнтований підхід визначаємо поняття «комунікація» як механізм за допомогою якого стає можливим існування та розвиток людських відносин; спілкування, передача інформації від людини до людини; смисловий, ідеально-змістовний аспект соціальної взаємодії. Інформаційно-орієнтований підхід визначає «комунікацію» як процес перекодування вербальної сфери у невербальну та невербальної у вербальну сфери; процес обміну інформацією; передавання інформації [1;3].

Вітчизняні науковці (К. Островська, Т. Скрипник, Д. Шульженко, В. Щербата та інші) відзначають особливості психічного розвитку дітей з розладами аутичного спектра, серед них проблеми соціалізації, комунікації та стереотипний характер поведінки. При цьому проблеми соціалізації та комунікації вчені розглядають як основні критерії діагностики розладів аутичного спектра [4; 5]. Т. Скрипник робить наголос, що дітей з РАС характеризують проблеми розуміння інших людей; проблеми адекватного самовираження та передачі інформації; труднощів процесі підтримки соціально-комунікативної взаємодії та взаємообміну інформацією. У дослідницьких роботах К. Островської розглянуто основні завдання психологічної корекції розвитку дітей з розладами аутистичного спектра: встановлення контакту та подолання негативізму при спілкуванні; пом'якшення характерного для цих дітей сенсорного та емоційного дискомфорту; підвищення психічної активності дитини у процесі комунікації з дорослими та дітьми; подолання труднощів організації цілеспрямованої поведінки; подолання девіантних форм поведінки (агресія, негативізм) [4]. Формування соціально-комунікативних умінь та навичок у дітей з РАС повинно забезпечуватись за специфічних умов: організаційно-педагогічних; загально дидактичних; технологічних.

У корекційно-виховній та психолого-педагогічній роботі з дітьми з РАС надзвичайно важливе значення має дотримання принципів індивідуального та диференційованого підходу, що впливає із поліморфної природи РАС та

різноманітності проявів даного порушення [5].

Висновки. Отже, хочемо наголосити, що формування соціально-комунікативних навичок для дітей з РАС є особливою проблемою, неможливо прогнозувати, з якою швидкістю та якістю будуть формуватися соціально-комунікативні уміння та навички у кожної конкретної дитини. Оволодіння соціально-комунікативними навичками є основним та значущим кроком на шляху до соціалізації та інтеграції дитини з розладами аутичного спектра у суспільство. У процесі формування соціально-комунікативних навичок загалом та, зокрема, мовленнєвого розвитку у дітей з РАС прогнозується позитивна динаміка за умови забезпечення спеціально організованої, цілеспрямованої, послідовної та систематичної корекційно-розвиткової роботи з психолого-педагогічної корекції, а також розвитку мовлення та соціально-комунікативних умінь і навичок.

Список використаних джерел

1. Вашека Т. В., Гічан І. С. Психологія спілкування: навч.-метод. комплекс. Київ: Книжкове вид. НАУ, 2006. 184 с.
2. Кобильченко В.В. Рушійні сили психосоціального розвитку як проблема психологічної теорії особистості / В.В. Кобильченко. Дитина із сенсорними порушеннями: розвиток, навчання, виховання. Вип. 4. [зб. наук. пр.] / за ред. А. А. Колупаєвої. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. С. 12–22.
3. Орбан-Лембрик Л. Є. Соціальна психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2003. 448 с.
4. Островська К. О. Аутизм: проблеми психологічної допомоги: навч.посіб. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. 110 с.
5. Скрипник Т. В. Феноменологія аутизму. Київ: Вид-во “Фенікс”, 2010. 388 с.

Naidonova I. O.

5841m group,

V.O. Sukhomlynskyi Educational scientific pedagogical institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

irinajdonova7@gmail.com

Marushchak O. V.

Candidate of Philosophical Sciences, Senior Lecturer

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

a.marushak@ukr.net

Psychological features of the formation and development of social and communicative abilities and skills in a child with autism spectrum disorders

The concept of "communication," the features of communication, and the social behavior of children with autism spectrum disorder (ASD) are examined. The psychological characteristics and conditions for the formation and development of social and communicative skills in children with ASD are determined.

Keywords: communication, social behavior, autism spectrum disorder, psychological characteristics.

Демкова Н. Ю.

група 5559,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

nadiademkova69@gmail.com

Рогальська-Яблонська І. П.

Доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти

Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О.Сухомлинського

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

inna2710um@gmail.com

Психологічний супровід процесу адаптації дітей шестирічного віку до навчальної діяльності

У статті розглядається проблема адаптації дітей шестирічного віку до навчальної діяльності, акцентуючи увагу на психологічному супроводі цього процесу. Проаналізовано основні труднощі, з якими стикаються діти на початковому етапі шкільного навчання, а також методи й стратегії їх подолання. Описано роль педагогів, батьків і психологів у створенні сприятливих умов для успішної адаптації, зокрема використання ігрових методик, арт-терапії та емоційної підтримки. Запропоновано рекомендації щодо організації психологічного супроводу, спрямованого на зниження рівня тривожності, розвиток соціальних навичок і формування позитивного ставлення до навчального процесу.

Ключові слова: адаптація, шестирічні діти, навчальна діяльність, психологічний супровід, емоційна підтримка, соціалізація, ігрові методи.

Актуальність. Нині, адаптація особистості є важливим етапом трансформації людини в активного та повноправного члена соціальної спільноти. Завершення процесу соціальної адаптації до професійної діяльності, інтеграції в групу чи колектив, а також відповідність особистості основним соціальним вимогам і очікуванням є ключовими факторами для нормального функціонування індивіда в сучасному соціальному контексті.

Підготовка дітей до школи супроводжується значними змінами в їхньому

психоемоційному стані. Перехід від дошкільного до шкільного етапу передбачає не лише нові вимоги, а й необхідність соціальної адаптації. Діти мають засвоїти нові норми, навчитися працювати в колективі, взаємодіяти з однолітками та вчителями, що може викликати стрес, тривожність або невпевненість.

Значний внесок у дослідження психологічного супроводу адаптації дітей шестирічного віку зроблено у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, зокрема у працях Г. Андреевої, Б. Ананьєва, Г. Балл, Р. Бенедикта, Л. Виготського, Ю. Гана, Дж. Далларда, М. Мід, Н. Міллера, А. Мудрика, Р. Сірса та інших.

Особливості розвитку дітей шестирічного віку характеризуються зростанням когнітивних здібностей, емоційною чутливістю, формуванням соціальних зв'язків і потребою в активній діяльності. Ці чинники необхідно враховувати під час психологічного супроводу для забезпечення комфортної адаптації до навчального процесу.

Індивідуальний підхід є важливим елементом успішної адаптації. Урахування рівня емоційної стійкості, соціальних потреб і когнітивних можливостей кожної дитини сприяє ефективному процесу адаптації. Психологічний супровід має включати використання ігрових методик, тренінгів, індивідуальних консультацій, а також співпрацю з батьками та педагогами.

Проведене дослідження дозволило розробити програму психологічного супроводу процесу адаптації дітей шестирічного віку до навчальної діяльності, що включає як індивідуальні, так і групові заняття, використання інтерактивних методів, а також консультації для батьків. Кореляційний аналіз виявив, що взаємодія з однокласниками, підтримка з боку вчителів та батьків мають суттєвий зв'язок з рівнем соціально-психологічної адаптації. Підтримка педагогів і родини є ключовими чинниками, що сприяють формуванню позитивного психологічного клімату в класі, що, у свою чергу, полегшує процес адаптації. Окрім того, було встановлено, що рівень шкільної мотивації тісно залежить від соціально-психологічної адаптації, оскільки діти, які краще інтегровані в шкільне середовище, мають вищу мотивацію до навчання.

Метою програми психологічного супроводу адаптації дітей шестирічного віку до навчальної діяльності було надання психологічної підтримки дітям шестирічного віку з метою сприяння їхній успішній адаптації до навчального процесу, розвитку емоційного комфорту та соціальної інтеграції в шкільному середовищі.

Завдяки поєднанню групових занять, індивідуальних консультацій та роботи з батьками вдалося сформувати систему підтримки, яка сприяла успішній адаптації дітей до шкільного життя, підвищенню їхньої мотивації та покращенню психологічного клімату в класі. Ключовим аспектом програми

стало врахування індивідуальних особливостей кожної дитини та створення оптимальних умов для її розвитку в новому соціальному середовищі.

Отже, результати дослідження підтвердили, що комплексний психологічний супровід та підтримка на етапі адаптації до навчання є ключовою для дітей шестирічного віку. Регулярне застосування таких методик забезпечує ефективний старт для подальшого навчального процесу та соціалізації дитини в новому шкільному середовищі.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Том VI: Психологія обдарованості. Випуск 15. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 459 с.
2. Лусканова Н. В. Діагностика соціально-психологічної адаптації дітей. К.: Педагогіка, 2020. 280 с.

Diemkova N. Yu.

Group 5559,

Educational scientific humanitarian institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

nadiademkova69@gmail.com

Rohaiska-Yablonska I. P.

Doctor of Pedagogy Science,

Professor of the Department of Preschool Education

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

inna2710um@gmail.com

Psychological support for the process of adaptation of six-year-old children to educational activities

The article addresses the issue of adapting six-year-old children to educational activities, with a focus on the psychological support of this process. The main difficulties encountered by children at the initial stage of school education are analyzed, along with methods and strategies for overcoming them. The role of teachers, parents, and psychologists in creating favorable conditions for successful adaptation is described, particularly through the use of play techniques, art therapy, and emotional support. Recommendations are provided for organizing psychological

support aimed at reducing anxiety levels, developing social skills, and fostering a positive attitude toward the learning process.

Keywords: adaptation, six-year-old children, educational activities, psychological support, emotional support, socialization, play methods.

УДК 159.9:355

Іщенко Я. П.

група 5559МЗ,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

yanina.ish@gmail.com

Ларченко І. В.

Доктор філософії з психології (PhD)

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

irina.larchenko@gmail.com

Психологічні особливості когнітивного функціонування осіб у зонах бойових дій

У статті проаналізовано вплив бойових дій на когнітивні функції населення, зокрема на увагу, пам'ять, швидкість обробки інформації та прийняття рішень. Досліджено механізми психологічного захисту, які, попри їхню адаптивну роль, можуть справляти негативний вплив на когнітивну діяльність. Акцентовано увагу на необхідності комплексної підтримки психічного здоров'я, що включає когнітивно-поведінкову терапію, тренування уваги та пам'яті, психоедукацію та групові заняття. Перспективні напрями майбутніх досліджень включають розробку реабілітаційних програм і вивчення довгострокових наслідків війни для когнітивного здоров'я населення.

Ключові слова: когнітивні функції, стрес, психологічні механізми захисту, когнітивна втома, війна, психічне здоров'я, адаптація, когнітивна війна.

Постановка проблеми. Війна суттєво впливає на когнітивне функціонування населення, зокрема на увагу, пам'ять та швидкість обробки інформації. Тривалий стрес та постійна загроза життю створюють хронічне психоемоційне

напруження, що може погіршувати ці функції та негативно відбиватися на психічному здоров'ї. Вимушене переселення, втрата близьких і ресурсів посилюють вплив цих факторів, ускладнюючи адаптацію до екстремальних умов. Незважаючи на те, що попередні дослідження демонструють значні зміни у когнітивній сфері людей, які мешкають у зонах бойових дій, залишається недостатньо вивченим, які саме когнітивні механізми зазнають найбільшого впливу і які стратегії можуть сприяти ефективній адаптації.

Метою дослідження є здійснення теоретичного аналізу когнітивного функціонування осіб, які проживають у зонах бойових дій, з подальшим визначенням ефективних стратегій психологічної підтримки, спрямованих на збереження й покращення їхніх когнітивних можливостей.

Актуальність дослідження. Тема є вкрай актуальною через тривалі бойові дії на території України та необхідність підтримки психічного здоров'я населення в умовах війни. Психологічна стійкість є ключовим фактором адаптації та відновлення, а також впливає на здатність приймати ефективні рішення в критичних ситуаціях. Недостатня увага до цієї проблеми може мати довгострокові негативні наслідки, що робить необхідним подальше вивчення механізмів впливу війни на когнітивні функції та розробку дієвих заходів підтримки.

Результати теоретичних досліджень свідчать про те, що війна значно впливає на когнітивне функціонування осіб, які перебувають у зонах бойових дій.

Постійний вплив бойових дій, стресових ситуацій і загрози життю призводить до порушення ключових когнітивних функцій, таких як увага, пам'ять, швидкість мислення і здатність до прийняття рішень. Так, у роботах Матяш М.М., Луньова В.Є., Прудки Л.М. та інших дослідників встановлено, що хронічний стрес та інтенсивний емоційний тиск провокують когнітивну втому, яка погіршує здатність обробляти інформацію і знижує адаптивну когнітивну гнучкість [2]. Ці когнітивні зміни ускладнюють пристосування осіб до швидко змінних умов бойових дій.

Психологічні механізми захисту, що часто використовуються мешканцями зон бойових дій, також мають значний вплив на когнітивне функціонування. Як свідчать дослідження Гавловського О.Д. [4], часте застосування заперечення, витіснення та раціоналізації, хоча й допомагає тимчасово знизити рівень тривоги, може призвести до когнітивних дисфункцій. Наприклад, заперечення реальних загроз чи витіснення негативного досвіду створюють уявний комфорт, проте в довгостроковій перспективі погіршують здатність до прийняття обґрунтованих рішень. Надмірна раціоналізація може знижувати рівень страху, однак сприяє необачній поведінці, що, своєю чергою, збільшує рівень

когнітивного виснаження і ускладнює ефективну адаптацію.

Науковий аналіз також підтверджує важливість соціальних і колективних стратегій подолання наслідків війни. У дослідженнях Коробки Л.М. та співавторів визначено, що соціальна підтримка та групова психотерапія можуть значно покращити когнітивне функціонування осіб у зонах бойових дій [1]. Психологічна підтримка і спеціально розроблені програми реабілітації, зокрема тренування когнітивних навичок і когнітивно-поведінкові техніки, дозволяють зменшити емоційне навантаження, відновити психічний баланс і сприяти адаптації. Окрему увагу привертає феномен «когнітивної війни» — маніпуляції когнітивними процесами через інформаційний вплив. У дослідженнях Johns Hopkins University та Imperial College London підкреслено важливість протидії дезінформації, підвищення рівня інформаційної грамотності та створення стабільного інформаційного середовища для захисту когнітивного здоров'я населення [6].

Таким чином, результати досліджень підтверджують, що психологічні особливості когнітивного функціонування осіб у зонах бойових дій є комплексними і потребують міждисциплінарного підходу. Подальше вивчення когнітивних порушень, розробка ефективних реабілітаційних програм і впровадження психологічних стратегій підтримки є ключовими завданнями для мінімізації негативного впливу війни на когнітивне здоров'я.

Висновки. Теоретичний аналіз підтверджує необхідність розробки комплексної системи підтримки психічного здоров'я населення, яке постраждало від бойових дій. Основними напрямками є створення спеціалізованих програм психологічної допомоги, зокрема впровадження когнітивно-поведінкової терапії, тренувань уваги та пам'яті, психоедукації, а також групових занять, спрямованих на підтримку соціальної адаптації. Важливим завданням є також навчання методів ефективного управління стресом та розвитку адаптивних механізмів психологічного захисту, що в довгостроковій перспективі сприятиме збереженню когнітивного здоров'я навіть за кризових умов.

Перспективними напрямками подальших досліджень є створення індивідуальних і групових реабілітаційних програм, які враховують особливості когнітивного функціонування постраждалих осіб. Також необхідно зосередитися на вивченні довгострокових наслідків бойових дій для когнітивного здоров'я населення, зокрема на розробці інструментів, що допоможуть зменшити вплив феномену «відкладеного життя». Запобігання прокрастинації та відкладанню змін є ключовим фактором для зниження рівня стресу і підвищення якості життя у тривалих умовах конфлікту.

Список використаних джерел

1. Комар З. Психологічна стійкість воїна : підручник для військових психологів. – Київ, 2017.
2. Коробка Л. М. Спільнота в умовах воєнного конфлікту: психологічні стратегії адаптації : колективна монографія / за наук. ред. Л.М. Коробки, Л.М. Коробка, В.О. Васютинський, В.Ю. Вінков та ін. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. – 286 с.
3. Гавловський О. Д. Медико-соціальне обґрунтування системи реабілітації постраждалих унаслідок збройного конфлікту зі стресасоційованими розладами: кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук за спеціальністю 14.02.03 «Соціальна медицина». – Полтава: Полтавський державний медичний університет, 2023.
4. Кокун О. М., Мороз В. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Теорія і практика управління страхом в умовах бойових дій : метод. посібник / О. М. Кокун, В. М. Мороз, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська. – Київ-Одеса : Фенікс, 2022. – 88 с. (6)
5. Кузікова С., Зливков В., Лукомська С., Щербак Т., Котух О. Психологічний супровід особистості в умовах війни: навч. посібник. – Київ-Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2024. – 260 с.
6. Матяш М. М., Луньов В. Є., Прудка Л. М., Руденко Я. В., Прінц В. А. Нейропсихологія синдрому хронічної втоми в цивільного населення в умовах війни // Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ, Україна; Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна. – Vol. 20, No. 7, 2024. – С. 382–393. – URL: <http://inj.zaslavsky.com.ua>.
7. Протидія когнітивній війні: інформованість і стійкість // Johns Hopkins University & Imperial College London. – 20 травня 2021. – URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2021/05/20/protidya-kognitivnj-vjn-nformovanst-stjkst/index.html>.

Ishchenko Y. P.
group 5559M3,
Educational and Scientific Humanitarian Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
yanina.ish@gmail.com

Larchenko I. V.
Doctor of Philosophy in Psychology (PhD)
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
irina.larchenko@gmail.com

Psychological features of cognitive functioning of individuals in combat zones

The article analyzes the impact of warfare on the cognitive functions of the population, including attention, memory, information processing speed, and decision-making. It examines psychological defense mechanisms that facilitate adaptation but may also impair cognitive performance. The necessity of comprehensive mental health support is emphasized, including cognitive-behavioral therapy, attention and memory training, psychoeducation, and group sessions. Future research directions include developing rehabilitation programs and studying the long-term effects of war on cognitive health.

Keywords: cognitive functions, stress, psychological defense mechanisms, cognitive fatigue, war, mental health, adaptation, cognitive warfare.

Сугакова П. В.

Група 3551

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

polina_sugakova@icloud.com

Сонечко О. С.

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

sonechkoolga@gmail.com

Психологічні виклики сучасності

У тезах розглянуто основні психологічні виклики сучасного суспільства, серед яких хронічний стрес, цифрова залежність, кризові стани та екологічність. Проаналізовано наукові підходи до їх подолання та перспективи подальших досліджень у сфері психологічного благополуччя.

Ключові слова: психологічна стійкість, стрес, цифрова залежність, кризові стани, екологічність, психічне здоров'я.

Мета дослідження: Проаналізувати основні психологічні виклики сучасного суспільства та розглянути ефективні науково обґрунтовані методи їх подолання.

Сучасний світ характеризується динамічними змінами, соціальними кризами та зростаючим інформаційним навантаженням. Ці чинники значною мірою впливають на психічне здоров'я людини, спричиняючи стрес, емоційне вигорання, тривожність та інші психологічні розлади. Водночас розширюється коло наукових досліджень, спрямованих на розуміння цих викликів і розробку методів їх подолання.

Хронічний стрес є одним із найбільш поширених чинників, що негативно впливають на психоемоційний стан людини. Основними його причинами є високий темп життя, інформаційне перевантаження, соціальна нестабільність та економічні труднощі. Сучасні дослідження підтверджують, що формування психологічної стійкості допомагає зменшити вплив стресових чинників. До ефективних методів належать когнітивно-поведінкова терапія, що дозволяє змінювати деструктивні мисленні патерни, практики усвідомленості, медитації

та дихальні техніки, а також соціальна підтримка та психотерапія як засіб емоційного відновлення.

Збільшення часу, проведеного в цифровому просторі, сприяє розвитку інформаційного перевантаження, цифрової залежності та соціальної ізоляції. Дослідження демонструють, що надмірне використання соціальних мереж може провокувати зниження концентрації уваги, збільшення рівня тривожності та депресії, а також порушення сну через вплив синього світла екранів різноманітних гаджетів. Для профілактики негативних наслідків цифрової залежності важливо впроваджувати практики «цифрового детоксу», обмежувати екранний час та свідомо керувати інформаційним потоком.

Глобальні події, такі як війни, економічні кризи, пандемії, призводять до підвищеного рівня стресу та можуть викликати посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Психологічна допомога в кризових ситуаціях включає екстрену психологічну підтримку для стабілізації емоційного стану, роботу з травмою за допомогою EMDR-методів та когнітивно-поведінкової терапії, а також групові терапевтичні практики як засіб соціального відновлення.

Останні дослідження вказують на зростання явища екотривожності – тривоги, пов'язаної з кліматичними змінами та майбутнім планети. Основними проявами екотривожності є відчуття безпорадності щодо екологічних проблем, нав'язливі думки про можливі катастрофи та емоційне виснаження через постійні негативні новини про стан довкілля. Серед ефективних методів боротьби з екотривожністю виділяють екотерапію, залучення до екологічного активізму та розвиток екологічно усвідомленої поведінки.

Сучасна психологія відіграє важливу роль у подоланні викликів, що постають перед людиною в умовах глобальних змін. Дослідження стресостійкості, впливу цифрових технологій, кризових станів та екотривожності сприяють розробці нових методів психологічної підтримки.

Перспективи подальших досліджень включають розширення арсеналу психотерапевтичних підходів, розробку програм профілактики психологічних розладів та впровадження сучасних технологій у сферу психічного здоров'я.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Філософія освіти і виховання: підручник / В. П. Андрущенко. – К.: Генеза, 2006. – 424 с.
2. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання: науково-метод. посіб. / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Васьковська С. В. Емоційне вигорання в умовах воєнного стану // Український журнал прикладної психології. – 2023. – Т. 7, № 2. – С. 45–52.
4. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила

складання. – К.: Мінекономрозвитку України, 2016. – 16 с.

5. Maslach C., Leiter M. P. Understanding the burnout experience: Recent research and its implications for psychiatry // World Psychiatry. – 2016. – Vol. 15(2). – P. 103–111. DOI: 10.1002/wps.20311
6. WHO. Mental health in the digital age: Challenges and opportunities // World Health Organization Report. – Geneva, 2020. – 48 p.
7. Young K. S. Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder // CyberPsychology & Behavior. – 1998. – Vol. 1(3). – P. 237–244. DOI: 10.1089/cpb.1998.1.237.

Sugakova P. V.

Group 3551

Educational and Scientific Humanitarian Institute
Admiral Makarov National Shipbuilding University
Mykolaiv, Ukraine
polina_sugakova@icloud.com

Sonechko O. S.

Lecturer,

Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
sonechkoolga@gmail.com

Modern Psychological Challenges

The aim of the study is to analyze the main psychological challenges of modernity, such as chronic stress, digital addiction, crisis states, and eco-anxiety, as well as to determine effective methods for overcoming them.

Keywords: psychological resilience, digital addiction, crisis states, stress, eco-anxiety, mental health, adaptation.

Луценко О. О.

Група 2541

Навчально-науковий гуманітарний інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна.
slucenko608@gmail.com

Сонечко О. С.

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
sonechkoolga@gmail.com

Психологічний стан спортсменів у воєнний час: проблеми та шляхи їх подолання

У статті розглянуто вплив війни на емоційний стан спортсменів. Розглядаються питання складнощів з тренуваннями та підготовкою до змагань. Наводяться приклади рекомендацій щодо подолання стресу. Розглядається волонтерство як засіб подолання суспільного стресу.

Ключові слова: війна, стрес, адаптація, волонтерство.

Війна в Україні справила серйозний вплив на всі сфери життя, зокрема й на спорт. Спортсмени, які звикли до чіткої системи тренувань, змагань і психологічної стійкості, стикаються з новими викликами: небезпекою, нестабільністю та неможливістю реалізувати свій потенціал. Багато з них змушені пристосовуватися до нових реалій, що суттєво впливає на їхній психологічний стан.

Можна виділити основні проблеми, з якими має справу професійний спортсмен в умовах війни на сьогодні.

По-перше, це постійні тривога і стрес. Загроза життю, невпевненість у майбутньому, розлука з родиною призводять до хронічного стресу. Це може спричинити емоційне вигорання, безсоння та навіть панічні атаки.

По-друге, це депресія та втрата мотивації. Відсутність змагань і тренувань, втрата нормального способу життя призводять до млявості, апатії та відчуття безвиході.

По-третє, це соціальна ізоляція. Багато спортсменів змушені виїжджати за

кордон і жити в умовах, які не підходять для тренувань, що погіршує їхній психологічний стан. Відсутність звичного оточення ускладнює адаптацію.

По-четверте, це професійна невпевненість. Спортсмени, які готуються до міжнародних змагань або Олімпійських ігор, можуть бути змушені змінити свої плани або навіть завершити кар'єру через неможливість повноцінно тренуватися.

В якості наочного приклада можу навести ситуацію з моєю знайомою спортсменкою, назвемо її Вікторія. Вона до війни готувалася до чемпіонату Європи. Проте початок повномасштабного вторгнення змусив її покинути рідне місто й виїхати за кордон. Втрата стабільного тренувального процесу та невизначеність щодо майбутнього викликали у неї серйозний стрес. Перші місяці вона майже не тренувалася, втративши мотивацію. Вийти з цього стану допомогла робота зі спортивним психологом, який розробив індивідуальний план адаптації. Завдяки підтримці міжнародних колег Марина змогла продовжити тренування й навіть повернутися на міжнародну арену.

Ще один прикладом може слугувати ситуація з іншим моїм колегою - боксером Олександром, який залишився в Україні та вступив до лав територіальної оборони. Попри важкі умови, військові дії він намагався підтримувати фізичну форму. Спорт допомагав йому справлятися зі стресом і тривожністю. Згодом, отримавши можливість тренуватися за кордоном, він повернувся до професійного спорту та став прикладом для багатьох інших спортсменів.

Можна запропонувати наступні, як свідчить практика, дієві засоби подолання важкої ситуації. Вони можуть допомогти спортсмену зберегти психологічну стабільність та адаптуватися до нових реалій, не зважаючи на складні обставини.

По-перше, це підтримка спортивного психолога. Робота з фахівцем своєї справи дійсно може допомогти спортсмену впоратися з емоційними труднощами, розробити певні стратегії подолання стресу та зберегти мотивацію й надалі продовжувати тренування та активну підготовку до виступів та змагань.

По-друге, це дотримання розкладу тренувального процесу. За відсутності нормальних умов спортсмени можуть використовувати альтернативні методи тренувань, наприклад, онлайн-тренування, домашні вправи або адаптацію до нових умов.

По-третє, це можливості, які надає міжнародна підтримка. Багато країн пропонують українським спортсменам можливість продовжити тренування за кордоном, надаючи доступ до спортивних баз і програм реабілітації.

По-четверте, це долучення до волонтерської справи та громадської діяльності. Деякі спортсмени знаходять нову мотивацію в допомозі іншим, беруть участь у благодійних акціях та підтримці українського суспільства.

Відчуття причетності до спільної боротьби може стати важливим джерелом натхнення.

По-п'яте, це розвиток у собі навичок стресостійкості. Спортсмени можуть використовувати різноманітні техніки медитації, дихальні практики та вправи на релаксацію, щоб краще справлятися з емоційними викликами.

Отже, підбиваючи підсумки, ми можемо зробити наступні висновки. Питання психологічного стану спортсменів під час війни потребує уваги та системного підходу до його вирішення. Надання психологічної підтримки, створення можливостей для тренувань і змагань, міжнародна співпраця — на сьогодні це ключові елементи збереження спортивного потенціалу України навіть у найскладніші часи. Адаптація до нових умов, розвиток внутрішньої стійкості та підтримка з боку суспільства допоможуть українським спортсменам не лише зберегти свої кар'єри, а й стати символами незламності для всієї країни.

Список використаних джерел

1. <https://glavcom.ua/columns/ruslanaveluchkotrufoniyk/reabilitatsija-veteraniv-cherez-sport-i-psikholohiju-shljakh-do-vidnovlennja-986133.html> (25.03.2025)
2. Курдибаха О. М. Формування резилієнтності спортсменів в умовах воєнного часу // Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. – 2023. - Випуск 5. – С. 89-93.

Lutsenko O. O.

Gr. 2541

Educational and Scientific Humanitarian Institute
Admiral Makarov National Shipbuilding University

Mykolaiv, Ukraine
slucenko608@gmail.com

Sonechko O. S.

Lecturer,

Department of Social and Humanitarian Disciplines and Philosophy
Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine
sonechkoolga@gmail.com

The psychological state of athletes during wartime: problems and ways to overcome them

The article examines the impact of war on the emotional state of athletes. It

discusses the challenges related to training and preparation for competitions. Examples of recommendations stress are provided. Volunteering is considered as a means of coping with societal stress.

Keywords: war, stress, adaptation, volunteering.

УДК 159.9

Українець Л. В.

група 558 мз,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

l_v_@ukr.net

Карсканова С. В.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

svitlana.karskanova@nuos.edu.ua

Усвідомлення життєвого шляху як фактор особистісного зростання

У роботі досліджується роль усвідомлення життєвого шляху в процесі особистісного зростання в умовах сучасного світу. Аналізуються теоретичні підходи, психологічні механізми та вплив кризових ситуацій на усвідомлення життєвого шляху. Розглядаються практичні методи розвитку усвідомленості та пропонуються рекомендації для формування усвідомленого життєвого вибору. Результати дослідження можуть бути використані в психологічному консультуванні, освіті та саморозвитку.

Ключові слова: Усвідомлення життєвого шляху, особистісне зростання, самопізнання, саморефлексія, психологічне консультування, освітні програми, самовдосконалення.

Сучасний світ характеризується високим рівнем невизначеності, кризовими явищами та швидкими соціальними змінами. У цих умовах людина часто стикається з відчуттям втрати сенсу життя та необхідністю пошуку свого призначення. Усвідомлення життєвого шляху сприяє особистісному зростанню, підвищенню психологічної стійкості та гармонії із собою та суспільством.

Тема дослідження є важливою з точки зору психології розвитку особистості, філософії життя та самопізнання. У науковому дискурсі сучасних психології, філософії та педагогіці ця проблема залишається актуальною та займає центральне місце, оскільки розкриває механізми самореалізації та гармонізації людського буття. Усвідомлення життєвого шляху допомагає людині долати екзистенційні кризи, ухвалювати зважені рішення та реалізовувати свій потенціал. Саме усвідомлення життєвого шляху виступає ключовим чинником розвитку особистості, що передбачає глибоке самопізнання, рефлексію над власними цінностями та смислами, а також формування цілісної ідентичності.

Контент-аналіз класичних філософсько-педагогічних концепцій Г. Сковороди, В. Сухомлинського, М. Драгоманова доводить, що усвідомлення життєвого шляху є необхідною умовою становлення відповідальної, морально зрілої особистості, яка здатна до самореалізації та активної участі у суспільному житті. Таким чином, розуміння життєвого шляху не лише сприяє особистісному зростанню, а й визначає загальний вектор розвитку людини у соціокультурному просторі.

У фундаментальних роботах всесвітньо відомих психологів К. Роджерса, А. Маслоу, В. Франкла наскрізною лінією підкреслено значущість ролі особистісного зростання, самореалізації та пошуку сенсу життя. Вони наголошували, що людина здатна до самопізнання та усвідомлення своїх потреб і цінностей. Людина прагне до розвитку свого потенціалу та досягнення особистісного зростання. Людина прагне знайти сенс у своєму існуванні та жити відповідно до своїх цінностей.

Психологічні дослідження багатьох відомих українських психологів другої половини XX ст., початку XI ст., наприклад, Г. Балл, І. Бех, С. Максименко, М. Боришевський, В. Васютинський, Т. Говорун, Т. Титаренко, В. Москаленко та багато інших українських психологів, в своїх працях підкреслюють що усвідомлення власного життєвого шляху тісно пов'язане з рефлексивними процесами, які сприяють прийняттю відповідальності за власне життя, формуванню автентичності та здатності до особистого вибору. Наукові пошуки також вказують на важливість осмислення особистісного досвіду через взаємозв'язок культур та історико-психологічний аналіз існування особистості.

Мета моєї роботи: Виявити роль усвідомлення життєвого шляху у процесі особистісного зростання.

Завдання:

- Дослідити теоретичні підходи до розуміння життєвого шляху.
- Визначити психологічні механізми усвідомлення життєвого шляху.
- Проаналізувати вплив соціокультурного середовища та кризових ситуацій.
- Дослідити практичні методи розвитку усвідомленості.

- Запропонувати рекомендації для формування усвідомленого життєвого вибору.

Об'єкт дослідження: процес особистісного зростання.

Предмет дослідження: вплив усвідомлення життєвого шляху на розвиток особистості.

Наукова новизна: узагальнення підходів до усвідомлення життєвого шляху, визначення його ролі в особистісному розвитку та створення практичних рекомендацій.

Практичне значення: результати можуть бути використані у психологічному консультуванні, освітніх програмах, особистісному коучингу та саморозвитку.

Усвідомлення життєвого шляху є ключовим фактором особистісного зростання, що формується через саморефлексію, соціальний досвід та культурні впливи. Особистісний розвиток можливий лише за умови глибокого розуміння власних цінностей, потреб та потенціалу.

Кризові періоди є важливими точками особистісного розвитку, що сприяють переосмисленню життєвого шляху. Усвідомлений підхід до криз дозволяє не лише подолати труднощі, а й знайти нові сенси та напрямки розвитку. Психологічні методи дають ефективні інструменти для гармонійного проходження цих етапів.

Розвиток усвідомленості життєвого шляху можливий через різні методики – від саморефлексії до медитації та коучингових технік. Важливо використовувати адаптовані підходи для різних категорій людей, що дозволяє ефективно спрямовувати їхній розвиток та допомагати у подоланні життєвих викликів.

Результати дослідження підтвердили, що усвідомлення життєвого шляху залежить від саморефлексії, кризових періодів та соціального оточення. Практичні методи, такі як ведення щоденників, медитація та коучингові техніки, можуть сприяти підвищенню рівня усвідомленості. Подальші дослідження можуть розширити знання про механізми особистісного розвитку через глибоке розуміння життєвих процесів.

Висновки. Психологічні та педагогічні підходи до усвідомлення життєвого шляху відіграють ключову роль у формуванні гармонійної особистості. Використання психологічних технік, рефлексивних освітніх методик та найкращого міжнародного досвіду дозволяє створити ефективні програми розвитку. Важливою є подальша адаптація та інтеграція цих підходів у освітню та соціальну сфери України.

Список використаних джерел

1. Балл Г. О. Психологічна сутність суб'єктності людини. Наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. 2000. Вип. 2. С. 3-10.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч.метод. посіб. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
3. Боришевський М. Й. До проблеми розвитку духовності особистості. Педагогіка і психологія. 1995. № 1. С. 37-43.
4. Васютинський В. О. Психологія переживання: навч. посіб. К.: Вища школа, 1998. 198 с.
5. Головаха Є.І., Кронік О.О. «Психологічний час особистості» К.: Наукова думка, 1984. 209 с.
6. Драгоманов М. П. Вибрані твори К.: Либідь, 1991. 688 с.
7. Панок В. Г. Рудь Г. В. Психологія життєвого шляху особистості монографія К.: Наука-Центр 2006.
8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти т. К.: Радянська школа, 1976-1977.
9. Татенко В. О. Суб'єктно-вчинна парадигма в сучасній психології Психологічний журнал. 2007. № 1-2. С. 17-26.
10. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності К.: Либідь, 2003. 376 с.
11. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Львів: Літопис, 2017. – 198 с.
12. Юнг Карл Густав «Психологічні типи» Київ. Центр учбової літератури, 2024. 680 с.

Ukrayinets' L. V.
group 5558mz,
Educational scientific humanitarian institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
l_v_@ukr.net

Karskanova S. V.
Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor of the Department of Psychology
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
svitlana.karskanova@nuos.edu.ua

Awareness of the life path as a factor of personal growth

The paper explores the role of awareness of the life path in the process of personal growth in the conditions of the modern world. Theoretical approaches, psychological mechanisms and the influence of crisis situations on awareness of the life path are analyzed. Practical methods of developing awareness are considered and recommendations are offered for the formation of conscious life choices. The results of the study can be used in psychological counseling, education and self-development.

Keywords: Awareness of the life path, personal growth, self-knowledge, self-reflection, psychological counseling, educational programs, self-improvement, psychological techniques.

Попович В. О.

Група 465,
Навчально-науковий медичний інститут
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Миколаїв, Україна
valeriaaa.1420@gmail.com

Старченко А. В.

викладач
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Миколаїв, Україна
asyalysogor@gmail.com

Неповна сім'я як фактор ризику низької самооцінки та підвищеної тривожності у дітей молодшого шкільного віку

У статті представлено дослідження впливу неповної сім'ї на самооцінку та рівень тривожності у дітей молодшого шкільного віку. Зроблено порівняльний аналіз самооцінки та рівня тривожності у дітей молодшого шкільного віку з повних та неповних сімей.

Ключові слова: сім'я, повні та неповні сім'ї, розвиток особистості дітей молодшого шкільного віку, тривожність, самооцінка.

Проблема сім'ї, а особливо неповної, у всі часи хвилювала суспільство, адже сім'я є одним із найважливіших чинників, що впливають на формування особистості дитини. Вона забезпечує емоційну підтримку, формує соціальні навички, визначає рівень впевненості в собі та здатність адаптуватися до життєвих труднощів. Однак, коли сім'я стає неповною через розлучення, смерть одного з батьків або інші обставини, дитина може зіштовхнутися з певними труднощами у своєму розвитку [1, 3, 4].

Надзвичайно актуалізувалася ця проблема сьогодні, в період соціально-економічних і політичних змін у державі, які негативно впливають як на матеріальне становище, так і на психологічний та духовний клімат у сім'ї. Для сучасної сім'ї характерним стає нестабільність і конфліктність, низька матеріальна забезпеченість, падіння духовних цінностей тощо [5].

Одним із головних ризиків є формування низької самооцінки, яка може стати наслідком недостатньої підтримки або відчуття власної неповноцінності

через соціальні стереотипи [2]. Також діти, які виховуються в неповних сім'ях, часто відчують підвищену тривожність через нестачу емоційної стабільності, страх залишитися без батьківської любові чи економічні труднощі [2, 3].

Мета – дослідити вплив неповної сім'ї на самооцінку та рівень тривожності у дітей молодшого шкільного віку.

Зазначають, що фон емоційно-комунікативної активності у дітей з неповних сімей дуже часто нижчий, ніж у дітей з повних сімей, а відсутність одного з батьків негативно впливає на психічний розвиток дитини: зумовлює зростання рівня тривожності та зниження самооцінки дитини з неповної родини.

Для досягнення мети та перевірки гіпотези, обрано такі методи дослідження: теоретичні (теоретико-методологічний аналіз, класифікація та систематизація наукових джерел), емпіричні (спостереження, тестування, опитування), методи обробки даних (узагальнення та систематизація якісних і кількісних даних емпіричного дослідження), методи математичної статистики (t-критерій Стюдента).

Для дослідження впливу неповної сім'ї на самооцінку та рівень тривожності у дітей молодшого шкільного віку обрані такі методики, як: проєктивна методика «Малюнок сім'ї», методика вивчення емоційного рівня самооцінки (А.В. Захарова) та опитувальник «Аналіз сімейної тривоги, АСТ»

У дослідницько-експериментальній роботі взяли участь 20 дітей з неповної сім'ї та 20 – з повної, віком від 7 до 10 років (учні 2-4 класів Новопетрівського ліцею).

Проаналізувавши результати проєктивної методики «Малюнок сім'ї», що призначена для виявлення особливостей внутрішньо-сімейних відносин, можна зробити висновок, що немає суттєвої різниці між емоційним зв'язком, сімейною ситуацією, ворожістю та почуттям неповноцінності у дітей з повних та неповних сімей. Результати проведеної методики з дітьми молодшого шкільного віку, які проживають у повних та неповних сім'ях коротко подані у таблиці 1

Таблиця 1.

Результати проєктивної методики «Малюнок сім'ї» проведеної з дітьми молодшого шкільного віку з повних та неповних сімей

Склад сім'ї	Спокійний процес малювання	Сприятлива сімейна ситуація	Тісний емоційний зв'язок	Почуття неповноцінності в сім'ї	Ворожість в сімейній ситуації	Задоволення малюнком
Діти з повної	75%	70%	60%	25%	25%	85%

сім'ї						
Ді ти з неповн ої сім'ї	75%	55%	45%	25%	25%	70%

Джерело: розроблено автором

Для дослідження психологічних особливостей уявлення про власне «Я» дітей молодшого шкільного віку з повних та неповних сімей була використана «Методика вивчення емоційного рівня самооцінки» (А.В. Захарова). Завдяки даній методиці, отримані результати, виглядають наступним чином: у 8 дітей з повних сімей високий рівень самооцінки, у 6 – середній та у 6 – низький. У 5 дітей з неповної сім'ї результати свідчать про високий рівень самооцінки, у 6 – середній, а у 9 – про низький рівень самооцінки.

За результатами методики «Аналіз сімейної тривоги, АСТ», яка вивчає загальний фон переживань індивіда, пов'язаних з його позицією в сім'ї, бачимо, що одна дитина з повної сім'ї має високий рівень тривожності, середній рівень тривожності мають 10 дітей, а низький – 9. У трьох дітей з неповних сімей прослідковується високий рівень тривожності, у 9 – середній, а у 8 – низький рівень сімейної тривожності.

Загальні результати вивчення емоційного рівня самооцінки та рівня тривожності у дітей молодшого шкільного віку з повних та неповних сімей можна переглянути у таблиці 2.

Таблиця 2

Загальні результати вивчення емоційного рівня самооцінки та рівня тривожності у дітей молодшого шкільного віку з повних та неповних сімей

Скл ад сім'ї	Рівень самооцінки			Рівень тривожності		
	Висо кий	Серед ній	Низь кий	Висо кий	Серед ній	Низь кий
Діт и з повної сім'ї	40%	30%	30%	5%	50%	45%
Діт и з неповної сім'ї	25%	30%	45%	15%	45%	40%

Джерело: розроблено автором

Для того щоб перевірити різницю між особливостями внутрішньо-сімейних відносин, рівнем сімейної тривожності та самооцінкою у дітей молодшого шкільного віку з різних типів сімей, використано t-критерій Стюдента.

При загальній кількості вибірок в 40 осіб, число ступенів свободи (U)

складає 38. Теоретичне значення t-критерія Стюдента при даному числі ступенів свободи складає 2,02. У випадку якщо $t_{\text{емпір.}} > t_{\text{теор.}}$ – різниця є достовірною.

Підрахунки по t-критерію Стюдента показали, що емпіричне значення не потрапляє в зону значущості, а це означає, що отримані результати не є достовірними. Значення критерію (t) відносно достовірності різниці між рівнем сімейної тривожності, рівнем агресивності та самооцінкою дитини з повної та неповної родини представлено у табл. 3.

Таблиця 3

Значення t-критерію Стюдента, що отримані при визначенні достовірності відмінностей між повними та неповними сім'ями

Характеристика	Самооцінка	Тривожність	Внутрішньо-сімейні відносини
Повні та неповні сім'ї	0,39	0,61	0,59

Джерело: розроблено автором

Отже, можна зробити висновок про те, що отримані результати не підтверджують те, що ті діти, які проживають у неповній сім'ї мають підвищений рівень тривожності та низьку самооцінку порівняно з дітьми, які проживають у повних сім'ях. Тому виходячи з отриманих результатів, приходимо до висновку, що на зазначені критерії, дуже сильно впливає саме клімат у сім'ї, а не відношення дитини до повної чи неповної родини. Адже, сприятливі взаємовідносини у родині – запорука психологічного здоров'я дитини. Тому навіть дитина, яка проживає у неповній сім'ї, але ця сім'я має гарний клімат для її виховання, є психологічно здоровою та розвиненою.

Список використаних джерел

1. Алексєєнко Т. Формування соціально-рольової позиції дітей в умовах повної і неповної сучасної сім'ї. Рідна школа. 2002. №6. С. 20-33.
2. Бондарчук О.Й. Психологія сім'ї. Харків: Вид-во НУА, 2016. 386 с.
3. Довгань А.В., Шимко І.М. Особливості соціалізації особистості молодшого школяра із різних типів сімей. «Актуальні питання соціально-педагогічної та початкової освіти», 2020. №6. С.38-43.
4. Повалій Л. В. Виховання дітей у сім'ях різного типу: метод. реком. / Л. В. Повалій. К.: Науковий світ, 2009. 47 с.
5. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї: навч.посіб. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2019. 136 с.

Popovych V. O.

Group 465,

Educational scientific medical institute

Petro Mohyla Black Sea National University

Mykolaiv, Ukraine

valeriaaa.1420@gmail.com

Starchenko A. V.

Lecturer

Petro Mohyla Black Sea National University

Mykolaiv, Ukraine

asyalysogor@gmail.com

Single-parent families as a risk factor for low self-esteem and increased anxiety in primary school children

The article presents a study of the impact of a single-parent family on self-esteem and anxiety levels in primary school children. A comparative analysis of self-esteem and anxiety levels in primary school children from complete and single-parent families was conducted.

Keywords: family, complete and single-parent families, personality development of primary school children, anxiety, self-esteem.

Афанасьєва Т. О.

група 5559МЗ,
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
t.afanasievaa@gmail.com

Рогальська-Яблонська І. П.

Доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти
Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О.Сухомлинського
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
Inna2710um@gmail.com

Формування у дітей дошкільного віку нормативної поведінки в ігровій діяльності

У статті досліджується значення ігрової діяльності як ключового чинника розвитку особистості дітей дошкільного віку. Розглядається роль гри у формуванні когнітивних здібностей, соціальних навичок і нормативної поведінки. Визначено, що сюжетно-рольова гра є важливим механізмом засвоєння моральних норм, соціальних ролей і моделей поведінки, що сприяє успішній соціалізації дітей.

На основі аналізу наукових досліджень у галузі психології та педагогіки доведено, що гра забезпечує розвиток пізнавальної активності, сприяє емоційній стійкості та формуванню стійкого психічного здоров'я. Окреслено практичні аспекти використання ігрової діяльності у виховному процесі, що дозволяє створювати оптимальні умови для гармонійного розвитку дитини.

Ключові слова: нормативна поведінка, дошкільники, ігрова діяльність, соціалізація, гармонійний розвиток особистості.

Актуальність. Постійні зміни в соціальному, економічному та культурному середовищі створюють нові виклики для соціалізації дитини, її соціальної адаптації, формування емоційної стійкості та нормативної поведінки дошкільників. Зростає необхідність приділяти більше уваги дошкільному етапу життя дитини, оскільки саме в цей період закладаються основи її особистісного розвитку, емоційного благополуччя та здатності до соціальної взаємодії з

людьми та навколишнім світом. Сьогодні зміни в різних сферах життя в Україні – економічній, соціальній та культурній вимагають змін у психологічних підходах, які застосовуються в роботі з дітьми дошкільного віку.

Мета статті. Метою даного дослідження є обґрунтування ролі ігрової діяльності як ключового чинника розвитку особистості дошкільників, її впливу на когнітивний, емоційно-соціальний та моральний розвиток дитини. У статті розглядається гра як провідний вид діяльності, що сприяє засвоєнню соціальних норм, формуванню моральних цінностей та поведінкових моделей, необхідних для ефективної соціалізації.

Особлива увага приділяється питанню формування нормативної поведінки дітей дошкільного віку в процесі сюжетно-рольової гри, яка виступає природним механізмом оволодіння соціальними ролями, моральними категоріями та культурними зразками поведінки. Аналізуються наукові підходи до вивчення ігрової діяльності в контексті педагогічних і психологічних досліджень, а також окреслюються практичні аспекти використання гри як ефективного інструменту виховання та навчання.

Гра є найпростішою, першочерговою та провідною формою діяльності дитини дошкільного віку, яка лежить в основі розвитку її особистості. У процесі гри відбувається становлення особистості як суб'єкта діяльності, а не сепарованої від суспільства одиниці. Вона є природним способом прояву активності та сприяє оволодінню певними навичками та моделями нормативної поведінки. Використовуючи символи та предмети-замінники, дитина імітує реальну діяльність, що допомагає їй краще зрозуміти навколишній світ та підготуватися до майбутніх соціальних ролей.

Ігрова діяльність є потужним засобом розвитку пізнавальної активності дошкільників. Саме через гру діти найкраще засвоюють інформацію, отриману з навколишнього середовища, трансформують свої враження та знання, що сприяє їхньому когнітивному розвитку. У дошкільному віці пізнавальна діяльність тісно пов'язана з практичною взаємодією з предметами та об'єктами навколишнього світу. Тому розвиток особистості в цьому віці безпосередньо залежить від практичного досвіду дитини та її вміння сприймати властивості предметного середовища. Найбільш ефективний розвиток мислення та пізнавальних здібностей відбувається саме в процесі.

Наукові дослідження у сфері психології та педагогіки підтверджують, що гра є важливим засобом соціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку. Вона сприяє розвитку самостійності, розкриттю творчих здібностей, подоланню невпевненості та страхів, а також формуванню відкритої та доброзичливої атмосфери у дитячому колективі, що сприяє співпраці та взаєморозумінню між дітьми.

Безсумнівно, гра як ключовий вид діяльності дітей повинна виконувати не лише розважальну, а й навчальну та виховну функції, сприяючи гармонійному розвитку дитини. Відомі науковці як С. Довбня, Є. Тихеєва, В. Сухомлинський глибоко досліджували ігрову діяльність дошкільників, її вплив на пізнавальний розвиток та загальне становлення особистості. Завдяки їхнім науковим працям сучасна педагогіка має широкі знання про значення гри в розвитку дітей дошкільного віку та її визначальну роль у їхньому навчанні та вихованні.

Останнім часом питання формування нормативної поведінки дітей як самотійна проблема в психології привернула увагу науковців. Нормативна поведінка у дітей різного віку розглядається як «специфічний мотив, що визначає людські вчинки та впливає на їхню соціальну спрямованість», але стосовно дошкільного віку це питання ґрунтовно не досліджувалось.

Включення дитини в різні види діяльності створює сприятливі умови для засвоєння дітьми складних моральних форм поведінки, що знаходять реалізацію у формах поведінки дитини як із дорослими, так і з ровесниками. Оволодіння дошкільниками моральною поведінкою відбувається в умовах сюжетно-рольової гри, основним змістом якої виступає реалізація уявлень дитини про правила, норми стосунків дорослих, виконування ними соціальних ролей. Суть гри як провідної діяльності дитини, полягає в тому, що в ній відображаються різні сторони життя, особливості діяльності і, що дуже важливо, людські стосунки, засвоюються і уточнюються знання про навколишню соціальну дійсність. Ігрова роль відображає не тільки соціально прийнятий спосіб поведінки людини у певній позиції, але і моральний вимір (доброту, чесність, справедливість чи, навпаки, зло, нечесність, несправедливість тощо). Життя дитини в грі наповнюється з кожним днем новим змістом, новими, ще не відомими стосунками та переживаннями.

Отже, пріоритетність ігрових форм роботи у формуванні та закріпленні нормативної поведінки підтверджується науковими дослідженнями та багаторічним практичним досвідом. Ігрова діяльність є найбільш доступною та природною формою діяльності для дітей, вона є ефективним засобом встановлення соціальних зв'язків із суспільством, переймання його норм та сприйняття суспільних патернів поведінки, встановлення зв'язків із однолітками та формування стійкого психічного здоров'я.

Список використаних джерел

1. Азарова Л. Г., Франчук Н. П. Організація ігрової діяльності дошкільників як соціально-педагогічна проблема. Київ: Наукові роботи, 2016. С. 9-15.
2. Величко Т. Д. Теорія і технологія соціалізації дитини в умовах дошкільного навчального закладу: навч. посібн. Одеса: видавець Букаєв Вадим

Вікторович, 2017. 206 с.

3. Дитяча психологія: навч. посіб. / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. Київ: Академвидав, 2008. 431 с.

Afanasieva T. O.

Group 5559MD

Educational and Scientific Humanitarian Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
t.afanasievaa@gmail.com

Rohaiska-Yablonska I. P.

Doctor of Pedagogy Science,
Professor of the Department of Preschool Education
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
Inna2710um@gmail.com

Formation of Normative Behavior in Preschool Children through Play Activity

This article explores the significance of play activity as a key factor in the personality development of preschool children. It examines the role of play in shaping cognitive abilities, social skills, and normative behavior. It is determined that role-playing games serve as an essential mechanism for acquiring moral norms, social roles, and behavioral models, facilitating children's successful socialization.

Based on an analysis of psychological and pedagogical research, it has been proven that play enhances cognitive activity, promotes emotional resilience, and supports stable mental health. Practical aspects of utilizing play activities in the educational process are outlined, enabling the creation of optimal conditions for a child's harmonious development.

Keywords: normative behavior, preschool children, play activity, socialization, harmonious personality development.

Дігтяренко В. Ю.

група 5559мз,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

victoriaursul123@gmail.com

Литвиненко І. С.

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології,

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

lis28062561@gmail.com

Розвиток саморефлексії як механізм ефективної самодопомоги особистості

У статті розглянуто значення саморефлексії для подолання кризових ситуацій та аналізу внутрішнього стану особистості. Проаналізовано особливості психоемоційного стану українців в актуальних обставинах, зокрема в умовах війни. Особливу увагу приділено інтроспекції та застосуванню практичних технік для покращення психологічного благополуччя.

Ключові слова: саморефлексія, самодопомога, психоемоційний стан, криза, тривожність, методи самопізнання, арт-терапія, тілесні практики, психологічна стійкість.

Кожна людина протягом життя стикається зі складними кризовими ситуаціями. Деякі успішно долають їх і продовжують жити далі, тоді як інші зосереджуються на травматичних подіях, що призводить до відчуття страху та тривожності. Такий дистрес суттєво впливає як на емоційний фон, так і на фізичне здоров'я. Оскільки наше дослідження було спрямоване на вивчення стану українців в умовах актуальної ситуації, для отримання достовірних даних нами було проведено опитування, в якому взяли участь 386 осіб. На питання про те, що допомагає їм зменшити страх і тривожність (респонденти могли обирати кілька варіантів), отримано такі відповіді: 64,2% відволікаються завдяки зайнятості (робота, навчання), 61,4% знаходять підтримку у спілкуванні з рідними та близькими, 49,7% обмежують перегляд новин і лише 30,6% звертаються за психологічною допомогою. Останній показник є досить низьким,

особливо зважаючи на те, що більшість опитаних відчують значний вплив війни на свій психоемоційний стан. А чи кожен може самостійно виконати рефлексію та надати собі допомогу? На жаль даними навичками володіють відносно небагато людей. Саме з метою самодопомоги ми розробили методичні рекомендації. Наш методичний посібник має два загальних розділи. Перший розділ пов'язаний з розвитком рефлексії, другий надає практичні техніки для роботи зі своїми відчуттями та опрацюванням їх.

Найважливішим етапом роботи зі страхом є усвідомлення власних переживань шляхом рефлексії. Як наголошував Карл Густав Юнг: “Той, хто дивиться назовні, бачить лише сни; той, хто заглядає всередину себе, прокидається”[1]. Акцентуючи увагу на інтроспекції людина зможе виявити свої істинні мотиви та почуття, і відповідно почне з ними працювати та усвідомлювати їх. Ігнорування негативних станів приводить до депресій, тривожності та розвитку психосоматики. Під психосоматикою розуміємо вплив психіки на перебіг матеріальних(вегетативних, трофічних тощо) процесів в організмі[2]. І це є дуже важливим аспектом, адже при даному явищі уражується здоров'я людини. Тож основними рекомендаціями є:

1. Внутрішній діалог. Полягає у постійному аналізі своїх відчуттів, емоцій, мотивів, реакцій та імпульсів. В даному випадку людина задає собі ряд запитань: Що зараз зі мною відбувається? Що я насправді відчуваю? Чому я це роблю? Що я насправді хочу?

2. Ведення щоденника. Людині пропонується вести щоденник почуттів та спостережень. Це допомагає відслідкувати свої емоції, події які відбуваються за день та проаналізувати їх вплив на психоемоційний стан.

3. Діалог зі своїм тілом. Метод схожий на внутрішній діалог, але тут акцент робиться на фізичних відчуттях. Дана медитативна техніка дозволяє налагодити зв'язок із тілесністю та фізичною складовою.

В наступному розділі ми підібрали техніки які допомагають краще зрозуміти свої почуття, підсвітити проблемні питання, встановити істину причину переживань і страхів людини та вивільнитись від них. А саме:

Дихальні практики: техніка “Дихання по квадрату”, методика “4-7-8”.

Арт-терапія:

Ізотерапія: техніки “Віник”, “Чорний квадрат”, “Відтворення безпечного простору”, “Малюнок страху”, “Людина під дощем”, “Стадії проживання стресу”.

Глинотерапія: техніки “Мій біль”, “Зняття напруги”, “Знайомство зі страхом”.

Музична терапія. Прослуховування класичної музики, яка має заспокійливий ефект(Р. Вагнер, Л. Бетховен, Е. Гріг, Ф. Шуберт та інші).

Також ми надали рекомендації щодо фізичної активності та налагодження рутини. Впровадження спорту або регулярних прогулянок з метою зменшення напруги та зниження кортизолу в організмі. Налагодження рутини задля відчуття контролю, стабільності та зайнятості людини.

Список рекомендованої літератури для читання, що мотивує та надихає. Наприклад Бессель ван дер Колк “Тіло веде лік. Як лишити психотравми в минулому”, В. Франкл “Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі”, Дж. Герман “Психологічна травма та шлях до видужання. Наслідки насильства - від знущань у сім’ї до політичного терору” та інші.

Отже, процес самопізнання та рефлексії потребує наполегливості та систематичного застосування дієвих методик, що в свою чергу обов’язково призведе до позитивних результатів.

Список використаних джерел

1. Hernandez A. The Enlightened Savage Using Primal Instincts for Personal and Business Success. Morgan James Publishing, 2006. P. 94.
2. Войтко В.І. Психологічний словник. Київ: Вища школа, 1982. С. 150.

Dihtiarenko V. Y.

group 5559mz,

Educational scientific humanitarian institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

victoriaursul123@gmail.com

Litvinenko I. S.

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Psychology

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

lis28062561@gmail.com

Development of self-reflection as a mechanism for effective self-help of the individual

The article examines the significance of self-reflection in overcoming crisis situations and analyzing an individual's internal state. The peculiarities of the psycho-emotional state of Ukrainians in the current circumstances, particularly in the context of war, are analyzed. Special attention is given to introspection and the application of

practical techniques to improve psychological well-being.

Keywords: self-reflection, self-help, psycho-emotional state, crisis, anxiety, methods of self-awareness, art therapy, bodily practices, psychological resilience.

УДК 159.938.363.6,159.923

Мочалова Олександра

Практикуючий психолог

Миколаїв, Україна

kalaida91@gmail.com

Особливості роботи психологів в дошкільних закладах з гіперактивними дітьми

Подано теоретичні аспекти гіперактивності дошкільнят. Зазначається, що гіперактивність – це стан збудження дитини. Визначено ознаки гіперактивної дитини дошкільного віку. Показано особливості роботи психолога з гіперактивними дітьми та їх сім'ями та необхідність створення сприятливого середовища для розвитку гіперактивних дітей дошкільного віку.

Ключові слова: гіперактивність, гіперактивний розлад, навчальне середовище, психологічне здоров'я, пізнавальна діяльність, навчальна діяльність, специфіка сімейної ситуації, фізичне здоров'я.

Сьогодні, у важкі як для нашої країни, так і для кожного її громадянина, часи, основним, найпотужнішим, замовником на психологічні кадри є дошкільні навчальні заклади, які є першою сходинкою загальної освіти. Саме тому сьогодні величезна увага приділяється роботі психолога з дітьми важкої категорії - дітьми з особливими потребами. Дуже великою є потреба роботи психолога саме з гіперактивною дитиною.

Щороку зростає навантаження на працівників закладів дошкільної освіти, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами. Сьогодні на Миколаївщині, згідно статистики, кількість дітей, яким потрібна допомога - 1221 дитина. У закладах дошкільної та загальної середньої освіти створено 869 класів (груп) з інклюзивним навчанням. Кількість дітей з особливими потребами збільшилась за останні роки в цілому по Україні. Так, у 2019 році кількість дітей була 11285, а в 2024 році це показник вже сягає до 40354. Станом на 01.01.2025 р. кількість інклюзивних груп закладів дошкільної освіти - 7658, в них вихованців з особливими освітніми потребами – 15297 [3].

На жаль, до цієї статистики також додаються діти, які є за своїм соціальним

статусом переселенцями. Вони переживають подвійну психологічну травмуючу ситуацію - вони вже мають певні вади та до них ще додається зміна місця проживання, зміна їх будинку, зміна товаришів, педагогів.

Синдром дефіциту уваги з гіперактивністю виявляється у підвищеній руховій активності, збудливості, труднощах концентрації та утриманні уваги, імпульсивності поведінки, проблемах у взаємостосунках з оточенням. Гіперактивність — це яскраво виражена перевага збудження над гальмуванням [1, с.2].

Для дошкільного психолога важливо не тільки розуміти особистісні особливості дитини з гіперактивним розладом, а й уміти з ними працювати. Навчання дитини дається тільки тривалою працею, спрямованою на організацію діяльності дитини як у дошкільному закладі, так і вдома.

Дитині потрібно забезпечити середовище, яке її приймає. Неприйняття гіперактивної дитини дорослими і ровесниками є дуже серйозною проблемою, яка перешкоджає налагодити продуктивну взаємодію з нею.

Неповноцінне спілкування гіперактивної дитини з дорослими негативно позначається на її загальному психічному розвитку, зокрема на пізнавальній діяльності та на мотивації поведінки. Тільки у взаємодії з дорослим можливе упорядкування і оптимальний розвиток усіх цих сфер.

Робота психолога повинна приділятися не тільки роботі з дітьми, а й обов'язково роботі з батьками. Саме батьки - це перші вчителі та психологи своєї дитини. Дитина зростає в певному малому соціумі, в якому батьки мають великий вплив на розвиток особистості дитини [2, с.52]. І саме в такому діалозі - «дитина - батьки - психолог» можна досягти позитивних результатів та допомогти дитині адаптуватись у днз, отримати результати у пізнавальній діяльності, а потім перейти до навчання.

Формування особистості будь-якої дитини, у тому числі і з відхиленнями у розвитку, відбувається в першу чергу в сім'ї. Саме від характеру взаємовідносин батьків з дитиною залежить, якими в подальшому будуть її контакти з соціальним середовищем. Виявлено, що більшість сімей з проблемними дітьми характеризуються різними типами дисгармонійного виховання та низьким рівнем спілкування. Практика свідчить, що відношення батьків до такої дитини іноді буває невірним: від повного ігнорування хворобливих симптомів до значного перебільшення цих симптомів, постановки власного діагнозу і панічною реакцією на нього. Психолог дошкільного закладу при консультуванні батьків потрібен врахувати не тільки характер захворювання дитини та її індивідуальні особливості, але й специфіку сімейної ситуації [2, с.52].

Психолог в дошкільному закладі - це перша скрипка, яка допомагає не тільки дітям, а й всій родині зростити свою дитину здоровою, як фізично, так і

психологічно підготовленою для подальшого навчання у школі.

Мають бути гармонійно розвинені всі складові здоров'я дитини - фізичні, психологічні, емоційні, гігієнічні, вольові. Саме в гармонійному розвитку цих складових можна надати якісну допомогу та розвивати гіперактивну дитину як повноцінну, різнобічно розвинену особистість, здатну не лише нормально навчатись, а й контролювати свої дії та рішення, мати гарні стосунки як з однолітками, так і з дорослими людьми.

Отже, ефективність роботи психолога дошкільного навчального закладу залежить від створення особливого сприятливого навчального середовища, командного підходу, психологічного та корекційного супроводу, раціонально підібраних стратегій навчання. Саме тому на передній план виходить підготовленість психолога до роботи з гіперактивними дітьми. Основна задача психолога, який працює з гіперактивною дитиною, - це збереження та зміцнення її фізичного та психоемоційного здоров'я, а також допомога у розвитку пізнавальної активності та мотивації поведінки.

Список використаних джерел

1. Гіперактивна дитина / І В Сухіна — Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018 — 40 с — (Інклюзивне навчання)
2. Особливості роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Вісник No4 НДЛ інклюзивної освіти. / Упорядники: Савчук Л.О., Юхимець І.В.,— Рівне: РОІППО, 2013. – 53с.
3. Статистичні дані станом на 01.01.2025 URL:(<https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>).

Mochalova Olexandra
Practitioner Psychologist
Mykolaiv, Ukraine
kalaida91@gmail.com

Peculiarities of work psychologists in preschool education hyperactive children

Theoretical aspects of hyperactivity in preschool children. It is noted that hyperactivity is a state of excitement in a child. The signs of a hyperactive preschool child have been identified. The features of a psychologist's work with hyperactive children and their families are shown, and the necessity of creating a favorable environment for the development of hyperactive preschool children is shown.

Keywords: hyperactivity, hyperactive disorder, initial middle age, psychological health, cognitive activity, initial activity, specific family situation, physical health.

Малюженко М. В.

Група 517з

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

vip.mary777@ukr.net

Литвиненко І. С.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

lis28062561@gmail.com

Розвиток резилентності у дітей молодшого шкільного віку як властивості особистості

Подано теоретичні аспекти розвитку особистості сучасного молодшого школяра. Акцентовується увага на доцільності розвитку такої властивості особистості, як резилентність та обґрунтовується необхідність її розвитку для виховання гармонійної, психічно здорової особистості молодшого школяра.

Ключові слова: вікові особливості, молодші школяри, психологічні новоутворення, резилентність, розвиток особистості, психологічна допомога.

Державна політика нашої країни одним із своїх пріоритетних завдань вбачає збереження за зміцнення здоров'я кожного школяра та забезпечення психологічно комфортних умов розвитку дитини на всіх вікових етапах. У процесі виховання дітей дорослі готують їх щасливого життя, але життя диктує свої умови.

Великий вплив на розвиток рис особистості дитини має саме молодший шкільний вік. У молодшому шкільному віці соціальна ситуація розвитку стає вже більш широкою. У дитини з'являється своє місце у світі дорослих, до якого вона ставиться більш уважно, з більшою повагою – місце учня. Провідною діяльністю стає навчальна діяльність. Коли дитина вступає до школи, відбувається перебудова усієї системи відносин її з дійсністю [1].

Вищезазначені психологічні новоутворення взаємопов'язані і призводять до появи нового рівня самосвідомості дитини, обумовленого оволодінням різними засобами довільної саморегуляції. Молодший школяр починає усвідомлювати себе не ізольовано, а в системі людських стосунків, тобто з'являється

переживання себе як соціальної істоти. В основі формування свідомості лежить рефлексія, а це не просто знання, розуміння суб'єктом самого себе, але і з'ясування того, як інші знають і розуміють того, хто рефлексує, його особистісні особливості, емоційні реакції, когнітивні уявлення.

Новий рівень розвитку самосвідомості молодшого школяра пов'язаний з виникненням особливого особистісного новоутворення – внутрішньої позиції.

Вона характеризує особистість дитини в цілому, визначає її поведінку, діяльність і систему ставлень до дійсності, до самого себе. У свідомості починає формуватися система цінностей, відбувається динамічність моральних уявлень.

Тому саме в період молодшого шкільного віку треба розвивати у дитини таку особистісну якість, як резилентність.

Психологічний словник розкриває зміст такого психологічного поняття, як резилентність. Резилентність (від англ. - resilience - пружність, еластичність) - це поняття прийшло в психологію з фізики, де воно означає здатність пружних тіл відновлювати свою форму після механічного тиску [3].

Словосполучення "психологічна резилентність" - вроджена динамічна властивість особистості, що лежить в основі здатності долати стреси, важкі періоди життя конструктивним шляхом.

В психології під резилентністю розуміють здатність в несприятливих ситуаціях зберігати стабільний рівень психологічного, фізичного функціонування, виходити з таких ситуацій без стійких порушень, успішно адаптуватися до несприятливих змін. Хоча це вроджена властивість особистості, але її можна розвивати.

Вивчення резилентності зосереджено на виявленні та описі характеристик особистості індивідів, успішних, попри життя у складних умовах, тобто тих, що успішно адаптувалися до потенційно травмувальних подій. Поняття "резилентність" активно розробляється у позитивній психології.

В арсеналі людини має бути така здатність, щоб зберігати, зміцнювати свою психіку, здоров'я та навчити це робити інших, особливо дітей молодшого шкільного віку, які, на жаль, в наш час виявилися включеними в таку психотравмуючу ситуацію, як війна. Підтримати дитину, навчити її захищати себе від негативу може дорослий, який має багатий життєвий досвід і який узяв на себе не тільки відповідальність за неї, не тільки турботу про її благо, радощі, а й про її хвилювання. Для допомоги психологам та педагогам в досягненні цієї мети були розроблені спеціальні психопрактики [2].

Отже, маємо зробити висновок, що перед дітьми вже навіть в молодшому шкільному віці відкриваються всі складності життя та непередбачуваність складних життєвих ситуацій. Тому мета психологів навчити дитину сприймати життя з позиції добра, правди, краси, любові, не дивлячись на його складність та

драматичність. Тільки за таких умов можна виховати зрілу особистість, яка за будь-яких обставин буде мати життєстійкість, буде дотримуватись високих моральних цінностей, а резилентність стане властивістю її неповторної особистості.

Список використаних джерел

1. Литвиненко І. С. Вікова та педагогічна психологія : практичний посібник для самостійної роботи студентів у ситуаціях (кредит : молодший шкільний вік). Програма «Знаю і Розумію». Психологічна допомога учням молодшого шкільного віку у життєвих ситуаціях / І. С. Литвиненко. – Миколаїв : Видавець Торубара В. В., 2022. – 405 с.
2. Литвиненко І.С. Шукаємо опори в кризових ситуаціях. Психопрактики для дітей і дорослих // Дошкільне виховання. - 2023. - № 4, - с.3
3. Психологічний словник /Авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова / За ред. Н. А. Побірченко. Київ : Науковий світ, 2007. 336 с.
4. Програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні (Автор. кол. І.Д. Бех, Т. Ф. Алексєєнко, Г. О. Балл та ін.) // Шкільний світ. – 2010. – № 33 (545). – С. 4-36
5. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період: метод. рек. / Н. П. Бочкор, Є. В. Дубровська, О.В.Залеська та ін. – Київ: МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. – 84 с.

Malyuzhenko M. V.

Group 517z

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

vip.mary777@ukr.net

Lytvynenko I. S.

Ph.D. in Psychological Sciences, Assistant Professor

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

lis28062561@gmail.com

Development of resilience in primary school children age as a personality attribute

The oretical aspects of the development of the particularity of the current young student are presented. The emphasis is placed on the importance of developing such

power of individuality, as resilience and the need for this development to develop the harmonious and mentally healthy individuality of a young student is emphasized.

Keywords: age-old peculiarities, young students, psychological innovations, resilience, development of specialness, psychological assistance.

УДК 378.147:37.026

Полякова А. О.

група 4561,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

polyakovaamina@gmail.com

Філатова О. С.

докторка філологічних наук, професорка

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

filatovaoks07@gmail.com

Вплив сучасних медіа на свідомість і поведінку

У статті розглянуто психологічні аспекти впливу медіа на свідомість особистості. Аналізуються механізми сприйняття інформації, формування стереотипів, емоційні реакції та їхній вплив на поведінкові моделі. Особлива увага приділяється ролі критичного мислення у протидії маніпулятивному впливу медіаконтенту. Досліджено методи психологічного впливу, зокрема емоційне забарвлення, апеляцію до авторитету та соціальну динаміку.

Ключові слова: медіа, свідомість, психологічний вплив, критичне мислення, емоційні реакції, стереотипи, маніпуляція, інформаційний контент.

Процес сприйняття інформації з медіа є складним психологічним явищем, що відображає індивідуальні особливості людини. Дослідження цих аспектів сприяє глибшому розумінню впливу медіаконтенту на свідомість та поведінку.

Індивідуальні реакції на медіаінформацію та їхній вплив на емоційний стан охоплюють ставлення до отриманих відомостей, емоційну відповідь, рівень усвідомлення та осмислення контенту. Аналіз зазначених характеристик дозволяє визначити механізми формування уявлень про навколишній світ і

впливу на поведінкові моделі.

Швидкий розвиток цифрових технологій та засобів масової комунікації сприяє зростанню впливу медіаконтенту на психологічний стан людини, що зумовлює необхідність дослідження його впливу на сприйняття інформації, емоційний стан і соціальні установки. З огляду на це актуальним є вивчення механізмів впливу медіа на свідомість та поведінку людини, що дозволить виробити ефективні стратегії захисту від інформаційних маніпуляцій, розвитку критичного мислення та формування медіаграмотності.

Також важливу роль відіграють особистісні якості людини, що зумовлюють спосіб сприйняття та інтерпретації медійної інформації. До таких характеристик належать рівень самооцінки, критичне мислення, самоконтроль та впевненість у власних поглядах. Усвідомлення цих факторів дозволяє оцінювати ступінь впливу медіа на психологічний стан особистості.

Дослідження психологічних аспектів сприйняття медіа є актуальним напрямом наукових досліджень, що сприяє не лише розумінню їхнього впливу на свідомість, а й розробці ефективних механізмів регулювання цього впливу. Вивчення цих процесів є необхідною умовою соціального розвитку та підвищення якості життя.

Психологічний вплив медіа на свідомість людини

Медіа як потужний засіб комунікації здійснює значний вплив на свідомість особистості, визначаючи її сприйняття та інтерпретацію інформації. Даний вплив реалізується через різноманітні механізми, що формують ставлення до суспільних подій, осіб і явищ. Хоча реакція на медіаконтент є індивідуальною, загальні тенденції охоплюють емоційний відгук, формування стереотипів, а також вплив на систему цінностей і переконань.

Одним із ключових аспектів є трансформація ціннісних орієнтирів та переконань під впливом медіа. Інформаційний контент може сприяти нав'язуванню певних ідеологічних концепцій, моделей мислення та поведінкових установок, що в довгостроковій перспективі впливає на світогляд особистості. Наприклад, рекламні кампанії здатні формувати споживчі звички, стимулюючи попит на певні товари та послуги, що, своєю чергою, впливає на прийняття рішень і споживчу поведінку.

Важливим є також емоційний аспект взаємодії з медіаінформацією. Контент, представлений у засобах масової інформації, здатен викликати як позитивні, так і негативні емоційні реакції, що позначається на психоемоційному стані особистості. [3] Позитивні новини можуть стимулювати мотивацію та соціальну активність, тоді як негативний контент часто спричиняє підвищений рівень тривожності, стресу або агресії.

Окрему роль відіграє процес формування стереотипів під впливом медіа.

Через систематичне відтворення стандартизованих образів у масовій комунікації закріплюються певні уявлення про соціальні групи, професії або гендерні ролі, що може впливати на суспільне сприйняття, соціальні відносини та процес самовизначення особистості.

З огляду на зазначені аспекти актуальним є розвиток критичного мислення, що дозволяє об'єктивно оцінювати отриману інформацію, зберігаючи незалежність у формуванні власних поглядів та ухваленні рішень. Це є важливим фактором становлення автономної та свідомої особистості.

Крім того, значну роль у психологічному сприйнятті медіаконтенту відіграють музичний супровід і колірна гама. Колірне рішення контенту здатне викликати певні емоційні стани та впливати на поведінкові реакції аудиторії, підсилюючи або, навпаки, послаблюючи інформаційний вплив.

Особливості поведінки аудиторії також залежать від каналу сприйняття інформації. Візуальний контент, порівняно з іншими форматами комунікації, підлягає більшій фільтрації з боку глядача, тому особливого значення набувають деталі його подачі. Наприклад, невербальні сигнали, такі як положення голови під час виступу або інтерв'ю, впливають на сприйняття повідомлення. Опущена голова може створювати враження невпевненості або ухильності, тоді як прямий погляд у камеру або трохи вище об'єктива формує образ відкритої та впевненої особистості.

Психологічні методи впливу на переконання та поведінку

Розуміння механізмів функціонування людської свідомості відіграє важливу роль у формуванні поглядів і поведінки особистості під впливом медіа. Використання різних психологічних технік та стратегій дозволяє ефективно змінювати переконання людей і спонукати їх до певних дій. [2]

Емоційне забарвлення інформації

Один із найефективніших способів впливу на аудиторію – це використання емоційно забарвленої інформації. Завдяки маніпулюванню тональністю тексту, застосуванню яскравих образів і сильних емоційних стимулів можна значно змінити сприйняття повідомлення. Це сприяє формуванню певних емоційних реакцій та впливає на переконання адресатів.

Апеляція до авторитету

Ефективним способом впливу є опора на авторитетні джерела. Інформація, подана експертами, лідерами думок або відомими особами, викликає більше довіри та сприймається як надійна. Такий підхід сприяє зміцненню авторитетності повідомлення і може значно впливати на зміну поглядів аудиторії.

Соціальний вплив і групова динаміка

Людина має природну схильність наслідувати поведінку та погляди

оточення, особливо якщо ці погляди підтримують впливові або популярні особи. Використання механізмів соціального впливу допомагає змінювати переконання та спрямовувати поведінку в бажаному напрямку.

Маніпулювання увагою та сприйняттям

Контроль над тим, як людина сприймає інформацію, також є важливим психологічним інструментом. Використання певних кольорів, розміщення візуальних елементів та акцентування уваги на ключових аспектах допомагає формувати бажане сприйняття медіаконтенту.

Влучно зауважує Б. Багдикян: «Серед вчених політичних наук стало свого роду трюїзмом вважати, що хоча засоби інформації не можуть повідомляти населенню, що воно повинне думати, вони, в дійсності, повідомлять його, про що слід думати»[1]

Ще одним влучним висловом, сучасна інформація подібна до "дволикого Януса" — з одного боку, вона поширює мудрість, добро і вічні цінності, а з іншого — подібно до міфічного дракона, сіє насіння, з якого може зрости зло. [4]

Аналіз впливу медіа на свідомість особистості підтверджує їхню значущу роль у формуванні суспільної думки, поведінкових моделей та емоційного стану. Медіа можуть не лише інформувати, а й маніпулювати сприйняттям реальності, що вимагає підвищення рівня критичного мислення та розвитку медіаграмотності громадян. Використання психологічних методів впливу, зокрема емоційного забарвлення інформації, апеляції до авторитету та соціального тиску, сприяє зміні переконань і поведінкових установок аудиторії.

Список використаних джерел

1. Багдикян Б. Монополія засобів інформації. – М., 1987. – С. 41.
2. Дуцик Д. Політична журналістика. – К.: Вид. дім "Києво – Могилянська акад.", 2005. – 138 с.
3. Потятиник Б.В. Медіа: ключі до розуміння. Серія: Медіакритика. – Львів: ПАІС, 2004. – 312 с.
4. Копіленко О. Л. Влада інформації. – К., 1991. – С. 14.

Poliakova A. O.
group 4561,
Educational and Scientific Humanitarian Institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
polyakovaamina@gmail.com

Filatova O. S.
Doctor of Philology, Professor
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
filatovaoks07@gmail.com

The influence of modern media on consciousness and behavior

The article examines the psychological aspects of the influence of media on the consciousness of the individual. The mechanisms of information perception, the formation of stereotypes, emotional reactions and their influence on behavioral models are analyzed. Special attention is paid to the role of critical thinking in counteracting the manipulative influence of media content. Methods of psychological influence are studied, in particular emotional coloring, appeal to authority and social dynamics.

Keywords: media, consciousness, psychological influence, critical thinking, emotional reactions, stereotypes, manipulation, information content.

Гончарова О. О.

група 5559мз,
Навчально-науковий гуманітарний інститут,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
hamisek5@gmail.com

Литвиненко І. С.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
lis28062561@gmail.com

Деякі аспекти професійного вигорання у працівників гуманітарної сфери в контексті розвитку їхньої особистості

В статті представлені основні особливості професійного вигорання національного складу гуманітарних організацій, які ми можемо спостерігати на четвертий рік повномасштабного вторгнення в Україну. Наголошується, що цей процес є кумулятивним і доволі небезпечним, оскільки не в усіх випадках працівник гуманітарного реагування в повній мірі усвідомлює, що він/вона вигорів, а якщо і розуміє, то не завжди знає, що саме необхідно робити в цій ситуації.

Ключові слова: професійне вигорання, стрес, бенефіція, гуманітарне реагування, працівник гуманітарної сфери.

Актуальність теми. Повномасштабне вторгнення на територію України представляє собою постійний стрес, з яким в повсякденній практиці стикається кожен її житель. Досвід переживання цієї події є унікальним для кожної особистості, однак його можна диференціювати в залежності від соціальної категорії, вікової групи, професійного статусу, до яких належить той, хто його безпосередньо переживає. Робітники гуманітарної сфери знаходяться в цьому плані між двох різних полюсів: з одного боку, вони мають постійно надавати допомогу нужденним і зберігати внутрішній ресурс; з іншого боку – вони і самі є об'єктами дії стресу, бо є громадянами країни, на яку напали. Відтак, професійне вигорання робітників цієї сфери заслуговує на особливу увагу і вивчення.

Мета статті – визначити, як особливості вигорання працівників гуманітарної сфери в Україні під час повномасштабного вторгнення корелюються з деякими аспектами розвитку особистості.

Виклад основного матеріалу. Ситуація повномасштабного вторгнення на територію України показала, що кожна категорія населення є по-своєму вразливою до цього стресу. Немає практично жодної соціальної верстви чи прошарку суспільства, який би не зазнав суттєвих змін чи трансформацій внаслідок військових дій і того економічного, політичного, культурного та психологічного тиску, який принесла ця історична подія.

Працівники гуманітарного сектору є унікальною соціальною верствою в цьому плані. По-перше, ця професія – працівник гуманітарного реагування найрізноманітнішого профілю – тільки під час повномасштабного вторгнення набула свого поширення і популярності. Раніше люди, які працювали з нужденними категоріями населення, знаходилися на периферії кар'єрного зростання і престижу; військові дії ж змінили соціальну оптику: тепер, коли стало достеменно відомо, що нужденним може стати практично кожен в цій країні внаслідок ризиків війни, людина, яка надає екстрену допомогу, вважається не тою, що працює з девіантними, «зламаними» особистостями, а такою, що користується визнанням та повагою.

По-друге, працівники гуманітарної сфери, особливо ті, що працюють в міжнародних організаціях, отримують гідну заробітну плату за свою працю, а це, в свою чергу, сприяє психологічному комфорту і, з одного боку, запобігає вигоранню.

Однак у кожного соціального явища є і зворотній бік. Працівники гуманітарного реагування знаходяться у великому ризикі вигорання, і на це є такі причини. По-перше, національний склад гуманітарної організації також є особами, які зазнають ризиків і втрат війни, вони також мають свої нагальні потреби, в тому числі і практикування навичок заземлення, бути «тут і тепер», відчувати своє тіло, бути уважними до своїх тілесних та емоційних потреб тощо. Зробити це буває непросто, особливо в ті моменти, коли постраждалі люди потребують допомоги, і ти не маєш змоги сфокусуватися на своїх власних пріоритетах. Так як сфера гуманітарного реагування є напроцуд мінливою і непередбачуваною, у працівників часто немає нагоди адаптуватися екологічно, знати точно, який час і наскільки гарантовано вони матимуть для себе. Особливо складно буває, коли стрес накопичився давно, але немає змоги екологічно його пропрацювати, висловити, відтворити в образах за допомогою мистецтва. Натомість є необхідність якісно виконувати посадові інструкції і виступати ресурсом для інших людей. Це все може накладатися і на особистісні кризи, які не питають нас про стан історичних подій за вікном, а вимагають чесної відповіді

на важливі екзистенційні питання. Отже, працівник гуманітарної сфери суттєво ризикує «поламатися» об тих, кому він/вона допомагає, навіть якщо в останніх немає жодного наміру експлуатувати допомагаючого. Про цей стан зазначає експертка в гуманітарному реагуванні Каоїмхе Баттерлі [1], яка зазначає: дегуманізація допомагаючого невпинно призводить до дегуманізації і деперсоналізації того, кому допомагають, а це, в свою чергу, є додатковим стресовим фактором для бенефіціара, принижує його/її гідність в ситуації нужди, яку він/вона переживає.

З точки зору юнгіанського психологічного підходу [4], ця криза вигорання спричинена внутрішнім конфліктом особистості, в якій ведуть боротьбу архетипи Персони та Тіні. У той час як Персона вимагає «тримати обличчя», «бути успішним», добиватися соціального визнання та тріумфу, Тінь говорить про наші витіснені бажання і потяги, яким ми не даємо вихід, боячись соціальної стигматизації. Тінь гуманітарного працівника часто представляє собою проєкцію бенефіціара: він/вона сам/сама потребує допомоги та співчуття, але не може цього легально висловити, бо завжди є той, кому «гірше» і в порівнянні з яким «соромно» мати право на свої потреби. Тінь виливається у внутрішній гнів, зовнішнє роздратування і епізоди самозвинувачень і дисоціації (питання «а чи маю право на свої почуття?», «чи це не примарилось мені, чи не «бішуся я з жиру?»), що може коштувати людині нервового зриву та зіпсованої кар'єри.

Існує ще таке психологічне явище, як втома від співчуття. Ірландська дослідниця Ліз Глісон [1] виділяє його окремо від вигорання (хоча воно може складати суттєву частину цього процесу) і наголошує на тому, що співчуття, емпатія не «безкоштовна» опція людської психіки: вона вимагає налаштування «на одну хвилю», активацію дзеркальних нейронів, психологічну присутність з бенефіціаром тут і тепер, повну залученість в його/її процеси. Це вимагає від особистості надавача допомоги великого мистецтва сприйняття і внутрішньої сили. Просто людська присутність, засвідчення чиеїсь болі, валідація почуттів, що її супроводжують, вже може мати величезний психотерапевтичний ефект, але не можна брутально експлуатувати цю здатність. Особливому ризику з цього аспекту піддаються ті допомагаючі, що мають психологічний «комплекс рятівника»: визначаючи для самих себе свою цінність в залежності від того, для кого і в якій мірі вони «були корисними» (тобто представляють самих себе як функцію і додаток до інших людей), вони опиняються в парадоксальному замкненому колі: чим більше вони проявляють емпатію і включення в інших, тим менше вони відчують себе і свою унікальну особистість. Той самий механізм, який короткостроково надає їм відчуття власної цінності і гідності, в довгостроковій перспективі виснажує їх, підриває відчуття власної цілісності і кордонів, в особливо запущених випадках запускає процес відчуження від людей

і соціальну ізоляцію.

Наразі існує багато психологічних інструкцій, тренінгів, навчальних програм, в тому числі і в рамках гуманітарних організацій, які націлені на збереження психологічного здоров'я співробітників і пропонують їм чіткі інструкції психологічної гігієни в роботі [2]. Однак часто ці рекомендації сприймаються співробітниками несерйозно (зважаючи на вимоги швидкого реагування) і звучать як рекомендації з науково-популярної літератури на кшталт: дихайте глибоко, дихайте по квадрату, заземлюйтесь, будьте «тут і тепер» тощо. Частково ці рекомендації вже набили оскомину і сприймаються як черговий інформаційний шум, частково вони націлені на роботу з симптомами явища, аніж на його глибинні причини. В моменті ці рекомендації можуть допомогти, але симптоми, що призводять до вигорання, мають послугувати для людини «маячком» для того, щоб замислитися над особливостями свого унікального розвитку.

Висновок: у особистості, що працює в гуманітарній сфері і стикнулася з потужним і тривалим вигоранням, є різні шляхи вирішення цієї проблеми. Один із них - ігнорувати симптоми і довести себе до стану цілковитого виснаження, яке супроводжуватиметься неконтрольованим вибухом емоцій і нервовим зривом, як правило у найменш придатний для цього момент. Іншим способом вирішення проблеми є дотримання правил психологічної гігієни, які є загальнопоширеними в гуманітарному секторі і знімають симптоми вигорання в моменті. Проте якщо особистість відчуває, що ситуації вигорання повертаються і не вирішуються, вона може замислитися над тим, що, можливо, прийшов час для глибокого самопізнання і трансформації. Необхідна робота з Тінню, про яку говорить нам систематичне вигорання – а відтак, це може бути один з перших кроків на шляху до індивідуалізації (процес, який, за К. Г. Юнгом, передбачає знаходження людиною свого центрального архетипу – Самості). Ця подорож за самим собою може бути болісною, часом неприємною і сповненою жаклих відкриттів, вона потребує провідника – людини, з якою ви зможете пережити свій досвід, показати свою тінь і інтегрувати її легально в свою особистість. Ця подорож вимагає внутрішньої сміливості і сили. Однак бенефіт від неї – наповненість життя і розуміння свого унікального місця в ньому, незалежно від думки оточуючих і факту допомоги їм, але у співпраці з людьми, кожен з яких для нас – цінний Інакший. Цей Інакший не «ковтає» нашу особистість, не є для нас і беззаперечним абсолютним дзеркалом, в очах якого ми прагнемо відобразитись і зрозуміти, ким ми є; він є для нас тим, кого можна Любити і завдяки якому можна отримувати любов як дар, пам'ятаючи при тому, що її джерело знаходиться глибоко всередині нас.

Список використаних джерел

1. Глісон Л. Форми горювання. Відеокурс. URL: <https://shapesofgrief.com/courses/ukraine/lessons/intro-part-2-how-grief-impacts-us-ukraine/>
2. Халанський В. Запал без вигорання. Як завершити цикл стресу, працювати до вподоби і жити щасливо. Віват. 2023. 496 с.
3. Хорні.К. Невроз і особистісне зростання: Боротьба за самореалізацію. Центр навчальної літератури. 2025. 492 с.
4. Юнг К. Г. Архетипи та колективне несвідоме. Астолябія.2018. 608 с.

Honcharova O. O.

group 5559мз,

Educational scientific humanitarian institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

hamisek5@gmail.com

Lytvynenko I. S.

Ph.D. in Psychological Sciences, Assistant Professor

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

lis28062561@gmail.com

Some aspects of professional burnout of humanitarian workers in the context of development of their personalities

The article presents the main features of professional burnout in the national staff of humanitarian organizations, which we can observe in the fourth year of the full-scale invasion in Ukraine. It is emphasized that this process is cumulative and quite dangerous one, since not in all the cases the humanitarian response worker is fully aware that he/she is burned out, and if he/she understands, he/she does not always know what exactly needs to be done in this situation.

Keywords: professional burnout, stress, beneficence, humanitarian response, humanitarian worker.

Малішевський С.М.

група 5559м

Навчально-науковий гуманітарний інститут,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
stanislavmalishevsky@gmail.com

Литвиненко І. С.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
lis28062561@gmail.com

Превенція депресії у людей похилого віку, в умовах війни

Наголошено про важливість превенції депресивних станів. Сформульовано способи допомоги та самопідтримки для покращення самопочуття. Аргументовано, що питання уваги до психічного здоров'я зараз недостатньо розкривається із багатьох причин, зокрема обмеженої можливості комунікації та пересування та тимчасово окупованих територіях

Ключові слова: Превенція, Депресія, Депресивні стани, Соціальна ізоляція, Здоров'я, Психічне здоров'я.

Давно встановлено, що війна суттєво впливає на психічне здоров'я населення, яке перебуває на території бойових дій. Згідно з даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), станом на 24 жовтня 2024 року, понад 68% українців повідомило про погіршення свого здоров'я в порівнянні із періодом до повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року.

Ці дані свідчать, що необхідно приділяти збільшену вагу до психічного здоров'я у людей, що перебувають на території бойових дій, адже вони відчують інтенсивний вплив на своє ментальне здоров'я.

Згідно з даних, що оприлюднили ВООЗ у 2022 році у своєму дослідженні, під час військових конфліктів, рівень тривожних та депресивних розладів може бути вищим на 30-50% у порівнянні із мирним часом. Важливо розуміти, що під час бойових конфліктів різні верстви населення адаптивний чи дезадаптивний процеси.

Відповідно до цих даних, можна зрозуміти, що депресивні стани будуть

досить частим явищем у людей похилого віку під час та після військових дій.

Розглядаючи детальніше депресивні стани у людей похилого віку, ми можемо перерахувати фактори, що є найбільш частими, однак не єдиними, а саме:

1) Фінансова нестабільність (ціни можуть зростати, можуть виникнути проблеми із отриманням пенсій, відсутністю роботи).

2) Самотність та соціальна ізоляція (можливість спілкуватися із людьми може бути обмежена через небезпеку навколо, евакуацію)

3) Травматичний досвід (втрата рідних, руйнування житла)

4) Соматичні захворювання (обмежений доступ до ліків, можливе загострення хронічних захворювань)

Саме тому, критично важливим постає питання превенції депресивних станів, тобто способів запобігання депресивних станів, до яких можуть прибігати люди похилого віку, а також фахівці що працюють разом із ними, або ж інші небайдужі люди.

Превенція депресивних станів у людей похилого віку, повинна бути комплексною та мати психосоціальний підхід.

Звісно, в умовах обмеженого доступу певні фактори можуть бути неможливими для виконання, однак це лише загальні рекомендації, що можуть бути використані для превенції депресії та депресивних станів, а саме:

Соціальна підтримка та соціальна інтеграція – залучення до громадських ініціатив, налагодження дзвінків, відеодзвінків, груп підтримки. Важливим також буде залучати родичів до комунікації, навіть за допомогою листів.

Фізична активність – навіть короткотривала та не інтенсивна фізична активність може мати ефект для покращення настрою.

Здоровий сон та харчування – корекція режиму дня, та графіку сну, а також контроль за отриманням необхідних вітамінів для нашого повноцінного існування.

Психологічна підтримка – спілкування у групах підтримки (не обов'язково аби це були ровесники), спілкування із психологом або психотерапевтом або ж при відсутності можливості спілкування, також існують гарячі лінії для психологічної підтримки, що можуть бути доступними навіть для маломобільних людей.

Звісно ж, важливо розуміти, що психотерапія у людей похилого віку має свої труднощі та переваги пов'язані з віковими змінами психіки. Однак потрібно розуміти, що психотерапія або ж іншого роду психологічна підтримка є невід'ємною частиною процесу превенції депресії.

Виходячи із тверджень вище, можна прийти до висновку, що превенція депресії у людей похилого віку, є гострим та нагальним питанням, із яким ми

стикаємося уже зараз, а після завершення повномасштабного вторгнення це питання ще залишатиметься актуальним впродовж довгого періоду, та не втрачатиме своєї важливості.

Список використаних джерел

1. Український інститут майбутнього. Психологічний стан населення України в умовах війни: аналітичний звіт / Український інститут майбутнього. – 2023. – 48 с.
2. World Health Organization. Mental health impact of war and displacement on older adults: WHO Report. 2022. 56 p.
3. Державна служба статистики України. Демографічна ситуація в Україні в умовах війни: аналітичний огляд / Держстат України. 2023. 36 с.
4. Глобинець Л. П. Психологічний стан людей похилого віку в умовах війни: проблеми та шляхи подолання // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». 2023. Т. 19. – С. 101–115.
5. Яремчишин М.М. Психологічні стратегії адаптації молодих членів родин працівників МВС після поранення чи полону. Адаптаційні можливості дітей та молоді// збірник наукових праць XV Міжнародної науково-практичної конференції. 2024 ч.2 с. 314.
6. Різник О. І. Депресивні розлади у людей похилого віку /Proceedings of X International Scientific and Practical Conference, 15-17 June 2023, London, United Kingdom. - London : Cognum Publishing House, 2023. - С. 101-103.

Malishevskiy S.M.

group 5559m,

Educational scientific humanitarian institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

stanislavmalishevsky@gmail.com

Lytvynenko I. S.

Ph.D. in Psychological Sciences, Assistant Professor

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

lis28062561@gmail.com

Prevention of depression in the aged people in the conditions of war

The importance of prevention of depressive states is emphasized. The ways of help

and self-support to improve well-being are formulated. It is argued that the issue of attention to mental health is currently insufficiently disclosed for many reasons, including limited communication and movement and the temporarily occupied territories.

Keywords: Prevention, Depression, Depressive states, Social isolation, Health, Mental health.

УДК 159.923:364.658

Корнієнко В. А.

група 5558мз,

Навчально-науковий гуманітарний інститут,

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

kornienkova@meta.ua

Олексюк О. М.

доктор філософії у галузі гуманітарних наук,

доцент кафедри української мови і літератури та методики викладання,

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

Olesyaoleksyuk1@gmail.com

Вплив військової служби на особистість

У статті розглядається проблема впливу військової служби на емоційний стан та психологічне здоров'я особистості. Подано ідеї Гордона Олпорта та Стенлі Мілгрема в контексті військової служби. Виявлено, що військова служба може викликати психологічний стрес та травми, впливаючи на загальний стан психіки та емоційну стабільність особистості.

Ключові слова: особистість, військова служба, комбатанти, травма, стрес.

Постановка проблеми. Активне дослідження процесу професійного становлення військових розпочалося після Першої світової війни, однак особливої інтенсивності набуло у другій половині ХХ століття. Головна увага дослідників була зосереджена на вивченні впливу військової служби на внутрішні трансформації особистості, психологічний стан військовослужбовців

та їхнє посттравматичне зростання. У 60-70-х роках у США активно вивчали психологічні аспекти військової служби та її вплив на емоційний стан комбатантів, зокрема посттравматичний стресовий розлад, тривожність, панічні атаки тощо. Це набуло особливої ваги, оскільки військові конфлікти ставали тривалішими, а адаптація військових до цивільного життя після повернення з війни ставала дедалі складнішою.

Мета статті полягає у вивченні проблеми впливу військової служби на емоційний стан та психологічне здоров'я особистості.

Актуальність роботи. У сучасних умовах зростає необхідність вивчення впливу війни та служби в Збройних силах України на психоемоційний стан комбатантів, а також пошуку ефективних методів подолання посттравматичного стресового розладу. До окремого напрямку досліджень впливу військової служби на особистість привело поглиблення вивчення рис характеру, які видозмінюються після навчання у військових закладах освіти, проходження строкової чи контрактної служби (С. Балашова, П. Дубровинський, О. Буряк, М. Гіневський, Е. Івашкевич, О. Пучков, С. Боуг, М. Сегал, Ж. Піаже, М. Смульсон, Ч. Спірмен та ін.).

Виклад результатів дослідження. Один із провідних дослідників у цій сфері, Гордон Олпорт, визначав риси особистості як «внутрішні тяги», що є стійкими поведінковими тенденціями людини. Важливою складовою його теорії є положення, що особистість можна аналізувати через основні риси та їх комбінації. Наприклад, одна людина може демонструвати високий рівень екстраверсії (схильність до комунікації), тоді як інша проявляє більше інтровертованості (зосередженість на собі). Олпорт також наголошував на важливості адаптації реакцій особистості до різних ситуацій у процесі її розвитку [1].

Психологічні аспекти військової служби та її вплив на особистість є ключовим напрямом досліджень у психології. Ця проблематика викликає значний інтерес науковців усього світу, адже вона охоплює як особливості військового життя, так і психологічні наслідки, що можуть виникати внаслідок військової служби.

Стенлі Мілгрем, знайий своїми дослідженнями щодо покори й авторитету, аналізував ці явища не лише з позицій психології, а й у контексті військового навчання. Його дослідження є важливими для розуміння впливу військової дисципліни та ставлення військовослужбовців до авторитету [1].

У межах свого дослідження Мілгрем вивчав феномен «покори авторитету». Його знаменитий експеримент 1961 року, відомий як «Експеримент Мілгрема», полягав у встановленні того, наскільки люди готові виконувати дії, що суперечать їхнім моральним принципам, під впливом авторитетної особи.

Учасникам експерименту доручалося завдавати електричні удари іншому учаснику (який насправді був актором і не отримував розрядів) щоразу, коли той допускав помилки у завданнях. У міру накопичення помилок сила «удару» збільшувалася [1].

Експеримент показав, що багато учасників продовжували виконувати інструкції, навіть коли вважали їх неправильними, підкоряючись авторитету. Водночас ніхто з них фактично не зазнав фізичних ушкоджень, проте сам факт усвідомлення заподіяння шкоди викликав у них сильні емоційні реакції. Мілгрем дійшов висновку, що люди здатні підкорятися авторитету навіть всупереч власним моральним переконанням. Його дослідження сприяло подальшому розвитку соціальної психології та етики.

Ці висновки є особливо значущими в контексті військової служби, де дисципліна та підкорення наказам відіграють центральну роль. Дослідження Мілгрема допомагають удосконалити підходи до військового навчання та психологічної підготовки, сприяючи збереженню моральної стійкості військовослужбовців.

Військова служба значно впливає на психологічний стан особистості, створюючи як виклики, так і можливості для розвитку. Одним із ключових чинників є вплив стресових ситуацій, що виникають під час бойових дій, тривалих місій та підвищеної відповідальності. Ці фактори можуть спричиняти психологічний стрес і травми, впливаючи на загальну психоемоційну стабільність особистості [1].

Окрім того, військова дисципліна та підпорядкованість формують такі риси, як відповідальність, відданість і командний дух. Однак тривале перебування далеко від сім'ї та соціальна ізоляція можуть провокувати почуття самотності, що негативно впливає на психологічний стан військових.

Висновки. Важливим аспектом військової служби є можливість розвитку особистісних якостей завдяки навчанню, тренуванням та виконанню складних завдань. Вона сприяє формуванню лідерських навичок, самоконтролю та адаптаційних механізмів, що можуть бути корисними в різних сферах особистого та професійного життя. Загалом, вплив військової служби на особистість є багатогранним і залежить від багатьох факторів, таких як спеціалізація, характер завдань, соціальна підтримка та індивідуальні особливості військовослужбовця.

Список використаних джерел

1. Допомога військовим з посттравматичним стресовим розладом. Центр громадського здоров'я МОЗ України. URL: <https://phc.org.ua/news/dopomoga-viyskovim-z-posttravmatichnim-stresovim-rozladom> (дата звернення

26.02.2024).

Kornienko V. A.

group 5558mz,

Educational scientific humanitarian institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

kornienkova@meta.ua

Oleksiuk O. M.

PhD in Philology, Associate Professor,

Associate Professor of the Department

of Ukrainian Language and Literature and Teaching Methods,

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

Olesyaoleksyuk1@gmail.com

Influence of military service on personality

The article deals with the problem of the impact of military service on the emotional state and psychological health of the individual. The ideas of Gordon Allport and Stanley Milgram in the context of military service are presented. It is found that military service can cause psychological stress and trauma, affecting the general state of mind and emotional stability of the individual.

Keywords: personality, military service, combatants, trauma, stress.

Новацький А. М.

група 5558 МЗ,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

novatscky.andrej@gmail.com

Рогальська-Яблонська І.П.

Доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти

Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

Inna2710um@gmail.com

Гіперактивність дитини дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема

У статті розкриваються особливості прояву синдрому гіперактивності та дефіциту уваги як комплексне порушення поведінки, яке, як і будь-який інший розлад, відображається на особистості дитини дошкільного віку загалом і на розвитку окремих сфер її психіки.

Ключові слова: гіперактивність, комплекс порушень, розлад, дитина дошкільного віку.

Проблема гіперактивності дітей дошкільного віку набуває все більшої актуальності та стає серйозною психолого-педагогічною та соціальною проблемою, оскільки кількість таких дітей збільшується з кожним роком. Синдром гіперактивності та дефіциту уваги – це порушення адаптивного функціонування психіки, що виявляється в надмірній руховій активності, дефектах концентрації уваги, неспроможності здійснювати організовану, цілеспрямовану діяльність.

Вивченню специфіки психічного розвитку дітей з гіперактивністю присвячено низку досліджень вітчизняних і зарубіжних учених (Л.Алексєєва, І.Брязгунов, Л.Журба, Н. Заваденко, О.Касатікова, Є.Мастюкова, З.Матейчик, Г.Моніна, Т.Сак, О.Соловей, З.Тржесоглава, В.Трошин, О.Ферт, О.Халецька, Л.Чутко та ін.). Дослідники вказують на те, що дефіцит уваги й рухового контролю, імпульсивність перешкоджають процесу соціалізації особистості,

призводять до виникнення труднощів у навчанні й адаптації в майбутньому.

Мета статті: окреслити психологічні особливості прояву гіперактивності та дефіциту уваги дитини дошкільного віку та визначити напрями психолого-педагогічної корекції в умовах сімейного виховання.

Гіперактивність – це комплексне порушення поведінки, яке, як і будь-який інший розлад, відображається на особистості дитини дошкільного віку загалом і на розвитку окремих сфер її психіки.

Психологічний словник-довідник визначає поняття «гіперактивний розлад із дефіцитом уваги» як поліморфний клінічний синдром, що має широкий спектр можливих проявів, головними з яких є порушення здатності дитини контролювати та регулювати свою поведінку, гіперактивність, порушення уваги та імпульсивність, що призводить до серйозних порушень функціонування дитини в основних сферах її життя [1, с. 42].

Гіперактивність є проявом порушення системи емоційної регуляції, що пов'язане з мікроорганічними ураженнями головного мозку, викликане багатьма причинами. У колі науковців називаються досить різноманітні причини та супутні обставини виникнення синдрому гіперактивності та дефіциту уваги: вроджені особливості будови й функціонування головного мозку, пологові травми, інфекційні хвороби з наступними ускладненнями, перенесені в перші місяці життя дитини, тощо [2, с. 155]. Також причиною формування гіперактивності може стати і мікросоціальне оточення дитини – її родина, оскільки емоційний зв'язок дитини з матір'ю закріплює, а іноді й провокує виникнення гіперактивності як певного способу взаємодії дитини з навколишнім світом. Власне невдоволення дитини дефіцитом спілкуванням з близькими дорослими часто стає причиною гіперактивної поведінки. Наголосимо, що найближчі дорослі, зокрема – мати, для дитини дошкільного віку є центром емоційного життя, центром задоволення потреб в увазі, підтримці, прихильності, тощо. Гіперактивні діти мають значний дефіцит фізичного та емоційного контакту з матір'ю, їхня підвищена активність приє відстороненню від таких емоційних контактів, яких вони насправді дуже потребують. Саме внаслідок відсутності цих важливих емоційних контактів з матір'ю у дитини і виникають порушення в емоційній сфері: невпевненість, тривожність, негативізм, збудливість, які негативно відображаються на умінні дитини контролювати себе, регулювати прояви власних емоцій, бути уважним, концентрувати увагу, стримувати свої бажання, дотримуватися соціально регламентованої поведінки.

Дослідники вказують на те, що множинність причин виникнення гіперактивності вимагає комплексного підходу її корекції, серед яких основними напрямками вважаються психолого-педагогічна корекція з метою зниження кількості несприятливих чинників у соціальному оточенні дитини, створення

умов для її психічного та особистісного розвитку. Також важливою є спрямована рухова активність, зміна міжособистісної поведінки дорослих і їхніх взаємин з дитиною, організація режиму дня та місця для занять, поведінкова терапія з домінуванням позитивних мотивів виховання [3, с. 155].

Серед основних рекомендацій для батьків щодо взаємодії з «гіперактивною» дитиною ключовими є такі: взаємодіяти з дитиною, використовуючи при цьому тактильний контакт із нею (доторкання, погладжування тощо); за дотримання соціально виправданих правил поведінки та дій одразу заохочувати дитину, не відкладаючи та потім; залишатися спокійним і врівноваженим за будь-яких проявів гіперактивності дитини контролювати прояв власних емоцій та немотивованої поведінки стосовно дитини; батькам важливо враховувати той факт, що лише дорослий може підтримувати увагу гіперактивної дитини до об'єкту діяльності спочатку протягом незначного періоду часу, а потім поступово збільшувати як обсяги, так і час на виконання діяльності; пропонуючи дитині зайнятися певною діяльністю, слід її ділити на невеликі за обсягом частини, у паузах використовувати активні рухи; давати дитині тільки одне завдання за один раз і супроводжувати його короткими, чіткими та конкретними інструкціями; під час гри намагатися обмежувати дитину лише одним партнером, уникаючи її взаємодії з надто розгальмованими та галасливими однолітками. Виключення становлять рухливі ігри, у яких кожен дошкільник виявляє власну рухову активність, за умови контролю за змістом рольових взаємодій дітей з боку дорослого.

Отже, гіперактивність є однією з актуальних сучасних психолого-педагогічних проблем, яка вимагає застосування комплексного підходу до діагностики, визначення етіології гіперактивності та організації і реалізації корекційно-розвивальної роботи з дітьми дошкільного віку, а також розвитку батьківської компетентності подружжя, які виховують дітей з гіперактивністю.

Список використаних джерел

1. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник: Навч. посібник. К.: Каравелла, 2012. 328 с.
2. Савелюк Н.М. Психологія педагогічна: Навчальний посібник. – Кременець: КОГП ім. Тараса Шевченка, 2012. 288 с.
3. Трофаїла Н. Д. Гіперактивна поведінка дітей дошкільного віку як соціально-педагогічна проблема. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 79. Том 2, 2021. С. 154-157.

Novatskyy A. M.
group 5558 M3,
Educational scientific humanitarian institute
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
novatscky.andrej@gmail.com

Rohaiska-Yablonska I. P.
Doctor of Pedagogy Science,
Professor of the Department of Preschool Education
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
Inna2710um@gmail.com

Hyperactivity of a preschool child as a psychological and pedagogical problem

The article reveals the features of manifestation of attention deficit hyperactivity disorder as a complex behavioral disorder, which, like any other disorder, affects the personality of a preschool child as a whole and the development of individual areas of his psyche.

Keywords: hyperactivity, complex of disorders, disorder, preschool child.

Кухарчук І. О.

Група 2551з

Навчально-науковий гуманітарний інститут,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
irina.kuharchuk26@gmail.com

Бобіна О. В.

кандидат історичних наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
oleg.bobina@nuos.edu.ua

Нескінченний лютий: психологічні виклики війни

У статті розглянуто основні психологічні виклики, які постали перед мною, та українцями загалом, під час війни та перспективи їх вирішення. Порушено питання доступу до психологічної допомоги, освітніх програм та реінтеграції ветеранів.

Ключові слова: війна, ПТСР, тривожність, психологічна допомога, адаптація.

Постановка проблеми.

Повномасштабна війна в Україні спричинила глибокі психологічні потрясіння серед населення. У цих умовах особливої актуальності набувають питання психічного здоров'я.

Мета статті

Проаналізувати основні психологічні виклики, що постають перед українським суспільством у період війни, зокрема посттравматичний стресовий розлад, тривожність, психологічне вигорання та труднощі адаптації через призму власного життя та спостереження за іншими.

Актуальність роботи

Актуальність дослідження зумовлена масштабними психологічними наслідками війни в Україні, які охоплюють як окремих осіб, так і суспільство в цілому. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба в аналізі актуальних психологічних проблем, пошуку ефективних способів їх подолання та

формуванні системної підтримки.

Ранок 24 лютого 2022 року розділив життя українців на «до» та «після». Частина людей здогадувалися про великомасштабний напад зі сторони росії та готувалися, частина ігнорувала ці новини та зіткнулася зі стресом сприйняття великого об'єму інформації в короткі терміни. Обидві категорії людей мали однакові шанси на отримання посттравматичного стресового розладу.

Мій нескінченний лютий почався з повідомлень від співробітниць, котрі запитували чи маємо ми виходити на роботу. Першою думкою було: «Яке в нас свято сьогодні, що ми не працюємо?», а першим пошуковим запитом було «24 лютого новини». Відповідно, я належала до другої категорії людей, що описувала вище, та мала сприйняти великий об'єм травмуючого досвіду відразу. З тих пір було багато усвідомлень та прийнятих важливих рішень. В тому числі рішення отримати другу освіту за спеціальністю психологія.

Психологічний вплив війни відчувається як на індивідуальному рівні, так і на рівні суспільства, формуючи нові виклики для ментального здоров'я, адаптації та відновлення. В своєму есе я маю намір розглянути вже наявні психологічні проблеми українців та перспективи щодо їх вирішення.

Сучасні психологічні виклики

Травматичний та посттравматичний стресовий розлад

Значна частина населення України пережила або стала свідком воєнних дій, що призвело до зростання випадків посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Дослідження показують, що навіть після завершення бойових дій психологічні травми можуть переслідувати людину роками, викликаючи тривожні розлади, депресію та проблеми з адаптацією до мирного життя.

Тривожний розлад

В умовах війни в Україні рівень тривожності серед населення суттєво зріс, і це явище має комплексні причини та наслідки. Невизначеність, фінансові труднощі на фоні інфляції чи втрати роботи, вимушені переїзди, втрата близьких, інформаційне перенавантаження – все це сприяє постійному напруженню в фізичному та психологічному плані. Найскладніше в цьому – невизначеність в часовому проміжку, адже ніхто не знає скільки часу триватиме війна.

Розлади адаптації у переселенців

Мільйони українців змушені були залишити свої домівки, шукаючи прихисток як всередині країни, так і за її межами. Вимушене переселення викликає стрес, втрату звичних соціальних зв'язків, труднощі з працевлаштуванням та інтеграцією у новому середовищі. Це може сприяти розвитку хронічної тривоги, депресії та соціальної ізоляції.

Психологічне вигорання військових та волонтерів

Військові, які перебувають на передовій, а також волонтери, що активно

допомагають армії та цивільному населенню, стикаються з постійним стресом, перевтомою та емоційним виснаженням. Це збільшує ризик професійного вигорання та депресії.

Перспективи до подолання викликів

Розширення доступу до психологічної допомоги

Важливим кроком є розвиток системи психологічної підтримки на державному та місцевому рівні, включно зі спеціалізованими центрами допомоги для військових, переселенців та дітей. Данні програми мають забезпечувати доступ до кваліфікованих психотерапевтів та психологів.

Освітні програми та профілактика

Включення обов'язкового предмету «психологічної грамотності» до освітніх програм допоможе громадянам розуміти власний емоційний стан та шукати підтримку вчасно, а також навчить коректно реагувати на прояви психологічних особливостей інших. Корисним буде створення та активне впровадження курсів з першої психологічної допомоги серед населення.

Реінтеграція ветеранів

Адаптація військових до мирного життя вимагає комплексного підходу, що включає психотерапію, підтримку у працевлаштуванні та соціальну інтеграцію. В Україні вже наявні державні та волонтерські організації, що слугують опорою для ветеранів та їх сімей, але важливо аби подібні проєкти масштабувалися.

Висновок:

За дев'ять років роботи в фармації, та з власного досвіду, можу сказати, що лівова частина клієнтів йдуть в аптеку не лише за ліками, а і за емоційною підтримкою. Людям важливо отримати підтвердження, що вони одужають, та бути почутими. «Людині для зцілення потрібна людина» - моє особисте бачення терапії. Адже для зцілення завжди має бути якась опора та імпульс. Це буде особиста робота з терапевтом, розмова з випадковим сусідом в купе чи фраза когось з соціальних мереж – не важливо. Завжди поштовхом буде людина. А ось опору в собі потрібно або мати, або бути готовим вибудовувати разом з психологом або коучем.

Список використаних джерел

1. Ван дер Колк, Б. Тіло пам'ятає все. Як травма змінює мозок і тіло [Текст] \ Бессел ван дер Колк. – Київ : Наш Формат, 2021. – 448 с.
2. Ван дер Колк, Б. Інтерв'ю та публічні виступи про наслідки психологічної травми [Електронний ресурс]. – Назва ресурсу: YouTube.
3. Ветеран Хаб. Програми підтримки ветеранів [Електронний ресурс].
4. Відкриті джерела в мережі Інтернет [Електронний ресурс].
5. Національна служба здоров'я України. Психічне здоров'я під час війни

[Електронний ресурс].

6. Статті з новинних та аналітичних вебсайтів (2022–2025 рр.) [Електронний ресурс].

Kukharchuk I. O.

Group 2551z,

Educational scientific humanitarian institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

irina.kuharchuk26@gmail.com

Bobina O. V.

candidate of historical sciences, associate professor

of the department of social and humanitarian disciplines and philosophy,

Admiral Makarov National Shipbuilding University

Nikolaev, Ukraine

oleg.bobina@nuos.edu.ua

Endless February: The Psychological Challenges of War

The paper discusses the main psychological challenges faced by Ukrainians during the war, such as PTSD, anxiety, burnout, and adaptation problems. It also addresses the issues of access to psychological support, educational programs, and veteran reintegration.

Keywords: war, PTSD, anxiety, displaced persons, psychological support, adaptation.

Панченко І. С.

група 5558мз,

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

Panchenkoiryna17@gmail.com

Мухіна Л. М.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Миколаїв, Україна

lyudmilamukhina08@gmail.com

Психологічні особливості особистісного зростання підлітків

Актуальність дослідження обумовлена тим що, підлітковий вік є одним із найважливіших етапів формування особистості, оскільки саме в цей період відбуваються значні фізіологічні, емоційні та когнітивні зміни. Особистісне зростання підлітків включає розвиток самосвідомості, формування життєвих цінностей, набуття навичок саморегуляції та прийняття власної індивідуальності.

Ключові слова: вікова криза, підлітковий період, психологічне здоров'я.

Підлітковий вік – це період онтогенезу, перехідний між дитинством і дорослістю. Як особливий період розвитку людини був виділений у ХІХ ст. Хронологічні межі підліткового віку точно не фіксовані. Залежно від того, чи розглядається як особливий етап розвитку ранній юнацький вік, підлітковому віку відводиться період від 10-11 до 15 років або від 11 -12 до 16-17 років.

Вперше описав амбівалентність характеру підлітка Ст. Холл, виділив основні суперечності, властиві цьому віку, назвавши його періодом “бурі й натиску”. Він розробив змістовно-негативні характеристики даного етапу розвитку (важковиховуваність, конфліктність, емоційну нестійкість) і виявив позитивний здобуток віку – відчуття індивідуальності.

Виявлено закономірності прояву психологічного захисту підлітків, пов'язані з впливом процесу статевого дозрівання. Вони виступають у вигляді наступних домінуючих тенденцій. У період статевого дозрівання у підлітків, що розвиваються нормально, відбувається істотне посилення психологічного

захисту; при цьому основною умовою дії психологічного захисту, всупереч традиційним уявленням про його зовнішню стимуляцію, є наявність таких внутрішньоособистісних змін, які виникають у зв'язку з процесом статевого дозрівання. Вони істотно збільшують психічну напругу підлітка і, як наслідок, стимулюють дію психологічного захисту. Також в умовах нормально_го статевого розвитку набір захисних механізмів, що домінують, включає ізоляцію і проекцію. Дія цих механізмів переважно зумовлена тими внутрішньоособистісними перетвореннями, які виникають у підлітків у зв'язку з процесом статевого дозрівання, зокрема, стимулюють необхідність пошуку власної ідентичності. Для розуміння особливостей підліткового віку важливо зважати на те, що він відноситься до періодів вікових криз. Проте причини виникнення, характер і значення підліткової кризи розуміються психологами неоднозначно. З одного боку, підкреслюється можливість некризового перебігу підліткового віку, а криза розглядається як результат неправильного ставлення дорослих, суспільства до підлітків. Також відмічається відносно спокійний перебіг цього етапу розвитку.

Підлітковий період є складним етапом у процесі особистісного розвитку, що відрізняється різнорівневими характеристиками соціального дозрівання. Рівень соціальних можливостей підлітка, умови і швидкість його соціального розвитку залежить від осмислення підлітком себе і своєї приналежності до суспільства, ступеня вираження прав і обов'язків, рівня оволодіння світом сучасних речей і стосунків, насичення далеких і близьких зв'язків, їх диференційованості. У процесі дорослішання у підлітка змінюється характер і особливості сприймання себе у суспільстві, сприймання суспільства, ієрархії суспільних зв'язків, змінюються мотиви і ступінь їхньої адекватності суспільним потребам.

На підставі аналізу змісту психічного розвитку підлітка із урахуванням значущості потреби у самоствердженні і самореалізації розрізняють три стадії розвитку:

1. Локально-примхлива стадія (10 – 11 років), на якій прагнення дитини до самостійності проявляється у потребі визнання дорослими її можливостей і значущості при розв'язанні окремих завдань (у локальних ситуаціях), що супроводжується ситуативно обумовленими емоціями;

2. Право-значима стадія (12 – 13 років), що характеризується розгортанням потреби у суспільному визнанні (а не лише участю у соціально схвалюваній діяльності) і спричиняє засвоєння не лише обов'язків, але й прав у сім'ї, суспільстві;

3. Стверджуюче-дійова стадія (14 – 15 років), на якій розвивається готовність підлітка функціонувати у дорослому світі, що породжує прагнення застосувати свої можливості, проявити себе, реалізувати потребу у

самовизначенні і самореалізації. Виникає більш високий рівень усвідомлення своєї долученості до суспільства із позиції відповідальної людини, яка виконує серйозну соціальну роль.

Список використаних джерел

1. Бедлінський О. І. Проблема періодизації підліткового віку в сучасному суспільстві. Практична психологія та соціальна робота. 2011. № 2. С. 49-54.
2. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук [та ін.]. К. : Просвіта, 2001. 416 с.
3. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості : монографія. К.: Видавництво ТОВ «КММ», 2006. 240 с.

Panchenko I. S.

group 5558mz,

Educational and Scientific Humanitarian Institute

Admiral Makarov National University of Shipbuilding,

Mykolaiv, Ukraine

Panchenkoiryna17@gmail.com

Mukhina L. M.

candidate of psychological sciences,

associate professor of the department of psychology

Admiral Makarov National University of Shipbuilding,

Mykolaiv, Ukraine

lyudmilamukhina08@gmail.com

Psychological features of personal growth of adolescents

The relevance of the study is due to the fact that adolescence is one of the most important stages of personality formation, since it is during this period that significant physiological, emotional and cognitive changes occur. Personal growth of adolescents includes the development of self-awareness, the formation of life values, the acquisition of self-regulation skills and the acceptance of one's own individuality. Research on the characteristics of personal growth of adolescents will help to develop effective methods of psychological support aimed at overcoming stress, adapting to new living conditions and maintaining mental health. Adolescents may experience internal conflicts, difficulties in learning, communicating with peers and parents, which affects their personal development.

Keywords: age crisis, teenager, adolescence, psychological health.

РОЗДІЛ VI
ТРЕНДИ ТРАДИЦІЙНИХ І МАРГІНАЛЬНИХ ГАЛУЗЕЙ
МОВОЗНАВСТВА

УДК 811.124+81.25:340

Литвинова А. Д.

Група 2723,
Філологічний факультет
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
nastalytvynova@gmail.com

Ворчакова І. Є.

Кандидат політичних наук, доцент кафедри перекладу
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
vorchakova@ukr.net

Вплив латини на юридичний дискурс та її переклад у сучасному праві

Дослідження розглядає вплив латини на юридичний дискурс та особливості перекладу латинських термінів у сучасному праві. Аналізуються історичні аспекти використання латинської мови в юридичній сфері, її роль у формуванні правової термінології та специфіка функціонування латинізмів у правових системах різних країн. Особлива увага приділяється стратегіям перекладу латинських термінів, а також їх значенню для точності та універсальності юридичної комунікації.

Ключові слова: латинська мова, юридичний дискурс, переклад, юридичний переклад, термінологія, законодавство.

Постановка проблеми. Юридичний переклад є однією з найскладніших сфер перекладацької діяльності, оскільки вимагає не лише глибокого знання мов, а й розуміння правових систем, між якими здійснюється передача інформації. Особливі труднощі виникають під час перекладу латинських термінів, що залишаються невід'ємною частиною юридичного дискурсу. Латина історично закріпилася у правовій комунікації завдяки своїй точності, стислості та

універсальності, що забезпечує її використання в законодавстві, судочинстві та юридичній освіті.

Разом із тим, переклад латинських виразів у сучасному праві є складним завданням через їхню багатозначність, відсутність точних відповідників у деяких мовах та різні традиції їхнього вживання у різних правових системах. Одні терміни легко адаптуються шляхом транслітерації, інші потребують точного перекладу, а деякі – додаткових пояснень, щоб передати їхній зміст у прийнятній для цільової аудиторії формі. Неправильний або неточний переклад може спричинити юридичні колізії, зміщення змісту правових норм або їхнє хибне тлумачення.

Таким чином, проблема впливу латини на юридичний дискурс і особливості її перекладу полягає у необхідності визначення ефективних методів передачі латинських термінів, що відповідатимуть сучасним вимогам юридичної комунікації, зберігаючи при цьому точність і однозначність правових текстів.

Мета статті. Дослідити вплив латинської мови на сучасний юридичний дискурс та аналіз особливостей її перекладу в правовій сфері. У рамках дослідження передбачається визначити основні труднощі, що виникають під час перекладу латинських термінів, а також окреслити ефективні підходи до їхньої адаптації в юридичних текстах. Особлива увага приділяється аналізу стратегій перекладу латинських виразів, таких як транслітерація, повний переклад та пояснювальна передача, з метою встановлення їхньої ролі в збереженні точності й однозначності правових норм.

Актуальність роботи. Актуальність роботи зумовлена значенням латинської мови у юридичному дискурсі, особливо в контексті міжнародного права та правових систем, де латинські терміни і вирази зберігають свою роль. Попри тенденції до спрощення юридичної мови, латина залишається важливим елементом у формулюванні правових норм та принципів. Переклад латинських термінів є складним завданням, яке вимагає врахування специфіки правових систем різних країн та культурних особливостей. Тому дослідження ефективних стратегій перекладу латинських виразів є важливим для розвитку юридичної перекладацької практики та забезпечення точності в міжмовній комунікації в правовій сфері.

Виклад результатів дослідження. Юридичний переклад є однією з найскладніших галузей перекладацької діяльності, оскільки він потребує не лише глибокого знання мов, а й розуміння правової системи обох країн, між якими здійснюється переклад. Юридичні тексти містять специфічну термінологію, що має точне значення та не допускає довільного тлумачення. Крім того, такі тексти відзначаються чіткою структурою, формальним стилем та прагматичною спрямованістю. Розглядаючи юридичний текст з точки зору

мовознавства, його можна визначити як повідомлення, що містить правову інформацію та оформлене у вигляді офіційного документа [1, с. 58].

Юридичний дискурс – це різновид інституційного дискурсу, який охоплює комунікацію в правовій сфері. Він відображає взаємодію учасників, що діють відповідно до правових норм, статусно-рольових приписів та соціальних традицій. Юридичний дискурс включає усні та письмові форми мовлення, що використовуються в законодавстві, судочинстві, адвокатській практиці, нотаріаті, юридичній освіті та інших сферах правової діяльності. Основна мета юридичного дискурсу – формулювання, закріплення, тлумачення та застосування правових норм. Його характерними рисами є офіційність, точність, логічна послідовність та високий рівень стандартизації. Юридичні тексти (закони, договори, судові рішення тощо) мають чітку структуру та використовують спеціальну термінологію, що забезпечує їх однозначне розуміння [2, с. 33-41].

Значення латинської мови для юристів важко переоцінити, адже вона не лише сприяє засвоєнню юридичної термінології, а й допомагає глибше зрозуміти історичні та концептуальні засади сучасного права [4, с. 9]. Латинська мова міцно вкоренилася в юридичному дискурсі завдяки своїй точності та лаконічності. Вона активно використовувалася в судових процесах і законодавстві впродовж століть. Наприклад, у середньовічній Англії латинь була офіційною мовою судових записів та статутів. До XIV століття судові документи писалися латинською мовою, і лише після прийняття Статуту судової справи 1356 року вона поступово поступилася місцем англійській мові, хоча продовжувала використовуватися в записах ще тривалий час. Латинські терміни залишаються важливими елементами юридичної мови, особливо в англосаксонській системі права. Вони використовуються для позначення правових принципів та процесуальних норм. Деякі з найпоширеніших латинських виразів у юридичній сфері: *actus reus* – протиправне діяння; *res judicata* – справа, яка вже була розглянута судом; *ad absurdum* – доведення до абсурду; *a priori* – з попереднього знання; *a posteriori* – на підставі досвіду; *consensus omnium* – загальне схвалення; *dominium* – право власності; *modus operandi* – спосіб дії; *pacta sunt servanda* – договори повинні виконуватися; *prima facie* – на перший погляд; *sine die* – без визначеної дати; *ultima ratio* – останній аргумент [5, с. 324-325].

Т. С. Савчук пропонує три стратегії перекладу латинських термінів у юридичному контексті. Це складне завдання, оскільки ці терміни мають усталене значення, а в різних системах права можуть використовуватися по-різному. Залежно від ситуації перекладач може застосовувати одну з трьох стратегій [5, с. 324]:

1. Транслітерація:

Цей метод застосовується, коли термін добре відомий у юридичному дискурсі та закріплений у словниках або законодавстві. Наприклад: *de jure* - де-юре (з точки зору закону, юридично); *de facto* - де-факто (фактично, на практиці); *persona non grata* - персона нон грата (небажана особа); *habeas corpus* - габеас корпус (запит на перевірку законності затримання)

2. Переклад:

Якщо в українській мові є усталений відповідник, перекладач може застосувати адаптацію терміна відповідно до контексту. Переклад дозволяє зробити термін зрозумілішим для читача, який не знайомий із латинською термінологією. Наприклад: *actus reus* – винна дія; *res judicata* - справа, що набула законної сили; *pacta sunt servanda* - договори повинні виконуватися; *prima facie* - на перший погляд.

3. Передача:

Цей підхід використовується, коли дослівний переклад не передає точного значення або коли термін потребує додаткового пояснення. Цей метод часто застосовується в коментарях до законодавчих актів або в пояснювальних записках. Наприклад: *sub conditione* - за умови, що всі вимоги договору будуть виконані; *modus operandi* - спосіб або метод дій, характерний для певної особи або організації; *sine die* - без призначення конкретної дати для подальшого розгляду справи; *ad absurdum* - доведення до абсурду для перевірки логічної послідовності аргументу.

Навіть у сучасній англійській юридичній мові зберігається велика кількість термінів і сталих виразів латинського походження. Вони часто використовуються в законодавчих актах, судових рішеннях, договорах та інших офіційних документах, залишаючись у своїй оригінальній латинській формі. Це пояснюється як історичними традиціями, так і прагненням до стислості та універсальності юридичної мови.

Наприклад, вираз *restitutio in integrum* можна зберегти в тексті у його латинському варіанті, але також можливо передати його значення сучасним англійським відповідником *restitution* [3, с. 58]. Аналогічно, *nulla poena sine lege* (немає покарання без закону, що його встановлює) є ключовим принципом кримінального права і часто зустрічається у правових текстах без перекладу, оскільки має усталене значення та широко відомий у юридичних колах.

Висновки. Узагальнюючи, можемо сказати, що Латинська мова продовжує відігравати ключову роль у юридичному дискурсі, залишаючись важливим елементом правової комунікації. Її використання ґрунтується на історичних традиціях, точності та універсальності термінології, що робить її незамінною у міжнародному праві та в англосаксонській правовій системі. Юридичний

переклад латинських термінів є складним завданням, яке потребує врахування традицій приймаючої правової культури. Для адаптації латинських виразів застосовуються три основні стратегії: транслітерація, переклад і пояснювальна передача. Вибір відповідного підходу залежить від контексту, правової системи та рівня обізнаності цільової аудиторії. Незважаючи на тенденції до спрощення юридичної мови, латина зберігає свою актуальність завдяки своїй стислості, однозначності та спадковості правових традицій. У майбутньому її використання в юридичних текстах, імовірно, продовжуватиметься, особливо в міжнародному праві, судочинстві та законодавстві.

Список використаних джерел

1. Білогорка Л. В. Особливості перекладу текстів та термінів юридичного спрямування. Вісник науки та освіти. 2023. № 5(11). С. 54-63.
2. Воробйова О. В. Особливості юридичної термінології англійської мови та специфіка її перекладу: кваліфікаційна робота магістра. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 60 с.
3. Дуднік Г. С. Проблеми перекладу юридичної лексики й термінології. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2019. № 43. С. 56-58
4. Ситько О. М. Латинська мова для юристів : навчальний посібник. Одеса: ОДУВС, 2012. 241 с.
5. Савчук Т. С. Англійська юридична мова: труднощі, з якими стикаються перекладачі. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2024. № 2 (209). С. 322–327.

Lytvynova A. D.
Group 2723,
Faculty of Philology
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
nastalytvynova@gmail.com

Vorchakova I. E.
Candidate of Political Sciences,
Associate Professor of the Department of Translation
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
vorchakova@ukr.net

The influence of Latin on legal discourse and its translation in modern law

The study examines the influence of Latin on legal discourse and the features of translating latin terms in modern law. The historical aspects of the use of latin in the legal sphere, its role in the formation of legal terminology and the specifics of the functioning of latinisms in the legal systems of different countries are analyzed. Special attention is paid to the strategies of translation of latin terms and their importance for the accuracy and universality of legal communication.

Keywords: latin language, legal discourse, translation, legal translation, terminology, legislation.

Фоменко К. А.

група 2723,
Філологічний факультет
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
kfm29461@gmail.com

Ворчакова І. Є.

Кандидат політичних наук, доцент кафедри перекладу
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
vorchakova@ukr.net

Залежність використання cockney accent та posh accent від соціального статусу носія мови

Здійснено фонологічний та соціолінгвістичний аналіз двох британських акцентів англійської мови: Cockney English (CE) і Posh English (PE). Особливу увагу приділено дослідженню їхнього сучасного статусу у Великій Британії. Англійська є головною мовою в Лондоні та його околицях, існує на континуумі між Cockney English – акцентом робітничого класу Лондона – і Posh English, який асоціюється з вищими соціальними класами.

Ключові слова: акцент, голос, posh accent, cockney, english.

Poshness, або posh accent – це британське уявлення про те, що в розмові людина звучить як представник вищого класу. Англійці, що використовують цей акцент звертають увагу на чітку вимову звуків, відкриті та довгі голосні звуки та помірну швидкість мови. Також G.V. Chappell у своїй статті “The trouble with having a posh accent” зазначає, що відмінним є вимова букви “t” та “r”. Звук “t” вимовляється чітко - на відміну від Cockney, де він може переходити в гортанну змичку або зникати (наприклад, butter вимовляється як [ˈbʌtə], а не [ˈbʌt̚ə]). Використовуючи це ж слово ми бачимо, що звук “r” не вимовляється наприкінці складу чи слова (наприклад, у слові car [kɑː]) [1].

Дослідження “Posh accent and vocal attractiveness in British English” доводить те, що posh accent може допомогти отримати більше впливу на людей і викликає позитивні емоції у співбесідника. Як зазначають автори цього дослідження “Poshness нагадує привабливий чоловічий голос, мужній, але не агресивний”[4].

Автори дослідження "Does Posh English Sound Attractive?" зазначають, що posh accent виявляється не лише через характерний словниковий запас і вимову, а й через інші фонетичні параметри, пов'язані з вокальною привабливістю. На звучання впливають: інтонація, темп, ритм, гнучкість голосу також мелодика голосу та назальність. У результаті мовознавці дійшли до висновку що Posh English асоціюється з більш швидким, а не повільним темпом. Водночас автори не виключають впливу інших чинників, які широко обговорюються в науковій літературі, зокрема діалектичних особливостей, лексики, граматики та інтонації [2].

Cockney є «радикальним діалектом робітничого класу Лондона». Носії англійської мови cockney використовують не стандартну англійську, а конкретний діалект, який, наприклад, включає стигматизовані негативні форми, як "I don't want no dinner"). Цікаво, що ця особливість була поширена в стандартній англійській мові, але тепер втрачена. Сучасний Cockney English включає в себе t-glottaling (раптова зупинка потоку повітря через закриття голосових зв'язок), h-dropping (не вимовляння звуку h, як "what we 'ave 'ere") і th-fronting (вимова англійського "th" як "f" або "v". Коли застосовується th-fronting, [θ] стає [f] або [ф] (наприклад, three вимовляється як free) і [ð] стає [v] або [β] (наприклад, further вимовляється як fervour)). Він також використовує вокалізовані /l/, що робить milk звучати як / miuk/ [3, с.7].

Отже, спостерігається схожа тенденція щодо статусу cockney accent і posh accent. Posh accent більше не є єдиним загальноприйнятим стандартом у багатьох професіях і, хоча й досі вважається благородним, сприймається як скромний і неприязний. Дійсно, хоча сьогодні акцент cockney менш виражений, ніж це було 20 чи 30 років тому, він все ще залишається об'єктом упереджень і дискримінації. Молоде покоління може слабше розуміти сенс англійської мови королівського стандарту, але Posh English залишається незмінним стандартом британської англійської мови.

Список використаних джерел

1. Chappell G. V. The trouble with having a posh accent. URL: <https://www.spectator.co.uk/article/the-trouble-with-having-a-posh-accent/> (дата звернення: 10.01.2025).
2. Jiao L., Wang C., Hsu C., Birkholz P., Xu Y. Does posh English sound attractive? Interspeech. 2017. 20-24 August. C.2257- 2261.
3. Johansson C. Received Pronunciation, Estuary English and Cockney English: A Phonologic and Sociolinguistic Comparison of Three British English Accents. Lewes, 2016. 27 с.
4. Jiao L., Wang C., Hsu C., Birkholz P., Xu Y. Posh accent and vocal attractiveness

in British English. C. 45-48. URL:
https://www.researchgate.net/publication/323027890_Posh_accent_and_vocal_attractiveness_in_British_English (дата звернення: 14.01.2025).

Fomenko K. A.

group 2723,

Faculty of Philology

Admiral Makarov National University of Shipbuilding Mykolaiv, Ukraine

kfm29461@gmail.com

Vorchakova I. E.

Candidate of Political Sciences,

Associate Professor of the Department of Translation

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

vorchakova@ukr.net

The dependence of the use of cockney accent and posh accent on the social status of a native speaker

The article presents a phonological and sociolinguistic analysis of two British accents of English: Cockney English (CE) and Posh English (PE). Particular attention is paid to the study of their current status in the UK. English is the main language in and around London, existing on a continuum between Cockney English, the accent of the working class in London, and Posh English, which is associated with the upper social classes.

Keywords: accent, voice, posh accent, cockney, English.

Гаврилюк О. О.

група 5711м,
Філологічний факультет
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
olena.gavriluk77@gmail.com

Марущак О. В.

кандидат філософських наук, старший викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін та філософії
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Миколаїв, Україна
a.marushak@ukr.net

Маргінальні сфери сучасної лексикології: методичні підходи до вивчення неологізмів у курсі етнолінгвістики

У тезах розглядаються методичні підходи до вивчення неологізмів як маргінальної сфери лексикології у межах етнолінгвістичного курсу. Обґрунтовується необхідність залучення комплексного аналізу новітньої лексики з урахуванням етнокультурних чинників.

Ключові слова: неологізми, етнолінгвістика, методичні підходи.

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві неологізми традиційно розглядаються в межах лексикології та неології, тоді як їхнє вивчення в етнолінгвістичному контексті залишається недостатньо розробленим. Як слушно зауважує Л. Рускуліс: «Одна із ролей особистості – національна» [1]. Неологізми як динамічні елементи мовної системи відображають культурні, соціальні та когнітивні зміни в суспільстві. Методичні підходи до інтегрованого вивчення неологізмів у курсі етнолінгвістики потребують систематизації та розширення.

Метою дослідження є розробка та теоретичне обґрунтування методичних підходів до вивчення неологізмів як маргінальної сфери сучасної лексикології у контексті етнолінгвістичних досліджень.

Актуальність дослідження зумовлена інтенсифікацією процесів неологізації в українській мові під впливом глобалізації, цифровізації та культурних трансформацій, необхідністю міждисциплінарного підходу до вивчення мовних інновацій.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Сучасна етнолінгвістика як наука, що досліджує взаємодію мовних та етнокультурних явищ, пропонує методологічний інструментарій для аналізу неологізмів не лише як лексичних одиниць, але й як культурних маркерів. Дослідниця О. Селіванова трактує неологізм як «слово чи сполуку, використані мовою в певний період на позначення нового або вже наявного поняття в новому значенні й усвідомлюється носіями мови» [2]. Нині відомо багато різноманітних підходів до вивчення неологізмів. Спираємося на дослідження І. Грицяя, який систематизує основні класичні підходи до вивчення неологізмів [3]:

Структурно-семантичний підхід – дозволяє досліджувати структуру і семантику новотворів, способи їх творення й особливості вживання, класифікувати нові слова та визначати їх місце в системі мови. Наприклад, неологізм «лайкнути» може бути проаналізований з точки зору його морфологічної структури, семантичного значення (виражати схвалення в соціальних мережах), способу творення (афіксація на основі запозичення) та граматичних особливостей (дієслово доконаного виду).

Соціолінгвістичний підхід – зосереджується на впливі соціально-економічних і політичних трансформацій на процеси неологізації, вивчає вплив просторіччя, професійних жаргонів і терміносистем на літературну мову. Соціолінгвістичне дослідження розглядає, як ці новотвори спочатку функціонували в конкретних соціальних групах (активістів, журналістів, військових), а потім проникли в загальновживану лексику.

Когнітивний підхід – пояснює появу неологізмів активною пізнавальною діяльністю людини, переосмисленням фактів і явищ, створенням нових об'єктів та ідей. Наприклад, неологізми «вишиванка», «кіборг» (у значенні захисник Донецького аеропорту), «азовець» набули специфічних етнокультурних конотацій, що становлять інтерес для етнолінгвістичних студій.

Функціональний підхід – аналізує способи утворення й адекватне вживання неологізмів у конкретних комунікативних актах, розглядає їх словотворчу, номінативну та емотивну функції. Функціональний аналіз дозволяє визначити, наскільки ефективно неологізм виконує своє комунікативне призначення в різних типах дискурсу та які функціональні переваги він має порівняно з уже існуючими мовними засобами.

Прагматичний підхід – досліджує варіативність неологізмів залежно від соціального, територіального, вікового та інших статусів учасників комунікації. Неологізми часто виступають маркерами розмежування «свого» і «чужого» культурного простору. У молодіжному середовищі виникають такі неологізми як «чілити», «крінж», «краш», вживання яких сигналізує про приналежність мовця до певної вікової групи.

Когнітивний підхід до вивчення неологізмів у етнолінгвістиці цілком відповідає сучасній когнітивно-комунікативній методиці навчання мови, про яку говорить М. Пентиліук, де «учень – не об'єкт, а суб'єкт цього процесу, що бере активну участь у ньому, розвиває своє мислення і мовлення, засвоюючи мову й користуючись нею» [4]. Інтеграція зазначених підходів у навчальний процес може здійснюватися через систему спеціальних завдань: структурно-семантичний аналіз неологізмів у етнокультурному контексті, дослідження соціально зумовленої динаміки неологізації, когнітивне моделювання концептосфер, функціональний аналіз неологізмів у різних типах етнокультурного дискурсу, прагматичний аналіз етнокультурних комунікативних стратегій, що реалізуються через неологізми.

Висновки. Вивчення неологізмів у курсі етнолінгвістики потребує застосування комплексного методичного інструментарію, що враховує їхню подвійну природу як лексичних інновацій та носіїв етнокультурної інформації. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці системи навчально-методичних матеріалів для забезпечення ефективного вивчення неологізмів у курсі етнолінгвістики з урахуванням специфіки національно-мовної картини світу українців у контексті глобалізаційних процесів.

Список використаних джерел

1. Рускуліс Л.В. Формування національно-мовної особистості майбутнього вчителя української мови (з урахуванням міжпредметних зв'язків). Українознавчий альманах. Випуск 9. Київ, Мелітополь, 2012. С. 328-331.
2. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К., 2008. 712 с.
3. Грицай І. С. Сучасні підходи до вивчення неологізмів. Філологічні науки. Київ: КПІ, 2014. С. 15-17.
4. Пентиліук М.І. Мовна особистість майбутнього вчителя-словесника в контексті професійної підготовки. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2020. Ч.2. С.290–297.

Havryliuk O. O.
group 5711m,
Faculty of Philology
Admiral Makarov National University of Shipbuilding,
Mykolaiv, Ukraine
olena.gavriluk77@gmail.com

Marushchak O. V.
Candidate of Philosophical Sciences, Senior Lecturer
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine
a.marushak@ukr.net

Marginal areas of modern lexicology: methodological approaches to the study of neologisms in the course of ethnolinguistics

The thesis deals with methodological approaches to the study of neologisms as a marginal area of lexicology within the ethnolinguistic course. The necessity of involving a comprehensive analysis of the newest vocabulary with regard to ethno-cultural factors and sociolinguistic parameters is substantiated.

Keywords: neologisms, ethnolinguistics, methodological approaches.

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК:
ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ**

Матеріали VIII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції

4 квітня 2025 року

Відповідальність за достовірність фактів, цитат та інших відомостей несуть
автори публікацій

Науковий редактор:

канд. іст. наук, доцент Людмила Матвієнко

Технічний редактор:

Юлія Сергієва